

Св. Иоан Златоуст
Цариградски архиепископ

**Тълкувание
на Евангелието
от Матей**

Беседи 1–44

БИБЛИОТЕКА

• ТВОРЕНИЯ НА СВ. ОТЦИ •

ПОД РЕДАКЦИЯТА
НА ПРОФ. ХР. ГЯУРОВ

СВ. ИОАН ЗЛАТОУСТ
Цариградски архиепископ

ТЪЛКУВАНИЕ НА ЕВАНГЕЛИЕТО ОТ МАТЕЯ

Бесеги 1–44

Издателство
• ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ •
София, 2007

- © Св. Иоан Златоуст, *автор*
- © Петър Добрев, *художествено оформление, 2007*
- © Издателство „Захарий Стоянов“, 2007

ISBN 978-954-739-947-1

Едно от най-хубавите творения на св. Иоана Златоуста из областта на Св. Писание на Новия Завет е неговото тълкувание на евангелието от Матей. Може даже да се каже, че това тълкувание заема първо място не само между новозаветните, но и между ветхозаветните екзегетически трудове на св. Иоана Златоуста. Проф. А. П. Лопухин го нарича „най-хубав негов екзегетически труд“.¹ Така гледа на това тълкувание и проф. О. Барденхевер.² Знаменитият римски папа хуманист Николай V ценял особено високо труда на св. Иоана Златоуста „Тълкувание на евангелието от Матей“. Тома Аквинат пък, според съобщението на Дионисия Картузиански, поставял авторството на това тълкувание по-високо от владението на гр. Париж.³

В своето тълкувание на евангелието от Матей св. Иоан Златоуст ни дава не само пълно и системно изяснение на това евангелие, в свързка с евангелието от Марка и Лука, но и разкрива главните догматични и нравствени истини на християнството. В него той в същото време и поучава, като прониква дълбоко в човешката душа. Никой тълкувател не може да се сравни с Иоана Златоуста в умението, като се изяснява

¹ А. П. Лопухин. Живот и трудове на св. Иоана Златоуста, цариградски архиепископ. Библиотека „Творения на Св. Отци“, под редакцията на проф. Хр. Гяуров. Год. I, кн. I, стр. 46. София, 1934 г.

² Вж. О. Bardenhewer. Geschichte der altkirchlichen Literatur. B. III, Freiburg im Breisgau, 1923, S. 337.

³ Вж. D-r. P. Ioh. Chrysostomus Baur. Des heiligen Kirchenlehrers Iohannes Chrysostomus, Erzbischofs von Konstantinopel, Kommentar zum Evangelium des hl. Matthäus, Bibliothek der Kirchenwater – herausgegeben von D-r O. Bardenhewer... B. 1, S. 8, Kempten u. Miinchen, 1923.

Св. Писание, да се дават в същото време и съответните догматични и нравствени наставления. Св. Иоан тълкува евангелието от Матей и научно, и общодостъпно. Всеки може да се научи от това негово тълкуване. Изложението е системно и стройно, езикът е ясен, цветист и увлекателен. Своеето тълкуване на евангелието от Матей св. Иоан Златоуст дава не в отвлечени и сухи научни разсъждения, но в живи и общодостъпни беседи, произнасяни от него в църква пред народа. Както тези беседи се слушали тогава с наслада и увлечение от народа, така те се слушат и четат и в днешно време, защото съдържат не преходни истини, а вечна духовна храна. Беседите на св. Иоана Златоуста върху евангелието от Матей никога няма да загубят своето значение.

Преди св. Иоана Златоуста са писали тълкуване върху евангелието от Матей следните древни християнски писатели: Теофил Антиохийски († сл. 180), Иполит Римски († 236), Ориген († ок. 254), Теодор Ираклийски († ок. 355), Аполинарий Лаодикийски († пр. 392) и Дидим Александрийски († ок. 398). Тълкуванията на тези писатели не са се запазили до нас. След св. Иоана Златоуста е написал през VII в. пълно тълкуване върху евангелието от Матей Петър Лаодикийски. Тълкуването на Петра е било недавна открито и издадено от С. F. G. Heinrici.¹ То няма самостоятелен характер. Състои се повече от извадки из тълкуването на Оригена и И. Златоуста.

Съдържание. Тълкуването на св. Иоана Златоуста на евангелието от Матей се състои от деведесет (90) беседи. Тези беседи св. Иоан Златоуст е произнасял пред народа в една от църквите на гр. Антиохия.

Беседите не са еднакви по обем. Едни са по-крат-

¹ Petrus von Laodicea. Erklärung des Matthäusevangeliums, Leipzig 1908, Вж. D-р P. Joh. Chrysostomus Baur, цит. съч., стр. 3.

ки, а други по-продължителни. Но изобщо всички са с такъв обем, какъвто имат по-обширните църковни проповеди.

При произнасянето на своите беседи върху евангелието от Матей св. Иоан Златоуст е имал за цел да даде пълно и системно изяснение на това евангелие. Като изяснява евангелието от Матей, той в същото време засяга и тези места от евангелията на Марка и Лука, които или допълват евангелието от Матей, или пък в известни отношения се различават от него. Поради това св. Иоан Златоуст не съставил отделни тълкувания на евангелията от Марка и Лука. Византийският писател Свита (X в.) говори за някакви тълкувания на св. Иоана Златоуста на евангелията от Марка и Лука, но това негово съобщение не се потвърждава от никой гревен църковен писател.

Място и време на съставянето. Мястото, дето са били съставени и произнесени беседите на Св. Иоана Златоуста върху евангелието от Матей, е гр. Антиохия. Това може да се види и от самото съдържание на беседите. На много места в тези свои беседи св. Иоан Златоуст рисува мимоходом техните слушатели. Тези слушатели, както сам той ги рисува, не могат да бъдат други някои освен антиохийците, чертите на които много добре са известни от много други беседи на св. Иоана Златоуста. В своята първа беседа върху евангелието от Матей¹ св. Иоан Златоуст много ясно отправя своите слушатели към височините на планините около гр. Антиохия, дето се подвизавали много монаси и пустинници, дето и сам той проживял шест години. Върху полето на седмата беседа в един ръкопис от X в. (Vat. Urb. 22 fol. 40 v.) е

¹ Библиотека „Творения на Св. Отци“, под редакцията на проф. Хр. Гяуров, год. I, кн. II; Св. Иоан Златоуст, Тълкувание на евангелието от Матей, стр. 8, София, 1934 г.

написано: „От тук се вижда, че той произнесъл тези беседи в Антиохия, когато бил презвитер“.¹

Относно времето, когато св. Иоан Златоуст съставил и произнесъл своите беседи върху евангелието от Матей, има известно, макар и не голямо различие между изследователите на тези беседи. Монфокон указва на по-късно време – 390–398 г.² Като основание му служи следното обстоятелство. През първите години на своята презвитерска дейност св. Иоан Златоуст често пъти говорил против проклинането, а в своите беседи върху евангелието от Матей той само на едно или на две места споменава за него. Не може да се предположи, че многобройните и разнородни жители на гр. Антиохия са се освободили в кратко време от своя навик да проклинат. Но основанието на Монфокон не може да бъде признато за здраво. От обстоятелството, че св. Иоан Златоуст споменава само веднъж или два пъти в своите беседи върху евангелието от Матей за проклинането, не може да се извежда със сигурност заключението, че тези беседи са били съставени и произнесени не в първите години от неговата презвитерска дейност. В седемнадесетата беседа на своето тълкуване на евангелието от Матей св. Иоан Златоуст изрично казва на своите слушатели, че той често пъти говорил и частно, и публично против проклинането и кълненето без нужда, но неговите думи останали безрезултатни.

Повечето от изследователите приемат, че беседите на св. Иоан Златоуста върху евангелието от Матей са били съставени и произнесени около 390 година. Тази гл. приемат О. Bardenhewer³ и P. Joh. Chrysostomus Baur⁴. Че св. Иоан Златоуст съставил и

¹ Вж. D-г. P. Joh. Chrysostomus Baur, цит. съч., стр. 5.

² Вж. D-г. P. Joh. Chrysostomus Baur, цит. съч., стр. 5.

³ Geschichte der altkirchlichen Literatur, B. III. S. 337, Freiburg im Breisgau, 1923.

⁴ Цит. съч. стр. 5–6.

произнесъл споменатите свои беседи около 390 г., за това могат да бъдат приведени убедителни доказателства.

В тридесет и осмата си беседа св. Иоан Златоуст казва: „Ако пък ти не вярваше на моите думи, послушай тези, които са видели лицата на мъчениците.“ От тези негови думи може да се заключи, че през негово време били още живи някои мъченици за Христовото учение. Тези мъченици не могат да бъдат от времето на императора Юлиана. Те са навярно от времето на императора Максимиана Дайа (+ 313), който подигнал особено силно гонение против християните на Изток, в Сирия. Такива едни мъченици са могли да бъдат още живи през първите години на презвитерската дейност на св. Иоана Златоуста.

Има едно място в беседите на св. Иоана Златоуста върху евангелието от Матей, от което може с доста голяма сигурност да се определи времето, когато са били съставени и произнесени тези беседи. Това място се намира в дванадесетата беседа. Там св. Иоан Златоуст казва: „Нека речта против иудеите да отложим за друго време.“¹ Знае се, че св. Иоан Златоуст произнесъл известните свои осем речи против иудеите през 386–387 година. Значи дванадесетата си беседа върху евангелието от Матей св. Иоан Златоуст бил произнесъл преди това време. От тука може да се заключи, че първите свои дванадесет беседи той е произнесъл преди 386–387 година, а останалите по късно, около 390 година. Че останалите беседи са били произнесени около тази година, може да се види от тридесет и седмата беседа. В тази беседа св. Иоан Златоуст, като споменава за тогавашните театри, казва: „Вредните за обществото човеци са именно от числото на тези, които играят в театрите. От тях

¹ Библиотека „Творения на Св. Отци“, под редакцията на проф. Хр. Гяуров, год. I, кн. II, стр. 128, София, 1934 г.

произлизат смутове и бунтове. “Тук той явно наемква за големия бунт против императорския двор, който се появил в Антиохия през 388 година. Значи тридесет и седмата беседа е била произнесена наскоро след тази година, когато споменът за гореспоменатия бунт е бил още пресен в съзнанието на антиохийците.

Подлинност. Досега не е изказвано съмнение относно подлинността на беседите на св. Иоана Златоуста върху евангелието от Матей. Че тези беседи са били съставени и произнесени от него, за това много ясно свидетелства тяхното съдържание, стил и изложение. Има и доста много външни, исторически свидетелства за тяхната подлинност. Тези беседи добили широка известност наскоро след тяхната поява. Около 420 година пелагианецът Аниан, по поръка на пелагианския епископ Оронтий, започнал да ги превежда на латински език. Ползвал се е от беседите на св. Иоана Златоуста върху евангелието от Матей блж. Теодорит. В Еранист, диалог II, съставен около 449 г., той дава една извадка от двадесетата беседа.¹ Тази извадка после преминала в патристическия флорилегий на Халкидонския събор (451 г.). Мнозина древни църковни писатели свидетелстват за подлинността на беседите на св. Иоана Златоуста върху евангелието от Матей. Такива писатели са: Тимотей Елур († 477), Анастасий Синаит († ок. 700. *Viae Dux*, 13. – P. G. 89, 229) и Теодор Студит († 826).

Ръкописи. Беседите на св. Иоана Златоуста върху евангелието от Матей са се запазили, изцяло или отчасти, в много древни и нови ръкописи (IX–XV в.). Според Dr. P. Joh. Chrysostomus Baug тези ръкописи са 175. Беседите са запазени, макар и не изцяло, и в един особено древен ръкопис – Unical. Codex 95, намиращ се в херцогската библиотека в Wolfenbüttel. Този ръкопис според К. Тишендорфа е от шестия век. За съжаление

¹ P. G. 58, 975–1058.

той досега не е използван при никое критическо издание на беседите.

Издание на гръцкия текст. Гръцкият текст на беседите на св. Иоана Златоуста върху евангел. от Матей за пръв път е издаден в Хайделберг от Комелина, когато той изобщо издавал творенията на св. Иоана Златоуста върху Новия Завет (1591–1602 г.). Изданието на Комелина не е критическо. Първото критическо издание извършил Савилий в Лондон (1612 г.), когато издавал на гръцки език всички творения на св. Иоана Златоуста. Почти едновременно с изданието на Савилия появява се и изданието на Дуция в Париж (1609–1636), което претърпяло няколко препечатвания. Трябва тук да се спомене и за изданието на Монфокона в Париж (1718–1738), което също претърпяло няколко препечатвания.

Последно критическо и напълно научно е изданието на Фр. Филд в Кеймбридж (1839 г.), в три тома. То е препечатано у Миня (Р. Г. 57–58).

Древни преводи. 1. На латински език. Пелагианският дякон Аниан от Целеда през 415–419 г. в Долна Италия превел заедно с други творения на св. Йона Златоуста и 25 беседи от неговото тълкуване върху евангелието от Матей. Преводът на Аниана останал незавършен поради започнатите преследвания против пелагианите. Неговият превод е отпечатан в общите издания на творенията на св. Иоана Златоуста на латински език във Венеция, 1503 г. (IV т.), в Базел, 1522 г., Migne, Р. Г. 58, 976–1058 – само 8 беседи. Пълен латински превод на беседите на св. Иоана Златоуста върху евангелието от Матей бил извършен от Бургундий Пизански († 1194 г.). Неговият превод е запазен в ръкопис в Cod. Vat. lat. 383 (XII в.). През първата половина на XV в. беседите са били преведени на латински език от Григорий Трапезунтский († 1486) по поръка на папа Николай V (1447–1455).

2. На арменски език. Арменският превод бил направен през V в. Петдесет и три беседи от този превод са отпечатани от Мехитаристит в Венеция (1826 г.).

3. На сирийски език. През времето, когато бил извършен арменският превод, извършен бил и сирийският. Този превод е стигнал до нас откъслечно в четири ръкописа, които се пазят в Британския музей (ms. sup. 582, 583, 584, 585).

4. На арабски език. Арабският превод се появил по-късно, през X в. Той бил извършен от дякона Теодул. Запазен е в ръкопис. Досега не е отпечатван.

5. На грузински език. На този език преводът бил извършен през X в. от Евтимий († 1028), който живеел в грузинския манастир Ивирон на Атон.

6. Славянски преводи. Някои учени предполагат¹, че българският преводер Константин през IX в. бил превел някои от беседите на св. Иоана Златоуста върху евангелието от Матей.

Нови преводи. 1. На немски език. Има няколко превода. а) Doctor Caspar Hedio, 1540, Strassburg; б) Professor M. Feder u. Evlogius Schneider, Würzburg, 1786–7; в) Fr. Knors, 1857; наново издаден с поправки от Max Herzog zu Sachsen. Regensburg, 1910–1912. Последният, най-добър немски превод е на D-г P. Joh. Chrysostomus Baur, поместен в Bibliothek der Kirchenvater, herausgegeben von D-г O. Bardenhewer..., 1923. Kempten u. München. В. I–IV.²

2. На руски език. Всички беседи на св. Иоана Златоуста върху евангелието от Матей са били преведени в 1525 г. на църковно-славянски език от монаха Селиван, сътрудник и ученик на Максима Грека. Бесе-

¹ A. Palmieri, S. Giovanni Crisostomo nella letteratura russa, 199. Вж. D-г P. Joh. Chrysostomus Baur, цит. съч., стр. 9.

² За английските и френските преводи виж Библиотека „Творения на св. Отца“, под редакцията на проф. Хр. Гяуров, год. I, кн. I, стр. 110, гр. София, 1934 г.

гите са отпечатвани няколко пъти в Русия: Москва, 1664–1665 г. под редакцията на Дионисия Грека; Москва, 1781, под редакцията на архимандрит Амвросия и архиепископ Ириней (Клементовски). Пълен руски превод на беседите на св. Иоана Златоуста е отпечатан в „Творенія святаго отца нашего Иоанна Златоустаго, архіепископа Константинопольскаго, в русском переводе“, т. VII – С. Петербург, 1901 г.

Настоящият български превод е извършен по гръцкия текст в изданието на Миня, по немския превод на D-г. P. Joh. Chrysostomus Baur и предимно по руския превод, поместен в „Творенія святаго отца нашего Иоанна Златоустаго“, т. VII – С. Петербург, 1901 г. Евангелският текст е предаден по българския превод, издаден от Св. Синод на Българската Църква, София, 1925 г.

1. Собствено ние не би трябвало да имаме нужда от помощта на Св. Писание, а по-скоро да водим такъв чист живот, че благодатта на Св. Дух да заема в нашите души мястото на св. книги, и както те са изписани с мастило, така и нашите сърца да бъдат изписани със св. Дух. Но тъй като ние сме отхвърлили тази благодат, да се възползваме поне от втория път. Че първият път би бил, разбира се, по-добър, това Бог е показал и с думи, и с дела. Така с Ноя, Авраама и неговите потомци, както и с Иова и Моисея Бог беседвал не чрез писания, а лично, защото намирал чисти техните сърца. Когато пък целият еврейски народ паднал в най-дълбоката пропаст на греха, тогава Той им дал писания, скрижали и наставление чрез тях.

Това ставало не само със светите във Ветхий завет, но, както е известно, и с тези на новия. Така Бог не дал на апостолите нищо написано, а обещал да им изпрати вместо писания благодатта на Св. Дух. „Той, казал им Бог, ще ви напомни всичко.“¹ За да разбереш, че този път (непосредственото общуване на Бога със светите) е действително много по-добър, чуи, какво Бог казва чрез пророка: „Ще склуча с вас нов завет, ще ви дам закони за наставление, ще ги напиша във вашите сърца, и вие всички ще станете ученици на Бога.“² И ап. Павел посочвал на това предимство, когато казвал, че бил получил закон (написан) „не върху каменни скрижали, а върху плетени скрижали на сърцето“.³ Но след като с течение на времето едни (от християните) се отклонили от истините на вярата, други от добродетелния живот, отново се появила нуждата от наставление чрез писанията.

¹ Иоан. 14, 26.

² Иер. 31, 31 и 33.

³ II Кор. 3, 3.

Размисли сега какво безразсъдство ще бъде, ако ние, които сме длъжни да водим такъв чист живот, че да нямаме нужда от никакво Писание, а вместо книгите да откриваме нашите сърца на Св. Дух, – ако ние, като изгубим това достойнство и почувстваме нужда от Писание – не се възползваме, както трябва, даже и от това второ лекарство. Ако е вече достойно за укор това, че ние се нуждаем изобщо от Писание, размисли тогава каква ще бъде нашата вина, ако ние не пожелаем да се възползваме и от тази помощ, а пренебрегваме Св. Писание като излишно и ненужно и по такъв начин навличаме върху себе си още по-голямо наказание!

За да се предпазим от това, нека се занимаваме по-старателно със Св. Писание и да изследваме по какъв начин е бил даден Ветхият закон, и по какъв начин – Новият завет.

И така, по какъв начин, кога и де е бил даден древният закон? – След гибелта на египтяните, в пустинята, на планината Синай, в огън и дим, излизайки от планината, при тръбен звук, сред гръм и мълници, след влизането на Моисей в самата тъмнина. А в Новия завет не е така. Там всичко произлязло при дълбока тишина: не в пустиня, не на планина, не сред дим и мрак, тъмнина и буря, а след настъпването на деня, в един дом, когато всички седели заедно. За човеци груби и необуздани били нужни неща, които произвеждали външно впечатление: пустиня, планина, дим, тръбен звук и други подобни; за човеци пък по-възвишени, по-покорни и застанали по-високо от чувствените понятия, нямало нужда от нищо подобно. Ако пък и наг апостолите имало шум, това било не заради тях, а заради присъстващите иудеи, заради които се появили и огнени езици. И ако те, въпреки всичко това, казвали (за апостолите): „със сладко вино са се напили“¹, още повече биха говорили така, ако не биха видели нищо по-

¹ Деян. 2, 13.

добно. По-нататък – във Ветхия завет Бог слязъл, когато Моисей възлязъл на [планината]¹; тук пък Св. Дух слязъл, когато нашето естество се възнесло на небето, или по-добре да се каже – на царския престол. Ако Св. Дух би бил по-малък, явленията (които съпровождали Неговото слизане) не биха били по-величествени и чудесни, а между това новозаветните скрижали са много по-величествени от ветхозаветните, както и събитията (новозаветни) са по-славни. Апостолите не слезли от планина с каменни плочи в ръце, подобно на Моисея, а носели в своята душа Св. Дух и ходели навсякъде, като били източник на съкровища и учения, на духовни дарове и на всякакви блага, и като станали чрез богатата одушевени книги и закони. По такъв начин те привлекли (във Вярата) три хиляди, така – пет хиляди, така – всички народи на света, защото чрез техните уста говорил Бог към всички, които дохождали при тях.² По същия начин и Матей, като се изпълнил с Божия Дух, написал своето евангелие. – Матей митничарят! Аз не се срамувам да го назовавам по занятие, както и другите апостоли, защото това разкрива най-ясно богатата на Св. Дух и тяхната собствена добротел.

2. Своето произведение Матей правдиво нарекъл евангелие (благовестие). Той действително възвестява на всички – врагове, невежи, намиращи се в тъмнина, – край на наказанието, отпускане на греховете, оправдание, освещение, изкупление, осиновяване (от Бога), небесно наследство и родство (духовно) с Божия Син. Що може пък да се сравни с такова благовестие? Бог на земята, човек на небето! Всичко се обединява: ангелите са се обединили с човеците, човеците са се съединили с ангелите и с другите небесни сили. Ясно е, че древната война се прекратила, че станало примире-

¹ Изх. 19, 3.

² Деян. 2, 41 и 4, 4.

ние на Бога с нашето естество, дяволът е посрамен, демоните са изгонени, смъртта е победена, раят отворен, клетвата премахната, грехът изкоренен, заблудата отстранена, истината се възвърнала, навсякъде се сее и расте славата на благочестието; небесният живот е насаден на земята, висшите сили се намират в другарско общуване с нас, ангелите непрестанно слизат на земята; навсякъде се вижда увереност и надежда в бъдещия живот.

Заради това Матей нарекъл своята история евангелие. Всичко друго според него е като че ли само думи без съдържание, като например голямото имущество, Величието на властта, началството, славата, почестите и всичко друго, почитано от хората за благо. Напротив, обещанията, дадени чрез рибарите, трябва да се наричат в истински и собствен смисъл благовестие, и не заради това само, че те са сигурно и постоянно благо и превъзхождат нашето достойнство, но и поради това, че те са ни дадени без всякакъв труд от наша страна.

Не с труд и пот, не с усилия и страдания сме получили ние това, което имаме, а само чрез любовта на Бога към нас.

Но защо, като е имало толкова много ученици, пишат само двама от апостолите и двама от техните спътници? – освен Йоана и Матей написали евангелие един ученик на Павла и друг ученик на Петра. Заради това, че те не вършели нищо по честолюбие, а всичко за наша полза. Какво пък? Нима един евангелист не би могъл да напише всичко? Разбира се, би могъл. Но когато са писали четирима, те са писали не в едно и също време, не на едно и също място, без да се справят и уговарят помежду си. И ако те въпреки това са написали всичко така, като че ли то е произнесено от едни уста, не служи ли това като най-велико доказателство на истината?

И все пак, ще ми възрази някой, случило се противното, защото те често се изобличават в разногласие. Но самото това се явява най-верен знак на истината. Ако те в действителност биха били с точност съгласни във всичко, относно времето, мястото и самите думи, тогава никой от враговете не би повярвал, че те са написали евангелията, без да се срещнат помежду си и без обикновеното (при такива случаи) уговаряне, и че съгласието между тях е било последица на тяхната искреност. А съществуващото сега между тях разногласие в дребнавости ги освобождава от всяко подозрение и бляскаво говори в полза на писателите. Ако те са написали нещо различно относно времето и мястото, това никак не вреди на истината в техните повествувания. Ние ще се опитаме, с Божията помощ, да докажем това по-нататък. А сега ви молим, освен вече казаното, да запомните особено това, че в главното, което служи за основа на нашия живот и съставя същността на проповедта (евангелието), те никъде в нищо не се различават помежду си. В какво именно? – В това, че Бог станал човек, вършил чудеса, бил разпънат, погребан, възкръснал, възнесъл се на небето и ще дойде да съди; че Той дал спасителни заповеди, въввел закон, не противен на Ветхия завет; че Той е Син, единороден, истинен, единосъщен на Отца, и друго подобно. Във всичко това ние намираме у тях (евангелистите) пълно съгласие. Ако пък относно чудесата не всички са разказали всичко, а един описал едни, друг – други, това не трябва да те смущава. Защото, ако един би разказал всичко, тогава останалите биха били излишни; ако ли пък всеки би написал само различно и ново в сравнение с другите, тогава нямаше да има доказателство за тяхното съгласие. Поради това те разказвали за много и еднакво, и все пак всеки от тях съобщавал нещо особено, за да не се окаже излишен, пишещ без цел, и да ни даде необходимо доказателство за истината на съобщеното от него.

3. Така Лука указва и на причината, поради която пристъпва към писането на евангелие. „За да узнаеш, казва той, твърдата основа на онова учение, на което си се научил“¹, т.е. за да се увериш в това, за което често си бил поучаван, и да пребъдваш в твърда увереност (във вярата). Иоан пък сам премълчал причината (поради която написал евангелие), но, както говори запазилото се до нас предание от отците, и той не без причина пристъпил към писане. Тъй като първите три (евангелисти) предимно се старали да изложат историята на земния живот на Христа, и учението за Неговото божество се заплашвало от опасността да остане неразкрито, Иоан, подбуждан от Христа, пристъпил накрай към написването на евангелие. Това се вижда както от самото изложение, така и от началото на евангелието. Той започва не със земното, както другите евангелисти, а с небесното, което той предимно имал предвид, и въз основа на това съставил своята книга. Но не само в началото, а и в цялото евангелие той е по-възвишен от другите.

Също така и Матей, както се разказва, по молбата на повярвали иудеи, дошли при него, написал за тях това, което говорил устно, и съставил евангелие на еврейски език. Същото направил, по молба на учениците си, и Марк в Египет. Ето защо Матей, като писал за евреите, старал се да изтъкне главно произхода на Христа от Авраама и Давида. Лука, напротив, който писал за всички изобщо, възвежда родословието повисоко, като стига до Адама. След това първият започва с рождението на Иисуса Христа, доколкото за иудеянина не било нищо по-приятно, отколкото да му се каже, че Христос е потомък на Авраама и Давида, а вторият започва не така, но упоменава предварително за много други събития и после вече пристъпва към родословието.

¹ Лук. 1, 4.

Съгласието между евангелистите ние можем да докажем както със свидетелството на цялата Вселена, която е приела техните писания, така и със свидетелството даже и на самите врагове на истината. След евангелистите произлезли много ереси, които учели противно на техните писания; едни от тях приели всичко казано от евангелистите, а други приемат само част, като я отделили от останалото. Ако в писанията на евангелистите би имало несъгласие, нито ересите, които подържат противното на тях, не биха приели всичко, а само тази част, която би им се струвала за съгласна, нито пък тези, които са приели само част, не биха били изобличавани от тази част, тъй като и най-малките части в писанията на евангелистите ясно разкриват своето родство с цялото. Подобно на това, както ако ти вземеш например част от ребро и в тази част намериш всичко, от което се състои цялото животно – и нерви, и жили, и кости, и артерии, и кръв, с една дума, всички съществени части на техния състав, точно така и в Писанието може да се види същото: и тук всяка част от написаното ясно показва родство с цялото. Ако евангелистите си биха противоречили, не би имало такова родство и самото (християнско) учение отдавна би рухнало, тъй като „всяко царство, разделено на части една против друга, запустява“¹. А сега, макар у тях и да има някакви разногласия, с това се само разкрива силата на Св. Дух, която убеждава човеците, щото те, като се придържат от главното и необходимото, да не се смущават никак от незначителните разногласия.

4. Де е писал всеки от евангелистите – няма нужда да с този въпрос ние да се занимаваме; напротив, че те не противоречат един на други, ще се постареем това да докажем в цялото наше тълкуване. Ако ти ги обвиняваш в разногласие, не искаш нищо друго, освен

¹ Мат. 12, 25; Марк. 3, 24; Лук. 11, 17.

това, щото те да говорят с едни и същи думи и да употребяват един и същ начин на изразяване. Аз не говоря вече за това, че и мнозина от възвеличаващите се със знание по ораторството и философията, като са написали много книги за едни и същи предмети, не само си разногласят, но и си противоречат един на друг – защото едно нещо е, разбира се, да се разногласи, а друго нещо е да се противоречи. За това аз вече не говоря; аз нямам нужда да се ползвам от тяхното неразумие за защита (на евангелистите) и не искам да потвърждавам истината с лъжа. Но ето за какво аз охотно бих запитал: как са придобили вяра писанията, ако те си биха противоречили? Как са спечелили победа? Как са могли да придобият удивление, вяра и слава по цялата вселена човеци, които си противоречат един на друг? Мнозина са били свидетели на тяхната проповед; те имали при това много врагове и противници. Като написали евангелията, те не ги скрили в едно ъгълче на вселената, а ги разпространявали навсякъде, по суша и море, щото всички да ги чуят. И сега те се четат в присъствието на врагове, и нищо от написаното в тях никого не е съблазнило. И това е напълно естествено, защото навсякъде една и съща Божествена сила е всичко произвеждала и извършвала. Защото иначе по какъв начин са могли така да мъдърствуват митничарят, рибарят и неученият? – Каквото някога езичниците не са могли на сън да си представят, за това те проповядвали с голяма увереност и убедителност, и не само приживе, но и след смъртта, не на двама, не на двадесет човеци, не на сто, не на хиляда и на десетки хиляди, но на (цели) градове, племена и народи, по суша и по море, на Гърция и на варварските страни, в обитаемия свят и в пустинята, като възвестявали учение, което превишава много нашето естество. Като оставят земното, те говорят само за небесното, предлагат ни друг живот и нов начин

на живота, друго богатство и друга бедност, друга свобода и друго робство, друг живот и смърт, друг свят, друго правило на живота – Всичко друго.

Това не е така, както при Платона, който съставил прехвалената „Полития“¹, при Зенона² или при други някои, които са писали за общественото устройство и съставляли закони. Всички те със самите свои произведения са доказали, че от тяхната душа е говорил зъл дух, лют демон, който воюва против нашето естество, един враг на чистотата, противник на благонравието и рушител на всякакъв ред. Какво може още в действителност да се каже за тях, когато те предписвали на всички да имат общи жени, да се извеждат пред мъжете голи девици през време на зрелища, да се устройват крадешком бракове, когато те са разрушили и унищожили всякакъв ред и извъртали изискванията на самата природа? Че всичко това е изобретение на демоните и е противно на природата, за това може да ни свидетелствува самата природа, която не търпи нищо такова. И тези (философи) са писали за това не във време на гонения, не сред опасности, не сред войни, а в пълна безопасност и свобода, като се ползвали при това още от много прикраси. А пък проповедта на рибарите, които били гонени, бичувани, прекарвали живота си сред опасности, приемали с голяма охота и простите и мъдреците, и робите и свободните, и войниците и царете, и варварите и гърците.

5. Не може да се каже, че учението на тези рибари било възприемано от всички благосклонно, че то било маловажно и просто. Не, то е даже много по-възвишено от учението на философите. За девството например те не са могли даже и насън да помислят, както и за (доброволната) нищета, за поста и за някоя

¹ *Περὶ Πολιτείας*.

² Зенон е основател на стоическата школа. Работил е през втората половина на IV в. преди Христа.

друга висша добродетел. А нашите учители не само похотта изкореняват, не само (престъпното) действие подхвърлят на наказание, но осъждат и безсрамния поглед, и оскърбителните думи, и неприличията в смеха, в държането, в походката и в гласа, простират строгостта и до най-малкото. По цялата Вселена те са насадили семената на девството. За Бога и за небесните неща те дават такива понятия, каквито на никой от философите никога и на ум не са могли да дойдат. А и как са могли да имат такива понятия човеци, които са боготворили изображенията на зверовете, на влечугите и на други нисши твари? И все пак това възвишено учение (на апостолите) било възприето с вяра, процъфтява досега и всеки ден възраства, а учението на философите (предимно религиозно-нравственото) е отживяло, загинало, изчезнало по-леко от паяжината. И напълно правилно, защото са го проповядвали демони. Ето защо то освен безсрамие то съдържа много тъмно нещо и трудно за разбиране. Например що може да бъде по-смешно от учението, при което философът, като изразходва хиляди думи за това, да покаже що е справедливост, все още се старае да разясни този въпрос в дълга и крайно неясна реч. Ако той би указал и на нещо полезно, и то би останало свършено без полза за практическия живот на човека. В действителност, ако земледелецът, ваятелят, дърводелецът или матросът, или друг някой, който се прехранва с труда на своите ръце, би помислил да се откаже от своето занятие и честния труд, за да изгуби много години за изучаването на това, що е справедливост, той, преди да узнае това, заради самата тази справедливост би измъчил себе си от постоянен глад и би загинал, би завършил своя живот с насилствена смърт, без да се научи на нищо полезно.

Нашето учение пък не е такова. С кратки и ясни думи Христос ни е научил в какво се състои и спра-

ведливото, и честното, и полезното, и изобщо всяка добродетел. Така Веднъж Той казал: „На две заповеди се крепи целият закон и пророците“¹, т.е. на любовта към Бога и ближния, или още: „Всичко, което искате да правят вам човеците, същото правете и вие тях, защото това е законът и пророците.“² Всичко това може леко да се усвои и разбере и от земледелеца, и от роба, и от вдовицата, и даже от детето и най-слабомислещия. Такава е истината! За доказателство служи опитът. Всички, действително, са узнали какво трябва да правят, и не само са узнали, но се стараели и да изпълнят (това, което са узнали), и не само в градовете, не само на обществените събрания, а и по височините на планините. И там ти ще видиш Велика мъдрост, и там сияят ликовете на ангелите в човешки образ, и на земята се явява небесният живот.³ Образа на този живот са ни нарисували рибарите, като заповядали да се заема човек с него не от детската възраст, както правели това философите, и като не установявали за изучаването на добродетелта определено число години, а като наставлявали всяка възраст без изключение. Учението на философите е детска забава, а учението на апостолите самата истина. Като място за този живот те определили небето, а за негов ръководител и законодател признали Бога, както и трябвало. Награди за този живот служат не лавровият венец, не маслиненото клонче, не пиршеството в Пританея⁴, не медните изобразения, не такива празни и безполезни неща, а вечният живот, осиновяването от Бога, лику-

¹ Мат. 22, 40.

² Мат. 7, 12.

³ Тук св. Иоан Златоуст има предвид монасите и пустиннициите, които живеели в негово време в планините около град Антиохия. Между тях сам той е проживял шест години.

⁴ Пританей (*Πρυτανειον*) се наричало зданието, дето се давали тържествени обеда в чест на заслужили граждани.

ването с ангелите, стоенето пред царския престол и постоянното пребиваване с Христа.

6. Ръководители в този живот се явяват митарите, рибарите и правещите палатки, които не живеят за кратко време, но винаги живеят, поради което и след своята смърт могат да оказват най-голяма помощ на своите последователи. На подвизаващите се в този живот предстои не борба с човеците, а с демоните и безплътните сили. Ето защо и техният вожда е не някакъв човек, не ангел, а сам Бог. И оръжията на тези воюни съответстват на характера на войната: те са приготвени не от кожа¹ и желязо, а от истина, правда, вяра и всякакъв вид мъдрост.

За този живот се пише и в евангелието на Матей, за което нам сега предстои да говорим. Нека да следим с внимание ясните речи на евангелиста за този живот. Всичко, каквото той говори, не са неговии думи, а на самия Христос, Който основал този живот. Нека бъдем внимателни, за да се удостоим да бъдем вписани в този живот и да сияем заедно с тези, които са го вече прекарвали и са получили неувяхващи венци. За мнозина, нека това да отбележим, тази книга ще се покаже по-лека за разбиране в сравнение с пророците, които съдържат трудни места за разбиране. Но това казват човеци, които не знаят дълбочината на скритите тук мисли. Поради това, моля ви да ме следвате с пълна ревност, за да можем да стигнем до самата дълбочина на Св. Писание; водител пък в този път ще ни бъде сам Христос. А за да бъде нашето слово по-леко разбрано, молим ви и убеждаваме (както това сме правили при обяснението и на други писания) да прочитате отнапред отгледа на книгата, който ние ще обясняваме; нека четенето да предшества на разбирането (тълкувани-

¹ Цитовите на римските войници са били направени от кожа.

ето), както това било с евнуха¹; това ще бъде за нас голямо облекчение. Наистина, въпросите тук възникват в голямо количество на всяка крачка.

Ето, виж, колко недоумения например се появяват веднага в самото начало на евангелието. Първо, защо се излага родословието на Иосифа, който не бил баща на Христа? Второ, как ние можем да докажем, че Христос произлизал от Давида, когато не знаем прагедите на Мария, от която Той се родил? – родословието на Св. Дева тук не е показано. Трето, защо се дава родословието на Иосифа, който не е участник при рождението, а не е казано от какви родители, деди и прагеди била Св. Дева, която била майка на Христа?² Освен това ние трябва и да изследваме защо евангелистът, като води родословието по мъжка линия, споменава и за някои жени. След това, ако той така е разсъдил, защо не изброява всички жени, а, като е премълчал за добрите, като например за Сара, Ребека и подобни на тях, представя само известните по своите пороци, например блудница или прелюбодейка, другоплеменница или чужденка? Така той споменава за жената на Урия³, за Тамар⁴, за Раав⁵, за Рут⁶, втората от които била другоплеменница, третата блудница, четвъртата имала връзки с родственик, и при това не по закона за брака, а като пристанала под вид на блудница; за жената на Урия всеки знае по необикновената големина на престъплението. И въпреки това, евангелистът,

¹ Деян. 8, 26 след.

² Никъде в книгите на Св. Писание на Новия Завет не се казва, че родителите на Св. Дева Мария били Иоаким и Ана. За тях се знае от църковното предание. За пръв път техните имена се съобщават в един древен новозаветен апокриф, известен под името Протоевангелие на Иакова.

³ II Цар. 11, 6 следв.

⁴ I Паралип. 2, 4–5.

⁵ Бит. 38, 13–26.

⁶ Рут. 2.

като пропуснал всички други, поставил в родословието само тези жени. Ако е трябвало да се спомене за жени, трябвало да се спомене за всички; ако ли пък не за всички, а само за някои, тогава за прославлените се със своите добродетели, а не с пороци.

Виждате колко внимание ни е нужно още при самото начало на евангелието, макар от някои това начало да се счита за по-ясно от останалото, а от мнозина даже за излишно, защото представя от себе си само едно изброяване на имена.

По-нататък заслужава изследване и това, защо Матей премълчава за тримата царе.¹ Ако той премълчава за тях като за твърде нечестиви, той не би трябвало да споменава и за други подобни. Ето и още един въпрос се появява: защо евангелистът, като разделил родословието на части, по четиринадесет рода във всяка, в третата част не спазил това число? След това: защо Лука споменал за други имена, и именно не само не за всички тези, каквито има у Матей, но и указал много повече, а Матей привел и по-малко, и други имена, макар и да завършил с Иосифа, с когото завършил родословието и Лука.

Виждате колко голяма бдителност ни е нужна не само за това, да разрешим недоуменията, но и за това, да узнаем, що се нуждае от решение! Не маловажно е и делото, да може човек да намери въпросите, които будят недоумение. Ето например и още един труден за разрешение въпрос: по какъв начин Елисавета, като произлизала от Левииното коляно, е могла да бъде родственица на Мария?

7. Но за да не обременим вашата памет с много въпроси, ще спрем тук. За да се възбуди вашето внимание, достатъчно ще бъде и това, ако вие знаете само, какви въпроси тук възникват. Ако вие пък желаете

¹ В 1, 8 са пропуснати царете: Охозия, Иоас и Амасия, които трябва да бъдат поставени между Иорама и Озия.

да узнаете и решението, и това ще зависи от самите вас, преди аз да почна да говоря. Ако аз видя у вас внимание и охота да се поучите, ще се постарая да ви дам и решение, а ако забележа леност и невнимателност, няма да ви покажа нито самите въпроси, нито тяхното решение, като следвам божествената заповед, която гласи: „*Не давайте светинята на псетата и не хвърляйте бисера си пред свините, за да го не тъпчат с краката си.*”¹ Кой е този, който тъпче? – Този, който не счита Св. Писание за драгоценно и важно. Но, ще запиташ, кой е пък този толкова нечестен, щото да не го счита за важно и по-драгоценно от всичко? – Този, който не отделя за Божието слово толкова време, колкото губи за развратните жени на сатанинските зрелища. Мнозина прекарват там по цели дни, като заради такова безполезно прекарване на времето съвсем захвърлят домашните си работи, и каквото чуят там, стараят се с точност да запомнят и запазят за гибел на своята душа, а тук, дето говори сам Бог, не желаят да престоят и за кратко време. Ето защо ние нямаме нищо общо с небето, нашият (небесен) живот е само на думи. За всичко това Бог обаче ни заплашва с геена, но не с цел, за да ни хвърли в нея, а да ни даде възможност да избегнем това тежко наказание. Ние обаче вършим противното, и всеки ден се стремим към пътя, който води в геената; Бог заповядва не само да се слуша, но и да се изпълнява Неговото слово, което ни се проповядва, а ние не желаем даже и да го изслушаме. Кога пък ние, кажи ми, ще започнем да изпълняваме това, което ни се заповядва, кога ще се заемем за дела, ако не желаем даже и да слушаме за тях, ако негодуваме и изпитваме досада даже и от най-краткото пребиваване в храма? Когато ние, като разговаряме за нищожни неща, забележим у събеседниците си невнимание, считаме това за обига. А никак

¹ Мат. 7, 6.

не помисляме за това, че оскърбяваме Бога, когато Той ни говори за толкова важни неща; ние пренебрегваме Неговите думи и гледаме настрана? Някакъв си старец, който е пропътувал много земи, ни разказва с най-голяма точност и за разстоянията, и за положението на градовете, за техния вид, пристанища, площади (и ние с удоволствие го слушаме), а сами, в същото време, не знаем колко далеч се намираме от небесния град. Ако ние бихме знаели това разстояние, бихме се постарали да го съкратим. Когато ние сме небрежни, разстоянието между този град и нас е не само такова, каквото е между небето и земята, но даже много повече; напротив, ако се стараем, можем да стигнем до неговите врати в един миг, защото това разстояние се определя не по дължината на пространството, а по състоянието на нашата нравственост.

8. Ти отлично познаваш делата на тукашния живот – и новите, и старите, и древните, можеш да изброиш началниците, при които си служил по-рано във войската, и разпоредителите на игрите, и победителите на тях, и водителите, от което за тебе няма никаква полза. А кой е началникът в небесния град, кой е първият, кой вторият, кой третият, колко време всеки е служил и какво славно е направил, за това на тебе никога не се е даже присънвало. За законите, по които този град се управлява, ти не искаш внимателно да слушаш, когато за тях други говорят. Как пък ти, кажи ми, се надяваш да получиш обещаните блага, ако не искаш даже да внимаваш, когато говорят за тях? Ако ние за това не сме се грижили по-рано, нека да се постараем да направим това поне сега. Ето, ние имаме намерение, ако Бог благоволит, да встъпим в златния град, който е по-драгоценен даже и от всяко злато. Да разгледаме неговите основи и врати, направени от сапфир и маргарити. Най-добрият наш ръководител ще бъде Матей. Той е вратата, през която ние сега влизаме; нужно е

само повече старание от наша страна, защото, у когото той не види усърдие, ще го изгони от града. Това е град царствен и славен; в него не се отделя пазарът от царския дворец; там всичко е царски дворец.

И тъй, да отворим вратата на ума, да отворим нашия слух, и като пристъпваме с голям трепет към преддверието на този дворец, да се поклоним на живеещия в него Цар, защото още при първата крачка зрителят може да се порази от страх. Вратата сега са още заключени за нас; когато ги видим отворени (това ще стане, когато бъдат разрешени трудните въпроси), ще видим тогава в него Велика светлина. Този митничар, просвещаван от Св. Дух, обещава да ти покаже всичко: де е пътят за Царя, какви войски стоят около Него, де са ангелите и де архангелите, кое място в този град е определено за новите граждани, кой път води към него; какво място са получили тези, които първи са влезли в него, какво – вторите, какво – тези, които са влезли напоследък, по-нататък, колко чинове има между тамошните граждани, колко съвети и какви достоинства. И тъй, да влезем в този град не с шум и трясък, а с благоговейно мълчание. Ако царските наредби се прочитат в театъра, когато настъпни пълна тишина, още повече в този град трябва всички да утихнат и да стоят с напрегната душа и слух, защото тук ще се четат заповеди не на земен цар, а на Господа на ангелите. Ако ние се приготвим по такъв начин, самата благодат на Св. Дух най-сигурно ще ни покаже пътя, и ние ще пристъпим към самия Царски престол и ще получим всички блага, с благодатта и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила, с Отца и Светия Дух, сега и винаги, и во веки веков.

Амин!

Гл. I, ст. 1: „Книга за родословието на Иисуса Христа, Син Давидов, Син Авраамов“.

1. Помните ли наставлението, което недавна ви дадохме, като ви молихме да слушате всичко, което ще се говори, с дълбоко мълчание и с благоговейна тишина? Днес ние трябва да встъпим в священото предверие, поради което аз ви напомням за това наставление. Ако на чудците, когато трябвало да се приближат до горящата планина, до огъня, тъмнината, мрака и бурята, или по-добре да се каже, даже и да не се приближат, а да виждат и слушат всичко отдалече, било заповядано преди три дни да се въздържат от общуване с жени и да почистят грехите си; ако и сами те, както и Моисей, се намирали в страх и трепет, колко повече трябва ние да покажем висша мъдрост, когато ни предстои да чуем такива велики слова, като не стоим далеч от димящата планина, а се възкачваме на самото небе; ние трябва не да си почистим грехите, а да очистим облеклото на душата си и да се освободим от всяка мирска грижа. Вие ще видите не мрак, не дим, не буря, а самия Цар, Който седи върху трона на неизразимата си слава, стоящите при него ангели и архангели, и събранцията на светите заедно с безбройните хиляди небесни войнства. Такъв е Божият град, в който се намира църквата на първородените, праведните духове, тържествувашото събрание на ангелите, кръвта на изкуплението, чрез което е всичко съединено – небето възприело земното, а земята небесното, настанал отдавна очакваният мир за ангелите и светите. В този град се развява бляскавото и славно знаме на кръста; там е печалбата на Христа, начатките на нашето естество, придобивките на нашия Цар. За всичко това ние

ще узнаем с точност от евангелията. И ако ти ще вървиш след нас с нужното спокойствие, ще можем да те разведем навсякъде и да ти покажем де се намира прикованата (на кръста) смърт, де е сразен грехът, де са многобройните и дивни паметници на тази война, на тази битка. Ще видиш там и свързания мъчител, съпроводжан от тълпата на пленниците, и крепостта, от която по-рано този гнъсен демон произвеждал навсякъде своите нападения; ще видиш убежищата и пещерите на разбойника, вече открити и разорени, защото и там Царят е влизал.

Да не се изморяваш, обични слушателю! Ти не можеш да се наслушаш до насита, ако някой ти разказва за обикновена война, за трофеи и победи, и нито храната, нито пиетието ще предпочетеш пред такъв разказ. Ако такъв един разказ е приятен на тебе, много повече ще ти бъде моят. И наистина, помисли, колко Велико е това, което ще чуеш: как Бог, като напуснал небето и царския трон, слязъл на земята и в самия ад, как Той водил война, как дяволът се борил с Бога, и не с един открит Бог, а с Бог, скрил се под покривката на човешката плът. А, което е още по-чудно, ти ще видиш, как смъртта е победена чрез смъртта, как клетвата е премахната чрез клетвата, как жестокостта на дявола е сломена чрез същото средство, чрез което той придобил своята сила. И така, да бъдем будни и да не се предаваме на дрямка! Аз вече виждам как се отварят пред нас вратата. Да влезем, с пълен ред и трепет. Ето ние сега влизаме в самото преддверие. Какво е пък това преддверие? – *„Книга за родословието на Исуса Христа, Син Давидов, син Авраамов.“*¹ Какво говориш ти? Обещал се беше да говориш за Божия Син, а споменаваш за Давида, за човека, който се появил в света след безбройни родове, и него наричаш отец и прародител? – Почакай, не се стреми да узнаеш всичко навед-

¹ Мат. 1, 1.

нъж, а постепенно едно след друго. Ето ти стоиш още в преддверието, при самия праг; защо пък бързаш към светилището? Ти още не си разгледал добре всичко отвън. И аз сега още не ти говоря за първото – небесно рождение, по-право казано, не говоря даже и за второто – земното, защото и то е неизяснимо и неизразимо. За това по-рано от мене ти е говорил и пророк Исаия, именно когато, като предсказвал страданията на Господа и Неговата Велика грижа за Вселената, поражен от това, кой бил Той и какво станал, и къде слязъл, гръмко и ясно възкликнал: „Рода Му кой ще обясни?“¹

2. И така, ние сега говорим не за онова, небесно рождение, а за това, ниското, земно рождение, което има хиляди свидетели. Пък и за него ние ще говорим дотолкова, доколкото то ни е достъпно според получената от Св. Дух благодат. И това рождение не може да се представи с всичката ясност, понеже и то е пълно с тайнственост. И тъй, като слушаш за това рождение, не мисли, че слушаш за нещо маловажно, но напреди всичко си внимание и потрепери, щом като чуеш, че Бог дошъл на земята. То било тъй необикновено и чудно, че и ангелите, като образували хвалебен хор, въздали за него слава от целия мир; и пророците преди много време се учудвали на това, че Бог „се яви на земята и живя тежду людете“². И наистина, необикновено чудно е да се слуша, че неизразимият, неизяснимият и непостижим Бог, равен на Отца, дошъл чрез девическа утроба, благоволил да се роди от жена и да има за прадеди Давида и Авраама. Защо ти говоря за Давида и Авраама? Много по-чудно е това, че е имал за прадеди тези жени, за които аз споменах по-рано. Като чуеш това, ободри се и не подозирай нищо унижително; напротив, удивлявай се особено на това, че Синът на безначалния Отец, истинният Син,

¹ Ис. 53, 8.

² Варух. 3, 38.

благоволил да се нарече син на Давида, за да те направи син Божий, благоволил да има за свой отец раб, щото ти, рабът, да имаш за отец Господа. Виждаш какво благовестие се дава още от самото начало! Ако пък ти се съмняваш в своето богосиновство, увери се в него, като чуеш, какво е станало с Него. За Бога, според човешкия разум, е много по-трудно да стане човек, отколкото човек да стане син Божий. И тъй, когато чуеш, че Син Божий е син Давидов и Авраамов, не се вече съмнявай, че и ти, син Авраамов, ще бъдеш син Божий. Той не би унижил Себе си напразно и без цел до такава степен, ако не би пожелал да ни възвиси. Той се родил по плът, щото ти да се родиш по дух; родил се от жена, щото ти да престанеш да бъдеш син на жена. Ето защо и Неговото рождение е било двояко – от една страна, било подобно на нашето, а от друга – превишавало нашето. Като се родил от жена, с това се уподобил на нас; с това пък, че се родил не от кръв, не от желанието на мъжа или на плътта, а от Св. Дух, Той предвъзвестил превишаващото ни бъдещо рождение, което Той пожелал да ни даде чрез Св. Дух. Такова пък било и всичко останало. Такова било например кръщението. И в него имало нещо велико и нещо ново: кръщението на пророка указва на великото, а слизането на Св. Дух означава новото. Подобно на това, както, когато някой, като застане между двама, стоящи отделно, протяга двете си ръце и ги съединява, точно така направил и Син Божий, като съединил ветхия завет с новия, Божеското естество с човешкото, Своето с нашето. Виждаш ли блясъка на Божия град? Виждаш ли с какъв блясък те огря при самия вход? Виждаш ли, как бързо ти показва Царя в новия образ, като че ли във военния лагер? И тука, на земята, царят невинаги се явява в своето величие, а често пъти, като снима порфирата и гуагемата, облича се в грехата на простия воин. Но земният цар прави това

с цел, щото, като стане известен, да не привлече към себе си неприятеля. Небесният пък Цар, напротив, с цел, щото, като стане известен, да не застава врага да бяга от борбата с Него и да не смути Своите, защото Той желае да спасява, а не да плаши. Ето защо евангелистът го нарекъл веднага със съответното име „Иисус“. Името „Иисус“ не е гръцко; Той се нарича Иисус на еврейски, което на гръцки език значи Спасител (т.е. Изкупител); Спасител пък Той се нарича, защото е спасил Своя народ.

3. Виждаш ли как евангелистът приковава вниманието на слушателя, как той, като говори с обикновени думи, открил с тях на всички ни това, което стои по-високо от всяка надежда? И двете споменати имена били добре известни на цудеите. Тъй като събитията, които трябвало да се извършат, били чудни, самите им имена се предшестваха от предобрази, за да се отстрани по такъв начин от по-рано всеки повод към ропот за нововъведение. Така наследникът на Моисей, който въвел народа в обетованата земя, се нарича Иисус. Виждаш ли предобраза? Разгледай сега и действителността. Онзи въвел избрания народ в обетованата земя, този – на небето и при небесните блага; онзи след смъртта на Моисей, този след премахването на закона; онзи – като вожд, този – като Цар. Но за да не би ти, като чуеш името „Иисус“, да изпаднеш поради сходството на имената в заблуждение, евангелистът добавя: „Иисуса Христа, Син Давидов“. Онзи Иисус не бил син Давидов, а произхождал от друго коляно. Но защо Матей нарича своето евангелие „книга на родословието на Иисуса Христа“, когато то съдържа не само едното родословие, но и цялото домостроителство? – Заради това, че рождението на Христа съставя главното в цялото домостроителство, явява се като начало и корен на всички дарувани нам блага. Подобно на това, както Моисей нарича първия свой труд книга на битието на небето и земята, макар да

повестува в нея не само за небето и земята, но и за това, което се намира между тях, така и евангелистът нарекъл своята книга според главното в делата, извършени (за нашето спасение). Действително, от всичко най-чудно, по-високо от всяка надежда и очакване, е това, че Бог станал човек; след като това станало, всичко следващо е и понятно, и естествено.

Но защо евангелистът не е казал отначало „син Авраамов“ и след него вече „син Давидов“? – Разбира се, не заради това, както мислят някои, че искал да изложи родословието по възходяща линия, защото тогава той би постъпил също така, както и Лука, а той постъпва обратно. И тъй, защо той споменал отначало за Давида? – Заради това, че той бил в устата на всички, както по знаменитостта на неговите деяния, така и по времето; той умрял много по-късно от Авраама. Макар Бог и да бил дал обещания и на двамата, но за обещанието, дадено на Авраама, като древно, малко се говорило, а обещанието, дадено на Давида, като недавнашно и ново, се повтаряло от всички. Сами чудите казват: „Не е ли казано в Писанието, че Христос ще дойде от Давидовото семе и от градеца Витлеем, отдето беше Давид“?¹ И никой не го наричал син Авраамов, а всички го именували син Давидов, защото и по времето на живота, както вече споменах, и по значението на царуването, Давид стоял повече в паметта на всички. Ето защо и всички царе, които живели след Давида, които били особено уважавани, били наричани с неговото име не само от чудите, но и от самото Бога. Тъй, Иезекиил и други пророци казват, че при тях ще дойде и ще възкръсне Давид, като разбират не умрелия Давид, а подражаващите на неговите добродетели. Бог казва (напротив) на Иезекия: „Аз ще пазя тоя град, за да го опазя за Себе Си и за Моя раб Давида.“² На Соломона Той казвал, че заради Давида не разделил

¹ Иоан. 7, 42.

² 4 Цар. 19, 34.

царството при неговия живот¹. Славата на този мъж била Велика и пред Бога, и пред човеците.

Ето защо и евангелистът започва непосредствено родословието с най-знаменития, а след това вече споменува и за най-древния прародител – Авраама. Той намира, че за цудите е излишно да се възвежда родословието по-нататък. Тези двама мъже бугели особено удивление; единият като пророк и цар, другият като патриарх и пророк.

Но отге се вижда, ще запитах ти, че Христос произлиза от Давида? Ако Той не произлизал от мъж, а само от една жена, родословието пък на Св. Дева у евангелиста не е указано, как можем ние да знаем, че Христос бил потомък на Давида? Тук има два въпроса: защо не се дава родословието на майката и защо именно се споменава за Иосифа, който нямал никакво участие в рождението? На вид последното е излишно, а първото би се изисквало. Кое трябва да бъде по-рано разрешено? – Въпросът за произхода на Св. Дева от Давида. И тъй, отге ние можем да знаем, че тя произли-зала от Давида? Слушай: Бог заповядал на Гавриила да иде при „една девица, сгодена за мъж, на име Иосиф, от дома“ и отечеството на Давида². Какво по-ясно искаш от това, когато слушаш, че девицата била от дома и отечеството на Давида?

4. Оттук е ясно, че и Иосиф произхождал от същия род, защото имало закон, който заповядал да се взима жена не от друго, а от своето коляно. Патриарх Иаков пък предсказал, че Христос ще произлезе от Иудиното коляно, като казва: „Скуптьрът не ще се отнеме от Иуда и законодателят – от креслата му, докле не дойде Помирителят, и Нему ще се покоряват народите.“³ Това пророчество, ще възразиш ти, действително показва, че Христос бил от Иудиното

¹ 3 Цар. 11, 34.

² Лук. 1, 27.

³ Бит. 49, 10.

коляно; но че Той произлизал и от Давидовия род, това още не се вижда. Нима в Иудиното коляно не е имало никакъв друг род, освен Давидовият? Не, имало е и много други родове, и поради това могло е човек да принадлежи на Иудиното коляно, но да не произлиза от Давидовия род. За да не би ти да изтъкнеш това, евангелистът разрешава твоеото съмнение, като казва, че Христос бил от дома и отечеството на Давида. Ако желаеш да се убедиш в това по друг начин, ние няма да се затрудним да приведем и друго доказателство.

У цугеите не се разрешавало да се взима жена не само от друго коляно, но и от друг род или фамилия. Поради това, ако приложим думите: от дома и отечеството на Давида към Св. Дева, въпросът трябва да се счита доказан; приложим ли го към Иосифа, казаното за него ще се отнася и за Св. Дева. Ако Иосиф бил от дома и отечеството на Давида, би взел жена не от друг род, а от същия, от който и сам той произхождал.

Но какво има, ще кажеш ти, ако той е нарушил закона? Евангелистът обаче е изпреварил и това възражение, като засвидетелствал, че Иосиф бил праведен, тъй че, като знаеш неговата добродетел, можеш да бъдеш уверен и в това, че той не би нарушил закона. Като бил тъй кротък и чужд на страстта, че даже и по подозрение не желаел да подхвърля на наказание Св. Дева, нима би нарушил той закона заради плътско удоволствие? Като стоял по-високо от закона (да я остави и именно да я остави тайно, било свойствено на човек, който стоял по-високо от закона), нима би направил той нещо въпреки закона, и при това без всякаква уважителна причина?

И тъй, от казаното става ясно, че Св. Дева произлизила от Давидовия род. Сега трябва да се изясни защо евангелистът изложил не нейното родословие, а това на Иосифа. Коя е била причината? У цугеите няма много обичай да се води родословието по женска линия.

Поради това евангелистът, от една страна, за да запази обичая и да не се окаже още при самото начало негов нарушител, а от друга – да ни покаже и произхода на Св. Дева, като премълчал за нейните прадеди, изложил родословието на Иосифа. Ако той би изложил родословието на Св. Дева, това би се счело за новаторство; ако ли пък би премълчал за Иосифа, ние не бихме знаели прадедите на Св. Дева. И тъй, за да бихме знаели коя била Мария, отгде произлизила, и заедно с това, за да не се наруши обичаят, евангелистът изложил родословието на нейния обручник и показал, че той произлизал от дома на Давида. Щом пък това е доказано, с това се доказва също, че и Св. Дева била от същия род, защото този праведник, както казах по-горе, не би допуснал да си вземе жена от друг род.

Може обаче да се посочи друга причина, по-тайнствена, поради която било премълчано за прадедите на Св. Дева; но сега няма време за нейното разкриване, защото и без това вече много се говори. И тъй, като завършваме тук изследването на въпросите, нека се постареем сега да запомним с точност това, което ни се обясни, а именно: защо отначало се споменава за Давида, защо евангелистът нарекъл своята книга „книга на родословието“, защо прибавил: „на Иисуса Христа“, в какво рождението на Иисуса Христа било сходно с нашето и в какво не сходно, как се доказва произходът на Мария от Давида, защо е изложено родословието на Иосифа и е премълчано за прадедите на Св. Дева. Ако вие запомните всичко това, ще възбудите у нас голямо усърдие за по-нататъшни изяснения, ако пък се отнесете небрежно и забравите, тогава и у нас ще има по-малка охота за изясняване на останалото. Известно е, че и земеделецът неохотно се заема с нов посев, ако посятото преди това е загинало в земята. И тъй, моля ви да се занимавате с казаното от мене. От такива занятия произлиза велико и спасително

благо за душата. Като се грижим за такива занятия, ние можем да угодим на Бога, и нашите уста, като ги упражняваме в духовни беседи, ще бъдат чисти от укорителни, срамни и ругателни слова. Ние ще бъдем страшни и за демоните, когато въоръжим езика си с такива беседи; ще привлечем върху себе си в по-голяма мярка и Божията благодат; ще стане по-проницателен и нашият взор. Бог ни е дал и очи, и уста, и слух заради това, щото всички наши членове да Му служат, за да говорим угодното Нему, за да вършим угодното Нему, за да Му пеем непрестанни хвалебни песни, за да Му възнасяме благодарения и по такъв начин да очисти-ваме своята съвест. Както тялото, като душа чист въздух, става по-здро̀во, така и душата, като се подгър̀жа с такива занятия, става по-мъ̀дра.

5. Не си ли ти забелязал, че и от телесните очи, ако те постоянно се намират в дим, винаги текат сълзи, а на свежия въздух, на поляната, при изворите и в градините те стават и по-здро̀ви, и по-остри; същото става и с духовното око. Ако то се храни на поляната на духовните учения, става чисто, ясно и про-ницателно, а ако се заобикаля от дима на житейските грижи, непрестанно ще изпуска и пролива сълзи, както в този, така и в бъдещия живот. Човешкият живот е подобен на дим. Заради това псалмопевецът е казал: „Дните ти изчезнаха като дим.“¹ Но пророкът е искал с тези думи да изрази само мисълта за краткостта и непостоянството на човешкия живот, а аз бих казал, че те трябва да се разбират не само в този смисъл, но и като указание за тъмнината на живота. Действително, нищо не угнетява така и не смущава духовното око, както множеството на житейските грижи и роят от желания; това са дър̀вата на споменатия дим. Както обикновеният огън, като обгър̀ща влажното и измокрено вещество, произвежда гъст дим, точ-

¹ Псал. 101, 4.

но така и силната пламенна страст, като завладява повяхналата и слаба душа, произвежда голям гим.

Ето защо е необходима росата на Св. Дух и Неговото леко веяние; те угасят този огън, разсейват този гим и окрилят нашия разум. Невъзможно е, никак не е възможно, обремененият с такова зло да се издигне към небето. Не, ние трябва добре да се опашем, за да извършим този път, който, по-право е да се каже, ще бъде за нас невъзможен, ако не вземем крилата на Св. Дух. И тъй, ако нам е нужен и свеж ум, и благогатта на Св. Дух, за да се изкачим на тази висота, а пък ние нямаме нищо такова, напротив, влачим със себе си само противното и сатанинска тежест, как ще можем да се издигнем, когато такава една тежест ни влече надолу?

Ако някой би помислил да претегли на точни везни нашите думи, той едва ли би намерил в хиляда таланта житейски разговори и сто динария духовни думи, а по-вярно е да се каже, не ще намери и десет оволи¹. Не е ли срамно, не е ли крайно смешно, че ние, като притежаваме имот, употребяваме го обикновено за нужни дела, а с нашия език, който ние владеем, с нашата собствена част от тялото ние не си служим даже така, както със слуга, а, напротив, употребяваме го за безполезни и празни дела? Добре би било, ако само за празни дела! Ние обаче го употребяваме за противни и вредни неща, от които нямаме никаква полза. Ако за нас би било полезно това, което говорим, нашите речи биха били, разбъра се, угодни и на Бога.

В действителност пък ние говорим само това, което ни внушава дяволът: ту се надсмиваме, ту острословим, ту проклинаме и обиждаме, ту се кълнем,

¹ Талантът, динарият и овольт са гръцки разменни монети. През IV в. сл.Хр. един талант се е равнявал на около 120 000 лв., един динарий – на ок. 10 лв., а един овол – на ок. 4 лв. сегашни наши пари.

лъжем и престъпваме клетвата; ту в досада не искаме да проговорим нито дума, ту празнословим и бърбим по-зле и от баби, като говорим това, което съвсем не се отнася до нас. Кажете ми, кой от вас, тук присъстващи, би могъл, ако се замоли, да каже поне един псалом или някакво друго място из Свещеното Писание? – Ни-то един! И чудно е не само това, но и това, че вие, ка-то сте толкова лениви в духовните дела, в сатанин-ските дела се оказвате по-бързи от огъня. Ако някой намисли да ви запита за дяволски песни, за неприлични и сладострастни напеви, ще види, че мнозина ги знаят прекрасно и ще ги изпеят с голямо удоволствие.

И с какво ще се оправдаеш, ако бъдеш обвинен в това? – Ние, казвате вие, не сме монаси, а имаме жени и деца, грижим се за дома си. – От тук именно произ-лиза всичката вреда; вие мислите, че само монасите имат нужда от четенето на Св. Писание, когато вие сами се нуждате от него много повече, отколкото те. Който живее в света и всеки ден получава нови рани, за него лекуването е особено нужно. Да се счита следователно четенето на Св. Писание за излишно, е много по-осъдително, отколкото да не се чете. Такава една мисъл е сатанинско внушение.

6. Не сте ли чули, какво говори ап. Павел: „Всички тия неща... бяха написани за поука на т.“¹ А ти, кой-то не се осмеляваш да вземеш евангелието с неуми-ти ръце, нима не мислиш, че съдържащото се в него е извънредно важно? Ето защо и всичко върви наопак. Ако ти искаш да узнаеш колко велика е ползата от Св. Писание, наблюдавай себе си, какво става с тебе, ко-гато слушаш псалмите, и какво – когато слушаш са-танинска песен; с какво настроение прекарваш време-то в църква и с какво седиш в театъра. Тогава ти ще видиш разликата между едното и другото състояние на душата, макар душата да е една и съща. Ето за-

¹ I Кор. 10, 11.

що ап. Павел е казал: „*Лоши беседи развалят добрите нрави.*“¹ Ето защо и нам са нужни постоянно духовните песнопения. В това именно се заключава нашето превъзходство над безсловесните животни, макар в други отношения ние значително и да им отстъпваме. Тези песнопения са храна на душата, нейно украшение, нейна опора; напротив, да не се слушат тези песнопения, да не се слуша Св. Писание – това е глад и гибел за душата. Ще им дам, казва Господ: „*не глад за хляб, не жажда за вода, а жажда за слушане думите Господни*“². Може ли да има нещо по-бедствено от това, когато ти сам навличаш върху собствената си глава злото, с което Бог те заплашва като наказание, когато измъчваш душата си с ужасен глад и я правиш по-слаба от всичко на света? Чрез словото душата обикновено или се погубва, или пък се изцелява; словото възбужда в нея гняв, то също пък я и укротява; срамното слово разпалва похотта, приличното пък слово разполага към целомъдрие. Ако словото има изобщо такава сила, как можеш ти, кажи ми, да пренебрегваш Св. Писание? Ако простото увещание действа така силно, много повече ще действат увещанията, съпроводени от действието на Св. Дух. Словото на Св. Писание смекчава по-силно от огъня ожесточената душа и я прави способна за всичко прекрасно. С такова средство ап. Павел усмирил коринтяните и ги направил по-скромни, когато узнал, че те станали горди и надменни. Те се гордеели с това, което требвало да считат за срам и позор. Но чуй, каква промяна произлязла у тях, когато те получили посланието. За нея свидетелства сам учителят, като им казва: „*Защото, ето нà, това, дето се наскърбихте по Бога, какво усърдие докара у вас, какво извинение, какво негодуване, какъв страх, какъв копнеж, каква ревност, какво отстъпление*“³ С

¹ I Кор. 15, 33.

² Амос. 8, 11.

³ II Кор. 7, 11.

това средство ние можем да управляваме и слугите, и децата, и жените, и приятелите; можем и враговете да направим приятели. По този път и великите мъже, приятели на Бога, са достигали съвършенство. Така, Давид, след извършването на греха, щом като чул словото, веднага проявил в себе си най-прекрасен образец на покаяние.¹ И апостолите също, при помощта на словото, станали това, което били напоследък, и чрез словото обърнали цялата вселена.

Но каква полза, ще кажеш ти, ако някой слуша, а не изпълнява това, за което му се говори? – Не малка полза ще има и от едното слушане. Човек поне ще познае себе си, ще поскърби, а някога ще дойде и до това, че ще изпълнява чутото. А този, който не знае даже, че греша, ще престане ли някога да греша? Може ли да стигне до познанието на самия себе си? И тъй. Нека да не пренебрегваме слушането на Св. Писание. Дяволът има за цел да не ни дава възможност да видим съкровищата, за да не би да се обогатим. Той се бои, да не би слушането да се превърне у нас в дело; заради това ни и внушава, че едното само слушане няма никакво значение.

И тъй, като знаем този негов лукав замисъл, да се заградим от всички страни, щото, като се запазим с оръжието на Божието слово, не само ние самите да не попаднем в плен, но и неговата глава да смажем, и като се увенчаем по такъв начин с победни знаци, да достигнем бъдещите блага с богатата и човеколюбивостта на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки векоу.

Амин!

¹ II Цар. 12, 13.

Гл. I, ст. 1–16. „Книга за родословието на Иисуса Христа, Син Давидов, Син Авраамов“.

1. Ето третата беседа е вече, а ние още не сме свършили с предисловието. И тъй, аз ненапразно говорих, че тези размишления по своето естество са твърде дълбоки. Нека днес пък се постареем да завършим това, което остава. За какво сега е въпросът? – За следното: защо евангелистът излага родословието на Иосифа, който нямал никакво участие в рождението на Христа. Ние вече указахме на една причина; необходимо е да се разкрие и другата, която е по-тайнствена и по-трудна за обяснение от първата. Коя е тази причина? – Евангелистът не желаел, щото цудите да знаят още при самото рождение, че Христос се родил от Девица. Не се смущавайте, ако казаното от мене ви се вижда странно; аз не ви предавам по този въпрос мои думи, но думи на нашите отци, чудни и знаменити мъже. Ако Господ първоначално е държал много неща в тайна, като наричал Себе си син човечески, ако Той ненавсякъде ни разкривал ясно Своето равенство с Отца, защо тогава да се учудваме, че Той скрил за известно време и Своето рождение от Девица, като имал предвид нещо чудно и велико? Какво чудно има тука, ще възразиш ти? – Това, че Св. Дева била запазена и избавена от лошото подозрение. Иначе, ако това още от самото начало би станало известно на цудите, те, като изтълкуват думите от лоша страна, биха осъдили Девицата като блудница и биха я убили с камъни. Ако те даже при случаите, примери за които често им се представяли още във Ветхия завет, проявявали своето безсрамие (например наричали Христа беснуващ, когато Той изгонвал бесове, счита-

ли Го за противник на Бога, когато изцелявал болните в събота, без да се гледа на това, че съботата била и по-рано вече многократно нарушавана), какво ли биха казали, ако чуеа за това? За тях благоприятствало и това, че в предишно време никога не се случвало нещо подобно. Ако и след многобройните чудеса на Иисуса, те Го наричали син на Иосифа, как биха повярвали преди чудесата, че се родил от Девица? Ето защо се излага родословието на Иосифа и се обръчва за него Св. Дева. Когато гаже Иосиф, мъж праведен и чуден, за да повярва на такова едно събитие, имал нужда от много доказателства – от явяването на ангела, от видението на сън, от свидетелството на пророците, – как тогава пък биха приели тази мисъл чудейте, народ груб и развратен, и тъй враждебно разположен към Христа? Без съмнение такова едно необикновено и ново събитие би ги крайно възмутило, щом те и по слух не са знаели, че подобно нещо се е случило у прадедите. Който веднъж е повярвал, че Иисус е Син Божий, той не би се съмнявал вече и в това. Но който Го счита за лъжец и противник на Бога, как не би се още повече съблазнил от това и как не би се появило у него още повече гореспоменатото подозрение? Ето защо и апостолите не говорят от самото начало за рождението от Девица. Напротив, те много и често, говорят за възкресението на Христа, защото примери за възкресение имало и в предишните времена, макар и не такива; а за Неговото рождение от Девица рядко говорят. Даже самата Негова майка не смееа да говори за това. Виж какво говори Св. Дева на самия Христа: *„Ето баща Ти и аз... те търсят.“*¹ Като го считат за роден от Девица, не биха Го вече признали за син на Давида; а от тук биха произлезли и много други злини. Заради това и ангелите съобщили за това само на Мария и Иосифа; когато пък те благовествали

¹ Лук. 2, 48.

на пастирите за рождението, не споменали за това. Но защо евангелистът, като споменава за Авраама и като казва, че той родил Исаака, а Исаак – Иакова, не споменава за братя на Иакова, а след Иакова пък споменава и за Иуда, и за неговите братя?

2. Причина за това някои считат злонравие на Исава, като говорят същото и за други някои прадеди. Но аз не съм съгласен с това. Ако това би било така, защо тогава след малко евангелистът споменава за порочните жени? Ясно е, че тук славата на Иисуса Христа се разкрива чрез противоположното, не чрез Величието, а чрез нищожеството и падението на Неговите прадеди. За високостоящия има Велика слава именно в това, ако той може да се унижи до крайна степен. И тъй, защо евангелистът не споменал за Исаака и другите? – Защото сарацините и измаилитите, арабите и всички, които произлезли от тези прадеди, нямали нищо общо с израилския народ. Заради това и евангелистът премълчал за тях и веднага преминал към прадедите на Иисуса и иудейския народ, като казва: „Иаков роди Иуда и братята му.“ Тук вече се означава иудейският народ.

„Иуда роди Фареса и Зара от Тамар.“ – Какво правиш ти, боговдъхновен мъжо, като ни припомваш историята на беззаконното кръвосмешение? – Какво пък има в това? – отговаря той. Ако ние изброявахме рога на някакъв обикновен човек, прилично би било да замълчим за такова нещо. Но в родословието на Вълътилия се Бог не само не трябва да замълчаваме, но даже е необходимо гръмогласно да възвестим за това, с цел да разкрием Неговия промисъл и могъщество. Той е дошъл не за това, да избегне нашия позор, но да го унищожи. Както ние се особено учудваме не на това, че Христос умрял, но на това, че е бил разпънат (макар това и да е унижително – но колкото е то по-унижително, толкова повече се проявява в Него човеко-

любието), така може да се каже и за рождението: на Христа трябва да се учудваме не само заради това, че възприел върху себе си плът и станал човек, но още и заради това, че удостоил порочни човеци да бъдат Негови сродници, без да се срамува ни най-малко от нашите пороци. Така от самото начало на рождението Той показал, че не се гнуси от нищо наше, като ни поучава с това и ние да не се срамуваме от злонравие то на прадедите, но да потърсим само едно – добродетелта. Добродетелният човек, макар да произхожда от другоплеменник, макар да се е родил от блудница или друга някаква грешница, не може да придобие от това никакъв недостатък. Ако самият блудник, когато се промени, никак не се позори от предишния си живот, още повече добродетелният човек, когато произлиза от блудница или прелюбодейка, не може ни най-малко да се позори от порочността на своите родители. Христос обаче постъпва така не само нас да поучи, но и да укроти гордостта на цудеите. Понеже те, като нехаели за душевната добродетел, при всеки случай се превъзнасяли само с Авраама и мислили да се оправдаят с добродетелта на прадедите, Господ още от самото начало показва, че трябва да се хвалим не с рода, но със собствените си заслуги. Освен това Той искал още да покаже, че всички, даже и самите праотци, са обременени с грехове. Така патриархът, от когото цудейският народ получил и своето име, е бил не малък грешник: Тамар го избличава в блудодейание. И Давид родил Соломона от прелюбодейна жена. Ако пък такива велики мъже не са изпълнили закона, още повече тези, които стоят по-ниско от тях. Ако пък те не са изпълнили, значи всички са сгрешили, и пришествието на Христа било необходимо. Заради това евангелистът споменал и за дванадесетте патриарси, за да унизи с това цудеите, които се превъзнасяли със знаменити прадеди. Известно е, че мнозина от патриарсите били

рогени от робини, но все пак различието между тези, които родили, не причинило различие между родените. Всички те били еднакво и патриарси, и родоначалници на колена. В това именно се състои предимството на Църквата; в това е и отлчието на нашето благородство, предобразовано още във Ветхия завет. Макар ти и да си роб, макар и свободен, за тебе от това няма ни полза, ни вреда; едно е само необходимо – мъдрост и нравствено съвършенство на душата.

3. Освен посочените, има още една причина, поради която евангелистът споменал за историята на Иудиното кръвосмешение. Не без цел към Фареса е прибавил Зара. Както изглежда, напразно и излишно би било след Фареса, от когото би трябвало да се води родословието на Христа, да се споменава още за Зара. Защо пък е споменато? – Когато дошло времето Тамар да ги роди и се започнали болките, Зара показал пръв ръка. Родилната баба, като видяла това, за да отбележи първенеца, превързала му ръката с червен конец. Когато ръката била превързана, младенецът я скрил; след това се родил Фарес, а подир него Зара. Като видяла това, родилната баба казала: „Как си разкъса ти преградата?“¹ Забелязваш ли тайнственото предобразование? Не без причина е написано това за нас – тъй като не би си струвало труда да се повествува за това, какво казала някога си родилната баба, и да се разказва, че родицят се втори, пръв показал ръка. И тъй, какво значи това предобразование? Първо, този въпрос разрешава името на младенеца: Фарес означава разделение и разсичане. Второ, самото събитие: не е произлязло по естествен път това, че показалата се ръка, като била превързана, пак се скрила. Тук не е имало ни разумно движение, ни естествен ред. Да се роди друг тогава, когато вече един е показал ръка е може би естествено; но тя да се скрие, за да се даде път на друго – това

¹ Бум. 38, 29.

вече не е съгласно със закона за раждаемите. Не, тук е присъствала Божията благодат, която устройвала рождението на младенците и предначертавала за нас чрез тях образа на бъдещите събития. А какво именно? Тези, които грижливо вниквали в това събитие, казват, че тези младенци предобразявали два народа. След това, за да знаеш, че битието на втория народ предваря произхода на първия, младенецът не се показва цял, а само протяга ръка, но пак я скрива, и после вече, след като неговият брат излязъл цял на света, и той се показал цял. Така станало и с единия, и с другия народ. Отначало през времето на Авраама се явил църковният живот, след това, когато той се скрил, произлязъл иудейският народ със своя подзаконен живот, а после това вече се явил целият нов народ със своите закони. Заради това и родилната баба казва: *„Как си разкъса ти преградата?“* Появилият се закон пресякъл свободата на живота. И Св. Писание обикновено нарича закона преграда. Така, пророк Давид казва: *„Защо срути нейната ограда, та я късат всички тинаващи по пътя?“*¹ И Исая: *„Той го огради.“*² И ап. Павел: *„И разруши преградата, що беше посрег.“*³

4. Други, напротив, твърдят, че думите: *„Как си разкъса ти преградата?“* – били казани за новия народ, доколкото той със своята поява отстранил закона. Виждаш ли, че поради не малко и не маловажни причини евангелистът споменал за цялата история на Иуда? Поради същото се споменава за Рут и Раав, от които едната била другоплеменница, а другата блудница, т.е., за да се научиш, че Спасителят дошъл да унищожи всичките наши грехове, дошъл като лекар, а не като съдия. Както те (Неговите прагеди) взели за жени блудници, така и Бог съединил със Себе си прелюбодей-

¹ Псал. 79, 13.

² Ис. 5, 2.

³ Ефес. II, 14.

ната природа. В древността пророците отнасяли това и към синагогата, но тя се оказала неблагодарна към своя Съпруг. Напротив, Църквата, щом като веднъж се освободила от отеческите пороци, останала в обятията на Младоженеца. Обърни внимание сега на това, че приключенията на Рут са сходни с нашите. Тя била чужденка и била изпаднала в крайна бедност – и все пак Бооз като я видял, не презрял нейната бедност и не се погнушил от нейния долен произход. Също така и Христос, като приел другоплеменната и твърде обедняла Църква, направил я участница на велики блага. И както онази никога не би встъпила в такова съпружество, ако не би оставила отнапред баща си и не би презряла дома, рода, отечеството и сродниците си, така и Църквата, когато оставила отеческите нрави, тогава станала любима на Младоженеца. Затова и пророкът, като се обръща към Църквата, казва: „Забрави твоя народ и дома на баща си. И силно ще пожелае Царят твоята красота.“¹ Така постъпила и Рут, и чрез това станала майка на царе, както и Църквата; от нея произлязъл и Давид. И тъй, евангелистът съставил родословието, като поместил в него тези жени, с цел, щото и с такива примери да посрами цудеите, и да ги научи да не се превъзнасят. Рут била родоначалница на велик цар, и Давид не се срамува от това.

Невъзможно, свършено невъзможно е да бъде човек чрез добродетелите или пороците на прагедите честен или безчестен, знаменит или неизвестен. Напротив, аз съм длъжен да кажа, макар моите думи и да се покажат за странни, че именно този е повече знаменит, който, като не е роден от добри родители, станал добър. И тъй, никой да не се гордее с прагедите, но, като размишлява за прародителите на Господа, нека да остави всяко пустославие и да се хвали със своите заслуги, и, по-добре, и с тях да не се

¹ Псал. 44, 11–12.

хвали. Поради самохвалство фарисеят станал по-лош от митаря. Ако искаш да проявиш голяма добродетел, не високомъдърствувай, и тогава ще проявиш още по-голяма; не мисли, че като си направил нещо, Всичко вече си извършил. Ако ние ставаме праведни тогава, когато, като сме грешници, считаме себе си за това, каквото сме в действителност, както това станало и с митаря, колко повече пък тогава, когато, като сме праведни, считаме себе си за грешници? Ако смиреномъдрието прави грешниците праведни, макар то и да не е било смиреномъдрие, а искрено съзнание, и ако искреното съзнание има такава сила у грешниците, помисли тогава, какво би направило смиреномъдрието от праведниците? И тъй, не губей своя труд, не прави, щото твоята пот да се пролива напразно, щото ти, като преминеш хиляди поприща, да се лишиш от всяка награда. Господ много по-добре знае твоите заслуги. Ако ти дадеш чаша хладна вода, Той и това няма да презре. Ако ти пожертваш един овол, ако само въздъхнеш, Той Всичко ще приеме с велика благосклонност, Всичко ще Си припомни и ще определи за него велики награди. Защо ти разглеждаш своите добродетели и постоянно ни ги показваш? Нима ти не знаеш, че, ако хвалиш самия себе си, няма да бъдеш вече похвален от Бога? Също така, ако ти унижаваш самия себе си, Той непрестанно ще те прославя пред всички. Той не желае да намали наградата за твоите трудове. Какво казвам аз: да намали? Той Всичко върши и устройва така, щото и за малкото да те награди, и търси всякакви средства, за да те избави от геената.

5. Ето защо, макар ти и да си се потрудил само в единадесетия час на деня, Господ ще ти даде пълна награда. „*Макар и да няма за какво да те спася, ще каже Той, Аз ще направя това за Себе си, за да не се оскверни Моето име.*“¹ Ако само въздъхнеш, само се

¹ Ср. Иезек. 36, 22, 32.

просълзиш, Той сам веднага ще се възползва от всичко това, като случай за твоеето спасение. И тъй, да не се превъзнасяме, да наричаме себе си непотребни, за да бъдем благопотребни. Ако ти сам наричаш себе си достоен за похвала, ти си непотребен, макар всъщност и да си бил достоен за похвала; напротив, ако ти сам наричаш себе си непотребен, ще станеш благопотребен, макар и да си бил недостоен за похвала. Ето защо човек трябва да забравя своите добри дела.

Но ти ще възразиш: как можем ние да не знаем това, което ни е напълно известно? – (Що говориш ти? Ти непрестанно оскърбяваш Бога, живееш в разкош и веселие, и не знаеш това, че си грешил, като предаваш всичко на забрава, а не можеш да позабравиш за своите добри дела? Макар страхът (от извършените грехове) и да е много по-силен, но у нас бива обратното: като оскърбяваме всеки ден Бога, ние не обръщаме на това внимание, а ако подадем на бедния макар и малка монета, постоянно се занимаваме с това. Това е крайно безумие и велика загуба за този, който събира. Забравата на добрите дела е най-безопасното тяхно хранилище. И както грехата и златото, когато ние ги излагаме на пазаря, привличат много зломисленици, а когато ги прибираме и скриваме вкъщи, запазват се в пълна безопасност, така също, ако своите добри дела ние постоянно държим в паметта, раздражняваме Господа, въоръжаваме врага и го възбуждаме към кражба, а ако никой няма да знае за тях освен Този, който трябва да знае, те ще бъдат в безопасност. И тъй, не се хвали постоянно със своите добри дела, за да не би някой да те лиши от тях, за да не се случи с тебе същото, каквото станало с фарисея, който ги носил на своя език, отдето дяволът ги откраднал. Макар той и с благодарност да споменувал за тях, и всичко да възнасял към Бога, и това не го спасило, защото на този, който благодари на Бога, не прилича да хули другите,

да показва своето предимство пред мнозинството и да се превъзнася пред грешниците. Ако ти благодариш на Бога, задоволявай се само с това; не говори за човечите и не осъждай ближния, защото това не е вече дело на благодарност. Искаш ли да узнаеш, как трябва да се изразява благодарността? – Послушай какво казват тримата мъже: *„Ние съгрешихте и постъпихте беззаконно.“*¹ *„Ти си праведен. Господи, във Всичко, що направи с нас.“*² *И Всичко... стори по истински съд.“*³ Да изповядваш своите грехове, това значи да благодариш на Бога; който изповядва своите грехове, той показва с това, че е виновен в безбройните грехове и че не е получил заслуженото наказание. Такъв именно най-добре благодари на Бога.

И тъй, нека да отбъгваме да хвалим себе си за доброто, защото това ни прави и пред човечите ненавистни, и пред Бога отвратителни. Поради това, колкото повече добри дела вършим, толкова по-малко да говорим за себе си. Само по такъв начин можем да придобием най-велика слава и у Бога, и у човечите; по-право е да се каже – у Бога не само слава, но и чест и велика награда. И тъй, не искай награда, за да получиш награда; изповядвай, че ти се спасяваш чрез богатата, щото и сам Бог да би признал Себе си като твоят длъжник не само за твоите добри дела, но и за твоята благодарност. Когато ние вършим добро, тогава Той ни става длъжен само за нашите дела; а когато съвсем и не помисляме, че сме направили някакво добро дело, Той сам остава длъжен и за това наше благородно душевно състояние, и при това повече, отколкото за делата, тъй че това наше състояние се равнява на самите добродетели, а без него и самите дела губят своето значение. Също така и ние проявяваме благо-

¹ Дан. 3, 29.

² 27.

³ 31.

воление към нашите слуги особено тогава, когато те, като ни служат във всичко с усърдие, мислят, че не са направили за нас нищо важно.

И тъй, ако и ти желаеш, щото твоите добри дела да бъдат велики, не ги считай за велики: само тогава те ще бъдат велики. Така и стопанинът говорил: „Господи, не съм достоен да влезеш под покрива ти“¹, и чрез това станал достоен и заслужил учудване повече от всички цудеи. Така и ап. Павел говорил: „Не съм достоен да се нарека апостол“², и чрез това станал пръв между тях. Така и Йоан Кръстител говорил: „Не съм достоен да развържа ретъка на обувката Му“³, и заради това бил приятел на Младоженеца, и ръката, която считал за недостойна да се докосне до обувката, Христос възложил на Своята глава. Така и ап. Петър говорил: „Иди си от мене, Господи, понеже аз съм грешен човек“⁴, и заради това станал основа на Църквата. Наистина, нищо не е тъй приятно на Бога, освен когато човек счита себе си в числото на най-великите грешници. Това е начало на всяка мъдрост. Смиреният и съкрушен човек никога няма нито да се гордее, нито да се гневи, нито да завижда на ближния, с една дума – няма да храни в себе си нито една страст. Една разтрошена ръка, колкото и да се стараем, не можем никога да подигнем нагоре. Също така, ако съкрушим нашата душа, макар и хиляди страсти да я подигат чрез гордост, тя ни най-малко не би се подигнала. Ако този, който оплаква някоя загуба в житейските дела, изгонва всички страсти в душата си, колко повече този, който оплаква своите грехове, ще стане мъдър.

Кой пък може да съкруши така своето сърце, ще възразиш ти? – Послушай Давида, който с това осо-

¹ Мат. 8, 8.

² I Кор. 15, 9.

³ Лук. 3, 16.

⁴ Лук. 5, 8.

бено се прославил, погледни на съкрушението на неговата душа. Когато той, като извършил вече много подвизи, бил застрашен от опасността да се лиши от отечеството си, дома и самия живот, и в самата минута на нещастиято видял, че един низък и презрян воин се подсмивал на неговото бедствие и го хулил, не само той сам не отговарял на ругателствата, но запретил и на военачалника си, който искал да го убие, като казвал: *„Оставете го... защото Господ ту е заповядал.“*¹ И други път, когато свещениците молили от него разрешение да носят след него ковчега на завета, той не се съгласил, а какво казал? – *„Нека стои на мястото си. Ако натеря тилост пред очите на Господа, Той ще те върне и ще ти даде да видя него и неговото жилище. Ако пък Той каже тъй: „Нямат към тебе благоволение“, то ето те: нека върши с теб, каквото Му бъде благоугодно.“*² А това, което той вършил по отношение към Саула, не веднъж, не два пъти, но многократно, каква висота на мъдрост показва? Такова едно поведение стояло по-високо от Ветхия закон и се приближавало до апостолските заповеди. Заради това той приемал от Господа Всичко с любов, без да обръща внимание на това, което се случвало, но се старал само за това, винаги да се повинува и да следва дадените от него закони. И след извършването на толкова велики подвизи, като видял своето царство в ръцете на мъчителя, отцеубиеца, братоубиеца, притеснителя, беснуващия, той не само че не се възбудил от това, но казал: ако така е угодно на Бога, щото аз да съм гонен, да се скитам и да бягам, а моят враг да бъде на чест, аз приемам това с любов и даже благодаря за безбройните бедствия. Той не постъпвал така, както мнозина безсрамни и гръзки, които, без да извършат и най-малката част от неговите подвизи, щом видят

¹ II Цар. 16, 11.

² II Цар. 15, 25, 26.

някого в благоприятно състояние, а себе си макар и в малка скръб, погубват своята душа с безбройни хули. Не такъв бил Давид, но във всичко проявявал кротост. Заради това и Бог казал: „*Натерих Моя раб Давида*“, *сина Исеев, човека по Моето сърце*.“¹

Нека се постараям и ние да имаме такава душа, и каквото и да се случи с нас, да го пренасяме с кротост, и още тука, до влизането в царството да съберем плодовете на смиренieto. „*Поучете се от Мене, казва Господ, понеже съм стирен и кротък по сърце, и ще натерите покой за душите си*“². И тъй, за да се наслаждаваме от покой и тук, и там, нека с всичкото си старание да насаждаме в нашите души майката на всички блага, т.е. смиренieto. С помощта на тази добродетел ние ще можем без външение да преплуваме морето на земния живот и да достигнем тихото пристанище с благогата и човеколюбието на нашия Господ Исус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки веков.

Амин!

¹ Псал. 88, 4, 21.

² Мат. 11, 29.

Гл. 1, ст. 17: „И тъй, Всички родове от Авраама до Давида са четиринайсет рода, и от Давида до Вавилонското преселение – четиринайсет рода; и от Вавилонското преселение до Христа – четиринайсет рода.“

1. Евангелистът разделил цялото родословие на три части, като искал с това да покаже, че иудеите не ставали по-добри с промяната на управлението; но и през време на аристократията, и при царете, и през време на олигархията се предавали на едни и същи пороци; под управлението на съдиите, свещениците и царете те не показали никакъв успех в добродетелта. Но защо пък евангелистът пропуснал в средната част на родословието трима царе, а в последната, като поместил дванадесет рода, казал, че са четиринадесет? – Първия въпрос предоставям на вашето собствено изследване, като не считам за нужно да ви разрешавам всичко, за да не станете лениви. Втория въпрос ние ще разгледаме. На мене се струва, че евангелистът причислява към родовете от времето на плена (Вавилонския) и самия Иисуса Христа, като Го свързва навсякъде с нас. И с право той споменава за плена, като показва с това, че иудеите и в плена не станали по-благоразумни, тъй че от всичко се виждала необходимостта от пришествието на Христа.

Но ще кажат: защо Марк не прави същото, не излага родословието на Иисуса, а говори накратко за всичко? – Мисля, че Матей преди другите е написал евангелието си, поради което излага с точност родословието, като се спира върху по-важните събития, а Марк писал след него, поради което спазвал краткост, като повествуващ за това, което било вече написано

и станало известно.¹ А защо Лука излага също рогословието, и при това още по-пълно? – Заради това, че той, като имал предвид евангелието на Матей, пожелал да ни даде повече сведения, отколкото Матей. При това, Всеки от тях подражавал на учителя си – единият на ап. Павла, който се разлива като река, а другият на Петра, който обичал краткостта.

А защо Матей в началото на евангелието не казал, по примера на пророците: видението, което аз видях² или: словото, което бе към мене.³ – Заради това, че писал към човеци благомислещи и към такива, които били към него твърде внимателни. Станалите чудеса потвърждавали написаното от него, и читателите (на евангелието му) се изпълвали с вяра. През време на пророците нямало толкова много чудеса, чрез които би могло да се потвърждава тяхната проповед, напротив, явявали се много лъжепророци, които иудейският народ охотно слушал. Поради това те трябвало по такъв начин да започват своите пророчества. Ако ли пък някога ставали чудеса, те били за езичниците, за да се обръщат те в голямо число към иудейството, и за да се яви силата Божия, когато враговете, които били покорили иудеите, мислили, че те ги победили със силата на своите богове. Така станало в Египет, отдето след иудеите излязъл многоброен народ; такива били след това чудесата във Вавилон – чудото в пещта и съновиденията. Имало обаче чудеса и в пустинята, когато там били иудеите сами, както е имало и у нас; много чудеса ставали и у нас, когато ние сме се освобождавали от заблуждението. Но после, когато благочестието се насаждало навсякъде, чудесата се

¹ В изданието на Миня, т. 57, кол. 40, поради грешка на словослагателя, началните 16 реда, вместо да стоят в края на колоната, поставени са в началото.

² Ср. Ис. 1, 1.

³ Ср. Иер. 1, 2.

прекратявали. Ако пък и по-късно е имало чудеса между иудеите, те ставали не в голямо число и рядко, като например: когато слънцето се спряло, и други път, когато тръгнало назад.

Нещо подобно може да се види и у нас. В наше време, при царуването на Иулиана, който в нечестията надминал всички, станали много чудеса.¹ Когато иудеите предприели възстановяването на иерусалимския храм, излязъл огън из основите и побъркал на работите. И когато Иулиан пожелал безумно да се поругае над свещените съдове, неговият пазител на съкровищата и чичо му, който също се наричал Иулиан, умрели – първият бил изяден от червеите, а вторият бил разкъсан на две половини. Имало и други твърде важни чудеса: през време на жертвоприношение изворите там пресъхнали и през царуването на Иулиана в градовете настанал глад.

2. Бог обикновено върши чудеса, когато злото се увеличи. Когато вижда, че Неговите раби са притеснени, а враговете се наслаждават без мярка от мъчителството над тях, тогава Той показва Своето собствено могъщество. Така постъпил Той с иудеите в Персия. И тъй, от казаното се вижда, че евангелистът не без причина и не случайно разделил прагедите на Христа на три части. Забележи пък с кого той започва и с кого свършва. Като започва от Авраама, води родословието до Давида; след това от Давида – до Вавилонското преселване, а от последното – до самия Христа. Както в началото на цялото родословие той споменава за двамата – Авраама и Давида, един след друг, също така споменава за двамата и в края на ро-

¹ Вж. св. Иоан Златоуст, за св. Вавила, против Иулиана и езичниците (Migne, 50, 533–72). За същото повестуват древните църковни писатели: Сократ – Църковна история (3, 20), Созомен – Църковна история (5, 5), Руфин – Църковна история (1, 38), блаж. Теодорит – Църковна история (3, 20).

дословието, защото, както казах по-рано, на тях били дадени обещанията. Защо пък, като споменава за преселването във Вавилон, не споменал за преселването в Египет? – Защото иудеите не се бояли от египтяните, а от вавилоняните още треперят, и защото първото се случило отдавна, а второто недавна; при това, в Египет те били отведени не за грехове, а във Вавилон за беззакония.

Ако някой пък пожелае да вникне в значението на самите имена, и тук ще намери много предмети за размишление, много нещо, което би послужило за обяснението на новия завет; такива са имената на Авраама, Иакова, Соломона и Зоровавеля, понеже тези имена били дадени не без цел. Но за да не ви станем тягостни с продължителността, ще премълчим за това и ще се заемем с необходимото.

И тъй, когато евангелистът изброил всичките прагеди и завършил с Иосифа, той не се спрял на това, но прибавил: Иосифа, мъжа на Мария, като изтъква, че за Мария споменава в родословието на Иосифа. След това, за да не би ти, като чуеш за мъжа на Мария, да помислиш, че Иисус се родил според общия закон на природата, виж как той отстранява тази мисъл с понататъшните си слова. Ти чу, казва той, за мъжа, чу за майката, чу за даденото име на младенеца; чуй сега и това, как той се родил.

Ст. 18: „А рождението на Иисуса Христа стана тъй.“

Кажи ми, за какво рождение ти говориш? Ти вече ми говори за прагедите. – Искам, казва евангелистът, да ти говоря и за начина на рождението – Виждаш ли как той възбужда вниманието на слушателя? Той обещава да изясни начина на рождението, като че ли има за цел да говори за нещо ново. И забележи, какъв

превъзходен ред има в разказа. Той не започва изведнъж да говори за рождението, но по-рано ни разкрива, кой по ред бил Христос (в реда на родовете) от Авраама, кой от Давида и от преселването във Вавилон, а след това подбужда слушателя да изследва грижливо времето, като желаел да покаже, че Той е самият Христос, Който е предвъзвестен от пророците. Наистина, когато изброиш родовете и узнаеш по времето, че Иисус е именно Христос, тогава без затруднение ще повярваш и на чудото, станало при рождението. Тъй като на евангелиста предстояло да говори за велико дело, каквото било рождението от Девица, той отначало като не пристъпва към изчислението на времето, намерено затъмнява речта, като споменава за мъжа на Мария, и даже прекъсва повествуването за рождението, а след това вече изброява годините, като напомня на слушателя, че рогеният е същият Този, за Когото говорил патриарх Иаков¹, че Той ще се яви, когато престанат да излизат князе от Иуда, и за Който пророк Даниил² предвъзвестил, че Той ще дойде след изтичането на много седмици. И ако някой пожелае да изчисли годините, които ангелът определил на Даниила с числото на седмиците, от построяването на града до рождението на Иисуса, ще види, че времето на Неговото рождение е съгласно с предсказанието.

И тъй, кажи, как се е родил Иисус? – След сгодяването на майка Му Мария. Не е казал: на Девицата, но просто: на майката, за да бъде речта по-ясна. Но като привежда отначало слушателя в очакване да чуе нещо обикновено и като го задържа в това очакване, изведнъж го зачудва с прибавката на нещо необикновено, като казва: „*Преди още да бяха се те събрали, оказа се, че тя е непразна от Духа Светага.*“ Не е казал: преди да бъде тя доведена в дома на младоженеца,

¹ Бит. 49, 10.

² Дан. 9, 25, 27.

защото тя вече живеела в неговия дом. У древните имало навсякъде обичай да се задържат сгодените вкъщи, примери за което и сега още има. И зетовите на Лота живеели в неговия дом. И тъй, и Мария живеела в един дом с Иосифа.

3. Но защо тя не е заченала преди сгодяването? – Заради това, както изтъкнах още в началото, щото зачеването да остане до известно време в тайна, и девицата да избегне всяко лошо подозрение. Този, който трябвало повече от всеки друг да ревнува, не само не я отстранява от себе си и не я излага на позор, но я приема и ѝ указва услуги през време на бременността. Но ясно е, че, ако той не бе твърдо уверен в зачеването по действието на Св. Дух, не би я държал при себе си и не би ѝ служвал във всичко.

При това евангелистът твърде изразително казва: „Оказа се, че тя е непразна“ – както обикновено се говори за особени и чудни събития, които стават извън всяко очакване. И тъй, не се простирай по-нататък, не искай нищо повече от казаното и не питай: по какъв начин Св. Дух създал Младенеца у Девицата? Ако при естественото действие не може да се обясни начинът на зачеването, как може той да се обясни, когато Св. Дух извършва чудо? За да не обезпокояваш евангелиста и да не го обременяваш с чести въпроси за това, той се освободил от всичко, като нарекъл станалото чудо. Нищо повече не зная, казва той – а зная само, че събитието станало по силата на Св. Дух. Нека се засрамят тези, които се стараят да вникнат в свръхестественото рождение! Ако никой не може да изясни това рождение, за което има хиляди свидетели, което е възвестено преди толкова векове, което било видимо осезавано, до каква степен са безумни тези, които с любопитство изследват и грижливо се стараят да постигнат неизразимото рождение? Нито Гавриил, нито Матей не са могли да кажат нищо пове-

че, освен това, че роженото е от Св. Дух; но как и по какъв начин се е родило от Св. Дух, това никоой от тях не обяснил, защото било невъзможно. Не мисли също, че ти си всичко узнал, когато слушаш, че Христос се родил от Св. Дух. Като узнаваме за това, ние още много не знаем, например как невместимият се поместя в утробата? Как Владетелят на всичко се носи в утробата на жена? Как Девицата ражда и как пак си остава Девица? Кажу ми, как Св. Дух е устроил този храм? По какъв начин не приел цялата плът от утробата, а само част от нея, която после оставил да порасте и да се оформи? А че именно от плътта на Девицата излязъл, евангелистът показал ясно това с думите: „*заченалото се в нея*“, и ап. Павел с думите: „*Който се роди от жена*.“¹ От жена, казва той, като загражда устата на тези, които твърдят, че Христос преминал през Мария като през някаква тръба². Ако това е вярно, нужна ли е била тогава девическата утроба? Ако това е вярно, Христос няма тогава нищо общо с нас; напротив, Неговата плът би била различна от нашата, не от единакъв състав с нея. Как може тогава да се нарече потомък от Есеевия корен? Жезъл? Син Човечески? Как може и Мария да се нарече майка? Как може да се каже, че Христос произлязъл от семето на Давида? Че възприел вида на раб? Че „*Словото стана плът*?“³ Защо пък ап. Павел казал на римляните: „*От тях е и Христос по плът, Който е над Всички Бог*?“⁴

От тези думи и от много други места на Св. Писание се вижда, че Христос произлязъл от нас, от нашата плът, от девическата утроба; а по какъв начин това не се вижда. И тъй, и ти не изследвай, но вярвай

¹ Гал. 4, 4.

² Така говорили Валентияните (Епифаний, Ереси, 31, 33, 34; Иринеи, Против ересите, I, 1 сл.; III, 4.

³ Иоан. 1, 14.

⁴ Рим. 9, 5.

на това, което е открито, не се старай да постигнеш това, което е замълчано.

Ст. 19: „А Иосиф, мъж ѝ, понеже беше праведен, и не желаеше да я посрати, поиска тайно да я напусне.“

След като евангелистът казва, че (родилото се от Девицата) е от Св. Дух и без плътско съвкупление, той привежда за това още едно ново доказателство. Някой може да запита: отгде е известно? Кой е видял, кой е чул, че някога се е случило нещо подобно? Но, за да не би ти да заподозреш ученика, че той от любов към Учителя измислил това, евангелистът привежда Иосифа, който със самото това, което произлизло у него, затвърдява в тебе вярата в казаното. Евангелистът като че ли тук говори: ако ти не вярваш на мене и подозираш моето свидетелство, повярвай тогава на мъжа. „А Иосиф, казва той, мъж ѝ, понеже беше праведен.“ Тук той нарича праведен този, който има всички добродетели. Да бъдеш праведен, това значи да не присвояваш чуждото; Все пак праведност се нарича и съвкупността от добродетели. В този именно особен смисъл Св. Писание и употребява думата праведност, когато например казва: „човек непорочен, праведен“¹, и още: „и двамата бяха праведни“².

4. И тъй, Иосиф, който бил праведен, т.е. добър и кротък, поискал тайно да я напусне. Евангелистът описва случилото се още през времето на Иосифовото незнание, с цел, щото ти да не се съмняваш в произлязлото след узнаването. Макар заподозряната и да заслужавала не само да бъде опозорена, но и според закона даже да бъде наказана, все пак Иосиф я избавил не само от многото, но и от малкото, т.е. от позо-

¹ ИоВ. 1, 1.

² Марк. 1, 6.

ра – не само не искал да я накаже, но и да я позори. Не виждаш ли в него мъдър мъж, свободен от най-мъчителната страст? Сами вие знаете какво нещо е ревността. Заради това този, който напълно познавал тази страст, казал: „защото ревността е ярост на тъжа, и в деня на оттъщението той няма да щади“¹ и още: „ревността е люта като преизподня.“² И ние познаваме мнозина, които са готови да се лишат от живота, отколкото да бъдат доведени до подозрение и ревност. А тук имало вече не просто подозрение: Мария изобличили ясните признаци на бременността; и все пак Иосиф бил толкова чужд на страстта, че не пожелал да причини на Девицата даже и най-малкото огорчение. Тъй като да я остави при себе си, било противно на закона, а да разкрие делото и да я предаде на съд, значило, да я предаде на смърт, той не направил нито едното, нито другото, но застанал по-високо от закона. Наистина, след дохождането на богатства, трябвало да се явят много знамения и висока мъдрост. Както слънцето, без да покаже още лъчите си, отдалеч озарява със светлина голяма част от Вселената, така и Христос, Който произлязъл от девическа утроба, преди още да се яви, просветил цялата Вселена. Ето защо още преди Неговото рождение пророците ликували и жени предсказвали бъдещето, и Иоан Претеча, преди още да излезе от утробата, заиграл в нея. И Иосиф показал тук Велика мъдрост; не обвинявал и не порицавал Девицата, а само намислил да я напусне. Когато той се намирал в такова затруднено положение, явява се ангел и разрешава цялото недоумение.

Тук заслужава изследване това, защо ангелът не дошъл по-рано, докато мъжът нямал още такива мисли, но дохожда тогава, когато той вече намислил, какво да прави? „Но когато натисли това, казва еванге-

¹ Притч. 6, 34.

² Песн. 8, 6.

листът, ето Ангел Господен ти се яви.“¹ А на Св. Дева благовестува още до зачеването, което привежда в ново недоумение. Ако ангелът не обадил на Иосифа, защо Св. Дева премълчала, като чула от ангела, и като видяла своя годеник в смушение, не разяснила неговото недоумение? И така, защо Ангелът не съобщил на Иосифа преди неговото смушение? По-рано трябва да се разреши първият въпрос. Защо не съобщил? – За да не би Иосиф да прояви неверие, и с него да се случи същото, както със Захария. Не е трудно да се повярва на дело, когато то е вече пред очите; а когато не се знае и неговото начало, тогава думите не така леко могат да бъдат приети. Заради това ангелът не съобщил отначало; по същата причина замълчала и Св. Дева. Тя мислила, че годеникът ѝ няма да повярва, като му съобщи за необикновеното дело, а, напротив, ще го огорчи, като даде повод за мисълта, че прикрива извършеното престъпление. Ако тя самата, като чула за даруването ѝ такава благодат, съди по човешки и казва: „Как ще бъде това, когато аз тъж не познавам?“² – още повече се би усъмнил Иосиф, особено като чуе това от жена, която той би могъл да погозира.

5. Ето защо Св. Дева нищо не говори на Иосифа, а ангелът се явява, когато обстоятелствата изисквали това. Защо пък, ще кажат някои, не било постъпено така и със Св. Дева, защо и на нея не било възвестено след зачеването? – За да се предпази тя от смушение и голямо забъркване. Като не ѝ бъде ясно делото, тя, естествено, би могла да се реши да направи със себе си нещо лошо, и, като не ще може да понесе срама, би прибегнала към въжето или към ножа. Наистина, Св. Дева била във всичко достойна за удивление; и евангелист Лука, като изобразява нейната добродетел, казва, че, когато чула приветствието, не се предава

¹ Мат. 1, 20.

² Лук. 1, 34.

изведнъж на радост и повярвала на съобщеното, само че се смутила и размисляла: „Какъв ли е този поздрав“?¹ Като била строга към своя нравствен живот, Св. Дева би могла от скръб да си изгуби ума, като си представи срама и като не вижда надежда, някой да повярва на нейните думи, че нейната бременност не е следствие на прелюбодеяние. И тъй, за да не би това да се случи, ангелът ѝ се явил преди зачеването. Нужно било да не знае смущение тази, в утробата на която влязъл Творецът на Вселената; да бъде свободна от всякакви забъркване душата, която се била удостоила да бъде служителка на такива тайни. Ето защо ангелът възвестил на Св. Дева преди зачеването, а на Иосифа през време на бременността.

Мнозина, поради простота и недоразумение, намирали разногласие в това, че ев. Лука споменава за благовестието на Мария, а ев. Матей за благовестието на Иосифа, без да знаят, че и едното, и другото станало. Същото ние трябва да имаме предвид при изследването на цялото евангелско повествование; по такъв начин ние ще разрешим много разногласия, които само на вид са такива.

И тъй, ангелът се явил на смирения Иосиф. Досега той не се явявал поради посочената по-рано причина, а също и за това, да се прояви мъдростта на Иосифа. А когато делото се приближавало към своя край, ангелът се явява. *„Но когато натисли това, ето, Ангел Господен ту се яви насъне.“*

Виждаш ли кротостта на този мъж? Не само че не наказал, но и не казал никому, даже и на самата заподозряна, а само размислял в себе си и се стараел да скрие причината на своето смущение от самата Дева. Евангелистът не казва, че Иосиф искал да я изгони, но – да я напусне: толкова той бил кротък и смирен!

„Когато натисли това, ето, ангел Господен му се

¹ Лук. 1, 29.

яви на съне.“ – Защо пък не в будно състояние както се явява на пастирите, на Захария и на Св. Дева? Иосиф имал силна вяра; на него не било нужно такова явяване. На Св. Дева било нужно необикновеното явяване преди събитието, защото това, което ѝ се благовествало, било твърде важно, по-важно, отколкото благовестваното на Захария; а за пастирите явяването било нужно, защото те били прости човечи. Иосиф получава откровение след зачеването, когато неговата душа била вече обзета от лошо подозрение, но заедно с това била готова да премине към благоприятна надежда, ако само би се явил някой и би указал удобния към това път. На Иосифа се благовествува след породилото се у него подозрение, щото самото това обстоятелство да му послужи като доказателство за казаното. Да чуе от ангела това, което той никому не говорил, но само в ума си помислил, било несъмнен признак, че ангелът дошъл и говорил от Бога, защото само на единия Бог било свойствено да знае сърдечните тайни. Виждаш ли, колко цели се постигат! Разкрива се мъдростта на Иосифа; навременността на казаното спомага на неговата вяра; самото повествуване става несъмнено, тъй като изтъква, че Иосиф бил точно в такова положение, в каквото трябвало да бъде.

6. По какъв начин ангелът го уверява? – Послушай и се почуди на мъдростта на това, което било казано. Като дошъл, ангелът казал на Иосифа: „Иосифе, син Давидов, не бой се да приемеш Мария, жена си.“ Веднага му напомня за Давида, от когото бил дължен да произлезе Христос, и не му дава да остане в смущение, като му напомня с наименуването на прагедите за обещанието, дадено на целия род. Иначе каква нужда би имало да го нарича син Давидов? „Не бой се!“ При други случаи Бог не постъпва така; когато някой си замислил нещо неприлично против Авраамовата съпруга, Бог употребил най-силни изрази и заплаха, макар и там причината

да била незнанието. Фараонът взел при себе си Саара по незнание, и все пак Бог извикал у него страх. Но тук Бог постъпва по-снизходително заради това, че се извършвало твърде важно дело, че имало голяма разлика между фараона и Иосифа, поради което нямало нужда от заплашвания. С думите: „не бой се“, се показва, че Иосиф се боял да не оскърби Бога, като държи в дома си заподозряна в прелюбодейство, защото, ако това не би било, той не би помислил да я напусне.

И тъй, от всичко се вижда, че ангелът дошъл от Бога, като разкрива и повтаря всичко, за което Иосиф размислял и от което бил разтревожен неговият ум. Като споменал името на Девицата, ангелът не се спрял на това, но прибавил: „жена си“, с което име той не би я нарекъл, ако нейното девство би било отнето. Жена тук се нарича сгодената, защото в Св. Писание сгодените обикновено още до брака се наричат съпрузи. Какво значат думите: „да приемеш“? – Да задържи при себе си вкъщи, защото Иосиф бил вече мислено напуснал Св. Дева. Тази напусната, казва ангелът, ти задърж при себе си; Бог ти я връчва, а не родителите. Връчва я не за брак, но да живее под един покрив с тебе; той я връчва, като заявява за това чрез мене. Както по-късно Христос я връчва на Неговия ученик, така сега тя се връчва на Иосифа. След това ангелът, като намекнал за причината на своето явяване, премълчал за Иосифовото подозрение; той го премахнал по-нежно и по-внимателно, като изяснил причината на зачеването и показал, че заради самото това, поради което Иосиф се опасявал и искал да я напусне, той бил длъжен да я приеме и задържи при себе си, и по такъв начин го освободил съвършено от безпокойството. Тя не само че е чиста от беззаконно съвкупление, казва ангелът, но е и заченала в утробата си по свръхестествен начин. Заради това не само изхвърли страха, но още се възрадвай: „защото заченалото се в нея е от Духа Све-

таго“. Чудно дело, превъзхождащо човешкото разбиране и превишаващо законите на природата! С какво би се уверил в това Иосиф, който не бил слушал подобно такова събитие? – С разкриването на миналото, казва ангелът. Заради това той разкрива всичко, което произлизало в ума на Иосифа: от какво бил той възмутен, от какво се боял и на какво се бил решил, за да може чрез това да повярва и в другото.

Ст. 21: „Тя ще роди син, и ще Му наречеш името Иисус.“

Макар родилото се и да е от Св. Дух, не мисли за себе си, че ти си отстранен от служението при възплъщението. Макар ти и да не съдействаш при рождението, и Девицата да останала непокътната, все пак това, което принадлежи на бащата, като не уврежда достойнството на девството, предоставям на тебе, т.е. ти ще дадеш име на родения, „ще Му наречеш името“. Макар Той и да не е твой син, ти Му бъди вместо баща. И тъй, като започвам с наричането на името, от този момент аз те свързвам с родения. След това, за да не би от тук някой да помисли, че Иосиф е баща, послушай, с каква предпазливост ангелът говори по-нататък. „Тя ще роди Син“, казва той. Не казва: ще роди на тебе, но се изразява неопределено: ще роди, тъй като Мария родила Син не нему, а на цялата вселена.

7. Името е донесено чрез ангела от небето поради това, да се покаже, че това, което се ражда, е чудно; сам Бог изпраща на Иосифа името отгоре чрез ангела. Наистина, това не е просто име, но съкровище на безкрайни блага. Заради това именно ангелът го обяснява, като внушава хубави надежди, и с това привежда Иосифа към вяра. Ние обикновено сме по-склонни към хубавите надежди, поради което и по-охотно им вярваме. И тъй, като утвърдил с всичко Иосифа във

Вярата – и с миналото, и с бъдещето, и с настоящето, и с честта, оказана нему, – ангелът навреме привежда думите на пророка, който потвърждава всичко това. Но, преди още да приведе неговите думи, възвестява за благата, които ще бъдат дадени на света чрез рождението. Какви са пък тези блага? – Освобождението от греховете и унищожението им. „Той ще спаси народа Си от греховете му“, казва ангелът. И тук се възвестява нещо чудно; благовестува се освобождение не от видими врагове, не от варвари, но – което е много по-важно, освобождение от греховете, от които преди това никой не могъл да освобождава. Защо пък, някои ще запитат, казал: народа Си, а не прибавил – и езичниците? – За да не смути изведнъж слушателя. На този, който вниква по-дълбоко в думите, той дал да подразбере: и езичниците, защото човечи на Бога са не само иудеите, но и всички пристъпващи към Него и получаващи от Него познание. Забележи, как ни е открил и Неговото достойнство, като нарекъл иудейския народ Негов народ. С това ангелът именно показва, че раждащият се е Син Божий, и че той говори за небесния Цар, защото освен тази небесна Сила, никоя друга не може да отпуща грехове.

И тъй, като получаваме такъв дар, да вземем всички мерки, за да не очерним едно такова велико благодеяние. Ако нашите грехове са били достойни за наказание и преди тази чест, още повече те са достойни за това след такова неизразимо благодеяние.

Това аз твърдя сега не без причина. Аз виждам, че мнозина след кръщенето живеят по-небрежно от некръстените и даже нямат никакъв признак на християнски живот. Поради това ни на пазаря, ни в църква не можеш бързо да различиш кой е вярващ и кой невярващ; само при извършването на тайнствата можеш да видиш, че едни биват изпращани, а други остават в храма. А би трябвало да се отличават не по места-

та, а по поведението. Висшите достойнства обикновено се познават по външните признаци, а нашите достойнства трябва да се разпознават по душата. Вярващият трябва да се познава не само по дара, но и по новия живот. Той е длъжен да бъде светилник и сол на света. Ако ти на самия себе си не светиш, не предотвратяваш собствената си гнилот, по какво ние ще те познаем? По това ли, че ти се потапяш в осветената вода? Но това може да те доведе до наказание. Величието на честта за тези, които не желаят да живеят според тази чест, увеличава наказанието. Вярващият трябва да блести не само с това, което е получил от Бога, но и с това, което нему собствено принадлежи; той трябва да се отличава по всичко: и по ход, и по поглед, и по вид, и по глас. Говоря това с цел, щото ние да пазим благоприличие не за показ, а за благо на тези, които гледат на нас. А сега, от която страна и да се постарая да те разпозная, навсякъде те намирам в противоположно състояние. Искам ли да заключа за тебе по мястото – виждам те на конските препускания, в театъра, виждам, че ти прекарваш дните в беззакония, в неприлични събрания, на пазаря, в общуване с развратни човеци. Искам ли да заключа за тебе по вида на твоеото лице – виждам, че ти непрестанно се смееш и си разсеян, подобно на бърбурва блудница, устата на която никога не се затварят. Започна ли да съдя за тебе по дрехата – виждам, че ти си облечен никак не по-добре от комедианта. Започна ли да съдя за тебе по твоите спътници – виждам, че ти водиш след себе си готовановци и лицемери. Започна ли да съдя за тебе по думите – слушам, че ти не произнасяш нищо здраво, разумно, полезно за нашия живот. Заема ли се да съдя за тебе по твоята трапеза – тук се откриват още повече причини за осъждане.

8. И тъй, кажи ми, по какво мога да узная, че ти си вярващ, когато всичко изброено от мене доказва

противното? Какво говоря – вярващ? Даже дали си ти човек, и това не мога достоверно да зная! Когато ти риташ като магаре, скачаш като говедо, тичаш по жените като кон, лакомиш се като мечка, тлъстееш като катър, злопамен си като камила, хищен като вълк, сърдит като змия, язвителен като скорпион, коварен като лисица, когато криеш в себе си отровна злоба като аспида и ехидна, враждуваш против братята като лукав демон – как мога да те считам за човек, без да виждам в тебе признаците на човешкото естество? Като търся разликата между оглашения и вярващия, аз се подхвърлям на опасността да не намеря разликата даже между човека и звяра? Как мога, наистина, да те нарека звяр? Известно е, че всеки звяр има един от споменатите пороци. А ти, като си събрал в себе си всички пороци, превъзхождаш ги твърде много със своето неразумие. Да те нарека ли демон? Но демонът не служи на мъченията на плътта, не обича парите. А когато в тебе има повече пороци, отколкото в зверовете и демоните, кажи ми, как мога да те нарека човек? Ако пък не мога да те нарека човек, как мога да те наменувам вярващ?

А което е от всичко най-печално, като се намирам в такова лошо състояние, ние даже не помисляме за безобразието на своята душа, нямаме и понятие за нейната гнусота. Когато ти седиш у бръснаря и си стрижеш косите, с най-голямо внимание разглеждаш в огледалото прическата на косите, разпитваш стоящите наблизо и даже самия бръснар, хубаво ли те ти стоят на челото? Като старец ти често не се срамуваш да се предаваш до забрава на юношески мечти. А това, че нашата душа е не само безобразна, но даже звероподобна, че е станала сцила или химера, за които се споменава в езическите басни, никак не чувстваме, макар за това да има духовно огледало, което е много по-добро и по-полезно от материалното, защото не

само че показва безобразието, но даже, ако поискаме, превръща го в несравнима красота.

Като такова огледало може да ни служи споменът за добрите мъже и разказите за техния блажен живот, четението на Св. Писание, дадените от Бога закони. Ако пожелаеш само веднъж да погледнеш върху образите на тези светии, ще видиш гнусотата на своето сърце; а като я видиш, няма да имаш нужда от нищо друго, за да се избавиш от своето безобразие. Ето защо това огледало е полезно за нас; то прави леко обръщането ни към доброто. И тъй, нека никои да не остава в образа на безсловесните. Ако блудният син не влиза в дома на своя баща, как можеш ти да влизаш в преддверието на дома, като си звяр? Какво говоря – звяр? Такъв човек е по-лош от всякакъв звяр. Звярът, макар и да е див по-природа, често пъти става кротък чрез изкуството на човека. А ти, който превръщаш дивостта на зверовете в несвойствената на тяхната природа кротост, какво извинение ще имаш, когато своята природна кротост превръщаш в неестествено зверство? Дивия по природа правиш смирен, а себе си, по природа смирен, въпреки природата, превръщаш в див! Укротяваш лъва и го правиш покорен, а оставяш твоят гняв да бъде по-неукротим от лъва! В първия случай се срещат две затруднения: едното е, че звярът е лишен от разум, а другото, че той е по-див от всичко; но въпреки това, ти, с изобилната мъдрост, дадена ти от Бога, преодоляваш и природата. Как можеш ти, който побеждаваш природата на зверовете, да отстъпваш пред своята природа и съвършенството на волята? Ако бих ти заповядал да направиш кротък друг човек, ти не би счел моята заповед за невъзможна, макар и да би могъл да ми възразиш, че не си господар на чужда воля и че не всичко зависи от тебе. Но сега ти заповядвам да укротиш твоя собствен звяр, над когото ти си пълен господар.

9. И тъй, ти не можеш да се оправдаеш с това, че не владееш собствената си природа. Можеш ли да представиш задоволително извинение тогава, когато правиш от лъва човек, а за себе си не се грижиш, когато от човек ставаш лъв, когато създаваш у лъва свойства, които превишават неговата природа, а не запазваш своите естествени? Ти се стараеш да приведеш дивите зверове до еднакво с нас благородство, а самия себе си сваляш от царския престол и стигаш до зверско беснуване? Представи си, ако желаеш, че и гневът е звяр; колкото другите се стараят над обучението на лъвовете, толкова старания покажи над себе си и необуздания свой ум направи тих и кротък. Гневът има такива страшни зъби и нокти, че ще изтреби всичко, ако не го укротиш. Даже лъвът и ехидната не могат да разкъсват вътрешностите с такава жестокост, с каквато гневът непрестанно разкъсва чрез железните си нокти. Той вреди не само на тялото, но разстройва самото здраве на душата, като изяжда, измъчва, разкъсва всичката ѝ сила, и я прави неспособна към нищо.

Във вътрешността на когото са се завъдили червеи, той не може да диша, защото цялата негова вътрешност е изядена. Как можем ние да създадем нещо благородно, когато носим в себе си такава змия – разбирам гнева, който изяжда нашата вътрешност? По какъв начин можем да се избавим от такава язва? – Ако употребяваме питие, което може да умъртви вътрешните червеи и змии. Но кое питие, ще запиташ, има такава сила? – Изкупителната кръв на Христа, ако тя се приема с надежда. Тя може да излекува всяка болест. След това внимателното слушане на Св. Писание и прибавената към това милостивост. С всички тези средства могат да бъдат умъртвени страстите, които разстройват нашата душа. Само тогава ние ще живеем; сега ние не сме с нищо по-добри от

мъртвите. Когато страстите са живи, ние не можем да живеем, а неминуемо трябва да загинем. Ако не успеем да ги умъртвим тук, те ще ни умъртвят там. По-право е, ако се каже, че още тук, преди онази смърт, ще ни подхвърлят на най-жестоко наказание. Всяка от тези страсти е жестока, мъчителна, ненаситна; Всеки ден те ни ядат и никога не се насищат. Техните зъби са зъби лъвски, и даже по-страшни от лъвските. Когато лъвът се насити, веднага остава попадналата в ноктите му жертва. А страстите никога не се насищат и успокояват, докато не завлекат уловения от тях човек при дявола. Силата на страстите е толкова голяма, че те налагат на своите пленници такава робство, каквото ап. Павел доброволно си наложил към Христа, като презрял заради Него и геената, и царството. Този, който изпадне или в плътска любов, или в сребролюбие, или пък в честолубие, започва да се надсмива над геената и да презира царството, само за да изпълни волята на тези страсти.

И тъй, нека да повярваме на ап. Павла в това, че той обичал така силно Христа. Ако има човеци, които до такава степен раболепстват пред страстите, какво невероятно може да има в любовта на ап. Павла? Нашата любов към Христа е по-слаба заради това, че всичката наша сила се изразходва за порочна любов, че ние сме хищници, сребролюбци, роби на суетната слава. А може ли да има нещо по-нищожно от тази слава? Ако станеш и хиляди пъти по-знатен, с нищо няма да бъдеш по-добър от неизвестните човеци. Напротив, чрез самото това ще станеш даже по-безчестен. Когато тези, които те представят и прославят като знаменит, се смеят над тебе за същото това, че ти търсиш от тях слава, усърдието ти не произвежда ли нещо противно на твоего желание?

10. Тези човеци се явяват като изобличители. Който хвали предалия се на блудство и безпътен жи-

Вот и го ласкае, със самото това той повече изобличава, отколкото хвали сластолюбеца. Също така, когато ние хвалим пристрастилия се към слава, повече изобличаваме, отколкото хвалим славолюбеца. И тъй, защо ти се грижиш много за такова едно дело, последниците на което са винаги противни на твоята цел? Ако искаш да се прославиш, презирай славата, и ще станеш по-славен от всички. Какъв смисъл има да се подхвърляш на същото, което се случило с Навуходоносо-ра? Той издигнал статуя, като мислил да получи още по-голяма слава чрез дървото и безчувствения образ; този, който имал живот, искал да се прослави чрез това, което няма живот. Виждаш ли крайно безумие? Като мислил да си създаде чест, той повече се унизил, като показал, че повече се надява на неодушевената вещ, отколкото на самия себе си и на живата своя душа, поради което въздал такова предпочитание на дървото. Не е ли той достоен за присмех поради това, че търси похвала за себе си не в добродетелния си живот, а в дъските!¹ Това е все същото, както, ако някой би помислил да се хвали повече с пода в къщата си или с красивата стълба, отколкото с това, че е човек. Но и мнозина от нас сега подражават на Навуходоносо-ра. Както той със своята статуя, така едни от нас мислят да извикат учудване с дрехите си, други с къщата си, мулетата, колесниците, колоните, които се намират в техните къщи. Като са погубили в себе си достойнството на човека, те ходят и търсят напълно смешна слава за себе си в другите предмети.

Знаменитите и велики служители на Бога са се прославили не с това, но с потребното. Те били и пленници, и роби, и юноши, и чужденци, те нямали нищо собствено, но се оказали по-почтени от тези, които

¹ Статуята на Навуходоносо-ра, според съобщението на пр. Даниела (3, 1), била направена от злато. Но подножието, върху която е била тя поставена, навярно е било от дърво.

имали в изобилие всичко. Нито огромната статуя, нито велможите, нито вождовете, нито безчислените войски, нито многото злато, нито големият разкош не могли да удовлетворят страстта на Навуходоносор, да се покаже велик. А за служителите на Бога, лишени от всичко, била достатъчна едната мъдрост. Като нямали нищо, те се оказали толкова по-бляскави от носещия диадема и порфира и от обладаващия всичко, колкото слънцето е по-бляскаво от диаманта. На позор пред целия свят били изведени юноши, пленени като робини. Щом те се появили, очите на царя заблестели като огън, заобиколили ги вождове, управители, чиновници и цялото демонско събрание; звуковете на флейти, тръби и разни музикални инструменти, като се разнасяли до небето, навсякъде огласяли слуха им. Пещта горяла извънмерно силно, и нейният пламък се докосвал до самите облаци; всичко било изпълнено със страх и ужас. Но юношите нищо не плашили. Напротив, те се надсмивали над околните, като над играещи деца, проявявали мъжество и кротост, и по-гръмогласно от тръбите извикали: „Нека ти е известно царю!“¹ Те не искали даже с дума да оскъбят мъчителя, а желали само да покажат своето благочестие. Заради това се въздържали от дълга реч, а се изразили кратко: „Ита Бог на небето, Който е силен да ни спаси.“² Защо си ни заобиколил с толкова много народ? За какво е тази пещ? За какво са острите мечове, страшните копиеносци? Нашият Господ е по-силен от всичко това.“ След това, като помислили, че може би на Бога е било така угодно и че Той допуснал те да бъдат изгорени, и за да не би в такъв случай да ги нарекат лъжци, те в заключение добавили: „Ако Той обаче не ни освободи, знай, че ние пак няма да се поклоним на твоите богове!“

¹ Дан. 3, 18.

² Дан 3, 17.

11. Ако те, като предполагали, че Бог действително няма да ги избави, биха казали, че Той няма да ги избави заради греховете им, не биха им повярвали. Заради това те замълчават пред царя за греховете, а говорят за тях в пещта, дето те си припомнят всичките свои грехове. Пред царя нищо подобно не казват, а само това, че те няма да изменят на благочестието, макар и да би трябвало да изгорят. Не за награда и отплата, но само от любов те вършат всичко, макар да били в плен и робство, да не се ползвали от никакви блага и да са били лишени от отечеството, свободата и всички имоти. Не ми говори за почестите, каквито им били оказани при царския двор. Светите и праведни юноши хиляди пъти по-охотно се биха съгласили да събират милостиня в своето отечество и да се наслаждават от красотата на храма, като следват Давида, който казва: *„Желая по-добре да бъда при прага на Божия дом, отколкото да живея в шатрите на нечестието“*, и: *„Един ден в Твоите двори (Господи) е по-добър от хиляди дни.“*¹

Хиляди пъти по-охотно се биха те съгласили да бъдат последни в своето отечество, отколкото да царуват във Вавилон. За последното свидетелства това, което те говорят в пещта относно мъчителното пребиваване във Вавилон. Макар те самите да се ползвали с велики почести, но, като виждали бегството на другите, жестоко се измъчвали. Това е свойството на светите, с което те превъзхождат другите – да не предпочитат нито славата, нито почестите, нито нещо друго пред спасението на ближните. Виж, как те се молили в пещта за целия народ. А ние и при спокойния живот не си спомняме за братята. Също така и когато те се стараели да обяснят сънищата, имали предвид не своята полза, а ползата на другите. Че те презирали смъртта, това те доказали по-късно с много

¹ Пс. 83, 11.

гела. Те били готови на всичко, само за да умилостивят Бога. Когато пък признават себе си неспособни за това, прибегват към отците и казват, че те нищо не могат да принесат, освен съкрушен дух.

Нека да им подражаваме! И пред нас стои златният образ, съблазнителната власт на мамона. Да не внимаваме на свирките, тръбите, арфите и на другите прелести на богатството; и макар да би трябвало да паднем в пещта на бедността, да предпочетем тази беднота, само за да не се поклоним на идола – и ще се появи роса между пращящата пещ. И тъй, да не се боим, като слушаме за пещта на бедността. Хвърлените тогава в пещта станали величествени, а поклонилите се на идола – сломени.

Тогава всичко произлизало в едно време, а сега едно се изпълнява тук, а друго в бъдещия живот, трето пък и тук, и там. Тези, които са избрали бедността, за да не се поклонят на мамона, ще сияят и тук, и там; а тези, които несправедливо са се обогатили тук, ще получат там жестоко наказание. Из тази пещ излязъл и Лазар, като блестял не по-малко от трите юноши; а богатият, който принадлежал към тези, които се покланяли на идола, бил осъден на мъчение в геената. Едното служи като подобие на другото. Както хвърлените тук в пещта не претърпели нищо, а стоящите вън били мигновено изгорени, така ще бъде и тогава. Светиите, като преминат огнената река, няма да почувстват нищо неприятно, но ще се радват, тези пък, които се покланят на идола, ще видят, че огненият напада върху тях по-свиреп от всякакъв звяр и ги залича в геената.

Ако някой не вярва, че има геена, той, като вижда халдейската пещ, нека чрез настоящето да се увери в бъдещето и да се уплаши не от пещта на бедността, а от пещта на греха. Грехът е пламък и мъчение, а бедността – роса и прохлада. В греховната пещ стои

дявол, а в пещта на беднотата – ангели, които заменят пламъците.

12. Нека да внимават върху това богатите, които запалват огъня в пещта на беднотата. Те няма да причинят на бедняците никаква вреда, защото върху тях слиза роса; а самите себе си ще направят жертва на пламъка, който са запалили със собствените си ръце. Тогава ангелът слязъл при тримата юноши, а сега ние ще слезем към намиращите се в пещта на беднотата, и с милостинята ще произведем роса, ще отстраним пламъка, за да получим и ние заедно с тях венци, за да се разсее и за нас пламъкът на геената от гласа на Христа: *Вие Ме видехте жаген и ме напоихте.*¹ Този глас ще бъде за нас тогава роса, която шуми сред пламъците. И тъй, да слезем с милостиня в пещта на бедността, да погледнем на мъдрите, които ходят в нея и тъпчат възлениите, да погледнем на новото и странно чудо, на човека, който пее в пещта, на човека, който благодари в огъня, който, макар и обвързан с крайна беднота, въздава Велика хвала на Христа.

Който понася с благодарност беднотата, той е равен на тримата юноши, защото беднотата е пострашна от огъня и обикновено по-силно пари. Все пак, огънят не опарил юношите и техните вериги мигновено се разкъсали, щом като те принесли благодарност на Господа. Така е и сега; ако ти, като изпаднеш в бедност, благодариш, и веригите ще се разкъсат, и пламъкът ще угасне. А ако не угасне, ще се извърши още по-голямо чудо – пламъкът ще стане извор, както се случило тогава. Сред пещта те се разхладявали от чиста роса, която, макар и да не угасила пламъка, пречила на огъня да погълне хвърлените там.

Същото можем да забележим и у мъдрите: те в беднотата са по-свободни от страха, отколкото богатите.

¹ Мат. 25, 35.

И тъй, да не стоим вън от пещта, т.е. да не би, като нямаме милост към бедните, да претърпим същото, каквото се случило тогава със стоящите около пещта. Ако ти слезеш при юношите и застанеш с тях, огънят няма да ти причини никакво зло; а ако застанеш отгоре и почнеш да гледаш на тези, които се намират в огъня, пламъкът ще те изгори. И тъй, слез в огъня, за да не изгориш от огъня. Не стой вън от огъня, за да не те погълне пламъкът. Ако огънят те завари заедно с бедните, ще се отстрани от тебе; а ако види, че ги отбягваш, в същата минута ще те нападне и погълне. И тъй, не се отдръпвай от тези, които са хвърлени в пещта, и когато дяволът започва да бъдат хвърлени в пещта на беднотата тези, които не се покланят на златото, бъди не в числото на хвърлящите, а на хвърлените, за да бъдеш в числото на спасяващите се, а не на изгарящите. Да не се покоряваш на страстта сребролюбие и да живееш в общуване с бедните – това е най-изобилната роса. Който е стъпнал страстта към богатството, той е по-богат от всички. Както и юношите, които тогава презрели царя, станали по-величествени от него, така и ти, ако презреш всичко светско, ще станеш по-драгоценен от целия мир, подобно на тези светии, *„за които светът не беше достоен“*¹. И тъй, за да станеш достоен за небесното, презирай настоящото. Тогава и тука ще получиш голяма слава, и ще се насладиш от бъдещите блага, с богатството и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки веков.

Амин!

¹ Евр. 11, 38.

Гл. I, ст. 22–25.

Ст. 22: „А всичко това стана, за да се сбъдне реченото от Господа чрез пророка, който казва: „Ето девицата ще зачене в утробата си и ще роди Син, и ще Му нарекат името Емануил¹, което ще рече: с нас е Бог.“

1. Мнозина, както аз слушам, казват: когато сме тука (в храма) и приемаме в сърцето си слушаното, тогава дохождаме в себе си, а щом се отдалечим от тука, ставаме отново други, и огънят на усърдието у нас угасва. Какво да направим, за да не се случва това?

Да видим от какво произлиза това. И тъй, поради какво става с нас тази промяна? – От това, че се занимаваме с каквото не трябва, и прекарваме времето с лоши човечеи. След излизането си от църква ние не трябва да се залавяме с дела неприлични за църквата, но трябва, като дойдем вън, да вземем веднага книгата, и заедно с жената и децата да извикаме в паметта си каквото било говорено; след това вече да пристъпим към житейските дела. Ако, след като излезеш от банята, ти предпочиташ да не ходиш на пазаря, за да не би там сред търговските дела да загубиш ползата от банята, още повече ти си дължен да постъпваш така, след излизането си от църква. А ние постъпваме наопаки и поради това губим всичко. Преди още да се е затвърдило свършено у нас полезното в проповядването, и силният поток на житейските дела, като се устремява върху ни, завлича всичко със себе си и оставя пустота. И тъй, за да не се случва това, след излизането си от църква, считай като най-

¹ Ис. 7, 14.

нужно за тебе дело да приведеш в паметта си, каквото ти е било казано. Пък и твърде неразумно би било, да употребяваш за житейските дела пет или шест дни, а за духовните дела да не отделяш и един ден, или даже малка част от деня.

Не виждате ли как нашите деца се занимават цял ден с уроците, които им са дадени? Същото нека да правим и ние. Иначе няма да има за нас никаква полза от дохаждането ни тука. Като не полагаме за запазването на казаното ни такава грижа, каквато показваме за запазването на златото и среброто, ще черпим всеки ден вода в пробит съд. Който е спечелил няколко динария, скрива ги в каса и поставя печат; а ние, като придобием поучение, което е много по-ценно и от злато, и от скъпоценни камъни, като придобием съкровищата на Св. Дух, не ги скриваме в пазилищата на душата, а с крайна небрежност ги оставяме да изтичат от нашето сърце. Кой след това ще пожалее за нас, когато сами си причиняваме вреда и хвърляме себе си в такава бедност?

И тъй, за избягване на това и за самите себе си, и за нашите жени и деца, да си поставим като неизменен закон – един ден в седмицата да посвещаваме целия за слушане и за припомване на това, което сме чули. В такъв случай ще дохаждаме тука с по-голяма готовност да възприемаме това, което ще ни се говори. И за нас ще има по-малък труд, и за вас по-голяма полза, когато започнете да слушате по-нататъшното, като пазите в паметта си казаното по-рано. Пък не малко ще се способства за разбирането на това, което ще ви се говори – ако вие знаете добре именно реда на мислите, които ще ви предлагаме в свързка. Тъй като не може да се изкаже всичко в един ден, старайте се да запазите в паметта си, каквото ви се предлага в разни дни, образувайте от него като че ли една верига и я поставете около душата си, тъй че цялото Св. Писание да стои

пред вашия душевен взор. Заради това и сега, като си припомним недавна казаното, да пристъпим към това, за което предстои да се говори.

2. Но за какво пък следва сега да се говори? – „А Всичко това стана, за да се сбъдне реченото от Господа чрез пророка“.

Като се съобразявал по възможност с големината на чудото, ангелът извикал: „А Всичко това стана.“ Той видял морето и бездната на Божието човеколюбие; видял проявено на дело това, осъществяването на което никога не могло да се очаква, видял как законите на природата се нарушавали, примирието се извършвало. Стоящият по-високо от всичко слеза към това, което е от всичко по-нищожно, междинната стена се руши, преградата се премахва; видял още и повече от това – и изразил в малко думи чудото. „А Всичко това стана, за да се сбъдне реченото от Господа.“ Не мисли, казва той, че това именно сега е определено; то още в древност било предобразовано, както това и ап. Павел се старае навсякъде да покаже. След това ангелът отправя Иосифа към Исаия, щото той, като се събуди, ако забрави неговите думи, като съвършено нови, да си спомни пророческите слова в Св. Писание, с което той бил отхранен, а заедно с тях да извика в паметта си и неговите думи. Той не казал това на жената, защото тя, като девица, била още неопитна, а предлага пророчеството на мъжа, като човек праведен, който се вдълбочавал в писанията на пророците. И отначало той казва на Иосифа: „Мария, твоята жена“; а сега, като привежда думите на пророка, поверява му тайната, че тя е девица. Иосиф не би се успокоил тъй скоро, след като чуеше от ангела, че тя е девица, ако по-рано не е слушал това от Исаия; от пророка той трябвало да чуе това не като нещо странно, но като нещо известно и с което той дълго се е занимавал. За да направи своите думи по-удобни

за приемане, ангелът привежда пророчеството на Исаия и не се спира тук, но възвежда пророчеството към Бога, като казва, че това са думи не на пророка, а на Бога, Владетеля на всичко. Заради това той не казва: за да се сбъдне реченото от Исаия, но казва: „За да се сбъдне реченото от Господа“. Устата били на Исаия, но пророчеството било дадено отгоре.

Какво е пък това пророчество? – „Ето, девица-та ще зачене в утробата си и ще роди Син, и ще Му нарекат името Емануил.“¹ Защо пък, ще запиташ, не Му е наречено името Емануил, а Иисус Христос? Заради това, че не е казано: ще наречеш, а: „ще нарекат“, т.е. народите и самото събитие. Тук името се заимства от събитието, както е свойствено на Писанието – да употребява събития вместо имена. И тъй, думите: „ще нарекат Емануил“ не означават нищо друго, освен че ще видят Бога с човеците. Макар Бог да бил винаги с човеците, но никога не бил така явно.

Ако пък иудеите започнат безсрамно да упорстват, ще ги запитаме: кой младенец е наречен: „Бързо пленявай, гръзко граби.“² На това те нищо не могат да отговорят. Как пък пророкът е могъл да каже: „Наречи ту името бързо пленявай?“ Тъй като след неговото рождение се случило, че били взети и разделени плячки, самото събитие, което станало при него, му се дава вместо име.

Също така и за града пророкът казва, че ще се нарече: „град на правда, вярна столица (сион)“³, и все пак от никъде не се вижда, че този град се наричал *правда*; той продължавал да се нарича Йерусалим. Но тъй като Йерусалим станал действително такъв, след като се поправил, то и пророкът казал, че той така ще се

¹ Ис. 7, 14.

² Ис. 8, 3. В българ. Библия стои на еврейски: „магер-шелал-хаш-баз“.

³ Ис. 1, 26.

нарекче. По такъв начин, ако някое събитие по-ясно от самото име указва на този, който го извършил, или се възползвал от него, Писанието му поставя като име действителността на събитието.

Ако пък иудеите, като бъдат опровергани в това, намерят друго възражение против казаното за девството и ни доведат други тълкуватели на Писанието, които обясняват, че не се казвало „девица“, а млада жена (*νεανίς*), отнапред ще им кажем, че седемдесетте тълкуватели с право заслужават преди всички други по-голямо доверие. Нашите противници превеждат след дохаждането на Христа, като си остават пак иудеи; заради това с право може да се подразбира, че те обясняват така повече по вражда и с цел да затъмнят пророчеството. Седемдесетте пък, които сто години преди дохаждането на Христа, или даже повече, предприели своето дело, и поради голямото си число са свободни от всякакво подобно подозрение, заслужават предимно доверие и по време, и по многочисленост, и по взаимно съгласие.

3. Но ако иудеите приведат свидетелството и на споменатите тълкуватели, и в този случай победата пак ще бъде на наша страна. В Св. Писание често пъти думата младост (*νεανιότης*) се употребява вместо девство не само за жените, но и за мъжете. „*Мотци и девойки, старци и деца*“, казва то.¹ И пак, като разсъждава за девицата, която била подхвърлена на насилие, казва: „*сгодената тога* (*νεανίς* – т.е. девица) *и да е викала*“². Същото значение потвърждават и предишните думи на пророка. И наистина, пророкът не казва просто: „*ето, девицата ще зачене*“, но, като казва отнапред: „*затова Сам Господ ще ви даде личба*“³ след това добавя: „*ето, девицата ще зачене*“.

¹ Псал. 148, 12.

² Втор. 22, 27.

³ Ис. 7, 14.

Ако би трябвало не девица да роди, а рождението да стане по закона на брака, такова едно събитие би ли могло да бъде наречено знамение? Знамението трябва да излиза от обикновения ред, да бъде нещо странно и необикновено. Иначе как може то да бъде знамение?

Ст. 24: „Като стана от сън Иосиф, направи, както му бе заповядал Ангелът Господен.“

Виждаш ли послушание и покорен ум? Виждаш ли човек решителен и във всичко правомислещ? Когато той подозирал Девицата в нещо неприятно и неприлично, не искал да я държи при себе си. Когато пък се освободил от такова подозрение, не само не искал да я напусне, но я задържа и става служител на възплъщението. „И прие, казва Св. Писание, жена си (Мария).“ Виждаш ли, колко често евангелистът употребява това име (жена), като не желае сега да открие тайната на девството, за да отстрани всяко лошо подозрение?

Ст. 25: И като я прие, „не я познаваше, докато тя роди своя първороден Син“.

Тук евангелистът употребява думата *докле* – докато; но ти да не подозираш от това, че Иосиф после я познал. Евангелистът с това дава само да се разбере, че Св. Дева преди рождението била свършено недокоснатата. Защо пък, ще кажат някои, той употребил думата: *докле*? Заради това, че в Св. Писание често така се постъпва. Тази дума не означава определено време. Така и за ковчега е казано: *Враната не се завърна, докато не изсъхна зетята от водата*¹, макар тя и след това да не се завърнала. Така и за Бога Св. Писание казва: „от Века и до Века Ти си Бог“², но с това не се полагат

¹ Бит. 8, 7.

² Псал. 89, 2.

предели. И пак, когато, като благовестува, казва: „В негови дни ще процъфти праведникът и ще има изобилен мир, докато месечина трае“¹, с това не означава края на това прекрасно светило. Така и тук евангелистът употребява думата „докле“ за доказателство на това, което било преди рождението. Какво е било след рождението, за това предоставя на самия тебе да съдиш. Каквото ти е било нужно да узнаеш от него, той ти е казал, т.е., че Св. Дева била недокосната до рождението. А това, което се вижда само по себе си от казаното, като необходимо следствие, предоставя на твоеето собствено разбиране, т.е., че такъв един праведник (като Иосифа) не е пожелал да познае Девицата, след като тя така чудно станала майка и се удостоила и да роди по нечут начин, и да произведе необикновен плод. Ако пък той би я познал и действително я имал за жена, защо Иисус Христос я връчва на ученика като неомъжена², нямаща никого при себе си, и му заповядва да я вземе при себе си?

Но ще кажат някои: защо Иаков и другите се наричат братя на Иисуса Христа? – Също така, както и Иосиф бил считан за мъж на Мария (с много завеси било скривано рождението на Христа до определеното време. И ап. Иоан после ги нарекъл също братя, като казва: „Нито братята Му вярваха в Него.“³) Обаче не-

¹ Псал. 71, 7.

² Св. Иоан Златоуст не изказва тук предположението, както мисли D-г P. Joh. Chrystomus-Baur (вж. Bibliothek der Kirchenvater, издавана от D-г O. Bardenhewer и гр. Коментар на Св. Иоана Златоуста Върху ев. от Матей, т. I, 1923, стр. 91), че Иосиф е бил още жив, когато Христос бил разпънат на кръста, а е искал само да изтъкне, че ако Иосиф е имал Св. Дева Мария действително за жена след рождението на Христа, би имал от нея други деца, но такива той в действителност не е имал, и заради това Христос, като бил на кръста, връчва своята самотна майка на ап. Иоана Богослова.

³ Иоан 7, 5.

вярващите отначало станали после достойни за удивление и славни. Така когато ап. Павел дошъл в Йерусалим да обсъжда въпроси по вярата, веднага се явил на Иакова, който бил толкова уважаван, че бил поставен пръв за епископ. Разказват също, че той водил толкова строго подвижнически живот, че всичките членове на неговото тяло били като умъртвени, че от постоянна молитва и непрестанни земни поклони кожата на челото му била тъй затвърдяла, че по твърдост не се отличавала от колената на камилата. Той убеждавал и ап. Павла, като му казвал: *Виждаш ли, брате, колко хиляди са тези, които са се събрали?*¹ Тъй голямо било неговото благоразумие и усърдие, а по-добре е да се каже: така Велика била силата Христова! И наистина, тези, които хулили Христа през време на Неговия земен живот, след смъртта Му така се привързвали към Него, че били готови даже да умрат за Него – което особено свидетелства за силата на Неговото възкресение. Най-славното е запазено към края, за да бъде доказателството несъмнено. Ако ние забравяме след смъртта тези, от които при живота им сме се учудвали, как са могли пък тези, които са хулили Христа през земния Му живот, да Го признаят за Бог после, ако Той би бил обикновен човек? Как те се биха решили да отиват на смърт заради Него, ако не биха имали ясно доказателство за възкресението?

4. Говоря за това не с цел, щото вие само да слушате, но и да подражавате на това мъжество, на тази смелост и на всяка добродетел; щото никой да не се отчайва в себе си, макар по-рано и да е бил ленив, и също, след Божието милосърдие, на нищо друго да не се надявате, освен само на собствената си добродетел. Ако сродниците на Христа, които живеели с Него в един дом и едно отечество, не получили никаква полза дотогава, докато не проявили в себе си добро-

¹ Деян 21, 20.

детел, как можем ние да получим прощение, ако, като представяме своите праведни родственици и братя за наши ходатаи, сами не сме добронравни и затвърдени в добродетелта? На това указва пророкът, когато говори: „човек не може да изкупи брата си“, макар той да би бил Моисей или Самуил, или пък Иеремиа. Чуй какво говори Бог на Иеремиа: „Не моли за този народ“, защото няма да те чуя.¹ И защо се учудваш, ако аз не те послушам? Макар да се застъпват сам Моисей и Самуил, аз не бих приел техните молби за тези човеци. Макар и Иезекиил да започне да се моли, и той ще чуе (казаното в Св. Писание): ако даже Ной, Даниил и Иов застанат пред Мене, не ще избавят техните дъщери и синове². Макар и патриарх Авраам да ходатайства за неизлечимо болните и неразкаялите се, Господ ще го остави и ще се отдалечи от него, за да не слуша моленията му за тях³. Макар и Самуил да се застъпва, Господ ще му каже: не плачи за Саула⁴. Макар и за сестра си някой да се моли не навреме, ще чуе същото, каквото и Моисей: „Ако баща ѝ я запаюеше в лице.“⁵

Да не се надяваме твърде много на другите. Молитвите на светите имат твърде голяма сила, но само когато ние сами се разкайваме (за греховете) и се поправяме. И Моисей, който някога е избавил своя брат и шестдесет хиляди от заплашващия ги Божий гняв, не могъл да избави своята сестра, макар грехът ѝ да не е бил еднакъв с този на другите. Мариам оскърбила Моисея, Аарон пък заедно с народа се предал на явно нечестие. Но за това предоставям на самите вас да мислите, а аз ще се постарая да разреша още по-труден въпрос. Наистина, заслужава ли да се говори за това,

¹ Иерем. 11, 14.

² Иезек. 14, 14, 18.

³ Бит. 18, 33.

⁴ 1 Цар. 16, 1.

⁵ Числ. 12, 14.

че Моисей не е могъл да помогне на сестра си, когато този ходатай на многочислен народ не бил в сила да помогне на самия себе си? След многобройните трудове и бедствия, след четиридесетгодишни грижи за народа нему било забранено влизането в земята, за която имало толкова много предсказания и обещания. Коя била причината за това? – Тази, че допускането на Моисей в обещаната земя не само че нямало да принесе полза, но би произвело голяма вреда и би послужило за мнозина юеи като съблазн. Ако те сами за едното избавление от Египет, като оставили Бога, започнали да търсят всичко у Моисей и да му приписват всичко, до какво нечестие биха дошли, когато биха видели, че той ги довел в обещаната земя? Заради това именно мястото на неговото погребение останало неизвестно.

И Самуил не могъл да избави Саула от Божия гняв, макар и често да спасявал израилтяните. И Иеремия не помогнал на цудеите,¹ макар в друго време и да бил подкрепил едного с пророчество. Даниил избавил ваварите от поражение, но не спасил цудеите от плен.²

И в евангелието ние виждаме, че не с разни човеци, но с едни и същи се случвало едното и другото: един и същ е могъл веднъж да се спаси, а други път не. Този например, който бил задлъжнял хиляда таланта, с усилен молба се избавил веднъж от опасността, а други път не е могъл. Друг пък, напротив, отначало изпаднал в опасност, а след това намерил най-сигурно средство да си помогне. Кой е той? – Този, който разпилял имота на баща си.

И тъй, ако ние сами не се грижим за себе си, няма да се спасим чрез други. Ако пък бъдем разумни, чрез самите себе си ще достигнем спасение; даже чрез самите себе си ще се спасим по-сигурно, отколкото чрез другите. Наистина, на Бога е по-приятно да дава на

¹ 2 Мак. 15, 16.

² Дан. 2.

нас богат непосредствено, а не на другите за нас, за да се стараем сами да отстраняваме Неговия гняв, да бъдем по-смели и по-добродетелни. Така Той помилвал хананеянката, така спасил блудницата, така спасил разбойника, макар да нямало за тях никакъв застъпник и ходатай.

5. Говоря обаче за това не с цел, за да не призоваваме светите в нашите молитви, но заради това, да не бъдем лениви и да не би, като се предадем на безгрижност и на сън, да възложим само на другите това, което сме длъжни сами да направим. И Христос, като казал: „*придобийте си приятели*“, не се спрял върху това, а добавил: „*с несправедно богатство*“, като изисква с това и твоего съдействие¹, доколкото Той тук разбирал не нещо друго, а милостинята. И, което е за учудване, Той нищо друго не иска от нас освен само ние да се отстраним от неправдата, защото Неговите думи имат такъв смисъл: ти си със зло придобил – изразходвай го с добро. Събрал си несправедно, изразходвай го праведно. Каква пък ще бъде тази добродетел – да раздаваш от имот, придобит несправедно? Бог обаче, според своето човеколюбие, слиза до това, че ни обещава много блага даже и за такива дела.

Но ние стигаме до такава безчувственост, че не отделяме нищо даже и от несправедно придобитото; напротив, като грабим хилядократно, считаме, че сме направили всичко, като дадем незначителна част. Нима ти не си чул какво казва ап. Павел: „*Който се скъдно, скъдно и ще пожъне*.“² И тъй, защо се скъпиш? Нима сеянето (милостинята) е загуба, нима е вреда? – Не! То е доход и печалба. Дето има сеяне, там има и жътва; дете има сеяне, там има и порастване. Когато обработваш плодородна и мека почва, която може да поеме в себе си много семена, ти я засяваш с всички

¹ Лук. 16, 9.

² II Кор. 9, 6.

свои семена и даже взимаш на заем от другите, защото считааш скъперничеството в този случай за вреда. А когато трябва да обработваш небото, което не е подхвърлено на никаква въздушна промяна и всичко посеяно в него несъмнено ще израсне и ще даде голям плод, ти се лениш, бавиш и не мислиш за това, че като събираш – губиш, а като изразходваш – печелиш.

И тъй, сей, за да не изгубиш; не пази, за да запазиш; разпийвай, за да запазиш; губи, за да спечелиш. Макар и да е било нужно да запазиш нещо, ти не пази, защото непременно ще го загубиш, а го вречи на Бога, от Когото никой не може да го ограби. Сам не търгувай, защото не умееш да придобиваш печалби, но по-голямата част от капитала дай в заем на Този, Който дава лихва, дай го в заем там, дето няма ни завист, ни клевета, ни лъжа, ни страх. Дай го в заем на Този, Който сам от нищо не се нуждае, но понася нужда за тебе, Който всички храни, а сам гладува, за да не бъдеш ти гладен, Който е беден, за да бъдеш ти богат. Дай в заем там, отдето ти ще получиш не смърт, но живот вместо смърт. Само с такава лихва можеш да придобиеш за себе си царство, а с всяка друга ще получиш геена, защото втората свидетелства за сребролюбие, а първата за мъдрост; втората е дело на жестокост, а първата на човеколюбие. И как ще се оправдаем, когато, като имаме възможност да получим по-голямо, и при това – увереност да получим в сегашно време, с пълна свобода, без укор, без страх, без опасност, пренебрегваме тези блага, а тичаме след това, което е срамно, нищожно, лъжливо, тленно и което ни приготвя огнена пещ?

Нищо, нищо не е по-срамно и по-жестокосърдно, отколкото да се взима лихва тука на земята! Наистина, лихварят се обогатява за сметка на чуждите бедствия, нещастията на другите обръща в печалба за себе си, иска заплата за своето човеколюбие и ка-

то че уж се бои да се покаже немилосърден, под вид на човеколюбие копае по-дълбока яма; като подпомага, притеснява бедния; като подава ръка, блъска го с нея; привежда привидно в пристанището, а в същото време подготвя коработушение, като направлява към стръмнини, скали и подводни камъни.

Но какво искаш ти, ще кажат някои? Това ли, щото събраните от мене и на самия мене нужни пари да дам на разположение на други и да не искам за това никаква награда? – Не, аз не казвам това; напротив, много желая, щото ти да получиш награда – само че не малка и не нищожна, а много по-голяма; желая, щото ти за лихвата от златото да получиш небето. И тъй, защо ти сам себе си подхвърляш на беднота, като се прилепаш към земята, и вместо многото търсиш малкото? Това показва, че ти не умееш да се обогатяваш. Когато Бог за малкия имот ти обещава небесни блага, ти казваш: не ми давай небето, а ми дай вместо небето скоропреходното злато. Това значи, че ти искаш доброволно да останеш в беднота: който се стреми към истинно богатство и изобилие, той ще избере вместо скорозагинващото – незагинващото, вместо преходното – непреходното, вместо малкото – многото, вместо тленното – нетленното, а след тези блага ще последват и другите. Който търси вместо небето – земята, той ще загуби непременно и нея, а който предпочита небесното пред земното, той ще се наслади и с едното, и с другото в голямо изобилие.

За да достигнем и ние това, нека, като презрем всичко тукашно, да изберем бъдещите блага и по такъв начин да получим и едното, и другото, с благодарителта и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки веков.

Амин!

Гл. II, ст. 1–3.

Ст. 1: „А когато се роди Иисус във Витлее-ет Иудейски в дните на цар Ирода, ето мъдrecи от изток дойдоха в Иерусалим и казваха:

Ст. 2: „Де е родилцят се Цар Иудейски? Защото видяхте звездата Му на изток и дойдохте да Му се поклонит.“

1. Ние трябва много да благодариме, много да се молим, за да можем да изясним това място и да узнаем кои са били онези мъдrecи, отде и как са дошли, кой ги побудил към това и каква е била тази звезда. Но ако ви е угодно, ние по-добре ще предложим отначало това, което говорят противниците на истината. Дяволът ги е така завладял, че те и тука намират повод да се въоръжат против словото на истината. Какво пък те говорят? – Ето, казано е, че и при рождението на Христа се появила звезда: това значи, казват те, че астрологията е несъмнена наука. Но ако Христос се родил според астрологическите закони, как Той пък е унищожил астрологията, отхвърлил съдбата, заградил устата на демоните, изгонил заблуждението и премахнал всички видове магичесничество? А и какво са узнали мъдrecите по Неговата звезда? – че Той бил цар иудейски ли? Но Той бил цар не на земно царство, както Сам казал на Пилата: „Моето царство не е от този свят.“¹ А и Той не се показвал като цар; нямал при Себе си ни копиеносци, ни щитоносци, ни коне, ни въпрегатни мулета – с една дума, нищо подобно на това; Той прекарвал прост и беден живот, като водил след Себе си дванадесет човеци, които не били с нищо знаменити.

¹ Йоан. 18, 36.

Но ако мъдреците са знаели, че Той е Цар, защо дохаждат? Задачата на астрологията, както казват, никак не се състояла в това, да се узнава по звездите кой ще се роди, но да се предсказва според времето на рождението за това, какво ще се случи занаягред. А пък мъдреците не били нито при раждането на майката, нито пък знаели кога родила; щом не са знаели, те не са могли да заключават по хода на звездите. Напротив, много преди раждането, като видели звездата, която се показала в тяхната земя, те идат да видят Родилия се; а това е още по-недостъпно от първото. Коя причина ги побудила? С надежда за какви награди те идат от такава далечна страна, за да се поклонят на Царя! Ако те са мислили, че Той ще бъде техен Цар, и тогава нямаха да имат достатъчна причина, за да дойдат. Ако Той би се родил в царски дворци, ако Неговият баща би бил Цар и се намирал при Него, би могло да се предположи, че те с поклонението на родилия се Младенец искали да угодят на бащата и с това да заслужат неговото благоволение. Но сега те знаят, че Новороденият ще бъде Цар не на тях, а на друг народ, в страна отдалечена от тях; знаят също, че Той не е в пълна възраст; защо тогава предприемат такова пътешествие и носят дарове, като се подхвърлят с това на велики опасности? Действително Ирод, като чул, се смутил, и целият народ, когато чул от тях за това, се развълнувал. Нима те не са предвиждали това? Но това е невероятно. Даже и при най-голяма непредвидливост те не са могли да не знаят, че когато дойдат в града, който има цар, и започнат навсякъде да заявяват, че има друг цар, освен този, който сега там царува, ще подхвърлят себе си на хиляди смъртни опасности. Защо те се покланяли на лежащия в пелени? Ако Той би бил в пълна възраст (мъж), може да се предположи, че те се подхвърлят на явна опасност с надежда, че Той ще им помогне, но и това би било при-

знак на крайна неразумност – персиец, варварин, който няма нищо общо с иудейския народ, да се реши да излезе от своята земя, да остави отечеството си, роднини и дом, и да се подчини на чужда власт!

2. Ако това е неразумно, следващото е още по-неразумно. Какво е пък то? – Да преминат такъв дълъг път, само за да се поклонят, да развълнуват всички и веднага да си заминат! И какви признаци на царски сан те намерили, когато видели пещерата, яслите, младеенеца в пелени и бедната майка? Кому са поднесли даровете? И за какво? Нима е било установено и прието в обичай да се изразява така почитта към всеки раждащ се цар? Нима те са обхождали цялата вселена и за когото узнавали, че той е от ниско, бедно състояние, ще стане цар, нему се покланяли преди възкачването му на царския престол? Но това никоой не може да каже.

За какво пък те са дошли да се поклонят? Ако за земни облаги, тогава какво са могли те да очакват от младеенеца и бедната майка? Ако пък с надежда за бъдещето, как са могли да знаят, че младеенецът, на когото те се поклонили, когато бил в пелени, ще си спомни за това по-късно? Да предположим, че майката би му напомнила за това; но и в такъв случай те заслужават не похвала, а укор за това, че са го подхвърлили на явна опасност, тъй като Ирод, смутен от тях, разпитвал, търсил навсякъде и взимал всички мерки, за да го убие. Дето и да се каже за младеенец, който се родил от прости човеци, че той ще бъде цар, това само значи той да се предаде на смърт, да се навлекат върху му много беди. Виждаш ли, колко несъобразности се откриват, ако съдим за това събитие по хода на човешките дела и по обикновен начин? Пък и освен това би могло да се намерят и много други, още по-големи затруднения.

Но, за да не прибавяме недоумения към недоумения, за да не ви приведем в обърканост, да пристъпим сега към разрешение на въпросите. Да започнем с Хрис-

товата звезда. Ако ние узнаем каква била тази звезда – обикновена или отлична от другите, действително ли била звезда, или само имала вид на звезда, ще бъде лесно да разберем всичко останало. Но отде можем да узнаем за това? От самото Св. Писание. Че тя била необикновена звезда, и даже не звезда, а както ми се струва, някаква невидима сила, която приела вида на звезда, това се доказва, първо, от нейния път. Няма и не може да има звезда, която би имала такъв път. Виждаме, че и Слънцето, и Луната, и всички останали звезди вървят от изток към запад; а тази звезда вървяла от север към юг: в такова положение именно се намира Палестина по отношение на Персия.

Второ, същото може да се види и от самото време: тя се явява не през нощта, а сред ден, при светлината на слънцето, което не е свойствено не само на звездите, но и на луната. Макар луната и да е по-голяма от всички звезди, но тя при появата на слънчевата светлина веднага се скрива и става невидима. Христовата пък звезда с превъзходството на своя блясък преодоляла самата слънчева светлина, била по-ясна от слънцето, и колкото то и да блестяло, тя светила по-силно от него.

Трето, това се доказва от обстоятелството, че звездата ту се явявала, ту пак се скривала. Когато мъдреците отивали за Палестина, тя се виждала и им показвала пътя; а когато те влезли в Иерусалим, тя се скрила. След това, когато те, като казали на Ирода за какво дошли, оставили го и потеглили на път, звездата се пак явила. Това вече е движение не на звезда, а на някаква напълно разумна сила. Тя нямала свой определен път, но когато трябвало, се спирала и стояла, като се съобразявала във всичко с нуждата на мъдреците, подобно на облачен стълб, който показвал на иудейската войска кога трябвало да почива и кога да тръгва на път.

Четвърто, същото може ясно да се види от самия начин, по който звездата посочила мястото. Тя го посочила не от небесната височина, защото в такъв случай мъдреците не биха могли да различат мястото; но за да го посочи, тя се спуснала надолу. Сами знаете, че една обикновена звезда не може да посочи толкова малко място, каквото заема една пещера, особено пък това, дето лежало тялото на Младенеца. Тъй като нейната висота била неизмерима, тя не би могла да обозначи и определи със себе си толкова тясно пространство за тези, които биха желали да го узнаят. За това всеки може да съди по луната; тя, която е много по-голяма от звездите, струва се близка на всеки от обитателите на света, разсеяни по цялата земна ширина. Тогава, кажи пък, как звездата би могла да посочи тъй тясното място на яслите и на пещерата, ако не би оставила висотата, не би слязла долу и не би застанала над самата глава на Младенеца? Същото подразбира и евангелистът, като казва:

Ст. 9. „И ето, звездата... вървеше пред тях, докато дойде и се спря над мястото, дето беше Младенецът.“

Виждаш колко доказателства има за това, че звездата била необикновена и се явила не по законите на външната природа.

3. Но защо звездата се явила? Заради това, да изобличи нечувствителните иудеи и да лиши тях, неблагоприятните, от всякакъв начин за оправдание. Тъй като целта на Христовото дохождане била: да се отменят древните правила на живота, да се призове цялата вселена към поклонение на Христа и да се приеме това поклонение навсякъде, по земята и морето, Христос от самото начало отворил вратата на езичниците, като желал чрез чуждите да научи своите. Тъй като иудеи-

те, като слушали непрестанно пророците, които възвестявали за дохаждането на Христа, не обръщали на това внимание, Господ внушил на варварите да дойдат от далечна страна, да питат за Царя, Който се родил у иудеите; и иудеите научават първи от персийците това, за което не искали да се поучат от пророците. Бог извършил това с цел да им даде най-сигурен начин да се убедят, ако бъдат благоразумни, или пък да ги лиши от всякакво оправдание, ако бъдат упорити.

И наистина, какво могат да кажат за свое оправдание иудеите, приели Христа след толкова много пророчески доказателства, като видели и мъдреците, които само след явяването на звездата Го приели и се поклонили на Явилия се? И тъй, Бог постъпил с мъдреците също така, както и с ниневийците, на които изпратил Иона, също така, както и със самарянката и хананеянката. Заради това е и казано: *„Ниневийци ще се изправят на съд с тоя род и ще го осъдят“*, и: *„Южната царица ще се изправи на съд с тоя род и ще го осъди.“*¹ Онези повярвали на малкото, а иудеите не повярвали и на голямото.

Ти ще запиташ, защо Бог довел мъдреците към Христа чрез такова явление? – А как би трябвало? Да изпрати пророци! Но мъдреците не биха приели пророците. Да изпрати ангел? Но и него не биха послушали. Заради това Бог, като оставя тези средства, според Своего особено снизхождение, употребява за тяхното повикване това, което им било повече познато: показва голяма и необикновена звезда, която да ги порази и с величината, и с прекрасния си вид, и с необикновения си ход. Като подражава на това, и ап. Павел, когато разсъждава с елините, започва речта си с техния олтар и привежда свидетелства от техните поети; а когато проповядва на иудеите, говори за обрязването, като учи живеещите под закона да за-

¹ Мат. 12, 41, 42.

почват с жертвите. Тъй като всеки обича това, към което е привикнал, към същото се приспособяват и Бог, и хората, изпращани от Него за спасението на света. И тъй, не мисли, че било недостойно за Бога да призовава мъдреците чрез звезда; иначе трябва да отхвърлиш всичко иудейско – и жертвите, и очистванията, и новомесечията, и ковчега, и самия храм, защото всичко това било допуснато поради езическата грубост на иудеите. И Бог за спасението на заблудилите се допускал в служение на Себе си с малко изменение това, което наблюдавали езичниците при служението на демоните, щото, като отвлеча езичниците постепенно от техните привички, да ги възведе към висока мъдрост. Така постъпил Той и с мъдреците, като благоволил да ги призове с явяването на звездата, а след това да ги удостои с нещо по-високо.

Като ги побудил да тръгнат и като ги ръководел по пътя, и след като ги довел пред яслите, Той вече ги наставлява не чрез звездата, а чрез ангела; по такъв начин те възлизали постепенно към по-високото. Така постъпил Бог и с жителите на Аскалона и Газа. Когато пет филистимски града, след донасянето на ковчега при тях, били поразени със смъртоносна болест и не намирали никакви средства за излечение от постигналото ги бедствие, тогава, като повикали своите мъдреци (жреци и предказвачи), съветвали се в общо събрание, как да се освободят от тази болест, която им била изпратена от Бога; мъдреците посъветвали да се вземат крави, които не били още погярем и имали първи телета, да се впрегнат с ковчега и да се оставят да вървят сами, дето искат; чрез това ще се види от Бога ли е изпратената болест, или пък е някаква случайна болест. Ако кравите, казвали те, като непривикнали с ярема, го разтрошат или се върнат при телетата, това ще значи, че болестта е произлязла случайно; ако ли пък тръгнат право, му-

ченето на телетата не произведе никакво действие върху тях и те не се отклонят от пътя, който им е известен, ще бъде ясно, че Божията ръка се докоснала до тези градове¹. Жителите послушали мъдреците и постъпили според техния съвет; и Бог, според Своето снизхождение, не счел за себе Си недостойно, като се приспособява към мнението на мъдреците, да приведе в действие предсказаното от тях и да оправдае техните думи със събитие. Това действие било още по-важно поради това, че и самите противници засвидетелствали Божията сила, а техните учители потвърдили това със своето решение. Могат да се видят и много други примери в Божественото домостроителство. Така например и това, което е известно относно магьосницата², станало по същия Божествен промисъл, за което вие сами можете да разсъдите според казаното по-рано. Аз говорих всичко това за обяснение на написаното за звездата; вие пък сами може би ще бъдете в състояние да кажете повече за същото, защото написано е: „Дай съвет на търдия, и той ще бъде още по-твърд.“³

4. Време е обаче да се обърнем към началото на прочетеното. Кое беше това начало? – „А когато се роди Иисус във Витлеев Иудейски, в дните на цар Ирода, ето, мъдреци от изток дойдоха в Иерусалим.“ Мъдреците тръгнали след водещата ги звезда, а иудеите не повярвали и на проповядващите пророци.

Но защо евангелистът означава и времето, и мястото, като казва: *във Витлеев, в дните на цар Ирода*? Защо също споменава за царското достойнство на Ирода? – Споменава за царското достойнство, защото имало и друг Ирод, който умъртвил Иона; онзи бил четвъртовластник, а този цар; указва

¹ I Цар. 5–6 гл.

² I Цар. 28.

³ Прит. 9, 9.

пък и времето, и мястото, за да ни припомни древните пророчества, едно от които произнесъл Михей: „*И ти, Витлаеете Ефратов, талък ли си тежду хилядите Иудини?*“¹, а друго – патриарх Иаков, който, като означил с точност времето, указал и най-важния признак на Христовото пришествие: „*Скиптьрът, казал той, не ще се отнете от Иуда и законодателят от чреслата ту, докле не дойде потирителят, и не ту ще се покоряват народите.*“²

Заслужава изследване и това, как се е появила мисълта у мъдреците да тръгнат, и кой ги е подбудил към това. На мене се струва, че това било дело не само на едната звезда, но че сам Бог е подействал на тяхното сърце, както Той постъпил с Кира, като го предразположил да освободи иудеите. Той обаче извършил това, без да нарушава свободната му воля, както, като по-викал и ап. Павла с глас отгоре, заедно с това проявил Своята благодат и разкрил неговото послушание.

Но, ще запиташ, защо не е открил това на всички мъдреци? Заради това, че не всички биха повярвали, а тези били повече готови от другите. Хиляди народи загивали, но само към едните ниневийци бил изпратен пророк Иона; двама разбойници били на кръста, но само един се спасил. И тъй, знай, че мъдреците проявили добродетел не само с това, че дошли, но и с това, че постъпили смело. За да не би да ги сметат за подозрителни човечеци, те след пристигането си разказват за своя пътеводител, за дългия път, и при това проявяват смелост: „*дойдохте, казват те, да Му се поклонит*“, без да се страхуват нито от яростта на народа, нито от жестокостта на царя. От това заключавам, че те били и дома си учители на своите съотечественици; ако те тука – в Йерусалим, не се бояли да говорят за това, с по-голяма смелост биха проповядвали за него

¹ Мих. 5, 2.

² Бит, 49, 10.

В своето отечество, след като получили откровение от ангела и свидетелство от пророка.

Ст. 3: „Като чу, цар Ирод се смути, и цял Иерусалим с Него.“

Ирод, като цар, естествено се опасявал и за себе си, и за децата си; но защо се боял Иерусалим, когато пророците отдавна били предсказали за Христа, като спасител, благодетел и освободител? Що пък е смутило иудеите? – Същото лекомислие, което и по-рано ги отдалечавало от Бога – техния благодетел; макар да получили пълна свобода, те пак си спомнали за египетското месо.¹

Виж как пророците не пропускали нищо: един от тях отдавна бил предсказал и за това: „*Ще бъдат предадени на изгаряне, за храна на огъня. Защото младенец ни се роди, Син ни се даде.*“² Като не обръщат внимание на своето смущение, жителите на Иерусалим не се грижат да проверят сами случилото се, не следват подир мъдреците, не любопитстват; толкова много те били по-упорити и по-небрежни от другите. Те би трябвало да се хвалят, че у тях се родил Цар, Който привлякъл към себе си персийската страна, и че целият свят ще му се покори; обстоятелствата се били вече променили към по-добро, самото начало било тъй бляскаво, но те и от това не станали по-добри, макар току-що се били освободили от персийския плен. Ако не бяха им открити никакви високи тайни, те, като съдят само по сегашните събития, биха могли да заключават така: щом така благоговоят пред нашия цар при самото негово рождение, много повече ще се боят от него и ще му се покоряват в пълната му възраст, и ние ще станем много по-славни от варварите.

¹ Изх. 16, 3.

² Ис. 9, 5, 6.

Но нито една подобна мисъл не ги трогнала: толкова голяма била тяхната небрежност, а заедно с това и заслепяване!

Заради това ние трябва грижливо да отдалечаваме от себе си тези два порока, и този, който иска да се въоръжи против тях, трябва да бъде по-силен от огъня. Затова и Христос казал: „*Огън дойдох да туря на земята, и колко бих желал да беше вече платнал!*“¹ Заради това и Дух Светий се явява във вид на огън.

5. Ние пък сме по-хладни от праха и по-мъртви от мъртвите, виждаме, че ап. Павел се възнеся по-високо от небето, от небето на небесата, всичко преодолява по-силно от всякакъв пламък и се възвисява над всичко, ниско и високо, настоящо и бъдещо, съществуващо и несъществуващо. Да предположим, че този пример не е по твоите сили; това обаче ще бъде оправдание само на твоята леност (ако ап. Павел е имал в сравнение с тебе нещо повече, защо на тебе да е невъзможно да му подражаваш?) Но за да не спорим, като оставим Павла, да вземем за пример първите християни, които оставяли богатството, имотите, грижите и всички житейски дела и се предавали съвършено на Бога, като слушали прилежно гение и носеще учението на словото Божие.

Такъв е духовният огън; той не оставя у нас никакво пристрастие към земното, а ни възпламенява с друга любов. Заради това този, който е обикнал духовното, ако бъде нужно, ще остави всичко, ще презре удоволствията и славата, ще пожертва самия си живот, всичко това ще направи без никакво затруднение. Топлината на духовния огън, като проникне в душата, ще изгони от нея всяка леност и ще направи обхванатия от нея по-лек от перото, ще го застави да презира всичко видимо. Такъв човек пребивава вече в непрестанно съкрушение (на сърцето), като излива

¹ Лук. 12, 49.

непрестанни струи от сълзи и като получава от това Велико удоволствие, защото нищо така не сближава и не съединява с Бога, както такива сълзи. Такъв човек, макар и да живее в града, прекарва живот като в пустиня, не в планини и в пещери, като не се занимава с окръжаващите го и като не се насища от своите сълзи, когато плаче или за себе си, или за чуждите грехове. Заради това именно Бог надарил с блаженство предимно плачещите, като казал: „*Блажени са плачещите*.“¹ Също така говори и ап. Павел: „*Радвайте се винаги в Господа*.“² Той говори за радостта, която произлиза от тези сълзи. Както светската радост бива смесена със скръб, така и от сълзите по Бога израства вечна и неувяхваща радост.

Така и блудницата, обхваната от този огън, станала по-достойна от девиците. Стоплена от покаянието, тя пламнала с такава любов към Христа, че разпуснала косите си, обливала със сълзи краката му и ги изтривала с косите си, и не жалила мирото. Но всичко това било само външно; а това, което произлизило в нейното сърце и което видял един Бог, било много по-пламенно. Заради това и всеки от нас, като слуша за това, радва се заедно с нея, възхищава се от нейното добро дело и прощава ѝ всички простъпки.

Ако пък ние, като сме зли, съдим така за нея, помисли, колко много е тя оправдана от Божието човеколюбие и какви плодове на покаяние е събрала преди получаването на Божиите дарове? Както след проливен дъжд въздухът става чист, така и след проливането на сълзи настава тишина и ясност, а греховният мрак изчезва. Както в началото ние сме се очистили с вода и дух, така и после се очистваме със сълзи и покаяние, ако само вършим това не от лицемерие и славолюбие. Присторно плачещата заслужава даже

¹ Мат. 5, 4.

² Филип. 4, 4.

повече осъждане, отколкото тази, която се украсява с червила и мазила. Аз искам сълзи, проливани не за показ, а от съкрушение, проливани тайно, в уединена стая, без свидетели, в тишина и в мълчание, сълзи от дълбочината на сърцето, от вътрешна скръб и печал, проливани единствено за Бога, каквито били сълзите на Ана. „Устата ѝ се сато търдаха, казва се, и гласът ѝ се не чуваше.“¹ Но едните само сълзи викали по-силно от тръба; за такива сълзи Бог отворил нейната утроба и направил твърдия камък мека почва.

6. Ако и ти плачеш така, подражаваш на своя Господ. И Той, известно е, плакал за Лазаря², за Иерусалим³ и се смутил духом за Иуда⁴. Пък и често пъти са Го виждали да плаче, а да се смее или макар и малко да се усмихва, това никога никой не видял, поради което и нито един от евангелистите не споменал за това. Че и ап. Павел също така плакал, и плакал три години ден и нощ, сам той за това свидетелства⁵, и други също говорят за него; а че някога се смял, за това никъде не говори нито сам той, нито друг апостол, нито някой от светиите, и именно нито за него, нито пък за другиго, подобен нему. Само за Сара св. Писание говори, че се е смеела, но получила упрек за това⁶; също и за Ноевия син, който заради това станал от свободен – роб.

Това обаче аз говоря, без да запрещавам смеха, а само като възпирам от неумерен смях. Кажете ми, защо без мярка се радваш и смееш, когато подлежиш на такава отговорност, когато си длъжен да застанеш някога пред страшния съд и да дадеш строг отчет за всичко, което си извършил през живота? Ние сме

¹ 1 Цар. 1, 13.

² Иоан. 11, 31.

³ Лука 19, 41.

⁴ Иоан. 13, 21.

⁵ Деян. 20, 31.

⁶ Бит. 18, 12–13.

длъжни да дадем отчет за всички произволни и непроизволни грехове: „Който се отрече от Мене пред човещите, казва Господ, и аз ще се отрека от него пред Моя Отец небесен.“¹ Макар това отричане и да е било неволно, все пак и то няма да избегне наказанието, и за него ще дадем отчет, а също и за това, което знаем и което не знаем: „Защото в нищо виновен не се съзнават, казва ап. Павел, ала с това се не оправдават.“² Отчет ще даваме и за това, което сме извършили по незнание, а също и за това, което сме направили съзнателно. „Свидетелстват ип, казва апостолът, че те имат ревност за Бога, ала не по разум.“³ Все пак това не ги оправдава. И в посланието си към Коринтяните казва: „Ала боя се, да не би, както зтията с хитростта си прелъсти Ева, тъй и вашите тисли да се повредят поради простотата ви в Христа.“⁴ На тебе предстои по необходимост такъв строг отчет, а ти седиш и се смееш, шегуваш се и мислиш за забава! Но ще кажеш: каква полза, ако вместо това плача? – Ползата е грамадна, такава, че не може да се изрази с думи. На човешкия съд, колкото и да плачеш, няма да избегнеш наказанието, когато присъдата е изречена; а тука, макар и малко да въздъхнеш, и присъдата се унищожава и прощението е получено.

Ето защо Христос така често ни говори за сълезите и нарича плачещите блажени, а смеещите се бедни. Тук не е място за смях, и ние сме се събрали тука не да се смеем, но да скърбим и чрез тези скърби да наследим царството.

Когато стоиш пред земния цар, ти не смееш и леко да се усмихнеш, а гето обитава Владетелят на ангелите, ти стоиш без трепет и без благоговение,

¹ Мат. 10, 33.

² I Кор. 4, 4.

³ Рим. 10, 2.

⁴ II Кор. 11, 3.

даже се смееш, когато Той много пъти е разгневен на тебе, и не мислиш, че с това Го повече раздразняваш, отколкото с греховете. Наистина, Бог обикновено се отвърща не толкова от тези, които съгрешават, колкото от тези, които, като извършат грях, не се разкайват за него. При все това, някои са толкова безчувствени, че, без да обръщат внимание на казаното, заявяват: по-добре ми е никога да не плача, но нека Бог да даде винаги да се смея и да играя. Що може да бъде по-безразсъдно от такава мисъл? Не Бог, а дяволът учи да се играе. Послушай, какво се е случило с тези, които играят: *„И седна народът да яде и да пие, а после стана да играе.“*¹ Такъв живот водели содомците, такъв водели и тези, които живеели преди потоп. За първите Св. Писание казва, че те пирували в гордост, пресищане и изобилие от хляб.² А живеещите при Ноя, като гледали толкова дълго време ковчега, който се правел, безгрижно се веселили, като не мислили ни най-малко за бъдещето; заради това настъпилният потоп погубил всички и подхвърлил цялата вселена на коработрушение.

7. И тъй, не моли Бога за това, което се получава от дявола. На Бога е свойствено да дава сърце съкрушено и смирено, трезвено, целомъдрено и въздържано, каещо се и умилено. Ето Божиите дарове, на които ние имаме най-голяма надежда. Наистина, на нас предстои трудният подвиг – борба с невидимите сили (на мрака, сражение с духовете на злобата, война с началството и властите (на тъмнината));³ и добре ще бъде, ако ние при всичкото си старание, трезвеност и бдителност бихме могли да устоим против това свирепо сближение. Ако пък се смеем, играем и винаги се предаваме на леност, още преди сражението ще паднем

¹ Изх. 32, 6.

² Иезек. 16, 49.

³ Ефес. 6, 12.

поради собствената си безгрижност. Нашата задача не е постоянно да се смеем, да се забавляваме и да живеем весело; това е дело на актьорите, на безсрамните жени и на човеци, които са предназначени за това, готовани, лицемери; не на повиканите на небето, не на записаните в небесния град, не на приелите духовно оръжие е свойствено това, но на тези, които са обрели себе си на дявола.

Дяволът, той именно сам е изнамерил това изкуство, за да привлича към себе си Христови воини и да разслабва силите на техния дух. С такава цел той построил в градовете театри и като обучил смехотворците, с тази болест поразил целия град. Каквото ап. Павел заповядал да се избягва¹ – аз разбирам пуслословието и неприличните шеги, – това дяволът убеждава да се обича.

Още по-лошо обаче от всичко това е предметът, поради който човек се смее. Когато тези, които представят смешно в театъра, кажат нещо богохулно и срамно, тогава мнозина, като са още по-безумни от тях, се смеят, забавляват се с това; на този, който би трябвало да бъде пребит с камъни, нему ръкоплещат и с такова едно удоволствие сами си приготвят огнена пещ. Защото тези, които хвалят произнасящите такива речи, с това сами ги подтикват към тях; а заради това и наказанието, което е предвидено за смехотворците, пада по-скоро върху смеещите се, защото, ако не би имало никакви зрители, нямаше да има и подобни актьори. А когато те виждат, че вие оставяте своята работилница и работа, и това, което бихте могли да изработите, с една дума всичко, само за да можете да прекарате времето в театъра, тогава те стават още по-усърдни, с голямо старание извършват своето дело. Това обаче аз говоря не за тяхно извинение, но за да ви уверя, че вие собствено

¹ Ефес. 5, 4.

сте началото и коренът на това беззаконие, вие, които губите за това цял ген, подхвърляте на осмиване честното съпружество, посрамвате великото тайнство. Наистина, не толкова греша този, който играе в театъра, колкото, в сравнение с него, ти, който го заставяш да върши това; и не само го заставяш, но и се грижиш за това, радваш се и се смееш, хвалиш представлението, по всякакъв начин подкрепяш демонското дело. Кажу ми с какви очи после ще гледаш въщи жената, като я видиш опозорена в театъра? Как можеш да се представиш на своята съпруга, без да почервенееш, когато си видял целия нейн пол унизен?

8. Не ми говори, че представяното в театъра е само видимост, но не и действителност. Тази именно видимост е направила мнозина прелюбодейци и много домове разстроила. Аз особено скърбя именно за това, че в това даже и не подозират нещо лошо, а такива неприлични представления приемат с ръкопляскания, с възклициания и с висок смях. И тъй, ти ще кажеш, че всичко това е видимост. Но именно за това играчите биха заслужили хиляди пъти смърт, че са се научили да подражават на запретеното от всички закони. Ако делото е лошо, и подражанието му е лошо. Не говоря още за това, колко много блудници са направили тези, които представят прелюбодейни зрелища, към какво нахалство и безсрамие те приучават зрителите. Известно е, че само едно сладострастно и нахално око може да гледа тези зрелища. На площада ти не можеш да гледаш гола жена, а още по-малко дома – ти се оскърбяваш от такова зрелище: а в театъра отиваш, за да оскърбиш честта и на мъжкия, и на женския пол, и да посрамиш своите очи. Не говори, че си видял гола блудница, защото един и същи пол, едно и също тяло има както в блудницата, така и у благородната жена. Ако в това няма нищо неприлично, защо, като видиш на площада същото, сам бягаш настрана и прогонваш от себе си

безсрамната? Или пък, когато биваме сами, това е неприлично, а когато се съберем и седим заедно, тогава вече то е позорно? Това е смешно и срамно и означава крайно безумие. По-добре е с кал или боклук да изцапаш лицето си, отколкото да гледаш на такова беззаконие, защото за очите калта не е така вредна, както сладострастният поглед и видът на голата жена.

Припомни си, що е било причина на голотата в начало, и бой се от това, което е било причина за тази срамота. Кое пък е причинило голотата? – Престъплението и злата мисъл на дявола. Това е било неговото отдавнашно и първо старание. Но прародителите поне се срамували от своята голота, а на вас това се нрави, според апостолското слово: „Славата е в срата ит.“¹ Как ще гледа на тебе жена ти, когато ти се върнеш от такова беззаконно зрелище? Как ще те приеме? Как ще говори с тебе, след като ти тъй безчестно си посрамил целия женски пол, пленил си се от такова зрелище и си станал роб на блудницата? Ако пък моето слово ви огорчава, аз ще ви бъда много благодарен за това: „Кой ще те зарадва, ако не онзи, когото сът огорчил?“² Никога не преставайте да ридаете за това и да скърбите; такава една скръб ще бъде за нас начало на изправление. Аз именно за това усилих моето слово, за да направя раната по-дълбока, да ви избавя от гниенето на заразените членове и да ви възвърна съвършеното духовно здраве, от което всички напълно да се наслаждаваме и да получим наградите, определени нам за такива наши добри дела, с благодартта и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки веков.

Амин!

¹ Филип. 3, 19.

² II Кор. 2, 12.

Гл. II, ст. 4–9

Ст. 4: „И като събра всички първосвещеници и книжници народни, питаше ги: де трябва да се роди Христос?“

1. Виждаш ли, как всички събития служат за изобличение на иудеите? Докато те още не били видели Иисуса Христа и не били обзети от завист, свидетелствали за Него истинно. Но щом видели славата на Неговите чудеса, обхванати от завист, изменили накрай на истината. Но всичко свидетелствало за истината, и даже самите ѝ врагове още повече ѝ спомагали.

Виж, колко чудни и необикновени дела се извършват и тука. Варварите и иудеите обучават един другото и се наставляват помежду си за нещо велико. Иудеите слушат от мъдреците, че и в персийската страна звездата проповядвала за Христа, а мъдреците узнават от иудеите, че за Този, за Когото проповядвала звездата, пророците били отгавна предвъзвестили. По такъв начин въпросът, предложен от мъдреците, послужил както на самите тях, така и на иудеите за най-ясно и точно познание на истината. Враговете на истината били принудени неволно да прочетат думите на Св. Писание и да изяснят пророчеството, обаче те не го изяснили напълно, защото, като казали за Витлеем, че от него ще произлезе Пастирът на израиля, не прибавили следващите думи поради ласкателство към царя. Какви са пък тези думи? – „Чийто произход е открай време, от вечни дни.“¹ Но ако Той трябвало да произлезе оттам (от Витлеем), защо тогава, ще запитах ти, Той живял след рождението си в Назарет и

¹ Мух. 5, 2.

с това затъмнил пророчеството? – Напротив, Той не затъмнил, а още повече го разкрил. Ако Той се родил във Витлеем, а Неговата майка, въпреки това, постоянно живяла в Назарет, ясно е, че това ставало съгласно Божия промисъл. След рождението Той не напуснал веднага Витлеем, а останал там четиридесет дни, за да даде възможност на желаещите да изследват всичко с точност. Ако вие само бихте желали да обърнете внимание, ще видите, че имало много побуди за таква изследване. След пристигането на мъдреците целият град се развълнувал, а заедно с него и царят; повикали пророка, събрал се великият съд. Освен това произлезли и много други събития, за които повествува подробно евангелист Лука; аз подразбирам разказите за Ана, Симеона, Захария, ангелите и пастирите; всичко това могло леко да побуди внимателните към разкритието на истината. Ако мъдреците, които дошли от Персия, узнали мястото, още повече живущите в Иудея са могли да узнаят за всичко, което се случило. Още от самото начало Христос се открил с много чудеса. Но тъй като не искали да Го узнаят, Той, като се скрил за известно време, след това се явил по друг, най-славен начин. Тогава вече не мъдреците, не звездата, но сам Отец свидетелствал отгоре за Него, когато Той се кръстил във водите на Йордан, и светият Дух слязъл при гласа (на Отца) върху главата на кръщаемия. Иоан викал безстрашно по цяла Иудея, като изпълвал с проповедта си и градовете, и пустинята. И чудесата, и земята, и морето, и всичката твар, тържествено възвестявали за Него. Наистина, и при рождението имало такива знамения, които са могли да свидетелстват, че Той вече дошъл. Иудеите не могат да кажат: не знаем, де и кога Той се родил! Цялата история на мъдреците и другите споменати събития са били така устроени, че иудеите нямали никакво извинение за това, че не искали да изследват случилото се.

2. Но да отбележим още и точността в думите на пророчеството. Пророкът не казал: ще живее във Витлеем, но: ще произлезе (от Витлеем); следователно самото пророчество указало на това, че Той само ще се роди във Витлеем. Някои пък от цудите безсрамно твърдят, че това уж било казано за Зоровавеля. Но как е могло това да бъде? За него не е казано: „*Чийто произход е от край Време, от вечни дни.*“¹ Пък и може ли към него да се отнесе казаното в началото: от тебе ще излезе? Той се родил не в Иудея, а във Вавилон и бил наречен Зоровавел, защото там се родил. Познавачите на сирския език ще разберат моите думи.

Освен казаното от нас, и всички обстоятелства, които се появили по-късно, напълно потвърждават, че това пророчество се отнася за Иисуса Христа. Какво именно е казано? – „Малък ли си между хилядите Иудини?“ И веднага се добавя причината за знаменитостта на мястото: „от тебе ще излезе“. Това място станало известно и знаменито само чрез Иисуса Христа. Именно след Неговото рождение идват от всички краища на земята да видят пещерата и яслиите, което собствено предвъзвестил и пророкът, като казал: „Малък ли си между хилядите Иудини?“, т.е. между главите на племетата. В тези думи той включвал и Иерусалим. Но цудите не обърнали никакво внимание върху всичко това, макар то да било полезно за тях. Заради това и пророците първоначално говорят не толкова за достойнството на Христа, колкото за благоденствието, което Той оказал на цудите. Така, когато Св. Дева родила, ангелът казал: „Ще Му наречеш името Иисус“, и веднага добавил: „Той ще спаси народа Си от греховете му.“ И мъдреците не питали: де е Син Божий, но: „Де е родилият се Цар Иудейски?“ Така и тук не се казва: от тебе ще произлезе Син Божий, но: Вожд, който ще пасе израиля, Моя народ. Отначало било необходимо да се говори

¹ Мух. 5, 2.

с тях, колкото се може по-близо към техните мисли, за да не би те да се съблазнят, и да се говори именно за тяхното спасение, щото така по-лесно да бъдат привлечени. Ето защо всички свидетелства, каквито били произнесени за Него отначало и при самото Негово рождение, не разкриват още напълно Неговото величие, не го разкриват така, както тези, които настават след появата на знаменията; последните говорят по-ясно за Неговото достойнство. Така, след като Той бил извършил много чудеса, и децата Му пеели хвалебни песни, слушай, какво говори тогава пророкът: *„Из устата на младежи и кърмачета Ти си стъктил похвала“*¹; и още: *„кога гледат Твоите небеса – дело на Твоите пръсти“*², което свидетелства за Него като Творец на Вселената. А свидетелството, което се отнася до Неговото възнесение, указва на равенството Му с Отца. *„Рече Господ Господу тоесту: седи от дясната Ми страна.“*³ Също Исаия казва: към този, *„който ще стане като знате на народите, ще се обърнат езичниците“*⁴. Но защо е казано за Витлеем: „малък ли си между хилядите иудини“, когато това място станало известно не само в Палестиня, но и в цялата Вселена? Тук речта е обърната още към иудеите, заради това пророкът добавя: „Ще пасе моя народ Израиля.“ Макар Той да пасе цялата Вселена, но, както споменах, като не желае да ги оскърби, премълчава за езичниците. Но защо пък, ще запитааш ти, Той не е пасъл и иудейския народ? – Не е вярно; и това действително станало. Той разбира повярвалите в Него иудеи, което ап. Павел, като изяснява, казва: „Не всички, които са от Израиля, са израилтяни, но тези, които са се родили чрез Вярата и евангелието.“⁵ Ако Той

¹ Псал. 8, 3.

² Псал. 8, 3.

³ Псал. 109, 1.

⁴ Ис. 11, 10.

⁵ Рим. 9, 6–7.

не е пасъл всички, това е вече тяхна собствена вина. Те би трябвало да се поклонят заедно с мъдреците и да прославят Бога за това, че настъпило времето за опрощаването на техните прегрешения (пък не за съд и не за тяхна отговорност им се възвестявало, но за кроткия и тих Пастир); а те постъпват съвършено наопаки, възмущават се и възмущават, и замислят след това безбройни коварства.

Ст. 7: „Тогава Ирод тайно повика мъдреците и узна от тях точно за времето, когато се е появила звездата.“

Планът на Ирода е бил да убие родилото се дете: това показвало не само неговата ярост, но и крайното му безумие. И това, което му било говорено, и самите събития са можели да го отклонят от всяко едно подобно посегателство. Събитията стават не по реда на човешките дела. Звездата повиква мъдреците, чужденци предприемат такова далечно пътешествие, за да се поклонят на лежащия в пелените и в яслите, и пророците още отнапред възвестяват за него. Всички тези събития минават границите на чисто човешкото. Все пак нищо не удържало Ирода.

3. Такава е злобата; тя вреди сама на себе си и винаги предприема невъзможното. Виж, какво безумие! Ако Ирод би вярвал на пророчеството и го считаше за неотменимо, ясно е, че той замислял невъзможни дела. А ако той не вярвал и не мислил, че ще се сбъдне предсказаното, не би имал нужда да се бои и страхува, а поради това и да замисля коварства. И тъй, в двата случая хитростта била излишна. Крайно безумие било това, когато той мислил, че мъдреците ще го предпочетат пред Родилия се, за което те били извършили такова далечно пътешествие. Ако те, преди още да са видели Младенеца, горели с такава силна любов към

Него, как е могъл Ирод да се надява, че те ще се съгласят да му предадат Младенеца, след като Го видели и се утвърдили във Вярата чрез пророчеството?

И все пак, без да се гледа на всички тези обстоятелства, които трябвало да попречат на предприетото намерение, Ирод не се отказал от него: той повикал тайно мъдреците и ги изпитвал. Той мислил, че иудеите треперят над Младенеца, и не предполагал, че те ще дойдат до такава ярост, да се съгласят да предадат на враговете своя Застъпник и Спасител, Който дошъл да ги избави; заради това повиква мъдреците тайно и пита не за времето на рождението на Младенеца, а за времето, когато се е появила звездата, като мислел да хване с хитрост своята плячка. Аз мисля, че звездата се явила много време преди (рождението), защото мъдреците трябвало да прекарат по-напред дълго време в пътешествие, за да застанат пред току-що Родилця се; а пък Христос трябвало да приеме поклонението още в самите пелени, за да бъде събитието чудно и необикновено. Заради това именно звездата се явила много по-рано (от рождението на Христа). Ако тя се би явила на мъдреците на изток тогава, когато Христос се вече бил родил в Палестина, те, след като прекарали дълго време в път, след своето пристигане не биха могли вече да Го видят в пелени. Не трябва да се учудваме на това, че Ирод избижда младенците от две години надолу; тук яростта и страхът за най-сигурен успех прибавили повече време, за да не би някое дете да избегне (заколването).

И тъй, той повиква мъдреците и казва:

Ст. 8: „Идете, разпитайте грижливо за Младенеца и, като Го намерите, обадете ти, за да идат и аз да Му се поклоня.“

Какво безумие! Ако ти, Ироде, говориш това по внушение на истината, защо тогава питаш тайно?

А ако ли пък с коварно намерение, как не разбираш, че твоите тайни разпитвания ще заставят мъдреците да те подозират в зла умисъл? Но душата, обзета от злоба, както аз вече казах, става свършено безумна. Той не казал: идете и разпитайте за царя, но: – за детето. За него било неприятно даже да произнесе името, което означава Власт. А мъдреците, със своето Велико благочестие, не забелязали нищо от това, защото никак не предполагали, че той бил дошъл до такава злоба и бил намислил да се бори против едно толкова чудно Божие устройство. Като не подозирали нищо подобно, а като съдили за другите по себе си, те се разделили с него.

Ст. 9: „И ето, звездата, която бяха видели на изток, вървеше пред тях.“

Тя се скрила с цел, щото те, като се лишат от пътеводител, да бъдат принудени да прибегнат с въпроси към чудейте и по такъв начин събитието да стане известно на всички. Когато те попитали и узнали за Младенеца от самите врагове, звездата им се пак явила.

Виж, какъв прекрасен ред има тук! След като звездата оставила мъдреците, приемат ги чудейският народ и царят; довеждат пророк, за да обясни явлението; а след това пък ги взема ангелът и ги научава на всичко; преди това обаче те отиват от Йерусалим във Витлеем след звездата. Звездата пак ги съпровождала – и от тук ти пак можеш да видиш, че тази звезда не била от числото на обикновените звезди, – няма нито една звезда, която да би имала такова свойство. Тя не вървяла просто по своя път, но ги предвождала, като че ли ги водела за ръка посред ден.

4. Но за какво е била нужна звездата, ще запиташ, когато мястото станало вече известно? – За

това, за да укаже и на самия Младенец, защото иначе не било възможно Той да се узнае, тъй като и домът не бил известен, и Неговата майка не била славна и знаменита. Ето защо е била нужна звездата, която би ги довела право към това място. Заради това, след излизането им от Иерусалим, тя им се явила и не се спряла, докато не дошла до яслите. Тук чудо се присъединява към чудо. Чудни са двете събития: и това, че мъдреците се покланят, и това, че тях ги довежда звездата; това трябва да трогне и най-окаменелите сърца.

Ако мъдреците биха казали, че те узнали за това от предсказанието на пророците, или, че ангели им съобщили за него чрез особено откровение, би могло още да не им се повярва; но със сиянието на звездата, която се появила на небето, се заграждат сега устата и на най-безсрамните!

Когато звездата стигнала над Детето, пак се спряла. И това отново показва, че тук действа по-голяма сила от тази, която е свойствена на обикновените звезди; звездата ту се скрива, ту се явява, и след като се яви, се спира. Оттук и мъдреците още повече се утвърдили във вярата и се зарадвали, че намерили това, което търсели, че станали предвестници на истината, че ненапразно предприемали такъв далечен път. Толкова силна била любовта им към Христа! Звездата, като се приближила, застанала над самата глава (на детето), като указала с това на Неговия божествен произход. И като се спряла, довела за поклонение не прости езичници, но най-мъдрите от тях. Виждаш ли, че звездата се явила ненапразно? Мъдреците и след изслушването на пророчеството, и след като чули неговото изясняване от първосвещениците и книжниците, били все още внимателни към нея.

Нека да се засрами Маркион,¹ нека да се засрами

¹ Маркион живял през първата половина на II в. сл.Хр. Той и неговите последователи учели, че Иисус Христос бил син на

Павел Сомосатски,¹ които не искали да видят това, каквото видели мъдреците – първенците на Църквата (аз не се срамувам да ги наричам такива). Нека да се посрами Маркион, като вижда, как се покланят на Бога в плът. Нека да се засрами Павел Сомосатски, като вижда, как на Христа се покланят не просто като на човек. Макар пелените и яслиите да показват, че мъдреците се покланят на въплътилия се, все пак те се покланят не като на прост човек; това се вижда от обстоятелството, че Нему, още Младенец, поднасят такива дарове, каквито трябва да се поднасят само на единия Бог. Нека да се засрамят заедно с тях и иудеите, които, като виждали, че чужденците и мъдреците ги изпреварват, не искали даже да вървят след тях. Това събитие служело като знамение на бъдещето и още от самото начало показвало, че езичниците ще изпреварят иудеите.

Но ще запиташ, защо после, а не отначало е казано: „Идете, научете всички народи?“² – Заради това, както аз вече казах, че случилото се тогава било образ и предсказание на бъдещето. Иудеите трябвало да дойдат първи; но тъй като те доброволно отблъснали предложеното им благоеяние, работите взели друго направление. И тука, разбира се, при рождението, мъдреците не трябвало да дойдат преди иудеите; тези, които живеели на такова далечно разстояние, не трябвало да изпреварят живеещите близо до самия град, тези, които не били слушали нищо, не трябвало да изпреварят възпитаните сред толкова мно-

висшия и добър Бог и че имал не действителна, а привидна човешка природа.

¹ Павел Сомосатски бил епископ в гр. Антиохия. Той учел, че Христос не бил Бог, а обикновен човек. На събора в Антиохия (269 г.) той бил свален от епископската катедра заради това свое учение.

² Мат. 28, 19.

го пророчества. Но тъй като иудеите съвършено не разбирали благата, които им принадлежали, дошлите от Персия изпреварват живеещите в Иерусалим. Така говори за това и ап. Павел: „Първот ват требваше да бъде проповядвано словото Божие, но понеже (го отхвърляте) и натираете сати себе си недостойни (за Вечен живот), ето, обръщате се към езичниците.“¹ Ако иудеите не вярвали по-рано, би трябвало да идат поне тогава, когато чули от мъдреците; но и това те не искали да направят. И заради това през времето на това тяхно заслепяване мъдреците ги изпреварват.

5. Нека пък и ние да тръгнем след мъдреците и като изоставяме чуждите (на християнството) обичаи, да извършим Велико пътешествие, за да видим и ние Христа. Тъй като и мъдреците не биха Го видели, ако не бяха се отдалечили от своята страна, така и ние няма да Го видим, ако не се отдалечим от земното. Мъдреците, докато били в персийската земя, виждали едната звезда; когато те се отдалечили от там, видели Слънцето на правдата. Но те нямало да видят и самата звезда, ако не бяха побързали от там с най-силно желание. Нека да станем и ние; и ако даже всички други се изплашат, нека поне ние да тръгнем към дома на Младенеца. Нека царете, народите, нека владетелите на земята да ни презграждат този път – ние пак да не погасяме своята ревност. Само по такъв начин можем да отстраним предстоящите опасности. И мъдреците не биха избягнали бедствието от страна на заплашващия ги цар, ако те не биха видели Младенеца. Преди да видят Детето, и страх, и опасности, и безпокойства отвсякъде обкръжавали мъдреците; когато пък се поклонили на Младенеца, те станали спокойни и осигурени. И ето, сега вече не звезда, но ангел ги придружава, тъй като чрез поклонението те станали свещеници и принесли дарове. Така и ти, като оставиш иудейския

¹ Деян. 13, 46.

народ, развълнувалия се град, кръвожадния мъчител, светския разкош, побързай към Витлеем, дето се нами-
ра домът на духовния хляб. Пастир ли си ти? Иди там,
и ти в пещерата ще видиш Младенеца. Цар ли си ти?
Ако не идеш в пещерата, няма да имаш никаква полза
от пурпура. Мъдрец ли си? И това няма никак да ти
възпрепятства, ако само тръгнеш да въздагеш чест и
да се поклониш на Божия Син, и не Го тълчеш с краката
си.¹ Върши обаче това с трепет и радост: и едното, и
другото могат заедно да бъдат извършени.

Внимавай, не бъди като Ирода, и като казваш,
подобно нему: „за да уда и аз да Му се поклоня“, не за-
мисляй, когато дойдеш, да убиеш Младенеца; на Ирода
се уподобява този, който се причащава недостойно
със светите тайни. Такъв, според думите на апосто-
ла, „виновен ще бъде спрято тялото и кръвта Господ-
ня“². Такъв човек служи на скрития в самия него мамон,
който, като е много по-лош от Ирода, ненавижда Хрис-
товото царство. Като желае да господства над чове-
ците, той изпраща своите поклонници, които външно
се покланят на Христа, а през време на поклонението
Го убиват. Нека да се боим от това, да показваме себе
си външно покорни поклонници, а всъщност да бъдем
Негови врагове. Като Му се покланяме, да хвърлим пред
Него всичко от нашите ръце. Ако имаме злато, да Му
го поднесем, а не да го закопаваме. Ако тогава чужде-
нци го почели със своите дарове, за какъв трябва ти
да бъдеш счетен, когато отказваш на нуждаещия се
твоята помощ? Ако те са преминали такъв дълъг път,
за да видят родения, с какво ще се извиниш ти, който
не искаш да изминеш една улица, за да посетиш стра-
дащия и затворения в окови? Ние сме милостиви и към
самите наши врагове, когато те са болни или във ве-
риги, а ти не чувстваш състрадание към твоя Господ

¹ Евр. 10, 29.

² I Кор. XI, 27.

и Благодетел. Те поднесли злато, а ти едвам подаваш хляб. Те, като видели звездата, възрагвали се, а ти не се трогваш, като виждаш и самия Христа, беген и гол. Няма ли да се намери някой между вас, макар и един измежду получените хиляди благодеяния, който би предприел такова пътешествие за Христа, каквото извършили тези най-мъдри измежду самите мъдrecи варвари? Но какво говоря аз – такова пътешествие? Много жени у нас са така изнежени, че ако не бъдат докарани на мулета, не искат да преминат и една улица, за да видят Христа в духовните ясли. Ако ли пък и има такива, които могат да дойдат при Христа, едни от тях предпочитат грижите по домашните работи, а други – даже ходенето в театъра пред посещаването на това наше събрание. Варварите, преди още да видят Христа, преминали за Него толкова дълъг път, а ти, и след като си Го видял, не им подражаваш, но, като погледнеш, оставяш Го и бързаш да гледаш шута (аз пак се връщам към това, за което говорих и по-рано) и като видиш Христа, лежащ в яслите, бягаш от Него, за да гледаш жените на сцената. Не са ли достойни такива постъпки за гръмоносни и мълниеносни наказания?

6. Да предположим, че някой е обещал да те въведе в царските палати и да ти покаже в тях царя. Кажу ми, би ли поискал ти, вместо това, да гледаш в театъра, макар от първото и да не би могъл да очакваш никаква полза за себе си? Но тука – от тази трапеза, блика духовен огнен извор; а ти, като го оставяш и като бягаш в театъра да гледаш играещите жени, които подхвърлят на всеобщо унижение своя женски пол, не оставяш ли самия Христа, Който Седи при този извор? Да, Той и сега седи при извора, като беседва не с една самарянка, а с целия град. А може би и сега говори на една самарянка, тъй като сега при Него няма никого; някои само телесно, а други и телесно не искат да

бъдат при Него. Но при всичко това Той не си отива, а стои, и моли от нас да пие, но не вода, а светиия, тъй като и сам дарува на светиите свето. Не вода ни Той дава у този извор, а жива кръв, която, като е образ на Неговата смърт, е извор на нашия живот.

А ти, като оставяш извора на кръвта, тази страшна чаша, бързаш към дяволския извор, за да гледаш плуващата в него блудница и да удавиш там своята душа. „В тази вода, морето на сладострастието, потъват не телата, а душите загинват. Тя плува с разголено тяло, а ти, като гледаш на нея, потъваш в бездната на сладострастието. Такива са примките на дявола, че той погубва не тези, които са вече потънали в самата вода, но тези, които, като седят спокойно, гледат на това, и ги подхвърля на потъване, което е по-ужасно от това, на което бил подхвърлен фараонът, потънал някога с конете и колесниците.

И ако би могло да се виждат душите, аз бих ви показал много от тях, потънали в тези води, както някога телата на египтяните. Но което е по-лошо от всичко, такава една гибел наричат увеселение, а бездната на гибелта – извор на наслади, макар да е по-безопасно да се преплува Егейското или Тиренското море, отколкото да се върнеш от такова едно зрелище. Първоначално дяволът занимава душите цяла нощ с очакване, след това, като им показва очакваното, веднага ги свързва и ги прави свои пленници. Не мисли, че ти си чист от греха, когато не си се съвокупил с блудница; с пожеланието ти вече си всичко направил. Наистина ако ти изпитваш страстно желание, с това погналваш по-голям огън. Ако пък зрелището не ти произвежда никакво впечатление, ти заслужаваш с това още по-голямо осъждане заради това, че служиш за съблазн на другите, като подкрепяш тези зрелища, оскверняваш своя взор, а с взора и душата.

Нека не се ограничаваме с едното запрещение, а

да покажем и начина за изправление. Какъв е този начин? Аз искам да ви предам на вашите жени, те да ви научат. Според указанието на ап. Павла би трябвало вие да бъдете техни учители; но тъй като грехът е объркал целия ред, тялото се намира вече горе, а главата долу, и ние ще изберем този път. Ако за тебе е унизително да имаш жена си за учител, избягвай греха, и ти пак ще получиш дадената ти от Бога власт. Но дотогава, докогато ти постъпваш беззаконно, Св. Писание ще те изпраща не само към жените, но и към най-ниските безсловесни; то даже не се срамува да изпрати надарения с разум да се учи при мравката. В това обаче е виновно не Писанието, а тези, които сами губят своето достойнство. Същото ще направим и ние: сега ще те изпратим при жена ти, за да се учиш, а ако ли пък и нея няма да слушаш, ще те изпратим за поучение при безсловесните животни и ще ти покажем, колко много птици на земята, риби, колко много четвероноги животни, колко много влечуги по земята са по-чисти и по-въздържани от тебе. Ако пък ти се срамуваш и се червиш при това сравнение, възвърни се към свойственото ти благородство, избягвай геенското море и огнената река, т.е. къпалните в театъра, защото те те влекат в морето на похотта и запалят тази огнена бездна.

7. Ако „всеки, който поглежда на жена с пожелание, вече е прелюбодействал с нея“, ¹ не става ли много по-често пленник този, който принуждава себе си да гледа на гола? Потопът, който станал през времето на Ноя, не е бил толкова гибелен за човешкия род, колкото тези плаващи жени, които по най-безсрамен начин погубват всички зрители. Този потоп, макар и да е причинил смърт на тялото, очистил душата от грехове; а тези жени вършат противното: като оставят тялото, погубват душата.

¹ Мат. 5, 28.

Когато става дума за предимство, вие запазвате за себе си първо място във Вселената, защото нашият град се облякъл пръв с християнско име, а в подвига на целомъдрието не се срамувате да отстъпите и на най-последните по образование градове. Добре, ще кажете вие, какво ще ни заповядаш да правим? Да идем в планините и да станем монаси? – Съжалявам, че вие считате скромността и целомъдрието като задължение за едните монаси, когато Христос е дал закони, общи за всички. Когато Той казва: „*който поглежда на жена с пожелание*“, отправя това не само към монаха, но и към женения, защото планината (на която Той говори) била покрита с човеци от всякакъв род. Запази в твоя ум тази картина, възненавиди дяволското зрелище и не ме укорявай за това, че аз уж съм ти предложил тежко слово. Аз не запрещавам да се женят, не препятствам да се веселят, а искам това да става не без целомъдрие, не с безсрамие и с безбройни пороци. Аз не ти предписвам да идеш в планините и в пустините, а искам да водиш себе си честно, скромно, целомъдрено, като живееш в града. Всички закони у нас са общи с монасите, освен брака. А ап. Павел заповядва и на женените да се уподобят на монасите: „*Времето нататък е късо, та ония, които имат жени, да бъдат като че нямат.*“¹ Следователно той като че ли е искал да каже това: аз не заповядвам да се отдалечавате по височините на планините, макар и да бих желал това, защото в градовете постъпват подобно на содомците, обаче не принуждавам към това. Живей вкъщи с децата и жената, само не безчести жената, не съблазнявай децата и не внасяй заразата от зрелищата в своя дом. Слушаш ли какво казва ап. Павел: „*Мъжът не е господар на тялото си, а жената.*“² Той дава общ закон и за двамата. Но ти, когато твоята

¹ I Кор. 7, 29.

² I Кор. 7, 4.

жена често ходи в църква, жестоко я укоряваш за това; а сам, като прекарваш по цели дни на зрелищата, не намираш себе си за заслужаващ обвинения. Ти се грижиш за целомъдрието на своята жена даже в излишък и извънмерност, тъй че не ѝ позволяваш и необходимите излизания, а за себе си считаеш всичко позволено. Но това не позволява ап. Павел, който дал същата власт и на жената: „Мъжът да отдава на жена си дължата чест (любав).“¹

Каква е тази чест, когато ти я обиждаш в най-главното, когато отдаваш тялото си, което принадлежи на нея, на блудниците (знаеш, че твоеето тяло принадлежи на жена ти)? Каква е честта, когато внасяш в твоя дом външения и спорове, когато вършиш на площада това, за което, като разказваш въкъщи, правиш да се срамува слушащата те жена, да се черви присъстващата дъщеря, и срамиш преди всичко самия себе си? По-добре би било да мълчиш, отколкото безсрамно да говориш за това, за което трябва да се наказват и слугите. Как ще се извиниш, кажи ми, за това, че гледаш с голямо внимание на това, за което е неприлично и да се говори, предпочиташ пред всичко това, което не може да се търпи и в разказа? Но стига! За да не ви отегчавам, аз ще завърша тук моето слово. Обаче, ако вие останете при по-раншното, ще изостря мечата си, ще нанесе най-дълбока рана и няма да се успокоя, докато не разпръсна дяволското зрелище, не очистя обществото, което съставя църквата. Само по такъв начин ние ще се избавим и от сегашния срам и ще получим бъдещ живот чрез благодатта и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки веков.

Амин!

¹ I Кор. 7, 3.

Гл. II, ст. 11–15

Ст. 11: „И като влязоха в къщата, натериха Младенеца с тайка Му Мария и паднаха, та Му се поклониха, и като отвори-ха съкровищата си, принесоха Му дарове: злато, ливан и стирна.“

1. Защо ев. Лука казва, че Младенецът бил положен в ясли?¹ – Защото тази, която Го родила, Го поставила веднага там. Поради голямото множество на дошлите да се преброяват, било невъзможно да се намери свободно жилище, което изтъква и ев. Лука, като казва: „и Го положи в ясли, защото нямаше (за тях) място“.² Но след това тя Го взела и държала на колене. Тя се освободила от бременността наскоро след пристигането във Витлеем. И тъй, ти и от тука можеш да видиш и цялото домостроителство, и това, че всичко произлязло не просто и не случайно, но съгласно Божия промисъл и се изпълвало според пророчеството.

Но кое заставило мъдреците да се покланят, когато нито Св. Дева била знаменита, нито домът бил великолепен, пък и в цялата околна обстановка нямало нищо такова, което би могло да ги порази и привлече? А между това те не само се покланят, но и като отворили своите съкровища, поднесли дарове, и дарове не като на човек, а като на Бог, защото ливанът и смирната били символ на такова поклонение. И тъй, какво ги е побудило и заставило да излязат от вкъщи и да се решат на такъв далечен път? Звездата и божественото озарение на техните мисли, което постепенно ги възвеждало към най-съвършеното знание. Иначе те

¹ Лук. 2, 7.

² Лук. 2, 7.

не биха Му оказали такава чест, при толкова нищожни по всичко обстоятелства. Там нямало нищо такова, което би могло да действа силно върху чувствата; имало само ясли, колиба и бедна майка. От всичко това ти можеш ясно да видиш благочестието на мъдреците и да се увериш, че те пристъпили не като към прост човек, а като към Бог и благодетел. Заради това те не се съблазнявали от нищо видимо и външно, но се покланяли и принасяли дарове, подобни не на грубите иудейски (приношения); принасяли (в жертва) не овци и телци, но, като че ли били истински християни, принесли Му познание, послушание и любов.

Ст. 12: „И като получиха насъне откровение да се не връщат при Ирода, те застинаха по друг път за страната си.“

Виж и от това, каква е била тяхната вяра, как те не се съблазнили, но били благопослушни и благоразумни! Не се смущават, не помислят в себе си и не казват: ако този Младенец действително е велик и има някаква сила, защо да бягаме и да се отдалечаваме тайно, и защо ангелът ни изпраща от града като робци и бегълци, когато ние гоидохме явно и се представихме смело пред толкова много народ и пред яростния цар? Нищо подобно те не говорили и не мислили; а именно това е най-особеното дело на вярата – да не изискваш причините на това, което ти се заповядва, но само да се покоряваш на заповедите.

Ст. 13: „А след като си отидоха, ето, Ангел Господен се явява насъне Иосифу и казва: стани, взети Младенеца и майка Му, и бягай в Египет.“

Тук може да се появи някое недоумение и относно мъдреците, и относно Младенеца. Нека те самите да

не са се смутили, а всичко да са приели на вяра. Обаче ние сме длъжни да изследваме, защо мъдреците и Младенецът не остават на предишното си място, но мъдреците се отдалечават в Персия, а Младенецът с Майката бяга в Египет. Какво пък? Нима Младенецът трябвало да попадне в ръцете на Ирода, и като попадне, да не се подхвърли на смърт? Но тогава биха могли да се усъмнят в това, че Той приел плът, и да не повярват във величието на домостроителството? Ако и след тези и много други човешки действия, някои се биха осмелили да нарекат възприемането на плътта басня, тогава до каква дълбочина на нечестието биха изпаднали те, ако Той навсякъде би действал така, както подобава на Бога и на Неговото могъщество? Що се отнася до мъдреците, Бог ги изпраща наскоро отчасти поради това, че Той ги изпраща като учители в персийската страна, а отчасти – предотвратява яростта на тирана, за да го вразуми с това, че той предприема невъзможното, да угаси неговата ярост и да го отстрани от този напразен труд. На Божието всемогъщество е свойствено не само открито да преодолява своите врагове, но и без затруднение да ги допуска да изпадат в заблуждение. Така именно Той допуснал например иудеите да въведат в заблуждение египтяните и като имал възможност да предаде открито тяхното богатство в ръцете на евреите, заповядал да стане това тайно и с хитрост, което нещо Го направило страшен за враговете не по-малко от другите знамения.

2. Така и жителите на Аскалона и другите градове, когато взели ковчега на Завета и били поразени, като увещавали своите съграждани да не враждуват и да не се съпротивляват, наред с другите чудеса изтъквали и гореспоменатото, като казвали: „Защо да ожесточавате сърцето си, както ожесточиха сърцето си египтяни и фараон? Ето, когато Господ показва силата Си

над тях, те ги пуснаха, и ония тръгнаха.“¹ Така те говориха, защото според тяхното мнение и това Божие дело, което е не по-малко от другите, явно извършени чудеса, показва силата и величието на Бога.

Така и тука, това, което се случило, било достатъчно, за да приведе тирана в ужас. Действително, представи си, колко много е трябвало Ирод да страда и да се измъчва, след като бил излъган и осмян от мъдреците! Но каква полза пък има от това, ако той не станал по-добър? В това е виновен не Този, Който устроил това, а извънмерното заслепление на този, който не обръщал внимание върху дадените му достатъчни внушения – да се откаже от лукавството, а, напротив, още повече се ожесточавал, за да бъде после подхвърлен за такова безумие на най-тежко наказание.

Но защо Младенецът, ще запиташ, се изпраща в Египет? – Главната причина показал сам евангелистът, като казва: „*За да се сбъдне реченото...: от Египет повиках Сина си.*“² С това също се предвъзвестявало и началото на добри надежди за цялата вселена. Тъй като Вавилон и Египет повече от останалия свят били обхванати от огъня на нечестието, Господ, като показва в самото начало, че Той ще изправи и направи по-добри жителите и на двете страни, и като уверява с това, че трябва да се очакват блага за цялата вселена, изпраща мъдреците във Вавилон, а сам с майка Си дохожда в Египет. Освен това ние узнаваме от тука и нещо друго, което спомага не малко на нашата мъдрост. Какво именно пък е то? Това, че ние още от самото начало сме длъжни да очакваме изкушения и преследвания. И наистина, виж как Всичко това започва веднага от самите пелени. Щом Христос се родил, и тиранинът буйства, и става бягството в чужда земя, и съвсем невинната майка бяга в страна-

¹ I Цар. 6, 6.

² Ос. 11, 1.

та на варварите. След това и ти, като се удостоиш да послужиш на някакво духовно дело, ако трябва да претърпяваш най-жестоки удари и да се подхвърляш на безбройни беди, не трябва да се смущаваш и да казваш: какво значи това? Когато аз изпълнявам волята Господня, би трябвало да бъда увенчан и прославен, сиен и знаменит. – Но, като имаш примера на Христа, претърпи всичко мъжествено, като знаеш, че особено с духовните човеци така би трябвало да бъде и че тяхната участ е – отвсякъде да се подхвърлят на изкушения. Виж какво става не само с майката и Младенеца, но и с мъдреците: и мъдреците тайно се отдалечават, подобно на бегълци, и самата майка, която никога не напускала своя дом, получава заповед да се отправи в далечен и изпълнен със скърби път, заради този чуден Младенец и духовните мъки на рождението.

Ето какво е още удивително: Палестина отправя към Него заплашвания, а Египет Го приема и Го запазва от заплашванията! По такъв начин се сбъднали прегообразите не само досежно децата на патриарха (Иакова), но и досежно самото Божество: чрез Неговите тогавашни дела били предвъзвестени много от последващите събития, каквото е например събитието с ослицата и ослето.

Явлият се ангел беседва не с Мария, а с Иосифа. И какво той му казва?

Ст. 20: „Стани, взети Младенеца и майка Му.“

Тук той не казва: своята жена, но – Неговата майка. Тъй като рождението вече станало, съмнението престанало и мъжът бил убеден, ангелът вече открито говори с него, като не нарича Младенеца негов, нито жената – негова. Той казва просто: „Взemi Младенеца и майка Му и бягай в Египет“. Той съобщава

и причината за бягството: защото Ирод ще търси Младенеца, за да го погуби“.

3. Иосиф, като чул това, не се съблазнил и не казал: Каква е тази чудноватост? Ти по-рано казваше, че Той ще спаси Своя народ, а сега Той даже Себе си не спасява, и ние трябва да бягаме, да се отстраним и преселим в отдалечена страна. Това противоречи на обещаното. Но той нищо такова не каза, защото бил вече мъж Вярващ; не любопитствал даже и за времето на възвръщането, за което ангелът не казал нещо определено: „остани там, докато ти кажа“.

Той и от това не се огорчил, но като бил готов да търпи всичко, с радост проявил покорност и послушание. И човеколюбецът Бог смесил тези негови скърби с радост, както Той обикновено постъпва с всички светии; като не допуска те да бъдат в непрестанни опасности, не ги оставя в същото време и в съвършено спокойствие, но устройва живота им, като смесва едното с другото. Същото Той и тук устройл. Виж: Иосиф видял, че Св. Дева била заченала; това извикало у него смущение и крайно безпокойство, защото той подозирал Девицата в прелюбодеяние. Но веднага се явил ангелът, премахнал подозрението и разсеял страха, и Иосиф, като видял родилця се Младенец, бил обхванат от най-голяма радост. Отново тази радост се сменява с не малка скръб. Градът се вълнува, царят беснува и търси родилця се. Но след това безпокойство дошла нова радост – звездата и поклонението на мъдреците. След тази радост пак страх и опасност; било съобщено, че Ирод търси душата на Младенеца. Ангелът заповядал на Иосифа да бяга и да се преселва, както това е свойствено на човека, защото не било още настанало времето да върши Иисус чудеса. Ако Господ би започнал да върши чудеса още от най-ранната Си възраст, не биха Го признали за човек. Заради това и храмът (на Христовото тяло) не се изгражда

изведнъж, но първоначално става носенето в утробата в продължение на обикновеното деветмесечно време; след това идват болките и рождението, храненето с мляко, продължителното спокойствие, очакването на порастването, пълнолетният мъж – и всичко това било с цел, да се направи по-достъпно за разума тайнството на домостроителството.

Защо пък са станали, ще кажеш, отначало и тези знамения? – За майката, за Иосифа, за Симеона, който бил вече близо до края, за пастирите, за мъдреците, за иудеите. Ако и те биха пожелали да вникнат по-усърдно в тогавашните събития, щяха да придобият от това немалка полза за бъдещо време. Ако пророците не говорят за мъдреците, не се смущавай; те не са предсказали всичко, както и не за всичко са премълчали. Ако хората бяха свидетели на станали събития, за които по-рано нищо не са слушали, това би извикало у тях голямо смущение и недоумение; също така, ако те бяха узнали всичко отнапред, нищо не би ги подбудило към изследване, и на евангелистите нямаше какво да остане да правят.

Ако пък иудеите недоумяват относно пророчеството: „от Египет повиках Сина си“, като че ли това е за тях казано, ние ще им отговорим, че пророчествата имат, между другото, и такова свойство, че много в тях, казано за едни, се изпълнява над други. Така например за Симеона и Левия е казано: „*Ще ги разделя в Иакова и ще ги пръсна в Израиля*“¹; обаче това се сбъднало не над тях, а над техните потомци, както също и казаното от Ноя за Ханаан се сбъднало над гаваонитяните, внуци на Ханаана. Така станало и с Иакова, както ние виждаме; даденото му благословение: „*да бъдеш господар над братята си и да ти се покланят синовете на тайка ти*“², се изпълнило не над него

¹ Бит. 49, 7.

² Бит. 27, 29.

(пък и как би могло това да бъде, когато сам Иаков се страхувал и ужасявал от своя брат и много кротко му се кланял?), но над неговите потомци. Същото може да се каже и при настоящия случай (за Христа). Кой може по-право да бъде наречен Син Божий? Този ли, който се покланя на телеца, служи на Веелфегора и принася на бесовете деца в жертва, или пък Този, Който по естество е Син и почита Своя Отец? И тъй, ако Христос не бе дошъл, пророчеството нямаше да получи потребното изпълнение.

4. Виж как и евангелистът намеква за това, като казва: „*да се сбъдне*“, и като показва, че това не би се изпълнило, ако не бе дошъл Син Божий. Това хвърля не малко светлина и слава и върху самата Св. Дева. Това, с което целият (иудейски) народ се хвалил, тя могла вече и на себе си да присвоява. Това, с което иудеите безмерно се хвалят и величаят, като говорят за своето връщане от Египет (за което споменава и пророкът, като казва: *нали аз изведох филистимците из Кападокия и асирийците из техните пещери?*)¹, е също предимство и на Св. Дева. По-добре е пък да се каже, че и народът, и патриархът със своето дохождане в Египет и с връщането си оттам предобразявали Христовото връщане. И те отивали в Египет, като бягали от гладна смърт, и Христос отивал там, като бягал от смъртта, подготвяна за Него чрез коварство; като отишли там, избавили се от смъртта, а Христос, като отишъл там, осветил цялата страна със Своего дохождане. И тъй, виж как Божиата сила се разкрива посред унижението! Ангелът, като казал: „*бягай в Египет*“, не обещал да ги придружава нито на там, нито оттам, за да им изтъкне, че те имат велик спътник – родения Младенец, Който със Своего явяване и всички неща изменя, и самите врагове застава при много случаи да послужат на домостроителство-

¹ Амос. 9, 7.

то на спасението. И наистина, мъдреците и варварите, като оставили суетверието на своите бащи, го хаждат да Му се поклонят. Августовата заповед за преброяването на народа послужва за раждането на Христа във Витлеем. Египет Го приема и Го пази при бягството Му от преследванията, и получава по такъв начин възможност да Го направи близък на себе си, щото, когато чуе апостолската проповед за Него, да може да се похвали с това, че той Го приел пръв.

Тази чест принадлежала само на Палестина, но Египет се оказал по-ревностен от нея. Ако бъдеш в Египетската пустиня, ще видиш и сега, че тази пустиня е по-хубава от рая; ще видиш там в човешки образ безбройни ангелски ликове, множество мъченици и девици; ще видиш, че цялото дяволско властничество е унищожено, а Христовото царство сияе, ще видиш, че Египет, който бил някога баща и на поетите, и на мъдреците, и на магьосниците, който изнамерил всички видове магьосничество и ги предал на другите, сега пък се краси с рибарите и като презира всичко предишно, навсякъде славя митничаря и изработвача на палатки и се хвали с кръста. И това се извършва не само в градовете, но и в пустините, и в тях даже много повече, отколкото в градовете. По цялата тази страна може да се види войнството на Христа, Неговото царствено стаго, и такъв един живот, който е свойствен на небесните сили. И това и там ще намериш не само между мъжете, но и между жените: и те мъдърствуват не по-малко от мъжете. Те не носят щитовете, не яздат на коне, както заповядват славните гръцки законодатели и философи, но влизат в друга, много по-трудна борба. При тях, както и при мъжете, се води война с дявола и силите на тъмнината, и в тази борба естествената слабост на техния пол не им служи като препятствие, защото успехът при такива борби не зависи от естеството на телата, а от силата на душата. Заради

това жените често пъти превъзхождали със своите подвизи мъжете и получавали по-хубави победни венци. Не така светло е небето, изпъстрено с множество звезди, както е светла Египетската пустиня, по която навсякъде се показват монашеските пещери.

5. Ако познаваш древния Египет, който се борил против Бога, беснувал, бил роб на котките¹, страхувал се и треперел пред градинския лук, ще се увериш напълно в Христовата сила. Но ние нямаме нужда да прибегваме особено към древните разкази, защото и досега се пазят остатъци, които свидетелстват за предишното безумие. И все пак тези, които по-рано изпадали в такова безумие, сега вече мъдърствуват за небето и за небесните неща, смеят се над обичаите на своите бащи, скърбят за своите прадеди и не считат за нищо своите мъдреци. По самия техен живот те видели, че учението на техните мъдреци представя от себе си само брътвеж на безумни баби и че, напротив, истинската и достойна за небето мъдрост е тази, която им е проповядвана от рибарите. Ето защо те, като пазят най-грижливо учението², особено се стараят да го оправдаят със своя живот. Като се отрекли от всички притежания и като се разпънали за целия свят³, те отивали още по-далеч; употребявали своите телесни сили за полза на бедните. Въпреки поста и бодърстването, те не искат да стоят празни и през деня; като прекарват нощите в свещени песни и бдения, през дните те се молят и занимават с ръчна работа, като подражават на апостолската ревност. Ако апостолът, разсъждават те, когато цялата вселена устремявала

¹ Египтяните почитали много животни и растения, особено котките.

² Намеква тук за св. Атанасий Александрийски, който смело и самоотвержено пазил Христовото учение в борбата си против арианите.

³ Гал. 6, 14.

към него своите погледи, се трудил, работил, занимавал се със занаят, прекарвал без сън цели нощи, за да може чрез тези свои подвизи да нахрани (духовно и телесно) нуждаещите се, още повече ние, които живеем в пустинята и сме се отдалечили от всякакъв градски шум, трябва да употребяваме часовете на спокойното и свободно време за духовна дейност.

И тъй, ние всички, и богати, и бедни, трябва да се срамуваме, когато те, като нямат нищо друго, освен ръцете си, с всички сили се стараят да се трудят, за да получат бедните от техния труд подкрепа, а ние, и при безчисленото наше богатство, не желаем да употребим за помощ на бедните даже нашите излишъци.

Какъв отговор ще дадем, кажи ми? С какво ще се извиним? Помисли, как тези аскети били по-рано жадни за богатство и заедно с другите пороци угаждали на стомаха си! Там имало котли с месо, за които си спомняли чудите, там имало голямо чревоугодничество; и все пак, щом поискали, веднага се изменили, и като приели огъня на Христа, устремили се към небето. По-рано те били от всички по-невъздържани и по-склонни към гняв и сладострастие, а сега вече с кротостта, безстрастието и другите добродетели подражават на безтелесните сили. Който е бил в тази страна, той ще се съгласи с това, което аз говоря.

А който никога не е влизал в тези пещери, нека си припомни, че Египет произвел най-славния след апостолите мъже, блажения и велик Антоний, за когото всички досега непрестанно говорят, и нека да поразмисли, че и той е бил в тази страна, дето бил и фараонът. И все пак тази страна никак не му послужила за вреда, а, напротив, той там получил още и божествено съзерцание, и водил такъв живот, какъвто изискват Христовите закони. В това ще се увери всеки, който прочете внимателно книгата, съдържаща повестуването за неговия живот, в която ще намери и много

пророчества.¹ Така той предсказал и за привържениците на Ариеовото зловерие, и за вредата, която щяла от тях да произлезе. Тогава Бог му показал всичко и представил пред неговите очи бъдещето. И обстоятелството, че нито една от ересите няма подобен мъж, служи, заедно с другото, като най-силно доказателство за истинността на нашето учение. Но за да не ви разказвам за това, прочетете сами това, което е написано в книгата за него, узнайте подробно всичко и се научете от нея на много мъдрост. Моля ви само да не се ограничавате само с четене, а да се стараете и на дело да подражавате на това, каквото е написано в нея, като не се извинявате ни с мястото, ни с възпитанието, ни с нечестието на прадедите. Ако ние се решим да обърнем върху себе си нужното внимание, нищо подобно не може да ни възпрепятства. И Авраам имал нечестив баща, но не наследил неговото беззаконие; И Езекия бил син на Ахаза, но станал приятел на Бога; и Иосиф живял в Египет, но пак се украсил с Венеца на целомъдрието; и тримата младежи, като живеели във Вавилон, в царския дом, при разкошна трапеза, показали най-голяма мъдрост. И Моисей бил в Египет, и ап. Павел в света; но на никого от тях нищо не послужило като препятствие в подвизите на добродетелта.

Така и ние, като размисляме за всичко това, да оставим неуместните извъртания и предлози и да се решим на добродетелни подвизи. Тогава ние ще привлечем към себе си и голямата божествена любов, и ще измолим Господа да спомага на нашите подвизи, и ще се сдобием с вечните блага, които всички ние да получим с благодатта и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки веко̀в.

Амин!

¹ За живота на св. Антония повествува св. Атанасий Александрийски (Migne, P. G. 26, 835 сл.).

Гл. II, ст. 16–22

Ст. 16: „Тогава Ирод, като се видя подигран от мъдреците, твърде много се ядоса и прати, та изби всички младенци във Витлеем и във всичките му предели, от две години и надолу, според времето, което бе точно узнал от мъдреците.“

1. Няма съмнение, че Ирод не трябва да се гневи, но да има страх, да се смири и познае, че той предприема невъзможно дело; обаче той не се смирява. Когато душата е безчувствена и неизлечима, тя не приема никакво лекуване, дарувано от Бога. Виж как Ирод отново се заема с предишните свои дела, трупа убийство към убийство и безумства. Обзет от гнева и завистта като от някакъв демон, той не гледа на нищо, буйства над самата природа и своя гняв, причинен от подигралите се с него мъдrecи, излива върху невинните младенци, и по такъв начин извършва сега в Палестина злодеяние, каквото било извършено някога в Египет. „Прати, казва евангелистът, та изби всички младенци във Витлеем и във всичките му предели, от две години и надолу, според времето, което бе точно узнал от мъдреците.“ Бъдете тук внимателни към моите думи. Мнозина съдят твърде неразумно за тези деца и се възмущават от несправедливостта на тяхното избиване, като при това едни изразяват своите съмнения доста скромно, а други с голяма гързост. И тъй, за да спрем гързостта на едните и да разрешим съмнението на другите, изслушайте с търпение моето кратко размишление по този предмет.

Ако порицават това, че избиването на децата е допуснато от Промисъла, нека да порицават същото и при смъртта на воините, които пазили ап. Петра.

Както тук, след бягството на Младенеца, се избиват други деца вместо търсеното, така и там, когато ангелът освободил ап. Петра от тъмницата и веригите, един също такъв, и по име, и по нрави, тиранин, като не намерил ап. Петра, вместо него предал на смърт воините, които го пазили. Но какво е това, ще запиташ ти? Това не е решение, а само усложнение на въпроса. И аз сам зная това, но предлагам това с цел, за да дам на всички въпроси от този род едно решение. И тъй, в какво се състои това решение? Какво друго по-удовлетворително решение може да се даде от това, че не Христос бил причина за смъртта на децата, а жестокостта на царя? Също така и не ап. Петър бил причина за смъртта на воините, а безумието на Ирода. И наистина, ако Ирод би намерил подкопана стена или разбита врата, тогава той, може да се допусне, би имал право да обвинява в небрежност воините, които пазили апостола. Но щом всичко си останало в нужния ред – и вратата била заключена, и оковите останали на ръцете на стражарите (знае се, че те били свързани заедно с ап. Петра), той би могъл без съмнение да заключи от тук, ако само би могъл здраво да разсъждава за станалото, че това не е дело на човешка сила или на някаква измама, а дело божествено, дело на чудотейна сила, и да благоговее пред Този, Който го направил, а не да наказва стражарите. Бог извършил всичко това по такъв начин с цел, за да не подхвърли на наказание стражарите, а чрез тях да приведе и самия цар към истината. Ако пък той се е оказал нечувствителен, нима небрежността на болния пада върху премъдрия лекар на душите, Който употребил всичко за негово благо? Същото може да се каже и тук. Защо ти, Ироде, като си бил подигран от мъдреците, се разгневи? Или ти не си знаел, че рождението било божествено? Нали ти повика архиереите? Нали ти събира книжниците? Не доведоха ли повиканите със себе си пред твоего

съдилище и пророка, който отдавна вече бил предсказал за това? Не видя ли ти, че древното е съгласно с новото? Не чу ли, че и звездата е служила на мъдреците? Не се ли ти засрами от ревността на варварите? Не се ли учудваше на тяхната смелост? Не се ли ужаси от пророческата истина? Не можеше ли да заключиш от миналото за следващото? След всичко това, защо ти не размисли, че това е станало не чрез измамата на мъдреците, но чрез силата Божия, която устройва всичко по нужния начин? Но ако ти си бил излъган от мъдреците, в какво пък са виновни децата, които ни най-малко не са те оскърили?

2. Всичко това е така, ще кажеш ти; но, като показва ясно, колко виновен и кръвожаден е бил Ирод, ти още не си разрешил въпроса за несправедливостта на самото събитие. Нека той да е действал несправедливо – но защо, ще кажеш ти, Бог допуснал това?

Какво можем да отговорим на този въпрос? – Ще ви укажа на самото това правило, за което аз непрестанно говоря и в църква, и на пазаря, и на всяко място – на правилото, което, аз желая, щото и вие грижливо да пазите, доколкото то ни дава решение на всички подобни недоумения. Какво е пък това правило? В какво се то заключава? В това, че много са тези, които обиждат, а няма нито един обиждан. За да не ви смутя още повече с такава една загадка, аз ей сега ще я разреша. Обидите, които ние несправедливо търпим от когото и да е, Бог ни вменява или за отпущане на греховете, или пък за даване на награда.

За да бъдате моите глуми по-гостъпни, аз ще ги обясня с пример. Да предположим, че някой роб дължи на своя господар голяма сума пари: да допуснем по-нататък, че този роб е обиген от безчестни човеци и някаква част от неговия имот е отнета. И тъй, ако този господар, като има възможността да задържи и грабителя, и лихваря, вместо да възвърне на роба

ограбените му пари, прихваща ги за неговия дълг, ще се обиди ли робът? – Никак. А какво ще бъде, ако господарят му даде още нещо повече от ограбеното? Нямаше ли той да придобие повече от това, което е загубил? Това е за всички очевидно. Също така ние сме длъжни да мислим и за своите страдания: с тези страдания ние или заглаждаме нашите грехове, или пък, ако нямаме грехове, получаваме за тях най-бляскави венци. Послушай какво говори ап. Павел за блудника: *„Да го предадете на сатаната за отапатощаване на плътта, та духът да бъде спасен.“*¹

Но защо е всичко това, ще запиташ? Става дума за обидените от други, а не за тези, които се поправят от учителите. В действителност все пак тук няма никакво различие, защото нашият въпрос беше за това, действително ли при страданията няма обида за страдащия. Но за да приближим повече нашата реч към предмета на изследването ни, ще припомним за Давида; той, като видял Семея, който нападал върху него, надсмивал се над неговото нещастие и го обсипвал с безбройни ругателства, удържал военачалниците, които искали да го убият, като казал: Оставете го да ме злослови, за да види Господ моето смирение и да ми даде добро за това негово злословие.² И като възпява в псалмите, казва: *„Погледни тиите врагове, колко много са те и с каква върла отрази те тразят... и прости всичките ти грехове.“*³ И Лазар получил покой заради това, че през сегашния живот претърпял безбройни беди. И тъй тези, които се считат за обигени, в действителност не са обигени, ако само мъжествено понасят всички нещастия; напротив, те още повече придобиват, без да се гледа на това, получават ли удари от Бога, или пък от дявола.

¹ I Кор. 5, 5.

² II Цар. 16, 11–12.

³ Псал. 24, 19, 18.

Но какъв грях са имали младенците, ще запиташ ти, който те били длъжни да измият със своята кръв? Гореказаното, разбира се, може с право да се прилага само към възрастни човеци, които са много съгрешили; тези пък, които претърпели толкова безвременна смърт, какви грехове са загладили със своите страдания? Но нима ти не чу казаното от мене, че ако няма грехове, тогава за тукашните страдания се въздава награда? И тъй, каква загуба са претърпели децата, които били умъртвени по тази причина и скоро стигнали в тихото пристанище? Ти ще кажеш, че те биха извършили много, а може би и велики дела, ако би се продължил техният живот. Но Бог им предлага не малка награда за това, че те се лишили от живота по тази причина. Той не би допуснал тяхната ранна смърт, ако те щяха да станат Велики. Ако пък Бог допуска с такова дълготърпение да живеят и тези, които целия си живот прекарват в зло, още повече не би допуснал да умрат така тези деца, ако би предвидил, че те ще извършат нещо велико.

3. Такива са нашите основания, но те не са всичките, а има и други, по-скрити, които знае съвършено само Бог, Който устройва това. И тъй, като предоставяме Нему най-съвършеното знание за това, да обърнем внимание върху следващото, и от нещастията на другите да се научим да пренасяме мъжествено всичко. Наистина, не малки скърби постигнали Витлеем, когато изтръгвали децата от гърдите на майките и ги предавали на жестока смърт. Ако ли ти пък още малодушествуваш и не си в сила да се възвисиш до такава мъдрост, узнай накрай кой се е решил на такова злодеяние и малко се успокой. Твърде наскоро се произвел съд над Ирода за неговата постъпка и той бил достойно наказан за своето злодейство; той завършил своя живот с тежка смърт, и даже по-жалка от тази, на каквато той бил осъдил младенците, като претър-

нял при това безчислено множество и други страдания. За това вие можете да узнаете от историята на Иосифа, която ние не считаме за нужно да предаваме тука, от една страна, за да не удължим нашето слово, а от друга – да не прекъсваме реда.

Ст. 17: „Тогава се сбъдна реченото от пророка Иеретия, който казва:

Ст. 18: „Глас бе чут в Рата, плач и ридание, и писък голям: Рахил плачеше за децата си, и не искаше да се утеши, защото ги няма.“

Тъй като евангелистът с повествуването си за това насилствено, несправедливо, люто и беззаконно избиване изпълва с ужас слушателя, той пък го и утешава, като казва, че това се случило не заради това, че Бог не е могъл да възпрепятства или не го предвидил, но напротив, заради това, че Той го бил предвидил и предвъзвестил чрез устата на пророка. И тъй, не се смущавай и не падай духом, когато гледаш на Неговия неизразим Промисъл, който може ясно да се види както в Неговите действия, така и в това, което Той допуска да стане. Това самото Христос дал и на Неговите ученици да разберат, когато, веднъж, в беседа с тях, като им предвъзвестил за съдилищата, за веригите, за враждата на цялата Вселена и за непримиримата борба, казал за тяхно въодушевление и утешение: *„Не две ли врабчета се продават за един асарий? И ни едно от тях няма да падне на зетята без Волята на Вашия Отец.“*¹ С тези думи Той искал да покаже, че нищо не става без Неговото знание, че Той знае Всичко, макар и да не върши Всичко. Заради това той ни съветва да не се смущаваме и да не се боим. Този, Който знае вашите страдания и може да

¹ Мат. 10, 29.

ги премахне, но все пак не ги премахва, върши това, без съмнение, защото промисли и се грижи за Вас. Така ние трябва да разсъждаваме и при собствените си изкушения, и чрез това ще получим немалка утеха.

„Рахил, казва се, *плачеше за децата си*.“ Но може би някой ще запита: какво общо има Рахил с Витлеем? Какво общо има също Рама с Рахил? Рахил била майка на Вениамина и след смъртта си била погребана в ипогрома, близо до Рама¹. И тъй, понеже нейният гроб бил близо до Рама, и това място се паднало в наследство на Вениамина, нейния син (Рама била в коляното на Вениамина), евангелистът и по родоначалник, и по място на погребението, справедливо нарича избитите деца – деца на Рахил. След това, като показва, че станалото нещастие било тежко и непоносимо, казва: „*не искаше да се утеши, защото ги нямат*“. И от тук ние пак се научаваме за това, за което аз по-горе говорих, именно, че не трябва да се смуцаваме, когато обстоятелствата се виждат за несъобразни с Божието обещание. Ето, виж какво било началото, когато дошъл Господ за спасението на Своя народ, или по-добре, за спасението на цялата вселена. Майката бяга, бащата се подхвърля на непоносими страдания, извършва се убийство, най-тежко от всички; навсякъде плач, ридание и силен вик. Но не се смуцавай! Господ, за най-ясно доказателство на Своята сила, обикновено изпълнява Своите намерения със средства, винаги противоположни. Така и Своите ученици Той въздигнал, научил и подготвил за всякакви подвизи, като извършвал това заради по-голямо чудо с противоположни средства. Заради това и те, като били измъчвани и гонени и като понасяли безбройни бедствия, останали победители над тези, които ги измъчвали и гонили.

¹ Бит. 35, 19. Така е според превода на 70-те.

Ст. 19: „А след като утря Ирод, ето, Ангел Господен се явява насъне Иосифу (в Египет) и казва: стани, взети Младенеца и тайка Му и иди в зетята Израилева, защото изтряха онця, които търсеха душата на Младенеца.“

Сега вече ангелът не казва: *бягай*, но: *иди*.

4. Виждаш ли как след изкушението пак следва покой, а след покоя пак опасност? Неговото изгнание се свършило; той се върнал в своята страна и узнал за смъртта на този, който избил младенците; но като влязъл в отечествената си земя, той намира още остатъци от предишните опасности, намира живи и на престола синовете на тирана. Но как е могъл да царува в Иудея Архелай, когато Понтий Пилат бил върховен управител?¹ – Ирод току-що бил умрял и царството не било още разделено на части. Тъй като веднага след смъртта на Ирода неговата власт била взета от сина му Архелай, който имал брат също с име Ирод, евангелистът добавя: *„натесто баща си Ирода“*. Но, ще възразиш ти: ако Иосиф се уплашил да иде в Иудея поради Архелая, той би трябвало да се бои и от Галилея поради Ирода. Не, с промяната на местожителството делото било вече прикрито. Цялото нападение било върху Витлеем и неговите предели и щом вече избиването било извършено, Архелай, синът на Ирода, мислил, че всичко било вече свършено и че между многото бил убит и Този, Когото търсили. А при това той, може би, като видял края на живота на своя баща, побоял се да отиде по-нататък и да упорства още в беззаконието.

И тъй, Иосиф дохажда в Назарет както за избягване на опасността, така и с желанието да живее в отечеството си. За по-голямо ободрение той получа-

¹ Тук има допусната грешка. Архелай бил цар през 1–10 г. сл.Р.Хр., а Понтий Пилат бил управител през 26–36 г. сл.Р.Хр.

ва за това известие и от ангела. Между това ев. Лука не говори, че Иосиф отишъл в Назарет поради такова едно известие; според неговите думи Иосиф и Мария се върнали в Назарет, след като изпълнили всичко по закона за очистването. Какво може да се отговори на това? – Следното: ев. Лука говори за това, като по-вестува за времето до пътешествието в Египет. Ангелът, разбира се, не ги завел там преди очистването, за да не стане някакво нарушение на закона; той почакал, докато бъде извършено това очистване и те отишат в Назарет; чак тогава той им заповядал да ишат в Египет. След това, когато те се върнали от там, заповядва им да ишат в Назарет; първия път те отишли там не по внушението на ангела, а направили това сами, от любов към отечеството си. Тъй като те ходили във Витлеем само по причина на преброяването и нямали там даже място, дето да се установят, като свършили работата, за която били дошли, върнали се в Назарет. И тъй, ангелът ги връща в отечеството им и им създава спокоен живот. Това станало не случайно, а според пророчеството. *„За да се сбъдне, казва евангелистът, казаното чрез пророчите, че Той ще се нарече Назорей.“*¹

Кой пророк е казал това, не любопитствай много и не изследвай. Както може да се види от историята на Паралипоменон, много пророчески книги са загинали. Иудеите, като били небрежни и като падали често в нечестие, допуснали едни от тях да се загубят, а други сами изгорили и разкъсали. За едното говори Иеремия, а за другото писателят на четвъртата книга на Царствата, като съобщава, че след дълго време едвам намерили Второзаконието, което било закопано на неизвестно място и изоставено. Ако пък иудеите били така небрежни относно свещените книги, когато

¹ Мат. 2, 23.

нямало още врагове, още повече те били такива след покоряването им от неприятелите.

Между това и апостолиите, съответно на предсказанието на пророците, често наричат Христа Назорей. Но не затъмнява ли това, ще кажеш, пророчеството за Витлеем? – Не? Напротив, това именно подбуждало особено към грижливото изследване на това, което било говорено за Него. Така и ап. Натанаил започва своето изследване за Него с думите: „От Назарет може ли да излезе нещо добро?“¹ Действително Назарет бил едно неважно място; пък не само той, но и цялата Галилейска област. Заради това и фарисеите казвали: „Изпитай и виж, че от Галилея пророк не се е явил.“²

Въпреки това Господ не се срамува да се нарича по името на това място, като показва с това, че Той няма нужда от нищо човешко; Той и Своите ученици избира от Галилея, като унищожава с това всички извъртания на ленивците и като показва, че за добродетелния подвиг ние не се нуждаем от нищо външно. Заради това Той не Си избира и дом; „Син човеческий, казва Той, *нята де глава да подслони*.“³ Поради същото Той бяга от замислите на Ирода, при рождението се поставя в ясли, живее в гостилница, избира си бедна майка; с това Той ни поучава да не считаме нищо такова за срамно, стъпква още от самото начало човешката гордост и ни убеждава да се стремим само към добродетелта.

5. И защо се ти гордееш с отечеството си, казва Той, когато аз ти заповядвам да бъдеш странник в цялата вселена, когато ти можеш да станеш такъв, че целият мир да не бъде достоен за тебе? Отде ти произлизаш – това е тъй маловажно, че самите езиче-

¹ Иоан. 1, 46.

² Иоан. 7, 52.

³ Лук. 9, 58.

ски философи не придават на това никакво значение, наричат го външно и му дават последно място. Ап. Павел допуска това, ще кажеш ти, когато казва: „В избора те са обични Богу поради отците.“¹ Но кажи кога, за кого и кому той така говори? – На обърналите се езичници, които се гордеели със своята вяра, въставали против иудеите и със самото това още повече ги отчуждавали от себе си. И тъй, той говори това с цел, щото у едните да смири гордостта, а другите да привлече и да ги възбуди към подобна ревност. А когато той пък разсъждава за благородните и велики мъже, слушай какво казва: „Онця, които тъй говорят, показват, че търсят отечество. И ако бяха итали на ут онова отечество, от което бяха излезли, щяха да итат врете да се върнат; но сега желаят по-добро.“² И пак: „Всички тия утряха с вяра, без да получат обещанията, а сато отдалеч ги видяха и... приветстваха.“³ Точно така и Иоан Кръстител говорил на тези, които дохождали при него: „Не потисяйте да думате в себе си: наш отец е Авраам“⁴, също и ап. Павел: „Не Всички, които са от Израиля, са израильтяни... не чедата на плътта са чедата Божий.“⁵ И действително, кажи ми, каква полза имало за децата на Самуила от благородството на техния баща, когато сами те не наследили неговите добродетели? Каква полза за децата на Моисея, които не пожелали да подражават на неговия строг живот? Те не наследили неговата власт. Те се считали за негови деца, но управлението на народа преминало към друго, който бил негов син по добродетел. Напротив, повредило ли е на Тимотея това, че неговият баща бил езичник? Каква също е била пол-

¹ Рим. 11, 28.

² Евр. 11, 14–16.

³ Евр. 11, 13.

⁴ Мат. 3, 9.

⁵ Рим. 9, 6, 8.

зата за Ноевия син от добродетелта на баща му, ако той станал от свободен роб? Виждаш ли колко малка е защитата на децата от благородството на техния баща? Развръщението на волята преодоляло законите на природата и лишило Хама не само от родителското благородство, но и от самата свобода. Също така Исав не е ли бил син на Исаака, който даже и ходатайствал за него! Макар бащата и да се стараел, и да желаел, щото той да бъде участник в благословението, а и сам той да изпълнявал за това всички негови заповеди, тъй като той бил лош, всичко това не му помогнало. Без да се гледа на това, че той и по природа бил първенец, и баща му заедно с него се стараел всякак да запази неговото предимство, той все пак се лишил от всичко, защото нямал Бога със себе си.

Но защо аз говоря за отделни човеци? Иудеите били Божии синове и все пак не придобили нищо от това достойнство. И тъй, ако някой, като е даже Божий син, се наказва за това, че не показал добродетел, достойна за такова благородство, още повече ще се накаже този, който се кичи с благородството на децата и прадедите. Пък и не само във Ветхия, но и в Новия завет може да се намери същото. „На Всички ония, казано е, които Го приеха... даде възможност да станат чеда Божии“¹, между това, за мнозина от тези чеда, по думите на ап. Павла, е съвсем безполезно това, че те имат такъв баща. „Ако се обрязвате, казва той, Христос нищо няма да ви ползува.“² Ако пък и Христос е съвсем безполезен за тези, които не искат да обръщат внимание на себе си, каква полза може да има от човешкото застъпничество?

И тъй, да не се гордеем нито с благородството, нито с богатството, но да презираме тези, които надуват с подобни предимства; да не скърбим за бед-

¹ Иоан. 1, 12.

² Гал. 5, 2.

ността си, но да търсим отново богатство, което се състои в добри дела, и да избягваме бедността (духовната), която ни въвежда в грях. Поради последната и известният богаташ бил беден (материално), защото не могъл, въпреки усилените молби, да получи даже една капка вода. Между това, има ли между нас такъв беден, който да не би имал и вода за прохлада? Няма нито един; и тези, които изнемогват от краен глад, могат да имат капка вода, и не само капка вода, но и друга, много по-голяма утеха. А този богаташ и това нямал – толкова беден бил той и, което е от всичко по-тежко, не могъл да има отникъде утеха в своята бедност. И тъй, защо се лакомим за пари, когато те не ни въвеждат на небето? Кажете ми, ако някой земен цар би казал, че богат човек не може да блести в царските дворци или да достигне някаква почест, нямаше ли всички с презрение да захвърлят имотите? И тъй, ако ние сме готови да презрем имуществото, когато то ни лишава от честта при земния цар, тогава при гласа на небесния Цар, Който всекидневно вика и говори, че не може с богатство да се влезе в свещените помещения, няма ли да презрем всичко и няма ли да захвърлим богатството, за да влезем свободно в Неговото царство?

6. И достойни ли сме ние за някакво прошение, когато с голямо старание се обременяваме с това, което ни загражда входа към там, скриваме своето богатство не само в санъци, но и в земята, когато би могло да го поставим в небесното хранилище? Ти постъпваш в този случай подобно на земледелеца, който, като вземе пшеницата, вместо да я посее на плодородна нива, хвърля я в тинята, поради което и сам не получава никаква полза, а пшеницата, като се развали, пропада.

И с какво обикновено се оправдават хората, когато ние ги така изобличаваме? – Не малко ни утешава това, казват те, че ние сме уверени в безопас-

ността на всичко това, което сме скрили у нас. Напротив, когато човек не е уверен, че има скрити съкровища, това е утешително. Да предположим, че ти не се боиш от глад: но поради едно такова хранилище ти по необходимост си длъжен да се боиш от други, най-тежки бедствия, смърт, вражда, нападение. Пък и в случай на глад, народът, подтикван от него, ще дигне ръка върху твоя дом. По-право е да се каже, че ти, като постъпваш по такъв начин, сам причиняваш и глад по градовете, и чрез това подготвяш за своя дом опасност по-страшна и от глада. Аз не знам дали някой е умрял изведнъж от глад, защото против това зло могат да се измислят много, от всякакъв вид средства; но за пари, за богатство и за подобни неща мога да укажа на много убити и тайно, и явно. С множество от такива примери са изпълнени пътищата, съдебните места и пазарите. Защо пък говоря за пътищата, съдебните места и пазарите? Погледни, самото море е изпълнено с кръв. Тиранската власт на сребролюбие то е разпростряла своята власт не само на земята, но и свирепства по морето с голяма ярост. Един плува за злато, друго го убиват за същото; едного тази мъчителна страст прави търговец, друго – човекоубиец. И тъй, на какво можем по-малко от всичко да се облягаме, отколкото на богатството? За него трябва да скитаме, да се подхвърляме на опасност и на самата смърт. А *„кой ще пожали ухапания обайник на зтии“*, според думите на Св. Писание?¹ Като знаем жестоката власт на тази страст (сребролюбие то), трябва да избягваме поробването ни от нея, да унищожаваме пагубната любов към нея. Но, ще запиташ, възможно ли е това? – Възможно е, ако само насадиш в себе си друга любов, любов към небето. Който желае небесното царство, той се смее над сребролюбие то. Христовият служител не може да бъде роб на богатство-

¹ Сир. 12, 13.

то, а негов господар. Богатството обикновено само търси този, който го избягва, а бяга от този, който го търси; почита не толкова този, който го търси, колкото този, който го презира, с никого друго не се така подиграва, както със своите търсачи – и не само се подиграва с тях, но и ги омотава с безбройни вериги.

И тъй, да се освободим, макар и засега, от тези пагубни вериги. Защо да поробваме разумната душа на неразумното вещество, майка на безбройни злини? Но не е ли смешно? Ние се борим против него с думи, а то се бори против нас с дела, води и гони хората навсякъде, и все пак ги презира като роби и непотребни раби. Има ли нещо по-срамно и по-безчестно от това? Ако ние не можем да преодоляваме безчувственото вещество, как ще можем да преодоляваме безтелесните сили? Ако не презираме низкото вещество и нищожните камъни, как ще покорим на себе си началата и властите? Как ще се упражняваме в целомъдрие? Ако и блясъкът на среброто ни поражда, как можем да презираме красотата на лицето? Има хора, които до такава степен са се предали на тиранската власт на сребролюбieto, че самият вид на златото произвежда върху тях особено действие, и те на шега казват, че и за очите е полезно да гледат на златната монета.

Но не се шегувай с такива неща! Наистина, нищо не вреди така на телесните и духовни очи както тази страст. Тази пагубна страст угасила светилниците на неразумните девии и ги лишила от брачното тържество. Погледът върху златото, който според твоите думи е полезен за очите, не дал възможност на нещастния Иуда да чуе гласа на Господа и го довел още към това, че той се обесил, пръснал се по средата и накрай паднал в геената. И тъй, що може да бъде по-беззаконно от този поглед? Що е по-ужасно? Не за веществото на парите аз говоря, но за безмерната и

необуздана страст към него. Тя пролива по капки човешката кръв, има смъртоносен вид, по-люта е от всеки звяр, тъй като и падналите измъчва, и което е още по-лошо, не дава тези мъчения да се осъзнават от тях. Обхванатите от тази страст би трябвало да простират ръце към проходящите и да молят за помощ; а те още благодарят за тези мъчения. Има ли нещо по-злощастно от това?

И тъй, като размисляме за това, да избягваме тази неизлечима болест, да лекуваме нейните рани и да се отстраняваме по-далеч от такава една зараза, за да можем и тукашния живот да прекараме безопасно и спокойно, и да наследим бъдещите съкровища, с които да се сдобием всички ние чрез благодатта и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Комуто, заедно с Отца и Светия Дух, да бъде слава, сила и чест, сега и винаги, и во веки веков.

Амин!

Гл. III, ст. 1–6

Ст. 1: „В ония дни дохожда Иоан Кръститец и проповядва в Иудейската пустиня“

Ст. 2: „и казва: покайте се, защото се приближи царството небесно.“

1. Кои са тези дни? Според свидетелството на ев. Лука, Иоан дошъл не в дните, когато Иисус бил още малък и се бил върнал в Назарет, а след изминаването на тридесет години. Защо тук е казано: „В ония дни“? В Св. Писание се употребява твърде често този израз, когато се говори не само за такива събития, които следват непосредствено едно след друго, но и за такива, които станали след изминаването на много години. Така, когато учениците дошли при Иисуса, Който седял на Елеонската планина, и желали да узнаят от Него за Неговото второ пришествие и за разрушението на Иерусалим (а вие знаете какво разстояние от време има между тези две събития), тогава Той, като завършил речта Си за разрушението на иудейската столица и като преминал към тази за края на света, добавил: „тогава“ това ще стане.¹ С думата „тогава“ Той не смесвал времената, а само означил времето, през което ще настане краят на света. Също така са употребени и тука думите: „В ония дни“. Евангелистът указва с тези думи не на дните, които непосредствено следвали, но на тези, през които трябвало да се случи това, за което Той имал намерение да говори.

Но защо, ще кажеш ти, Иисус дошъл да се кръсти след тридесет години? – Заради това, че след това кръщение Той трябвало да премахне закона. За да не би някой да каже, че Той отменя закона, защото не може

¹ Мат. 24, 9.

да го изпълни, Той го изпълва с Всичката точност през цялото време на тази възраст, през която човек обикновено е склонен към всякакви грехове. Не през всяко едно време, разбира се, страстите действат в нас; през ранната възраст обикновено има повече неразумности и малодушие, в следващата действа по-силно похотта, а по-нататък, в третата възраст – сребролюбието. Заради това именно Христос, като преминал през всичките тези възрасти и като изпълнил през време на всички тях закона, тогава вече пристъпва към кръщението, с което завършил изпълнението на всички заповеди. А че кръщението било последно от делата на закона, изслушай Неговите думи: „Защото тъй нам подобава да изпълним всяка правда.“¹ Смисълът на тези думи е следният: ние изпълнихме всичко, предписано от закона, не престъпихме нито една заповед; и понеже остава само едното кръщение, ние трябва и него да прибавим, и по такъв начин ще изпълним всяка правда. Под правда Той тук разбира изпълнението на всички заповеди.

Оттук се вижда защо Христос пристъпил към кръщението. Но защо Иоан започнал да кръщава? Според свидетелството на ев. Лука, синът на Захария не пристъпил по своя воля към кръщението, а по Божия подбуда: „*биде слово Божие към Иоана*“², т.е. Божия заповед към него. И сам Иоан казва: „*Над Когото видиш да слиза Духът* (като гълъб) *и да остава върху Него, Този е, Който кръщава с Дух Светий.*“³ Защо пък той е изпратен да извършва кръщение? – И това ни обяснява пак сам Кръстителят, като казва: „*Аз Го не познавам: но за да стане Той явен на Израиля, затова дойдох да кръщавам с Вода.*“⁴ Но ако тази е именно причината,

¹ Мат. 3, 15.

² Лук. 3, 2.

³ Иоан. 1, 33.

⁴ Иоан. 1, 31.

защо тогава ев. Лука казва: „И той обиколи цялата страна около Йордан и проповядваше покаяно кръщение за опрощаване на грехове.“¹ Йоановото кръщение не давало опрощаване на греховете. Опрощаването на греховете било дар на кръщението, което било нам после дадено. В него ние сме се погребали заедно с Христа; в него нашият вехт човек се съразпънал с Христа; преди Христовия кръст никъде не се вижда опрощаване на греховете: навсякъде то се приписва на Неговата кръв. И ап. Павел казва: „Но се утихте, но се осветихте (не с кръщението на Йоана, а) в името на Господа нашего Иисуса Христа и чрез Духа на нашия Бог.“² И на друго място: Йоан проповядвал кръщение за покаяние, а не за отпущане на грехове, за да повярват в Този, Който иде след Него.³ Пък и по какъв начин би могло да има отпущане на грехове, когато нито жертвата била още принесена, нито Светият Дух бил слязъл, нито греховете били изгладени, нито враждата била прекратена, нито проклятието било унищожено?

2. И тъй, какво значат думите: „за прощаване на грехове?“⁴ Иудеите не се разкайвали и никога не чувствали своите грехове, но, макар да били подхвърлени на големи пороци, винаги считали себе си за праведни, а това именно ги погубвало и отдалечавало от вярата. Апостол Павел, като ги укорявал за това, казвал: „Без да разбират Божиата правда и търсейки да изтъкнат своята правда, те се не покориха на Божиата правда.“⁵ И още: „Какво прочее ще кажат? Езичниците, които не търсеха оправдание, получиха оправдание, и то оправдание чрез вярата. А Израил, като търсеше

¹ Лук. 3, 3.

² Кор. 6, 11.

³ Деян. 19, 4.

⁴ Марк. 1, 4.

⁵ Рим. 10, 3.

закона на правдата, не достигна до закона на правдата. Защо? Затова, че търсеха не от вярата, а като че от делата на закона.“¹ Тъй като това било причина на техните злини, дожда Иоан, за да ги приведе към съзнанието на своите грехове. Това се изразявало в самата негова външност; и неговата проповед, която ги предразполагала към покаяние и изповядване на греховете, изтъквала същото; той само казвал: „Стовете плодове, достойни за покаяние.“² И тъй, понеже несъзнаването на своите грехове, както говори и ап. Павел, ги отдалечавало от Христа (когато, напротив, мисълта за своите грехове поражда желанието да се търси изкупител и прощение), целта на Иоановото дохождане се заключавала в това, да ги разположи към познанието на своите грехове и склони към покаяние, чрез което се имало предвид, те да не бъдат наказани, а да станат по-смирени, да осъдят сами себе си и да се стремят към получаването на прощение.

Виж с каква точност евангелистът указал на това. Като казал, че Иоан дошъл да проповядва покойно кръщение в иудейската пустиня, той добавил: „за опрощаване на грехове“, като искал да изтъкне с това следното: Иоан ги убеждавал да осъзнават своите грехове и да се покайват за тях, не за да бъдат наказани, но за да получат по-лесно прощението, което щяло да настане после. Ако те не бяха осъдили сами себе си, нямаше да търсят и милост; а като не я търсят, нямаше да се удостоят и с отпушането на греховете. И тъй, Иоановото кръщение пробивало пътя към другото. Заради това е и казано: за да вярват „в Оногова, Който иде след него“³. С тези думи се указва на друга една причина за кръщението, освен тази, която ние вече посочихме.

¹ Рим. 9, 30–32.

² Лук. 3, 8.

³ Деян. 19, 4.

На Йоана не подхождало да обикаля къщите и като вземе Христа за ръката, да Го води навсякъде, като казва: Вярвайте в Него. Не подхождало също да издига пред всички проходящи този блажен глас и да извършва всичко останало, каквото Той извършил. Заради това именно той дошъл да кръщава. И уважението към Кръстителя, и целта на самото действие призовавали и привличали при реката Йордан всички жители, тъй че тук се събирал много народ. Ето защо той усмирявал и убеждавал дохождащите при него да не мислят за себе си много, като им изтъквал, че те ще се подхвърлят на най-големи бедствия, ако не се покаят; той ги убеждавал също да престанат да се хвалят със своите прадеди и приемат Този, Който иде. През това време явяването на Христа било още скрито и мнозина поради станалото във Витлеем избивали да считат Го за убит. Наистина, Той, като бил още на дванадесет години, разкрил Себе си, но в скоро време станал пак неизвестен. Ето защо Неговото явяване в самото начало трябвало да бъде особено знаменито и велико. Заради това именно и Йоан най-напред проповядва гръмогласно на иудейския народ това, което те не били слушали нито от пророците, нито от друго някого, като им напомня за небето и небесното царство, и не говори за нищо земно. Под царство пък той разбирал Христовото пришествие, както първото, така и второто. Но защо, ще кажеш ти, той говорил това на иудеите, когато те не разбирали неговите думи? – Аз говоря това с цел, ще каже той, щото те, като бъдат възбуждени от тайнствеността на думите, да започнат да търсят Проповядвания. И действително, Йоан така въодушевил със сладки надежди дохождащите при него, че даже мнозина митничари и воени го питали: какво да правят и как да усмирят своя живот. А това било признак, че те, като оставили своите житейски дела, започнали да обръщат своя

поглед към друго, най-важното, и като че ли насън да си представят бъдещето. Всичко, каквото те виждали и слушали, пораждало в тях високи мисли.

3. И наистина, представи си, какво би ти изпитал, когато видиш човек, излизащ от пустинята след изминаването на тридесет години, син на един от първосвещениците, този, който никога не се нуждаел от човешките неща, бил достоен във всяко едно отношение и освен това имал за себе си пророка Исаия, който възвестявал за него, като казвал: „Ето този, за когото аз предсказвах, че той ще дойде да вика в пустинята и да проповядва гръмогласно за всичко.“ И действително, пророците в този случай били тъй грижливи, че преди много време предвъзвестили не само за своя Господ, но и за този, който щял да бъде Негов служител; и предвъзвестили не само за самия него, но даже предсказали и мястото, дето той щял да проповядва, вида на проповедта, чрез която щял да поучава, и добрите последици, които щели да произлязат от неговата проповед.

Виж как и двамата, т.е. пророкът и кръстителят, са съгласни в една мисъл, макар и да не я изразяват с едни и същи думи. Исаия казва, че проповедта на Иоана ще бъде такава: „*Пригответе пътя на Господа, прави направете в пустинята пътеките за нашия Бог*“;¹ кръстителят пък сам, след своето дохаждане, казва: „*Сторете прочее плод, достоен за покаяние*“;² а това означава същото, каквото и думите: „Пригответе път на Господа.“

Виждаш ли, че и думите, изречени от пророка, и проповедта на самия Иоана указват само на това, че той дошъл да подготви и устрои пътя към Христа? Дошъл не за това, да дава дар, т.е. отпущане на греховете, но да подготви душиите на тези, които щели

¹ Ис. 40, 3.

² Мат 3, 8.

да приемат Господа на Вселената. Ев. Лука добавя още нещо; той привежда не само началото на пророчеството, но го предава в пълнота: *„Всеки дол ще се изпълни и всяка планина и рътлина ще се снискат, кривините ще се изправят и неравните пътища ще станат гладки; и всяка път ще види спасението Божие.“*¹

Виждаш ли как пророкът отдавна всичко е предсказал: и стичането на народа, и промяната на нещата към по-добро, и успеха на проповедта, и причината на всички тези събития – макар това да било изразено образно, защото било пророчески думи. Когато пророкът казва: *„Всеки дол ще се изпълни и всяка планина и рътлина ще се снискат, кривините ще се изправят и неравните пътища ще станат гладки“*, той означава с това, че и смирените ще се възвисят, и гордите ще се смирят, и трудността на закона ще се промени в лекостта на Вярата. Няма да има вече труд и пот, казва той, но ще настане благодат и прощение на греховете, чрез които благодат и прощение се облекчава пътят на спасението. После указва и причината за това, като казва: *„и всяка път ще види спасението Божие“*, т.е. не вече само едните иудеи и приелите тяхната вяра, но цялата земя и морето, целият човешки род. Под „криво“ той разбира всеки развратен живот, митарите, прелюбодейците, разбойниците, магьосниците и изобщо всички тези, които по-рано живеели развратно, а след това, като повярвали, тръгнали по правия път, за което говори и сам Христос: *„Митарите и блудниците преварват ви в царството Божие.“*² Същото пророкът изразил с други думи: *„Вълк и агне ще пасат заедно.“*³ Както там под образа на хълмове и долини той разбира съединението на разните нрави в един хармоничен начин на живота, така и тук, като

¹ Лук. 3, 5–6. Ис. 40, 4.

² Мат. 21, 31.

³ Ис. 65, 25.

изобразява чрез свойствата на различните животни разните нрави на човеците, казва, че те също ще се съединят и ще станат съгласни помежду си в благочестието; и тук той пак изтъква причината за това: „В оня ден, казва той, към Исеевия корен, който ще стане като знате на народите, ще се обърнат езичниците.“¹ Тази причина той указал и там, като казва: „И Всяка паят ще види спасението Божие.“ И в двата случая той указва на това, че силата и познанието на евангелието ще се разляят по всичките краища на земята, и човешкият род ще премине от зверските нрави и от грубия начин на мисли към кротост и мекост.

Ст. 4: „А сам Иоан носеше греха от катилска въана и кожен пояс на кръста си.“

Виждаш ли как пророците са предвъзвестили едното, а друго са предоставили на евангелистите? Поради това Матей и пророчествата привежда, и от себе си нещо присъединява, като не счита за излишно да спомене и за грехата на праведника.

4. И наистина, странно и чудно било да се види в човешкото тяло такова търпение: това именно привличало особено чудеите. Те виждали в него великия Илия; картината, на която те били свидетели, им напомняла за този свят мъж и даже още повече ги учудвала. Действително, онзи се хранил и в градовете, и в къщите, а този от самото си рождение живеел постоянно в пустинята. Предтечът на Този, Който щял да премахне всичко древно, като: труд, проклятие, скръб и пот, трябвало сам да има някои знаци на този дар и да стои по-високо от древното проклятие. Такъв бил и той. Той не обработвал нито земята, нито разсичал браздите, нито ядял хляб с пот на лицето;

¹ Ис. 11, 10.

имал готова трапеза, грехи намирал по-леко от трапезата, а за жилището се грижил още по-малко, отколкото за грехите. Той нямал нужда нито от къща, нито от постилка, нито от трапеза, нито от друго нещо подобно, но, като имал тяло, водел живот, подобен на ангелския. Той носел греха от камилска вълна, за да ни научи със самата греха да отбъгваме човешките нужди, да нямаме нищо общо със земята, но да се възвърнем към предишното благородство, в каквото бил някога Адам, преди да имал нужда от грехи. По такъв начин самата греха на Йоана служила като знак на царско достойнство и покаяние.

Не ме питай отде Йоан, като живеел в пустинята, е могъл да си достави греха от камилска вълна и пояс. Ако ти започнеш да питаш за това, ще намериш и множество други въпроси, като например: как той живеел през зимата и през лятната слънчева горещина в пустинята, особено в ранната си възраст, когато бил със слабо, още неукрепнало тяло? Как е могло неговото детско тяло да понесе такива промени на времето, при такава оскъдна храна и други несгоди на пустинническият живот? Де са сега гръцките философи, които напразно се стремили към циническото безсрамие? Каква полза имало да се затваря човек в бъчва и след това да се предава на такава гнущност? Де са философите, които, като пренебрегвали всички приличия, имали в същото време много пръстени, чаши, слуги и слугини, били заобиколени и с друг разкош и по такъв начин се предавали на две крайности! Не такъв бил Йоан; той живеел в пустинята като на небето, като изпълнявал строго всички правила на философията, и от там, подобно на ангел от небето, слизал в градовете; той бил подвижник на благочестието, увенчан от цялата вселена, и философ на философията, достоен за небето. При това той бил такъв още тогава, когато грехът не бил премахнат, законът не

бил прекратен, смъртта не била още свързана, не били още разрушени медните врати, когато имал още сила Великият закон. Такава е именно мъжествената и силна душа и тя навсякъде преминава и побеждава всички прегради. Такъв бил и ап. Павел в Новия завет.

Но защо Иоан, ще кажеш ти, заедно с грехата носил още и пояс? Такъв бил обичаят на древните, преди да влезе в употреба меката и широка греха. Така се опасвал ап. Петър, както и ап. Павел: „*Оня мъж, казва се, чийто е този пояс.*“¹ Така бил облечен и Илия; така се обличал и всеки от светиите, защото те се намирали постоянно на работа: или пътували, или пък се занимавали и трудили с друго важно нещо. Прочее не само поради едната тази причина те се обличали по такъв начин, но още и поради това, че пренебрегвали всякакво украшение и обичали строгия и суров живот; а това и Христос поставя като най-велика похвала на добродетелта: „*Но какво, казва Той, излязохте да видите? Човек ли, облечен в теки грехи? Ето, ония, които носят теки грехи, са в царските палати.*“²

5. Ако пък Иоан, този тъй чист мъж, по-светъл от небето и по-висок от всички пророци, по-голям от когото никой не бил и който имал такава смелост – ако той водил такъв суров живот, като пренебрегвал свършено всички излишни удоволствия, какво оправдание ще имаме ние, които, след проявените към нас благодеяния и при многобройните грехове, които ни обременяват, не проявяваме даже и най-малка част от неговото покаяние, но се опиваме, пресищаме се, намазваме се с благоухания, живеем никак не по-добре от театралните блудници, изнежваме се всякак и по такъв начин правим себе си достъпна плячка на дявола?

¹ Деян. 21, 11.

² Мат. 11, 8.

Ст. 5: „Тoгaвa Иерусалим и цялa Иудeя, и цялaтa Иорданскa oкoлнoст изицaxa при нeгo.“

Ст. 6: „И сe кръщaвaxa oт нeгo в рeкa Иордан, кaтo изпoвяждaхa гpeхoвeтe си.“

Виждаш ли, как силно подействало явяването на пророка, как заставило целия народ да потрепери, как го довело до съзнанието на своите грехове? И наистина, чудна картина се разкривала пред чудеите, когато те виждали, че Йоан проявява такива дела в човешки образ, говори с такава смелост, укорява всички като деца, блести с особена благодат на своето лице. Тяхното удивление още повече се увеличавало от това, че явяването на пророка станало след дълго време (пророческата благодат, както е известно, престанала у тях и се възвърнала към тях след дълго време). Пък и самият начин на проповедта бил някак си странен и особен. В действителност те не слушали от Йоана нищо обикновено: нито за земните войни, сражения и победи, нито за бедствията от глада и мора, нито за вавилонците и персийците, нито за превземането на града, нито за друго обикновено нещо, но за небото, за небесното царство и за мъченията в геената. Ето защо чудеите, без да обръщат внимание на това, че не много преди това време всички съучастници на бунтовниците Иуда и Тевда били убити в Иорданската пустиня, никак не се страхували да отиват там. Йоан не ги викал с намерението, каквото имали споменатите бунтовници, т.е. да ги подбужда към възстановяването на царството, към въстание и нововъведения, но да ги направлява към небесното царство. Заради това той не ги задържал в пустинята, за да ги води след себе си, но ги изпращал обратно, като им давал кръщение и правила на строг живот; той се стараел с всички сили да им внуши да презират всичко земно и винаги да се възнасят и стремят към бъдещето.

Нека и ние да подражаваме на Йоана и като оставим сладострастието и пиянството, да започнем въздържан живот. Сега е време за покаяние както за некръстените, така и за кръстилите се; първите, като се покаят, ще станат достойни за светото тайнство, а вторите, като измият греховете, които са направили след кръщението, с чиста съвест ще пристъпят към трапезата. Да оставим този сладострастен и развратен живот. Не може, разбира се, никак не може в едно и също време човек и да се кае, и да се предава на сладострастие. В това нека да ви уверят грехата, храната и жилището на Йоана.

Нима и на нас, ще кажете вие, ще заповядаш да водим такъв суров живот? Не заповядвам, а само съветвам и моля. Ако ли пък това за нас е невъзможно, нека да се отдаваме на покаяние, като оставаме в градовете. Съдът е вече при вратата. Пък и да не би бил тъй близко, ние не трябва да бъдем безгрижни, защото краят на живота има такава сила за всеки, който се извиква в бъдещия живот, каквато има и краят на света. А че съдът е при вратата, послушай как говори за него ап. Павел: *„Нощта се преваля, а денят се приближи“*¹, и на друго място: *„Идещият ще дойде и нята да се забави.“*² Пък и самите признаци, които възвестяват деня на съда, са се вече показали, защото е казано: *„Ще бъде проповядвано това евангелие... по цяла вселена, за свидетелство на всички народи; и тогава ще дойде краят.“*³

6. Запомнете особено току-що казаните думи. Спасителят не е казал: когато повярват всички хора, но: когато бъде на всички проповядвано. Заради това именно Той прибавил: за свидетелство на всички народи, като давал с това да се разбере, че Той няма да

¹ Рим. 13, 1.

² Евр. 10, 37.

³ Мат. 24, 14.

отлага Своего пришествие дотогава, докато всички повярват. Изразът „за свидетелство“ тук означава: за обвинение, за изобличение, за осъждане на всички неповярвали. А ние, като слушаме и виждаме това, спим и сънуваме, като че ли сме потънали в най-дълбок полунощен сън. И действително това, което сега открито става, радостно ли е то, или пък скръбно, с нищо не е по-добро от сънищата. Заради това ви замолвам накрай да се събудите и да погледнете към слънцето на правдата. Сънливият не може да види слънцето и да услади своя взор от красотата на неговите лъчи. Каквото той и да вижда, всичко му се явява като насън. И тъй, нам сега е нужно дълбоко разкаяние и обилни сълзи както заради това, че ние грешим и оставаме безчувствени, така заради това, че нашите грехове са големи и превишават прощението.

Че аз говоря истината, за това могат да бъдат свидетели по-голямата част от слушателите. Прочее, макар греховете и да превишават прощението, нека все пак да се обърнем към покаянието и ще се удостоим с венци. Покаяние пък аз наричам не това, само да се откажеш от предишните лоши дела, но и това, да покажеш много добри дела. *Прочее, казано е, сторете плодове, достойни за покаяние.*¹ Как ние можем да ги сторим? – Като вършим противоположното. Например грабил ли си ти чуждото? – Занапред давай и своето. Дълго време ли си прелюбодействал? – Сега в известни дни се въздържай и от твоята жена; привиквай към въздържание. Оскърбявал ли си и даже бил ли си всекиго, когото си срещал? – Занапред благославяй тези, които те обиждат, и добро прави на тези, които те бият. За нашето излекуване не е достатъчно само да се извади стрелата, но трябва още да се постави на раната лекарство. Предавал ли си се преди на чревоугодничество и пиянство? – Сега пости и пий

¹ Лук 3, 8.

вода; старай се да изкорениш злото, което е произлязло от предишния живот. Гледал ли си преди със сладострастни очи на чуждата красота? – Занапред за по-голяма безопасност съвсем не гледай на жени. „Нека се отклонява, казано е, от зло и прави добро“¹, и още: „Нека съдържа езика си от зло и устата си от коварни думи.“² А аз изисквам, щото ти да говориш и добро. „Да търси мир и да следва подир него“³ мир не само с човеците, но и с Бога. Много добре е казано: „да следва подир него“. Наистина, мирът е отхвърлен и изгонен, и той, като е оставил земята, отишъл е на небето. Но ние можем пак да го възвърнем, ако само, като оставим гордостта, дързостта и всичко, което му препятства, поискаме да водим скромен и кротък живот. Действително, няма нещо по-лошо от дръзката надменност. Тя именно ни прави в едно и също време и горди, и раболепни, поради което ние в първия случай се явяваме смешни, а във втория отвратителни, и по такъв начин проявяваме наведнъж два противоположни порока: гордост и подло ласкателство. Ако пък ние успеем да изкореним тази ненаситна страст, ще бъдем и истинно смирени, и възвисени без всякаква опасност за себе си. От излишеството, както е известно, появява се разстройство на соковете в нашето тяло; когато съставните части на нашето тяло излизат извънмерно от своите граници, появяват се безбройни болести и страшни смъртни случаи. Същото става и с душата.

7. И тъй, да прекъснем всяка безмереност и като приемем спасителното лекарство на умереността, да водим редовен живот, както трябва, и да се предадем устръдно на молитва. Ако не получим това, за което се молим, да се молим пак, за да го получим; ако ли пък по-

¹ Псал. 33, 15.

² Псал. 33, 14.

³ Псал. 33, 15.

лучим, да не преставаме пак да се молим и след получаването на това, за което сме се молили. Бог с никаква друга цел не забавя изпълнението на нашите моления, освен с цел чрез забавянето да ни подбуди към непрестанни молитви. Ето защо Той отлага изпълнението на нашите моления, като често допуска да изпадне в изкушение, за да прибягваме непрестанно към Него и да не Го оставяме. Така постъпват и любящите бащи, и чедолюбивите майки: като виждат, че децата престават да се умилкват към тях и ги оставят, за да играят със своите връстници, те често заповядват на слугите да ги плашат, за да бъдат те принудени от страх да прибягват към майчинските обятия. Така и Бог често ни заплашва не с цел да излее върху нас своите закани, но да ни привлече към Себе си. Поради това, когато ние започваме да се обръщаме към Него, Той престава да бъде страшен. Ако ние бихме били едни както при благополучието, така и при изкушенията, нямаше да има нужда от изкушения.

Но защо да говорим за себе си? И самите свети мъже често пъти били поучавани чрез изкушения. Заради това и пророкът казва: *„Добре ти е, че пострадах, та да се науча на Твоите наредби.“*¹ И сам Христос казва на апостолите: *„В света скърби ще имате.“*² Същото разбира и ап. Павел, когато казва: *„Даде ти се живо в плътта ангел сатанин, да те бие по лицето.“*³ Ето защо, макар той и да молил да се избави от това изкушение, не получил това, за което се молил, защото имал от него голяма полза. Ако проследим целия живот на Давида, ще намерим, че и той бил по-светъл през времето на бедствията. И не само той, но и всички други, подобни нему. Така, Иов най-много сиял през време на бедствията; в такова време най-много

¹ Псал. 118, 71.

² Иоан. 16, 33.

³ II Кор. 12, 7.

се прославил Иосиф; също така Иаков и неговият баща, и бащата на неговия баща, и Всички, които някога сияели и получили най-бляскави венци, били увенчани и се прославили чрез скърбите и изкушенията.

Като знаем Всичко това, нека следваме думите на мъдрия: „не се стущавай във времето на посещение от Бога“¹, и да се научим главно на това, мъжествено да пренасяме Всичко и каквото и да се случи с нас, да не любопитстваме за нищо и да не се безпокоим. Да знае кога трябва да се свършат нашите скърби, принадлежи на Бога, Който ги и допуска, а да пренасяме тези скърби с пълна благодарност – това е вече дело на нашата благодарност. Ако това бъде така, Всичко у нас ще бъде добро. А за да бъде това действително, за да бъдем не по-славни тук, на земята, и по-бляскави на небето, да приемаме Всичко, което ни постига, с благодарност към Този, Който по-добре от нас знае, какво ни е полезно и Който ни обича по-силно от самите наши родители. Като си припомняме тези две мисли, при всяко бедствие, което ни постига, да укротяваме своята скръб и да прославяме Бога, Който при всички случаи върши и устройва Всичко в наша полза. По такъв начин ние и леко ще отблъснем Всички нападения, и ще получим нетленни венци, чрез богатта и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Комуто, заедно с Отца и Св. Дух, да бъде слава, чест и сила сега и всякога, и во веки веков.

Амин!

¹ Сир. 2, 2.

Гл. III, ст. 7–12

Ст. 7: „И като видя Иоан мнозина фарисеи и садукее, че дохождат при него да се кръстят, рече им: Рожби ехидни! Кой Ви подказа да бягате от бъдещия гняв?“

1. Защо Христос казва, че те не вярвали в Йohana? Защото те нямали истинска вяра, щом не приели Този, за Когото Йоан проповядвал. Те, както изглежда, обръщали внимание и върху учението на пророците, и върху гумите на Законодателя, и все пак Христос ги изобличил в невнимание, защото те не приели Този, за Когото пророците предсказвали. „Защото, ако бяхте вярвали на Моисея, казва Той, щяхте да повярвате и на Мене.“¹ И по-късно, когато Христос ги питал: Кръщенiето Йоаново откъде беше?“ – те разсъждават между себе си така: „Ако ли речет – от човеците, бои се от народа: ако речет – от небето, ще ни каже: а защо ту не повярвате?“² От всичко това по такъв начин се вижда, че те дохождали за кръщение и се кръщавали, но не пазили вярата в проповядваното. И евангелист Йоан ни разкрива тяхната злоба, когато, като говори за пратените да питат Кръстителя: „Илия ли си ти“ или Христос? – веднага добавя: „А пратените бяха измежду фарисеите.“³

Какво има от това? Нима простият народ не мислил същото? – Да, мислил е; но простият народ мислил така само поради простотата на сърцето си – фарисеите искали да Го изкусят. Тъй като например било известно, че Христос ще дойде от Давидовия дом, а

¹ Иоан. 5, 46.

² Мат. 21, 26, 25.

³ Иоан, 1, 21, 24.

Иоан бил от Левииното коляно, те Му предлагали коварен въпрос, за да намерят случай при самия Негов отговор да Го нападнат. Това се вижда и от по-нататъшното: без да гледат на това, че Той не дал отговорите, каквито те очаквали, те все пак нападнат на него, като казват: „*Защо тогава кръщаваш, ако не си Христос?*“¹

Но за да можеш ти още повече да се увериш в това, че фарисеите дохождали да се кръщават с едни мисли, а простият народ с други, послушай как евангелистът изтъкнал това. За простия народ той казва, че той дохождал и се кръщавал от Иоана, като изповядвал своите грехове; а за фарисеите не казва това, а ето какво: „*И като видя Иоан мнозина фарисеи и садукееи, че дохождат при него да се кръстят, рече им: Рожби ехидни! Кой ви подсказа да бягате от бъдещия гняв?*“ Каква висота на духа! Как силно той говори на човечите, които винаги са жадували за кръвта на пророците – човечите, които с нищо не са по-добри от змиите! С каква свобода той изобличава и самите тях, и тези, които са ги родили!

Така е, ще кажеш ти; свободата е голяма; но ето какво трябва да се запита: има ли тя някакво основание? Той ги е видял не като съгрешават, а като се каят; заради това би могло да се каже, че той бил длъжен не да ги порицава, а да ги похвали и да ги приеме именно заради това, че те, като оставили града и своите домове, дошли да слушат неговата проповед. Какво можем ние на това да отговорим? Това, че той обръщал внимание не на видимите обстоятелства, не на това, което явно ставало, но виждал техните тайни помисли, които Бог му открил. Тъй като те се величаели със своите прагеди, което нещо причинило тяхната гибел и ги подтикнало към нехайство, той изтръгва самия корен на тяхната гордост. Заради

¹ Иоан. 1, 25.

това и Исаия ги нарича содомски началници и гоморски народ¹, а друг пророк казва: „*Не сте ли за Мене като синове етиопски?*“² И тъй, Всички ги предпазват от този предразсъдък, като смиряват тяхната гордост, която била за тях извор на безбройни злини.

Но ти ще кажеш: пророците постъпвали така справедливо, защото те ги виждали, като съгрешават; тук пък защо и с каква цел Йоан върши това, когато ги вижда вече покорни? – Заради това, щото още повече да ги смекчи. Ако някой разгледа с внимание неговите думи, в самото изобличение ще открие похвала за тях, защото тези думи им били казани от учудване, и именно, че те, макар и късно, но все пак могли да направят това, което някога се считало за невъзможно. Следователно и самото им изобличаване от Йоана означава повече желание да бъдат те привлечени и предразположени към покаяние. Когато той, както изглежда, ги поразява, в същото време разкрива и предишното тяхно велико нечестие, и заедно с това тяхната чудна и неочаквана сегашна промяна. Как е могло това да бъде, казва той, че те, като били деца на такива родители и били така лошо възпитани, започнали да се разкайват? Отгде такава промяна? Кои смекчил суровото им сърце? Кои излекувал неизлечимото?

Виж как той още от самото начало ги поразил, като им говорил за геената. Не за обикновени бедствия той им говорил, като например: „Кой ви е внушил да бягате от враговете, от нападението на варварите, от плена, глада и болестите?“ – Не; той ги заплашва с друго наказание, за което те нямали още ясно понятие, като говори по следния начин: „Кой ви подсказва да бягате от бъдещия гняв?

2. Справедливо нарекъл Йоан фарисеите и рожби на ехидната. Като това животно убива майка си, ко-

¹ Ис. 1, 10.

² Амос. 9, 7.

ято го ражда, и се явява на света, както разказват, като разкъсва утробата ѝ, така постъпвали и те, като убивали своите бащи и майки и като убивали с ръцете си своите учители.

Между това Иоан не се ограничава само с едното изобличаване, но предлага и съвет: сторете, казва, плодове достойни за покаяние¹, защото не е достатъчно само да се отдалечи човек от нечестията, но трябва да прояви и велика добродетел. Не вършете, казва им той, това, което ми е противно, а за вас е обикновено, и не се възвръщайте към предишните пороци, като се смирите само за кратко време. Ние сега не сме в такова положение, както предишните пророци. Сегашните обстоятелства се различават от предишните и стоят по-високо, защото сега иде самият Съдия и Господ на царството, за да ни възведе към висшата мъдрост, да ни повика на небето и да ни въведе в тамошните жилища. Заради това именно аз говоря за геената, че сега както наградите, така и мъките са вечни. И тъй, не оставайте в предишните ваши пороци, не указвайте по привичка при своята защита на благородството на вашите прагеди – Авраама, Исаака и Иакова. Но с тези думи той не им запрещава да се наричат потомци на тези светии, а само забранява да се осланят твърде много на това, като пренебрегват добродетелния живот. Като говорил така, той разкривал и тогавашните им мисли, и предсказвал бъдещето. Действително, те и след това още говорили: „Ние сте сете Авраамово и никога никому не сте били роби.“²

Тъй като това ги подбуждало особено към гордост и ги докарвало до гибел, Иоан преди всичко изобличава този порок. Виж с какво уважение към патриарха той пристъпва към тяхното изправяне! Като ка-

¹ Мат. 3, 8.

² Иоан. 8, 33.

зал: „*Не потисняйте да думате в себе си: наш отец е Авраам*“¹, не подчертал рязко, че патриархът не може да им принесе никаква полза, но с някаква си кротост и милостивност дал да се разбере същото с думите: „*Бог може от тия камъни да въздигне чеда Аврааму*.“²

Някои твърдят, че Йоан тук указва на езичници-те, като ги нарича образно камъни. Но според моето мнение тези думи съдържат в себе си и друга мисъл. Каква е тя? – Не мислете, казва той, че ако вие загинете, патриархът ще остане без потомци. Не, не! Бог може и от камъни да му даде деца и да продължи неговия род, тъй като и от самото начало било така; да про-излязат човеци от камъни, е все същото, както и да се роди младенец от безплодна майка. Така и пророкът, като посочва на това, казва: „*Погледнете на скалата, от която сте изсечени, и в дълбочината на трапа, из който сте извлечени. Погледнете на Авраама, Вашия отец, и на Сара, която ви е родила*.“³ И тъй, като им напомня за това пророчество, той изтъква, че както от самото начало Бог е направил Авраама по чудесен начин баща, като че ли от камък, така и сега това е възможно. Забележи как той ги и плаши, и поразява. Не казал, че Бог е вече въздигнал, за да не изпадат в отчаяние, но че може да въздигне. При това не казал, че може да въздигне от камъните човеци, но много повече – родни чеда на Авраама. Виждаш ли, как той ги отвлеча от плътските мисли и надежди на прагедите, за да имат те надежда за спасение в собственото си покаяние и смиреномъдрие. Виждаш ли, как той, като премахва в тях мисълта за родство по плът, въвежда родството по вяра.

3. Но забележи как той и със следващите думи усилва техния страх и възбужда у тях безпокойство.

¹ Мат. 3, 9.

² Мат. 3, 9.

³ Ис. 51, 1–2.1

Като казал, че „Бог тоже от тия камъни да въздигне чедо Аврааму“, той веднага добавил: „и секирата лежи вече при корена на дърветата“. Цялата негова реч вселява ужас. И той, със самия начин на своя живот, е могъл да говори свободно, пък и те имали нужда от силно изобличение, защото били отдавна огрубели. Да ви кажа ли, говори той, че вие ще се лишите от родството с патриарха и ще видите други, въздигнати от камъни, да получават Вашето достойнство? Но Вашето наказание с това няма да се ограничи: то ще се простре и по-нататък. „И секирата, казва, лежи вече при корена на дърветата.“ Няма нищо по-ужасно от този израз. Ти вече виждаш не един остър сърп, не разрушена ограда или изтъпкано лозе, но най-остра секира, и което е още по-ужасно, лежаща при вратата. Като не вярвали на пророците, те често казвали: „де е Господният ден?“ – и още: „нека... се изпълни решението на Светия Израилев, за да узнает“¹. Тъй като предсказанията се често изпълвали след изминаването на много години, за да ги лиши и от такава една утеха, той ги заплашва с близко бедствие, което изразил с думата: *вече*, като още прибавил: *при корена*. Няма вече никакво разстояние, казва той, тя лежи при самия корен. Не е казал: при клоните, или: при плодовете, но: при корена, като ги поучавал, че в случай на нехайство, те ще бъдат подхвърлени на съвършено непреодолими бедствия и ще останат без всякаква надежда за избавление. И това става, казва той, защото дошлият не е вече раб, както дождащите по-рано, но сам Господ на вселената, в ръцете на Когото има страшно и ужасно наказание.

Но като ги уплашил по такъв начин, той не гопуска те да паднат в отчаяние. Както и по-рано, той не казал, че бил вече въздигнал, но „*че тоже... да въздигне чедо на Авраама*“, за да ги и уплаши, и в същото

¹ Ис. 5, 19.

Време утеши; така и тука той не казал, че секиратата се е вече докоснала до корена, но че „*лежи при корена*“, близо до него, с което се изключва всякакво забавяне. Но макар той и да я поставя в такава близост, само-то отсичане остава в зависимост от вашата воля. Ако вие се покаете и станете по-добри, и секиратата ще бъде отстранена от корена, без да му причини нещо. Ако ли пък продължавате да вършите, каквото и по-рано, и секиратата няма да се забави да изтръгне дървото заедно с корена. Заради това именно тя не се отстранява от корена и като лежи при него, не го отсича, щото вие, от една страна, да не се предадете на леност, а от друга – да се убедите в това, че можете още, макар и в кратко време, да се спасите или покаете. По такъв начин той усилва всякак техния страх, за да ги събуди и приведе към покаяние. Действително, да отпаднеш от прагедите си, да видиш други на своето място, да бъдеш при вратата на опасността и да се подхвърлиш на неизбежно зло, което той означава чрез корена и секиратата – всичко това е достатъчно, за да възбуди и направи най-дейни и самите лениви човеци. И ап. Павел, като посочва на същото, казва: „*Господ ще извърши решително дело на зетята*.“¹ Но не се бой! Или по-добре бой се, но не се отчайвай! Ти можеш още да се надяваш на промяна; присъдата още не е произнесена и секиратата още не е започнала да сече (какво пък наистина би ѝ попречило да сече, когато тя е вече при корена?), а лежи заради това, щото с внушения страх да те изправи и да те направи способен да принасяш плодове. Заради това той и прибавил: „*Всяко дърво, което не дава добър плод, бива отсичано и хвърляно в огъня*.“ Като казал: *Всяко*, с това той отново изкоренява всяка надежда в благородството на прагедите. Бъди, казва той, потомък на самия Авраама, имай за свои родственици безчислени патриарси,

¹ Рим. 9, 28.

но ако сам ти не дагеш плод, ще понесеш само двойно наказание.

С тези думи той заплашва и митничарите, раздрусва и сърцата на воините; но не ги подхвърля на отчаяние, а само ги извежда от всякаква леност. Неговите думи, като внушават страх, предлагат и велика утеха, защото изразът: *което не дава добър плод*, показва, че дървото, което дава плодове, е свободно от всякакво наказание.

4. Но ще кажат: как можем ние да дадем плод, когато ни заплашват с посичане, когато остава тъй малко време и краят се вече приближава? – Можеш, отговаря той, защото от тебе не се изисква такъв плод, какъвто дава дървото. Плодът от дървото изисква и много време, и зависи от промените на времето, и изисква също много грижи. Но за тебе е достатъчно само да поискаш, и дървото веднага ще се разцъфти и ще даде плод. За такова едно плодородие твърде много спомага не само свойството на корена, но и изкуството на самия земледеец. И тъй, за да не започнат да говорят на Иоана: ти ни смущаваши, стесняваш и вършиши върху нас насилие, като поставяши секирата, като ни заплашваш с отсичане и като при самото наказание изискваш плодове, той в доказателство на това, как леко е да се дават плодове, добавя: *„Аз ви кръщавам с вода за покаяние, но Оня, Който иде подире ти, е по-силен от мене; аз не съм достоен“* да развърже ремъка на обущата Му; *„Той ще ви кръсти с Дух Светий и огън.“*¹ С тези думи той показва, че са нужни само едните желание и вяра, а не трудове и подвизи; и както е леко човек да се кръсти, така леко е да се промени и да стане по-добър. Като разтърсил по такъв начин тяхната душа със страха от съда, с очакване на наказание, с напомняне за секирата, с тяхното отчуждаване от прагедите, с довеждане на нови

¹ Мат. 3, 11.

чега и с двояко наказание – посичане и изгаряне, като смекчил с всички средства тяхното жестокосърдие и като възбудил у тях желанието за избавление от тези злини, той, накрай, започва да говори за Христа с нужното внимание, като Му отдава велико предимство, и след това, като провежда разлика между Него и себе си, за да не помислят, че той говори така само от едната угода, сравнява това, което всеки един от тях дава. В действителност той не казал веднага: на Когото не съм достоен да развържа ремъка на обувката Му, но, като изтъкнал първо недостатъчността на своето кръщение, което нищо повече не могло да направи, освен само да ги приведе към покаяние (заради това и не казал: *с водата на опрощаването*, но – *на покаянието*), говори после за кръщението на Христа, което било препълнено с неизразими дарове. За да не би ти, казва той, като слушаш, че Той иде след мене, да започнеш да Го презираш, като идващ по-късно, познай силата на Неговия дар и ще разбереш ясно, че аз не съм казал нищо излишно, нищо повече, като говорех: *не съм достоен да развържа ремъка на обувката Му*. И тъй, когато ти слушаш, че Той е по-силен от мене, не мисли, че аз говоря това само по сравнение; аз даже не съм достоен да бъда в числото на Неговите служители, и даже най-последните служители, и при служението Му да приема даже и най-ниската длъжност. Ето защо той не казал само *обуца*, но – *ремъка на обувката*, което се считало за най-нищожно дело. След това, за да не би ти да помислиш, че това е казано от смирение, той привежда за доказателство самите дела: „Той ще ви кръсти с Дух Светий и огън.“

Виждаш колко голяма е мъдростта на Кръстителя! Когато сам той проповядва, говори за това, което възбужда страх и ужас, когато пък указва на Христа, говори вече кротко и утешително. Не говори вече нито за секира, нито за дърво, което трябва да се отсе-

че и хвърли в огъня, нито за бъдещия гняв, но указва на прощението на греховете, на оправданието, освещението, изкуплението, осиновяването, братството, участието в наследството и изобилното изливане на Светия Дух. Всичко това той разбирал под думите: ще ви кръсти, с Дух Светий, като изразявал с това образно изобилното изливане на благодатта. Той не казал: ще ви даде Светия Дух, но *„ще ви кръсти с Дух Светий“*, като присъединява пък думите: *„и с огън“*, още повече изразява силата и могъщото действие на благодатта.

5. Представи си пък, какво трябва да бъде разположението на слушателите при мисълта, че те скоро ще бъдат подобни на пророците, и при това на най-великите от тях. Той споменал за огъня именно с цел, да ги приведе към мисълта за тези мъже, тъй като почти всички видения, които им се явявали, били откривани с огън. Така Бог беседвал с Моисея при къпината, така беседвал с целия народ на Синайската планина, така говорил с Иезекииля посред херувимите. Виж пък как той възбужда слушателя, като казал отнапред за това, което трябвало да стане след всичко. В действителност отначало трябвало да стане заколването на Агнеца, унищожаването на греха, премахването на враждата, след това погребението и възкресението, и накрай вече дохаждането на Светия Дух. Но за всичко това той засега още нищо не говори и поставя напред последното – това, за което било извършено всичко останало и което можело да изтъкне по особен начин достойнството на Христа. И това той прави с цел, щото слушателят, след като узнае, че ще получи Вседействащия Св. Дух, да попита в себе си: как и по какъв начин е възможно това, когато грехът тъй силно властва? – и щото, като забележи у него такова смущение и готовност към слушане, да говори тогава и за страданието, тъй като след това никой не

може да се съблазнява относно очакването на такъв един голям дар. Ето защо той отново извикал: „Ето Агнецът Божий, Който Взета Върху Си греха на света.“¹ Той не казал: Който прощава, но „Който Взета“, което означава по-голяма грижа, тъй като не е все еднaкво – само да се прости грехът или да се възприеме: първото не е съпроводено с никаква опасност, а последното е съединено със смърт. И той още говорил, че Христос „е Син Божий“². Но и тези думи не давали на слушателите ясно понятие за Неговото достойнство, защото от тях те не могли още да заключат, че Той е истинският Син; между това от изобилното даване на Духа това вече ставало несъмнено. Заради това и Бог Отец, като изпраща Йоана, указал като пръв признак на достойнството на Този, Който трябва да дойде, следното: „Над Когото Видиш да слеза Духът и да остава Върху Него, Този е, Който кръщава с Дух Светий.“³ Ето защо и сам Йоан казва: „Аз Видях и свидетелствах, че Този е Син Божий“⁴, тъй като чрез онова ставало вече несъмнено и това последното.

След това той, като съобщава нещо приятно и като ободрява и успокоява слушателя, отново започва да го притиска, за да не би той да падне в безгрижие. Такъв бил вече иудейският народ; между богатата той скоро изпадал в разпуснатост и ставал по-лош. Заради това Йоан отново го заплашва, като казва: „Лопатата Му е в ръката Му.“⁵ По-рано той говорил за наказанието, а тук показва вече и съдията и представя вечността на мъките: „лявата, казва той, ще изгори с неугасит огън“. От тука ти виждаш, че Господ на тварите се уподобява и на земеделец, макар

¹ Иоан. 1, 29.

² Иоан. 1, 34.

³ Иоан. 1, 33.

⁴ Иоан. 1, 34.

⁵ Мат. 3, 12.

и на друго място и за Отца Христос да казва: „*Моят Отец е лозарят*.“¹ Тъй като по-рано той говорил за секиратата, за да не би ти да помислиш, че тази работа изисква труд и е мъчна за изпълнение, той пояснява с друг пример и нейната лекост, като изтъква, че целият мир е в Неговата власт, защото Той не би могъл да наказва тези, които не са Негови. Сега всичко е смесено, и макар пшеницата да блести, тя стои заедно с плявата, както на гумното, а не както в житницата. Тогава пък ще има голямо разделение. Де са тези, които не вярват в геената? – Иоан приписва на Христа две действия: да кръщава със Светия Дух и да предава невярващите на огъня. И тъй, ако е необходимо да се вярва на първото, необходимо е също – и на последното. Заради това именно той поставил заедно две предсказания, щото едното, като се изпълни, да уверява в другото, което още не се е било изпълнило. Също така постъпва твърде често и сам Христос, като понякога съединява две пророчества в едни и същи неща, а понякога – в противоположни, и обещава да изпълни едното от тях тука, а другото в бъдещия живот, щото изпълнението се пророчество да уверява и най-упоритите в това, което още не се е изпълнило. Така например на тези, които заради Него оставили всичко, Той обещава да въздаде стократно в сегашния век и след това да им дарува вечен живот в бъдещето; чрез сегашното въздаяние уверява и в несъмненото получаване на бъдещото. Също така постъпил при сегашния случай и Иоан, като направил две предсказания, т.е., че Христос ще кръщава със Светия Дух и че ще изгара с неугасим огън.

6. И тъй, ако Христос не би кръщавал всекидневно със Св. Дух апостолите и всички, които желаели това, ти би могъл да се съмняваш и в другото. Ако пък това, което било явно по-високо, по-трудно и недостъпно

¹ Иоан. 15, 1.

за ума, се изпълнило и всекидневно се изпълнява, защо тогава ти не считаш за истинно това, което е леко и понятно? И тъй, Йоан, като казал: *Той ще кръщава със СВ. Дух и с огън*, и като обещал тука много блага, Веднага, за да не би ти от това да изпаднеш в безгрижие, като оставя всичко предишно, указва на лопатата, като означава с това бъдещия съд. Не мислете, казва той, че е достатъчно само едното кръщение, макар вие после да сте живели нечестиво. Не, нам е нужна още много добродетел и мъдрост. По такъв начин той от секирата ги води към богатства и водата на кръщението, а след това ги заплашва с лопата и неугасващ огън. Между тези, които не били още приели кръщението, той не прави никакво различие и говори просто: „*всяко дърво, което не дава добър плод, бива отсичано*“, като указва с това на наказанието, което очаква всички невярващи, а след кръщението прави вече различие, понеже мнозина от вярващите щели да водят живот, недостоен за вярата.

И тъй, нека никой да не бъде плява, за да не бъде лек при веянето, да не се предава на лоши склонности, които ще го увеличат леко навсякъде. Ако ти останеш пшеница, макар и да те постигне изкушение, няма да претърпиш никакво зло, тъй като и на гумното зъбчатите колелета на вършачката не раздробяват пшеницата. Ако ти се смесиш със слабата слама, и тук ще търпиш непоносими бедствия, притискан от всички, и там ще те постигне вечно наказание. Действително всички такива, още тук, преди бъдещата пещ, стават храна на безумните страсти, както сламата – на безсловесните животни, а там пък стават вещество и храна на огъня.

Ако Йоан би казал пряко, че Христос ще съди нашите дела, неговите думи нямаше да бъдат приети така леко; но като употребил притча, в която всичко се изразявало, той внушил по-голямо доверие и слуша-

телят се увеличал от него с още по-голяма охота. Заради това и Христос повечето пъти беседвал с тях по такъв начин, като употребявал в Своята реч сравнението с гумно, жетва, лозе, лун, поле, мрежа, рибен лов и с всякакви други окръжаващи ги предмети. Същото направил тука и Кръстителят; той представил като най-силно доказателство на своите гуми гара на Светия Дух. Който е толкова могъщ, казвал той, че може да отпуща грехове и да дарува Св. Дух, Той може още повече да направи и това. Забелязваш ли, как тука отнапред се указва върху тайнството на възкресението и на съда?

Защо пък, ще запитат някои, той не говорил за знаменията и за чудесата, които щели да бъдат наскоро извършени от Христа? – Защото даруването на Св. Дух било най-Великото от всички чудеса, и всички само заради него били и извършени. Като указал на главното, с това той всичко обгърнал: победата върху смъртта, очистването от греховете, премахването на проклятието, освобождаването от продължителната борба, влизането в рая, възкачването на небето, общуването с ангелите, участието в бъдещите блага – получаването на Св. Дух служило като залог на всичко това. По такъв начин, като говорил за него, той вече говорил и за възкресението на телата, и за знаменията, които щели да станат при него, и за участието в царството, и за тези блага, които *„око не е виждало, ухо не е чувало, и човеку на ум“* не са идвали.¹ Всичко това ни е дадено заедно с онзи дар. Следователно излишно би било и да се говори за знаменията, които наскоро щели да станат и за които се предоставяло да се съди със собствените очи, а трябвало да се говори за това, в което се те съмнявали, именно, че Христос е Син Божий, че Той несравнено превъзхожда Иоана, че Той ще вземе греховете на света, че Той ще

¹ I Кор. 2, 9.

подхвърли на съд нашите дела, че нашият живот не се ограничава само със сегашния, но че всеки получава заслуженото наказание след гроба. Всичко това още не могло да бъде представено нагледно.

7. И тъй, като знаем това, нека бъдем внимателни, докато се намираме на гумното; тука човек още може и от плевели да се обърне в пшеница, тъй както и от пшеница мнозина са се обърнали в плевели. Да не ослабваме, да не се увличаме от всякакъв вятър, да не се отделяме от нашите братя, колкото те и да ни се виждат малки и незнатни. Пък и пшеницата, макар по величина и да е по-малка от плевелите, но по качество е по-добра от тях. Обръщай внимание не на външното величие, тъй като то е приготвено за огъня, а на твърдото и неразруσιμο смирение пред Бога, което не може да бъде нито отсечено, нито изгорено в огъня. Само заради тези смирени Бог търпи плевелите; чрез общуването със смирените плевелите биха могли да станат по-добри. Заради това няма още и съд, за да можем всички ние да получим венци, за да се обърнат мнозина от лукавството към добродетелта.

И тъй, като слушаме тази притча, нека да се боим, защото този огън е неугасим. Ти ще запиташ как може той да бъде неугасим? – Но не виждаш ли ти слънцето, което винаги гори и никога не угасва? Не виждаш ли също и къпината, която гори и не изгаря? И тъй, ако и ти искаш да избегнеш огъня, отстрани жестокосърдието, и ти няма вече да го изпиташ. Ако ти тука повярваш на тези думи, когато идеш в загробния живот, няма да видиш огнена пещ; ако пък тука не повярваш, там ще я узнаеш добре на опит, но тогава ще бъде вече невъзможно да я избегнеш. Мъчението, определено за тези, които са водили неправеден живот, е неизбежно. Но и само едната вяра не е достатъчна; и демоните треперят пред Бога, но при всичко това няма да избягнат мъчението. Затова

ние трябва да водим своя живот с голямо внимание. Заради това именно ние ви често събираме тука, не с цел, щото вие само да идвате тука, но и да получите някакви плодове от присъствието си тук. Ако пък вие излизате от тука без всякакъв плод, тогава, макар и да дохождате винаги тука, вашето дохождане и присъствие няма да има никакво значение.

Ако ние, като изпращаме децата при учителите и виждаме, че те не се научават на нищо, негодуваме силно против учителите и често ги изпращаме при други, как ще извиним себе си, ако не употребяваме такова старание към добродетелта, каквото проявяваме по отношение към тези земни занятия, и винаги носим дома празни листове? При това тука в църква учителите са и по-добри, и повече. На всяко събрание ние ви представяме и учители, и пророци, и апостоли, и патриарси, и всички праведни, и при все това няма никаква полза. Като изпееете два или три псалма и като извършите, както и да е, обикновените молитви, вие се разотивате, като мислите, че това е достатъчно за вашето спасение. Слушали ли сте вие какво говори пророкът, или по-добре, сам Бог чрез пророка? – *„Този народ се приближава към Мене с устата си... а сърцето Му отстои далече от Мене.“*¹

Нека да не бъде казано същото и за нас! Заради това заличи буквите, или по-добре тези писмена, които дяволът е написал в твоята душа, и ми донеси сърце свободно от всички житейски смущения, за да мога аз да напиша безпрепятствено върху него това, което искам. Сега нищо друго не може да се види в него, освен дяволските писмена: за грабеж, за сребролюбие, за завист и за злоба. Заради това аз, когато вземам вашите листове, не мога даже и да ги чета; аз не намирам тези букви, които ние ви написваме в неделните дни, и с които ви изпращаме, а намирам вместо тях

¹ Ис. 29, 13.

други – негодни и изкривени. Ние заличаваме тези букви и написваме духовни букви, а вие, като излезете от тука, предавате сърцата си на дявола; и там му давате случай, да напише във вас своето, вместо нашето. Каква последица ще има от това? – Макар аз и да не говоря, за това вече знае съвестта на всекиго. Но аз няма да престана да изпълнявам моето задължение, да пиша във вас правилни букви. Ако пък вие рушите нашия труд, нам предстои несъмнена награда, а вам немалка опасност. Все пак аз не желая да ви говоря нищо тъгостно.

8. Аз пак ви напомням и ви моля: подражавайте в този случай поне на прилежанието на малките деца. Те преди всичко научават отделните букви, след това се стараят да ги изговарят съединено в отделните думи и накрай, по такъв начин, дохождат и до четенето. Нека и ние да постъпваме така. Като разделим добродетелта на части, преди всичко да се научим да не проклинаме, да не престъпваме клетвата, да не злословим; след това, като преминаваме към друга буква, да се научим да не завиждаме, да не обичаме плътта, да не угаждаме на стомаха, да не се опиваме, да не бъдем жестоки и небрежни; от тези добродетели пък да преминем към буквите, като се стремим към въздържание и презрение на чревоугодничеството, към целомъдрие, правда, презрение на славата, към кротост и сърдечно съкрушение – всичко това да съберем в едно и да напишем в нашата душа. И във всичко това ние можем да се упражняваме дома с приятелите, с жената, с децата. Да започнем с първите най-леки добродетели, например с въздържането от проклятие, и с този начален урок да се занимаваме непременно дома. Пък и дома има много препятствия за това занятие: там слугата раздразнява, оскърбяващата жена възбужда гняв, глупавото и своеволно дете довежда до закани и проклетия. И тъй, ако ти дома, дето постоянно се

раздразняваш от всичко това, се удържиш от проклятието, ще можеш леко да се въздържиш от него и в обществото. Също така ще престанеш и да ругаеш, ако не ругаеш нито жената, нито служителя, нито някого друго от своите домашни. Жената често, като похвалява друг мъж и като оплаква своята участ при тебе, подбужда те да злословиш похваляемия; но ти не дождай до това, да го злословиш, а пренеси всичко великодушно. Също така, ако видиш, че твоите слуги хвалят другите господари, не се смущавай, но бъди великодушен. Нека твоят дом да бъде място за борба и подвижничество в добродетелта; като се обучиш добре тука, ти ще можеш с голямо изкуство да се държиш и в обществото. По същия начин постъпвай и със славолюбието. Ако свикнеш да не се гордееш пред жената и слугите, леко ще преодолееш тази страст и в обноските си към другите. Макар навсякъде тази болест и да е тежка и мъчителна, тя е особено такава в присъствието на жената. Ако следователно ние разрушим тука нейната сила, леко ще я преодолеем и при други случаи. По такъв начин ще постъпваме и с другите страсти, като се подвизаваме и упражняваме всекидневно против тях дома. А за да бъде този подвиг по-лек за нас, да наложим на себе си и епитимия (наказание за изправление – покаяние), ако престъпим някоя от предначертаните длъжности. Нека и епитимията да ни бъде в услуга; тя няма да ни причини вреда, а ще ни придобие награда и ще ни принесе най-голяма полза, когато ние например осъдим себе си на строг пост, на земни поклони или на някакво друго трудно дело. По такъв начин ние ще придобием отвсякъде големи изгоди: и тука ще вкусваме сладостта на добродетелния живот, и ще получим бъдещите блага, и ще бъдем приятели на Бога.

А за да не се случи пък същото, именно, щото вие, като се почудите на казаното тука, след излиза-

нето си от тука, да хвърлите безгрижно книгата на Вашия ум и да дадете на дявола случай да заличи написаното в нея, нека всеки, като иде вкъщи, да повика своята жена, да ѝ разкаже това, което е изслушал, да я вземе за помощница и от този ден да встъпи на това прекрасно поприще, като подкрепя себе си с елerea на Св. Дух. Ако през време на този подвиг ти паднеш неведнъж, не се отчайвай, но пак ставай и се подвизавай, и не отстъпвай дотогова, докато не се увенчаеш с блестящия Венец на победата над дявола, и не скриеш в безопасно хранилище придобивките на добродетелта. Когато се затвърдиш в навика на такава блага мъдрост, няма вече да престъпваш някои заповеди по небрежност, защото привычката по сила е подобна на природата. Както е леко да се спи, яде, пие, почива, така също леко ще бъде за нас и изпълнението на добродетелта. В награда за това ние ще получим чисто удоволствие, ще достигнем тихо пристанище, ще се наслаждаваме с постоянно спокойствие и като отправим в онзи ден нашия кораб, натоварен със съкровища, към онзи град, ще се удостоим с неувяхващи Венци, които нека да можем всички ние да получим с благодатта и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила сега, винаги и во веки веков.

Амин!

Гл. 3, ст. 13–17

Ст. 13: „Тогава Иисус дохожда от Галилея на Йордан при Иоана, за да се кръсти от него.“

1. С рабите Господ, с виновните Съдията отива да се кръщава! Не се смуцавай от това; в това именно смирение сияе особено Неговата висота. Пък и защо да се учудваме, когато приел кръщение и заедно с другите отишъл при Своя раб Този, Който благоволил да бъде толкова много време в девическа утроба, да се роди с нашето естество, да бъде бит и разпънат, и да претърпи всичко, каквото Той претърпял? Чудно е именно това, че Той, като бил Бог, пожелал да стане човек: всичко друго било вече последица на това. Заради това и Иоан говорил предварително, че не е достоен да развърже и ремъка на обувката Му¹, че Христос е Съдия, че ще въздаде на всекиго заслуженото и ще изпрати в изобилие на всички Св. Дух. Така говорил той, щото ти, като Го гледаш, че отива на кръщение, да не считаеш това унижително за Него. Ето защо и Иоан, когато Той отишъл да се кръсти, Го отклонява, като казва: „Аз итако нужда да се кръстя от Тебе, а Ти ли идеш при мене?“² Тъй като Иоановото кръщение било кръщение за покаяние и привеждане човеците към съзнанието на греховете, за да не би някой да помисли, че и Иисус дохожда на Йордан с такова намерение, Иоан, като предупреждава, нарича Го Агнец и Изкупител на света от греха. Този, Който могъл да унищожи греховете на целия човешки род, трябва сам, без съмнение, да бъде безгрешен. Иоан не казал: ето безгрешния! – но,

¹ Лук. 3, 16.

² Мат. 3, 14.

което е много по-важно: „Който Взета Върху Си греха на света“¹, щото ти заедно с това да се увериш, а като се увериш, да видиш, че Той дохожда за кръщение с някаква друга цел. Заради това именно Йоан казал на Христа, Който дошъл при него: „Аз и тат нужда да се кръстя от Тебе, а Ти ли идеш при мене?“ Не казал: Ти ли искаш да се кръстиш от мене? Той не дръзнал да каже и това. Но какво казал: „Ти ли идеш при Мене?“ Но какво пък Христос е извършил? – Той и тук постъпил така, както после и с Петра. И Петър не Му давал да измие краката Му, но когато чул: „което върши Аз, ти сега не знаеш, а отпосле ще разбереш“, и също: „няташ дела с Мене“², веднага оставил упорството и проявил послушание. По същия начин и Йоан, като чул: „остави сега; защото тъй нат подобава да изпълнит Всяка правда“³, незабавно се покорил. И двамата, и Петър, и Йоан, не били упорити, но проявявали и любов, и послушание, и се стараели във всичко да се покоряват на Господа.

Виждаш как Иисус убеждава Йоана със същото, в което той се особено затруднявал: Той не казал, че това изисква справедливостта, но: *тъй подобава*. Когато Йоан считал твърде неприлично за Него да приеме кръщение от раб, Той, напротив, посочва му пълното приличие на това, като му казва: не се ли ти отклоняваш и отричаш от това, понеже го намираш за неприлично? Напротив, това е твърде прилично, и заради това остави го. И не казал просто: *остави*, но прибавил: *сега*. Невинаги ще става това, казал Той; напротив, ти ще Ме видиш и в такова положение, в каквото желаеш да Ме видиш, а сега го само очаквай.

По-нататък Христос обяснява, защо това е прилично – Но защо е това прилично? – Заради това, че

¹ Йоан, 1, 29.

² Йоан, 13, 7, 8.

³ Мат. 3, 15.

ние трябва да изпълним целия закон, което Той изтъкнал с думите: *Всяка правда*, понеже правдата е изпълнение на заповедите. Тъй като ние, казва Христос, сме изпълнили вече всички други заповеди и остава само едното това, трябва и то да се прибави. Аз дойдох да премахна проклятието, което лежи върху вас поради престъпването на закона; заради това съм длъжен преди всичко сам да изпълня целия закон и да ви освободя от осъждането, и по-такъв начин да прекратя действието на закона. И тъй, на Мене предстои да изпълня целия закон, защото съм длъжен да премахна проклятието, написано против вас в закона. Затова Аз и приех плът, и дойдох в света. – *„Тогава Иоан Го допуска. И като се кръсти, Иисус веднага излезе из водата, и ето, отвориха Му се небесата, и видя Духа Божий да слеза като гълъб и да се спуска върху Него.“*

2. Естествено, народът почитал Иоана много по-високо от Христа. Иоан прекарвал целия си живот в пустинята, бил син на архиерей, носил необикновена греха, приканвал всички към кръщение и освен това бил роден от неплодна; Иисус пък произлизал от незнатна Девица (рождението от Девица не било на всички известно), възпитавал се дома, общувал с всички и носил обикновена греха. Тъй като никой не знаел неизразимите тайни на домостроителството, считали Христа за по-малък. Кръщението Му от Иоана можело още повече да затвърди суждеите в това мнение, макар те и да не са имали други побуди към това. Те мислели за Христа, че и Той е от числото на обикновените човеци. Ако Той беше необикновен човек, разсъждавали те, нямаше да дойде да се кръсти заедно с другите. Напротив, Иоан бил в техните очи много по-голям и по-удивителен от Него. Ето защо, за да не се затвърди у народа такава мисъл, отварят се небесата веднага след кръщението на Иисуса, слеза Дух Светий и заедно с Него се разнася глас, който възвестява гос-

тойнството на Иисуса, като Единороден. А тъй като този глас: „Този е Моят Възлюбен Син“¹ на мнозина се сторил като отнасящ се до Йоана, защото не било добавено: този, който се кръщава, но било просто казано – *този*, – пък както и по самото достойнство на кръстителя, така и поради всички горепосочени обстоятелства, всеки, който слушал тези думи, поестествено ги отнасял към кръщаващия, отколкото към кръстения, – Дух Светия слязъл във вод на гълъб, за да насочи гласа към Иисуса и да покаже на всички, че думата *този* е казана не за Йоана Кръстителя, но за кръстия се Иисуса.

Защо пък учейците, ще запитат някои, въпреки това събитие не повярвали в Него? Поради своето жестокосърдие. Също така и при Моисея имало много чудеса, макар и не така велики, но народът, след всички тези чудеса, след гласовете, тръбите и мълните, излял си телец и се прилепил към Веелфегора. Пък и самите тези, които били при кръщението, видели покъсно и възкресението на Лазаря, и все пак не само не повярвали в Този, Който извършил това чудо, но даже и много пъти се опитвали да Го убият. И тъй, ако те, които виждали със собствените си очи възкресението на мъртвите, упорствали до такава степен в злото и неверието, защо да се учудваме, когато те не повярвали на гласа, който идел от горе? Когато душата се намира в състояние на безчувственост и разврат и е обхваната от недъга на завистта, тогава тя не се убеждава с никакво чудо. Напротив, когато душата е благопризнателна, тогава тя приема всичко с вяра, даже няма особена нужда и от чудеса.

И тъй, не питай защо те не са повярвали, но разгледай по-добре, не е ли било направено всичко, което било необходимо за привеждането им към Вярата? Че е било направено всичко, за това свидетелства сам Бог,

¹ Мат. 3, 17.

когато чрез устата на пророка защитава всичко, каквото бил направил за тяхното благо. Когато иудеите били заплашени от гибел и най-тежко наказание, за да не би някой да обвинява Промисъла за техния разврат, Той казва: „Какво още трябваше да сторя за Моето лозе и го не сторих?“¹ Така и тука, разгледай, кое още би трябвало да бъде, и не е било. Пък и винаги когато се появят подобни разсъждения за Божия промисъл, употребявай този начин на защита против тези, които гръзват да го обвиняват за пороците на хората.

Виж, какви чудеса се извършват, и какви начала на бъдещето се разкриват; не раят, а самото небе се отваря! Но, нека речта против иудеите да отложим за друго време, а сега, при съдействието на Бога, да преминем към по-нататъшното.

„И като се кръсти, Иисус веднага излезе от водата, и ето, отвориха Му се небесата.“ Защо са се отворили небесата? – За това, щото ти да узнаеш, че и при твоего кръщение става същото; тогава Бог те повиква към небесното отечество и те убеждава да нямаш вече нищо общо със земята. Ти не виждаш това, но въпреки това не се съмнявай. Чувствените видения на чудните и духовни неща и всички подобни знамения се явяват само в началото и само за хора груби и такива, които не могат да възприемат никаква мисъл за безтелесното същество, а се учудват само на видимото и заради това имат нужда от чувствени видения; но и това става с цел, щото с вяра да се приема това, което било вече веднъж в началото затвърдено с чудеса, макар тези чудеса след това вече и да не се появявали. Така на събранието на апостолите произлязъл шум като от силна буря и се появили огнени езици; това станало не за самите апостоли, а за иудеите, които тогава се намирали с тях. И ние самите приемаме това, което веднъж е било затвърдено

¹ Ис. 5. 4.

с чудеса, макар и да няма повече чувствени знамения. Така и при кръщението гълъбът се явил, за да покаже, като с пръст, на присъстващите и на Йоана, Божия Син, а също така, за да узнаеш и ти, че и върху тебе, когато се кръщаваш, слиза Дух Светий.

3. Но ние нямаме вече нужда от чувствени видения, защото за нас вместо всички знамения е достатъчна едната вяра; знаменията се дават не за вярващите, а за невярващите. Защо пък Дух Светий се явил във вид на гълъб? – Защото гълъбът е кротко и чисто животно. И тъй като Дух Светий е Дух на кротостта, Той се явил в този вид. Освен това това явление ни напомня и за древната история. Когато Всеобщият потоп обхванал цялата Вселена и нашият род бил подхвърлен на опасността да бъде съвършено унищожен, тогава се явила тази птица като знак за прекратяването на потопа и като донесла маслинено клонче, съобщила богатата вест за всеобщия мир във Вселената. Всичко това било предобраз на бъдещето. Тогава хората се намирали в твърде греховно състояние и заслужавали много по-голямо наказание. За да не би ти да се отчаеш, Св. Писание ти напомня тази история. И в онова време, въпреки най-отчаяното положение на нещата, все пак имало избавление от бедствията и възстановяване; те се давали чрез наказание, а сега чрез благодатта и неизразимия дар. Заради това и гълъбът сега се явява не с маслинено клонче, а ни указва на Освободителя от всички злини и ни дава сладки надежди. Той извежда от ковчега не само един човек, но възкачва цялата Вселена на небето, и вместо маслинено клонче донася осиновяването на целия човешки род.

Като си представяш величието на този дар, не умалявай в твоите мисли достойнството на Светия Дух само заради това, че Той се явил в такъв образ. Аз съм слушал как някои казват, че разликата между

Христа и Светия Дух е такава, каквато между човека и гълъба, защото Христос се явил в човешки образ, а Св. Дух във вид на гълъб. Какво може да се отговори на това? – Син Божий приел човешко естество, а Дух Светий не приел естеството на гълъба. Заради това и евангелистът не казал: В естеството на гълъб, но – *Във вид* на гълъб. Пък и освен при този случай той никога после не се явявал в такъв образ. По-нататък, ако ти само поради тази причина Го считаеш за по-малък по достойнство, тогава заради същото и херувимите ще бъдат по-високи от Него, и при това толкова пъти, колкото орелът превъзхожда гълъба, защото те се явявали във вид на орел. Също и ангелите ще бъдат по-високи от Него, защото и те се явяват често в човешки образ. Но нека да не бъде това, да не бъде! Едно нещо е да станеш истински човек, а друго – в определено време да се явяваш в някакъв вид.

И тъй, не бди неблагодарен пред своя Благодетел и не отплащай със зло за добро на Този, Който ти е дарувал източника на блаженството. Дето е достойнството на осиновяването, там се премахват всички злини и се даруват всички блага. Ето защо се отънява иудейското кръщение, а нашето получава начало. Каквото станало с пасхата, същото произлязло и с кръщението. Както там Христос, като извършил и едната, и другата пасха, едната отменил, а на другата положил началото, така и тука, като изпълнил иудейското кръщение, отворил вратата и на кръщението на новозаветната Църква. Както там на една вечеря, така и тук в една ръка не само предобрази начертал, но и истината представил. Само нашето кръщение има благодатта на Св. Дух; Иоановото кръщение нямало такъв дар. Заради това нищо подобно не се случило при кръщението на другите човеци, а се извършило само с Този, Който щял да даде този дар, щото ти освен гореказаното, да узнаеш и това, че не

чистотата на кръщаващия, но силата на Кръстия е произвела това.

Тогава небесата се отворили, и Дух Светий слязъл. От древния начин на живота Христос ни привежда към новия, като ни отваря небесните врати и като ни изпраща от там Светия Дух, Който ни повиква към небесното отечество, и не само ни повиква, но и ни облича с най-високо достойнство: прави ни не ангели и архангели, но възлюбени синове Божии и по такъв начин ни дава възможност да бъдем участници на небесното наследство.

4. Като имаш всичко това предвид, прояви живот, достоен и за любовта на Този, Който те приканва, и за жителите на небето, и за честта, която ти е дарувана. Като се разпънеш за света и като разпънеш света в себе си, старай се с всякакво усърдие да живееш така, както живеят на небесата. Не мисли, че ти имаш нещо общо със земята, защото твоеото тяло не е още възнесено на небето; твоята глава е там – на небесата. Заради това Господ слязъл на земята и довел със Себе си ангели, а след това, като възприел твоята човешка природа, възлязъл на небето, щото ти, още преди да се възкачиш там, да се увериш, че можеш да живееш и на земята, както на небето. И така, нека постоянно да пазим достойнството, което сме получили в началото при кръщението; да се стремим всекидневно към небесните жилища и всичко земно да считаме за сянка и за съновидение. И наистина, ако някой земен цар би осиновил неочаквано тебе, бедния и незнатния, ти не би помислил за своята бедна къща, макар разликата при това и да не е тъй голяма. Така също ти не мисли за нищо предишно, защото си повикан към блага, много по-големи. Този, Който те вика, е Господ на ангелите, а благата, които ти са дарувани, превъзхождат всяка представа и разбиране. Той те преселва не от земята на земята, подобно на земния

цар, но от земята на небето, и от смъртното естество в безсмъртна и неизразима слава, която само тогава ще ни се открие в истинския свой вид, когато ще се наслаждаваме от нея.

Като се надяваш да получиш такива блага, нима ти още ще си спомняш за парите и ще се прилепнеш към земните мечти? Нима не можеш да се увериш, че всичко видимо е по-малоценно от друпите на просяка? Как можеш ти да бъдеш достоен за такава велика чест? Какво оправдание ще представиш? Или по-добре, какво наказание няма да те постигне, когато след такъв дар пак бягаш към предишния бълвоч? Ти ще бъдеш наказан за своите грехове не просто като човек, но като син Божий, и величието на честта ще ти послужи само за по-голямо наказание. И ние за едни и същи простъпки не еднакво наказваме провинилите се служители и деца, особено когато те са много благодетелствани от нас. И ако този, на когото бил даден за жилище раят, само заради едно непослушание след великата чест бил подхвърлен на толкова големи бедствия, ние пък, които сме получили небето и сме станали сънаследници на Единородния, можем ли да получим прощение, когато, като оставим гълъба, побегнем към змията? Не, ние няма вече да чуем тогава: „*пръст си и в пръст ще се върнеш*“¹, или: *обработвай земята*², и другото, което някога било казано на Адама; нас ни заплашват наказания много по-тежки – външна тъмнина, неразкъсваеми вериги, смъртоносен червей и скърцане със зъби; и това ще бъде според делата ни. Този, който и след толкова благосъстояние не стане по-добър, с пълна справедливост трябва да се подхвърли на крайно и най-тежко наказание. Илия някога отварял и затварял небето, за да даде дъжд и да го прекрати; а на тебе се отваря небето, за да се възкачиш на него, и

¹ Бит. 3, 19.

² Бит. 4, 12.

не само сам да се възкачиш, но което е още по-важно, и други да възкачиш със себе си, ако пожелаеш. Ето каква свобода и власт ти е дарувал Господ над всички Свои (блага).

И тъй, ако там е нашият дом, нека да поставим там всичкия си имот и да не оставим тука нищо, за да не се лишим от него. Тука, на земята, макар и да затвориш своето имущество с ключ, със здрави врати и ключалки, макар и да поставиш хиляди пазачи, и да го защитиш против всички злодеи, макар и да го скриеш от погледа на завистниците, макар даже да го предпазиш от молците и разваляне, причинено от времето, което обаче е невъзможно, ти все пак няма да избегнеш рано или късно смъртта; всичко това ще ти бъде отнето в един миг, и не само отнето, но и предадено в ръцете на твоите врагове. Ако пък ти препратиш твоя имот в небесния дом, ще бъдеш свършено безопасен. Там ти няма да имаш нужда нито от ключове, нито от врати, нито от ключалки. Такава е крепостта на този град; така непристъпно е това място за грабителите; така недостъпно за тлението и оградено от всякаква зла помисъл.

5. Не е ли крайно безумие да събираме всичко там, гето всичко поставено изтлява и загива, а там, гето всичко остава недокоснато и даже се още увеличава, да не поставяме и най-малка част? И това вършим ние, които сме длъжни да живеем вечно! Заради това именно и езичниците не вярват на нашите думи. Те искат не на думи, а в нашите дела да видят доказателства за нашето учение относно бъдещия живот. Като виждат, че ние строим разкошни къщи, устройваме градини и бани, купуваме земя, не искат да вярват, че се готвим да се преселим в друг, небесен град. Ако това би било така, казват те, тогава християните всичко, което имат тук, като го заменят със сребро, навреме го биха отправили там. Така заключа-

ват те от това, което обикновено става в света. И действително, ние виждаме, че богатите човеци строят къщи, купуват земя и всичко друго в градовете, в които имат намерение да живеят. Между това ние вършим противното. С всички сили ние се стараем да придобием земя и за няколко декара земя и къщи не само не жалим парите, но даже проливаме и кръв; за придобиването пък на небето не желаем да пожертваме даже и остатъците, а между това бихме могли да го купим на малка цена, и като го купим, да го владеем вечно.

Ние ще се подхвърлим на крайно наказание, ако отидем там голи и бедни; и не само за своята бедност ще търпим непоносими мъчения, но и особено за това, че и други сме докарали до такова едно състояние. Действително, ако езичниците видят, че и ние, които сме се удостоили с велики тайнства, сме привързани към земното, още повече сами ще се прилепват към него. Чрез това ние самите събираме още по-силен огън върху нашата глава. Вместо да ги учиме да презирате всичко видимо, ние повече от всички други възбуждаме у тях пристрастие към него. Как ще можем да се спасим, когато трябва да бъдем подхвърлени на мъчение за гибелта на други! Нима ти не знаеш, че Христос ни е заповядал да бъдем сол и светилници в този свят, да подкрепяме изнемодряващите от сладострастие, да просвещаваме помрачените от грижи за богатство? Ако пък ние ги хвърлим в още по-голяма тъмнина, и още повече ги разстройваме, каква надежда ни остава за спасение? Съвършено никаква! С вик и скърцане със зъби, със свързани ръце и крака, ще бъдем хвърлени в пъкления огън, след като вече тук се измъчим от грижите за богатство.

И тъй, като размислим за всичко това, да разкъсаме всички вериги на примамливото сребролюбие, за да не изпаднем във веригите, които ще ни завлекат в

неугасимия огън. Този, който робува на богатството, и тука, и там, винаги ще бъде във вериги, а който няма тази страст, и тука, и там ще бъде свободен. За да достигнем и ние тази свобода, нека да счупим тежкия ярем на сребролюбието и да хвъркнем към небето с богатата и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки веков.

Амин!

Гл. 4, ст. 1–11

Ст. 1: *„Тогава Иисус биде отведен от Духа в пустинята, за да бъде изкушен от дявола.“*

1. *Тогава:* кога именно? – След слизането на Светия Дух, след гласа, който слязъл отгоре и възвестил: *„Този е Моят Възлюбен Син, в Когото е Моето благоволение!“* И ето кое е удивително: Иисус, както казва евангелистът, бил отведен в пустинята от Светия Дух. Тъй като Христос Всичко вършил и търпял заради нашето просвещаване, Той и сега допуска да бъде отведен в пустинята и да влезе в борба с дявола, за да не би някой от кръстите се, ако му се случи да претърпи след кръщението по-големи изкушения от предишните, да се смути от тях, като нещо неочаквано, но мъжествено да понесе всяко изкушение, като обикновено дело. Ти си получил оръжие не за това, да стоиш в бездействие, но да се сражаваш. Ето защо и Бог не препятства да бъдеш посещаван от изкушения. Първо, Той ги допуска, за да узнаеш, че ти си станал много по-силен; второ, за да пребъдваш в смирение и да не се превъзнасяш с величието на даровете, като виждаш, че изкушенията могат да те смирят; трето, за да може лукавият дух, който се все още съмнява в твоето отдалечаване от него, като види твоето търпение при изкушенията, да се увери, че ти си го съвършено оставил и си се отдалечил от него; четвърто, за да станеш ти чрез това по-твърд и по-як от всяко желание; пето, да получиш ясно свидетелство за поверените ти съкровища. Действително, дяволът нямаше да дойде при тебе, ако не би те видял на най-високата степен на честта. Заради самото това той и в нача-

лото възстанал против Адама, защото го видял украсен с високо достойнство. След това се въоръжил и против Иова, когато го видял увенчан и прославен от Господа на Вселената.

Защо пък, ще запиташ ти, е казано: „*Молете се, за да не паднете в изкушение*“.¹ Но именно за това ти говори и евангелистът, че Иисус отишъл не сам, а бил отведен в пустинята по божествено решение, с което се изтъква, че и ние не трябва сами да се поддаваме на изкушения, но когато бъдем въвлечени в тях, длъжни сме да ги понасяме мъжествено. И виж, де Го отвел Духът: не в града, не на площада, но в пустинята. Той като че ли искал с това да привлече дявола, като му дава възможност да изкушава не само с глад, но и със самото уединено място, защото дяволът напада на нас особено тогава, когато вижда, че се намираме в уединение, свършено сами. Така и в началото той пристъпил към жената, като я намерил самичка, без мъжа. Когато пък ни види заедно с други, не бива така смел и не се решава да напада. И поради тази именно причина ние трябва по-често да се събираме заедно, за да не може дяволът лесно да ни хваща.

И тъй, дяволът намерил Христа в пустиня, и то в пустиня непроходима (че тази пустиня била такава, за това свидетелства ев. Марк, като казва: „беше със зверовете“²). Виж с каква хитрост, с какво лукавство пристъпва дяволът и какво време е изчакал. Той пристъпва не тогава, когато Иисус постил, но когато огладнял. От тука узнай какво велико благо и колко силно оръжие против дявола е постът; познай и се научи, че, като си се умил с водата на кръшението, не трябва вече да се предаваш на удоволствия, пиянство и изобилно ядене, но да се предаваш на пост. Заради това именно и сам Христос постил, не с цел, че постът Му

¹ Мат. 26, 41.

² Марк. 1, 13.

е бил нужен, но за да научи нас. Причината за греховете до кръщението е било служението на стомаха. Заради това, както лекарят, като излекува болния, запрещава му да върши това, което причинило болестта, така и тук Христос установил пост след кръщението. Чревоугодничеството изгонило и Адама от рая; то било през времето на Ноя причина за потопа; то изпратило огън и над содомците. Макар тяхното престъпление и да било сладострастието, но коренната причина за едното и другото наказание било чревоугодничеството, на което и Иезекиил посочва, като казва: „Ето в какво се състоеше беззаконието“ на содомците: че те в гордост, пресищане и изобилие пируваха.¹ Така и юдеите, като започнали с пиянство и ядене, предали се на беззаконие и извършили най-големи престъпления.

2. Ето защо и Христос постил четиридесет дни, като ни показал с това спасителното лекарство. По-нататък Той не отишъл, за да не би чрез извънмерното величие на чудото да направи съмнителна самата истина на възплъщението. Сега такова съмнение не може да се появи, защото и преди Него още Моисей и Илия, като били подкрепяни с божествена сила, могли да издържат също така продължителен пост. Ако Христос би постил по-дълго време, това би послужило за мнозина като повод за съмнение в истината на възплъщението.

И тъй, като постил четиридесет дни и нощи, „най-сетне огладня“²; по такъв начин Той дал на дявола случай да пристъпи към Него и чрез борбата си с него показал, как трябва да се преодолява и побеждава. Така постъпват борците, които искат да научат своите ученици да надвиват и побеждават бореците

¹ Ис. 16. 49.

² Мат. 4. 2.

се с тях; в палестрите¹ те нарочно се борят с други, за да видят учениците телодвиженията на борците и да усвоят изкуството за победа. Същото било извършено и в пустинята. Като пожелал да привлече дявола към борба, Христос открил пред него Своя глад, и когато той се приближил, Христос го хванал и със свойствената Си лекост Го съборил веднъж, втори и трети път.

Но за да не би твърде беглият поглед върху тези победи да намали вашата полза от тях, нека разгледаме подробно всяка борба, като започнем с първата. Когато, казва се, Иисус огладнял, *„приближи се до Него изкусителят и рече: ако си Син Божий, кажи, тия катъни да станат на хлябове.“*² След като вече чул гласа, който слязъл от небето и засвидетелствал: *„Този е Моят Възлюбен Син“*,³ като чул толкова славното свидетелство на Йоана за Него, изкусителят изведнъж Го вижда огладнял. Това го довежда в недоумение: като си спомня казаното за Иисуса, той не може да повярва, че Той бил прост човек; от друга страна, като Го вижда огладнял, не може да допусне, че Той бил Син Божий. Като се намирал в такова недоумение, той пристъпва към Него с думите на съмнението. И, както някога, като пристъпил към Адама, измислил това, което съвсем не е било, за да узнае истината, така и сега, като не знаел ясно неизразимото тайнство на въплъщението, и това, кой стоял пред него, изплита коварно нови мрежи, за да може, по такъв начин, да узнае скритото и останалото в неизвестност. Какво казва той? – *„Ако си Син Божий, кажи тия катъни да станат на хлябове.“* Не казал: ако си гладен, но: *„ако си Син Божий“*, като мислил да Го прелъже с похвала. За глада той премълчава, за да не би да излезе, че той Му

¹ Училища за гимнастика.

² Мат. 4, 3.

³ Мат. 3, 17.

изтъква него налице и иска с това да Го унижи. Като не могъл да разбере величието на действията, отнасящи се до домостроителството на спасението, той мислил, че това е срамно за Христа. Заради това той Го ласкае и Му напомня коварно само за Неговото достойнство.

Какво пък Христос казва? – Като смирява гордостта на дявола и като показва, че случилото се ни най-малко не е срамно и недостойно за Неговата мъдрост, Сам открива и изразява това, за което изкусителят премълчал от ласкателство, и казва: „*Не сато с хляб ще живее човек.*“¹ И тъй, изкусителят започва с потребността на стомаха. Погледни на хитростта на злия дух, с какво той започва борбата и как остава верен на своето коварство: с каквото той изгонил от рая първия човек и го подхвърлил на безчислени бедствия, с това и тук започва своята измама, т.е. с невъздържанието на стомаха. И сега ти ще чуеш от мнозина безумци, че стомахът за тях бил причина на безбройни злини. Но Христос, като желаел да покаже, че и най-жестокото насилие не може да принуди добродетелния човек да направи нещо неприлично, гладува и все пак не се поддава на внушението на дявола, и ни научава с това да не се покоряваме на дявола в нищо. Тъй като първият човек, като послушал дявола, и Бога разгневил, и закона престъпил, Христос ти внушава всякак да не слушаш дявола даже и тогава, когато исканото от него не е престъпление пред закона. Но какво казвам аз – престъпление? Даже когато гемоните внушават нещо полезно, и тогава Господ запрещава да ги слушаме. Така, Той заповядал на бесовете да мълчат даже и тогава, когато те възвестявали, че той е Син Божий. Така, и ап. Павел им запретил да викат, макар това, което те говорили, и да било полезно; за да ги посрами съвършено и да прегради всякаква тяхна зла

¹ Мат. 4, 4.

мисъл против нас, въпреки това, че те проповядвали спасителни истини, прогонил ги, заградил им устата и заповядал да мълчат.¹ Заради това и сега Христос не се съгласил с думите на дявола. Но какво казал? – Той му отговорил с думите на Ветхия завет: „не сато с хляб ще живее човек“. Тези думи значат, че Бог може и със слово да нахрани гладния. С това Христос ни научава, да не отстъпваме никога от Господа, въпреки глада, въпреки други някои страдания, които могат да ни постигнат.

3. Ако пък някой каже, че Спасителят бил глъжен да покаже Своята сила, аз ще го запitam: защо и за какво? Дяволът говорил това, не за да повярва сам, но, както той мислил, да изобличи Христа в неверие, по каквото начин измамил и прародителите, като разкрил, че те имали малко вяра към Бога. Като им обещал тъкмо противното на това, каквото Бог говорил, и като ги надул с празни надежди, хвърлил ги в неверие; а чрез това ги лишил и от благата, които те притежавали. Но Христос не се съгласил с него, както и по-късно с иудеите, които, като се водили от духа на дявола, искали знамения. В единия и в другия случай Христос ни научава, щото ние, макар и да можем да направим нещо, да не вършим нищо напразно и без причина, и даже в случай на крайна нужда да не слушаме дявола.

Какво сега започва да прави този гнусен измамник? Като бил победен от Иисуса и като не могъл да Го склони, въпреки силния Му глад, да се съгласи на неговото искане, дяволът избира друго средство и казва: „Ако си Син Божий, хвърли се долу, защото писано е: на Ангелите си ще заповяда за Тебе и на ръце ще Те понесат.“² Защо той при всяко изкушение добавя: „ако си Син Божий“? Както той постъпил с прародителите, така постъпва и сега. Както тогава с думите: „В

¹ Деян. 16, 18.

² Мат. 4, 6.

деня, в който Вкусите от тях, ще ви се отворят очите“¹, той клеветил Бога, като искал с това да покаже, че те са излъгани, измамени и ни най-малко облагодетелствани, така и сега се старае да внуши същото, като говори: напразно Бог Те е нарекъл Свой Син, Той Те е въвел в заблуждение с този дар; ако това не е така, покажи ни божествената Си сила. А тъй като Господ говорил с него чрез думите на Св. Писание, то и той привежда свидетелството на пророка.

Какво пък Христос сега направил? Той не възнегудувал от това и не се разгневил, но с велика кротост му отговорил пак с думите на Св. Писание: „*Няма да изкусиш Господа, Бога твоего!*“² С това Христос ни научава, че дяволът трябва да се побеждава не със знамения, но с незлобие и дълготърпение, и че нищо не трябва да правим само по честолубие, заради това, да покажем себе си. По-нататък: виж как явно става безумието на изкусителя и при самото привеждане на свидетелството. И двете свидетелства, приведени от Господа, са приведени тъкмо на място, а предложенията от дявола са взети безразборно, както попаднало, и свършено не се отнасят към делото, защото с думите: „*на Ангелите Си ще заповяда за Тебе*“, не ни се предписва да се хвърляме в пропаст; освен това те не са казани за Господа. Но Господ не пожелал да изобличава безумието на дявола, макар той и да привел думите на Св. Писание с обида за Него и в свършено обратен смисъл. От Божия Син никой няма да поиска такова дело; само на дявола и на демоните е свойствено да се хвърлят надолу, а на Бога е свойствено да въздига и тези, които са паднали. Ако е било нужно Син Божий да прояви Своята сила, Той би я проявил, разбира се, не в това, да се хвърля безразсъдно Сам от висота, но в това, да спасява другите. Да се хвърлят в пропасти

¹ Бит. 3, 5.

² Мат. 4, 7.

и стръмнини, е свойствено на тези, които принадлежат към дяволското плъчище.

Така винаги постъпва изкушителят, който управлява демоните. Но Христос и след тези думи не открива Себе си, но все още говори с него като човек; думите: „не сато с хляб ще живее човек“, и: „нята да изкусиш Господа, Бога твоего“, не разкривали още ясно кой е Той, но Го показвали като прост човек. Не се учудвай, че дяволът, като говори с Христа, хвърля се ту в една, ту в друга страна. Както бойците, като получат смъртна рана и се заливат с кръв, хвърлят се в безсъзнание по всички страни, така и той, поразен вече от първия и втория удар, започва безразборно да говори, каквото му дойде на ум, и по такъв начин пристъпва трети път към борбата. Той „Го завежда на твърде висока планина и Му показва всички царства на света и тяхната слава, и Му думта: Всичко това ще Ти дам, ако паднеш и ти се поклониш. Тогава Исус му казва: тахни се от Мене, сатана, защото писано е: Господу, Богу твоему, ще се поклониш и Нему едному ще служиш.“¹ Тъй като дяволът сега вече съгрешил против Бога Отца, като наричал вселената, която принадлежи Нему, своя и се осмелявал да показва себе си за Бог, като че ли той бил творец на мира, Христос накрай му запретил, но и сега не с гняв, а просто: *тахни се, сатана!* Пък и това било по-скоро заповед, отколкото запрещение, защото, щом Христос му казал: *тахни се, сатана!* – той веднага избягал и не посял повече да Го изкушава.

4. Защо ев. Лука казва, че дяволът свършил всички изкушения?² На мене се струва, че той, като споменал за главните изкушения, казал: Всички, защото в тези изкушения се съдържат всички други. Действително, като източници на всички безбройни злини се явяват

¹ Мат. 4, 8–10.

² Лук. 4, 13.

следните три порока: служението на стомаха, гордостта и извънмерното пристрастие към богатство. Като знае това, гнусният изкусител запазва за края най-силното изкушение, т.е. жаждата към по-голям имот. Мъчителното желание да изпита и това изкушение, било у него още от самото начало; но като най-силно от другите, той го запазил за края. Такъв е законът на неговата борба: да употреби след всичко това, което, според неговото мнение, най-сигурно може да повали врага. Така постъпил той и с Иова; така и тук. Като започнал с това, което считал за по-малко важно и най-слабо, стига до най-силното. Как пък трябва той да се побеждава? – Така, както ни е научил Христос: да прибъгваме към Бога, да не падаме духом и при самия глад, като вярваме в Този, Който може да ни нахрани и със слово; и ако получим някакви блага, да не изкушаваме с тях Този, Който ни ги дарува, но, като се задоволяваме с небесната слава, ни най-малко да не се грижим за човешката и да избягваме във всичко излишеството. Наистина, нищо не ни така много хвърля във властта на дявола, както алчността и сребролюбието.

В споменатото ние можем да се уверим даже и от това, което сега произлиза. И сега има такива, които казват: „Всичко това ще ти дадем, ако паднеш и се поклониш“. Тези, макар и да са човеци по естество, но са станали оръдия на дявола. Така и тогава той нападал на Христа не само сам, но се ползвал от помощта на други, което изтъква и евангелист Лука, като казва: „отстъпи от Него до някое време“¹; с тези думи той дава да се разбере, че дяволът нападал на Христа и после чрез своите оръдия.

¹ Лук. 4, 13.

Докато траела борбата, Христос не допускал да се явяват ангели, за да не би с това да прогони този, когото трябвало да хване. Но когато Той изобличил дявола във всичко и го заставил да бяга, тогава се явяват и ангелите. От тука узнай, че и тебе, след победите над дявола, ангелите ще приемат с ръкопляскане и ще те запазят от всички случаи. Така те приели и отнесли в лоното на Авраама Лазаря, който бил изкушаван в нещата на бедността, глада и всички скърби. Христос, както аз и по-рано казвах, изявил тук много от това, което е необходимо и с нас да се случи. И така, понеже всичко това се извършило за тебе, поревнувай и подражавай на победата на Спасителя. Ако някой от служителите на демона или пък някой от неговите привърженици пристъпи към тебе и като се подиграва с тебе, казва: „премести планината, ако си ти чудотворец и велик човек!“ – не се възмущавай от това, не изразявай негодувание, но с кротост отговаряй, както отговарял и твоят Господ: „*Няма да изкусиш Господа, Бога твоего.*“ Ако той ти предлага слава, власт и безбройни съкровища, и поиска за това поклонение, гръж се пак мъжествено. Не само с единия Господ на всички нас постъпил така дяволът, но и против всеки Негов служител той всекидневно строи примки не само в планините и пустините, но и в градовете, на площадите и в съдилищата, и не самичък, но и чрез човеци, негови събратя.

И тъй, какво да правим? – Съвършено да му не вярваме, да заграждаме своя слух за него, да го ненавиждаме, когато ласкае, и колкото повече обещава, толкова повече да се отвръщаме от него. Той и Ева измамил и подхвърлил на най-големи бедствия с това, като ѝ вдъхнал твърде големи надежди. Той, този

неумолим наш враг, води и с нас непрестанна борба. Ние не се грижим толкова за нашето спасение, колкото той за нашата гибел. И тъй, да се отвръщаме от дявола не само на думи, но и на дела, не само с мисъл, но и в действителност, и да не вършим нищо, което му е угодно. Така като постъпваме, ние ще изпълним всичко, което е на Бога угодно. Дяволът ни обещава много, но не с цел, за да ни даде, а за да вземе от нас. Обещава да ни достави богатство чрез грабеж, за да ни отнеме царството и правдата; разпръсва по земята съкровища, като мрежи и примки, за да ни лиши и от тези съкровища, и от небесните; иска да ни обогати тука, за да нямаме богатства там. Когато пък не може да ни лиши от небесното наследство чрез богатството, избира за тази цел друг път – пътя на бедността, както постъпил с Иова. Когато дяволът видял, че богатството не причинило на Иова никаква вреда, изплел мрежи от бедност, като се надявал по такъв начин да сдържи победа над него. Що може да бъде по-безумно от това? Който е умеел да се ползва благоразумно от богатството, той още повече ще може мъжествено да пренася бедността. Който не е имал пристрастие към богатството, когато го е обладал, няма да го търси, когато го загуби, както действително не го потърсил блаженният Иов, напротив, в бедността той станал още по-славен. Макар злият демон и да могъл да го лиши от богатството, от любовта му към Бога не само че не могъл да го лиши, но даже я още повече усилил, и като му отнел всичко, направил само това, че Иов се обогатил с още по-големи блага, тъй че дяволът вече не знаел какво още да предприеме. Колкото повече той го поразявал, толкова повече сили виждал у него. А когато, като изпитал всички средства, не постигнал никакъв успех, прибегнал накрай към древното оръжие, към жената, и като турил на себе си маската на състраданието, изобра-

зил твърде живо и трогателно неговото нещастие, и като че уж се грижи за избавянето му от бедствията, дава гибелен съвет. Но и с това той не победил Иова; този чуден мъж забелязал неговата хитрост и с велико благоразумие заградил устата на жената, която му предлагала съвет по внушението на дявола.

5. Така да постъпваме сме длъжни и ние. Макар под лицето на нашия брат или на искрения ни приятел, или на жената ни, или на някого друго от най-близките нам човеци, дяволът да ни внушава нещо неприлично, ние не трябва по лицето да съдим за думите и да приемаме съвети, но и по гибелния съвет сме длъжни да заключаваме за това, който предлага съвета, и да се отвърщаме от него. Дяволът и сега често постъпва по споменатия начин: взема маската на състраданието и като се преструва за доброжелател, дава ни съвети гибелни и по-вредни от всякаква отрова. Неговата работа е да ни ласкае, за наша вреда; а работата на Бога е да ни наказва, за наше благо. И тъй, да не се оставяме да ни измамват, да не търсим усилено спокоен живот: „когато Господ обича, него наказва“¹, казва Св. Писание. Ако ние, като живеем порочно, се наслаждаваме от благоденствие, още повече трябва да скърбим. Като служим на греха, ние сме длъжни винаги да се боим, но особено тогава, когато не претърпяваме никакво нещастие. Когато Бог ни изпраща наказание, тъй да се каже, на части, облекчава с това наказанието ни за греховете; напротив, когато търпи дълго всички наши прегрешения, с това ни запазва за по-голямо наказание, ако пребиваваме в грехове. Ако и за праведниците е необходимо страдание, още повече е необходимо за грешниците.

Виж, какво велико дълготърпение изпитал върху себе си фараонът и накрай на какво жестоко наказание бил подхвърлен за всички свои злодеяния! Колко

¹ Притч. 3, 12.

много престъпления извършил Навуходоносор, докато накрай не получил наказание за всичко! Също така и евангелският богаташ, поради това, че не претърпял тука никакво бедствие, после станал най-нещастен. Като се насладил от удоволствия през този живот, той преминал в онзи свят, за да претърпи наказание за всичко, и там не могъл да намери никаква утеха в своето страдание. Въпреки това, има такива хладни и безумни човеци, които търсят само сегашното и казват следните, заслужаващи смях, думи: „Ще се насладя сега от всички земни блага, а после ще помисля за това, което е неизвестно; ще угаждам на стомаха, ще бъда роб на удоволствията, няма много да треперя и за сегашния живот: дай ми сегашния ден и вземи за себе си утрешния!“ Какво безмерно безумие! С какво се отличават такива човеци от козлите и свините?¹ Ако пророкът не може да почита човеците, които беснуват по жената на своя ближен, кой ще ни осъди, когато кажем, че тези човеци са по-безумни и от козлите, и от свините, и от мулетата, като считат за неизвестно това, което е по-ясно от очевидното?

Ако ти вече в нищо друго не вярваш, виж усилията на демоните, които се стараят да ни вредят във всичко и с думи, и с дела. Ти няма да отречеш това, че те употребяват всички средства, за да увеличат нашето безгрижие, да изкоренят страха от геената и да постигнат това, че ние да не вярваме вече в бъдещия съд; но при всичко това те често пъти с вик и плач възвестяват за адските мъчения. Защо те говорят противното на това, което желаят? – Разбира се, принуждава ги към това жестокостта на мъките, които те претърпяват. Те никога няма доброволно да признаят това, че умрелите човеци ги мъчат, нито това, че търпят, каквото и да е мъчение.

Защо аз казах всичко това? – За да покажа, че и

¹ Иер. 5, 8.

демоните свидетелстват за геената, макар и да не желаят, щото човеците да вярват в нея; а ти, който си се удостоил с такава висока чест, приобщиц си се с неизразимите тайнства, не подражаваш даже на бесовете, а си станал по-безумен и от тях. Ти казваш: кой е дошъл от ада и е възвестил за тамошните мъчения? – Но аз ще запитам: кой е дошъл пък от небето и е възвестил, че има Бог, Който сътворил всичко? Също така, отде е известно, че ние имаме душа?

Ако ти искаш да вярваш само на това, което виждаш, ще се усъмниш и в Бога, и в ангелите, и в ума, и в душата, и по такъв начин за тебе ще изчезне цялото учение за истината. Но, ако поискаш да вярваш само на това, което е ясно, тогава трябва да вярваш повече на невидимото, отколкото на видимото. Макар това и да е странно, все пак е истинно и признато за несъмнено от всички човеци, които имат ум. И действително, очите често пъти се лъжат не само от невидимото (от него съвсем не знаят), но даже и от тези неща, които ние, струва ни се, виждаме, защото и разстоянието, и въздухът, и устремяването на мисълта върху друг предмет, и гневът, и грижата, и хиляди други причини ни пречат да виждаме правилно. Но окоето на душата, просветена от светлината на божественото Писание, дава най-вярно и сигурно съждение за нещата. И тъй, да не лъжем напразно сами себе си, за да не би с безгрижността на живота, произлизащ от таково едно гибелно учение, да съберем за самите себе си най-люта огън и заради самото това учение. Ако няма съд, ако ние няма да дадем отчет за своите дела и не ще получим награда за трудовете, вижте тогава, къде ще ви завлече вашето богохуство, когато вие казвате, че праведният, човеколюбив и милосърген Бог ще презре такива трудове и подвизи. И възможно ли е това?

Ако нищо друго не те вразумява, погледни поне

на твоя домашен живот и ти ще видиш цялата нелепост на твоите мисли. И наистина, да предположим, че ти си безмерно жесток и безчовечен, със своята свирепост превъзхождаш всички зверове; но, като се намираш при смъртта, ти, разбира се, не би поискал да оставиш без награда своя усърден слуга, а би го пуснал на свобода и наградил с пари; ако ти сам, като умираш, не можеш вече нищо да направиш за негова полза, ще завещаеш тогава на твоите наследници да се грижат за него, ще ги молиш, убеждаваш и всякак ще се стараеш, щото той да не остане без награда. Ако пък ти, който си зъл, се показваш толкова добър и човеколюбив към своя слуга, нима тогава Бог, Който е безпределна благодетел, неизразимо човеколюбие и доброта, ще презре и ще остави неувенчани своите раби – Петра и Павла, Иакова и Иоана, които се измъчвали всекидневно от глад заради Него, били свързвани във вериги, мъчени, удавяни, предавани на зверовете, всеки ден умирали и претърпявали безбройни страдания? Председателят на Олимпийските игри провъзгласява името на победителя и го увенчава; господарят награждава служителя, царят – воина; и изобщо всеки, колкото може, заплаща на добрия свой служител. Само единият Бог ли, след толкова много трудове и подвизи, няма да им даде нито малка, нито голяма награда? Нима тези праведни и благочестиви мъже, които се подвизавали във всяка добродетел, ще се намират там, дето са прелюбодейците, отцеубийците, човекоубийците и обирниците на гробовете? Мислимо ли е това? Ако зад гроба няма нищо, ако нашето битие се ограничава само със сегашния живот, тогава действително участието на едните и другите е еднакво. Но и в този случай тя пак не е еднаква. Да допуснем, както ти мислиш, че след смъртта те ще бъдат в еднакво състояние, а тука едни от тях, прекарвали всичкото време в покой, а други в страдание. Но кой пък тиранин, кой жесток и свиреп

човек би пожелал да постъпи така със своите служители, които са му били послушни?

Виждаш ли, колко безмерна е нелепостта и какъв е краят на такова едно умуване? И тъй, ако ти не искаш да вярваш в нищо друго, вразуми се поне от това разсъждение, остави твоите нечестиви мисли, бягай от порока, започни да се трудиш за добродетелта и тогава ще видиш ясно, че нашата участ не се ограничава в пределите на сегашния живот.

А ако някой те запитва: кой е дохаждал от онзи свят и възвестил какво се там върши? – отговори му така: от човеците никой (пък и ако някой би дошъл от там, по-голямата част от човеците не биха му повярвали, като мислят, че той хвали и преувеличава това, за което разказва); но Господ на ангелите ни е възвестил всичко това с пълна достоверност. И тъй, каква нужда ние имаме от човешко свидетелство, когато сам Този, Който ще иска от нас отговор, всекидневно проповядва, че Той бил приготвил и зеена, и царство, и за всичко това ни дава ясни доказателства? И действително – ако Той нямаше да ни съди, нямаше да изпраща и тук наказаниа. По-нататък, с какво може да се обясни това, че някои от злите човеци тук се наказват, а други не? Ако Бог не гледа на лице, какво то Той действително върши, защо Той едного наказва, а другиго оставя да умре без наказание? Това е още по-непонятно от казаното по-рано. Но ако вие благосклонно желаете да ме послушате, аз ще ви разреша това недоумение.

Какво е това разрешение? – Бог не наказва всички тука, за да не би ти да се отчаеш относно възкресението и да престанеш да очакваш съда, поради това, че всички са вече получили въздаяние тука; но не оставя и всички без наказание, за да не би ти пак да помислиш, че вселената не се управлява от Промисъл. Той и наказва, и не наказва. Когато наказва, Той

с това дава да се разбере, че от тези, които не са били наказани тука, Той ще поиска отчет там; когато пък не наказва, с това те застава да вярваш, че след заминаването от този живот ще има страшен съд. Ако Той изобщо не би пожелал да въздаде всекиму своето, тогава и тука никого не би наказвал, нито награждавал. А сега ти виждаш, че той разгънал заради тебе небето и запалил слънцето, създал земята, разлял морето и въздуха, установил пътя на луната, определил неизменни закони на годишните времена и всичко друго застава да върви неуклонно по своя път съгласно Неговата воля. И нашата природа, и природата на неразумните същества, влечугите, ходещите, летящите, плаващите, намиращите се в езерата, изворите, реките, в планините, горите, къщите, във въздуха, на полетата – растения, семена, гористи гървета и градински, плодоносни и неплодоносни, с една дума всичко, което се движи от неуморимата Негова ръка, съдейства за запазването на нашия живот и служи не само за удовлетворяване на нашите нужди, но и за изобилие. И тъй, като виждаш такъв един прекрасен ред в мира, макар ние и да не показаме и най-малката негова част, ще гръзнеш ли да кажеш, че Този, Който е устроил толкова блага за тебе, при края на живота ще те презре и след смъртта ще остави да бъдеш хвърлен заедно с мулетата и свините? Като те е удостоил с безценния дар на благочестието и като те направил чрез него равен на ангелите, нима Той ще те презре след безбройните твои трудове и подвизи? Възможно ли е това? Очевидно не! Това е по-ясно от самите слънчеви лъчи; и ако ние замълчим, тогава камъните ще започнат да викат за това.

И тъй, като вземем под внимание всичко това, нека вярваме, че след заминаването ни от тукашния живот ще застанем пред страшния съд, ще дадем отчет за всички свои дела и ако вършим грехове, ще се

подхвърлим на наказание и мъка, а ако решим да обръщаме върху себе си макар и малко внимание, ще се удостоим с венци и неизразими блага; като се утвърдим пък в тази вяра, ще заставим противомислещите да мълчат, а сами ще тръгнем по пътя на добродетелта, за да застанем с нужната смелост пред оня съд и да получим обещаните ни блага с богатата и човеколюбивото на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила, сега и винаги, и во веки веков.

Амин!

Гл. 4, ст. 12–25

Ст. 12: „А като чу Иисус, че Иоан е предаден, отиде в Галилея.“

1. Защо Той се пак отдалечава? – За да ни научи да не отиваме сами към изкушенията, но да се отклоняваме и отдалечаваме от тях. Не е виновен този, който не се хвърля в опасност, а този, който няма мъжество при опасностите. И тъй, за да ни научи на това и да укрепи ненавистта на иудеите, Христос се отдалечава в Капернаум, като изпълнява пророчеството, а заедно с това, като прибързва, подобно на рибаря, да улови учителите на Вселената, които, занимавайки се със своето изкуство, преживявали в този град. Обърни внимание тука върху това, как Христос всеки път, когато има намерение да се отдалечи при езичниците, се подбужда към това от иудеите. Така и при сегашния случай иудеите, като намислили зло против Предтеча и като го затворили в тъмница, прогонват самия Иисуса в езическата Галилея. А че под името Галилея не се разбира нито само част от иудейския народ, нито всички колена изобщо, това ти можеш да узнаеш от думите, с които пророкът определя тази страна: *„Зетята Нефталитова... край торския път, отвъд Иорданската страна, езическа Галилея. Народът, който ходи в тъмнина, ще види голята светлина.“*¹ Тук той под тъмнина разбира не чувствена тъмнина, но заблуждение и нечестие, заради което прибавил: *„Върху живеещите в страната на смъртната сянка ще блесне светлина.“*² А за да се види, че той говори не за чувствена светлина и тъмнина, пророкът, като

¹ Ис. 9, 1–2.

² Ис. 9, 2.

говори за светлината, нарича я не просто светлина, а велика светлина, която на друго място нарича „истинна светлина“¹; а като говори за тъмнината, нарича я смъртна сянка.

Като желае по-нататък да покаже, че жители на тази страна не сами търсили и намерили тази светлина, но Бог им я явил отгоре, евангелистът казва: „изгря светлина“², т.е. самата светлина изгряла и ги осветила, а не сами те отнапред дошли при светлината. Действително, човешкият род преди Христовото пришествие се намирал в най-бедствено състояние; човеците вече не ходели, а седели в тъмнина³, а това значи, че те даже и не се надявали да се освободят от тази тъмнина. Те даже не знаели накъде трябва да се върви и обхванати от тъмнината, седели, като нямали вече сили да стоят.

Ст. 17: „Оттогава Иисус начена да проповядва и да казва: „Покайте се, защото ще се приближи царството небесно.“

Оттогава. От кога пък? От това време, когато Йоан бил затворен в тъмница. Защо Христос не им проповядвал отначало? Защо Му е бил нужен Йоан, когато самите дела ясно свидетелствали за Него? От една страна, заради това, щото да се види Неговото достойнство от това, че и Той, както и Отец, има пророци, за което и Захария казал: „И ти, младеце, ще се наречеш пророк на Всевишния“⁴; от друга страна, заради това, щото да не остави никакво извинение

¹ Иоан. 1, 9.

² Мат. 4, 16.

³ Тук св. Иоан Златоуст има предвид превода на седемдесетте. В българския превод на Библията, одобрен от Св. синод, стои: „народът, който ходи в тъмнина.“

⁴ Лук. 1, 76.

на безсрамните иудеи. Върху последното сам Христос посочил, като казал: „*Дойде Йоан, който ни яде, ни пие, а казват: бяс ита. Дойде Син Човеческий, Който яде и пие, а казват: ето човек многоядец и винопиец, приятел на титари и грешници. И претъдростта биде оправдана от своите чеда.*“¹ При това било още нужно, щото за Христа да съобщи отнапред някой друг, а не сам Той. Ако вече и след толкова много и толкова силни доказателства и свидетелства казвали: „*Ти сам за Себе си свидетелстваш: Твоео свидетелство не е истинско*“², какво не биха казали, ако за Него Йоан не би говорил нищо, а сам Той би започнал да свидетелства пред народа за Себе си? Ето защо Той не проповядвал преди Йоана и не вършил чудеса до тогава, докато последният не бил затворен в тъмница. Той не искал със Своята проповед да произведе разделение между народа. По същата причина и Йоан не извършил нито едно чудо, за да привлече с това към Христа народа, който отивал към Него поради силата на Неговите чудеса. И действително, ако вече и след толкова много и велики чудеса учениците на Йоана и преди, и след неговото заточение, ревниво гледали на Исуса, и мнозина считали не Него за Христос, а Йоана, какво би станало, ако работата би стояла иначе? Ето защо евангелист Матей изтъква, че Христос *започнал от тогава да проповядва*; в началото на Своята проповед Той учил за същото, което проповядвал и Йоан, а за самия Себе си още нищо не говорил, но само продължавал проповедта на Кръстителя. Понеже още нямали нужното понятие за Него, добре би било, ако и това Негово учение би било прието.

2. По същата причина в началото на Своята проповед Христос предлага, подобно на Йоана, нещо тежко и прискърбно. Кръстителят споменава за секира,

¹ Мат. 11, 18, 19.

² Йоан. 8, 13.

за първо, което трябвало да бъде отсечено, за лопата, за гумно, за неугасим огън;¹ Христос, напротив, започва Своята проповед с радостно благовестие за небето и за небесното царство, приготвено за тези, които Го слушат.

Ст. 18: „И като вървеше покрай Галилейското море, видя двата братя, Симона, наричан Петър, и брата му Андрея, да хвърлят трежа в морето, понеже бяха рибари;“

Ст. 19: „и казва им: Вървете след Мене и аз ще ви направя ловци на човеци.“

Ст. 20: „И те веднага оставиха трежи-те и тръгнаха след Него.“

Евангелист Йоан описва иначе тяхното повикване. От неговите думи се вижда, че това повикване било вече второ, за което може да се заключи от много признаци. Именно у Йоана се казва, че те дошли при Исуса, когато Йоан не бил още хвърлен в тъмница; а тук – че те дошли след неговото затваряне. Там Андрей повиква Петра², а тук – и двамата сам Христос. При това Йоан казва, че Исус, като видял Симона, който идвал към Него, казал: „Ти си Симон, син Ионин; ти ще се наречеш Кифа (което значи Петър – катък).“³ А Матей утвърждава, че Симон се вече наричал с това име; той казва изрично: „*Видя... Симона, наричан Петър*“. За същото свидетелства и самото място, отдето те били повикани, и много други обстоятелства – например и това, че те Го лесно послушали, и това, че оставили всичко: значи те още отнапред били добре приготвени за това. И действително, от Йоановото повествуване се вижда, че Андрей ходил в дома на Иу-

¹ Мат. 3, 10, 12.

² Йоан, 1, 41, 42.

³ Йоан. 1, 42.

суса и чул там от Него много¹; тук пък ние виждаме, че те, като чули само няколко думи, веднага тръгнали след Него. Навярно те, като тръгнали отначало след Иисуса, после Го оставили, и като видели, че Иоан е хвърлен в тъмница, отдалечили се и отново се върнали към своето занятие; заради това Иисус ги намира, като ловили риба. Той отначало не им възпрепятствал да се отделят от Него, когато те пожелали, но и не ги оставил напълно, след като се отделили; като им дал свобода да се отделят от Него, Той отново ги възвръща към Себе си. Ето най-добрия начин на лов!

Вижте, каква е тяхната вяра и послушание! Те били заети със своята работа (а вие знаете колко привлекателен е рибният лов); но, щом чули поканата на Спасителя, не се забавили, не отложили нейното изпълнение за друго време; не казали: „да идем дома и да се посъветваме с родствениците“, но, като оставили всичко, тръгнали след Него също така, както Елисей тръгнал след Илия.² Христос иска от нас само послушание, иска, щото ние нито за най-малко време да отлагаме изпълнението на Неговата покана, макар това да се изисквало и от най-крайната необходимост. Ето защо, когато един друг дошъл при Него и молил позволение да отиде и погребее баща си³, Той не му позволил и това да направи, като показва с това, че следването подир Него трябва да се предпочита пред всичко.

Ти ще кажеш, че на тях било обещано много. Но аз именно на това им се учудвам, че те, като не били видели още нито едно знамение, повярвали на толкова едно велико обещание и предпочели пред всичко следването подир Христа. Те повярвали, че и те ще бъдат в състояние да ловят със същите думи другите, с каквито били сами уловени.

¹ Иоан. 1, 39.

² III Цар. 19, 20.

³ Мат. 8, 21, 22.

Пък и това било обещано само на Петра и Андрея; на Иакова и Иоана и това не било обещано; последните били привлечени само от примера на послушанието, даден от първите; те обаче и по-рано слушали много за Христа. Виж по-нататък с каква подробност евангелистът указва на тяхната бедност: Иисус ги намерил, като кърпели своите мрежи.¹ Те били до такава степен бедни, че нямали с какво да си купят нови мрежи и заради това кърпели овехтелите. Между това, като не малко доказателство на тяхната добродетел служи и това, че те леко пренасят своята бедност, прехранват се с честен труд, свързани са помежду си с връзките на любовта, живеят заедно с баща си и му служат. След като Христос по такъв начин ги хванал, започва да върши в тяхно присъствие чудеса, като потвърждавал с дела това, което Иоан говорил за Него. Той започва често да посещава синагогите, като показвал с това на Своите ученици, че Той не е противник на Бога и не е някакъв измамник, но дошъл по волята на Отца и при посещението на синагогите Той не само проповядвал, но и вършил чудеса.

3. Всеки път, когато произлиза нещо особено и необикновено или когато се въвежда някакъв нов начин на живот, Бог обикновено дава знамения, като залог за Своето могъщество, на тези, които трябвало да приемат Неговите закони. Така, когато пожелал да създаде човека, Той първоначално сътворил целия мир и след това вече дал на човека в рая известния закон. Също така, когато пожелал да даде закон на Ноя², пак извършил велики чудеса, като обновил цялото творение, заповядал на страшното наводнение да залива цяла година земята и посред такова велико наводнение запазил праведника невредим. Така и през времето на Авраама Той извършил много знамения; дарувал Му

¹ Мат. 4, 21.

² Бит. 9, 1–7.

победа в борбата, поразил с удари фараона и избавял праотеца от опасности. Също така и преди да бъде възвестен на цудите законът, Той извършил дивни и велики чудеса, а след това вече дал закона. Така и тук, като желаел да даде висши правила за живот и да предложи на хората това, което те никога не били чували, потвърждава Своите думи с чудеса. Тъкато възвестяването от Него царство не било видимо, Той с видими знамения направил и невидимото видимо.

И забележи, каква краткост евангелистът спазва; той не говори подробно за всеки излекуван, но с малко думи споменава за много знамения: *„И доведоха при Него всички нетоцни, налегнати от всякакви болести и недъзи, и хванати от бяс и луничави, и разслабени, и Той ги изцери.“*¹ Но пита се: защо Христос от никого измежду тези излекувани не поискал вяра? Защо не им казал това, което после казал: *„Вярвайте ми, че тога стори това?“*² – Заради това, че Той тогава не бил още дал доказателство за своето могъщество. Но не малка вяра показва и това, че те пристъпвали към Него и довеждали болни. Те нямаше да ги носят от далече, ако не биха имали велика вяра в Него.

Нека да последваме и ние след Христа. И ние имаме много душевни болести, а именно тези болести Той желае предимно да излекува. Той лекува телесните болести, за да премахне заедно с тях и душевните. Да пристъпим към Него и да молим не за някакви житейски блага, а за прощаване на греховете; Той и сега дава (всичко нужно), ако само се молим усърдно. Тогава се разнесъл за Него слух по цяла Сирия, а сега пък по цялата вселена. Стичали се към Него тогава жителите от всички страни, като слушали, че Той изцелява беснуващите, а ти сега, като имаш пред очите си много по-многобройни и по-важни примери на Неговото могъщество, не

¹ Мат. 4, 24.

² Мат. 9, 28.

желаеш да станеш и да се устремим към Него. Онези оставащи и отечество, и приятели, и сродници, а ти не желаеш да излезеш от къщата си, за да пристъпиш към Него и да получиш много повече? Но ние и това не искаме от тебе. Остави само злите привички и ти можеш, като оставаш дома със своите, лесно да се спасиш. Когато ние имаме някоя телесна болест, стараем се с всички сили да се освободим от нея, а като страдаме тежко от душевни болести, бавим се и се отказваме от лекуване. Ние не се избавяме и от телесните болести заради това, че считаме необходимото за маловажно, а маловажното за необходимо, и като оставяме самия извор на злото, искаме да очистим потоците. А пък, че разстройството на душата е причина на телесните болести, като доказателство за това служи онзи разслабен, който бил болен тридесет и осем години, а също и този, когото спуснали на носилка, като разкрили покрива, а преди всичко – Каин. Пък и много други примери показват същото. И тъй, да премахнем извора на злините, и тогава всички потоци на болестите ще пресъхнат сами по себе си. Не само едното тежко разстройство е болест, но и грехът; и грехът е по-голяма болест от телесното разстройство, защото душата е по-ценна от тялото.

И тъй, да пристъпим и сега към Христа, да Го молим, щото Той да излекува разстроена та наша душа, и като оставим всичко житейско, да се грижим само за духовното. Като придобиеш това, ти можеш да се грижиш след това и за останалото. Не се считай за осигурен от опасностите, ако не скърбиш за греховете си, напротив, скърби особено за това, че не чувстваш разкаянието на своите грехове. Твоето спокойствие произлиза не от това, че грехът не те гризе, а от безчувствието на душата, предадена на греха. Виж как се изменяват тези, които чувстват тежестта на своите грехове, как горчиво те плачат,

по-горчиво даже от тези, които други колят или пекат! Какво те не правят, как викат, как проливат сълзи, колко въздишки изпушат, за да се освободят от мъченията на съвестта! Това те не биха вършили, ако не страдаха силно в душата си.

4. По-добре е човек изобщо да не греши, а ако някой съгреши, трябва да съзнава своя грях и да се изправя. Ако ли пък това не става, как можем да молим Бога да ни прости греховете, когато на самите себе си не даваме за тях никакъв отчет? Когато ти сам, който си сгрешил, не искаш да знаеш за това, че си сгрешил, за прощаването на какви грехове ще молиш Бога? За тези, които не знаеш? Как ще цениш в такъв случай величието на благодеянието (отпущането на греховете)? И тъй, изповядай подробно всички свои грехове, за да узнаеш колко голям е дългът, който ти се прощава, и по такъв начин ще извикаш у тебе благодарност към своя благодетел.

Като оскърбиш човека, ти молиш и приятелите, и съседите, и даже самите негови вратари, харчиш пари, губиш много дни, като ходиш при него и молиш за прощение. И макар оскърбеният да те е прогонил веднъж, два пъти, и даже хиляди пъти, ти не преставаш, но с още по-голямо усърдие усиляваш своите молби. А като обидим Бога на вселената, ние не се грижим за това, оставаме хладни, разкошествуваме, опиваме се и вършим всичко, към каквото сме привикнали. Кога ще Го умилостивим? Напротив, като продължаваме да живеем така, не Го ли още повече обиждаме? И действително, неразкаяността за греховете много повече възбужда Неговия гняв и негодюване, отколкото самият грях. Ние би трябвало да се скрием в земята, да не виждаме слънцето и даже да не се ползваме от въздуха, заради това, че като имаме толкова милостив Господ, обиждаме Го и като Го обиждаме, даже и не се разкайваме за това. Той и при Своя гняв не само че няма ни-

каква ненавист и отвращение към нас, но и се гневи, за да може по такъв начин да ни привлече към Себе си; ако Той, като е обиген от тебе, би ти отвръщал само с едни благодеяния, ти би започнал още повече да Го презираш.

За да не стане това, Той в известно време отдръпва от тебе Своего лице, за да те съедини със Себе си завинаги. И тъй, да се въодушевим от надеждата на Неговото човеколюбие, да проявим усърдно покаяние преди гения, в който и самото покаяние няма да ни донесе никаква полза. Сега всичко зависи от нас, тогава пък присъдата над нас ще бъде във властта само на Съдията. И тъй, да застенем пред лицето Му с покаяние, да плачем и да ридаем!¹ Ако ние преди Господния ген умилостивим Съдията, да ни прости Той греховете, няма да бъдем подхвърлени на съд. В противен случай, всеки от нас, пред лицето на цялата Вселена, ще бъде поведен на съд и ние няма да имаме никаква надежда да получим прощение. Никой от живеещите на земята, като не получи прощение на греховете, след преминаването си в бъдещия живот ще може да избегне мъченията за тях. Както тука престъпниците се отвеждат в окови от тъмницата на съда, така и след напускането на този живот всички души ще бъдат отведени на страшния съд, свързани с различни вериги на греховете. Наистина, сегашният живот не е с нищо по-добър от тъмницата. Както, като влезем в тъмничния дом, ние виждаме всички свързани с вериги, така и сега, ако, като отстраним всички външен блясък, влезем в живота на всекиго, ще видим, че душата на всекиго е свързана с вериги по-тежки от железните, а особено, ако влезем в душите на богатите. Наистина, колкото повече богатство те владеят, толкова повече вериги имат. Както, като видиш затворник, у когото и щята, и ръцете, а често пъ-

¹ Псал. 94, 2, 6.

ти и краката са във вериги, ти го считаш за крайно нещастен, така също, като видиш богатия, който владее безбройни съкровища, не го наричай щастлив, но заради самото това го считай за най-злощастен. Действително, освен това, че той се намира във вериги, при него се намира още и жестокият тъмничен страж – злото сребролюбие, което не му позволява да излезе от тъмницата, но приготвя за него хиляди нови окови, тъмници, врати и ключалки; и като го хвърли във вътрешната тъмница, застава го още и да се наслаждава от своите вериги, тъй че у него не може даже и да се появи надежда за освобождаване от злините, които го притискат.

И ако ти проникнеш мислено във вътрешността на неговата душа, ще я видиш не само свързана, но и крайно обезобразена, осквернена и изпълнена с червеи. Удоволствията на чувствения живот не са с нищо по-добри от това, но са даже още по-отвратителни, защото развалят и тялото, и душата, и причиняват и на двете безброй болести и мъчения.

Като имаме всички това предвид, да се молим на Изкупителя на нашите души, щото Той и да разкъса оковите ни, и да прогони от нас жестокия страж, и като освободи духа ни от тежките железни вериги, да го направи по-лек от перо; а с молитвата към Него да съединим и собственото си старание и усърдие, и добрата готовност. По такъв начин ние ще смогнем в кратко време да се освободим от обгърналите ни злини, да познаем своето предишно състояние и да възприемем даруваната ни по-рано свобода, с която да се удостоим всички ние с богатата и човеколюбieto на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки веков.

Амин!

Гл. 5, ст. 1–16

Ст. 1: „Като видя народа, Той се възкачи на планината: и когато седна, учениците Му се приближиха до Него.“

Ст. 2: „И Той, като отвори устата Си, поучаваше ги и казваше:

Ст. 3: „Блажени бедните духот, защото тяхно е небесното царство.“

1. Виж, колко далеч е бил Христос от честолоубието и гордостта! Той не водил народа след Себе си, но когато било нужно да лекува, Сам ходил навсякъде, като посещавал градовете и селата. А когато се било събрало голямо множество, сяда на едно място, не в града, не сред площада, а на планината, в пустинята, като ни научава с това да не вършим нищо за показ, да се отдалечаваме от шума, особено когато трябва да мъдърствуваме и разсъждаваме за важни неща.

Когато Той се възкачил и седнал, пристъпили към Него учениците Му. Виждаш ли, как те успяват в добродетелта и колко скоро станали по-добри? Народът обръщал внимание на чудесата, а учениците искали да чуят нещо високо и велико. Това именно подбудило Христа да започне да проповядва и поучава. Той не само изцелявал телата, но и лекувал душите; след грижата за душите Той отново преминавал към грижата за телата, като разнообразявал ползата и като съединявал със словесното учение извършването на чудесата. Със Своята грижа както за душата, така и за тялото, Той загражда безсрамните уста на еретиците, като им показва, че Той е виновник на всеки живот (телефен и душевен). Заради това именно Той полагал големи грижи за тялото и душата, като лекувал ту едното,

ту другото. Така постъпил Той и сега. *„Като отвори устата Си, казва евангелистът, поучаваше ги.“*

Защо евангелистът добавил: *„като отвори устата Си?“* – За да узнаеш ти, че Той поучавал даже и тогава, когато мълчал, а не само, когато говорил; Той поучавал, ту като отварял устата Си, ту пък като оставял Неговите дела да говорят. Когато ти слушаш думите: *„поучаваше ги“*, не мисли, че Той говори само на учениците Си; чрез учениците Си Той говорил на всички. Но тъй като тълпата била необразована, състояла се от човечи, които пълзели още долу, Той, като събрал пред Себе си учениците, отправя Своята реч към тях и в беседата Си с тях говори така, че учението на мъдростта става привлекателно и за всички тези, които били свършено неспособни да Го слушат.

И ев. Лука, като наемква за това, казва, че Той отправил Своята реч към учениците.¹ И Матей, като посочва на същото, пише: *„Учениците Му се приближиха до Него и Той... ги поучаваше“*.² Поради това и останалите били длъжни да слушат по-внимателно, отколкото когато Той обръщал Своята реч към всички.

И тъй, с какво Христос започва и какви основи поставя на нашия нов живот? – Да послушаме внимателно Неговите думи. Било говорено на учениците, а говореното било записано за всички, които ще бъдат след тях. Заради това именно и Христос, макар да се обръща с проповед към учениците Си, не отнася само към тях Своите думи, а говори на всички за блаженствата. Той не казал: блажени сте вие, ако бъдете бедни духом, но – *„блажени бедните духом“*. Даже ако Той би говорил само към едните тях, и тогава Неговата проповед би се отнасяла към всички. Действително, когато Той например казва: *„Ето, аз съм с вас през*

¹ Лук. 6, 20.

² Мат. 5, 1–2.

Всички дни до свършека на света“¹, говори не само на едните тях, но чрез тях и на цялата Вселена. Също така, когато ги облажава за претърпяването на преследванията, гоненията и жестоките страдания, сплита Венец не само за едните тях, а и за всички тези, които така живеят.

Но за да стане това още по-ясно и да узнаеш ти, че Неговите думи имат близко отношение и към тебе, и към целия човешки род, и особено към тези, които внимателно ги слушат, послушай, как Той започва чудната Своя реч: *„Блажени бедните духом, защото тяхно е небесното царство.“* Какво означават думите: бедни духом? – Смирените и съкрушените по сърце. Под „дух“ Той разбира тука душата и свободната воля на човека. Тъй като мнозина са смирени не поради своята свободна воля, а поради принудата на обстоятелствата, Той, като премълчава за такива (защото за това те нямат никаква заслуга), нарича преди всичко блажени тези, които по своя воля се смиряват и унижават.

Защо Той не казал: смирените, а казал: „бедните“? Заради това, че второто е по-изразително от първото; бедни нарича Той тука тези, които се боят и треперят пред Божиите заповеди, които Бог и чрез пророка Исаия нарича богоугодни Нему, като казва: *„На кого ще погледна? – на стирения и съкрушения духом и на треперящия пред Моето слово.“*²

2. Много са степените на смирението: един е смирен умерено, а друг изобилно. Последния вид смирение възхвалява и блаженият пророк, когато той, като ни описва не просто смиреното, но твърде съкрушеното сърце, казва: *„Жертва Богу е дух съкрушен; сърце съкрушено и стирено Ти, Боже, не ще презреш.“*³ И

¹ Мат. 28, 20.

² Ис. 66, 2.

³ Псал. 50, 19.

тримата юноши, вместо велика жертва, принасят на Бога толкова смирение, като казват: „*Но със съкрушено сърце и със стирен дух нека бъдат приети.*“¹ Такова едно смирение облажава тука и Христос. Всичките най-велики бедствия, които притискали цялата вселена, произлезли от гордостта. Така и дяволът, който не бил по-рано такъв, станал дявол заради гордост, на което посочва и ап. Павел, като казва: „*За да се не възгордее и падне в еднакво осъждане с дявола.*“² Така и първият човек, измамен от дявола с гибелна надежда, паднал и станал смъртен; той се надявал да стане бог, но изгубил и това, което имал. Заради това и Бог, като го порицава и като че ли се надсмива над неговото неразумие, казва: „*Ето Адам стана като един от Нас.*“³ Така и всеки след Адама, като мечтае за своето равенство с Бога, пада в нечестие. Тъй като гордостта следователно е върхът на злините, корен и извор на всяко нечестие, Спасителят приготвява лекарство, съответно на болестта: поставя този пръв закон (първото блаженство – за смирението) като здрава и сигурна основа. На тази основа може да се изгради без опасност и всичко друго. Напротив, ако тази основа липсва, макар някой със своя живот да се възвиси до небето, всичко това леко ще се разруши и ще има лош край. Макар ти да се отличаваеш с пост, молитва, милостиня, целомъдрие или друга някаква добродетел, всичко това без смирение ще се разруши и ще загине. Така станало с фарисея. Като възлязъл на самия връх на добродетелта, той паднал от него и загубил всичко заради това, че нямал смирение – майката на всички добродетели. Както гордостта е извор на всяко нечестие, така смирението е начало на всяко благочестие. Заради това именно Христос започва

¹ Дан. 3, 39.

² I Тим. 3, 6.

³ Рим. 3, 22.

със смирението, като желаел да изтръгне с корена гордостта от душата на слушателите.

Но какво отношение има това към учениците, които били винаги смирени? Те нямали никакъв повод за гордост, като били рибари, бедни, незнатни, неучени. – Но ако това не се отнасяло към учениците, отнасяло се към тези, които били там и които били длъжни после да приемат учениците, за да не би те да изпаднал в презрение поради своята бедност. Обаче думите на Христа се отнасяли и към учениците. Ако те през това време не са имали нужда от това полезно наставление, могли са да имат по-късно, когато започнат да вършат знамения и чудеса, когато придобият голяма слава в целия мир и голяма благодат от Бога. Наистина, нито богатството, нито властта, нито самото царско достойнство не са могли да внушат толкова гордост, колкото всичко това, което апостолите са имали.

Те, обаче преди още да почнат да вършат чудеса, са могли да се възгордеят, могли са да се подгадат на човешката слабост, когато са виждали многобройния народ, който окръжавал техния Учител. Заради това именно Христос отнапред смирява техните помисли. Учението, което Христос преподава, Той излага не във вид на увещания или заповеди, а във вид на блаженства, като прави по такъв начин Своята проповед привлекателна и като открива за всички достъпа към Своеето учение. Той не казал: този и този е блажен, а – всички, които така постъпват, са блажени; макар ти и да си роб, просяк, беден, бездомен, необразован, нищо не може да ти възпрепятства да бъдеш блажен, ако имаш тази добродетел.

Като започва с това, с което предимно трябвало да се започне, Христос преминава към друга заповед, която, на вид, противоречи на мнението на цялата Вселена. Действително, докато всички считат за бла-

жени радващите се, а скърбящите, бедните и плачещите за нещастни, той вместо първите нарича блажени последните, като казва така: „*блажени плачещите*“¹, макар всички да ги считат за нещастни. Но Христос заради това вършил отнапред знамения, щото, като предписва подобни правила, да има по-голяма довереност към Себе си. И тука Той не разбира пак просто плачещите, но плачещите за Своите грехове, защото има друг плач, съвсем непозволен, плач за житейските неща, на което посочва и ап. Павел, като казва: „*Скърбта по Бога произвежда неизменно покаяние за спасение, а световната скърб докарва стърт.*“²

3. Тези именно скърбящи Христос тук нарича блажени, и не просто скърбящите, но тези, които се предават на силна скърб. Заради това Той не е казал: скърбящите, но: плачещите. Действително, и тази заповед учи също за всяко едно благочестие. И наистина, ако този, който оплаква смъртта на децата, на жената или на някого от родствениците си, през време на своята скърб не се увлича нито от богатство и плът, нито от честолюбие, не се раздражнява от обиди, не се изяжда от завист, нито пък се предава на някаква друга страст, а бива всецяло погълнат от скърбта, няма ли да имат много повече безстрастие към всичко това тези, които оплакват по нужния начин своите грехове?

Но каква ще бъде тяхната награда? – „*Защото те ще се утешат*“, казва Христос. Кажу ми де те ще се утешат? – И тука, и там. Тъй като тази заповед била твърде тежка и трудна, Той обещава това, което най-много би могло да я облекчи. И тъй, ако искаш да имаш утеха – плачи! И не мисли, че пог тези думи се разбира нещо друго. Наистина, когато Бог утешава, макар да са се случили хиляди беди с тебе, всички ще

¹ Мат. 5, 4.

² II Кор. 7, 10.

победиш, защото Бог винаги награждава трудовете с излишък. Същото направил Той и тук, когато казал, че *плачещите са блажени*; те са такива не заради това, че самият плач заслужава това, но заради Неговото човеколюбие (т.е. наградата е обещана не според важността на действието, но според Неговата любов към хората). Действително, плачещите оплакват своите грехове, а за такива е достатъчно само да получат прощение и оправдание. Но тъй като Христос е безмерно човеколюбив, Той не ограничава наградата само с отъняването на наказанието и прощаването на греховете, но прави такива едни хора блажени и им дава Велика утеха. А да плачем ние сме длъжни не само за своите грехове, но и за греховете на другите. Така постъпвали светиите: Моисей, ап. Павел, Давид; Всички те често оплаквали чужди грехове.

Ст. 5: „Блажени кротките, защото те ще наследят земята.“

Кажете ми, каква земя ще наследят? – Някои казват, че ще наследят духовната земя. Но това не е вярно. Никъде в Св. Писание не се споменава за духовна земя. Какво тогава значат тези думи? – Христос разбира тук чувствената награда, както и ап. Павел, когато той след думите: „*Почитай баща си и майка си*“, добавя: „*за да живееш дълго на земята*“.¹ Също така и сам Господ казал на разбойника: „*Днес ще бъдеш с Мене в рая*“.² Като се приспособявал към тези слушатели, които се предават повече на чувственото и преди всичко търсят сегашното, отколкото бъдещето, Христос ги насърчава не само с бъдещи блага, но и със сегашни. Заради това именно Той по-нататък в Своята беседа, като казва: „*потирявай се с против-*

¹ Ефес. 6, 2, 3.

² Лук. 23, 43.

ника си“, определя за такова едно благоразумно дело и наградата, като добавя: „за да не би някак противникът ти да те предаде на съдията, а съдията да те предаде на слугата.“¹ Виждаш ли, отде Той заимствал угрозите! – От чувствените предмети, от най-обикновените явления. И още: „който каже на брата си „рака“, виновен ще бъде пред синедриона“². И ап. Павел също твърде често указва на чувствени награди и взема побуда от сегашните предмети, например, когато разсъждава за девството: тука той съвсем не споменава за небето, а побужда със сегашни блага, като казва: „поради настояща нужда“³, и: „а пък аз ви щада“⁴, и: „пък аз искам вие да бъдете без грижи“⁵. Така и Христос съединил духовните награди с чувствените. Тъй като кроткият човек може да помисли, че той губи всичкото си имуществото, Христос обещава противното, като казва, че именно той владее сигурно Своего имуществото. Той не е нито гързък, нито славолюбив. Който пък, напротив, бъде такъв, може да се лиши и от наследствения имот, даже да погуби самата си душа. Но тъй като и във Ветхия завет пророкът често казвал: „кротките ще наследят земята“⁶, Христос следователно изразява Своята мисъл с известни вече думи, за да не употребява навсякъде нови изрази. Но все пак в Своите думи Той не ограничава наградите само със сегашни блага, но предлага заедно с тях и бъдещи. Когато Той говори за нещо духовно, не отхвърля и ползата за сегашния живот, също така, когато обещава нещо в сегашния живот, не ограничава с това Своего обещание. „Търсете, казва

¹ Мат. 5, 25.

² Мат. 5, 22.

³ I Кор. 7, 26.

⁴ I Кор. 7, 28.

⁵ I Кор. 7, 32.

⁶ Псал. 36, 11.

Той, царството на Бога и Неговата правда, и всичко това ще ви се придaде.“¹ И още: „Всеки, който остави къща, или братя... ще получи стократно и ще наследи живот вечен.“² „Блажени гладните и жадните за правда.“³ Каква правда? За добродетелта ли изобщо Той говори, или разбира този вид правда, който е противоположен на сребролюбието? – Тъй като Той имал намерение да предложи заповед за милосърдието, поучава как трябва то да се извършва, именно нарича тук блажени тези, които се грижат за правдата, която запращава грабителството и сребролюбието.

4. Вникни и в това, с каква сила Той изразил Своята заповед! Той не казал: блажени са тези, които търсят правдата, но – „блажени гладните и жадните за правда“, като внушава с това, щото ние не както и да е, но с пълна любов да се стремим към нея. Пълна любов имат и сребролюбците, но не към правдата, а към парите; те не се грижат толкова много за удовлетворяването на глада и жаждата, колкото за това, да имат и придобиват все повече и повече. Христос ни заповядва и ние да имаме подобна любов, но не към сребролюбието, а към противоположната нему добродетел. – След това Той пак посочва на чувствената награда, като казва: „защото те ще се наситят“. Тъй като мнозина мислят, че сребролюбието прави човека богат, Той казва, че става обратното, т.е. че правдата прави човека богат.

И тъй, като постъпваш справедливо, не се бой от бедността и не се страхувай от глада. Наистина, тези именно се лишават от всичко, които грабят чуждото, а които обичат справедливостта, владеят всичко безопасно. Ако пък се наслаждават от такова благоденствие тези, които не грабят чуждия имот,

¹ Мат. 6, 33.

² Мат. 19, 29.

³ Мат. 5, 6.

много повече ще се наслаждават тези, които Всичко раздават.

Ст. 7: „Блажени милостивите.“

Тука, струва ми се, Той говори не толкова за тези, които изразяват своето милосърдие с пари, но и за тези, които го изразяват чрез дела. Има много и различни видове милосърдие, поради което и заповедта за милосърдието е обширна. Каква е пък наградата за милосърдието? – *„Защото те ще бъдат потилявани.“* Такова едно въздаяние на вид съответства на добродетелта, но всъщност то превъзхожда с много добродетелта. Действително, милостивите са милостиви, като човеци; но сами те получават милост от Бога на Вселената. Човешкото милосърдие и Божието не са равни помежду си, а се различават едно от друго също така, както злото – от доброто.

Ст. 8: „Блажени чистите по сърце, защото те ще видят Бога.“

Ето пак духовна награда! Чисти тук Той нарича тези, които са пригодили пълна добродетел и не са извършили никакво лукавство, или тези, които прекарват живота си в целомъдрие, защото, за да видим Бога, ние не се нуждаем от нищо толкова, колкото от тази добродетел. Заради това и ап. Павел е казал: *„Залагайте да читате тир с всички и светост, без която никой няма да види Господа.“*¹ Той разбира тук такова виждане, каквото е само възможно за човека. Тъй като има мнозина, които са милостиви, не грабят чуждото, не са сребролюбиви, но между това прелюбодестват и се предават на похотта, Христос, като показва, че не е достатъчно само първото, присъединява и тази

¹ Евр. 12, 14.

заповед. Същото потвърдил и ап. Павел в посланието си към Коринтяните с примера на македонците, които били богати не само с милосърдие, но и с други добродетели; като указва там на тяхната мъдрост при раздаването на имуществата, той казва, че те предали себе си на Господа и на нас.¹

Ст. 9: „Блажени тиrotворците.“

Тук Христос не само осъжда взаимното несъгласие и враждата на хората помежду си, но изисква нещо повече – именно това, щото ние да примиряваме несъгласието и на другите; и пак също обещава духовна награда. Каква е тя? – „Защото те ще се нарекат синове Божии.“ И делото на единородния Син Божий се състояло в това, да съедини разделеното и да примири враждуващото. След това, за да не би ти да помислиш, че мирът е навсякъде похвално дело, Христос прибавил и следната заповед:

Ст. 10: „Блажени изгонените заради правда.“

Това са тези, които са гонени за добродетелта, за покровителството, което са указали на другите, за благочестието, тъй като Той винаги нарича правда обикновено пълната добродетелност на душата.

Ст. 11: „Блажени сте вие, когато ви похулят и изгонят, и кажат против вас лъжовно каква и да е лоша дума заради Мене.“

Ст. 12: „Радвайте се и се веселете.“

С тези Свои думи Христос като че ли изразява следната мисъл: макар вас и да биха ви наричали из-

¹ II Кор. 8, 5.

мамници, лъжци, злодеи или с други някои имена – вие все пак сте блажени. Има ли на вид нещо по-странно от тези наставления – да се нарича желано за човека това, което според мнението на другите трябва да се избягва, т.е.: бедността, сълзите, гоненията, хулите? И все пак Той не само изрекъл тези заповеди, но и внушил вяра към тях и убедил не двамата, не десет, не двадесет, не сто или хиляда човеци, а цялата вселена. И народните тълпи, като слушали толкова тежки, трудни и противоположни на общото понятие наставления, се учудвали. Такава била силата на думите на небесния Наставник!

5. Но, за да не би да помислиш, че само едните хули, каквито те и да бъдат, правят човеците блажени, Христос указва на два вида хули: първият вид са тези, които ние търпим заради Него, а вторият вид са лъжовните. Ако те не са нито от първия, нито от втория вид, този, който ги понася, не само не е блажен, но е и нещастен. Виж, каква пак награда се обещава: *„Защото голята е наградата ви на небесата.“* Ако ти слушаш, че не при всеки род блаженство се дава небесно царство, не падай духом. Макар Христос да описва различно наградите, обаче въвежда всички в царството. И когато Той казва, че плачещите ще се утешат, и милостивите ще бъдат помилвани, и чистите по сърце ще видят Бога, и миротворците ще се нарекат синове Божи – с всичко това Той не означава нищо друго, освен небесното царство. Който получи онези блага, ще получи, разбира се, и небесното царство. И тъй, не мисли, че с тази награда ще се удостоят само бедните духом; нея ще получат и жадуващите за правда, и кротките, и всички останали. Той споменал при всяка заповед за блаженство, за да не очакваш ти нищо чувствено. Не може да бъде блажен този, който се награждава с това, което в сегашния живот се руши и изчезва като сянка. Като казал: *„голята е награ-*

гата ви“, Христос добавил и друга една утеха: „тъй бяха гонени и пророците, които бяха преди вас“. Тъй като се приближавало царството, и то било очаквано, Той им предлага утеха в общуването с тези, които били преди тях пострадали. Не мислете, казва Той, че вие страдате, защото говорите и предписвате неща, които са противни на човеците, или че вас ще ви гонят, като проповедници на нечестиви учения. Вие се подхвърляте на беди и опасности не заради това, че учите не право, а поради злобата на слушащите. Заради това клеветите ще паднат не върху вас – страдалците, а върху тези, които така лошо постъпват. За това свидетелства Всичкото предишно време. И пророците не били обвинявани в беззаконие или безбожно учение, когато някои от тях били убивани с камъни, други изгонвани, а трети подхвърляни на други безбройни беди. И тъй, нека това да не ни плаши. По същите съображения и сега те всичко вършат.

Виждаш ли по какъв начин Той ги ободрява, като ги поставя наравно с Моисей и Илия? Така и ап. Павел в посланието си към Солуняните казва: „Вие, братя, станайте подражатели на Божиите в Христа Исуса църкви, що са в Иудея, понеже и вие същото претърпяхте от своите едноплетенници, каквото и те от иудеите, които убиха и Господа Исуса, и Неговите пророци, и нас изгониха, и Богу не угождават, и на всички човеци се противят.“¹ Същото Христос направил и тук. Макар Той в другите блаженства и да казвал: *блажени са бедните духом, блажени са тилютивите*, но тук Той говори вече определено и отправя Своята реч пряко към Своите ученици: „*Блажени сте вие, когато ви похулят и изгонят, и кажат против вас лъжовно каква и да е лоша дума*“, като показва, че това се отнася предимно към тях и, в сравнение с другите учители, е свойствено преди всичко на тях.

¹ I Сол. 2, 14–15.

Заедно с това Той показва тук Своего достойнство и еднаква чест с Отца. Той казва: както пророците са страдали заради Отца, така вие ще страдате заради Мене. Когато Той казва: „*пророците, които бяха преди вас*“, с това показва, че и сами те били вече пророци.

След това, като желаел да покаже, че страданията са особено полезни за тях и служат за тяхна слава, не казал, че те ще бъдат хулени и преследвани, а Той ще възпрепятства на това. Той иска да ги осигури не в това, да не слушат нищо лошо за себе си, но да понасят великодушно всички лоши слухове и да оправдават себе си с дела, защото последните са нещо много по-добро от първото; да не падат духом през време на страданията е много по-важно, отколкото съвсем да не страдат.

Заради това Той тук казва: „*голямата е наградата ви на небесата*“. Според повествуването на евангелиста Лука, Христос изразил това още по-силно и поутешително. Той не само нарича блажени тези, които търпят хули заради Господа, но и нарича нещастни тези, за които всички говорят добро. Той казва: „*Горко вам, кога всички човеци заговорят добро за вас!*“¹ И за апостолите говорили добро, но не всички. Заради това Той не казал: когато човеците заговорят добро за вас, но прибавил думата – *всички*. Действително, невъзможно е, щото добродетелните да бъдат хвалени от всички. Христос казва също на друго място: *Когато похулят итето ви като лошо, възрадвайте се и се развеселете.*² Той определил награда не само за опасностите, на които те се подхвърляли, но и за хулите. Заради това Той не казал: когато ви изгонят и убият, но – когато ще ви хулят и по всякакъв начин злословят. Наистина злословието уязвява много по-силно, отколкото самите дела. При опасностите има много тако-

¹ Лук. 6, 26.

² Лук. 6, 22, 23.

ва, което облекчава скръбта, например, когато всички насърчават, мнозина одобряват, хвалят и прославят. Но тука, при злословието, се отнима и самата утеха. Не се счита за велик подвиг да се понася злословието, макар в действителност злословието да уязвява подвижника повече, отколкото самите опасности. Мнозина посягат върху себе си, защото не намират сили да понесат лошата мълва за себе си. Но защо да се учудваме на другите, когато виждаме, че същата именно причина подбудила, повече от всичко, да се обеси онзи безсрамен и гнусен предател, който изгубил съвършено срама пред всичко. И Иов – този гуамант, по-твърд от самия камък, – когато загубил своя имот, бил подхвърлен на непоносими мъчения, лишил се изведнъж от всички деца, когато видел тялото си препълнено с червеи, своята укоряваща жена, всичко пренесъл леко. Когато пък видял приятелите си, които го порицавали, ругаели се над него и като го злословили, казвали, че той търпи това за своите грехове и понася наказание за своите пороци, тогава и този храбър и велик подвижник се заколебал и изпаднал в смушение.

6. По същия начин и Давид, като забравил всичко, каквото той търпял, молил от Бога въздаяние само за понесеното от него злословие: „Оставете го (Сетя), нека злослови, казва той, защото Господ ту е заповядал; тоже би Господ ще погледне милостивно на унижението ти, и ще ти въздаде Господ добро за днешното ту злословие.“¹ И ап. Павел похвалява не само тези, които били подхвърлени на опасности, не само лишаващите се от имот, но и тези, които търсят злословие, като казва: „Припотняйте си предишните Ваши дни, когато, след като се просветихте, издържахте голята борба на страдания... като сати Всред хули и скърби бивахте излагани на позор.“²

¹ II Цар. 16, 11–12.

² Евр. 10, 32–33.

Заради това и Христос определил за това голяма награда. Но за да не би някой да каже: защо сега Ти не отмъщаваш на злословещите и не заграждаш техните уста, а обещавааш награда на небесата? – Христос указал на пророците, като изтъкнал, че и през тяхното време Бог не отмъщавал на техните врагове. Но ако и тогава, когато въздаянието не се забавяло, Бог ги насърчавал с надежда за бъдещето, още повече сега той насърчава, когато и самата надежда за бъдещето се е изяснила, и мъдростта станала по-висока.

Забележи и това, след колко заповеди Христос предлага тази последната. Той направил това не без цел, като желаел да покаже, че този, който отнапред не е подготвен и не е утвърден с всички онези заповеди, не може да встъпи и в тези подвизи. Заради това именно Христос ни изплел от тези заповеди златна верига, като винаги прокарва път от предидущата заповед към следващата. И наистина, смиреният човек ще оплаква и своите грехове; оплакващият своите грехове ще бъде и кротък, и праведен, и милостив; милостивият, праведният и съкрушеният ще бъде непременно и чист по сърце; такъв ще бъде и миротворецът. А който достигне всичко това, ще бъде готов и за опасностите, няма да се уплаши от злоречието и безбройните беди.

Като дал на учениците си нужното наставление, Господ отново ги подкрепя с похвали. Тъй като заповедите били високи и по-трудни от ветхозаветните, за да не би учениците да се разколебаят, да изпадат в смущение и да кажат: как можем да ги изпълним? – чуи, какво казал Господ: „*вие сте солта на земята*“¹, като показва с тези Свои думи, че Той дава такива заповеди по необходимост. Учението, което се дава на вас, казва Христос, трябва да се отнася не само към вашия живот, но и към цялата вселена. Аз ви изпрашам не в

¹ Мат. 5, 13.

два, не в десет, не в двадесет града, изпращам ви не към един народ, както някога пророците били изпращани, но по суша и море, по цялата Вселена, която при това е изпълнена със зло. С думите: „*Вие сте солта на земята*“, Христос показал, че цялото човечество било изпаднало в мрак и се било повредило от греховете. Заради това именно Той изисква от учениците такива добродетели, които били особено необходими и полезни за изправянето на другите. Действително, който е кротък, тих, милостив и праведен, върши добри дела не само за себе си, но се старее да черпи от изобилните източници на доброто и за в полза на другите. Също така и чистият по сърце, и миролюбивият, и гоненият за истината живее за общото благо. И тъй, не мислете, казва Христос, че на вас предстоят леки подвизи, не мислете, че Моите думи: „*Вие сте сол на земята*“, са маловажни. Какво пък? Нима те действително поправили това, което се било вече развалило? – Не, понеже не може да се помогне със сол на това, което се е било вече развалило, те не вършили това, а осолявали само отнапред изправеното, което било на тях предадено и освободено от зловонието; него те поддържали и пазили така обновено, както го получили от Господа. Апостолите били длъжни да се трудят и грижат за това, щото изправеното да не изпадне отново в първото свое състояние.

Забелязваш ли как Христос постепенно издига учениците Си пред самите пророци? Той ги нарича учители не само на Палестина, но и на цялата Вселена, и не просто учители, но още и страшни учители (пред които човек стои със страх и почит). И чудното е това, че учениците не с ласкателство и угаждане, но, подобно на солта, с благотворно действие станали на всички мили. И тъй, не се учудвайте, казва Христос, ако Аз, като оставам другите, беседвам с вас и ви подхвърлям на толкова опасности. Помислете само на

колко градове, племена и народи Аз искам да ви изпратя за наставници! Заради това аз искам, щото не само вие сами да бъдете благоразумни, но да правите и другите такива. Да бъдат благоразумни е особено нужно на тези, от които зависи спасението на другите; те трябва да имат в себе си толкова добродетел, че да могат да отделят от нея за в полза на другите. Ако вие не бъдете такива, сами няма да се спасите.

7. И тъй, не се огорчавайте, ако Моите думи ви се видят тежки. Чрез вас ще могат и други заблудени да се вразумят, а ако вие загубите своята сила, ще загубите със себе си и другите. Поради това, колкото са по-важни възложените на вас длъжности, толкова повече ревност вие трябва да имате. Заради това и Христос казва: *„Но ако солта изгуби сила, с какво ще се направи солена? Тя вече за нищо не струва, освен да се хвърли вън и да се тъпче от човеците.“*¹ Другите, макар и много пъти да съгрешават, все пак могат да бъдат простени; но учителят, ако съгреша, не може с нищо да се извини и трябва да понесе най-тежкото наказание. За да не би учениците, като чуят думите: *„когато ви похулят и изгонят, и кажат против вас лъжовно каква и да е думата“*, да се побоят всенародно да проповядват, Христос им напомня, че ако те не се решат на това дело, напразно са и избрани. Вие трябва, казва им Той, не да се боите от злословието, но от това, да не станете лицемери; в такъв случай вие ще покажете себе си неразумни и заслужаващи презрение. Ако ли пък вие бъдете строги по отношение към другите, и заради това се подхвърлите на злословие, рагвайте се. Такова е именно свойството на солта, че тя със своята силна острота е неприятна за вкуса на тези, които обичат сладко. Следователно злословието по необходимост ще ви преследва, но няма ни най-малко да ви повреди; напротив, ще свидетелства за

¹ Мат. 5, 13.

вашата твърдост. Ако пък вие, като се уплашите от злословието, оставите подobaващата вам твърдост, ще се подхвърлите на най-тежки бедствия; Всички ще ви и злословят, и презират, на което именно указват думите на Христа: „*да се тълче*“.

След това Христос преминава към друго, по-високо сравнение.

Ст. 14: „Вие сте, казва Той, светлина на света.“¹

Пак – на света, не на един народ, не на двадесет града, но на цялата вселена; духовна светлина, която, както и духовната сол, превъзхожда лъчите на видимото слънце. Отначало Той ги нарекл сол, а след това светлина, за да знаеш ти, колко много изгоди има от строгите думи и колко голяма полза от чистото учение. То обуздава човека, не му дава да се разсейва; направлява го към добродетелта, прави го внимателен.

Ст. 14–15: „Не тоже се укри град, който стои навърх планина. Нито запалят светило и го турят под крина, а на светилник, и свети на всички вкъщи.“

С тези думи Христос пак подбужда учениците Си към строг живот, като ги поучава да бъдат предпазливи, защото те трябвало да се явят пред лицето на всички и да се подвизават върху попрището на целия мир. Не гледайте на това, казва Той, че ние седим сега тук, че се намираме в най-малката частичка на света. Не – вие ще се виждате от всички така, както градът, който стои навърх планина, както свещта, която е поставена на светилник и свети на всички, намиращи се вкъщи.

¹ Мат. 5, 14.

Де са сега тези, които не вярват в могъществото на Христа? Нека да чуят това и като се учудят от силата на пророчеството, да се поклонят благоговейно на Неговото могъщество! Помисли, действително, колко много е било обещано на тези, които били неизвестни даже в своя град. Земята и морето ще ги узнае, и славата им ще се разпространи до пределите на Вселената, или, по-право, не славата, а самите техни благодеяния, защото не гръмката слава ги направила навсякъде известни, но величието на самите дела. Те, подобно на птици, се понесли по цялата Вселена побързо от слънчевия лъч, като разпространявали навсякъде светлината на благочестието.

Тук Христос, както аз мисля, се старее да извика у Своите ученици още повече смелост, защото с думите Си: *„не може се укри град, който стои навръх планина“*, ясно изразява Своемо могъщество. Както един такъв град не може да се укрие, така и благовествуването не може да се скрие и да остане в неизвестност. Тъй като по-рано Христос говорил за гоненията, злословието, хулите и враждата, за да не би сега учениците да помислят, че всичко това може да възпрепятства на тяхната проповед, Той, като ги ободрява, казва, че благовествуването не само че няма да остане в неизвестност, но и че ще просвети цялата Вселена, а чрез това и сами те ще станат славни и знаменити. И тъй, тук Христос показва Своемо могъщество, а със следващите Си думи изисква смелост от Своите ученици. *„Нито запалят светило, казва Той, и го турят под крина, а на светилник, и свети на всички вкъщи.“*

Ст. 16: „Тъй да светне пред човеците светлината ви, та да видят добрите ви дела и да прославят небесният Ваш Отец.“

Аз, казва Той, запалих светлината, а вие сте длъжни със своето старание да поддържате тази светлина, и това вие трябва да правите не само за себе си, но и за другите, които трябва да се възползват от нейното сияние и да се направляват от нея към истината. Злословието няма ни най-малко да затъмни вашата светлина, ако вие започнете по нужния начин да прекарвате вашия живот, ако живеете така, както подобава на човеци, които са длъжни да обърнат към Христа цялата вселена. Покажете живот, напълно достоен за благодатта, за да може вашето благовестуване да се оправдае навсякъде с вашия добър живот.

Освен спасението на човеците, Христос указва след това и на друга полза, която може да подбуди учениците към най-усърдно и най-ревностно изпълнение на техните длъжности. Ако живеете добре, казва Той, не само ще обърнете към Мене цялата вселена, но и ще спомогнете за славата на Божието име; напротив, с лошия си живот ще погубите и човеците, и ще дадете повод за хулене на Божието име.

8. По какъв начин, ще запиташ ти, ще се прослави Бог чрез нас, когато човеците ще ни злословят? Но не всички; пък и самите тези, които ще ни злословят, ще вършат това по завист; в сърцето си те ще ни почитат и ще ни се удивляват; така дъвлично постъпват и тези, които явно ласкаят нечестивите, а в сърцето си ги обвиняват. Какво ще кажеш? Да живеем за пустославие и честолубие ли? – Не, аз не казвам това. Аз не казах: старайте се да изложите на видно място вашите дела, показвайте ги; а само казах: *да светне*

Вашата светлина, т.е. да бъде вашата добродетел велика, изобилен огън, неизразима светлина. Когато добродетелта бъде такава, не е възможно да се скрие, макар този, който я притежава, да се старее всякак да я укрие. И тъй, проявявайте безукорен живот, и никой няма да има достатъчна причина да ви злослови. Нека злословещите да бъдат безбройно множество, Все пак никой не ще може да затъмни вашата слава.

С право Христос е казал: „*светлина*“. Действително, нищо не разпространява така славата на човека, както блясъкът на добродетелта, макар този човек и да се старее с всички средства да го скрие. Той като че ли е окръжен от слънчев лъч; пръска своето сияние не само на земята, но и на небето. Тук Христос утешава учениците Си още повече. Може вам да е скръбно, казва Той, когато ви хулят; но мнозина чрез вас ще станат истински поклонници на Бога. И в единия, и в другия случай за вас се приготвя награда: и когато вие ще търпите злословие за Бога, и когато чрез вас ще славят Бога. Но за да не би ние да разпространяваме лоша мълва за себе си, като знаем, че за това ще има награда, Христос не указал само на злословието, но и на неговите два вида, именно: когато говорят за нас лъжливо и когато ни злословят за Бога. Но в същото време Христос показва, че не само такова едно злословие принася велика полза, но и хубавата слава, когато чрез нея се разпространява Божията слава. Тук Христос подкрепя учениците Си със сладки надежди. Това злословие на нечестивите, казва Той, не е така силно, щото да може да препятства и на другите да видят вашата светлина. Само тогава ще ви мъпчат, когато помрачавате себе си, но не и тогава, когато постъпвате добре. Напротив, тогава мнозина ще ви се учудват, и не само на вас, но чрез вас и на вашия Отец. По-нататък Христос не казал: ще прославят Бога, но Отца; с това Той полага началото

на достойнството, което ще им бъде дарувано. Но Христос изтъкнал и еднаквата си чест с Отца, като казал преди това: не скърбете, когато чуете лошо за себе си, защото достатъчно е за Вас, че вие слушате това заради Мене. Сега Той указва на Отца, като разкрива с това Своето равенство с Него.

И тъй, ако ние знаем, каква полза произлиза от упражнението в добродетелта и каква опасност от небрежността (да се злослови нашият Господ заради нас, е нещо много по-лошо от нашата гибел), да не се поддаваме на съблазните нито на иудеите, нито на езичниците, нито на вярващите, а да водим такъв живот, който да сияе по-светло от слънцето. Нека някой ни злослови; ние не трябва да скърбим тогава, когато слушаме това злословие, но тогава, когато то е правдиво. Ако ние живеем в нечестие, макар никой и да не ни злослови, ние сме по-нещастни от всички; напротив, ако ние живеем добродетелно, макар и цялата вселена да говори за нас лошо, тогава ние ще бъдем по-щастливи от всички и ще привлечем към себе си всички, които желаят да се спасят, защото те ще обръщат внимание не върху злословието на нечестивите, а върху нашия добродетелен живот. Наистина, гласът на добродетелта е по-силен от всяка тръба и чистият живот е по-светъл от самото слънце, макар злословещите да бъдат безбройно множество.

И тъй, ако имаме всички споменати добродетели: ако бъдем кротки, смирени, милостиви, чисти, миротворци, не отговаряме на оскърбленията с оскърбления, а, напротив, приемаме ги даже с радост, ние ще привлечем с това всички, които гледат на нас, не по-малко, отколкото с чудесата, и всички ще се устремят охотно към нас, макар някои от тях и да са неукротими като зверове, да са лукави като зли духове – с една дума, колкото и да са лоши. Ако пък се появят и злословещи, не се безпокой от това, не се

смушавай от това, че те злословят пред човеците, но разгледай съвестта на злословещите и ще видиш, че те ти ръкопляскат, учудват ти се и вътрешно те обсипват с похвали. Така, обърни внимание, с каква похвала говорил Навуходоносор за юношите, които били в пещта, независимо от това, че бил техен враг и гонител. Тъй като той видял тяхното мъжество, хвали ги и прославя, и именно за това, че те не му се покорили и останали верни на Божия закон.¹

Така също дяволът, когато види, че никак не успява, най-подир си отива, като се бои да не би да ни достави по-голяма слава със своите изкушения. А когато той се отдалечи, и напуснатата от него тъмнина се разсее, тогава всеки, колкото и да е развратен и нечестив, ще познае добродетелта. Ако пък и човеците не те разберат, ще имаш у Бога похвала и голяма слава.

9. И тъй, не скърби и не падай духом. И апостоли-те били на едни „*стъртоносен грях за стърт, а на други – жителен грях за живот*“². Ако ти не си дал никакъв повод за злословие, свободен си от всякакво обвинение; напротив, ти си станал с това най-щастливият човек. Нека твоят живот да сияе, и ти не обръщай никакво внимание на тези, които те злословят; невъзможно е, разбира се, свършено невъзможно, щото добродетелните да нямат много врагове. Но от тях добродетелният човек няма да бъде увреден с нищо; напротив, чрез това той още повече ще се прослави.

И тъй, като размишляваме за това, да имаме предвид едно – да водим своя живот добродетелно. Като водим така своя живот, ние ще можем да ръководим към небесния живот и намиращите се в тъмнина. Такава е силата на тази светлина, че тя сияе не само тука, но осветява и пътя на тези, които отиват

¹ Дан. 3.

² II Кор. 2, 16.

там. Когато намиращите се в тъмнина видят, че ние презираме всичко настояще и се стремим към бъдещето, тогава те без думи, от самите наши дела, ще се убедят в това. Кой, действително, е толкова безумен, щото, като види човека, който три дни преди това е разкошествувал, бил богат, а днес се е отказал от всичко, няма нищо, готов е да търпи беднота, глад, всички лишения и опасности, готов е да пролее своята кръв, да иде на заколване, да търпи всичко, което е жестоко – кой е толкова безумен, казвам, щото, като види всичко това, не би извел от него за себе си ясно доказателство за бъдещето? Ако ние се прилепим към настоящето и напълно се пристрастяваме към него, ще ни повярват ли, че се стремим към друго отечество? Какво извинение, накрай, ще имаме, когато за нас страхът от Бога има по-малко значение, отколкото даже човешката слава имала за езическите философи? Така, някои от тях отхвърляли богатството, презирали смъртта, като се надявали да придобият слава от хората, поради което и надеждата им била суетна. Какво ще ни защити, когато при толкова блага, обещани нам, при толкова пътища, открити нам за благочестив живот, ние не само не можем да се сравним с тях, но погубваме и себе си, и другите. Езичникът, който постъпва нечестиво, принася не толкова вреда, колкото християнинът, който постъпва също така. И това е напълно ясно. Учението на езичниците не е добро, нашето пък е дадено по Божия благодат, слави се и е на голяма почит у самите нечестиви. Ето защо, когато те искат силно да ни упрекнат и да засият своето злословие, казват: *християнин!* Те не биха казали това, ако нямаха високо мнение за нашето учение.

Нима ти не знаеш, какво и как е заповядал Христос? И как ти ще можеш да изпълниш макар и една от Неговите заповеди, ако, като оставиш всичко, стараш се само да трупаш печалби, да даваш пари пог

лихва, да завържеш търговски връзки, да купиш много роби, да си набавиш драгоценни съдове, да закупиш ниви, къщи и разни домашни принадлежности? И нека да бъде само това; но когато към тези безполезни занятия ти присъединяваш още и неправдата, като отнимаш земята на съседите, като заграбваш къщи, като разоряваш бедните, като увеличаваш глада на другите – кога ще пристъпиш към изпълнението на тези заповеди?

Но ти понякога милваш бедните. Знам това. Все пак и тука се появява нова голяма гибел за тебе, защото ти вършиш това или от гордост, или от славолюбие, тъй щото и от добрите дела няма за тебе полза. Какво може да бъде по-бедствено от това, когато ти в самото пристанище претърпяваш корабкрушение? И тъй, за да не се случи това с тебе, като извършиш добро дело, не търси от мене благодарност; така ти ще имаш за длъжник самия Бог, Който е казал: „Давайте на заем на тези, от които нищо не се надявате да получите.“¹ Като имаш такъв длъжник, защо ти, като Го оставяш, искаш от мене, човек беден и немошен? Нима онзи длъжник се гневи, когато искат от Него дълг? Беден ли е? Отказва ли се да плати? Но нима ти не виждаш Неговите безбройни съкровища? Нима ти не виждаш Неговата неизразима щедрост? И тъй, от Него моли и искай; това Нему е приятно. А ако Той види, че ти искаш Неговия дълг от друго, Той ще се оскърби от това, и не само че няма да ти възвърне, но и с право ще те осъди. В какво си ме намерил неблагодарен, ще каже Той? Каква бедност си намерил у Мене, че като ме оставяш, отиваш при другите? На едного си дал на заем, а от друго искаш! Макар, разбира се, и човек да е получил, обаче Бог е заповядал да се даде. И тъй, сам Бог иска да бъде пръв длъжник и поръчител, като ти предоставя безбройни случаи да искаш ви-

¹ Ср. Лук. 6, 35.

наги от Него. Не изоставяй такова едно богатство и такова изобилие, и не търси да получиш от мене, човека, който нищо няма. И защо ти даваш милостиня пред моите очи? Нима аз съм ти казал: дай? Нима ти си чул от мене, че трябва да искаш от мене? Сам Бог е казал: „*Който прави добро на сиротата, дава на заем Господу.*“¹ Ти си дал на заем на Бога; от Него и искай.

Но Той не възвръща сега всичко. И това Той върши за твоя полза. Той не е някакъв обикновен длъжник, който бърза само да възвърне дълга, но длъжник, който се старае всякак още и за това, да запази в цялост полученото на заем. Заради това именно Той, каквото е нужно да се възвърне тука, възвръща, а каквото – там, запазва.

10. И тъй, като знаем това, да проявяваме милосърдие и голямо човеколюбие както с имот, така и с дела. Ако видим, че някого бият и мъчат на площада, и ако можем да го избавим с пари, да го избавим. А ако можем да го освободим с думи, да не се полениме и това да направим. Има пък награда и за думите, даже и за самите въздишки; за това говори блаженият Иов: „*Не съм ли плакал за оногози, който беше в тъга; не е ли скърбяла душата ти за бедните?*“² Ако пък има награда за сълзите и въздишките, помисли, какво ще бъде въздаянието, когато към него се присъединят думите, усърдието и друго подобно? И ние някога бяхме врагове на Бога, но Единородният ни примири, като стана посредник, като претърпя за нас рани и самата смърт.

Нека и ние да се постараяме да избавяме от безбройните бедствия тези, които са подхвърлени на тях, и да престанем да постъпваме така, както постъпваме сега, когато, например, като виждаме, че някои се карат и бият помежду си, спираме се и зао-

¹ Притч. 19, 17.

² Иов. 30, 25.

бикаляме това биволско зрелище, за да се позабавляваме от безсрамието на другите. Може ли да има нещо по-безчовечно от това? Виждаме, че се бият, удрят, разкъсват един другиму дрехите, разбиват си лицата, и продължаваме спокойно да стоим. Нима този, който се бие, е мечка? Нима е звяр? Нима е змия? – Той е човек, подобен на тебе; той е твоя брат, член на твоя род. И тъй, не си устройвай зрелища, а прекратявай спора; не се забавлявай, но укротявай; не подбуждай другите към такова безсрамие, но разделяй и усмирявай борещите се. Да се радват на такива нещастни случаи е свойствено само на човеци безсрамни, подли, непотребни и безумни. Ти гледаш човека, който постъпва безсрамно и не забелязваш, че сам вършиш същото? Ти не се намесваш, за да разпръснеш дяволското сборище и да прекратиш човешката злоба! – Защо и аз самият да получа удари? – ще кажеш ти. Нима ти ще заповядаш да стане това с мене? – Съвсем не! Ти няма да получиш удари. А ако пък получиш, това ще ти служи вместо мъченичество, защото ти претърпяваш това за Бога. Ако не желаеш да понесеш удари, тогава си спомни, че сам Господ пожелал да претърпи за тебе кръст. Както обиждащият, така и обиденият, поради силния гняв, който ги е обхванал, са подобни на пияни и са загубили разсъдъка си; те имат нужда от здравомислещ човек, който да им помогне: на първия, за да престане да обижда, а на втория, да се избави от ударите. И тъй, иди и подай ръка за помощ – трезвеният на опилия се. Наистина, и гневът опива, и това опиване е даже много по-лошо от опиването с вино. Погледни на моряците: те щом видят някое корабокрушение, веднага, като дигнат платната, бързат да изтръгнат от вълните своите другари по занятие. И тъй, ако тези, които имат едно и също занятие, помагат един другиму, още повече трябва да помагат един другиму тези, които имат еднаква природа. Пък

и караницата е корабокрушение, при това много по-бедствено от него. Действително, този, който се кара или хули изригва, и по такъв начин загубва всички свои предишни добри дела, или в силния си гняв се кълне лъжливо, и по такъв начин пада в геената, или пък понася побои и извършва убийство, и пак се подхвърля на същото корабокрушение. И тъй, иди, прекрати злото, спусни се в бурното море и избави потъващите, и като разрушиш дяволското зрелище, уговаряй всекиго поотделно, угаси пламъка и укроти вълните. Ако пожарът се разпространи, огънят се усилва – не се бой: мнозина ще ти подадат ръце за помощ, само започни – а преди всичко Бог ще помогне на мира. И ако ти започнеш пръв да гасиш пламъка, мнозина други ще те последват, и ти ще получиш награда и за тяхното дело.

Послушай какво говори Христос на цудеите, които пълзят долу. Ако видиш, казва Той, падналия осел на твоя враг, не минавай покрай него, но го подигни.¹ А много по-леко е да се разединят каращите се помежду си, отколкото да подигнеш падналия добитък. Ако трябва да се подигат ослите на враговете, още повече трябва да се подигат душите на приятелите, щом последното падение е много по-бедствено; от тежестта на гнева душите падат не в кал, а в огнена геена. Между това ти, който си жесток и безчовечен, като видиш своя брат, който лежи под тежко бреме, и дявола, който стои при него и разпалва огъня на гнева, минаваш покрай! Да се постъпва така даже и с животните, не е безопасно.

11. Самарянинът, като видял ранения, който му бил съвсем неизвестен и нямал с него никакви отношения, спрял се, покачил го на своя осел, отнесъл го в странноприемница, наел лекар и заплатил на странноприемника една част от парите, а другата част

¹ Исх. 23, 5.

обещал да доплати.¹ А ти, като виждаш човек, който попаднал в ръцете не на разбойници, а на цяло пълчище от демони, и се е подхвърлил на яростта на врага не в пустинята, а сред площада, макар и да няма нужда нито пари да плащаш, нито осел да подигааш, нито да ходиш далеко, а само да кажеш няколко думи – ти, който си жесток и безчовечен, не искаш да помогнеш, но бягаш покрай! Как можеш ти да се надяваш да получиш някога сам милост от Бога?

На вас аз говоря, които пред всички постъпвате безсрамно – на вас, обидчици и притеснителни! Ти нанасяш побои, тъпчеш с краката си, хапеш! Кажи ми: нима ти си глиган или див осел? И ти не се срамуваш, не се червиш от твоеото зверство, като забравяш своето достойнство! Ти си беден. Но ти си свободен. Ти си занаятчия. Но ти си християнин. Заради това именно ти си длъжен да живееш кротко, че си беден. Да се карат е свойствено само на богатите, но не и на бедните – на богатите, казвам, които имат много причини за караница. Ти не се ползваш от удоволствието на богатството, а между това търсиш неприятности, които са неразделни с него – вражди, разпри, караници; ти мъчиш и душиш своя брат, поваляш го пред всички. Нима ти не помисляш, че със своето безсрамие подражаваш на необуздаността на безсловесните, или по-право, вършиш нещо по-лошо от тях? У безсловесните все пак има нещо общо, те се събират и ходят заедно; а у нас, напротив, няма нищо общо, но всичко е нагоре с дъното: вражди, разпри, караници, омраза, обиди. Ние не се срамуваме нито от небето, дето всички сме повикани, нито от земята, която е дадена на всички ни за общо жилище, нито от самата своя природа; всичко у нас се задушава от гнева и сребролюбието.

Нима ти не знаеш за онзи слуга, който бил длъ-

¹ Лук. 10, 33, след.

жен десет хиляди таланта? След като дългът му бил простен, той душил своя другар за сто динария. Нима не знаеш, колко бедствия той претърпял и как бил предаден на вечно мъчение?¹ И ти не се боиш от един такъв пример? Не се страхуваш да бъдеш подхвърлен на същото? Пък и ние много, много сме длъжни на Господа, но Той все пак чака и дълготърпи; не ни изтезава, както ние изтезваме своите събратя, не ни души, не ни мъчи. Между това, ако Той би поискал от нас даже и най-малката част от дълга, ние бихме отгавна загинали.

Като размишляваме за това, възлюбени, нека да се смирим и да бъдем снизходителни към своите длъжници; чрез тях ние имаме случай, ако само сме благодарумни, да получим прощение на своите големи дългове и с малкото да придобием много. И тъй, защо ти искаш насилствено дълга от своя ближен? Ти даже би трябвало да му го простиш и тогава, когато той сам би поискал да ти го изплати – да му го простиш, за да получиш всичко от Бога. А между това ти с всички сили се стараеш да събереш това, което си дал в заем, подигаш спорове, за да не би да загубиш и най-малка част от своя имот. Ти замисляш да причиниш обиди на ближния си, но с това подигаш меч против самия себе си и умножаваш мъченията си в геената. Ако ти бъдеш тука макар и малко благодарумен, ще облекчиш своята участ на съда. Бог изисква от нас такова снизхождение към ближните заради това, за да може сам Той да има случай да ни прощава нашите големи съгрешения. И тъй, колкото длъжници и да би имал, за пари, или за оскърбления, всички прости, и за такова едно великодушие моли от Бога въздаяние. Докато те бъдат твои длъжници, дотогава и Бог няма да бъде твой длъжник; напротив, щом ги простиш, можеш да пристъпиш към Бога и да искаш от Него въздаяние за тази твоя тъй добра постъпка.

¹ Мат. 18, 28.

Ако някой, като минава покрай тебе и види, че ти държиш твоя длъжник, и ти заповяда да го пуснеш, като обещае да ти заплати вместо него – ако този човек, казвам, не се откаже да ти заплати целия дълг вместо твоя длъжник, няма ли повече, няма ли хиляди пъти повече да ни въздаде Бог, когато ние, като се подчиняваме на Неговите заповеди, простим своите длъжници, като не искаме нищо от тях? Ние трябва да имаме предвид не временното удоволствие, което произлиза от прибирането на дълговете, но тази вреда, която ще понесем заради това в бъдеще и която ще се състои в лишаване от безсмъртните блага. И тъй, като се възвисим над всичко това, да прощаваме и парите, и оскърбленията на своите длъжници, за да можем и самите ние да получим прощение на своите дългове; и каквото ние не сме успели да достигнем чрез друга някоя добродетел, това ние ще достигнем, когато не помним злото на своите ближни; по такъв начин ние ще получим вечни блага с благодарта и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос. Нему да бъде слава и сила сега и винаги, и во веки веков.

Амин!

Гл. V, ст. 17–26

„Не тиснете, че съм дошъл да наруша закона или пророците.“¹

1. Но кой пък е мислил за това? Или кой Го обвинявал в това и застаждал да отговаря за него? Казаните от Него думи съвсем не извиквали такава мисъл; Неговите заповеди – да бъдем кротки, тихи, милосърдни, чисти по сърце и да работим за правдата, – нищо подобно не показвали, но даже свършено противното. И тъй, защо Той казал това? – Без съмнение, не без причина, не без цел. Тъй като Той имал намерение да даде заповеди, по-високи от древните (както се вижда от Неговите думи: *слушали сте, че бе казано на древните: „не убивай“... Аз пък ви казвам да не се гневите*²), и да прокара път към нов, божествен и небесен начин на живота, за да не би новостта на учението да смути сърцата на слушателите и да ги подбуди да се съмняват в Неговите наставления. Той ги предупреждава с думите: *„Не тиснете, че съм дошъл да наруша закона или пророците.“* Иудеите, макар и да не изпълнявали закона, имали към него все пак голямо уважение и макар да го нарушавали всекидневен със своите дела, все пак желаели, щото Св. Писание да си остава неприкосновено и щото никой да не прибавя нищо към него. Обаче те се строго придържали и от някои добавки, направени от техните началници, макар тези добавки да водели не към доброто, а към лошото. Така например с тези добавки било нарушено нужното почитание към родителите; пък и много други длъжности се подкопавали от тези неуместни добавки. И тъй, понеже Хрис-

¹ Мат. 5, 17.

² Мат. 5, 21–22.

тос не произлизал от свещеническо коляно, а това, което Той възнамерявал да въведе, било добавка – което обаче не намалявало добродетелта, но я възвишавало, Той предвидил, че и едното, и другото би могло да ги смути, и заради това, преди да предложи Своите чудни закони, опровергава съмненията, които биха могли да се крият в техния ум.

В какво пък са могли да се заключават техните съмнения и възражения? – Те мислели, че Христос говори това, за да унищожи древните постановления на закона. Това именно подозрение Той отстранява. Така Той постъпва не само тук, но и при други случаи. Тъй когато иудеите Го считали за противник на Бога поради нарушаването на съботата, за да опровергае това тяхно мнение и да защити Себе Си, при един случай Той употребява думи, прилични Нему като Син Божий, като казва: „*Моят Отец досега работи, и аз работя*“¹, а при друг употребява думи, изпълнени със смирение, като например, когато показва, че заради спасението на овцата, която загинвала в събота, може да се наруши законът, а също така, когато забелязва, че и обрязването се извършва в събота². Той често пъти говори така смирено, за да опровергае тяхното мнение, че постъпва противно на Бога. Заради това именно, когато и Лазаря извиквал от гроба, Той се обърнал с молитва към Бога, макар по-рано и само с една дума да възкресявал много умрели³. А за да не заключат от това, че Той е по-малък от Своя Отец, като изпреварва появата на такова едно мнение, добавя: „*Това казах за народа, който стои наоколо, за да повярва, че Ти си Ме прати.*“⁴ По такъв начин Той не Всички (чудеса) извършва като пълновластен Господар, с цел, щото да изправи погрешното мнение на иудеите за Него, но и

¹ Иоан. 5, 17.

² Мат. 12, 11, 12.

³ Иоан, 11, 41.

⁴ Иоан. 11, 42.

не пред всяко се обръща с молитва към Бога, за да не би иначе да даде повод за невярното мнение, че Той е слаб и безсилен.

При едни случаи Той постъпва така, а при други – иначе, и върши това не безразборно, но със собствената Нему мъдрост. Най-важните чудеса Той извършва като пълновластен Господар, а при по-малко важните отправя очите Си към небето. Така, когато Той прощава греховете, откривал тайните, отварял рая, изгонвал бесовете, очиствал прокажените, стъпквал смъртта, възкресявал много мъртви – Всичко това Той вършил само с една заповед, а като увеличава хлябовете, което било по-малко важно, обръща се към небето. Ясно е, че Той върши това не поради слабост. Действително, ако Той е могъл да извършва пълновластно по-голямото, каква нужда е имал от молитва при извършването на по-малкото? – Без съмнение Той вършил това, както аз и по-рано казах, за да обуздае безсрамието на иудеите. Същото ти трябва да мислиш и при случаите, когато слушаш, че Той говори със смирение. Той имал много причини така да говори и постъпва, като например: за да не помислят, че Той не действа по Божията воля, за да даде наставление и излекуване на всички, за да научи на смирение, за да покаже, че Той е облечен в плът и че иудеите не могат да възприемат всичко изведнъж, а също така, за да ги научи да не мислят много за себе си. Поради тези именно причини Той често сам говорил за Себе Си със смирение, като предоставял на другите да възхваляват Великите Му дела.

2. Така сам Той, като беседвал с иудеите, казвал: „*Преди Авраам да е бил, Аз съм*“¹, а Неговият ученик казал за това следното: „*В начало беше Словото, и Словото беше у Бога, и Бог беше Словото.*“² Също така Той сам никъде не казва пряко, че сътворил небето,

¹ Иоан. 8, 58.

² Иоан. 1, 1.

земята и морето, и всичко видимо и невидимо; а Неговият ученик смело и ясно не веднъж, не два пъти, но многократно говори за това: „Всичко чрез Него стана, и без Него не стана нито едно от това, което е станало“¹; също: „В света беше, и светът чрез Него стана.“² Пък и защо да се учудваме, ако другите казали за Него повече, отколкото Той сам, когато Той, като не изразявал много неща ясно с думи, показвал ги с дела? Че Той сътворил човека, това ясно показал с излекуването на слепия; между това, като говорил за сътворението на човека в началото, не казал: *Аз го сътворих*, но – *„Оня, който отначало ги сътвори, мъж и жена ги сътвори.“*³ Също така, че Той създал мира и всичко, което се намира в него, това Той доказал с ловитбата на риба и превръщането на водата във вино, с умножаването на хлябовете, с укротяването на бурята в морето, с лъчезарната светлина, с която Той възсиял на Тавор, и с много други чудеса. Макар Той никога да не изразявал това ясно с думи, но Неговите ученици Иоан, Павел и Петър говорят за това твърде често. Ако и тези Негови ученици, които и днес, и ноще слушали Неговите беседи, виждали чудотворенията Му, на които Той много разяснил насаме, дарувал сила даже да възкресяват мъртви, накрай, направил ги толкова съвършени, че те заради Него оставили всичко – ако и те, които се възкачили на една такава степен на добродетел и мъдрост, не могли още да възприемат всичко, преди да получат даровете на Св. Дух, тогава, по какъв начин иудейският народ, който нямал ни таква познание, ни такава добродетел, и само понякога бил свидетел на това, което Христос вършил или говорил, би се уверил в това, че Той постъпва според волята на Бога, Твореца на всичко, ако сам Исус не проявявал

¹ Иоан. 1, 3.

² Иоан. 1, 10.

³ Мат. 19, 4.

във Всичко Своего снзхождение? Ето защо, и като нарушавал, напр. съботата, Той не изведнъж въвел закон за нейното отменяване. Ако пък Той, когато възнамерявал да отмени някоя заповед, употребявал голяма предпазливост в думите, за да не уплаши слушателите, още повече имал нужда да подготви слушателите Си и да се приспособи към тяхното състояние, за да не ги смути, когато присъединявал към целия предишен закон друг цял нов.

По същата причина Той не навсякъде говори ясно и за Своего божество. Действително, ако добавката към закона ги така възмущавала, нямаше ли много повече да ги възмути това, когато Той обявявал Себе Си за Бог? Заради това именно Той говори много такова, което стои по-ниско от Неговото Божествено достойнство.

Точно така и тука, като възнамерява да попълни закона, пристъпва към това с голяма предпазливост. Като не се задоволил с това, което веднъж вече казал: *Аз не разрушавам закона*, – Той повтаря същото и други път, и при това с още по-голяма изразителност. Като казал: *„Не тиснете, че сът дошъл да наруша“*, Той добавя: *„не да наруша сът дошъл, а да изпълня“*. С тези думи се обуздава не само безсрамието на юдеите, но и се заграждат устата на еретиците, които утвърждават, че древният закон бил произлязъл от дявола. Действително, ако Христос дошъл да разруши властта на дявола, защо тогава Той не само не я разрушава, но още я и допълня? Той не само казал: *не разрушавам*, – макар и това да било достатъчно, но още прибавил: *изпълняват*, – а това показва, че Той не само не се противил на закона, но още го и одобрявал.

Но по какъв начин, ще запитах ти, Той не нарушил закона? И как е изпълнил закона или пророците? – Пророците с това, че потвърдил с делата Си Всичко, каквото те говорили за Него, заради което и еванге-

листът постоянно казва: „*да се сбъдне реченото чрез пророка*“, например, когато Той се родил, когато децата възпели Нему чудна песен, когато седнал върху ослето. Пък и при много други случаи Той изпълнил пророчествата, които всички биха останали без изпълнение, ако Той не бе дошъл в света.

А закона Той изпълнил не в едно отношение, а в трояко. Първо, Той не го престъпил в нищо. За да се увериш, че Той изпълнил целия закон, послушай, какво казва на Иоана: „*Тъй нап подобава да изпълнит всяка правда.*“¹ По същия начин Той говорил и на иудеите: „*Кой от вас ще Ме укори за грях*“² – също и на Своите ученици: „*Иде князът на този свят и в Мене той няма нищо.*“³ Още в древно време и пророкът предсказал за Него, че Той „*не бе сторил грях*“⁴. И тъй, ето първия начин, чрез който Той изпълнил закона. – Второ, Той изпълнил закона за нас. Наистина, достойно е за учудване, че Той не само сам изпълнил закона, но и на нас дарувал неговото изпълнение, както това изяснява ап. Павел, като казва, че „*завършък на закона е Христос, за да бъде оправдан всеки вярващ*“⁵, и че Той „*осъди греха в плътта, та оправданието, изисквано от закона, да се изпълни в нас, които живеят не по плът, а по дух*“⁶, и на друго място: „*Унищожавате ли закона чрез вярата? Съвсет не, а утвърждавате закона.*“⁷ Тъй като целта на закона се състояла в това, да стане човек праведен, което обаче той не може да направи, това назначение на закона осъществил сам Господ, като слязъл на земята и като установил на-

¹ Мат. 3, 15.

² Иоан. 8, 46.

³ Иоан. 14, 30.

⁴ Ис. 53, 9.

⁵ Рим. 10, 4.

⁶ Рим. 8, 3, 4.

⁷ Рим. 3, 31.

чина за оправданието чрез вяра. И каквото законът не могъл да направи чрез буквите, това сам Христос извършил чрез вярата, заради което ни казва: *„Не съм дошъл да наруша.“*

3. Ако пък някой грижливо изследва, ще намери още и трети начин на изпълнението на закона. В какво се той състоял? – В учредяването на закона, който Христос трябвало да даде. Действително Неговото учение не унищожавало предишния закон, но го възвисявало и го допълвало. Така например заповедта: „не убивай“, не се унищожава от заповедта: „не се гнев“; напротив, последната служи като допълнение и потвърждение на първата. Същото трябва да се каже и за всички останали. Като хвърлял първите семена на Своего учение, Христос не навлякъл върху Себе Си никакво подозрение; но сега, когато Той започнал да сравнява Ветхия завет с Новия, още повече би могъл да бъде подозиран в противоречие с първия, поради което и предварително казал: *„Не съм дошъл да наруша закона или пророците... а да изпълня.“* Действително заповедите, които сега се предлагат, се основават върху казаното по-рано. Така например думите: *„блажени бедните духом“*, означаваат същото, каквото и заповедта, да не се гневим; *„блажени чистите по сърце“*, – същото, каквото и запрещението да се гледа на жена с пожелание; заповедта – да не си скриваме скривещата на земята, съответства на думите: *„блажени тилостивите“*. Да плачем, да понасяме гонения и хули, значи същото, каквото да влизаме през тесни врата; да гладуваме и жадуваме за правдата, означава не нещо друго, освен изискването, изразено в думите: *„Всичко, което искате да правят ват човеците, същото правете и вие тях.“*¹ Когато Христос облажава миротвореца, изразява почти същото, което е изразено в заповедта да оставим гара и да побърза

¹ Мат. 7, 12.

да се помирим с оскърбения брат, и да постигнем съгласие със съперника. Разликата е само в това, че там Христос обещава награди на тези, които изпълняват заповедите, а тук заплашва с наказание тези, които ги престъпват. Там казва, че кротките ще наследят земята, а тук – че този, който нарече своя брат безумен, ще бъде виновен за геената огнена. Там казва, че чистите по сърце ще видят Бога, а тук – че този, който погледне на жена с нечисто око, става вече действителен прелюбодеец. Там нарича миротворците Божи снове, а тук заплашва немиролюбивите с думите: *„За да не би някак противникът ти да те предаде на съдията.“*¹ Там нарича тези, които плачат и понасят гонения, блажени, а тук, като потвърждава същото, заплашва с гибел тези, които не вървят по този път – тъй като тези, казва Той, които вървят по широкия път, загиват.

Също и думите: *„не можете да служите на Бога и на Матона“*², струва ми се, са сходни с изречението: *„блажени милостивите“* и *„жадните за правда“*. Но тук, както аз и по-горе отбелязах, Господ има за цел да изложи по-ясно това, което било по-рано казано, и не само по-ясно, но и с допълнения. Така например Той не само заповядва да бъдем милостиви, но да даваме и горната си дреха; не само да бъдем кротки, но и на този, който иска да ни удари по едната страна, да му предложим и другата. Заради това именно, да предвари мнимото противоречие, Той казал, че дошъл не да разруши закона, и повторил това, както по-рано аз казах, не веднъж, но два пъти; като казал: *„не тиснете, че сът дошъл да наруша закона“*, добавил: *„не да наруша сът дошъл, но да изпълня“*.

По-нататък казва: *„Истина ви казват: докле претине небето и земята, ни една йота или една чер-*

¹ Мат. 5, 25.

² Мат. 6, 24.

тица от закона нѣта да претине, докато всичко не се сбѣдне.“¹ Тези думи имат следния смисъл: не е възможно законът да остане неизпълнен, но и най-малката неговѣ черта трѣбва да бѣде изпълнена, което доказал Господ със Своя пример, като изпълнил закона с всичката точност. Тук Той също ни дава да разберем, че и целият мир трѣбва да получи друг вид. Не без причина Той казал така, но с цел да възвиси духа на слушателя и да покаже, че Той постѣпва праведно, като учредява нови правила на живота; ако цялата твѣр трѣбва да получи нов вид, тогава и човешкият род трѣбва да бѣде повикан в друго отечество, към по-висок начин на живота. „Който наруши една от най-малките тѣя заповѣди и тѣй поучи човеците, той най-малѣк ще се нарече в царството небесно.“² Като отстранил от Себе Си всяко подозрение и като заградил устата на тези, които намислили да противоречат, Господ започва вече да възбужда страх и изрича силни заплахи за запазването на въвеждания от Него закон. А че приведените Негови думи се отнасят не към древните заповѣди, но към тези, които сам Той възнамерявал да даде, това се вижда от по-нататъшното. „Казват ви, говори Той, ако вашата праведност не надтине праведността на книжниците и фарисеите, нѣта да влезете в царството небесно.“³ Ако Неговите заплахи се отнасяли към нарушителите на Вѣтхия закон, защо имало нужда Той да казва: „ако не надтине“? Тези, които вършат същото, каквото и фарисеите, без съмнение, не можели да имат пред тях никакво предимство в праведния живот. В какво пък се състояло това предимство? – В това, да не се гневят, да не гледат на жена със сладострастно око.

4. Защо пък Той нарича тези нови заповѣди мал-

¹ Мат. 5.

² Мат. 5, 19.

³ Мат. 5. 20.

ки, когато те са тъй важни и високи? – Заради това, че той искал Сам да даде този закон. Както Той смирил Самия Себе Си и на много места говори за Себе Си скромно, така говори и за Своя закон, като поучава с това и нас да бъдем винаги скромни. Освен това Той проявявал до известно време смирение в Своите думи, за да не бъде заподозрян в нововъведение. А когато ти чуеш думите: „най-малък в царството небесно“¹, не разбирай нищо друго, освен геената или мъчението. Царство Той нарича не само наслаждението от бъдещи блага, но и времето на възкресението и страшното второ пришествие. Действително, възможно ли е, щото този, който нарече своя брат глупав и наруши с това една заповед, да бъде хвърлен в геената, а който наруши целия закон и съблазни в същото и други, да се намира в царството? – Не това следователно се разбира тук, но това, че нарушителят на закона в онова време (при всеобщото възкресение) ще бъде най-малък, т.е. отхвърлен, последен, а последният, без съмнение, ще бъде хвърлен тогава в геената. Като бил Бог, Христос предвидил небрежността на мнозина, предвидил, че някои ще приемат Неговите думи с преувеличение и ще разсъждават за закона така: „Нима ще бъде наказан този, който нарече своя брат глупав? Нима прелюбодеец е този, който само погледне на жена?“ Като изтъква отнапред такава една небрежност към закона, Той произнася страшна заплаха и против едните, и против другите, т.е. и против нарушителя на закона, и против тези, които довеждат към това и други.

Като знаем тези заплахи, да се постараям и сами да не нарушаваме закона, и да не ослабяме ревността на другите, които желаят да го запазят. „А който изпъни и поучи, той велик ще се нарече в царството небесно.“² Ние трябва да бъдем полезни не само за

¹ Мат. 5, 19.

² Мат. 5, 19.

самите себе си, но и за другите; не еднаква награда получава този, който е само сам добродетелен, и този, който води със себе си към това и другото. Както учението, което не се оправдава с дела, осъжда този, който го проповядва (*как ти, казва апостолът, който учиш другото, себе си не учиш?*)¹, така и другите дела, ако ние, като ги вършим, в същото време не ръководим и другите, получават по-малка награда. И тъй, ние трябва и в едното, и в другото да бъдем свършени; като изправим най-напред себе си, трябва да употребим старание и за другите. Заради това именно и сам Христос поставил отначало делата, а след това учението, като показва, че само по такъв начин може да се поучава с успех; в противен случай ще кажат: „*Лекаря, изцери се сам.*“² Действително, ако някой, който не е в състояние да научи другите, намисли да изправя другите, ще стане за мнозина предмет за присмех; по-право, той съвсем няма да бъде в състояние да учи, понеже делата му ще противоречат на учението му. А ако той бъде свършен и в едното, и в другото, „велик ще се нарече в царството небесно“. „*Защото, казват ви, ако вашата праведност не надтине праведността на книжниците и фарисеите, няма да влезете в царството небесно.*“³ Тук под думата „праведност“ Той разбира изобщо добродетел, както и в разказа за Иова е казано: „*и беше един човек... непорочен, справедлив.*“⁴ В такъв смисъл и ап. Павел нарича праведник този, за когото, според неговите думи, законът няма значение: „*Законът е установен не за праведник.*“⁵ Пък и в много други места може да се види, че тази дума се употребява изобщо за означаване на добродетел.

¹ Рим. 2, 21.

² Лук. 4, 23.

³ Мат. 5, 20.

⁴ Иов. 1, 1.

⁵ I Тим. 1, 9.

От думите на Христа ти можеш между другото да видиш как се засилила благодатта (в Новия завет), щом Христос желае, щото Неговите ученици, които току-що били стъпили в пътя на правдата, да бъдат по-добри от ветхозаветните учители. Като говори за книжниците и фарисеите, Той не разбира тези, които престъпват закона, но тези, които го изпълняват. Ако това са били човеци, които не изпълняват закона, Той не би говорил за тяхната правда, и правдата, която не съществува, не би сравнявал със съществуващата правда. Забележи още тук и това, как Той потвърждава съществуването на древната правда, като я сравнява с новата; а това показва, че и едната, и другата са сродни помежду си, понеже по-голяма ли е правдата, или по-малка, все пак е правда.

И тъй, Христос не хули древната правда, а иска да я възвиси. Действително, ако тя би била лоша, Той нямаше да иска по-висока, нямаше да я усъвършенства, но просто щеше да я отхвърли. Но, ще кажеш ти, ако тя действително е такава, защо не въвежда сега в царството? – Тя не въвежда тези, които живеят след Христовото дохождане, защото те, като са получили по-голяма сила, длъжни са да проявят и повече подвизи; своите пък питомци тя всички въвежда. „Мнозина ще дойдат от изток и запад, казва Господ, и ще насядат на трапеза с Авраама, Исаака и Иакова.“¹ Така, известно е, че Лазар, който се удостоил с велики награди, се намира в лоното на Авраама. И изобщо всички, които се отличили във Ветхия завет, отличили се с тази правда. И сам Христос, като дошъл в света, не би изпълнил всецяло тази правда, ако тя беше лоша и не сродна с новата. Ако Той вършил това само с цел да привлече юдеите, а не за това, да покаже нейното сродство и съгласие с новата, защо тогава не е изпълнил елинските закони и обичаи, за да привлече към себе си елините?

¹ Мат. 8, 11.

5. Всичко това показва, че ветхозаветната правда не въвежда в царството не заради това, че е лоша, но затова, че настанало времето за висши заповеди. Ако тя е по-несъвършена от новата, оттук не следва, че тя е лоша; иначе на същото основание би могло да се каже същото и за новата правда. Пък и знанието, което тя дава, в сравнение с бъдещото, е знание частично, несъвършено, и когато настъпи съвършеното, тя ще се допълни: *„Кога дойде съвършеното знание, казва Писанието, тогава това „донейде“ (знаем) ще изчезне.“*¹ Това именно се случи и с древната правда след въвеждането на новата. Все пак заради това ние няма да намаляваме ценността на сегашната правда. Макар тя и да отстъпи мястото на нова, когато ние достигнем царството, тъй като тогава според Писанието това „донейде“ ще изчезне – ние все пак я наричаме Велика.

И тъй, когато Господ ни обещава и по-високи награди, и по-голяма сила от Св. Дух, справедливо изисква и по-големи подвизи. Тук вече се обещава не земя, по която тече мляко и мед, не дълбока старост, не многочадие, не хляб и вино, не стага от овци и волове, не небето и небесните блага, осиновяване и братство с Единородния, участие в наследството, в славата и царуването, и други безбройни награди. А че ние сме се удостоили и с по-голяма помощ, това се вижда от следните думи на ап. Павла: *„И тъй, сега няма никакво осъждане за ония, които са в Христа Исуса и живеят не по плът, а по дух, защото законът на духа, който дава живот в Христа Исуса, те освободи от закона на греха и на стъртта.“*² По такъв начин, като изрича заплахи против тези, които престъпват закона, и като обещава велики награди на тези, които го изпълняват, след това, като показва, че с право из-

¹ I Кор. 13, 10.

² Рим. 8, 1, 2.

исква от нас повече от предишното, Христос започва накрай да предлага новия закон – при това не просто, но като го сравнява с постановленията на древния закон. С това сравняване Той иска да покаже, първо, че Неговите законоположения не противоречат на предишните, но са твърде много съгласни с тях; второ, че Той с право и твърде благовременно към древния закон присъединява нов.

За да стане това за нас по-очевидно, да изслушаме самите думи на Законодателя. Какво пък Той говори? – „*Слушали сте, че бе казано на древните: не убивай.*“¹ Макар сам Той да дал тази заповед, но сега говори за това безлично. Действително, ако Той би казал: вие сте слушали, какво Аз съм говорил на древните, слушателите Му не биха приели такива думи и се биха оскърбили от тях. Ако би казал също: вие сте слушали, че е казано на древните от Моя Отец, а след това би добавил: *Аз пък казвам*, Неговите думи се биха показали на тях като велика самонадеяност. Заради това Той казва просто: „*казано бе*“, като имал за цел да покаже само това, че Той говори сега съобразно с обстоятелствата. От думите: „*казано бе на древните*“, се вижда, че било изтекло вече много време от тогава, когато цудите получили тази заповед. А това Той върши с цел, за да засрами този слушател, който се отказва от изпълнението на висшите заповеди. Както учителят казва на ленивото дете: не знаеш ли ти, колко време си изгубило да се учиш да сричаш? – същото давал да се разбере и Христос, когато споменава за древните. Като желаел да покани вече слушателите към по-високо учение, Той като че ли така говори: достатъчно време вие вече сте се занимавали с това; време е накрай да преминете към по-високото!

Заслужава отбелязване и това, че Господ не смесва реда на заповедите, но започва от първата, с коя-

¹ Мат. 5, 21.

мо се започва и законът; и това показва съгласието на Неговото учение със закона: „Аз пък ви казвам, че всеки, който се гневи на брата си без причина, виновен ще бъде пред съда.“¹ Виждаш ли съвършената власт? Виждаш ли начин на действие, подобаващ на Законодателя? Кой от пророците е говорил така някога? Кой от праведниците? Кой от патриарсите? – Никой. „Тъй говори Господ“, казвали те. Но не така говори Син. Те възвестявали думите на Господа, а Той – думите на Своя Отец; думите пък на Отца са в същото време и думи на Сина: „И Всичко Мое е Твое, и Твоето Мое.“² Те давали закон на подобните на тях раби, а Той – на Своите раби.

Сега да запитаме тези, които отхвърлят закона: заповедта: *не се гневи*, противоречи ли на заповедта – *не убивай*? Или пък, напротив, тя е усъвършенстване и потвърждение на втората? – Очевидно е, че първата служи като допълнение на втората, и заради това е по-важна от нея. Който не се предава на гняв, той без съмнение няма да се реши на убийство; който обуздава своя гняв, той, разбира се, няма да даде воля на своите ръце. Коренът на убийството е гневът. Заради това, който изтръгва корена, той без съмнение ще отсече и клоните, или, по-добре, ще ги умъртви.

6. И тъй, не за нарушение на древния закон, но за по-сигурното негово запазване Христос дал нов закон. Действително, с каква цел древният закон предписвал тази заповед? Не с тази ли, щото никой да не убива своя ближен? – И тъй, който въстава против закона, би трябвало да позволи убийството, защото противоположното на заповедта – *не убивай*, е позволение то да се убива. Когато пък Христос запрещава даже и да се гневим, по такъв начин още повече затвърдява

¹ Мат. 5, 22.

² Иоан. 17, 10.

това, което законът изисквал, защото не така леко може да се въздържи от убийството този човек, който има в мисълта си само това, че не трябва да убива, отколкото този, който е изкоренил у себе си и самия гняв. Вторият човек стои много по-далеч от такава една постъпка.

Но за да опровергаем и по друг начин нашите противници, нека разгледаме Всичките им възражения. Какво пък те говорят? – Те казват, че Бог, Който сътворил света, Който заповядва на слънцето да свети върху злите и добрите, Който изпраща гръжд на праведните и неправедните, е някакво зло същество. А най-умерените от тях, макар да не твърдят това, но като наричат Бога правосъден, не Го признават за благ. Дават на Христа някакъв друг отец, който не съществува и който нищо не е сътворил. Бог, когото те наричат не благ, пребивава в своята област и запазва това, което му принадлежи; а благият Бог влиза в чужда област и без всякакво основание иска да остане спасител на това, на което той не бил творец. Виждаш ли как чедата на дявола говорят по наставлението на своя баща, като считат творението за чуждо на Бога, въпреки думите на ап. Иоана: „*дойде у Своите Си*“ и „*светът чрез него стана*“¹.

Като разглеждат, по-нататък, древния закон, който заповядва да се вади око за око и зъб за зъб, те изведнъж възразяват: как може да бъде благ Този, Който казва това? Какво ще отговорим ние на това? – Ние ще кажем, че това, напротив, е най-велик знак на Божието човеколюбие. Той гал този закон не заради това, щото ние да вадим очите си един другиму, но да не причиняваме зло на другите, като се страхуваме, че ще претърпим същото от тях. Както Той, като заплашвал с гибел ниневийците, не искал да ги погуби (защото, ако Той би искал това, трябвало да замълчи),

¹ Иоан. 1, 11, 10.

но искал само, като им внуши страх, да ги направи по-добри, и така да се укроти Неговият гняв – също така и на тези, които са така дръзки, че са готови да извадят очите на другите, Той определил такова наказание, с цел, щото поне страхът да ги възпре от това, да отнемат зрението на своите близни, ако те по добра воля не пожелаят да се въздържат от такава жестокост. Ако това би било жестокост, жестокост би било и това, да се запрещава убийството, да се забранява прелюбодейството. Но да говорят така могат само безумните, и именно тези, които са стигнали до последната степен на безумието. А аз се тъй много страхувам да нарека тези заповеди жестоки, че бих счел противното на тях за беззаконно дело, като съдя със здравия човешки разум.

Ти казваш, че Бог е жесток, защото заповядва да се вади око за око; а аз ще кажа, че ако той не би дал такава заповед, с по-голямо право биха Го считали за такъв, какъвто Го ти наричаш. Да предположим, че всеки закон е загубил своето значение и никой не се страхува от определеното чрез него наказание, че на всички злодеи, и прелюбодейци, и убийци, и крадци, и клетвопрестъпници, и отцеубийци, е предоставена свобода да живеят според своите склонности, без никакъв страх. Няма ли да се разврати тогава всичко, няма ли да се изпълнят с безбройни злодеяния и убийства градовете, пазарите, домовете, земята, морето и цялата Вселена? Това е очевидно за всекиго. Ако и при съществуването на законите, при страха и заплахите едвам се удържат злите намерения, какво би препятствало на хората да вършат зло, когато се премахне и тази преграда? Какви ли не бедствия се биха втурнали тогава в човешкия живот! Не е жестокост само това, когато на злите се разрешава да вършат, каквото искат, но и това, когато оставят без всякаква защита човека, който не е извършил никаква

несправедливост и страда невинно. Ако някой, като събере отвсякъде зли човеци и ги въоръжи с мечове, заповяда им да тръгнат по целия град и да убиват всички, които срещнат, кажи ми, би ли могло да има нещо по-безчовечно от това? Напротив, ако някой друг би вързал тези въоръжени човеци и насила би ги затворил в тъмница, а тези, които били заплашени със смърт, би изтръгнал от ръцете на беззаконниците, би ли имало нещо по-човеколюбиво от това? Сега приложи тези примери и към закона. Този, който заповядва да се вади око за око, обвързва със страха душите на порочните човеци, като със здрави вериги, прилича на този човек, който свързал въоръжените злодеи; а този пък, който не определя никакво наказание на престъпниците, въоръжава ги с безстрашие и се уподобява на този човек, който раздал на злодеите мечове и ги разпратил по целия град.

7. Виждаш ли, че Божиите заповеди не само не са жестоки, но още са изпълнени и с велико човеколюбие? Ако пък ти поради това наричаш Законодателя жесток и тежък, кажи ми, кое е по-трудно и тежко – да не убиваме, или не само да не убиваме, но и да не се гневим? Кой е повече строг, този ли, който определя наказание за човекоубийството, или пък този, който налага наказание даже и за гнева? Този ли, който наказва прелюбодееца след извършването на греха, или този, който самото (прелюбодейно) пожелание подхвърля на наказание, и именно на вечно наказание? Виждате ли как ние дойдохме до заключение, свършено противно на лъжеумуванията на еретиците? Богът пък на новия закон, който се признава от тях за благ, се представя според тяхното безумие за строг и жесток.

Но ние изповядваме един Законодател във Ветхия и Новия завет, Който всичко е устроил, както требвало, и според различието на самите времена, установил и два различни закона. И тъй, нито ветхо-

заветните заповеди били жестоки, нито новозаветните са обременителни и тежостни; но и едните, и другите съдържат еднаква грижливост и любов. А пък че и Ветхият закон бил даден от Бога, послушай, какво говори за това пророкът, или по-добре да се каже, какво говори сам Бог в лицето на пророка: ще сключа с вас нов завет, не такъв, какъвто сключих с вашите бащи¹. Ако пък някой, заразен от манихейско нечестие, не приеме тези думи, нека послуша ап. Павла, който казва същото: „Авраам имаше двата сина, един от робинята, а друг от свободната... Това са двата завета.“² Както там имало две различни жени, но техният мъж бил един, така и тука има два завета, но Законодателят е един.

А за да знаеш ти, че и в единия и в другия се крие едно и също човеколюбие, заради това там Той казал: „око за око“, а тука: „Ако някой ти удари плесница по дясната страна, обърни ти и другата.“³ Както там Той отклонява човека от обиди чрез страха от наказание, така също и тука. Но по какъв начин, ще запиташ ти, щом Той заповядва да се обърне и другата страна? – Но какво от това? Като дава такава заповед, Той не освобождава биещия от страха, а заповядва само да му се даде свобода да удовлетвори напълно своя гняв. Господ не казва, че оскърбяващият ще остане без наказание, но само не ти заповядва ти сам да го наказваш; по такъв начин Той извиква силен страх у този, който е ударил и пребъдва в своя гняв, а този, който получил удара, утешава.

Всичко това аз казвам, като разсъждавам, тъй да се каже, мимоходом изобщо за всички заповеди. Сега трябва да се обърнем към нашия предмет и да обясним Всичко гореказано поред.

¹ Ср. Иерем. 31, 31–32.

² Гал. 4, 22, 24.

³ Мат. 5, 39.

„Който се гневи на брата си без причина, виновен ще бъде пред съда“, казва Христос. С тези думи Той не отстранява напълно гнева: първо, защото човек не може да бъде свободен от страстите; той може да ги съдържа, но не е властен напълно да ги изкорени; второ, защото страстта на гнева може да бъде полезна, ако само ние можем да се възползваме от нея в нужното време. Погледни например колко добро е произвел гневът на ап. Павла против коринтяните. Той ги избавил от велика вреда. Също така чрез гнева той обърнал и познатия галатийски народ, и много други.

Но кога има удобно време за гняв? – Тогава, когато ние не отмъщаваме за самите себе си, но обуздаваме гръзките и обръщаме в правия път небрежните. А кога гневът е неуместен? – Тогава, когато ние се гневим, за да отмъстим за самите себе си, което запрещава и ап. Павел, като казва: *„Не отмъщавайте за себе си, възлюбени, а дайте тясто на Божия гняв“*¹; когато се караме за пари, което също така апостолът не позволява, като казва: *„Защо по-добре не си останете обидени? Защо по-добре не претърпите щета?“*² Колкото вторият гняв е излишен, толкова първият е нужен и полезен. Но мнозина постъпват обратно. Те дохаждат в ярост, когато тях самите обиждат, а остават хладни и малодушни, когато виждат, как друг се подхвърля на обида. И тъй, не гневът собствено е нарушение на закона, но неблагоприятният гняв, заради което и пророкът казва: *„Гневете се, не съгрешавайте.“*³ „Който каже на брата си „рака“, виновен ще бъде пред синедриона.“⁴ Тук Господ нарича синедрион еврейското съдилище. Той споменава за него сега, за да не помисляте, че Той въвежда във всичко ново и не-

¹ Рим. 12, 19.

² I Кор. 6, 7.

³ Псал. 4, 5.

⁴ Мат. 5, 22.

бивало. Думата „рака“ не е голяма обида; тя изразява само известно презрение или неуважение от страна на този, който я произнася. Както ние, като заповядваме нещо на слугите и на други, по-ниско от нас стоящи човеци, казваме: ти иди там, ти кажи на онзи – също така и тези, които говорят на сирски език, употребяват думата „рака“ вместо думата „ти“. Но човеколюбивият Бог, за да ни предпази от по-големи обиди, иска да премахне и най-малките, като ни заповядва да пазим във взаимното си обръщение приличие и нужното уважение на едного към другото.

„А който пък каже: „безутнико“, виновен ще бъде за геената огнена.“¹ За мнозина тази заповед се струва тежка и непоносима, защото изглежда невъзможна; за една проста дума ние се подхвърляме на такова голямо наказание; някои предполагат, че това било казано по-скоро хиперболично. Но аз се страхувам да не би ние заради това, че мамим себе си тук с такива думи, да претърпим действително най-жестокото наказание там.

8. Но, кажи ми, действително, защо тази заповед ти се вижда тежка? Нима ние не знаем, че по-голямата част от греховете и наказанията произлизат от думите? Чрез думите се изказват хулите, чрез думите – отричането от Бога, ругатните, клетвонпрестъпленията, лъжесвидетелствата; от тях произлизат и убийствата. И тъй, не обръщай внимание на това, че тука има само една дума, но узнай не влачи ли тя след себе си велика опасност? Нима не знаем, че през време на спор, когато гневът се разгорещи и душата се възпламенява, и най-нищожната дребнавост се представя за нещо велико, и не твърде обидната дума се показва за непоносима? Такива дребнавости твърде често пораждат убийства и разрушават цели градове. Както гружбата прави леко и тежкото,

¹ Мат. 5, 22.

така, напротив, враждата превръща и малкото в не-поносимо, и макар нещо и да е било казано искрено, при враждата се представя като казано със зло намерение. Докато огънят стои в малката искра, колкото и гърва да се трупат върху нея, няма да се запалят; но когато огънят се разгори и пламъкът се издигне на високо, поглъща леко не само гърва, но даже и камъни, и всяко друго вещество, което хвърлят в него; даже и това, с което обикновено гасят огъня, и то сега още повече го възпламенява. (Тогава, както казват някои, не само гървата, лъът и други леснозапалителни вещества, но и самата вода, която изливат върху огъня, увеличава неговата сила.) Така и при гнева всяка дума изведнъж се обръща в храна на този зъл огън.

За да предпази от всичко това, Христос предава този, който се гневи, на съда, като казва: *„който се гневи... виновен ще бъде пред съда“*; а този, който каже „рака“, предава на съд пред синедриона. Тези наказания не са още тъй големи, защото те се извършват тук. Но този, който нарича другото „неразумник“, Бог заплашва с геената огнена. Тук Христос за пръв път употребява думата „геена“. Отначало Той беседвал за царството, а след това споменава за геената, като показва с това, че с царството ние ще се удостоим чрез Неговото човеколюбие и воля, а в геената хвърляме себе си поради своята небрежност.

Виж как постепенно Той преминава от малките наказания към по-големите и с това като че се защитава пред тебе, като показва, че Той сам съвсем не е искал да употребява подобни заплахи, но че ние сами Го заставаме да произнася такива присъди. – Аз ти казвам, говори Той, да не се гневиш без причина, защото ще бъдеш виновен пред съда. Ти пренебрегна това първо предупреждение. Виж сега какво е причинил твоят гняв! Той веднага те застава да оскърбиш другото. Ти каза на своя брат: *рака*. За това Аз ти налагам и дру-

го наказание – съд пред синедриона. Ако пък ти, като презреш и него, простреш по-нататък твоеото нахалство, Аз няма повече да ти налагам такива умерени наказания, но ще те подхвърля на вечно мъчение в геената, за да не би ти накрай да извършиш и убийство. И наистина, нищо, нищо не бива тъй непоносимо, както оскърблението; нищо не измъчва тъй много човешката душа; а колкото по-язвителни са обидните думи, толкова по-силно огънят се разгаря. И тъй, не считай за маловажно да наречеш другиго „безумник“. Когато ти отнимаш на брата си това, с което ние се отличаваме от безсловесните и което предимно ни прави човеци, т.е. ума и разсъдка, ти с това го лишаваш от всякакво благородство. И тъй, ние сме длъжни да обръщаме внимание не само на думите, но и на самото дело, на неговото следствие, като имаме предвид каква рана То може да отвори, какво зло да причини. Ето защо и ап. Павел изхвърля от царството не само прелюбодейците и блудниците, но и обидчиците. И това е много справедливо. Действително обидчикът разрушава благото, изградено с любов, подхвърля ближния си на безбройни бедствия, причинява непрестанни вражди, разкъсва Христовите членове, всеки ден прогонва обичния на Бога мир и със своите ругатни приготвя на дявола просторно жилище и спомага за неговото засилване.

За да съкруши силата на дявола, Христос дал този закон. Той полага велики грижи за любовта, понеже любовта е майка на всички блага, отличителен признак на Неговите ученици; едната тя съдържа в себе си всички наши съвършенства. Заради това Христос с право изтръгва с такава голяма сила самите корени и извори на враждата, които разрушават любовта.

И тъй, не мисли, че в Христовите думи има превеличение; но, като обсъдиш какви блага произлизат от тези заповеди, удивлявай се на кротостта, която

те изискват. За нищо друго Бог не се грижи така, както за това, да живеем ние в единство и съюз помежду си. Заради това именно Господ и сам, и чрез Своите ученици, както в Новия, така и във Ветхия завет говори много за тази заповед и представя Себе Си като строг въздаятел и наказател за нейното престъпване. Нищо не спомага тъй много за въвеждането и вкореняването на всякакво зло, както премахването на любовта, поради което е казано: когато беззаконието се увеличава, „у мнозина ще изстине любовта“¹. Тъй като поради изчезването на любовта Каин станал братоубиец, Исаа и Иосифовите братя се предали на жестокост, и безбройни други злини влезли в света, Христос с Всичката си грижливост унищожава Всичко това, което разрушава любовта.

9. Но, като не се задоволява с това, Господ прибавя към казаното нови наставления, от които се вижда колко много Той се грижи за любовта. По-рано Той заплашвал със синедриона, със съд и геена, а сега предлага нови правила, съгласни с предишните, като казва така: „Ако принасяш дара си на жертвеника и там си спотниш, че брат ти има нещо на тебе, остави дара си там пред жертвеника и иди първот се потири с брата си, и тогава дойди, и принеси дара си.“² О, благост! О, неизразимо човеколюбие! Господ заповядва, щото поклонението на Него да бъде оставено заради любовта към ближния, и с това показва, че и предишните Негови заплахи произлизали не от омраза или желание да наказва, но от изобилие на любовта. Коя кротост може да се сравнява с тази, която се изразява в тези думи? Нека, казва Той, да се прекъсне служението към Мене, само да се запази твоята любов, защото жертва е и това, когато човек се примирява с брата си. Заради това именно Той не казва: примири

¹ Мат. 24, 12.

² Мат. 5, 23, 24.

се след пренасянето или преди принасянето на дара, но те изпраща да се помиряваш с братя си, когато дарът лежи пред олтара и жертвоприношението е вече почнато. Не ти заповядва да вземеш със себе си принесения дар, не казва: примири се, преди да го принесеш, но заповядва да бягаш при братя си, като оставиш дара пред олтаря. Защо той заповядва така да се постъпва? – Както предполагам, Той имал двояка цел: първо, както аз вече казах, Той искал да покаже, че цени високо Любовета и я счита за най-велика жертва, като не приема без нея и веществената жертва; второ, искал да издигне като необходима длъжност примирението с ближния. Наистина, този, комуто е заповядано да принесе дара си не по-рано, откак се примири, разбира се, ще побърза да иде при оскърбеня и да прекрати враждата, ако не от любов към ближния, поне заради това, щото жертвоприношението да не остане напразно. Заради това именно Господ придава на всяка дума особена изразителност, като заплашва и подбужда този, който принася. Действително, Той не казал само: „*остави дара си*“, но прибавил: „*пред жертвеника*“, щото с напомването за свещеното място да извика у него страх; не казал само: „*иди*“, но прибавил: „*първот се потири с братя си и тогава дойди и принеси дара си*“. Чрез всичко това Той показва, че Господнята трапеза не допуска към себе си враждуващите един против другото.

Нека слушат това тези, които са посветени в тайнствата, но с вражда пристъпват към олтара; нека слушат и непосветените, защото и към тях се отнасят тези думи! И те принасят дар и жертва, т.е. молитва и милостиня; а че и това е жертва, чуи как говори пророкът: „*който принася жертва хвала, той Ме почита*“; и още: „*принеси жертва на Богу хвала*“¹; и на друго място: „*въздигането на ръцете ти – като*

¹ Псал. 49, 23, 14.

*вечерня жертва*¹. И тъй, ако ти принесеш и молитва с враждебно настроение, по-добре е да я оставиш и да идеш да се помириш с брата си, и след това да извършиш молитвата. Заради това именно било всичко устроено, заради това и Бог станал човек и извършил цялото дело на изкуплението, щото да ни събере в едно.

Тук Христос изпраща обидчика към обидения, а като ни учи на молитва, води обидения към обидчика и ги примирява; тук казва: „ако брат ти има нещо против тебе, иди при него“, а там казва: „ако простите на човеците съгрешенията им“². Но и тука, струва ми се, Той изпраща обидения, защото не казва: помоли брата си, щото той да се примири с тебе, но просто: „помири се“. И макар тук на вид речта да е обърната към този, който е оскърбил, все пак се отнася към оскърбения. Ако ти, казва Той, се примириш с него от любов към него, и аз ще бъда към тебе милостив, и ти можеш с пълна смелост да принасяш жертвата си. Ако пък гневът още пламти в тебе, представи си, че аз охотно се съгласявам с това, щото ти да оставиш за известно време жертвата си, само вие да станете приятели. Нека това да укроти твоя гняв. При това Той не казал: помири се, когато ти си силно обиден, но: направи това и тогава, когато оскърблението бъде маловажно – „брат ти има нещо против тебе“. И не казал също: когато ти се гневииш справедливо или несправедливо, но просто: ако „има нещо против тебе“; макар твоят гняв и да е справедлив, и тогава не трябва да храниш вражда. Така и Христос, като не обръща внимание на това, че Неговият гняв против нас е справедлив, предал на смърт самия Себе Си за нас, като не ни вменявал нашите грехове.

10. Заради това и ап. Павел, като ни подбужда по друг начин към примирение, казал: „*слънцето да ви*

¹ Псал. 140, 2.

² Мат. 6, 14.

не *заязва гневни*“¹. Както Христос ни подбужда към примирение, като посочва времето на жертвата, така и ап. Павел ни увещава към същото, като указва на времето през деня. Той се страхува от нощта, като предполага, че тя, като застигне в уединение човека, който е измъчван от гнева, още повече би разлютила неговите рани. През течението на деня мнозина могат да ни откъсват и да ни отдалечават от гнева, а през нощта, когато човек остава самичък и се отдава на своите мисли, вълните се издигат по-високо и бурята свирепства с по-голяма ярост. Като предваря това, ап. Павел иска, щото ние да срещаме нощта примирени, за да не би дяволът да се възползва от нашето уединение и да разпали по-силно пещта на гнева.

По същия начин и Христос не търпи ни най-малко отлагане, за да не би след извършването на жертвата този, който я принася, да стане по-небрежен и да започне да отлага примирението от ден на ден. Той знаел, че тази страст трябва да се погася, колкото се може по-скоро. Както мъдрият лекар предлага не само средства, които прекратяват болестта, но и такива, които предпазват от нея, така постъпва и Христос. Запращението да се нарича ближният безумен е лекуване, което предпазва от враждата; а заповедта за примиряване с него служи за прекратяването на болестите, които се появяват след враждата.

Виж с каква строгост Той предписва да се изпълнява и едното, и другото. Там заплашва с геена, а тук преди примирението не иска да приеме и гара, и с това показва колко голям е Неговият гняв против враждуващите. По такъв начин той изтръгва и корена, и неговия плод. Отначало казва: „не се гневи“, а след това: „не произнасяй ругателни думи“, понеже едното се усилва от другото – от враждата се поражда ругателство, а от ругателството – вражда. Заради

¹ Ефес. 4, 26.

това именно Той отначало изтръгва корена, а след това и плода; така Той не дава на злото да възникне в самото начало; ако то вече е пораснало и дава гибелен плод, изгаря го напълно. Със същата цел Христос след споменаването за съда, синедриона, геената и след наставлението относно принасянето на жертвата добавя още следното: „*Притирявай се с противника си скоро, докле си още на път с него.*“¹ Не казвай: какво да правя, когато ме обиждат, когато ми отнемат имота и ме влачат на съд? Христос и в такъв случай запрещава да се храни вражда, като отнима всеки повод и предлог към това. Тъй като тази заповед била особено важна, Господ възбужда към нейното изпълнение не с указание на бъдещи блага, а на сегашни изгоди, които по-скоро могат да обуздаят грубите човеци, отколкото обещанията за бъдещото. Ти казваш: той е по-силен от мене и ме обижда. Но няма ли той да ти причини още по-голяма вреда, ако ти не се примириш с него и бъдеш принуден да влезеш в тъмницата? Като се примириш, ти ще отстъпиш имота, но затова пък тялото ти ще бъде свободно; а когато се представиш на присъдата на съдията, ще бъдеш свързан и ще понесеш по-жестокото наказание. Ако ти избегнеш тази разпра, ще придобиеш двояка полза: първо, ти няма да претърпиш никаква неприятност; второ, това вече ще бъде твоя добродетел, а не поради принуда. Ако ти не искаш да възприемеш моите увещания, ще причиниш вреда не толкова на своя съперник, колкото на себе си.

Виж как Христос и тука те убеждава по-скоро да се примириш. Като казва: „*потирявай се с противника си*“, добавя: „*скоро*“. Но, като не се задоволява и с това, Той предлага нова подбуда да се търси най-скоро примирение, като казва: „*докле си още на път с него*“, щото с всичко това по-силно да те склони и прину-

¹ Мат. 5, 25.

ди към прекратяването на разпратата. Действително нищо не нарушава тъй много реда на нашия живот, както нашата бавност и постоянните отлагания при вършенето на добри дела. Такава една бавност често става причина ние да се лишим от всичко. Заради това именно, както ап. Павел казва: преди да залезе слънцето, прекрати враждата, и сам Христос по-горе увещава: преди да принесеш дар, примири се; така и тук Той ни подбужда към същото, като казва: „скоро, докато си още на път с него“ – докато ти още не си дошъл до вратата на съдилището, докато не си застанал пред съдията и не попаднеш в края на краищата в неговата власт. Дотогава, докато ти още не си влязъл в съдилището, ти си пълен господар на себе си; но щом престъпиш неговия праг, ти си вече негов подчинен и колкото и да се силиш, не можеш вече да разполагаш със себе си, както искаш.

Какво пък значи това: „*потирявай се*“? То значи или това, че ти си съгласен по-добре да претърпиш неправдата, или пък това, че ти трябва да гледаш на делото така, като че ли се намиращ на мястото на твоя съперник, за да не би поради самолюбие да нарушиш справедливостта, но, като разсъждаваш за своето дело като за чуждо, да произнесеш безпристрастна присъда. Ако това ти се вижда твърде голямо и тежко, не се учудвай. Христос именно затова предвъзвестил всички вече известни блаженства, щото, като изгладил пътя и като подготви душата на слушателя, да я направи напълно способна към приемането на всички тези закони.

11. Някои казват, че Господ под името съперник разбира дявола, и ни заповядва да нямаме с него никакво дело, което уж означават думите: „*притирявай се*“, понеже от дявола не можем да се избавим след напушането на този живот, след който ще бъдем подхвърлени на неизбежно наказание. Но на мене се стру-

ва, че Той говори за съдиц, за път към съдилището и за тъмница, каквито ние виждаме тука. Наред с побудите, взети от Висшето и бъдещото, Христос ни заплашва и с това, което става и в сегашния живот. Така постъпва и ап. Павел, като убеждава слушателя с картината не само на бъдещото, но и на сегашното. Тъй, за да отклони от злото този, който върши зло, той му представя началник с меч: *„Ако пък правиш зло, казва той, бой се, защото началникът не напразно носи меч: той е Божий служител.“*¹ Също така, като ни предписва да се подчиняваме на началника, той представя като побуда не само страха от Бога, но и заплахите на началника, и неговите грижи за нас: *„Затова, казва той, трябва да се подчинявате, и то не само поради страх от неговия гняв, но и по съвест.“*² На човеци груби, както аз вече казах, обикновено действа силно това, което се намира пред техните очи и под краката им. Заради това и Христос споменава не само за геената, но и за съда, за затварянето в тъмница и за всички бедствия от това затваряне, като желае с това да изтръгне самия корен на убийството. Който не произнася хулни думи, не иска да се съди и не усилюва враждата, може ли той да извърши убийство? По такъв начин и от тука се вижда, че с ползата на ближния върви и нашата полза. Този, който се примирява със своя съперник, получава сам много повече полза, защото се избавя от съдилището, тъмницата и всички бедствия на затварянето.

И тъй, да приемем от сърце тези наставления и да не произвеждаме нито спорове, нито разпри, и още повече затова, че дадените заповеди принасят със себе си удоволствие и полза, преди още да са настъпили бъдещите награди. Ако пък за мнозина това се види твърде тежко и трудно, нека знаят, че вършат то-

¹ Рим. 13, 4.

² Рим. 13, 5.

ва за Христа, и тогава тежкото ще стане приятно. Ако ние се придържаме постоянно от тази мисъл, няма да почувстваме никаква мъка, но всичко ще ни донася голямо удоволствие: самият труд няма вече да ни се вижда тежък, напротив, колкото повече се увеличава, толкова повече ще става сладък и приятен.

И тъй, когато злият навик или страстта към сребролюбието те силно съблазнява, въоръжи се против тях с тази мисъл: като презра временното удоволствие, аз ще получа велика награда. Кажу на своята душа: ти скърбиш за това, че аз те лишавам от удоволствие, но радвай се, защото аз приготвям за тебе небето. Ти се трудиш не за човека, но за Бога; потърпи малко и ще видиш каква полза ще произлезе от това; остане твърда в сегашния живот и ще получиш неизразима свобода.

Ако беседваме по такъв начин с душата, ако ѝ представяме не само трудността на добродетелта, но и нейния венец, скоро ще я отклоним от всяко зло. Дяволът ни обещава временно удоволствие, а ни приготвя безкрайна скръб, и въпреки това ни надвишава и побеждава; а Бог, напротив, иска от нас временен труд и ни обещава вечна полза и наслада; с какво ние ще се оправдаваме, ако след такава утеха не тръгнем след добродетелта? Вместо всички други подбуди и мисли за целта на труда, за нас ще бъде достатъчна само едната увереност, че всичко това ние ще понесем за Бога. Ако този, който има царя за свой защитник, смята себе си за щастлив и осигурен за цял живот, представи си, колко щастлив трябва да бъде този, който със своите добри дела, и малки, и велики, направил свой глътник човеколюбивия Бог, Който винаги живее!

И тъй, не ми говори за тежестта на труда и подвизите. Бог е облекчил за нас подвига на добродетелта не само с едната надежда за бъдещи блага, но

и по друг начин, т.е. с постоянното Свое съдействие и помощ. Ти трябва само да проявиш малко усърдие, и всичко останало ще дойде само по себе си. Той иска от тебе макар и малък труд, за да бъде и на тебе вменена победата. Както царят заповядва на своя син да бъде в строя и на видно място, за да се припише нему победата, а между това сам управлява целия ход на сражението, така постъпва и Бог в нашата война с дявола. Той иска от тебе само това, щото ти да обявиш себе си решително за враг на дявола, и ако ти това направиш, цялата война Той сам ще завърши. Ако в тебе се възпламенява гневът или ненаситното желание за богатство, ако се появява друга някоя мъчителна страст, Бог, щом види, че ти си се приготвил и си излязъл за война, веднага ще направи всичко леко и ще те постави по-високо от пламъка на страстите, както постъпил и с юношите във Вавилонската пещ, които също не показали нещо повече от това, освен готовност да търпят.

И тъй, за да можем и ние тук да загасим горящата пещ на безредните удоволствия, а там да избегнем геената, нека да желаем всекидневно само това, да се стараем и грижим само за това, щото с усърдие към доброто и с непрестанни молитви да привлечем към себе си Божието благоволение. Тогава всичко това, което сега ни се вижда непоносимо, ще стане съвършено леко, изпълнимо и приятно. Докато ние се увличаме от страстите, дотогава ще смятаме добродетелта за трудна, тежка и непристъпна, а порокът мил и приятен. Но щом започнем, макар и малко, да избягваме греховете, порокът ще ни се види гнусен и безобразен, а добродетелта лека, достъпна и мила. В това могат да ни уверят примерите на тези, които са изправили своя живот. Чуй, как са се срамували от своите пороци (римляните) даже и тогава, когато се вече били избавили от тях, както свидетелства ап. Павел:

„А какъв плод (какви дела) имахте тогава, от които сега се срамувате?“¹ А добродетелта, въпреки понесените трудове, той нарича приятна, скръбта мигновена и труда лек, радва се в страданията, весели се в скърбите и се хвали с тези рани, които получил за Христа.

И тъй, за да можем и ние да достигнем такова състояние, да устройваме всекидневно своя живот съгласно наставленията на Господа, които ние чухме, и като забравяме това, което е зад нас, да вървим към това, което е пред нас, да се стремим към славата на небесното звание, с което всички ние да се удостоим чрез богатия и Човеколюбивия на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки веков.

Амин!

¹ Рим. 6, 21.

Гл. V, ст. 27–28.

„Слушали сте, че бе казано на древните: „не прелюбодействай“. Аз пък ви казвам, че всеки, който поглежда на жена с пожелание, вече е прелюбодействал с нея в сърцето си.“¹

1. Като разкрил с всичката пълнота първата заповед и като я възвел до висше начало на духовния живот, Спасителят, по реда на постепенността, преминава след това и към втората заповед, като следва и в този случай реда на заповедите в древния закон. Но може би някой ще каже, че това не е втората, а третата заповед. Първата заповед е: „Господ, Бог наш, е Господ един.“² Поради това може да се запита: защо Спасителят не започнал Своето учение с тази заповед? И тъй, защо? – Заради това, че ако Той би започнал с първата заповед, би трябвало да я разкрие с голяма пълнота, и по такъв начин би се появила необходимостта да говори за самия Себе Си. А не било още дошло времето да излага подробно учение за самия Себе Си. Освен това до известно време Той давал само нравствено учение, като желал и със Своите наставления, и със Своите чудеса отнапред да убеди слушателите, че Той е Син Божий. В противен случай, ако Той преди още да преподаде нравствено учение и преди да е извършил чудеса, би казал: „Вие сте чули, какво било казано на древните: Аз съм Господ Бог твой, и освен Мене няма друг Бог; а Аз ви казвам, че и на Мене вие трябва да въздавате такова поклонение, каквото и Нему“ – по такъв начин Той би заставил всички да

¹ Мат. 5, 27, 28.

² Второз. 6, 4.

гледат на Него като на бесноват. Ако и след Неговата проповед и след многото чудеса Го наричали бесноват, макар Той тогава да говорил даже прикрито за Своего богоравенство, какво те не биха казали, какво не биха измислили, ако Той още в самото начало се би решил да говори нещо за самия Себе Си като за Бог? А Той, като запазил учението за Своего божество до удобното време, с това направил това учение достъпно за мнозина. Ето защо Спасителят сега премълчал за него. Отначало Той подготвил към него слушателите с чудеса и най-високо нравствено учение, а след това вече го изразил открито и с думи.

И тъй, сега Той го разкрива малко по малко, чрез извършване на чудеса и чрез начина на Своего учение. Като предписвал заповеди и като попълвал закона с божествена власт, със самото това Той в същото време постепенно възвеждал внимателния и благоразумен слушател към възприемането на догмата за Неговото божество. Евангелието казва, че слушателите се учудвали на Неговото учение, защото Той не учил като техните книжници¹. И тъй, като започнал с главните наши страсти, т.е. с гнева и пожеланията (доколкото тези страсти действат по-силно в нас и повече от другите са нам свойствени), Спасителят изправил понятието за тях с велика власт, подobaваща на законодателя, и определил с всичката точност тяхната същност. В действителност Той не казал, че само прелюбодеецът се наказва, но каквото Той казал относно убиващия, същото казва и тука, като определя наказание и за сладострастния поглед, за да покаже в какво се заключава Неговото превъзходство пред книжниците. *„Който поглежда на жена с пожелание, казва Той, вече е прелюбодействал с нея в сърцето си“*², т.е. който е привикнал да се заглежда в телесна-

¹ Мат. 7, 29.

² Марк. 1, 22.

та красота, да лови съблазнителните погледи, да услажда душата си с такова зрелище и да не сваля очи от миловидните лица, този вече е прелюбодействал. Христос дошъл да избави от зли дела не само тялото, но още повече душата. Тъй като ние приемаме благодатта на Св. Дух в сърцето, Спасителят очиства преди всичко него.

Но как е възможно, ще запиташ ти, да се освободим от пожеланието? Ако само поискаме, ще ни бъде възможно и да го умъртвим, и да го направим недействително. Обаче Христос тук запрещава не всяко пожелание, а само пожеланието, което се появява у нас при виждането на жените. Който обича да гледа на красивите лица, този повече от всичко разпалва в себе си пламъка на страстта и като прави душата си пленница на страстта, наскоро след това пристъпва и към изпълнението на пожеланието. Заради това Христос не казал: който пожелае, за да прелюбодейства, но – който погледне, за да пожелае. Когато Той говорил за гнева, направил известно ограничение с думите: „без причина“. А като говори за пожеланието, не направил подобно ограничение; Той запретил напълно пожеланието, макар гневът и пожеланието да са еднакво вродени у нас, и не без цел се намират у нас, именно – гневът за това, да наказваме злите и да изправяме безредно водещите себе си, а пожеланието за това, да раждаме деца и по такъв начин да запазваме приемствено нашия род.

2. И тъй, защо Спасителят не употребил тук ограничение? Ако вдълбочим вниманието си, и тука ще намерим твърде голямо ограничение. В действителност Той не казал само: който пожелае – защото човек може да желае и като седи в гората, но: който поглежда с пожелание, т.е. който сам разпалва в себе си пожелание, който без никаква принуда въвежда този звяр в спокойното си сърце. Това вече произлиза не

от природата, а от лекомислието. Такова пожелание се запрещава и във Ветхия закон, когато се казва: „*Не се заглеждай в чужда хубост.*“¹ По-нататък, за да не би някой да каже: каква беда има, ако аз само погледна, но не бъда увлечен от страстта? – Христос заплашва с наказание и за самото това поглеждане, за да не би ти, като се надяваш твърде много на себе си, да паднеш по такъв начин после в грях. Но голям ли грях е това, ще кажеш ти, ако аз само погледна и пожела, но нищо лошо не направя? Не, и в този случай ти се причисляваш към прелюбодейците. Когато ти погледнеш така един, два, три пъти, ще бъдеш в състояние може би да преодолееш страстта, но ако вършиш това постоянно и разпалваш пламъка на страстта, ще бъдеш непременно победен от нея, защото ти не си повисоко от човешката природа. Както ние, като видим дете, което държи нож, макар и без вреда за себе си, наказваме го за това и му запрещаваме занапред да се докосва до него, така и Бог запрещава страстното поглеждане преди още действителното престъпление, за да не би ние някога да паднем в самото престъпление. Който веднъж е разпалил в себе си страстния пламък, този и при отсъствието на видената жена ще извиква непрестанно във въображението си образите на престъпни дела, а от тях често ще преминава и към самото действие. Заради това Христос запрещава даже и прелюбодейното движение на сърцето.

И тъй, какво ще кажат тези, които държат в своя дом девици, посветени на Бога? Те според определението на закона са виновни в безчислено множество прелюбодеяния, защото всеки ден гледат на тях с пожелание. Заради това и блаженият Йов си поставил като главен закон никога да не си разрешава такова гледане.² Действително, когато погледнеш на жена,

¹ Сирах. 9, 8.

² Йов. 31, 1.

по-трудно е вече да се въздържиш от наслаждението с тази, която обичаш. При това удоволствието, което ние получаваме от гледането, не е така велико, както е велика вредата, която ние претърпяваме от усилващото се пожелание; по такъв начин ние сами усилваме нашия противник, даваме повече свобода на дявола, тъй че се оказваме вече не в състояние да го отблъснем, след като го пуснем вътре в себе си и открием сърцето си за него.

Заради това и Спасителят казва: ако не прелюбодействаш с очите, няма да прелюбодействаш и със сърцето. Може да се гледа на жените иначе – именно така, както гледат на тях целомъдрените. Заради това и Спасителят не е съвършено запретил да се гледа на жените, а е запретил да се гледа на тях с пожелание. Ако Той нямаше такова намерение, би казал просто: който поглежда на жена; но Той не казал така, а: *„който поглежда на жена с пожелание“*, т.е. който поглежда на нея с цел да услади своя поглед. Бог не ти е дал очите, за да ги правиш оръдие на прелюбодеянието, но за това, щото, като гледаш на Неговите творения, да благоговееш пред Твореца. Както може човек да се гневи напразно, така може да гледа напразно – именно когато гледа с пожелание. Ако искаш да гледаш и да се наслаждаваш от гледането, гледай постоянно на своята жена и я обичай: това никои закон не запрещава. Ако пък ти се захласваш в чужда красота, оскърбяваш и своята жена, като отвърщаш очите си от нея, а също и тази, на която гледаш, защото се докосваш до нея въпреки закона. Нека ти да не си се докоснал до нея с ръка; но ти си се докоснал до нея с очите си. Ето защо такава една постъпка се счита за прелюбодеяние; тя подхвърля човека на не малко наказание още в сегашния живот, преди бъдещото мъчение. В действителност целият вътрешен мир на човека се изпълва с безпокойство и смущение, подига се велика

буря, възниква ужасна болест, и участи на човека, който претърпява всичко това, с нищо не е по-добра от участи на пленените и свързаните с окови.

При това не рядко се случва, че тази, която пушка смъртоносна стрела, се отдалечава от наранения, а раната остава за дълго; или по-точно, не тя те наранява със стрела, а сам ти си нанасяш смъртна рана, като гледаш със сладострастни очи. Говоря това с цел, за да оправдая целомъдрените жени. Но ако някоя от тях се украсява заради това, да привлече към себе си погледите на срещнатите мъже, такава жена, макар и да не е уязвила никого със своята красота, подхвърля се на най-голямо наказание. Тя е вече приготвила отрова, разтворила я е, но само че не е успяла да поднесе никому отровната чаша, или по-право – тя вече е поднасяла тази смъртоносна чаша, само че не се е намерил такъв, който би пожелал да я изпие.

Защо пък, ще запиташ ти, Христос не се докосва в Своята реч и до жените? – Затова, че той навсякъде дава общи закони, макар на вид да ги отправя само към мъжете; като говори за наставление на *главата*, заедно с това Той дава наставление и на цялото тяло. Той знае, че мъжът и жената са единно същество, поради което никъде не прави разлика между двата пола.

3. Ако искаш да чуеш изобличението, което се отнася само до жените, послушай Исия, който ги всякак порицава, като осмива и техния вид, и поглед, и походка, и влачещите се дрехи, тяхната игрива стъпка и извиващите им се шиш.¹ Послушай също и блажения Павла, който им предписва много закони и ги изобличава силно за грехите, за златните украшения, за плитките на косите, за изнежеността и други подобни. Пък и сам Иисус Христос в по-нататъшната си реч изразил прикрито същото. Когато Той заповядва да се изтръгне и изкорени това, което ни съблазнява, с

¹ Ис. 3, 16.

това показва Своя гняв против жените. Заради това Той прибавил: „И ако дясното ти око те съблазнява, извади го и хвърли от себе си.“¹ Такава заповед Той дава, за да не би ти да кажеш: защо пък да не погледна на жената, ако тя е моя родственица или ако друга някоя необходимост ме застава да гледам на нея? Като дава тази заповед, Христос говори не за частите на тялото – не, той никъде не осъжда плътта, но навсякъде обвинява развратената воля. Не твоеето око гледа, а умът и сърцето. Когато нашата душа е обърната към други някакви предмети, тогава често пъти окото не вижда това, което се намира пред него. Следователно не всичко трябва да се приписва на действието на окото. Ако Христос би говорил за частите на тялото, би споменал не само за окото, и при това не само за дясното, но и за двете. Пък и ако някой се съблазнява от дясното си око, той без съмнение се съблазнява и от лявото. И тъй, защо Спасителят споменал само за дясното око и за дясната ръка? – За да знаеш, че става дума не за частите на тялото, но за човеците, които имат с нас тясна връзка. Ако ти някога тъй много обичаш, че се осланяш на него като на дясното си око, или го признаваш за себе си толкова полезен, че го смяташ за своя дясна ръка, и ако той развъртава твоята душа, отстрани такъв един човек от себе си. И забележи тук силата на израза. Спасителят не казал: отдалечи се, а казва: „извади го и хвърли от себе си“, като желаел да укаже на пълно отстранение.

По-нататък, тъй като Той предписал твърде строга заповед, показва и ползата от нея в две отношения – в отношение към доброто и в отношение към злото. „Защото по-добре е за тебе да погине един твой уд, а не цялото ти тяло да бъде хвърлено в геената огнена.“² Действително, когато близък на те-

¹ Мат. 5, 29.

² Мат. 5, 29.

бе човек и самия себе си не спасява, и тебе погубва със себе си, какво човеколюбие би било, ако и двамата бъдете хвърлени в бездната на гибелта, защото, ако бъдете разделени един от друг, поне един от вас би могъл да се спаси?

Как пък, ще запиташ, ап. Павел желаел да бъде отлъчен от Христа заради своите братя? Апостолът желаел това не без полза; той искал други да се спасят. Тук пък има вреда и за двамата. Заради това Спасителят не казал само: „извади го“, но и: „хвърли от себе си“, – за да не се възстанови никога връзката с приятеля, който си остава същият, както и преди.

По такъв начин ти и него ще освободиш от голямо осъждане, и самия себе си ще избавиш от погубелта. За да можеш ти да видиш по-ясно ползата от такъв един закон, ще приложим, ако на тебе е угодно, казаното примерно към тялото. Ако на тебе би предстояла необходимостта да избереш едно от двете: или, като запазиш окоето, да бъдеш хвърлен в пропастта и там да загинеш, или, като се лишиш от окоето, да запазиш останалите части на тялото – не би ли се ти съгласил на последното условие? Това не означава, че ти не жалиш окоето, но че жалиш всички останали части на тялото. Точно така разсъждавай за мъжете и жените. Ако твоят приятел, който ти вреди, бъде свършено неизлечим, той, като бъде отстранен от тебе, и тебе ще освободи от всякаква вреда, и сам ще се избави от голямо осъждане, доколкото той, освен за своите грехове, няма да подлежи на отговорност и за твоята погубел.

Виждаш ли с каква кротост и грижливост е изпълнен Христовият закон и колко голямо се оказва човеколюбието в мнимата строгост на Христа? Нека слушат това тези, които бързат на зрелищата и правят себе си всекидневно прелюбодейци! Ако законът ни заповядва да отстраняваме от себе си вред-

ния приятел, какво извинение биха имали тези, които на зрелищата привличат към себе си всекидневен съвършено непознати на тях и сами изнамират безчислени случаи за погибел? И тъй Спасителят не само не ни позволява да гледаме със сладострастни очи, но, като показва произлизащата от това вреда, още повече усилва закона, като ни заповядва да извадим или отсечем съблазняващата част и хвърлим далеч от себе си. И това законополага Този, Който хиляди пъти е говорил за любовта, за да узнаеш ти, в единия и в другия случай, колко голяма е грижата Му за тебе и как Той търси навсякъде твоята полза. *„Казано бе също: „Ако някой напусне жена си, нека ѝ даде разводно писмо.“ „Аз пък ви казвам: който напусне жена си не поради прелюбодеяние, той я прави да прелюбодейства; и който се ожени за напусната, той прелюбодейства.“*¹

4. Към нов предмет Спасителят преминава само след като разкрива с всичката пълнота предигущия. Така и в дадения случай Той ни показва още един друг вид прелюбодеяние. Кой е пък той? Във Ветхия завет имало закон, който на всекиго, необичащ своята жена по една или друга причина, не запрещава да я напусне и да се ожени за друга. Този закон обаче заповядвал да не се прави това без нищо, а предписвал да се даде на жената разводно писмо, за да не се върне тя пак към мъжа си, за да се запази по такъв начин поне видът на брака. Ако нямаше в закона такава заповед и би било разрешено да се напусне една жена и да се вземе друга, а след това да се върне пак първата, щеше да произлезе голямо смешение; тогава всички щяха непрестанно да взимат жените си един от другия, а това щеше да бъде вече явно прелюбодеяние. Законодателят проявил не малко снизхождение, като разрешил да се дава разводно писмо.

Това обаче било направено, за да се избегне друго

¹ Мат. 5, 31, 32.

по-голямо зло. Действително, ако законът би принуждавал да се държи ненавистна жена, тогава този, който я ненавижда, би могъл лесно да я убие. А иудейският народ бил склонен към това. Ако иудеите не щадели своите деца, убивали пророците и проливали кръвта като вода, още повече те не биха пощадили жените. Заради това законодателят допуснал по-малкото зло, като искал да пресече по-голямото. А пък че този закон не бил от числото на първоначалните, чуи как говори за това Христос: поради Вашето жестокосърдие Моисей написал това,¹ т.е. да изгонвате жените от себе си, за да не би, като ги задържате при себе си, да ги убивате.

Но тъй като Спасителят запретил всякакъв гняв, като запретил не самоубийството, но и всяко негодувание без причина, Нему било сега леко да споме не и за закона относно развода. А като привежда всички думи на Ветхия завет, Той показва с това, че учи не на нещо противно, а на съгласно с тях, и само усилва, а не отхвърля, изправя, а не унищожава древното учение.

Забележи също как Той навсякъде отправя речта Си към мъжа. Който напусне жена си, казва Той, прави я да прелюбодейства, и който взема напуснатата, прелюбодейства. Първият, макар и да не е взел друга жена, става виновен заради това, че застава своята жена да прелюбодейства, а вторият става прелюбодец заради това, че взел чужда. Не ми говори, че онзи изгонил жена си, защото тя, макар и изгонена, остава жена на този, който я изгонил. По-нататък, за да не би, като възложи всичката вина върху този, който изгонва, да направи с това жената по-нахална, Христос заключил за нея вратата за встъпване в брак с друг, като казва: „който се ожени за напуснатата, прелюбодейства“².

¹ Мат. 19, 8.

² Мат. 19, 9.

Като отстранява по такъв начин всяка възможност на напуснатата жена за встъпване в брак с друг мъж, Христос я застава, макар и против нейното желание, да бъде целомъдрена, а със самото това я лишава от възможността да дава повод на мъжа си за малодушие. Като знаел, че на нея е безусловно необходимо или да остане с мъжа си, който ѝ се паднал отначало, или, като излезе от неговия дом, да се лиши от всяко прибежище, тя, макар и против волята си, била длъжна да обича своя мъж.

Ако Спасителят не ѝ говори нещо за това, ти не трябва да се учудваш. Жената е слабо същество. Заради това, като не ѝ говори пряко, Христос в заплахата, която се отнася към мъжа, внушава и на нея да не бъде лекомислена. В този случай Той постъпил точно така, както този, който, вместо да укорява своя безпътен син, започнал да изобличава тези, които го правели такъв, и им запрещава да ходят с него и да се приближават към него. Ако думите на Христа ти се виждат тежки, припомни си гореказаното, гето Спасителят нарекал блажени слушащите, и ти ще видиш, че приемането на тези думи е твърде възможно и удобно. Кроткият, миротворецът, бедният духом и милостивият ще изгони ли жена си? Този, който примирва другите, ще храни ли сам вражда към своята жена?

Освен това Христос още и по друг начин направил лек закона относно развода – именно като допуснал развод само по една причина: „освен поради прелюбодеяние“¹. Но и в този случай Той имал за цел целомъдрието. Действително, ако Той би позволил на мъжа да гържи в своя дом такава жена, която е живяла с мнозина, пак би се появило прелюбодеяние. Виждаш ли как тези думи са съгласни с казаните по-рано. Наистина този, който не гледа на чужда жена със сладострастни очи,

¹ Мат. 19, 9.

няма да извърши прелюбодеяние; а като не извърши прелюбодеяние, няма да даде повод на мъжа да напусне своята жена. Ето защо Христос ограничава твърде строго свободата на мъжа и му внушава страх, като му представя голяма опасността, ако той напусне своята жена, доколкото той в този случай става причина за нейното прелюбодеяние.

И за да не би ти, като чуеш думите: *извади око то*, да помислиш, че това се отнася за жената, Христос навреме разрешил това твое недоумение, като ти позволява да се развеждаш с нея изключително само по причина на прелюбодеяние.

*„Слушали сте още, че бе казано на древните: клетва не претъпяй, а изпълнявай пред Господа клетвата си. Аз пък ви казвам: да се не кълнете никак.“*¹ Защо пък Христос не тръгнал по-нататък към кражбата, а към лъжесвидетелството, като оставил мълчешком заповедта относно кражбата? – Заради това, че крадецът понякога се кълне; а който не се кълне и не лъже, той още повече няма да пожелае да краде. По такъв начин Христос с дадената заповед премахва и кражбата, защото лъжата се ражда от кражбата. Но какво значат думите: *„изпълнявай пред Господа клетвите си“*? Това значи, че в клетвата ти си длъжен да говориш истината: *„Аз пък ви казвам да се не кълнете никак.“*

5. След това, за да отвърне още повече слушателите от навика да се кълнат пред Бога, Спасителят казва: *не се кълнете „ни в небето, защото е престол Божий; ни в зетята, защото е подножие на нозете Му; ни в Иерусалим, защото е град на великия Цар“*². Като говори тук с думите на пророците, Христос показва, че той не противоречи на древните. Древните имали навик да се кълнат ту в небето, ту в земята,

¹ Мат. 5, 33, 34.

² Мат. 5, 34, 35.

ту в Иерусалим; в края на евангелието е показан един от случаите на такава обикновена клетва.

По-нататък, обърни внимание на това, защо Господ възвисява указаните предмети? – Той ги възвисява не по собствената тяхна природа, но по особеното отношение на самото Бога към тях, съобразно с нашето разбиране. Тъй като тогава навсякъде господствало идолослужението, за да не би указаните предмети да ни се покажат сами по себе си достойни за уважение, Спасителят изтъкнал причината, за която ние говорихме, т.е. указал на славата Божия. Той не казал: понеже хубаво и велико е небето; не казал: понеже земята е полезна; но – понеже небето е престол Божий, а земята подножие, – и по такъв начин при всеки случай подбуждал слушателите към прослава на Господа. *„Ни в главата си се къни, защото не можеш направиш един косъм бял или черен.“*¹ И тук Христос отново запрещава да се кънем в главата си не поради уважение към човека, защото иначе и сам човек би бил достоен за поклонение; като отдава слава на Бога, Той показва, че ти не си властен над себе си, а поради това нямаш и власт да се кънеш в главата си. Ако никой не се съгласява да даде своя син на друго, още повече Бог няма да отстъпи творението на тебе. Макар главата и да е твоя, тя все пак е собственост на друго, и ти до такава степен не си властен над нея, че не можеш да направиш за нея и най-малкото. Христос не казал, че ти не можеш да направиш да израстат косми, но че не можеш даже да измениш тяхното качество.

Но какво трябва да се прави, ще запиташ ти, ако някой изисква клетва и даже принуждава към нея? Страхът към Бога нека бъде по-силен от всяка принуда. Ако ти започнеш да изтъкваш такива предлози, няма да запазиш нито една заповед. Тогава ти и за жена си ще кажеш: какво има, ако тя е буйна и прахосни-

¹ Мат. 5, 36.

чава? Ще кажеш и за дясното си око: какво има, ако аз го обичам и започна да се възбуждам? Ако ти кажеш за сладострастното гледане: нима аз не мога да гледам, също така можеш да кажеш и за гнева към своя брат: какво има, ако аз съм избухлив и не мога да удържам своя език? По такъв начин на тебе няма да бъде трудно да стъпнеш всички горепосочени заповеди. А относно човешките закони ти никога не смееш да представяш подобни предлози и да казваш: какво има, ако това или онова? – но щеш или не щеш, покоряваш се безусловно на закона.

При това, що се отнася до разглежданата заповед, на тебе може да не се представи необходимостта някога да се кълнеш. Който е обърнал внимание върху учението за горепосочените блаженства и е устроил себе си така, както Христос заповядал, него всеки ще го счита достоен за почит и уважение, и никой няма да го принуждава към клетва. *„Но думата ви да бъде: да, да; не, не.“*¹ И тъй, какво означава излишното при думите: *да и не?* То означава клетва, а не клетвопрестъпничество. На всекиго е известно, и никому не трябва да се доказва, че клетвопрестъпничеството произлиза от злото, и не само е излишно дело, но е и богопротивно, а клетвата е дело излишно и без нужда добавяно. И тъй, ще запиташ ти, защо се счита, че клетвата е от лукавия? „Ако тя е от лукавия, защо тогава е позволена от закона? Също ти можеш да кажеш и за жената: на какво основание сега се счита за прелюбодействие това, което по-рано било позволено?

Какво може на това да се отговори? – Това, че тогава било казано много поради снизхождение към приемащите закона. Да се почита Бог чрез тлъстината на жертвите е тъй недостойно за Него, както е недостойно и за философа да празнослови. Сега, когато добродетелите са се възвисили, напускането

¹ Мат. 5, 37.

на жената се счита за прелюбодейство и клетвата се счита за произлизаща от злото. А ако законите относно развода и клетвата били отначало закони на дявола, те не биха били тъй полезни и действени. От друга страна, ако тези закони не предшестваха, Христовото учение за тях нямаше да бъде така леко прието. И тъй сега, когато нуждата от тези закони е вече минала, не търси вече в тях сила. Те били нужни при тогавашните обстоятелства; обаче, ако е угодно, те са нужни и сега. И сега се показва тяхната сила, и особено със самото това, че те се лишават у нас от своето значение. Това, че те сега се представят за такива, служи за тях като най-голяма похвала. Те, разбира се, не биха се показали на нас такива, ако не бяха ни възпитали по нужния начин и не ни бяха направили способни към възприемането на по-високите закони. Гърдите, когато изпълнят своето дело, и младенецът стане способен да вкухва по-съвършена храна, стават вече безполезни. И родителите, които по-рано са считали гърдите необходими за своя младенец, правят ги след това предмет на забава; а мнозина не само се шегуват с тях, но и ги намазват с някакво горчиво вещество, тъй че, ако с думи не могат да отучат от тях младенеца, със самото дело да унищожат в него разположението към гърдите.

6. Така и Христос, когато казал, че клетвата произлиза от злото, казал това не с цел да изтъкне, че древният закон произлизал от дявола, но още по-силно да отвлече слушателите от древното несъвършенство. Така Той говорил на своите ученици. А що се отнася до безчувствените иудеи, които пребъдвали неразкажано в своето предишно нечестие, Той, като обкръжил техния град (Иерусалим – града на Ветхия завет), чрез страха от плена, като с някаква горчевина (с каквато майката намазва своите гърди), направил го за тях недостъпен. Но тъй като и това не могло да ги обуздае,

и те отново, подобно на децата, които се стремят към гърдите, желаели да видят този град, Бог, накрай, го скрил от техните очи, като го разрушил и като отстранил по-голямата част от тях от него, за да може с течение на времето да ги застави да се откажат от своята привичка към майчиното мляко.

Ако древният закон би бил от дявола, той нямаше да отвлеча от идолослужението, но напротив, би привеждал и подхвърлял на него, защото това желаел дяволът. Но ние виждаме, че древният закон произвеждал обратното. И самата клетва във Ветхия завет била узаконена, за да не се кълнат в идолите. Кълнете се, казва пророкът, в истинния Бог¹. И тъй древният закон за клетвата доставил на човеците не малко, а твърде голямо благо. Неговото назначение се състояло в това, да могат те да преминат към твърда храна. Тогава значи, ще кажеш ти, клетвата не трябва да се счита за произлязла от злото. Не! даже твърде много от злото; но само сега, когато е открита най-високата мъдрост, а не тогава.

Но как може, ще запиташ ти, едно и също нещо да бъде ту добро, ту недобро? – А аз, напротив, ще кажа: как едно и също нещо не може да бъде и добро, и недобро, когато това доказват неопровержимо всички дела, изкуства, плодове и всичко останало? Виж как това е възможно преди всичко по отношение към самите нас. Например: да бъде човек носен на ръце в първата възраст, е нещо хубаво, а после – вредно. Да се храни човек със сдъвкана храна в младенчеството, е нещо хубаво, а после – отвратително. Да се храни човек с мляко и да прибегва към гърдите в началото, е полезно и спасително, а после вредно и опасно.

Виждаш ли, как едно и също нещо, съобразно времето е добро, а след това става не такова? Да има детска греха, за младенца е добро, а за мъжа неприлич-

¹ Иерем. 4, 2.

но. Искаш ли да знаеш и от обратна страна, как това, което е прилично за мъжа, неприлично е за детето? Облечи детето в дрехата на възрастния човек – това ще бъде и смешно, и опасно за него да ходи, защото то често ще се замотава. Натовари го с производство на граждански дела, с търговия, застави го да сее и да жъне, и това ще бъде твърде смешно. Но защо аз говоря за това? Самото убийство, признато от всички за изобретение на лукавия, като било извършено в прилично време, направило Финееса, който го извършил, достоен за свещеническата степен¹. А че убийството е дело на дявола, послушай, какво говори сам Спасителят: *„Вие вършите делата на баща си... Той си беше открай човекоубиец.“*² Но Финеес бил човекоубиец и *„това ту се втени за праведност“*, говори Св. Писание³. А Авраам бил не само човекоубиец, но, което е още по-лошо, детеубиец – и със самото това повече от всичко благоугодник на Бога. Също така и ап. Петър извършил двойно убийство, и все пак това било духовно дело⁴. И тъй, да не съдим просто за делата, но да вникваме грижливо във времето, причината, намерението, в различието на лицата и във всички други обстоятелства, иначе не можем да дойдем до истината. И ако искаме да достигнем царството, дължни сме да покажем нещо по-голямо в сравнение с ветхозаветните заповеди, защото иначе не ще можем да получим небесните блага. Ако ние живеем само според мярката на Ветхия завет, ще стоим вън от вратата на царството: *„Ако вашата праведност, казва Господ, не надтине праведността на книжниците и фарисеите, нята да влезете в царството небесно.“*⁵ И все пак има човеци, които и при такава заплаха не само не се

¹ Числ. 25.

² Иоан. 8, 41, 44.

³ Псал. 105, 31.

⁴ Деян 5, 1, след.

⁵ Мат. 5, 20.

възвисяват над дневната правда, но даже и нея нямат. Те не само не избягват клетвите, но и ги престъпват: не само не се предпазват от сладострастния поглед, но извършват и самото гнусно действие и безумно стъпкват всички останали заповеди, като очакват само деня на мъчението, за да понесат тогава най-жестокото наказание за своите престъпления. Такава може да бъде само участвата на тези, които завършили своя живот в нечестие. Те трябва да оставят всяка надежда за спасение и да не очакват нищо друго освен наказание, защото само намиращите се още тук могат успешно и да встъпят в борбата, и да победят, и да бъдат увенчани (наградени).

7. И тъй, не ослабвай, човече, и не отстъпвай от своето добро старание! Това, което ти се заповява, не е тежко. Кажу ми какъв труд има да се избягва клетвата? Нима тук е нужна загуба на пари? Нима се изискват велики усилия и изтощеници? Достатъчно е само да се поиска – и всичко е свършено. Ако пък някой ми представи за оправдание привычката, аз ще му кажа, че поради самото това е леко да се изпълни заповедта. Ако ти си придобиеш друга привычка, с това всичко ще свършиш.

Припомни си например мнозина елини, как едни от тях, като заеквали, с усилено старание изправили недостатъка в своя език; а други се отвикнали от привычката постоянно да подигат и да мърдат безредно раменете си, като поставяли над тях меч. Ако вие не се убеждавате от Св. Писание, аз ще бъда принуден, за ваш срам, да ви убеждавам с примери на езичници. Така и Бог постъпил с иудеите, като казва: „Идете на Хититските острови и разгледайте, и пратете в Кедар, и разузнайте усърдно, и вижте:... протеници ли е някой народ боговете си, такар те и да не са богове?“¹ А често ни изпраща даже към безсловесните

¹ Иерем. 2, 10, 11.

твари напр., като казва: „*иди при правката, ленивец*“ и пожелай да тръгнеш по нейните пътища, „*или иди при пчелата*.“¹ Така и аз ще ви кажа сега: погледнете на езическите философи и тогава ще узнаете какво наказание заслужават тези, които престъпват божествените закони. Те употребявали големи усилия, за да придобият уважение от другите, а вие не искате да проявявате такова старание даже за небесните блага.

Ако пък и след това ти кажеш, че привычката е силна, че тя може да измами и най-предпазливите, аз, макар и да съм съгласен с това, но заедно с него ще кажа и това, че привычката може да бъде така леко изправена, както леко може да въведе в измама. Ако поставиш над себе си вкъщи голяма стража, напр. жената, слугата, приятеля, като бъдеш подбуждан и подстрекаван от всички, лесно ще отвикнеш от лошата привычка. И ако се заемеш с това, макар и десет дни, няма да имаш нужда от повече; всичко ще се извърши и устрои щастливо у тебе, добрата привычка пак ще се вкорени твърдо в тебе. И тъй, когато започнеш да изправяш лошата привычка, макар и да си престъпил закона веднъж, два, три пъти, макар даже и двадесет пъти, не се отчайвай: стани и се заеми отново със същия труд и непременно ще станеш победител. Клетвопрестъпничеството не е маловажно зло. Ако клетвата произлиза от злото, какво наказание тогава заслужава клетвопрестъплението?

Вие хвалите казаното от мене! Но на мен не са нужни вашите ръкопляскания, гръмките отзиви и похвали. Аз желая само едно, щото вие, като слушате безмълвно и разумно, да изпълнявате моите думи. Това заменя за мене всяко ваше ръкопляскане и всяка ваша похвала. Ако пък ти хвалиш казаното, а не изпълняваш това, което хвалиш, това ще служи на тебе

¹ Притч. 6, 6, 8.

за най-тежко наказание и голямо осъждане, а на нас за срам и осмиване. Тука не е театър, тук вие виждате не актьори, щото само да ръкопляскате. Тук е духовно училище. Заради това трябва само за едно да се стараете, да изпълните казаното и с делата си да покажете послушание. Тогава аз ще получа всичко от Вас; а сега аз съм принуден почти да се отчайвам от Вас. Аз и по частен път не съм преставал да увещавам дохождащите при мене в това, за което сега говоря, и в общото събрание непрестанно беседвах с Вас за това, и все пак не виждам никакъв плод: вие все още се придържате само от първите начала, а това може да доведе учителя в голямо униние.

Виж, как и ап. Павел скърбял за това, че неговите слушатели дълго време оставали на низшата степен на учението. *„Макар и да бяхте длъжни да бъдете според вретето учители, казва той, вие пак читате нужда да ви учат кои са първите начала на Божието слово.“*¹ Заради това и аз плача и сърдечно боледувам. И ако пак видя, че не успявате, ще ви запретя накрай да пристъпвате към тези свещени врати и да се общавате с безсмъртните тайни, подобно на блудниците, прелюбодейците и обвинените в убийство. По-добре е, разбира се, с двама или трима, пазещи Божия закон, да се възнасят обикновените молитви, отколкото да се събира множество от беззаконници, които развъртават другите. Нека пък да не се гордее, нека да не се надига тук нито един богат, нито един велможа. Всичко това за мене е басня, сянка и съновидение. Там, зад гроба, сегашният богат няма да ме защити, когато бъда обвиняван и принуждаван да давам отчет, защото не съм защищавал Божиите закони с нужната ревност. Това именно погубило и знаменития старец първосвещеник Илия; макар сам той да водил безукорен живот, все пак претърпял заедно с децата

¹ Евр. 5, 12.

си страшно наказание заради това, че не се грижил за Божиите закони, които бивали потъпквани. Ако пък и родствените връзки не могли да освободят от вината, ако даже бащата, който не постъпвал с нужната строгост към децата си, бил подхвърлен на такова тежко наказание, какво извинение ще имаме ние, които, като сме свободни от такива връзки, погубваме всичко със своята мекушавост?

И тъй, за да не погубите вие и мене, и себе си, моля ви: послушайте моето наставление и като поставите около себе си много наблюдатели и съветници, оставете привычката към клетвите, щото вие, като започнете с това, да можете да се упражнявате с пълен успех и в другите добродетели и да се насладите от бъдещите блага, които всички ние да можем да получим чрез богатата и човеколюбивото на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила сега и винаги, и во веки веков.

Амин!

Гл. V, ст. 38–48

„Слушали сте, че бе казано: око за око и зъб за зъб. Аз пък ви казвам: да се не противите на злото. Но ако някой ти удари плесница по дясната страна, обърни ту и другата. И на тоя, който поиска да се съди с тебе и да ти вземе ризата, дай ту и горната греха.“¹

1. Виждаш ли, че Спасителят, като предписвал по-горе заповедта да се изважда съблазняващото око, разбирал не само окото, но такъв човек, който ни на-нася вреда със своята дружба и ни хвърля в пропастта на гибелта? Действително, ако Той ни предлага тук такова високо правило, че не ни разрешава да изваждаме окото даже на този, който би извадил нашето, може ли Той да заповядва някому да изважда окото на самия себе си? Ако някой порицава ветхия закон заради това, че в него се предписва да се извършва такова отмъщение, той, според моето мнение, съвсем няма понятие за свойствената на Законодателя мъдрост, не се съобразява с обстоятелствата на времето и не знае как полезно бива понякога снизхождението. Действително, ако ти размислиш, кои били тези, които слушали тази заповед, какво било състоянието на техния дух и в какво време те приели този закон, ще признаеш мъдростта на Законодателя и ще видиш, че както законът за отмъщението, така и законът за незлобието били дадени от един и същ Законодател, че и двата били предписани напълно своевременно и с най-велика полза. Ако Законодателят би предложил тези високи и велики заповеди от самото начало, чо-

¹ Мат. 5, 38, 39, 40.

вещите нямаше да приемат нито тези заповеди, нито предишните. Сега пък, като предлага едните и другите в съответното време, Той изправил с тях цялата Вселена.

От друга страна, Законодателят предписал „око за око“ не заради това, щото ние да вадим един другиму очите, но да удържаме ръцете си от обиди; известно е, че заплахата, която ни застава да се страхуваме от наказанието, спира стремежа ни към престъпни дела. По такъв начин Законодателят посява малко по малко благочестието в сърцата, когато заповядва, щото обиденият да заплаща за причиненото му зло със същото, макар според изискванията на правосъдието причинителят на престъплението и да бил достоен за по-голямо наказание. Но тъй като Нему било угодно да размеси правосъдието с човеколюбие, Той осъжда извършилия голямо престъпление на много по-малко наказание от това, което той заслужавал, като желае с това да ни научи да проявяваме голяма кротост и през време на самото страдание.

И тъй, като привел постановлението на ветхия закон и като го прочел дума по дума, Спасителят пак показва, че не братът причинява обидата, а лукавият. Заради това и добавя: *„Аз пък ви казвам: да се не противите на злото.“* Не казва: не се противете на брата, но: на злия, като показва с това, че обидчикът върши всичко по подбудата на дявола, и по такъв начин, като слага вината на другия, твърде много ослабва и пресича гнева против обидилия.

Какво пък, ще кажеш ти: нима ние не трябва да се противим на лукавия? Трябва, но не така, а както заповядва сам Спасителят, т.е. с готовност да търпим злото. По такъв начин ти действително ще победиш лукавия, Огънят не се угасва с огън, но с вода.

А за да знаеш, че и във Ветхия завет победата и Венецът остават на страната на претърпелия оби-

гата, разгледай, какво произлиза в този случай. Ще видиш, че предимството остава на страната на обидения. Действително, който пръв подига ръка за извършване на неправда, той изважда две очи – и у близкия си, и у себе си. Поради това той справедливо се подхвърля на обща ненавист и на безчислени обвинения. Между това обиденият, макар и да въздаде за причиненото му зло със същото, няма да направи никакво зло; нему мнозина състрадават, тъй като той е чист от грях в това дело, макар да е въздал равно за равно. И макар нечестното и у двамата да е еднакво, но съждението за тях не е еднакво както у Бога, така и у хората; от това вече следва, че и нечестие то не е еднакво.

И тъй, Спасителят отначало казал: *който се гневи на своя брат напразно и който го нарича безутен, ще бъде виновен за геената огнена*; тук той изисква още по-висока мъдрост, като заповядва на обидения не само да мълчи, но и да предлага на обиждащия и другата си страна, и по такъв начин още по-силно го съкруши със своето великодушие. И това Той говори не само с цел да даде закон, заповядващ да се пренасят обидите, но и да ни научи при всички други случаи да не бъдем злобни.

2. Както при случая, когато Спасителят казва, *че който нарича своя брат безутен, ще бъде виновен за геената огнена*, разбира не само едната тази обидна дума, но изобщо всяко оскърбление, така и тук Той не само предписва, щото ние да пренасяме великодушно само плесниците, но щото ние да не се смущаваме и от всяко друго страдание. Ето защо Той, както там избрал най-чувствителната обида, така и тук споменал за плесницата по страната, която се счита за особено позорна и за велика обида. Като дава тази заповед, Спасителят има предвид ползата на нанасящия плесници и на претърпяващия ги. Действително, ако обиденият се въоръжи с мъдростта, на която учи

Спасителят, той даже няма и да мисли, че е претърпял обига, той даже няма и да чувства обигата, като счита себе си по-скоро на борец, отколкото за човек, когото бият. А обиждащият, като бъде посрамен, не само че няма да нанесе втор удар, макар сам и да е по-лют от всякакъв звяр, но и за първия ще обвинява крайно себе си. Наистина, нищо не удържа така тези, които обиждат, както кроткото търпение на обигените. То не само ги удържа от по-нататъшните възбуди, но още ги застава да се разкайват и за предишните, и върши това, че те се отдалечават от обигените, като се учудват на тяхната кротост, и накрай стават от неприятели и врагове не само техни приятели, но даже най-близки човеци и съработници. Напротив, отмъщението произвежда свършено противни следствия. То причинява срам и за двамата, ожесточава ги и още повече възпламенява гнева, и злото, като се продължава по-нататък, довежда нерядко до смърт.

Ето защо Спасителят не само запретил на получилия плесница да се гневи, но и заповядал да насити желанието на удрящия така, щото да остане съвсем незабелязано, че първата плесница била претърпяна неволно. Действително, ти по такъв начин ще поразии безсрамния много по-чувствително, отколкото в случая, ако ти би го ударил с ръка, и от безсрамен ще го направиш кротък.

„На тоя, който поиска да се съди с тебе и да ти вземе ризата, дай му и горната дреха.“ Спасителят иска, щото, ние да показваме такова незлобие не само когато ни бият, но и когато искат да ни отнемат имота. Заради това отново предлага такова високо правило. Както там Той заповядва да побеждаваме с търпение, така и тук да побеждаваме с отстъпката на нещо по-голямо от това, което очаква користолюбецът. Христос обаче предложил последното правило

не просто, а с уговорки; Той не казал: *дай на просещия горнята греха, но – на този, който иска да се съди с тебе*, т.е., ако той те влачи в съда и иска да заведе против тебе дело.

И както след заповедите – да не наричаме брат си безумен и да не се гневиме на него напразно, в последната Своя проповед Той поискал нещо повече, като заповядал да се обърне и дясната страна, така и сега, след изказаната вече заповед – да се помиряваме със съперника, също така простира Своего изискване още по-нататък, като предписва да се даде на съперника не само това, което той иска да вземе, но и да се покаже по-голяма щедрост.

Какво пък? Нима ще ми заповядаш да ходя гол? Ние нямаше да бъдем голи, ако изпълнявахме точно тези заповеди, напротив, щяхме да бъдем даже облечени по-добре от всички. Първо, заради това, че никой няма да нападне на човека, който има такова разположение на духа, и второ, ако даже би се намерил някой толкова жесток и немилостив, че да гръзне и на това, без съмнение биха се намерили още повече такива, които биха покрили човека, който е възлязъл на такава степен на мъдростта, не само с грехи, но, ако би било възможно, и със самото свое тяло.

3. Ако пък някому стане нужда да ходи и гол заради такава една мъдрост, и в този случай не би имало срам. Адам бил в рая гол и не се срамувал.¹ И Исаия, който ходил гол и без обувки, бил по-знаменит от всички цудеи.² Иосиф засиял особено тогава, когато оставил грехата. Никак не е лошо така да се събличаме, а срамно и смешно е да се обличаме така, както се обличаме сега, т.е. в скъпоценни грехи. Ето защо Бог онези прославил, а нас осъжда и чрез пророците, и чрез апостолите.

И тъй, да не считаме за невъзможни заповедите

¹ Бит. 2, 25.

² Ис. 20, 3.

на Господа. Те са и полезни, и напълно удобни за изпълнение, ако има само божърстване. Те са така спасителни, че не само на нас, но и на обиждащите ни принасят най-голяма полза. Особеното им пък достойнство се заключава в това, че те, като ни убеждават да търпим обидите, със самото това научават и тези, които ги причиняват, да мъдърствуват. Действително, когато този, който обижда, счита за важно да отнима собствеността на другите, ти му покажеш на дело, че за тебе е лесно да му дадеш и това, което той не иска, и по такъв начин противопоставиш на неговото грабителство и користност своята щедрост и мъдрост, представи си какво силно вразумяване той ще получи, като се научи не с думи, но с добри дела да презира злите склонности и да обича добродетелността! Бог иска, щото ние да бъдем полезни не само за самите себе си, но и за всички близни. И тъй, ако ти дадеш исканото без всякакъв спор и съд, ще придобиеш полза само за себе си. Ако пък освен исканото дадеш нещо друго, тогава ще изпратиш от себе си съперника си по-добър.

Ето какво значи *солта*, каквато Спасителят желае да бъдат Неговите ученици: тя и самата себе си запазва, и запазва и другите тела, осолени с нея. Ето какво означава и онази светлина; тя свети и на самата себе си, и на другите. И тъй, доколкото Господ поставил и тебе в числото на Своите ученици, просвети седящия в тъмнината; научи го, щото той и това, което има от тебе, да го вземе от тебе не със сила; убеди го, че ти не считааш себе си за обиген. По такъв начин и ти самият ще заслужиш по-голямо уважение и почит, когато го увериш, че той нищо не е отнел от тебе, а ти сам си му го подарил. Със своята кротост обърни неговия грях в повод за проява на твоето благородство.

Ако това ти се струва твърде високо, почакай

тогава – ти ще видиш още, че това не е върхът на свършенството. Спасителят не се спира и тука, като ти предписва правила за търпение на обидите, но се простира по-нататък, като казва: „*Който те принуди да вървиш с него една тия, върви с него две*.“¹ Виждаш ли на каква висота на мъдростта те възвежда Спасителят? Той казва, че и тогава, когато гадеш на своя враг и горната, и долната греха, ти не трябва да му се противиш, ако той и съблеченото твое тяло би поискал да подхвърли на страдания и труд. Той иска, щото всичко да бъде общо – и тялото, и имотът, и щото ние да служим с тях както на бедните, така и на тези, които ни обиждат. Последното е дълг на мъжеството, а първото – на човеколюбието. Заради това Той е казал: „*който те принуда да вървиш с него една тия, върви с него две*“, като те възвежда още по-високо и като ти заповядва да проявяваш същото Великодушие.

Ако предишните Негови предписания, които изискват много по-малко, доставят на изпълняващите ги толкова голямо блаженство, помисли тогава, какъв жребий очаква тези, които изпълняват последните и какви се явяват още преди наградите в небесното царство тези, които в човешкото си и страстно тяло показват свършено безстрашие. Ако те не само че не се оскърбяват от обидите, ударите и отнемането на имотите, не само че не се побеждават от нищо друго, подобно на това, но даже още жадуват за по-големи страдания, представи си тогава, каква става тяхната гуша. Заради това Христос, както заповядал да се постъпва при понасянето на удари и при лишаването от имота, точно така заповядва да се постъпва и в този случай. Защо говоря Аз – като че ли възклицава Христос, за обидите и отнемането на имуществото? Ако даже някой би поискал да под-

¹ Мат. 5, 41.

хвърли и самото твое тяло на тежък и изтощителен труд, и при това несправедливо, и тогава си длъжен да победиш неговото несправедливо желание и да застанеш по-високо от него. „Който принуди“ – значи да влече някого несправедливо, без всякаква причина и с обига. Но ти и на това бъди готов; бъди готов да претърпиш даже повече от това, което онзи иска да ти причини.

„Тотува, който ти проси, давай, и не се отвърщай от оногова, който ти иска на заем.“¹ С тези думи Спасителят иска по-малко, отколкото с предишните, но не се учудвай на това. Спасителят обикновено постъпва така: Той винаги присъединява към голямото малко. Ако пък тези думи са малки в сравнение с първите, нека все пак да внимават на тях тези, които вземат чуждото, а собственото си имущество раздават на блудниците, и по такъв начин разпалят за себе си двоен огън чрез несправедната добивка и пагубното разточителство.

Като предписва тук да се дава на заем, Спасителят разбира не даването на пари с лихва, но просто заемане. А на друго място изисква още повече, като казва, щото ние да даваме и на тези, от които не се надяваме да получим.

Слушали сте, че бе казано: „Обичай ближните си, и трази врага си.“ Аз пък ви казвам: обичайте враговете си, благославяйте ония, които ви проклинат, добро правете на ония, които ви тразят, и толете се за ония, които ви обиждат и гонят, за да бъдете синове на Вашия Отец небесен; защото Той оставя Своето слънце да грее над лоши и добри и праща дъжд на праведни и неправедни.² Ето най-високия връх на добродетелите! Ето защо Спасителят учил не само търпеливо да се понася по лявата страна плесницата,

¹ Мат. 5, 42.

² Мат. 5, 43–45.

но и да се обръща дясната, не само заедно с горната греха да се дава и долната, но и двете мили да се върви с този, който принуждава да се върви само една! Всичко това Той предложил с цел, щото ти с пълна готовност да можеш да приемеш и това, което е много по-високо от тези предписания. Кое пък е по-високо от тях, ще кажеш ти? – Да не считааш за враг този, който ти причинява обиди, да вършиш даже и нещо по-високо от това, защото Господ не казал: не възненавиди, но – възлюби; не казал: не обиждай, но – и благотвори.

4. Но ако по-грижливо разгледаме думите на Спасителя, ще видим, че в тях се съдържа ново предписание, много по-високо. Действително Той заповядва не само да обичаме враговете, но и да се молим за тях. Виждаш ли на какви стъпала той е възлязъл и как ни е поставил на самия връх на добродетелта? Погледни и ги изброй, като започнеш от първото: първото стъпало е – да не причиняваш обида; второто – когато тя е вече причинена, не въздавай с равно зло на обидилия; третото – не само да не вършиш на обиждащия това, което ти си претърпял от него, но и да оставаш спокоен; четвъртото – да предаваш самия себе си на страдание; петото – да даваш повече от това, което иска да вземе причиняващият обида; шестото – да не храниш към него ненавист; седмото – даже да го обичаш; осмото – да му правиш добро; деветото – да се молиш на Бога за него. Виждаш ли, каква висота на мъдрост е това? Но заради това пък и блестяща е наградата. Тъй като заповедта е голяма и изисква мъжествена душа и велик подвиг, заради това и Спасителят обещава за нейното изпълнение такава награда, каквато не е съединявал нито с една от предишните заповеди. Той обещава тука на земята, както обещал на кротките, не утеха и помилване, каквито обещал на плачещите и милостивите, не царство небесно, но нещо много повече – уподобяване на

Бога, доколкото това е възможно за хората: *„за да бъдете, казва Той, синове на Вашия Отец небесен“*.

Забележи, че Той нито тук, нито по-рано не нарича Бога Свой Отец; когато говореше за клетвата, наричаше Го Бог и Велик Цар, а тук Го нарича наш Отец. Той постъпва така, защото иска да отложи беседата за това до съответното време. Като обяснява след това, в какво се заключава богоподобие, Той казва: *„защото Той оставя Своего слънце да грее над лоши и добри и праца дъжд на праведни и неправедни“*, т.е. Бог не само че не ненавижда оскърбяващите Го, но даже им върши добро. Разбира се, че тук няма равенство в нищо, тъй като не само Божиите благодеяния, но и величието на Божието достойнство превъзхождат всичко, което ние можем само да си въобразим. Тебе те оскърбява подобен на тебе, а Бога – Неговият слуга, и при това такъв, който е получил от Него безчислени благодеяния. Ти, като се молиш за врага, правиш му добро с думи, а Бог му върши добро с твърде велики и чудни дела, като го осветява със слънцето и като изпраща всяка година дъждове в определено време. И при всичко това аз допускам твоего богоравенство, каквото е само възможно за човека. И тъй, не храни ненавист към човека, който ти върши зло, щом ти чрез него придобиваш такива блага и достигаш такава голяма чест. Не кълни този, който те обижда; иначе ти ще претърпиш оскърблението, а ще се лишиш от плода – ще понесеш вреда, а награда няма да получиш. А крайно безумие е, като претърпиш най-трудното, да не понесеш най-лекото.

Но как е възможно това, ще кажеш ти? – Ти виждаш, че Бог за тебе станал човек, че Той тъй унизил Себе си и толкова много пострадал за тебе, и още ли питах и недоумявах как можеш ти да прощаваш обидите на равните на тебе? Не чуваш ли, какво казва Той на кръста: *„прости им, понеже не знаят, що пра-*

вят“¹? Не чуваш ли, какво говори ап. Павел: Възлезлият на небето и седящият „отдясно на Бога... ходатайства за нас“²? Не виждаш ли, че Той и след разпъването и възнасянето си на небето изпратил към умъртвилите Го иудеи, апостоли, които им принесли безчислени блага и заедно с това претърпели от тях безчислено множество злини?

Но ти си твърде много обиден! Какво пък си ти претърпял, което да бъде подобно на страданията на твоя Владика, Който след извършените от Него безбройни благодеяния бил свързан, претърпял плесници, бил бит с камшици, оплют от слугите и накрай претърпял смърт – и смърт най-позорна от всички смърти? Ако пък ти действително си много обиден, още повече си дължен да вършиш добро заради това, щото да получиш и за самия себе си най-бляскав венец, и братя си да избавиш от крайно жестока болест. Когато болните, които се намират в умопомрачение, нанасят удари и обиди на своите лекари, последните в същото време особено жалеят за тях и се стараят за тяхното излекуване, като знаят, че тяхната гързост произлиза от извънмерната болест.

Също така и ти имай такова разположение на духа към тези, които мислят зло против тебе, и по същия начин постъпвай към тези, които те обиждат, защото те са много болни и вършат всичко свършено неволно. И тъй, освободи врага си от неговата тежка гордост, застави го да захвърли гнева и го избави от лютия демон – яростта. Като виждаме беснуващи, ние проливаме сълзи, без да мислим сами подобно на тях да беснуваме. Нека да постъпваме също така и с гневящите се, защото и те са подобни на беснуващите, или даже са по-нещастни от тях, защото последните, макар и да беснуват, още не са се лишили от ума. Заради това тяхното беснуване е непростително.

¹ Лук. 23, 34.

² Рим. 8, 34.

5. И тъй, не нападай на този, който лежи на земята, а жалеяй за него. Когато ние виждаме как човекът, който страда от жлъчка, се измъчва от виене на свят и прави усилия да повърне вредната течност, веднага подаваме ръка, подкрепяме измъчвания и не се отвърщаме от него, макар и да сме си изцапали грехата, но само се стараем за това, да го избавим по някакъв начин от това тежко положение. По същия начин да постъпваме и с разгневените, да им помагаме, като изригващи от себе си жлъчка и като измъчвани, и да не ги оставяме до това време, докато не повърнат всичката горчевина. И когато такъв човек се успокои, ще ти въздаде най-голяма благодарност. Тогава той ясно ще узнае от какво разстройство си го ти избавил. Но защо аз говоря за неговата благодарност? Сам Бог веднага ще те увенчае и награди с безчислени блага за това, че ти си освободил своя брат от жестока болест. Пък и той ще те почита като свой господар, винаги ще гледа с благоговение на твоята кротост. Не виждаш ли как измъчващите се при раждането ханят стоящите около тях жени, и все пак последните не усещат болка? По-право е да се каже: те я усещат, но мъжествено я понасят, като състрадават на страдащите и мъчещи се от болките на раждането. Поревнувай и ти на тяхното великодушие и не бъди по-слаб от жените. Когато тези жени родят – а гневящите се са по-малодушни от самите жени, тогава те узнават мъжа в тебе.

Ако пък тези заповеди ти се виждат тежки, спомни си, че Христос дошъл именно за това, за да ги насади в нашите сърца и да ни направи полезни както за враговете, така и за приятелите. Заради това Той заповядва да се грижим и за едните, и за другите; за братята, когато говори: „ако принасяш дара си“¹; за враговете пък – когато заповядва да ги обичаме и

¹ Мат. 5, 23.

да се молим за тях. Той подбужда и към изпълнението на това не само като указва примера на Божията благодост, но и на противното: *„Защото, казва Той, ако обикнете ония, които вас обичат, каква вам награда? Не правят ли същото и митарите?“*¹ Същото потвърждава и ап. Павел: *„В борбата си против греха, казва той, още не сте се противили до кръв.“*² И тъй, ако ти изпълняваш заповедта за любов към враговете, пребъдваш с Бога; ако пък я оставяш – с митарите. Виждаш ли, че тези заповеди не са още тъй големи, както е голямо различието между Бога и митарите? И тъй, да не помисляме за трудностите на заповедта, но да си представим наградата и да си припомним на кого се уподобяваме, когато изпълняваме тази заповед, и с кого се сравняваме, когато не я изпълняваме.

Спасителят ни заповядва да се помиряваме с брата и готовява да не се отдалечаваме от него, докато не премахнем съвършено враждата. Когато пък говори за всички изобщо, не ни налага такова задължение, но само изисква това, което зависи от нас, и по такъв начин облекчава трудността на закона. По-горе Той казва: *„Тъй бяха гонени и пророците, които бяха преди вас“*³; сега, като желае, щото Неговите ученици да не досаждат за същото на своите гонители, заповядва им не само да търпят постъпващите с тях така, но и да ги обичат.

Виждаш ли как Той изтръгва гнева със самия корен, пристрастието към плътта, към богатството, към славата и към сегашния живот? Това Той вече направи и в началото на Своята проповед, но още повече сега. Действително, бедният духом, кроткият и плачещият изгонват от себе си гнева; праведният и милостивият премахват от себе си пристрастие-

¹ Мат. 5, 46.

² Евр. 12, 4.

³ Мат. 5, 12.

то към богатството; чистият по сърце е свободен от злата похот; гоненият, претърпяващият обиди и злословеният се приучават към свършено презрение на временните неща и стават чисти от надменност и пустославие. Като освобождава по такъв начин слушателя от всички тези вериги и като го приготвя към подвизи, Христос пак, по друг начин и с голямо старание изтръгва от неговото сърце указаните страсти, като започва от гнева и като унищожава всичката сила на тази страст, когато казва, че гневящият се на своя брат, наричащият го безумен и празен човек заслужава наказание, че донесият гара не трябва да пристъпва към трапезата, докато не прекрати враждата, че имащият съперник, преди още да види съдилището, длъжен е да го направи от враг приятел. След това отново преминава към похотта и казва, че този, който погледне със сладострастни очи, заслужава наказание като прелюбодеец; който се съблазнява от сладострастна жена или от мъж, или от друго някого измежду близките нему, трябва да отстрани от себе си всички такива; който има законна жена, не трябва никога да я отдели от себе си и да обръща погледа си към друга. С тези внушения Спасителят изтръгва корените на злата похот. След това Той обуздава стремежа към богатството, като запрещава да се дава клетва, да се лъже и даже да се задържа ризата, която човек има върху тялото си; заповядва да се дава горната дреха и даже да не се жали и тялото за услуга на изискващия. Така Той накрай изкоренява пристрастието към богатството.

6. Всички тези заповеди Спасителят накрай украсява с най-прекрасен венец, като казва: *молете се за тия, които ви вършат зло* – и по такъв начин възвежда учениците Си към най-великия връх на мъдростта. Както да търпи човек плесници, е по-висок подвиг, отколкото да бъде кротък, да дава ризата и горната дреха,

е по-хубаво дело, отколкото да бъде милостив, да пренася обиди, е по-висока добродетел, отколкото да бъде праведен, да понася побои и да не се противи, когато го принуждават да върви, означава повече, отколкото да бъде миротворец – така и посред гоненията да благославя гонещия е много по-важно, отколкото да бъде гонен. Виждаш ли как Той малко по малко ни възвежда на самото небе? И тъй, за какво сме достойни ние, които сме получили заповед да се стараем ревностно за уподобяването ни на Бога, а между това може би още не сме се изравнили и с митарите? Действително, ако и митарите, и грешниците, и езичниците обичат тези, които ги обичат, а ние и това не вършим (а това ние не вършим, щом завиздаме на добрата слава на нашите братя), на какво наказание няма да бъдем подхвърлени, като сме по-ниски от езичниците, а пък сме длъжни да превъзхождаме книжниците? Как ще можем ние, кажи ми, да видим царството? Как ще влезем в неговите свещени преддверия, като не сме с нищо по-добри от митарите? На това посочва и Спасителят, като казва: „Не правят ли същото и митарите?“

Кое то пък е особено удивително в учението на Христа, то е, че Той предлага награди за подвизите в голямо количество навсякъде: обещава на подвизаващите се, че те и Бога ще видят, и царството небесно ще наследят, ще бъдат и синове Божи, и подобни на Бога, и помилвани ще бъдат, и ще се утешат, и ще получат голяма отплата на небесата; а ако някъде е било нужно да спомене за нещо скръбно, споменава за него кратко, тъй че например думата *геена* Той употребява в такава една продължителна беседа само един път. При други случаи Той изпраща слушателя с кротки вразумявания, като го убеждава повече с увещания, отколкото със заплашвания, например, когато говори: „не правят ли същото и митарите?“¹ Или – „Ако

¹ Мат. 5, 6.

солта изгуби сила?¹; или – „Най-малък ще се нарече в царството небесно.“² Понякога Той указва на греховете вместо на наказанията, като предоставя на самия слушател да заключи от тежестта на греховете за тежестта на наказанията, а достатъчно е само човек да си представи тежестта на греха. Ето защо и в сегашния случай Той предоставя за пример езичниците и митарите, щото Неговите ученици да се засрамят, като видят с какви човеци Той ги сравнява. Същото вършел и ап. Павел, когато казвал: „За не скърбите, както и другите, които нямат надежда“³ и – „както и езичниците, незнаещи Бога.“⁴ Освен това думите: „не постъпват ли тъй и езичниците?“ – Спасителят казал и с цел, за да покаже, че Той не изисква нищо извънмерно, но малко повече от обикновеното.

С това обаче Той не завършва Своето слово, а го завършва с указание на награди и с хубави надежди, като казва: „Бъдете свършени, както е свършен и небесният ваш Отец.“⁵ В Своята беседа Той често споменава за небето, за да възбужда сърцата на своите ученици с представата за самото място, понеже те в това време били още твърде слаби и груби.

И тъй, като си представяме всичко досега казано, да оказваме всякаква любов към враговете. Да се освободим от смешната привичка, от която страдат мнозина неразумни човеци, които очакват, щото срещнатите да ги изпреварят със своя поздрав, и по такъв начин не ревнуват за това, което носи велико блаженство, но бягат след това, което е достойно за смях. Защо ти не го поздравяваш по-рано? Заради това, ще кажеш ти, че той очаква това. Но заради самото

¹ Мат. 5, 13.

² Мат. 5, 19.

³ I Солун. 4, 13.

⁴ I Солун. 4, 5.

⁵ Мат. 5, 48.

това би трябвало ти да побързаш, за да се падне венецът на тебе. Не – ще кажеш, – не го приветствам именно заради това, че нему то се силно иска. (Що може да бъде по-лошо от това безумие? Тъй като, казваш ти, той желае силно да ми достави случай за награда, поради самото това аз не искам да се възползвам от този случай. Ако той те изпреварва със своето приветствие, ти няма да имаш никаква полза, макар след това да му отговориш със същото; ако пък ти побързаш по-рано да му изразиш своето приветствие, ти, като че ли търгувайки с неговата гордост, ще получиш по-голяма полза и ще събереш изобилен плод от неговата надменност. И тъй, няма ли ние да бъдем крайно безумни, когато, като имаме случай с две думи да придобием толкова голяма полза, изпуснем я от ръцете си и сами падаме в същото безразсъдство, за което осъждаме другия? Ако ти го обвиняваш за това, че той очаква по-рано поздрав от другия, защо подражаваш на това, което сам осъждаш, и се стараеш да приемеш като добро това, което сам наричаш зло?)

Виждаш ли, че няма нещо по-безумно от човека, който живее в злоба? Заради това ви умолявам да избягвате тази зла и достойна за присмех привичка. Тази болест е разкъсала безчислено множество приятелски връзки и е произвела много раздори. Нека пък поради това да изпреварваме другите с поздравите си. Ако нам е заповядано да търпим даже и тогава, когато враговете ни удрят плесници, заставят ни насила да ги съпровождаме и ни събличат, ще заслужим ли някакво прощение, ако с такова упорство се отказваме от простия поздрав? Ти ще кажеш: аз ще се подхвърля на презрение и ще бъда като оплют, когато му окажа такава чест. И тъй, за да не те презира човек, ти оскърбяваш Бога! За да не те презира беснуващият, равен на тебе служител, ти презираш Владиката, Който те е тъй много облагодетелствал! Ако е неразумно, да те

презира човек, равен на тебе, още повече неразумно е, когато ти презираш Бога, Който те е сътворил.

Освен това, забележи и това, че този, който те презира, с това той доставя случай за получаване на по-голяма награда, доколкото ти търпиш това заради Бога, като се подчиняваш на Неговите закони. А с такава една награда коя чест, какви венци могат да се сравнят? аз съм повече готов да търпя всякакви обиди и презрение за Бога, отколкото да бъда на почит у всички царе, тъй като нищо, нищо не може да се сравни с тази слава. Нека да търсим тази слава така, както е заповядал сам Спасителят, и като не се ни най-малко грижим за човешките съждения, но като показваме във всичко истинската Негова мъдрост, да устройваме живота си според нея. По такъв начин ние още тук ще предвкушваме небесните блага и славата на райските венци; нека да се обръщаме с човеците като с ангели и да живеем на земята като небесни сили, освободени от всяка похот и от всички земни страсти; заедно с всичко това ще възприемем и неизразимите блага, с които да се удостоим всички ние чрез благодатта и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава, сила и поклонение с безначалния Отец и Светия и благ Дух, сега и винаги, и во веки веков.

Амин!

Гл. VI, ст. 1–15

„Гледайте да не проявявате своята праведност пред човеците, за да ви видят.“¹

1. Накрай Спасителят изтъква най-пагубната страст – пустославието, тази лудост и този бес, от които биват обхващани даже и добродетелните човеци. Отначало Той нищо не е говорил за тази страст, защото би било излишно, като не се убеди човек отнапред да изпълнява това, което е по дълг, да се учи на това, как трябва да се осъществява съвършенството и да се достига до него. Но когато Той вече го научил на благочестието, тогава изкоренил и тази язва, която го заразява по незабелязан начин. Тази болест действително не се поражда изведнъж, но тогава, когато ние вече изпълним много от заповяданото нам. И тъй, нужно било по-рано да се насади добродетелта, а след това да се унищожава страстта, която поврежда нейния плод.

С какво започва Спасителят своята беседа? Със словото за поста, молитвата и милостинята, защото пустославието се присъединява предимно към тези добродетели. Така например с поста се възгордял фарисеят, когато казвал: *„постя два пъти в седмицата“*, *давам десетък от итоти си.*² И в самата молитва той търсил суетна слава, като я издигал на показ. Когато вече нямало никого друго, той пожелал да се изкаже пред митаря – *„Не съм като другите човеци“*, казва той... *„или като този митар“*³. Виж сега как Спасителят започва Своего слово. Той като че ли ис-

¹ Мат. 6, 1.

² Лук. 18, 11.

³ Лук. 18, 12.

ка да говори за някакъв звяр, твърде хитър и страшен, който може да сграбчи внезапно не съвсем предпазливия. „Гледайте, внушава Той, да не проявявате своята праведност пред човеците.“ Така говори и ап. Павел на филипийците: „Пазете се от псетата.“¹ Този звяр се приближава тайно и всичко добро, което се намира вътре в нас, разпилява тихо и неусетно изнася.

И тъй, след като Христос предложил твърде пространно слово за милостинята, представил за пример и Бога, Който праща своето слънце да осветява злите и добрите и като подбужда всякак слушателите Си към тази добродетел, и ги убеждава към щедро подаяние, Той изкоренява накрай и всичко това, което може да вреди на тази добра маслина. Затова казва: „гледайте да не проявявате своята праведност пред човеците“, тъй като праведността, за която по-рано било говорено, е Божия праведност. И като казал: *не проявявайте пред човеците*, прибавил: *за да ви видят*. Последните думи, на вид, означават същото, както и първите. Но ако някой се вгледа внимателно, ще види, че последните думи означават нещо друго и съдържат в себе си голяма предвидливост, неизразима грижливост и предпазване. Наистина, който върши добро пред човеците, може да го върши не за това, щото да го видят, също както и този, който не върши пред човеците, може да върши с цел, за да го видят. Ето защо Бог наказва и увенчава не самото наше дело, но намерението. Ако не беше направено такова точно разделение, сегашната заповед би привела мнозина в недоумение относно раздаването на милостиня, защото не навсякъде всички могат да дават милостиня тайно. Заради това, като те освобождава от такава необходимост, Спасителят назначава наказание или награда не за извършването на делото, но за намерението на праведния. За да не би да кажеш: каква полза има за

¹ Филип. 3, 2.

мене, ако види друг? – Христос ти казва: Аз не това искам, но твоята мисъл и начина на действоването. Той желае да изправи душата и да я освободи от всяка болест. И тъй, като запретил да се върши милостиня за пустославие и като показал вредата, произлизаща от това, загубата и безполезността на такава милостиня, Той отново възбужда мислите на Своите слушатели с припомняне за Отца и небето, за да не се ограничи само с едното указание на вредата, но да вразуми и с припомняне за Своя Отец. *„Инак, казва Той, нята да итате награда при небесния ваш Отец.“*¹

Той обаче и тук не се спрял, но отива още по-далече, като внушава и по друг начин най-голямо отвлечение към суетната слава. Както по-горе Той указал на митаря и езичниците, за да посрами с качеството на лицата техните подражатели, така и тук споменава за лицемерите. *„И тъй, кога правиш милостиня, не тръби пред себе си, както правят лицетерите.“*² Тъй говори Спасителят не поради това, че лицемерите имали тръби; с горната картина той желае да покаже тяхното велико безумие, да ги осмее и осъди. И добре ги е нарекъл лицемери. Тяхната милостиня имала само вид на милостиня, а сърцето им било препълнено с жестокост и безчовечност. Те я вършат не от милосърдие към ближния, но за получаване на слава. Крайна жестокост е да търси човек за себе си чест и да не избавя от нечестиято друго, когато той загива от глад. И тъй, Спасителят изисква не само това, щото ние да даваме милостиня, но и това, да я даваме така, както трябва да се дава.

2. Като изобличил по такъв начин лицемерите и като се докоснал до тях с цел, за да посрами и слушателя, Христос пак лекува душата, страдаща от недъга на пустославието, и като казал как не трябва да се

¹ Мат. 6, 1.

² Мат. 6, 2.

прави милостиня, показва, как трябва тя да се прави. Как пък трябва да се прави? „Нека цялата ти ръка да не знае, какво прави дясната.“¹ Тук той пак разбира не ръка, но усилва Своята мисъл: ако е възможно, казва, и самия себе си да не знаеш, и ако е възможно да се скриеш от самите ръце, които ти служат, постарай се за това. Заради това недостатъчно се обясняват горните думи от тези, които мислят, че Спасителят заповядва в тях да се скриваме от лошите човеци. Тук Той заповядва да се скриваме от всички.

Обърни по-нататък внимание върху това, каква награда се обещава. Като споменал за наказанието, което очаква лицемерите, Спасителят показва и славата, която очаква тези, които раздават милостиня тайно, щото и с едните, и с другите да възбуди Своите слушатели и да ги възведе към високо учение. Той внушава, че Бог присъства навсякъде, и че нашите дела не се ограничават със сегашния живот, но че след този живот ние ще застанем на страшно съдилище, ще дадем отчет за всички свои дела и ще получим или награда, или наказание, и че тогава нито малкото, нито голямото дело ще може да се скрие, макар то през време на сегашния живот, на вид и да е било скрито от човечите. За всичко това Спасителят направил намек, като казал: „Твоят Отец, Който вижда в скришно, ще ти въздаде наяве.“² Ще ти въздаде, когато ти представи Великото и свещено зрелище, когато това, което сега желаеш, ще ти даде в голямо изобилие. Какво желаеш ти, пита Той? Не това ли, да имаш някого за зрител на твоите дела? Ето ти зрител – сам Бог на всички неща, а не даже ангели, не архангели. Ако пък ти желаеш да имаш за свои зрители и човеци, Той ще изпълни в определеното време и това твое желание, и даже ще го удовлетвори с най-голям излишък. Ако ти

¹ Мат. 6, 3.

² Мат. 6, 4.

сега поискаш да покажеш себе си, можеш да покажеш само на десет, на двадесет, или на сто човеци; а ако пък се стараеш сега да се скриваш, тогава сам Бог ще възвести за тебе пред цялата вселена. И тъй, ако ти особено желаеш това, щото човеците да видят твоите добри дела, скрий ги сега, щото всички да ги видят с голяма чест тогава, когато Бог ги направи явни, открие ги и ги възвести пред всички. Тези, които сега виждат, ще те обвинят, може би в пустославие, а когато те видят увенчан, тогава не само че няма да те обвинят, но и всички ще се учудват на тебе.

По такъв начин, ако ти можеш да получиш от Бога най-голяма награда и да учудиш всички, като само потърпиш малко време за това, помисли тогава, какво безумие би било да се лишиш и от едното, и от другото, да молиш от Бога награда за своите добри дела, като се стараеш да ги покажеш на човеците, а сам Бог гледа на тях? Ако пък е нужно човек да показва себе си, преди всичко трябва да се покаже на Отца, Който е властен и да увенчае, и да накаже. Даже ако Бог и да не наказваше за пустославие, и тогава за този, който търси слава, нямаше да бъде прилично да мени Бога с човеците, като ги застава да гледат на неговите дела. Кой би бил толкова жалък, щото, като пренебрегне царя, който бърза да види неговите блестящи подвизи, би поискал да бъде видим само от едните бедни и нуждаещи се? Заради това Спасителят ни заповядва не само да не показваме себе си, но и да се стараем да се скрием от другите; а да няма човек желание да показва себе си, и да има желание да се скрива, не е едно и също нещо. *„И когато се молиш, продължава Спасителят, не бъди като лицемерите, които обичат да се спират по синагоги и по кръстопътища да се молят, за да се покажат пред човеците. Истина ви казват, те вече получават своята награда. А ти, кога се молиш, влез в скришната си стая и като си заключиш вратата,*

*потом си на твоя Отец, Който е на тайно: и твоят Отец, Който вижда в скришно, ще ти въздаде навяве.*¹

Ето и тука Той нарича лицемери тези, които се молят с пустославие. И твърде справедливо – защото те като се преструват, че се молят на Бога, само гледат на човеците, и по такъв начин представят от себе си не молящи се човеци, но човеци смешни. Този, който желае да се моли, като остави всички, гледа само на единия Този, Който е силен да изпълни неговата молба. Ако пък, като Го оставиш, започнеш да блуждаеш по различни предмети и да обръщаш навсякъде своя поглед, ще си идеш с празни ръце – защото ти сам си поискал това. Заради това и Спасителят не казал, че такива не ще получат награда, но че ще възприемат своята награда, т.е. ще приемат награда, но само от тези, от които сами желаят. Не Бог иска това – напротив, Той сам би желал да дарува от Себе си награда, – а те сами; като търсят награда от човеците, стават вече недостойни да я получат от Този, за Когото нищо не са направили.

Виж какво е човеколюбието на Бога; Той обещава да ни дарува награда даже и за тези блага, за които ние Го молим. И така, Иисус, като изобличил тези, които не извършват по подобаващия начин молитвите си на необходимото място и с нужното разположение на духа, и като показал, до каква степен са те смешни, предлага най-добрия начин за молитва, като казва: „Влез в скришната си стая“. На тези, които се молят по този начин, Той обещава награда.

3. Какво пък, ще запиташ ти, нима не трябва да се молим в църква? И много даже, но само според това, с какво намерение. Бог навсякъде гледа на целта на делата. Ако и в скришната си стая влезеш и затвориш след себе си вратата, а направиш това на показ, тогава и затворените врата няма да ти принесат

¹ Мат. 6, 5–6.

никаква полза. Виж, какво точно определение употребил и тук Спасителят, когато казал: „*за да се покажат пред човеците*“! И тъй, макар ти и да затвориш вратата, Той желае, щото ти, преди да ги затвориш, да изгониш от себе си пустославието и да заключиш вратата на сърцето си. Да бъдеш свободен от пустославието – това е дело винаги добро, а особено през време на молитвата. Ако ние и без този порок навсякъде блуждаем и се разнасяме със своите мисли през време на молитвата, когато пристъпим към молитва с болестта пустославие, тогава вече и сами няма да чуем своите молитви. Ако пък и ние самите не чуваме своите молитви и просби, как можем да умолим Бога, щото Той да ни чуе? И Все пак има човеци, които въпреки всички тези наставления водят себе си така лошо през време на молитвата, че макар те и да не се виждат, със своите неприлични викове дават възможност на всички да узнаят за тях, и както със своя вид, така и с вика правят сами себе си смешни. Не знаеш ли, че ако някой и на пазаря върши същото и моли с вик, ще прогони от себе си този, когото моли, а когато започне спокойно и прилично да се моли, тогава по-скоро ще привлече към себе си този, който може да му окаже милост? И тъй, нека да извършваме нашите молитви не с движения на тялото и не с вик, но с благо и искрено разположение; не с шум и вик, не за показ, който може да прогони ближните, но с пълна кротост, със съкрушение на сърцето и с непристорени сълзи.

Но ти скърбиш в душата си и не можеш да не викаш. Напротив, на този, който силно скърби, е именно свойствено да се моли и да умолява по такъв начин, както аз посочих. Така Моисей, когато скърбял, се молил по такъв начин, и бил чул, заради което и Бог му казал: „*Що викаш към мене*“?¹ По същия начин и Ана, макар нейният глас и да не се слушал, получила всич-

¹ Исх. 14, 15.

ко, за което молила, защото викало нейното сърце.¹ А Авел не само като мълчал, но и като умирал, се молил и неговата кръв издавала глас, по-силен от тръбата. Въздишай пък и ти така, както този светия: аз не запрещавам. Разкъсай, както заповядал пророкът, твоеото сърце, а не грехата; повикай Бога от дълбочината. „Отгън-душа, казва Давид, викам към Тебе, Господи.“² Издай глас от дълбочината на твоеото сърце направи твоята молитва тайна. Не виждаш ли, че и в царските чертози се запрещава всякакъв шум и има навсякъде велико мълчание? Така и ти, като че ли влизаш в царския дом, не земен, но повече страшен – небесен, покажи велико благоприличие. Ти се намираш в събора на ангелите и в обществото на архангелите, и пееш със серафимите. А всички тези небесни ликове пазят велико благочиние, и възнасят своето тайнствено сладкопение и свещени песни със страх пред Царя на Всичко – Бога. И тъй, съедини се с тях през време на молитвата и поревнувай на тяхното тайнствено благочиние. Ти, разбира се, се молиш не на човеците, а на вездесъщия Бог, който те слуша още преди твоя глас и който знае сърдечните тайни. Ако ти започнеш така да се молиш, ще получиш Велика награда.

„Твоят Отец, казва Спасителят, който вижда в скришно, ще ти въздаде наяве“; не казал: ще ти дарува, но – ще ти въздаде. По такъв начин Бог направил Себе Си твоя дължник и със самото това те почел с Велика чест. Тъй като Той е невидим, желае, щото и твоята молитва да бъде такава.

По-нататък Христос предлага и самите думи на молитвата. „Кога се молите, казва Той, не говорете изрично като езичниците.“³ Когато Христос говорил за милостинята, отстранил само Вредата, произли-

¹ I Цар. 1.

² Псал. 129, 1.

³ Мат. 6, 7.

заща от пустославието, и нищо повече не предложил; например не казал, че милостинята трябва да се извършва от придобитото с честен труд, а не от заграбеното и събрано с корист, защото това било много добре известно на всички, пък и по-рано Спасителят указал на това, когато именно ублажавал жадуващите за правда. Като говори за милостинята, Той прибавя още и това, за да не говори излишно. И както там Той осмива лицемерите, така тук и езичниците, за да засрами слушателя с примера на по-ниски човеци. Тъй като сравнението с отхвърлените човеци особено опечалва и уязвява човека, Спасителят с това именно предпазва Своите слушатели от пустославие и от многословие през време на молитва. А под многословие Той разбира тук празнословие, например, когато ние молим от Бога нещо неприлично, като: власт, слава, победа над враговете, голямо богатство, с една дума това, което за нас е свършено безполезно. „Вашият Отец знае, казва Христос, от какво итате нужда.“¹

4. Освен това, тука, както ми се струва, Спасителят запрещава продължителните молитви; продължителни обаче не по време, а по множеството и продължителността на думите, тъй като с търпение трябва да очакваме това, за което молим: „В молитвата бивайте постоянни“, казва апостолът². При това и сам Спасителят с притчата за вдовицата, която склонила с непрестанната си молитва немилосърдния и жесток съдия, и с притчата за приятеля, който не очаквано дошъл през нощта и сигнал от постилката спящия, не по приятелство, а чрез непрестанна молба, не друго заповядал, освен това, че всички трябва да Му се молят непрестанно. Той обаче заповядал да не Му се отправя молитва, съставена от многочислени стихове, а да Му разкриваме просто нашите молби. На това

¹ Мат. 6, 8.

² Рим. 12, 12.

Той указал в думите: „Те *мислят*, че в *многословното* си ще бъдат *чут*и;... *Вашият Отец* знае от какво *имате* нужда.“¹ А ако Той знае, ще възрази някой, от какво ние имаме нужда, защо трябва да се молим? – Не за това, да Му покажеш твоите нужди, но да Го склониш, да се съединиш с Него чрез непрестанното моление, да се смириш пред Него, да си спомниш твоите грехове.

„А *молете* се *тъй*, продължавал Спасителят: *Отче* *наш*, *Който* *си* *на* *небесата*.“ Виж, по какъв начин Той веднага обогрил слушателя и още в самото начало припомнил всички Божии благодеяния. Действително, този, който нарича Бога *Отец*, само с едното това название вече изповядва и прощението на греховете, и освобождението от наказанието, и оправданието, и освещението, и изкуплението, и богосиновството, и наследството, и братството с Единородния, и даруването на Духа, тъй като неполучилият всички тези блага не може да нарича Бога *Отец*. И тъй, Христос въодушевява двояко Своите слушатели – и с достойнството на назовавания, и с величието на благодеянията, които те получили. Когато пък казва: „*на небесата*“, с тези думи не ограничава Бога на небето, но отвлича моления се от земята, и го поставя във високите страни и в небесните жилища.

По-нататък, с тези думи Той ни научава да се молим и за всички братя. Той не казва: *Отче* *мой*, *Който* *си* *на* *небесата*, но – *Отче* *наш*, и със самото това заповядва да възнасяме молитви за целия човешки род и никога да не имаме предвид собствените си изгоди, а винаги да се стараем за изгодите на ближния. А по такъв начин Той и враждата унищожава, и гордостта премахва, и завистта изкоренява, и въвежда любовта – майката на всичко добро: унищожава неравенството на човешките дела и показва пълно равенство между царя и бедния, тъй като в най-високите

¹ Мат. 6, 7, 8.

и най-необходими дела ние всички имаме равно участие. Действително, каква вреда има от ниското родство, когато по небесното родство ние всички сме съединени, и никой няма нищо повече от другото: нито богатият е по-голям от бедния, нито господарят по-голям от прислужника, нито началникът е по-голям от подчинения, нито царят по-голям от войника, нито философът по-голям от варварина, нито бедният по-голям от невежата? Бог, Който е удостоил еднакво всички да Го наричат Отец, чрез това е дарувал на всички еднакво благородство. И така, като спомена за това благородство, за висшия дар, за единството на честта и за любовта между братята, като отвлече слушателите от земята и като ги постави на небесата – нека сега да видим за какво накрай Иисус заповядва да се молим. Разбира се, и наименованието на Бога Отец заключава в себе си достатъчно учение за всяка добродетел: който е нарекъл Бога Отец, и при това Отец общ, той е длъжен по необходимост да живее така, че да не се окаже недостоеен за това благородство и да проявява ревност, равна на дара.

Все пак Спасителят не се е задоволил с това наименование, но прибавил и други изречения. „*Да се свети Твоето име*“, казва Той.¹ Нищо да не се проси преди славата на небесния Отец, а всичко да се счита по-ниско от Неговата хвала – ето молитвата, достойна за този, който нарича Бога *Отец*! „*Да се свети*“ – това значи да се прославя. Бог има собствена слава, изпълнена с всякакво величие и никога неизменяема. Но Спасителят заповядва на моления се да проси, щото Бог да се слави и с нашия живот. За това Той и по-рано е говорил: „*Тъй да светне пред човеците светлината ви, та да видят добрите ви дела и да прославят небесния ваш Отец.*“² И серафимите, като славят Бога,

¹ Мат. 6. 9.

² Мат. 5, 16.

така възклициават: „*свет, свет, свет*“¹. И така, „*да се свети*“ значи да се прославя. Помогни ни – като че ли така ни учи Спасителят да се молим, – така чисто да живеем, щото чрез нас всички да Те славят. Пред всички да се проявява безукорен живот, щото всеки от тези, които го виждат, да възнася хвала на Владиката – това е признакът на съвършената мъдрост.

„*Да дойде Твоео царство*.“² И тези думи поговарят на добрия син, който не се привързва към видимото и не почита сегашните блага за нещо велико, но се стреми към Отца и желае бъдещи блага. Такава молитва произлиза от добра съвест и от душа, свободна от всичко земно.

5. Това и ап. Павел желал всекидневно, поради което и казвал: „*И ние сати, които имате начатъците на Духа, и ние сати стенем в себе си, очаквайки осинование – изкупване на нашето тяло*.“³ Който има такава любов, този не може нито да се възгордее сред блага на този живот, нито да се отчае сред бедите; но, като живеещ на небето, свободен е и от едната, и от другата крайност.

„*Да бъде Твоята Водя, както на небето, така и на земята*.“ Виждаш ли прекрасната връзка? По-рано Той заповядал да желае човек бъдещето и да се стреми към своето отечество; но докато това не стане, живеещите тук са длъжни да се стараят да водят такъв живот, какъвто е свойствен на небожителите. Трябва да се желае, казва Той, небето и небесното. Но и преди достигането на небето Той ни заповядал да направим земята небе и като живеем на нея, да водим себе си във всичко така, като че ли ние се намираме на небето, и да молим за това Господа. Действително, за достигането на съвършенството на небесните сили

¹ Ис. 6, 3.

² Мат. 6, 10.

³ Рим. 8, 23.

нам никак не ни препятства това, че живеем на земята. Ние можем, като живеем тука, Всичко да вършим така, като че ли живеем на небето. И тъй, смисълът на думите на Спасителя е следният: както на небето Всичко се извършва безпрепятствено и не се случва това, щото ангелите в едно да се повинуват, а в друго да не се повинуват, но във Всичко се повинуват и покоряват, защото е казано: *„крепки са по сила, които изпълняват Неговата думата“*¹ – така и нас, човеците, нагари да вършим Твоята воля не наполовина, но да изпълняваме Всичко, както на Теб е угодно.

Виждаш ли? Христос ни е научил и да се смиряваме, когато показал, че добродетелта зависи не само от едната наша ревност, но и от небесната благодат. И тук Той заповядал на всекиго едного от нас да се грижи през време на своята молитва и за вселената; Той не казал: да бъде Твоята воля в мене, или в нас, но на земята, – т.е., да се премахне всяко заблуждение и да се насади истината, да се изгони всяка злоба и да се върне добродетелта, и, по такъв начин, с нищо да не се различава небето от земята. Ако това бъде така, казва Той, земното няма с нищо да се различава от небесното, макар техните свойства и да са различни; тогава земята ще ни покаже други ангели.

*„Насъщия ни хляб дай ни днес.“*² Кой хляб е насъщен? – Този, който ние употребяваме всеки ден. Тъй като Христос казал: *„да бъде Твоята воля както на небето, тъй и на земята“*, а пак беседвал с човеци, които били облечени в плът, били подчинени на необходимите закони на природата и не могли да имат ангелско безстрастие, заради това Той, макар и да ни заповяда да изпълняваме заповедите, както и ангелите ги изпълняват, все пак бива снизходителен към немоцта на природата, и като че ли така говори: Аз искам от

¹ Псал. 102, 20.

² Мат. 6, 11.

вас равноангелска строгост на живота, без да искам безстрастие, доколкото то не се допуска от вашата природа, която има необходима нужда от храна.

Виждате обаче как и в телесното има много духовно. Спасителят заповядал да се молим не за богатство, не за удоволствия, не за скъпоценни грехи, не за нещо друго подобно, но само за хляба, и при това за всекидневния, тъй че ние да не се грижим за утрешния, поради което Той и прибавил: насъщен хляб, т.е. всекидневен. Даже и с тези думи не се задоволил, но прибавил след тях и други: дай ни днес, за да не се измъчваме от грижа за настъпващия ден. Действително, ако ти не знаеш дали ще видиш утрешния ден, защо се безпокоиш от грижата за него? Това Спасителят заповядал и по-нататък в Своята проповед: „не се грижете за утре“, казва Той.¹ Той иска, щото ние винаги да бъдем опасани и окрилени от вярата и да не отстъпваме на природата повече от това, което изисква от нас необходимата нужда.

По-нататък – тъй като се случва на човека да съгреши и след купела на възраждането, Спасителят, като желае и в този случай да покаже Своего велико човеколюбие, заповядва ни да пристъпим към човеколюбивия Бог с моление за прощаването на нашите грехове и говори така: „И прости ни дъговете ни, както и ние прощавате на длъжниците си.“² Виждате ли бездната на Божието милосърдие? След отнемането на толкова злини и след неизразимо великия дар на оправданието, Той пак удостоява съгрешаващите с прощение... А че тази молитва принадлежи на вярващите – показват както уставите на Църквата, така и началото на самата Господня молитва. Непросветеният с вярата не може да нарича Бога *Отец*. Ако пък Господнята молитва принадлежи на верните и ако тя

¹ Мат., 6, 34.

² Мат. 6, 12.

ни заповядва да се молим за прощаване на греховете, явно е, че и след кръщението не се унищожават благодетелната употреба на покаянието. Ако Христос не би искал да покаже това, не би заповядал и да се молим по такъв начин. Когато пък Той споменава и за греховете, заповядва да се измолва тяхното прощение и научава, по какъв начин ние можем да получим това прощение, и със самото това прави за нас лек път за неговото получаване, тогава Той без съмнение дал този закон за молитвата, за да ни внуши че и след кръщението могат греховете да се измият. С напомнянето за греховете Той ни внушава смирение; със заповедта да прощаваме греховете на другите, унищожават у нас злопамятството; а с обещанието, че и ние заради това ще получим прощение, насажда у нас хубави надежди и ни научава да размисляме за неизразимото Божие човеколюбие.

6. Заслужава особено отбелязване това, че Той във всяка една от горепосочените просби споменал за всички добродетели, а с последната тази просба обхваща още и злопамятството. Това, че чрез нас се свети Божието име, е несъмнено доказателство на съвършен живот, както и това, че се извършва Неговата Воля, показва същото; това пък, че ние наричаме Бога Отец, е признак на непорочен живот. Във всичко това вече се съдържа заповедта, че ние сме длъжни да прощаваме гнева на тези, които ни оскърбяват; Все пак Спасителят не се задоволил с това, но като желае да ни покаже, каква грижа Той има за изкореняването на злопамятството у нас, говори отделно за това, и след молитвата припомня не някоя друга заповед, а заповедта за прощението, като казва: „Ако простите на хората съгрешенията им, и вие ще простите, небесният ви Отец.“¹ По такъв начин това прощение зависи първоначално от нас, и в нашата власт се

¹ Мат. 6, 4.

намира решението на съда, което ще се произнесе за нас. За да не би някой от разумните, като е бил осъждан за голямо или малко престъпление, да няма право да се оплаче в съда, Спасителят прави тебе, който си сам виновен, съдия над самия себе си, и като че ли говори така: каквото решение произнесеш ти сам за себе си, такава ще произнесе и аз за тебе; ако простиш на твоя събрат, ще получиш и от Мене същото благодеяние, макар това последното и да е в действителност много по-важно от първото. Ти прощаваш другиго заради това, че сам имаш нужда от прощение, а Бог прощава като сам не се нуждае от нищо; ти прощаваш на съслужителя, а Бог на служителя; ти си виновен за безчислени грехове, а Бог е безгрешен. От друга страна, Господ показва Своего човеколюбие с това, че макар Той и да би могъл и без твоего дело да ти прости всички грехове, но Той иска и в това да те облагодетелства, във всичко да ти достави случаи и подбуди за кротост и човеколюбие; гони от тебе зверството, угасва в тебе гнева и всякак иска да те съедини с твоите членове.

Какво ти ще възразиш на това? Това ли, че си претърпял несправедливо нещо зло от ближния си? Ако е така, разбира се, ближният е съгрешил против тебе; а ако пък ти си претърпял зло справедливо, тогава ближният ти няма грях. Но и ти пристъпваш към Бога с намерение да получиш прощение за подобни, даже много по-големи грехове. При това ти още преди прощението малко ли си получил, като си бил вече научен да пазиш в себе си човешка душа и си наставен в кротост? Освен това и велика награда ти предстои в бъдещия век, защото тогава няма да се поиска от тебе отчет нито за един твой грях. И така, за какво наказание ще бъдем достойни, ако и след получаването на такива права оставим без внимание нашето спасение? Ще обръща ли внимание Господ на нашите

просби, щом ние сами не жалим себе си там, дето всичко е в наша власт?

„И не въведи нас в изкушение, но избави ни от лукавия, защото Твое е царството, и силата, и славата во веки. Амин.“¹ Първо Спасителят ясно показва нашето нищожество и срутва гордостта, като ни научава да не се отказваме от подвизи и да не бързаме произволно към тях; по такъв начин и за нас победата ще бъде по-бляскава, и за дявола поражението по-чувствително. Щом ние сме въвлечени в борбата, дължни сме да стоим мъжествено, а ако няма зов за нея, дължни сме спокойно да очакваме времето на подвизите, за да покажем себе си не пустославни, а мъжествени. Христос нарича тук лукав дявола, като ни заподва да водим против него непримирима борба и като показва, че Той е такъв не по природа. Злото зависи не от природата, а от свободата. А че предимно дяволът се нарича лукав, това става поради извънмерното множество зло, което се намира в него, и заради това, че той, като не е обиген с нищо от нас, води против нас непримирима борба. Заради това и Спасителят не казал: *избави ни* от лукавите, но: *от лукавия*, и със самото това ни научава да не се гневим никога на ближните за оскърбленията, каквито ние понякога търпим от тях, но цялата своя вражда да обърнем против дявола, като виновник на всички злини.

Като ни прави с напмнването за врага по-предпазливи и като пресича всяко наше безгрижие, Той ни въодушевява по-нататък, като ни представя Царя, под властта на Когото ние воюваме, и като показва, че Той е по-могъществен от всички. „Защото Твое е, казва Спасителят, царството, и силата, и славата.“ И тъй, ако е Негово царството, тогава не трябва от никого да се боим, тъй като никой не Му се съпротивлява и никой не разделя с Него властта. Когато Спа-

¹ Мат. 6, 13.

сителят казва: „Твое е царството“, с това показва, че този наш враг е подчинен на Бога, макар на вид още да се съпротивлява, поради Божие допущане. И той е от числото на рабите, макар вече осъдени и отхвърлени, а поради това няма да гръзне да нападне нито на един от рабите, ако не получи отнапред власт отгоре. Какво пък аз говоря: нито на едного от рабите? Даже на свините той не гръзнал да нападне дотогава, докато сам Спасителят не заповядал, нито пък на стадата овце и волове, докато не получил власт отгоре. „И сила“ – казва Христос. И тъй, макар ти и да си твърде немошен, все пак си длъжен да бъдеш смел, като имаш такъв Цар, Който и чрез тебе може леко да извършва всички славни дела. „И слава во веки. Амин.“

7. Този Цар не само те освобождава от злините, които те заплашват, но може още да те направи и славен, и знаменит; както силата Му е велика, така и славата Му е неизразима – с една дума, всичко у Него е безпределно и безкрайно. Виждаш ли как Спасителят подкрепя и ободрява подвижника отвсякъде? След това Спасителят – както по-рано аз казах, – като желае да покаже, че Той повече от всичко се отвращава от злопаметството и го ненавижда, и че повече от всичко Му е обична добродетелта, противоположна на този порок, отново и след молитвата припомнил за тази Велика добродетел, и подбужда слушателя към подчинение на заповедта за незлобието както с предстоящото наказание, така и с определена награда.

„Защото, казва Той, ако простите на човеците съгрешенията им, и ват ще прости небесният ви Отец; ако ли не простите на човеците съгрешенията им, и вашият Отец няма да прости съгрешенията ви.“ Тук Христос отново упоменал за небесата и за Отца заради това, щото с това упоменаване да засрами слушателя, когато той, като е син на такъв отец, продължава да бъде жесток и като е призван

за небето, има някакво земно и светско мъдруване. За да бъде човек син Божий, за това е нужна не само Божия благодат, но са нужни и дела. А нищо не ни така уподобява на Бога, както това, когато ние прощаваме на злите човечеци, които ни обиждат. Това Спасителят показал и по-рано, когато казвал, че небесният Отец „оставя Своеето слънце да грее над лоши и добри“. Заради това именно във всяко изречение Той заповядва да се извършват общи молитви, като казва: *Отче наш! Да бъде Твоята воля както на небето, тъй и на земята; дай ни хляб; прости ни дълговете ни; не въведи нас в изкушение; избави ни.* Като ни заповядва да произнасяме всички просби от лицето на мнозина, Той със самото това ни заповядва да нямаме и следа от гняв против ближния.

И тъй, за какво наказание са достойни тези, които, като не обръщат внимание на всичко това, не само сами не прощават, но и Бога молят за отмъщение на враговете и по такъв начин свършено нарушават закона за незлобието, когато Бог всичко върши и устройва за това, щото ние да не враждуваме помежду си? Коренът на всяко добро е любовта; заради това именно Той унищожавя всичко, което може да вреди на любовта, и с всички начини се старае да ни съедини помежду си. Наистина никой друг – нито бащата, нито майката, нито приятелят, нито друг никой не ни обича толкова, колкото сътворилият ни Бог. И това особено ясно се вижда както от Неговите всекидневни благодеяния, така и от заповедите. Ако пък ти ми посочиш на болестите, скърбите и на други бедствия в живота, помисли, колко много ти Го оскъряваш всеки ден – и тогава няма да се учудваш, ако те постигнат и още по-големи бедствия; напротив, ти ще започнеш да се учудваш тогава, когато ти се случи да се наслаждаваш от някакво благо. Сега ние гледаме само на постигащите ни нещастия, а за

оскърбленията, с които всекидневно оскърбяваме Бога, не помисляме. Заради това и скърбим. Между това, ако ние бихме размислили грижливо за греховете, само в един ден причинени от нас, ясно бихме видели, за колко тежки наказания сме виновни. И без да говоря за другите грехове, извършени по-рано от всекиго между нас, ще кажа само за греховете, извършени днес. Макар на мене и да е неизвестно, в какво всеки от нас е съгрешил, все пак грехове има тъй много, че и без да се знаят всички, може сигурно да се укаже на много от тях. Кой от вас например не се е ленил за молитва? Кой не се е гордял? Кой не се е пустославил? Кой не е казал оскърбителна дума на брата? Кой не е допуснал зло пожелание? Кой не е погледнал с безсрамни очи? Кой не си е спомнил за врага с възмущение на духа и не е напълнил своето сърце с надменност? Ако пък, като се намираме даже в църква, в кратко време сме станали престъпни в толкова грехове, какви ще бъдем тогава, когато излезем от тук? Ако в пристанището има такива вълни, когато навлезем в бездната на злините, т.е. отидем на пазаря, пристъпим към гражданските дела и домашните грижи – тогава ще бъдем ли в състояние даже да узнаем сами себе си? И все пак Бог, като желае, щото ние да се освободим от толкова много и велики грехове, предложил ни е кратък път, лек и удобен. Какъв труд е наистина, да се прости на този, който е оскърбил? Не прощението, а поддържането на враждата причинява труд. Напротив, да се освободи от гнева е твърде леко на този, който поиска, и това доставя спокойствие.

8. Не е нужно човек да преплува морето, да извършва далечно пътешествие, да се възкачва на върховете на планините, да изразходва пари, да измъчва тялото; достатъчно е само да пожелае – и всички грехове са вече простени. Ако ли пък не само сам не прощаваш този, който те е оскърбил, но и Бога умоляваш против

него, каква надежда за спасение можеш да имаш, щом в това време, когато си дължен да умилостивяваш Бога, оскърбяваш Го, като приемаш вида на молящия се, а между това издаваш зверски викове и хвърляш против самия себе си стрелите на лукавия? Заради това и ап. Павел, като споменава за молитвата, не иска нищо друго така много, както запазването на заповедта за незлобието: „*като въздигат, казва той, чисти ръце без гняв и сътнение*“¹. Ако пък и в това време, когато имаш нужда от помилване, не оставяш гнева, но го запазваш дълбоко в своята памет, като знаеш при това, че чрез това ти забиваш меч в самия себе си, кога ще можеш да станеш човеколюбив и да изхвърлиш от себе си пагубната отрова на злобата?

Ако ти още не виждаш колко тежко и безразсъдно е да се молиш за отмъщение на враговете, помисли това за отношението на човеците към същото и това ще видиш колко тежко ти оскърбяваш Бога. Така, ако към тебе, човека, би дошъл някой с просба за помилване, който след това би видял свой враг, и като престане да те моли, започва да го бие, нима ти не би се още повече разгневил? Знай, че същото става и у Бога. Ти се обръщаш с просба към Бога, а между това, като оставяш молитвата, започваш да хулиш своя враг и да безчестиш Божиите заповеди, извикваш Бога, Който е заповядал да се премахва всеки гняв против тези, които са те оскърбили, и Го молиш да направи нещо противно на собствените Негови заповеди. Нима за тебе не е достатъчно за наказание това, че престъпваш Божия закон? А ти още и самия Него умоляваш да направи същото? Нима Той е забравил какво е заповядал? Нима Той е казал това като човек? Не, това е Бог, Който всичко знае, и желае, щото Неговите закони да се пазят с Всичката точност, и Който не само това, за което Го молиш, няма да изпълни, но и от самия тебе заради то-

¹ I Тим. 2, 8.

ва, което така говориш, се отвращава, ненавижда те и ще те подхвърли на най-жестоко наказание. Как ти искаш да получиш от Него това, от което сам Той ти заповядва да се въздържа с всички сили?

Но има човеци, които са стигнали до такова безумие, че не само се молят против враговете, но проклинат и техните деца, и самите техни тела биха погълнали, ако това би било възможно, или даже и погълчат. Не ми говори, че ти не си забил зъбите си в тялото на този, който те е оскърбил. Ти много по-лошо си направил, когато с всичката си ревност си молел, щото да се изсипе гняв отгоре върху него и щото той да бъде предаден на всяко наказание и да загине с целия свой дом. Нима това не е по-болезнено от всички угризения? Не е по-язвително от всички стрели? Не на това те е научил Христос; Той не е заповядал да се окървяват така устата. Такива езици са по-лоши от устата, окървавени от хапенето на човешките тела. Как ти ще целунеш брата? Как ще се докоснеш до жертвата? Как ще вкусиш Господнята кръв, като имаш толкова отрова в сърцето си? Когато ти казваш на Бога: разкъсай го, разруши дома му, изтребяй всичко, и му желаеш безбройни гибели, тогава ти с нищо не се отличаваши от човекоубийца или даже от звяра, който поглъща човеци.

9. И тъй, нека престанем да страдаме от такова безумие и да оказваме на тези, които са ни оскърбили, благоразположение, което ни е заповядано от Господа, за да станем подобни на нашия Отец. А ние ще се освободим от тази болест, ако помним своите грехове, ако изследваме строго нашите беззакония – и вътрешни, и външни, и тези, които вършим на пазаря, и тези, които извършваме в църква. Даже за едното само неприлично поведение в това място ние можем да се окажем достойни за голямо наказание. Действително, в това време, когато пророците пеят псалми, апостолите

песнословят и сам Бог говори, ние се разсейваме по външни предмети, произвеждаме шум с разговорите си за светски дела, а за слушането на Божиите закони не искаме да отделим и такова внимание, каквото оказват зрителите на зрелищата, когато се четат царски укази. Там, когато се четат тези укази, всички стоят в безмълвие и с внимание слушат думите – и консули, и префекти, и сенат, и народ; а ако някой сред това най-дълбоко безмълвие започне да вика, такъв, като оскърбител на царското величие, се подхвърля на тежко наказание. А тука, когато се четат небесните писания, отвсякъде се чува шум, макар Този, чиито са тези писания, е много по-висок от земен цар и събра нието – по-свещено. Не само човеци се намират тук, но и ангели; при това и победните награди, които се възвестяват в тези писания, са много по-превъзходни от земните, заради което не само на хората, но и на архангелите и ангелите, с една дума на всички, както на небожителите, така и на обитаващите по земята, се заповядва да славословят общия Цар. „Благославяйте Господа, казва пророкът, всички Негови дела.“¹ Наустина, и Неговите дела не са маловажни, но превъзхождат всякаква дума, и ум, и човешка мисъл. За тези Негови дела всеки ден пророците проповядват, и всеки от тях различно възвестява Неговата слава. Един казва: „Ти възлезе на височината, плени плен, прие даровете за хората...“² „Кроткият и силеният Господ, силеният на Война Господ.“³ Друг пък говори: „Аз ще ти дам дял тежду великите.“⁴ Той гошъл именно за това, щото на пленените да проповядва свобода и на слепите прогледване. Друг, като възпява победата над смъртта, казва: „Де ти е, смърте, животът? Де ти

¹ Псал. 102, 22.

² Псал. 67, 19. Ефес. 4, 8.

³ Псал. 23, 8.

⁴ Ис. 53, 12.

е, аде, победата?“¹ Друг пак, като благовестува най-гълбок мир, казва: „И ще прековат мечовете си на ора-ла, и копията си – на сърпове.“² А друг възклищава към Иерусалим: „Ликуйвай от радост, дъще Сионова... ето твойят цар иде при тебе... кротък, възседнал на осли-ца.“³ Друг проповядва и Неговото второ пришествие, като казва: „Ще дойде... Господ, Когото вие търсите... и кой ще издържи деня на дохождането Му?“⁴ „Ще се разиграете като охранени телци.“⁵ А друг с учудване пак говори: „Този е нашият Бог, и никой друг не ще се сравни с него.“⁶

При тези и други твърде много пророчества ние би трябвало да треперим и да бъдем като не на зе-мята, а ние като на пазара произвеждаме шум и сму-щение и прекарваме всичкото време на свещеното събрание в разговори за свършено безполезни за нас неща. И тъй, щом ние сме така небрежни и в малкото, и в голямото, и в слушането, и в делото, и във от църква, и в църква, и освен това още се молим за от-мъщение на враговете, как можем да се надяваме да получим спасение ние, които към безчислените си гре-хове притуряме още едно ново, равно на всички тях престъпление, т.е. тази беззаконна молитва? И тъй, трябва ли след това да се учудваме, когато се случи с нас някое неочаквано нещастие? Не трябва ли, на-против, да се учудваме, че нищо подобно не се случва с нас? Първото се явява като естествено следствие от нашите дела, а последното ще бъде неразбран и неочакван случай. Наистина, не може да се разбере, как враговете и оскърбителите на Бога се наслаждават

¹ I Кор. 15, 55.

² Ис. 2, 4. Иоил. 3, 10.

³ Зах. 9, 8.

⁴ Малах. 3, 1–2.

⁵ Малах. 4, 2.

⁶ Варух. 3, 36.

и от сиянието на слънцето, и от гъждовете, и от всички други Божи благодеяния. Наслаждават се тези човеци, които след духовната трапеца, след великите благодеяния, след безчислените наставления, със своята жестокост надминават зверовете, въстават един против другото и окървяват своите зъби, като хапят с тях близките си.

И тъй, като вземем всичко това в съображение, да изхвърлим от сърцата си отровата, да разрушим враждата и да започнем да възнасяме прилични на нас молитви; вместо демонското зверство да възприемем ангелска кротост, и колкото тежко да сме били оскърбени, да си представим собствените ни съгрешения, да си спомним за наградата, която ни очаква за спазването на тази заповед, и да смекчим гнева, да укротим вълните, за да можем и сегашния живот да преминем спокойно, и след отиването ни там, да намерим Господа към нас такъв, каквито ние сме били към своите събратя. Ако това е тежко и страшно, да се постарам да го направим леко и желано, да отворим за себе си светлите врата на вярата в Бога и каквото не сме могли да извършим с въздържание от грехове, да го достигаме с кротостта си към оскърбителите ни (а това не е тежко и трудно), и като правим добро на своите врагове, да приготвяме за самите себе си велика милост. По такъв начин и в сегашния живот всички ще ни обикнат, и преди всички Бог ще ни обикне и увенчае, и ще ни удостои с всички бъдещи блага, които всички ние да се удостоим да получим чрез благодатта и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки векоу.

Амин!

БЕСЕДА ДВАДЕСЕТА

Гл. VI, ст. 16–23

„Кога постите, не бивайте натръпени като лицемерите; защото те си правят лицата трачни, за да се покажат пред човеците, че постят.“¹

1. При тези думи нам прилича тежко да въздъхнем и горчиво да плачем. Ние не само че подражаваме на лицемерите, но и сме ги надминали. Аз знам мнозина, които, не само когато постят, разкриват това пред човеците, но и когато съвсем не постят, придават си вид на такива, които постят, и при извинението извършват нещо по-лошо от самия грях. Аз правя това, казват те, с цел да не съблазня другите. Но какво ти говориш? Да постиш ти заповядва Божият закон, а ти указваш на съблазън. Нима мислиш, че като изпълняваш този закон, ти съблазняваш, а като го нарушаваш, не даваш повод за съблазън?

Що може да бъде по-лошо от такова извинение? Ти искаш да бъдеш по-лош от лицемерите, двойно лицемериш и измисляш крайно нечестие. Нима не извиква у тебе срам изразителността в изречението на Спасителя? Той не казал, че те само лицемерят, но, като желал по-силно да ги изобличи, казал: *„правят си лицата трачни“*, т.е. изкривяват, развалят ги. Ако пък човек разваля лицето си, когато от суетна слава става бледен, тогава какво може да се каже за белилката и червилката, с които жените развалят лицата си за погибел на сладострастните юноши? В първия случай вършат вреда сами на себе си, а в последния и на себе си, и на тези, които гледат на тях. Бягайте от едната и другата язва с възможното усилие. Спасителят

¹ Мат. 6, 16.

ни е заповядал не само да не изнасяме на показ своите добри дела, но и грижливо да ги скриваме, както и сам Той преди наставлението постъпил. Относно милостинята Той не казал просто: „*гледайте да не правите вашата милостиня пред човеците*“, но прибавил: „*за да ви видят*“. За поста пък и за молитвата Той не казал това. Защо? Защото да дава човек милостиня съвършено тайно, е невъзможно, а да се моли и да пости – възможно.

И тъй, когато Христос говорил: „*нека лявата ти ръка не знае, какво прави дясната*“, Той говорил не за ръцете, но за това, че трябва човек да се скрива грижливо от всички; на същото той указвал, когато заповядал да влезе човек в скришната си стая, а не на това, че в нея непременно или предимно трябва да извършва молитвата си. По същия начин и тука, като заповядал да се намаже главата, не заповядал, щото ние непременно да се намазваме; иначе всички ние щяхме да бъдем неизпълнители на тази заповед, и преди всичко пустинниците, които, като се отдалечават в планините, стараят се предимно да пазят заповедта за поста. И тъй, не това Спасителят заповядал. У древните имало обичай, да се намазват през време на радост и веселие, както това се вижда от примера на Давида и Даниела. И Христос ни заповядва да помазваме главата си не с цел, щото ние непременно да вършим това, но щото старателно да скриваме своя пост – това наше добро дело.

А за да се ти увериш, че това е точно така, Той изпълнил Своята заповед на дело, когато, като постил четиридесет дни и като постил тайно, не помазвал главата си и не умивал лицето си, но, като не вършил това, всичко друго извършвал без всякакво пустославие.

Същото Той и нам заповядва: като споменал за лицемерите и като предложил на слушателите две заповеди, Той с това наименование, т.е. с наимено-

ванието на лицемерите указва още и на нещо друго. Именно: Той отвръща от лукавото желание не само с това, че делото на лицемера е достойно за осмиване и е крайно вредно, но и с това, че измамата на лицемера може да се скрива само за известно време. Действително преструвачът бива бляскав само дотогава, докато се продължава зрелището, пък и не за всички: по-голямата част от зрителите знаят кой е той и за какъв представя себе си. Но когато зрелището се свърши, тогава той се открива за всички в този вид, в какъвто е действително. На също такава участ се подхвърлят по необходимост и пустославните. И ако още тука на земята за мнозина е известно, че те не са такива, за каквито се показват, но само поставят на себе си маска, още повече ще се изобличат после, когато *всичко се разтвори и разкрие*.

От друга страна, Спасителят отклонява Своите слушатели от подражанието на лицемерите и с указание на лекостта на предписваната от Него заповед. Той не заповядва дълъг пост, не предписва много да се пости, но само предпазва, за да не би ние да се лишим от Венеца за него. И тъй, тежкото в поста лежи еднакво и на нас, и на лицемерите: пък и те постият. А най-лекото дело, т.е. да се труди човек, щото да не загуби наградата, съставя Моята заповед, казва Спасителят. По такъв начин Той с нищо не увеличава нашия труд, но само загражда наградите с безопасност, като не желае, щото ние да излизаме неувенчани подобно на лицемерите. Последните не искат да постъпват така, както постъпват подвизаващите се на олимпийските състезания, които в присъствието на огромно количество прост народ и знаменити лица се стараят да угодят само на този, който ги увенчава за победата, макар той и да е човек от ниско положение. Ти имаш двойна подбуда да се подвизаваш и да побеждаваш пред очите на Господа; Той ще те увенча-

ва и Той е несравнено по-високо от всички, които се намират в театъра на този свят, а ти обявяваш за своята победа на други, които не само че не могат да ти донесат никаква полза, но могат и твърде много да ти повредят.

2. Обаче Аз и това не запрещавам, казва Той. Ако желаеш да се покажеш на хората, почакай: Аз ще ти доставя и това във всичката пълнота и с полза за тебе. Сега това твое желание ще те отстрани от Моята слава, тъй като пренебрегването на всичко това съединява с Мене – но тогава ще се насладиш с пълна безопасност от всичко. Даже и преди това, още тука, ти ще получиш не малък плод, като презираш човешката слава: ти ще се освободиш от тежкото раболепство на хората, ще станеш искрен приятел на добродетелта, а ако, напротив, обичаш човешката слава, тогава, макар и да се отдалечиш в пустиня, ти няма да придобиеш добродетелта заради това, че няма да имаш зрители. Помисли: ти обиждаш и самата добродетел, когато я изпълняваш не за самата нея, но за някой си въжар, ковач и тълна търговец; искаш да ти се учудват и лоши хора, за които добродетелта е нещо странично; свикваш и самите врагове на добродетелта, за да им я покажеш като на зрелище. Това е същото, както, когато някой иска да води целомъдрен живот не от уважение към чистотата на целомъдрието, но за да покаже себе си пред блудниците: също така и ти не би избрал добродетелта, ако нямаше желание да се прославиш пред враговете на добродетелта – когато би трябвало да я почиташ и заради това, че я хвалят и нейните врагове. Значи ние трябва да я почитаме не заради другите, но заради самата нея. И ние сами смятаме за обидна, когато ни обичат не заради самите нас, а заради другите.

Точно така разсъждавай и за добродетелта: обичай я не заради другите, повинувай се на Бога не за-

ради човеците, а на човеците заради Бога. Ако ли пък постъпваш иначе, макар на вид и да обичаш добродетелта, раздражаваш Бога еднакво с този, който съвсем не я следва. Както този последният не се повинува на Бога, защото не изпълнява добродетелта, така и ти престъпваш Божия закон, защото я изпълняваш беззаконно.

„Не си събирайте съкровища на земята.“¹ След като Спасителят излекувал болестта пустославие, по естествен ред предлага слово за безкористието. Наистина, нищо друго не ни застава да обичаме толкова богатството, както пустославието. И тълпата от служители и евнуси, и облечените в злато коне, и сребърните столове, и всички подобни на това смешни неща са измислени от човеците не за това, да удовлетворяват някоя нужда, или да получат някое удоволствие, но за това, да покажат себе си пред другите. И тъй, по-горе Иисус Христос говорил само за това, че трябва да бъдем милосърдни, а тук, с думите: „не си събирайте съкровища“, показва и това, в каква степен трябва да бъдем милосърдни. Тъй като користолюбието господства с особена сила над човеците и заради това не било възможно да се предложи учение за презрение на богатството изведнъж, от самото начало, Спасителят изкоренява тази страст малко по малко, освобождава от нея постепенно и по такъв начин прави учението за безкористното накрай възприемливо за сърцата на Своите слушатели. Ето защо Той преди всичко казва: „блажени тилюстивите“²; след това: „потирвай се с противника си скоро“³; после: „който поиска да се съди с тебе и да ти вземе ризата, дай му и горнята греха“⁴; а тука иска много

¹ Мат. 6, 19.

² Мат. 5, 7.

³ Мат. 5, 25.

⁴ Мат. 5, 40.

повече. Там казал: ако видиш заплашващия те спор, постъпи така, защото по-добре е нищо да нямаш и да бъдеш далече от спора, отколкото да имаш нещо и да водиш вражда; а тук, като не споменава нито за ищеца, нито за ответника, нито за друго някого, поучава просто да се презира богатството, независимо от каквото и да било. Той дава тази заповед не толкова за получаващия, колкото за даващия милостиня, щото и тогава, т.е. когато никой не ни обижда и не ни влачи в съдилище, да презираме богатството и да го раздаваме на бедните.

Обаче и в сегашния случай Той още не всичко е открил. Макар в пустинята Той и да показал извънредни подвизи относно добродетелта безкористие, все пак не ги поставя на показ, защото още не било дошло времето да се разкрие това. Сега Той иска да разгледа само (обикновените) човешки помисли, и предлага Своите думи повече в качеството на съветващ, отколкото на законодател. *„Не си събирайте съкровища на земята, казва Той и добавя: дето ги яде толев и ръжда, и дето крадци подкопават и крадат.“*¹ По такъв начин Той както със самото място, така и със свойството на предметите доказва вредата от земните съкровища и достойнството на небесните. И тук не се спира, но предоставя и друго съображение. Първо, Той подбужда слушателите към добродетел със самото това, от което те повече от всичко се страхуват. Защо се ти страхуваш, казва Той? Нима ще се прахоса твоеото богатство, ако ти дадеш милостиня? Не, давай милостиня, и тогава то няма да се прахоса; и което е още по-удивително, то тогава не само че няма да се прахоса, но още повече ще се увеличи, защото към него ще се добавят и небесни блага. Христос тук не говори още пряко за това, но в по-нататъшните си речи явно го потвърждава.

¹ Мат. 6, 19.

3. Сега Той, като предлага това, което могло особено да убеди Неговите слушатели, т.е. че съкровището ще остане у тях непокътнато, и, от друга страна, ги скланя към милосърдие; не казва, че ако дадеш милостиня, съкровището ще се запази, но заплашва с противния случай, т.е. че ако не дадеш, ще загине. Почуди се на неизразимата мъдрост! Не казал, че ще го оставиш след себе си на други, което обикновено бива приятно на човеците, но за техен ужас показва, че те и това не са в сила да направят, защото, макар човеците и да не причинят никаква вреда на богатството, нему винаги ще вредят молецът и ръждата. Макар на вид и да е леко на човека да се справи с тая вреда, но в действителност нему ще бъде трудно да я преодолее или да я предотврати. Каквото и да измислиш, ти не можеш да предотвратиш тази вреда.

Защо пък? Нима златото се унищожава от молеца? – Ако то не се унищожава от молеца, ограбва се от крадци. – Но нима всички се ограбват? – Ако не всички, то поне твърде много. Предвид на това Спасителят разглежда богатството и от друга страна, както аз вече споменах: „гето е съкровището“ на човека, казва Той, „там ще бъде и сърцето“ му¹, т.е. макар и нищо подобно да не се случи, но не малка вреда за тебе ще се съдържа в това, че ти ще бъдеш прилепен към земята, ще бъдеш роб, вместо свободен, ще отпаднеш от небесното, няма да бъдеш в състояние да помислиш за висшето, а само за парите, за процентите, за дълговете, за печалбите и гнъсните сделки. Що може да бъде по-бедствено от това? Такъв човек пада в робство, по-тежко от робството на всякакъв роб, и, което е още по-гибелно, произволно отхвърля „благородството и свободата, свойствени на човека. Колкото и да беседва човек с тебе, ти, като имаш ум, прикован към богатството, не можеш да чуеш нищо полезно за

¹ Мат. 6, 21.

тебе. Но като кучето в кошарата, прикован към грижите за парите по-яко, отколкото с вериги, хвърляш се на всички, които идват към тебе, – занимаваш се само с това, щото да запазиш за другите лежащото при тебе съкровище. Що може да бъде по-бедствено от това?

Но тъй като тази мисъл превишавала разбиранията на слушателите, и както вредата, така и ползата не били очевидни, и за да се разбере това, бил нужен доста проникателен ум, Спасителят, след предварително обяснение, казал: гето е съкровището на човека, там е сърцето му. Като пояснява същото понятието, Той обръща речта Си от отвлечените предмети към чувствениите, като именно казва: – „*светило за тялото е окото*“¹. – Смыслът на Неговите думи е такъв: не закопавай в земята нито злато, нито друго нещо подобно, защото ти събираш съкровище за червея, за молеца и за крадеца. Макар ти да го запазиш от тези похитители, няма да запазиш сърцето си от поробване и от прилепване към всичко земно – защото, гето бъде твоео съкровище, там ще бъде и твоео сърце. Напротив, ако бъде съкровището ти на небето, ще имаш тогава не само изгодата, че ще се сдобиеш за това с небесни почести, но още тук ще получиш награда, като се възнесяш към небето, като мислиш и се грижиш за небесното, тъй като очевидно е, че ти ще пренесеш твоя ум там, гето поставиш съкровището си; наопаки, когато ти поставиш твоео съкровище на земята, ще изпитваш тъкмо противното.

Ако пък казаното ти се стори неясно, изслушай следното: – „*Светило за тялото е окото. Затова, ако твоео око бъде чисто, и цялото твое тяло ще бъде светло; ако пък твоео око бъде лукаво, цялото твое тяло ще бъде тъмно. И тъй, ако светаината, що е в*

¹ Мат. 6, 22.

тебе, е тъмнина, то колко ли голяма ще е тъмнината?¹ – По такъв начин Спасителят обръща Своео слово към нагледни примери. Тъй като Той споменал за поробването и за пленението на ума, а това било за мнозина неразбираемо, Той прилага Своео учение към външни предмети, намиращи се пред очите на човека, за да може по тях да се разбере на какво се подхвърля умът на човека. Спасителят като че ли така говори: ако не знаеш какво значи повредата, която става с ума, узнай това, като разглеждаш телесни неща. Каквото значи окото за тялото, такова значи и умът за душата. Разбира се, че ти никога не би поискал да носиш злато, да се обличаш в копринени дрехи, а в същото време да бъдеш спял – но би предпочел здравето на очите пред всякакъв такъв разкош. (Защото, ако се лишиш от зрението, няма да имаш никаква приятност в живота. Но както при слепотата на очите, и останалите членове, като не получават вече светлина, твърде много отслабват в своята дейност, също така и след повредата на ума твоят живот ще се изпълни с безчислени злини.) Поради това, както относно тялото ние най-много се грижим за това, щото да имаме здраво зрение, така и относно душата трябва предимно да се грижим за здравето на ума. Ако ослепим ума, който трябва да доставя светлина и на другите способности, тогава с какво ще гледаме? Загради извора – и ще пресушиш реката; по същия начин и този, който помрачава ума си, привежда в безпорядък и всичките негови действия в сегашния живот. Заради това и Спасителят казва: – „а ако светлината, що е в тебе, е тъмнина, то колко ли голяма ще е тъмнината?“ – Когато кормиларят стане плячка на вълните, когато светилникът угасне, когато вождът бъде пленен, тогава вече каква надежда ще остане на подчинените!

¹ Мат. 6, 22, 23.

4. Заради това сега Христос, като не споменава вече за опасностите, за споровете и оплакванията, които възникват от богатството (на тях Той посочил по-горе, когато казал: *противникът ти ще те предаде на съдията, а съдията ще те предаде на слугата*¹), поставя тук на показ неизбежното и по-тежкото, като отклонява по такъв начин от злата страст на користолюбието. Поробването на ума от тази болест е нещо много по-тежко, отколкото хвърлянето в тъмница. При това последното невинаги се случва, а първото непременно следва подир привързаността към богатството. Поради това именно Христос споменал вече след онова зло за това зло, като най-тежко и като такова, което непременно ще се случи. Бог, казва Той, ни дарувал ум, за да разсейваме мрака на незнанието, да имаме правилно понятие за нещата и като се ползваме от него, като оръдие и светлина против всичко скръбно и вредно, да пребъдваме в безопасност. А ние разменяме този драгоцен дар с излишни и безполезна неща. Каква полза има от войника, украсен със злато, когато военачалникът е пленен? Каква изгода от украсения кораб, когато кормиларят е станал плячка на вълните? Каква полза от стройното тяло, когато очите са лишени от зрение? Ако би някой, като причини болест на лекаря, който е длъжен да бъде здрав, за да лекува болестите на другите, постави го на сребърен креват в позлатена стая, каква полза би имало от това за болните? Така и ти, ако повредиш ума си, който може да обуздава страстите, и го привържеш към съкровище, тогава не само че няма да получиш никаква полза, но, напротив, ще загубиш много, ще нанесеш на душата си голяма вреда.

Виждаш ли как Спасителят със самото това, с което човеците повече от всичко се подбуждат към порок, ги отвлеча от последния и ги привежда към до-

¹ Мат. 5, 25.

бродетелта? Защо искаш богатство, казва Той? Не за това ли, щото да се веселиш и да разкошествуваш? Но това именно ти няма да получиш, а ще срещнеш противното. Ако ние, като сме лишени от очи, поради това нещастие не се наслаждаваме от никакви удоволствия, още повече трябва да усещаме това след повредата и заслепяването на ума. Защо ти закопаваш в земята своите съкровища? Затова ли, щото ти безопасно да ги запазиш? Но и тука ще изпиташ тъкмо противното. По такъв начин Христос както тези, които постят, дават милостиня и се молят само поради пустославие, удържал от пустославие със същото, с което те особено се подбуждали към този порок (защо ти се така молиш и даваш милостиня, казва Той? Не заради това ли, да получиш от човеците слава? Но не се моли с такова намерение и тогава ще я получиш в последния ден), – точно така Той отвлеча и сребролюбеца от привързаността му към богатството със същото това, за което Той сам предимно се грижил. Какво желаеш ти, казва Христос? Това ли, да запазиш своето богатство и да се наслаждаваш от удоволствие? Всичко това ще ти достави голям излишък, ако поставиш златото там, гето Аз ще ти заповядам.

Макар повредата на ума, произлизаща от пристрастието към богатство, Спасителят да разкрил най-ясно вече по-късно, именно тогава, когато споменал за тръните, Все пак и тука указал достатъчно на нея, когато нарекъл помрачен този, който бил обхванат от безумната страст на користолюбieto. И както намиращите се в тъмнина не могат нищо да различат и, когато вадят въже, мислят, че това е змия, а когато видят планини и долини, замират от страх, така и користолюбците поради своята подозрителност се страхуват от това, което на другите не се вижда за страшно. Те се боят от бедността, или по-

право, страхуват се не само от бедността, но и от всяка маловажна загуба. Когато претърпят някаква малка загуба, скърбят и се измъчват много повече от тези, които нямат даже необходимата храна. Много от богатите, като не могат да понесат такова нещастие, се обесват. Също така обидите и насилията на тях се виждат тъй непоносими, че и поради тях мнозина са се лишили от живота. Богатството, освен за служене на самите тях, прави ги за всичко друго неспособни. Когато то ги застава да служат на себе си, тогава те се решават и на смърт, и на рани, и на всяко срамно дело. А това е вече най-голямо нещастие. Дето е нужно търпение, там те са по-слаби от всички. А дето те трябва да бъдат предпазливи, там те биват извънредно безсрамни и гръзки. Наистина, с тях произлиза същото, каквото и с този, който всичкото си имущество е пръснал за ненужни неща. Такъв, който е пръснал неблагоприятно всички свои имоти, когато настане време за необходими разходи, като няма нищо, претърпява най-тежки беда.

5. Както актьорите, като изучат своите предсъдителни изкуства, когато ги показват, претърпяват много страшно и опасно, а в другите, полезни и необходими дела се оказват по-смешни от всички, също такива са и користолюбците. Както първите, като ходят по протегнатото въже, проявяват върху него голямо присъствие на духа, а когато някое важно дело поиска от тях храброст и мъжество, не могат даже и да намислят, как да се решат на него, също така и богатите за пари на всичко се решават, а за мъдрост не могат да се решат почти на нищо. И както актьорите се занимават с опасно и безполезно дело, така и богатите пренасят много опасности и трудности, но нищо полезно не достигат в края на краищата и се покриват с двойна тъмнина: и от повредата на своя ум ослепяват, и от непостигането на

своите предприятия се помрачават с велика тъмнина, поради което не могат даже и свободно да гледат. Намиращите се само в мрак при появата на слънцето се освобождават от тъмнината; лишеният пък от зрение даже и при появата на слънцето не вижда. Същото претърпяват и богатите. Даже и тогава, когато Слънцето на правдата ги осиява и наставлява, те не чувстват, защото богатството ослепило техните очи – поради което и страдат от двойна слепота: и сами от себе си, и от това, че не слушат внимателно Учителя.

И тъй, нека да слушаме старателно Учителя, щото, макар и късно, да прогледнем. А как може да се прогледне? Ти ще прогледнеш, ако узнаеш, как си станал сляп. А как си станал ти сляп? Поради злата похот. Страстта към парите, подобно на вредоносната течност, като покрие чистия гледец на окоето, навлича върху тебе гъст облак. Но този облак може лесно и да се разгони, и да се разсее, ако приемем лъча на Христовото учение, ако внимаваме на Неговите наставления и думи: „не си събирайте съкровища на земята“.

Каква полза има за мене от слушането, ще кажеш ти, когато похотта (лошо страстно желание) ме е обхванала? Но с непрестанното слушане накрай може да бъде унищожена и самата похот. Ако пък и след това бъдеш още обхванат от нея, представи си, че похотта не е вече похот. Действително, каква похот има тука, когато ти си подхвърлен на най-жестоко робство и мъчителство, отвсякъде си свързан, пребиваваш в тъмнина, изпълнен си от всякакво смущение, понасяш безполезен труд, пазиш богатството за други, а често пъти и за враговете? Похот ли е това макар и малко? Не трябва ли, наопаки, човек да бяга и да се отдалечава от него? Каква похот е това да поставяш съкровището си между разбойниците? Ако ти желаеш непременно богатство, пренеси го

там, гето то може да бъде в безопасност и цялост. А както ти сега постъпваш, е свойствено да постъпва не този, който желае богатство, а този, който търси робство, бедн, загуба и непрестанна скръб. Ако някой човек би ти указал на земята безопасно място за запазване на твоеото богатство, макар той и да би те завел в самата пустиня, ти не би се поленил и забавил, но с пълно доверие би поставил там своето имущество. Когато пък вместо човеците това ти обещава Бог и предлага не пустиня, а небето, ти възприемаш тъкмо обратното. И това ти вършиш въпреки обстоятелството, че макар тук твоеото богатство и да е в пълна безопасност, ти никога не можеш да бъдеш свободен от безпокойствието. Нека ти и да не го загубиш, но никога няма да престанеш да се безпокоиш за него. Напротив, като поставяш съкровището си на небето, ти няма да изпитваш нищо подобно; и, което е от всичко най-важно, тогава ти не закопаваш, а насаждаш своето злато. Тогава то бива за тебе в едно и също време и съкровище, и семе, или нещо по-хубаво и от едното, и от другото. Семеето не се запазва завинаги, а небесното съкровище винаги пребивава. Освен това тукашното съкровище не расте, а небето ти принася нетленни плодове. Ако пък ти обръщаш внимание на продължителността на времето и на отдалечеността на въздаянието, тогава и аз мога да ти покажа каква полза ти и тука ще получиш; а освен това ще се постарая да те убедя и със самите светски обстоятелства, че ти напразно правиш такива уговорки.

6. Ти и в сегашния си живот приготвяш много такова, от което сам никога не мислиш да се ползваш; и ако някой започне да те обвинява в това, ти, като показваш на децата и внуците, мислиш да намериш достатъчна утеха за излишния твой труд. Когато ти, като се намираш в най-дълбока старост, строиш

великолепни къщи, преди свършването на които ти може би ще умреш; когато насаждаш дървета, които ще донесат плод след много години (когато насаждаш в полето даже такива дървета, от които ще произлезе плод може би след сто години); когато купуваш имот и наследства, които ще владееш след много време; когато ти се грижиш за много такова, от което никога няма да се ползуваш – Всичко това ти за себе си ли правиш, или за потомците? И тъй, не е ли това признак на крайно безумие, когато ти относно земните блага не се смущаваш от продължителността на времето, даже поради тази продължителност се подхвърляш на опасност да се лишиш от всичката награда за труда, а относно небесните блага скърбиш заради забавянето им, когато това забавяне ти принася повече полза и не доставя на други очакваните от тебе блага, но всички дарове запазва за тебе?

При това пък това бавене не е и продължително – нашето дело се намира при вратата на съдилището; ние не знаем – може би още в наше време всичко да се свърши и да настъпи онзи страшен ген и Неговото грозно и страшно съдилище. Действително, твърде много знамения са се вече извършвали: и евангелието се проповядва по цялата Вселена, и войни, земетресения и глад са се появявали, и не е голям оставащият промеждутък. Така и живеещите през времето на Ноя не забелязали началото на всеобщата гибел – и страшното наказание ги постигнало в това време, когато те играели, яли, женили се и вършили всичко обичайно. По същия начин и жителите на Содом, като ни най-малко не предугаждали това, което щяло с тях да се случи, били погълнати от пагналния огън.

И тъй, като си представяме всичко това, да се постареем да приготвим сами себе си за заминаването ни от тука. Нека генят на всеобщия край и да не е още настанал, но краят на всекиго – и на стареца, и на

юношата, се намира вече при вратата. И тези, които заминават от тука, не могат вече да купят елей или да получат прощение, макар и Авраам да се моли, макар Ной, макар Иов, макар Даниил. И тъй, докато имаме време, да си приготвим достъп пред Бога, да се запасим в изобилие с елей, да пренесем всичко на небето, за да можем в определеното време и когато ще имаме особено нужда, да се насладим от всичко това чрез богатта и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила, сега и винаги, и во веки векоу.

Амин!

БЕСЕДА ДВАДЕСЕТ И ПЪРВА

Гл. VI, ст. 24–27

„Никой не може да служи на двата господари: защото или единия ще напрази, а другия ще обикне, или към единия ще се привърже, а другия ще презре.“¹

1. Виждаш ли, как Христос малко по малко отстранява пристрастието към сегашните блага и като предлага обширно слово за презрение на богатствата, разрушава властничеството на сребролюбие то? Той не се задоволил с това, което казал по-рано, макар да говорил много и силно, но присъединява и други – по-силни побуди. Що може сега да бъде по-поразително от произнесените думи, ако богатството действително може да ни отдалечи от служението на Христа? И що заедно с това е по-желано, ако, като презираме богатството, можем да имаме истинско разположение и любов към Христа? Което винаги съм говорил, него ще кажа и сега: именно, подобно на изкусния лекар, който показва, че от неизпълнението на неговите съвети произлиза болест, а от тяхното изпълнение – здраве, Христос и с едното, и с другото, т.е. с ползата и вредата, побужда слушателите към изпълнението на Неговите думи.

И тъй, виж как Христос, като унищожава прегястствието, указва на нашата полза и я устройва. Не само заради това е вредно за вас богатството, казва Той, че то въоръжава против вас разбойниците и свършено помрачава вашия ум, но предимно за това, че то, като ви прави пленници на бездушни неща, отдалечава ви от служението на Бога, и по такъв начин вреди на вас и с това, че ви прави роби на нещата,

¹ Мат. 6, 24.

наг които вие трябва да господствате, и с това, че не позволява да се служи на Бога, на Когото вие повече от всичко сте длъжни да служите. Както по-рано, Той показал двояката вреда за събиращите богатства на земята – и тази, че събират богатство там, дето молци го ядат, и онази, че не го събират там, дето може най-сигурно да бъде запазено, така и сега показва двояката вреда – и тази, че богатството ни отдалечава от Бога, и онази, че то ни прави роби на мамона.

Обаче Той не изведнъж изявява това, но отнапред изказва общи мисли, като говори по такъв начин: *„Никой не може да служи на двата господари.“* Тук под двамата господари Той разбира такива, които дават заповеди напълно противни една на друга: иначе те нямаше да бъдат двамата. *„Множеството повярвали, пише еванг. Лука, имаха едно сърце и една душа.“*¹ И макар вярващите да били разделени по тяло, но по мисъл били едно. След това, като усилва казаното, Спасителят говори: той не само че не ще може да служи, но ще възненавиди и ще се отврати. *„Защото или единия ще натрази, казва Христос, а другия ще обикне; или към единия ще се привърже, а другия ще презре.“*

В тези две изречения Спасителят, както се вижда, изразява една и съща мисъл; но Той говори така не без причина, а с цел, да покаже, как лесно е човек да стане по-добър. Каквото и да казваш, ще възрази някой, аз съм вече завинаги поробен от богатството, притиснат съм от него. Но Спасителят показва, че е възможно човек да се измени, възможно е да премине както на едната, така и на другата страна. И тъй, Христос, като изказал обща мисъл, за да застави самия слушател да бъде безпристрастен съдия на Неговите думи и да произнесе решение въз основа на самото дело, щом видял, че слушателят се съгласява с Неговите думи, веднага открива Своята мисъл: *„Не можете,*

¹ Деян. 4, 32.

казва Той, *да служите на Бога и на Матона*.“ Да помислим и да се ужасим от това, че сме заставили Христа да сравни богатството с Бога! Ако даже е ужасно да си представим това, не е ли по-ужасно на дело да служим на богатството и неговото самовластно господство да предпочитаме пред Божия страх?

Какво пък, ще възрази някой, нима това не се е случвало у древните? – Никога. Как пък Авраам и Иов са угодили на Бога, ще запиташ ти? – Не за богати ми споменаваши, но за тези, които робували на богатството. Иов бил богат, но не служил на мамона; имал богатство и го владееел, бил негов господар, а не роб. Той се ползвал от него като управител на чужд имот, не само като не ограбва чуждото, но като дава и собственото на нямащите; и което е по-важно от всичко, той не се наслаждавал от това, което имал, както сам свидетелствал за това, като казва: „*Разваля ли съм се, че богатството ти беше голято?*“¹ Заради това, когато се лишил от богатството, не скърбял. Но сега богатите не са такива; те, като са по-нещастни от всеки пленник, плащат данък на мамона, като на някакъв жесток тиранин. Любовта към богатството, като е завладяла тяхното сърце, подобно на някоя крепост, непрестанно дава оттам своите заповеди, които са пропити от беззаконие, и никой от тях не се противи на тези заповеди. И тъй, не мъдрувай излишно! Бог веднъж завинаги е казал, че служението на Бога и на мамона не може да бъде обединено. Заради това ти не говори, че това е възможно. Когато мамонът заповядва да се граби чуждото, а Бог заповядва да се дава и собственото имущество; когато Бог заповядва да се води целомъдрен живот, а мамонът – да се живее блудно; когато мамонът заповядва да се упиваме и да се пресищаме, а Бог, напротив – обуздава стомаха; когато Бог заповядва да презираме сегашните мирски

¹ Иов. 31, 25.

блага, а мамонът – да се прилепваме към тях? Когато мамонът ни застава да се учудваме на мраморите, на стените и на покривите, а Бог – всичко това да презираме и да почитаме истинската мъдрост: – как пък ти говориш, че служението на Бога и мамона може да бъде обединено?

2. По-нататък, Христос нареклъ мамона „господар“ не заради това, че мамонът по своите качества бил господар, но поради жалкото положение на тези, които му раболепстват. Също така и стомахът се нарича Бог не по достойнство, но поради бегственото положение на тези, които му служат – което е по-лошо от всяко наказание и още преди налагането на самото наказание може да измъчва пленения. Действително, от тия осъдени не са по-нещастни тези, които, като имат Бога за свой господар, отхвърлят от себе си Неговата кротка власт и доброволно се покоряват на най-жестокото мъчителство, макар че от това и в сегашния живот произлиза най-голяма вреда? От това е неузразимата вреда, от това спорове, обиди, разпри, затруднения, духовна слепота, и което е по-тежко от всичко, служението на мамона ни свършено лишава от небесните блага.

Спасителят, като доказал по-горе, че презрението на богатствата има своите изгоди, именно, запазва самите богатства и доставя душевна радост, помага за придобиването на мъдростта и осигурява благочестието – сега доказва, че Неговата заповед може да се изпълни. Задачата на доброто законодателство не се заключава само в това, да предписва полезното, но главно в това, да го прави удобно за изпълнение. Затова и Спасителят добавя: „Не се грижете за душата си, какво да ядете.“¹ Но може би вие ще кажете: какво пък, нима всичко трябва да захвърлим? Тогава как ще живеем? На тези възражения Спасителят отговорил

¹ Мат. 6, 25.

отнапред. Ако Той в самото начало би казал: „не се грижете“, Неговата заповед би се видяла тежка; но след като показал вредата от сребролюбието, със самото това вече направил сегашното Свое увещание удобно за възприемане. Заради това сега казал не просто: „не се грижете“, но прибавил към заповедта и причината. Като казал: „не можете да служите на Бога и на татона“, после пояснява: „затова казват ви: не се грижете“ – т.е. поради голямата вреда. Не само грижата за събирането на богатства за вас е вредна, но даже е вредна излишната грижа за най-нужните неща, доколкото чрез нея се пречи на Вашето спасение; тя ви отдалечава от Бога, Който ви е създал, промисля за вас и ви обича. „Затова казват ви: не се грижете!“ Като показал безкрайната вреда от пристрастието към богатството, Христос по-нататък разширява Своята заповед. Той не само заповядва да презираме богатството, но запрещава да се грижим за нужната храна, като казва: „Не се грижете за душата си, какво да ядете.“ Христос се изразил така не заради това, че тук душата има нужда от храна – тя е безтелесна, – а се приспособил към обичайния способ на израз у хората. Пък макар душата и да няма нужда от храна, не може да пребъдва в тялото, ако то не се храни. И това свое наставление Христос не оставя недоказано, а привежда и тук доказателства, като ги взема от нашата природа и от други примери. От нашата природа: „Душата не струва ли повече от храната, и тялото от облеклото?“ Т.е. Този, Който е дал по-голямото, няма ли да даде по-малкото? Този, който образувал плътта, която има нужда от храна, няма ли да ѝ даде храна? Заради това не казал просто: „не се грижете... какво да ядете и... какво да облечете“, но прибавил: за тялото и душата – тъй като от тука искал да заимства Своите доказателства чрез сравнение.

По-нататък, след като Бог дарувал веднъж ду-

шата, тя пребъдва винаги еднаква, а тялото расте всекидневно. Като желаел именно това да покаже, т.е. безсмъртието на душата и тленността на тялото, Спасителят по-нататък прибавил: *„Кой от вас със своята грижа може да придаде на ръста си един лакът?“*¹ Като замълчал за душата, понеже тя не расте, Той споменал само за тялото, като показва с това, че и тялото расте не чрез храната, но по Божий промисъл. Ап. Павел, като обяснява това с други думи, казва: *„тъй че нито който седи е нещо, нито който полива, а Всичко е Бог, Който прави да расте.“*²

Ето как Спасителят убеждава с доказателства, взети от нашата природа! С други пък примери Той така поучавал: *„Погледнете птиците небесни.“*³ За да не би някой да каже, че грижите са за нас необходими, Той тълкува това със сравнения – както се казва – и от голямото, и от малкото; от голямото – с примера на душата и тялото, от малкото – с примера на птиците. т.е. ако Бог се така грижи за най-ниските твари, нима няма да даде на вас това, от което се вие нуждаете?

Така Бог говори към простия народ, но на дявола не отговорил така. Как пък? *„Не сато с хляб ще живее човек, а с всяко слово, което излиза от Божи уста.“*⁴ Тук Той говори за птиците, и твърде убедително: техният пример има голяма сила. Но някои нечестивци дошли до толкова безумие, че порицават и този пример. Който иска да действа по свободна воля, казват те, не трябва да взема примери от физическата природа, защото в нея действа необходимостта.

3. Какво можем ние да възразим на това? Макар тук наистина да действа необходимостта, но ние

¹ Мат. 6, 27.

² I Кор. 3, 7.

³ Мат. 6, 26.

⁴ Мат. 4, 4.

можем същото да правим и по свободна воля. Спасителят не казал: *Погледнете на птиците, те хвърчат*; това за човека е невъзможно; но казал: *погледнете, те се хранят без грижа*. А това ние, ако поискаме, можем леко да изпълним. И това доказали тези, които на дело го изпълнили. Трябва особено да се учудваме на благодарумието на Законодателя заради това, че Той, макар и да е могъл да предостави за пример човеци и да посочи на Илия, Моисея, Иоана и други подобни лица, които не се грижили за храна, за да порази още по-силно слушателите, споменал за безсловесните. Ако Той би указал на горните праведници, слушателите биха могли да му възразят, че те още не са станали подобни на тях. А сега, като премълчал за тях и като привел за пример небесните птици, пресякъл всеки повод за извинение, като подражавал и в този случай на древния закон. И Ветхият завет ни изпраща ту към пчелата, ту към мравката, ту към гълъба, ту към ластовичката. Не малка чест ние придобиваме, когато със силата на волята извършваме това, което те имат по природа. И тъй, ако Бог се така грижи за нещата, сътворени за нас, още повече се грижи за самите нас; ако се грижи за служителите, още повече се грижи за господаря. Ето защо Спасителят казал: „*Погледнете птиците небесни*“; и не прибавил, че те нито лихварстват, нито търгуват (понеже това у цудеите се отнасяло към презрените дела), а прибавил: „*не сеят, нито жънат*“.

Нима не трябва да се сее, ще запита някой? – Не, Той не казал, че не трябва да се сее, но че не трябва човек да се грижи; и не казал, че не трябва човек да работи, но не трябва да бъде малодушен и да измъчва себе си с грижи. Той заповядал да се храним, но да не се грижим за храната. На тази мисъл намеква и пророк Давид, когато казва: „*Отваряш ръката Си и насищаш всички, що живее по благоволение.*“¹ Кой пък, ще ка-

¹ Псал. 144, 16.

жеш ти, не се е грижил? – Нима ти не чу, колко много праведници ти представих за пример? Не виждаш ли между тях и Иакова, който излязъл от бащиния си дом без нищо? Не слушаш ли неговите молитви? – „ако Бог... *ти даде хляб да ят и грехи да се облека*“,¹ казвал той. Това означава, че той не се грижил за нищо, но молил всичко от Бога. Същото изпълнили и апостолите, които, като отхвърлили всичко, за нищо не се грижили; Същото показали и онези пет хиляди и три хиляди вярващи. Ако пък, като слушаш такива думи, не искаш да се освободиш от тежките светски вериги, тогава, поне като помислиш за безполезността на своята грижа, остави я. „*Кой от вас*, казал Спасителят, *със своята грижа може да придаде на ръста си един лакът?*“² Виж как Той, като представил вече един очевиден пример, направил ясно това, което би могло да ти се покаже неразбираемо. Както към ръста на трълото си, казва Той, при всичката си грижа, не можеш нищо да прибавиш, също така не можеш да намериш храна, макар да смяташ това за възможно. От това става ясно, че не нашето старание, но Божият промисъл довежда всичко това в изпълнение, което на вид извършваме ние сами, тъй че ако Бог ни остави, тогава нито грижата, нито старанието, нито трудът, с една дума – нищо не ще може да ни помогне, а всичко ще бъде напразно.

4. И тъй, да не мислиш, че е невъзможно да се изпълнят (Божии) заповеди; и сега мнозина ги изпълняват. Ако пък ти това не знаеш, нищо удивително няма. И Илия мислел, че останал само той единият, но чул от Господа думите: „*Но все пак оставих тежду израильтяните седет хиляди (тъже)*“³. Оттук се вижда, че и сега има много такива, които водят апостолски

¹ Бут. 28, 20.

² Мат. 6, 27.

³ III Цар. 19, 18.

живот, както водили тогава три хиляди и пет хиляди вярващи. Ако пък ние не вярваме на това, причината е не в това, че няма добродетелни, но в това, че ние самите твърде малко вършим.

Предалият се на пианство не леко може да повярва на това, че има такъв човек, който се въздържа даже от вода, макар мнозина от монасите да извършват това пред нашите очи. Слатолюбецът не може изведнъж да повярва, че лесно може да се запази девството; хищникът не скоро ще повярва, че има такива, които охотно раздават и своето; така и човеците, които всекидневно се измъчват от безчислени грижи, не скоро ще приемат учението за това, че може човек да бъде свободен от всякакви грижи.

А пък че мнозина са изпълнили това учение, ние можем да докажем това с примера на тези, които така мъдърствуват и в наше време. Но първоначално за нас ще бъде достатъчно, ако вие се научите да не лихварствате, да смятате милостинята за добро, и се убедите, че трябва да отделяте от своите имуществата за нямащите. Ако ти, възлюбений, изпълниш това, скоро ще бъдеш в състояние да изпълниш и другото. И тъй, нека предварително да оставим ненужния разкош, да се придържаме от умереността и всичко, каквото мислим да получим, да се научим, е да придобиваме с честен труд. Така и блаженият Иоан, когато беседвал със събиращите данъци и с войниците, заповядвал им да се задоволят със заплатата. Той, макар и да желал да ги възведе към друга, много по-висока мъдрост, но тъй като те били за нея още неподготвени, предлага им по-ниска заповед. Ако той би започнал да им внушава всички заповеди, те не само че нямаше да им обръщат внимание, но нямаше да изпълнят и нисшите.

Заради това и ние ви занимаваме с нисши истини; ние знаем, че бремето на безкористието надмина-

ва Вашите сили, и колкото е далеч небето от земята, толкова е далеч от вас такава една мъдрост. И тъй, да запазим поне последните заповеди. Немалък е и този урок. Наистина някои от елините изпълнили и тази заповед, за която ние разсъждаваме, и оставили всяко имущество, макар и не с такова разположение, каквото е необходимо; обаче за вас ще бъде достатъчно и това, ако вие започнете с щедра ръка да раздавате милостиня, защото, когато ние постъпваме по такъв начин, скоро ще започнем да изпълняваме и другата заповед. Ако ли пък и това не започнем да изпълняваме, за какво прочее ще бъдем достойни – ние, които сме длъжни да надминем ветхозаветните, а между това се оказваме по-лоши и от елинските мъдреци? Какво ще кажем ние, когато, като сме длъжни да бъдем ангели и синове Божи, не пазим и човешките длъжности? Да похищават и да желаят чуждото, е свойствено на свирепите зверове, а не на кротките човеци; даже тези, които похищават чуждото, са несравнимо по-лоши и от самите зверове. На зверовете е свойствено по природа, а ние, които сме украсени с разум, и като се унижаваме до неестествено неблагоородство, какво прощение ще получим?

И тъй, като си представим степените на мъдростта, която ни се посочва, да стигнем поне средата, за да можем и от бъдещото наказание да се освободим, и като преуспяваме по такъв начин, да достигнем и висши блага, с които всички ние да се удостоим чрез благодатта човеколюбieto на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки веко̀в.

Амин!

БЕСЕДА ДВАДЕСЕТ И ВТОРА

Гл. VI, ст. 28–34

„Взрете се в полските кринове как растат: не се трудят, нито предат; а казват ви, че нито Соломон във Всичката си слава не се е облякъл тъй, както всеки един от тях.“¹

1. Спасителят, като говорил за необходимата храна и като показал, че и за нея не трябва да се грижим, преминава после към това, за което ние още по-малко трябва да се грижим, защото облеклото не е така необходимо, както храната. Защо пък Той, като говори за облеклото, не употребил същото сравнение, което взел от птиците, и не ни напомнил за пауна, лебеда и овцата? Пък и от тука би могло да се вземат много примери. Това Христос върши, защото иска да покаже от две страни важността на предложената от Него задача – и от страна на нищожеството на това, което е облечено в такава красота, и от страна на самата красота, дадена на лилиите. Той след това вече не ги нарича лилии, но „полска трева“². Даже не се заговорява и с това название, но още и от друга страна представя тяхната нищожност, като казва: „която днес я има“; после не казва: тази трева на другия ден вече няма да я има, но още повече я унижава, като казва: „хвърля се в пещ“. Също така Той не казал просто: „облича“, но: „тъй облича“. Виждаш ли, как Спасителят постепенно повече и повече усилява Своята мисъл? И това Той върши, за да подейства по-силно на Своите слушатели. Заради това Той прибавил и думите: „колко повече вас“. Това било казано с особена

¹ Мат. 6, 28–29.

² Мат. 6, 30.

сила и изразителност. С думата „вас“ Той нищо друго не показва, освен това, че човешкият род е удостоен от Бога с велика чест и с особена грижа. Христос като че ли така говорил: вас, които Бог надарил с душа, на които образувал тяло, за които създал всичко видимо, на които изпратил пророци, на които дал закон и извършил безчислени блага, за които предал единородния си Син (и чрез Него съобщил безчислени дарове). След това Спасителят упреква слушателите, като казва „*таповерци*“¹. Такова е свойството на съветващия. Той не само убеждава, но и изобличава, за да побуди още повече към изпълнението на неговите думи.

Така и Христос ни запрещава не само да се обличаме в красиви грехи, но и да се учудваме, когато ги видим на други. Красотата на цветовете, хубостта на тревите и даже самото сено са по-достойни за учудване, отколкото нашите скъпи грехи. И тъй, защо ти се гордееш с това, в което несравнено те надминава тревата? Забележи, как Спасителят от самото начало показва, че Неговата заповед е лека, като отстранява (всяка мисъл за излишни грижи, също така, както и по-рано, когато говорил за храната, т.е., като отстранява) това, от което слушателите се боели. Като казал: „*Взрете се в полските кринове*“, Той добавил: „*не се трудят*“. Значи с тази заповед Той иска да ни освободи от труда. И тъй, не съставя труд, когато ние не се грижим за дръх, но това, когато се грижим. И както тогава, когато Христос казал: „*не сеят*“, запретил не сеенето, но излишната грижа за храната, така и с думите: „*не се трудят, нито предат*“, запрещава не самото занятие, но излишната грижа за облеклото. Соломон в цялото си величие не могъл да се сравни с красотата на цветята, и при това не само в едно определено време, но през всичкото време на своето царстване (никой не може да каже, че Соломон

¹ Мат. 6, 30.

през едно време се обличал така, а през друго иначе; не, нямало нито един ден, в който той да би се украсил тъй великолепно, както цветята – на които и Христос указва с думите: „*Във Всичката си слава*“). При това Соломон с красотата на своите дрехи не може да се сравни не само с едно или друго цвете, но с всички, без изключение (заради което и Спасителят казал: „*както Всеки един от тях*“ – а различието между дрехите и цветята е също такава, каквото е между истината и лъжата). И тъй, ако и този цар, който бил най-знаменит от всички, живели някога на земята, не може да се сравни с полските цветя, можеш ли ти да надминеш някога красотата на цветята, или поне да се доближиш до нея? С това Спасителят ни научава, щото ние да не помисляме даже за такава украсение.

Виж какъв е и краят. Спасителят, след като възхвалил така красотата на лилиите, казва: „*Хвърля се в пещ*.“ И тъй, ако Бог премисля толкова за нещата, които не струват нищо и принасят най-малка полза, нима Той няма да се грижи за тебе – същество, най-добро от всички същества? Защо пък Бог, ще запитах ти, създал цветята тъй красиви? Затова, щото да покаже Своята премъдрост и Своего Велико могъщество, щото ние от всичко да познаем Неговата Слава. Не само „*небесата проповядват славата на Бога*“¹, но и земята. И Давид, като свидетелствал за това, казал: „*Хвалете Господа... плодородни дървета и всички кедри*.“² Едно прославя Твореца със своята плодовитост, друго с величието си, трето с красотата си. Знак на великата мъдрост и на могъществото на Бога е и това, когато Той облича в такава красота и най-последното Свое творение (действително, що може да бъде по-ниско от това, което днес съществува, а утре не?). И тъй, ако Бог и на сеното дава това, което съв-

¹ Псал. 18, 2.

² Псал. 148, 1, 9.

сем не му е нужно (нужна ли е напр. неговата красота на огъня), как Той няма да ти даде това, от което ти имаш нужда? Ако и най-последното Свое творение Той украсил с излишък, и то не от някаква нужда, а заради благолепие, още повече ще украси с всичко нужно тебе – същество, най-драгоценно от всички същества.

2. Тъй като Спасителят вече доказал промисъла Божий за човека, Нему сега оставало само да изобличи слушателите. И тука Неговото изобличение е съединено с кротост. Той изобличава Своите слушатели не в неверие, но в маловерие: *„Ако полската трева... Бог тъй облича, казва Той, колко повече вас, маловерци.“* Макар всичко това Той сам да извършва, защото *„Всичко чрез Него стана, и без Него нищо не е станало“*,¹ Все пак Той никъде не споменал за самия Себе си. Като доказателство на Неговата власт засега било достатъчно и това, че Той при всяка заповед казвал: *„Слушали сте, че бе казано на древните;... аз пък ви казвам.“*² И тъй, не се учудвай, ако и в следващите си думи Христос или съвсем не споменува за Себе си, или пък със смирение: преди всичко Той се грижил само за това, щото Неговото слово да бъде прието охотно от слушателите, и във всичко да покаже, че Той не е някакъв противник на Бога, но е единомислещ и съгласен с Отца. Това същото и тука върши. В продължение на цялата беседа Той непрестанно споменава за Отца, като се учудва на Неговата премъдрост, промисляне и грижа за всичко както за малкото, така и за голямото. Когато Той говорил за Иерусалим, нареكل го град на великия Цар; когато споменал за небето, нареكل го също престол на Бога. Като разсъждава за устройството на света, Той пак всичко приписва на Бога, като казва: *„защото Той оставя Своего слънце да грее над лоши и добри, и праща дъжд на праведни*

¹ Иоан. 1, 3.

² Мат. 5, 21, 22.

и неправедни.“¹ И в молитвата ни е научил да казваме: „защото Твое е царството и силата, и славата.“² Също така и тук, като разсъждава за Божия промисъл, като показва, как Бог даже и в малките неща се явява превъзходен художник, казва, че Той облича полската трева. И при това никъде не Го нарича Свой Отец, но Отец на тях (на слушателите), за да ги убеди по-лесно с изтъкването на такава тяхна почест и за да не би те да негодуват, когато Той Го назове Свой Отец.

Но ако за маловажните и необходими неща не трябва да се грижим, тогава за какво прощение ще бъдат достойни тези, които даже се лишават от сън, за да похитят чуждото? *„Не се грижете, не дутайте: какво да яде и или какво да пие, или какво да облечат? Защото Всичко това търсят езичниците.“*³ Виждаш ли, как Той отново, и при това много по-силно, отколкото по-рано, изобличава слушателите, и показва при това, че Той не заповядва нищо трудно и мъчно за изпълнение? Както тогава, когато Той говорил: ако обичате тези, които ви обичат, не правите нищо особено – и езичниците правят същото,⁴ – с това напомняне за езичниците Той подбуждал Своите слушатели към нещо по-голямо – така и сега указва на езичниците, за да изобличи нас и да покаже, че Той от нас иска само необходимото. Ако ние трябва да надминем книжниците и фарисеите, за какво сме тогава достойни, когато не само че не ги превъзхождаме, но и проявяваме слабостта на езичниците и подражаваме на тяхното малодушие?

Но Христос не се ограничил с това изобличение, а след като развълнувал, пробудил, силно укорил слушателите Си, от друга страна, ги утешава, като

¹ Мат. 5, 45.

² Мат. 6, 13.

³ Мат. 6, 31, 32.

⁴ Мат. 5, 46, 47.

казва: „Вашият Отец знае, че итате нужда от всичко това“,¹ Той не казал: знае Бог, но – знае Отец, за да възбуди по-такъв начин у тях по-голяма надежда. Действително, ако Бог е Отец, и при това Отец всеведущ и грижлив, не може тогава да презре синовете, намиращи се в беда, когато даже и човеците, които са бащи, не вършат това. Заедно с това Христос привежда и друго доказателство. Какво пък? – „че итате нужда от всичко това“. Смисълът на тези Негови думи е следният: излишно ли е това, че Бог да го пренебрегне? Той даже и излишното не пренебрегва, като напр. красотата на цветята; а тука има нещо необходимо. По такъв начин това, което те подбужда да се грижиш, според мене, трябва да те отвлече от тази грижа. Ако ти кажеш: аз трябва да се грижа за храна и облекло, защото те ми са необходими, аз, напротив, ще кажа: именно заради това, че са необходими, ти не трябва да се грижиш. Ако те биха били излишни, даже и тогава би трябвало да не се отчайваш, а да очакваш с твърда надежда тяхното даване: а щом те са необходими, тогава не трябва даже да се съмняваш в това. Кои баща не ще пожелае да достави необходимото на своите деца? Заради това и Бог непременно ще даде нужното. Той сам е и Творец на природата, и напълно знае нейните нужди.

Ти не можеш да кажеш, че макар Бог и да е Отец и исканото от нас да е необходимо, Той не знае, че ние имаме нужда от него. Който знае самата природа, Който я сътворил и така я устроил, Той очевидно знае и нейните нужди по-добре от тебе, който имаш нужда от храна и облекло. Нему е било нужно да дарува на твоята природа такава потребност. Той няма да противоречи на Себе Си, като лишава нашата природа от нужното и необходимото, щом сам я устроил с такива потребности.

¹ Мат. 6, 32.

3. И тъй, да не се грижим; от своите грижи ние нищо няма да получим, освен само това, че те ще ни измъчат. Ако Бог ни дава всичко нужно, грижим ли се ние за него, или не се грижим, и при това по-скоро ни го дава, когато не се грижим, каква полза ще имаш от твоята суетливост, освен това, че ти измъчваш самия себе си? Грижи ли се за храна този, който отива на разкошен обяд? Взема ли вода този, който отива към извора? И ние, които имаме блага по-добри и по-изобилни, отколкото вода в потоците и ястия на вечерите, т.е. Божия промисъл – не трябва да се грижим и да малодушествуваме.

За да възбуди у нас несъмнена надежда във всички действия на Божия промисъл, Спасителят освен гореказаното представя и друго доказателство, като казва: „*Търсете царството на Бога... и, всичко това ще ви се придаде.*“¹ Като отстранява от нас всяка мисъл за излишни грижи, Христос споменал и за небесата; Той дошъл именно за това, да разруши древетното и да ни повика към по-добро отечество; заради това Той употребява всички средства, щото да ни отстрани от излишествата и от пристрастието към земните неща. Със същата цел споменал и за езичниците, като казал, че „*Всичко това търсят езичниците*“², които съвсем не разсъждават за бъдещето и не мислят за небесата. А за вас не трябва това да бъде важно, но друго. Ние собствено не за това сме сътворени, за да ядем, пием и да се обличаме, но за да угаждаме на Бога и да получим бъдещите блага. И тъй, ние не трябва усилено и да се грижим, и да се молим за земното.

Заради това Спасителят казал: „*Търсете царството на Бога... и всичко това ще ви се придаде.*“ Той не казал: ще бъде дадено, но – ще се придаде, за да знаеш, че сегашните блага не значат нищо в сравне-

¹ Мат. 6, 33.

² Мат. 6, 32.

ние с величието на бъдещите. Заради това Той и не заповядва да молим сегашни блага, но да молим други блага, и да се надяваме, че и онези ще се присъединят към тези. И тъй, търси бъдещите блага – и ще получиш сегашните; не търси видимите, и непременно ще ги получиш. Пък и неприлично е за тебе да пристъпваш към Владиката с молитва за такива блага. Като си задължен да употребяваш всичкото си старание и всичката си грижа за неизразимите блага, ти крайно безчестиш себе си, когато се измъчваш с грижовни мисли за скоропреходни блага.

Но как пък – ще кажеш ти, – нима Христос не е заповядал да се молим за хляба? – Но Той прибавил: „на-същен“, а след това пък прибавил още: „днес“. Същото Той и сега внушава; не казал само: не се грижете, но: „не се грижете за утре.“¹ По такъв начин Той в едно и също време ни дарува и свобода, и обръща душата ни към по-необходими предмети. И ако Той ни заповядва да се молим, то не затова, че Бог има нужда от нашето напомняне, но затова, да знаем, че ние само с Неговата помощ извършваме всичко, каквото и да вършим и че ние с непрестанно моление да Му станем по-приятни. Виждаш ли как и тука Той уверява Своите слушатели, че те непременно ще получат сегашните блага? Този, Който дава повече, още по-скоро ще даде по-малко. Не заради това, казва Той, Аз не ви заповядах да се грижите и молите, щото вие да бедствате, да ходите голи, но за да имате излишък във всичко. А с това Той повече от всичко би могъл да привлече слушатели към Себе си. Заради това, както при раздаването на милостиня Той им запрещава да се показват пред човеците, като убеждава предимно с това, че обещава за същото голяма чест (именно казал: „*твоят Отец, Който вижда в скришно, ще ти въздаде на яве*“), така и тука, като ги отклонява от търсенето на сегашни блага, откло-

¹ Мат. 6, 34.

нява ги особено със Своего обещание да им достави тези блага в голямо изобилие, ако не ги търсят. Аз, говори Той, ти запрещавам да търсиш не заради това, за да не получиш, но да получиш в голямо изобилие, и да получиш така, както на тебе е прилично да получиш, с истинска полза за тебе; след това, за да не би ти с грижата и мъчителното старание за тези блага да станеш недостоеен и за тях, и за духовните блага, за да не навлечеш върху себе си излишно бедствие и да не се лишиш от това, което ти желаеш.

*„Не се грижете за утре!... доста е на всеки ден злобата ту“*¹, т.е. оскъдността и скръбта му. Не е ли достатъчно за тебе да ядеш хляб си с пот на лицето си? Защо подхвърляш себе си и на друго злострадание, което произлиза от твоята грижа, когато ти си дължен да бъдеш свободен и от първия труд?

4. Злоба Спасителят нарича тук не лукавството – не, – но състраданието, труда и нещастията; така и на друго място се говори: *„Става ли в град злопоаука, която да не е допуснал Господ?“*² Тука под зло се разбира не грабителство, но користност, и не друго нещо подобно, но наказанията, изпращани от горе. И още се говори: *„Аз правя тир и причиняват бедствия.“*³ И тука се говори не за злоба, но за глад и зараза, които на мнозина се виждат за зло; мнозина обикновено ги така наричат. Така и жреците, и вълхвите на пет града, когато впрегнали в колесницата с ковчега крави без телета и ги пуснали да вървят, накъдето те искат, наричали зло и изпратените от горе наказания, и произлязлата от тях скръб и печал.⁴ И тъй, същото нарича Спасителят и тука злоба, като казва: *„доста е на всеки ден злобата ту“*, защото

¹ Мат. 6, 34.

² Амос. 3, 6.

³ Амос. 3, 6.

⁴ I Цар. 6, 9.

нищо не измъчва толкова душата, колкото грижата и скръбта. Също така и ап. Павел, като убеждава в девственост, предлага следния съвет: „Пък аз искам вие да бъдете без грижи.“¹ Когато пък Христос говори, че „утрешният ден сам ще се грижи“², говори така не заради това, че уж денят се грижи сам за себе си, но, тъй като говорил с прост народ, за да направи думите си по-изразителни, олицетворява времето, съобразно с общия навик.

Тук Той предлага само съвет, но по-късно превръща това вече в закон, като казва: „Недейте ита ни злато, ни сребро, нито тег в поясите си.“³ Отначало на дело, а после и с думи Той установява нов, твърд закон, поради което и Неговото слово, като било порано затвърдено със самите Негови дела, лесно се възприемало. А че Той пък доказал Своего учение за безстрастието към земното със самите Свои дела, послушай какво Той говори: „Син Човеческий нята де глава да подслони.“⁴ И Той не се задоволява само със собствения си пример, но и чрез учениците Си ни дава същия пример, когато им внушил да не се грижат за земното и не допускат да се нуждаят от нещо.

Но виж – Неговата грижливост надминава нежността на всеки баща. Заповядвам ви това, казва Той, само за да ви освободя от излишни грижи, защото, ако ти днес започнеш да се грижиш за утрешния ден, тогава и утре ще трябва пак да се грижиш. И тъй, защо ти е излишното? Защо ти се стараеш да натовариш сегашния ден с по-голяма тежест от тази, която му е определена? Защо възнасяш върху него бремето и на следващия ден? С такава прибавка ти не можеш да облекчиш тежестта на другия ден, но сам ще проявиш

¹ I Кор. 7, 2.

² Мат. 6, 34.

³ Мат. 10, 9.

⁴ Мат. 8, 20.

жажда за излишен труд. За да възбуди по-силно слушателите си, Христос олицетворява самото време и го представя като че ли обидено и викащо против напразната обига, която те му причиняват. Ти си получил деня заради това, за да се грижиш за това, което нему принадлежи. Защо възлагаш на него грижата за следващия ден? Нима грижата му за себе си не е за него достатъчно бreme? Защо го отегчаваш с повече от това, което му е наложено? Но като говори това нашият Законодател и бъдещ Съдия, помисли какви утешителни надежди Той ни дава, когато сам представя нашия живот тъй бедствен и труден, че и грижата за един ден може да ни озлоби и съкруши.

И ние, Все пак, въпреки многото такива свидетелства, грижим се за земното, а за небесните блага съвсем не се стараем. Като се противим на Неговите думи, ние сме свършено разстроили реда. Виж, Той казва: не търсете сегашното съвсем – а ние пък го постоянно търсим. Търсете, казва Той, небесните блага, а ние даже и една минута не посвещаваме на тяхното търсене, но колкото се грижим за светското, толкова пък, и даже несравнено повече, немарим за духовното. Но това невинаги ще ни мине даром и невинаги ще ни се удава. Ето, ние немарим десет дни, двадесет дни, сто дни. Но нима нам не предстои рано или късно да умрем и да попаднем в ръцете на Съдията?

Но отлагането донеся утеха! Каква е пък тази утеха? Да очакваш всекидневно наказания и мъчения? Ако ти искаш да получиш някаква утеха от това отлагане, прояви изправление, което е плод на покаянието. Ако ти мислиш да получиш някаква придобивка от отлагането, много по-голяма ще бъде ползата, ако не се подхвърлиш на наказание. И тъй, да се възползваме от това отлагане, за да се избавим свършено от предстоящите злини. Нито една заповед не е тежка и не е прискърбна; напротив, всяка една е лека и удобна

за изпълнение, тъй че, ако ние бихме имали искрено желание, бихме могли всичко да извършим, макар и да сме били подхвърлени на безчислено множество грехове. Манасия извършил ужасни престъпления¹: дигнал ръце против светията, внесъл в храма мерзости, напълнил града с убийства и извършил други непростиими беззакония. И все пак, след такива велики престъпления, тъй загладил всичко. По какъв начин? – Чрез покаяние и добро поведение.

5. Няма, наистина няма нито един грях, който да не би могъл да се надвие и покори със силата на покаянието, или по-право, с благогатта Христова. Достатъчно е само, ако ние успеем да се обърнем. Той вече ни помага. И ако искаш да бъдеш добър, никой няма да ти пречи, или по-право, не може да ти пречи; макар дяволът и да се старее да ти пречи, не може, щом ти сам избираш доброто и по такъв начин правиш Бога свой защитник. Но ако ти не поискаш и се възпротивиш на Бога, как Той ще бъде твоят застъпник? Той иска, щото ти да получиш спасение не по принуждение и не с насилие, но по свободна воля. Ако и ти, като имаш слуга, който те ненавижда, отвращава се и често бяга от тебе, не би поискал да го държиш, въпреки това, че имаш нужда от неговото служение, още повече Бог, Който всичко върши не по някаква Своя потребност, но за твоеето спасение, няма да поиска насилно да те задържи. Напротив, стига само да проявиш разположение, Той никога няма да поиска да те остави, каквото и да замисля дяволът против тебе.

И тъй, ние сами биваме виновници на собствената си гибел, защото не пристъпваме към Бога, и не Му се молим, не Го призоваваме по нужния начин. А ако и пристъпваме, вършим това така, като че ли не мислим да получим – не с необходимата вяра вършим всичко, не с усилено моление, а лениво и безгрижно. Между това

¹ IV Цар. 21.

Бог иска, щото ние да Му се молим, и ако ти се молиш, оказва ти велика милост. Това е единственият Длъжник, Който, когато Го молим, оказва ни милост, и дава това, което ние не сме Му давали в заем. Ако Той види, че просителят е неотстъпчив, дава и това, което не е получил от нас. Но ако Му се молят лениво, тогава и Той бава – не затова, че не е разположен да даде, но заради това, че Нему е угодно, щото ние да Му се молим. Затова Той ти представя за пример приятеля, който дошъл ноше и молил за хляб, и съдията, който не се боял от Бога и не се срамувал от човеците. И Той не се ограничил с тези примери, но и засвидетелствал също със самите дела, когато изпратил финикийската жена с изобилни даяния. Чрез нейния пример показал, че на тези, които Му се молят усилено, Той дава и това, което не би трябвало да даде. *„Не е добре, казва Той, да се вземе хлябът от чедата и да се хвърли на псета-та“* – и все пак дал поради нейната неотстъпна молба. А чрез примера на цудеите показал, че на нехайните не дава даже и тяхната собственост. Заради това те не само че нищо не получили, но и се лишили от това, което им принадлежало. Те, защото не се молили, не получили и принадлежащото им, а финикиянката, заради това, че се молила усърдно, добила и чуждо, – така кучето получило това, което принадлежало на чедата. Толкова много е полезна неотстъпната молба! Макар ти и да си куче, но ако започнеш да се молиш неотстъпно, ще бъдеш предпочитан пред безгрижното чедо.

И тъй, не говори: Бог е мой враг, поради това не ме изслуша. Той, ако започнеш неотстъпно да Му се молиш, веднага ще ти отговори, ако не поради твоята близост към Него, поне заради неотстъпната твоя молба. Нито враждата, нито ненавременността, нито друго нещо не ще може да послужи за препятствие. Не говори: аз съм недостоен, и заради това

не се моля. И сиропиникиянката била такава. Не говори: аз съм много грешен, и затова не мога да се моля на разгневения; Бог гледа не на достойнството, а на разположението. Ако вдовицата склонила началника, който не се боял от Бога и не се срамувал от човеците, още повече непрестанната молитва ще привлече към себе си Благия.

Нека ти да не си приятел на Бога, нека да Му се молиш за непотребно, нека ти да си разпилял бащиния си имот и дълго време да си отсъствал, нека ти да пристъпиш към Него лишен от чест и като най-лош от всички, нека да се явяваш пред разгневения и негодуващия; само прояви желание да се молиш и да вървиш към Него – Всичко ще получиш и веднага ще премахнеш гнева и осъждането.

Но ето, аз се моля – ще кажеш ти, и няма никакъв успех! Няма успех, защото се молиш не като финикиянката или като приятеля, дошъл ненавреме, не като вдовицата, която непрестанно умолявала съдията, и не като сина, който прахосал бащиното си имущество. Ако ти би се така молил, скоро би получил. Макар Бог и да е раздразнен, но Той е Отец; макар и да е разгневен, но е чедолюбив, и търси само едно – не това, да те накаже за обидата, но това, да те види, че си се обърнал и че му се молиш.

6. О, ако и ние се бихме така възпламенявали, както е съгрято Божието сърце с любов към нас! Огънят на тази любов очаква само случая и ако само една малка искра допреш към него, ще запалиш голям, благодетелен за тебе пламък. Господ изпитва болка не за това, че е обиден, но за това, че ти си бързал и бълнувал като пиян. Ако ние, като сме зли, изпитваме болки за децата си, въпреки причинените ни от тях обиди, тогава Бог ли, Който не се обижда, ще се гневи на тебе, че Му досаждаш? Ако ние, като обичаме с естествена любов, изпитваме болки за децата си, още повече и напълно

естествено честолюбивият Бог ще изпитва болки за нас. „Ако даже жената забрави къртачето си, *Аз няма да те забравя*“, казва Господ.¹ И тъй, да пристъпим към Него и да кажем: „*Да, Господи, ала и псетата ядат от трохите, що падат от трапезата на господарите ит.*“² Да пристъпваме към Бога благовременно и безвременно; или по-право е да се каже, никога не трябва да пристъпваме към Него безвременно. На този, който винаги желае да дава, винаги е благовременно да се молим. Както дишането никога не бива безвременно, така и молитвата; напротив, безвременно е немоленето. Както ние имаме нужда от дишане, така имаме нужда и от Неговата помощ, и ако поискаме, можем лесно да Го привлечем към себе си.

И пророкът, като показвал и свидетелствал, че Бог винаги е готов да благодетелства, казвал: „*като утрenna зора е появата Му*“. Колкото пъти и да пристъпваме към Него, ще видим, че Той винаги очаква просби от нас. Ако пък ние не почерпваме нищо от извора на Неговите милости, всичката вина е наша. Като укорявал иудеите, Той казвал: „*Благочестието ви е като утрена мъгла и като роса, която скоро изчезва*.“³ Тези думи имат следния смисъл: макар аз от своя страна да съм изпълнил всичко – но както горещото слънце при нагряването си прониква облаците и росата, така и вие със своята велика злоба спирате моята неизразима щедрост. Но и тука се проявява Божият промисъл: щом Бог забележи, че ние почваме да ставаме недостойни за Неговите благодеяния, прекратява ги, за да не би ние да станем нехайни. Ако пък ние се обърнем макар и малко, т.е. толкова, колкото е нужно за това, за да се узнае, че сме съгрешили, – тогава Той излива върху нас твърде богати и изобилни милости. И

¹ Ис. 49, 15.

² Мат. 15, 27.

³ Ос. 6, 4.

колкото повече ти приемаш от Него, толкова повече Той се радва и ни приготвя нови, по-изобилни благодеяния. Нашето спасение и щедрите дарове, давани на молящите се, Той счита за Свое богатство. Така говори за Бога и ап. Павел: „богат за всички, които Го призовават.“¹ Но когато ние не Му се молим, тогава Той се гневи; когато не Го призоваваме, Той се отвърща. Той станал беден, за да ни направи богати; претърпял всичко, за да ни подбуди към молитви.

И така, да не се отчайваме! Когато имаме такива подбуди, такива добри надежди, макар и всекиднев-но да съгрешаваме, нека пак да пристъпваме с просба, моление и искане за прощение на греховете. По такъв начин ще бъдем и в греха по-бавни, и дявола ще прогоним, и Божието милосърдие ще призовем, и бъдещите блага ще достигнем чрез богатата и човеколюбие-то на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки веков.

Амин!

¹ Рим. 10, 12.

БЕСЕДА ДВАДЕСЕТ И ТРЕТА

Гл. VII, ст. 1–21

„Не съдете, за да не бъдете съдени“.¹

1. Какво пък? Нима не трябва съгрешаващите да бъдат обвинявани? Да; и ап. Павел говори същото, или – по-добре – Христос чрез Павла: *„Ти защо съдиш брата си?“* Или: *„Защо презираш брата?“*² Кой си ти, който съдиш чуждия слуга?³ – и пак: *„Прочее за нищо не съдете преди времето, докле не дойде Господ.“*⁴ По какъв начин пък същият апостол на друго място говори: *„изобличавай, запустявай, увещавай“*⁵? И още: *„Които съгрешават, изобличавай пред всички.“*⁶ По същия начин и Христос казва на ап. Петра: *„Иди и го изобличи насате; ...ако не послуша, взети със себе си още едного“*; ако пък и при това не отстъпва, обади на Църквата.⁷ И защо Той поставил толкова много изобличители, и не само изобличители, но и наказатели, тъй че който не послуша нито едного от тях, заповядал, щото да се счита за езичник и митар? С каква също цел им поверил и ключовете? Ако наистина те няма да съдят, няма да имат никаква важност и следователно напразно са получили власт да връзват и развързват. От друга страна, ако това би било така, всичко би се разстроило и в Църквата, и в гражданските общества, и в семействата. Ако господарят не съди своя слуга, а господарката своята слугиня, бащата сина си

¹ Мат. 7, 1.² Рим. 14, 10.³ Рим. 14, 4.⁴ I Кор. 4, 5.⁵ II Тим. 4, 2.⁶ I Тим. 5, 20.⁷ Мат. 18, 15–17.

и приятелят своя приятел, тогава злото ще се разпространява все повече и повече. И какво аз говоря: приятел приятеля си? Даже ако враговете си не съдим, никога няма да бъдем в състояние да разрушим вражбата, но всичко ще изпадне в пълно безреגיע.

Какво пък значи споменатото изречение? Да го разгледаме сега по-внимателно, за да не би някой да счете средството за спасението и законите на мира за закони на разрушението и смущението. За тези, които имат здрав ум, Спасителят е вече добре изяснил силата на споменатия закон в следващите по-долу думи: „*Защо гледаш слатката в око̀то на брата си, пък гредата в своето око не усеицаш?*“¹ Ако пък за мнозина, не така съобразителни, Христовото изречение се вижда все още недостатъчно ясно, аз ще се постарая отново да го изясня. Именно тука, както мисля, Спасителят заповядал не всички грехове да не се съдят и не на всички, без изключение, запрещава това да вършат, но само на тези, които, като са изпълнени сами с безчислени грехове, укоряват другите за някакви маловажни постъпки.

На мене се струва също, че Христос указва тука и на цудеите, които, като били зли обвинители на своите ближни за някакви маловажни и нищожни постъпки, сами безсъвестно извършвали велики грехове. Затова Господ ги осъждал и в края на (Своео служение), като казвал: *Връзвате бретена тежки и тъчни за носене, а сати не искате и с пръст да ги потръгнете.*² И още: *Давате десятък от гъозум и копър, а сте оставили най-важното в закона: правосъдие, милост и вяра.*³ И тъй, може да се мисли, че Христос указвал и на тях, като желал предварително да ги упрекне в това, в което те по-късно укорявали учениците. Ма-

¹ Мат. 7, 3.

² Мат. 23, 4.

³ Мат. 23, 23.

кар последните и да не са съгрешили в нищо подобно, но на иудеите се струвало за грях например, че те не пазели съботата, яли с неизмити ръце, възлагали с митарите, за което Спасителят и на друго място казва: *„Котаря прецеждате, а катицата поглъщате.“*¹

Но Христос тук дава и общ закон за неосъждането. И ап. Павел в посланието си към коринтяните запретил да съдят не изобщо, а само предстоятелите (в Църква), поради неясността на делото; също така не запрещава изобщо да се изправят съгрешаващите. Той и тогава упреждал не всички без разлика, а укорявал: първо, учениците, които така постъпили относно своите учители, и второ, тези човеци, които, като били сами виновни в безчислени съгрешения, клеветели невинните. Същото дава да се разбере и Христос в този случай, и не само просто дава да се разбере, но още внушава голям страх и заплашва с неизбежно наказание: *„С какъвто съд съдите, казва Той, с такъв ще бъдете съдени.“*² Ти осъждаш, казва Той, не ближния си, а самия себе си, и самия себе си подхвърляш на страшен съд и строго наказание.

Както следователно при прощаването на греховете началото зависи от самите нас, така и при този съд ние даваме известна мярка на нашето осъждане. И тъй, трябва не да укоряваме, не да хулим, но да вразумяваме; не да обвиняваме, но да съветваме; не да нападаме с гордост, но да изправяме с любов – защото не ближния си, но самия себе си ти предаваш на най-строгото наказание, когато не го пощадиш, като произнасяш твоего осъждане на неговите прегрешения.

2. Виждаш ли как тези две заповеди са и леки, и доставят велики блага на послушните, и, наопаки, причиняват велико зло на непослушните? Този, който прощава на своя ближен прегрешението му, освобож-

¹ Мат. 7, 3.

² Мат. 23, 4.

дава от обвинение не толкова него, колкото самия себе си, и при това без всякакъв труд; и този, който с пощада и снисходителност разглежда престъплението у другите, с Такъв свой съд дава голям залог за прощаването, на самия него.

Какво пък, ще кажеш ти? Ако някой прелюбодейства, нима аз не трябва да кажа, че прелюбодеянието е зло, и нима не трябва да изправя развратника? – Изправи го, но не като неприятел, не като враг, като го подхвърляш на наказание, но като лекар, който поставя лекарство. Спасителят не казал: не спирай съгрешаващия, но: не го осъждай, т.е. не бъди жесток съдия, при това пък това е казано не за важни и явно запретиени грехове, както бе отбелязано и по-рано от мене, но за такива, които още не се смятат за грехове. Заради това Той казал: „*Защо гледаш слатката в око̀то на брата си*“?¹ Мнозина и сега така постъпват: като видят монах, който има някоя излишна греха, обикновено му показват Божия закон, макар сами и да се занимават постоянно с грабежи и лухварство; или пък, като го видят, че употребява не оскъдна храна, стават жестоки обвинители, макар сами всеки ден да пиянстват и да се напиват, като не знаят, че с това, при своите грехове, приготвят за себе си голям огън и лишават себе си от всяко оправдание. И за твоите постъпки, разбира се, трябва да се поиска строг отчет, щом ти сам пръв си положил такъв закон, като строго си осъдил ближния си. И тъй, не считай за себе си тежест това, когато и сам бъдеш подхвърлен на такова наказание.

„*Лицетерецо, извади първот гредата от око̀то си!*“² Тук Спасителят иска да покаже големия Си гняв към тези, които осъждат ближните. Действително, Всеки път, когато Той иска да покаже тежестта на

¹ Мат. 7, 3.

² Мат. 7, 5.

някакъв грях, големината на наказанието за него и Своя гняв, Той обикновено започва с укор. Така например и на този, който искал (от своя другар) сто динария, Христос с негодувание казва: „рабе лукави, аз ти простих целия оня дълг“¹; тъй че и тук употребил думата „лицетерецо“. Строгият съд над ближните показва не доброжелателство, а ненавист към човека; и макар осъждащият и да показва вид на човеколюбие, но всъщност е изпълнен с крайна злоба, доколкото подхвърля ближния си на напразен укор и обвинение, и заема мястото на учител, като сам не е достоен да бъде даже и ученик. Заради това именно Христос го нарекл лицемер. Ако ти си така строг по отношение към другите, че виждаш и малките простъпки, защо си така невнимателен към себе си, че не забелязваш и големите грехове? „Извади първот гредата от око̀то си.“ Виждаш ли, че Спасителят не ти запрещава да съдиш, но заповядва по-рано да извадиш гредата от собственото си око и тогава вече да изправиш съгрешенията на другите? Всеки, разбира се, знае своето по-добре, отколкото чуждото, и по-добре вижда голямото, отколкото малкото, и, накрай, обича повече себе си, отколкото ближния. Следователно, ако ти съдиш другите, като им желаеш добро, по-рано го пожелай на себе си, като грешен и, очевидно, повече от другите: ако пък нехаеш за самия себе си, ясно е, че и брата си съдиш не от доброжелателство към него, а от ненавист и желание да го опозориш. Ако пък той трябва да бъде съден, нека да го съди този, който в нищо подобно не е съгрешил, а не ти.

Тъй като Спасителят предложил велики и високи правила на живота, за да не би някой да каже, че е леко така да се мъдърствува на думи, Той дал това сравнение (със сламката и гредата) за доказателство на Своята свобода, въз основа на което Той е могъл да

¹ Мат. 18, 32.

каже за Себе си, че Той не съгрешил нито против едно от предложените от Него правила, но изпълнил всички. Макар Той по-късно и да трябвало да съди и да казва: „горко вам, книжници и фарисеи“¹, Все пак Той ни най-малко не бил виновен в това, в което обвинил другите. Той нямал нито сламка, нито греда в очите си, бил свободен и от едното, и от другото, и изправял по такъв начин съгрешенията на всички. Не трябва, казва Той, да съди другите този, който сам в същото е виновен.

Защо се учудваш, че Той дал този закон, когато и разбойникът на кръста го признал и изразил Христова мисъл в думите си, като казал на другия разбойник: „*Та и от Бога ли се не боиш ти, когато и сам си осъден на същото?*“² А ти не само че не изваждаш гредата от себе си, но и не я виждаш; напротив, сламката у другия го не само че виждаш, но и осъждаш, и се стараеш да я извадиш – както този, който е обхванат от тежка водянка или друга някоя неизлечима болест, нехае за нея, а в същото време обвинява другия в нехайство за малка болест. Ако е лошо, да не обръщаме внимание на своите грехове, двойно или тройно по-лошо е да съдим другите, като имаме в собствените си очи греда, и не чувстваме от това никаква болка; грехът, разбира се, е по-тежък и от гредата.

3. И тъй, дадената от Спасителя заповед има следния смисъл: който сам е подхвърлен на много пороци, той не трябва да бъде строг съдия за грешките на другите човеци, и особено, когато те са маловажни; следователно Той не запрещава да изобличаваме и да изправяме, но забранява да нехаем за собствените си грехове, и да въставаме против чуждите. Това Той иска, защото осъждането на другите би много съдействало за увеличението на злото, като удвоява

¹ Мат. 23, 25.

² Лук. 23, 40.

порочността. Действително, който е привикнал да нехае за своите големи престъпления и строго да съди малките и незначителни грешки у другите, той претърпява двояка вреда – както заради това, че нехае за своите грехове, така и заради това, че храни към всички вражда и ненавист, и всеки ден се подбужда към крайна жестокост и немилосърдие.

И тъй, като унищожава всичко това чрез споменатото законоположение, Христос присъединил още и друго правило, като казва: *„Не давайте светинята на псетата, а не хвърляйте бисера си пред свините.“*¹ Макар по-нататък да казва: *„Кое то чуе на ухо, разгласявай от покривите“*², но това последното ни най-малко не противоречи на предишното, тъй като и тука не на всички е заповядано да говорят; само тези могат да говорят с пълна свобода, които са задължени да говорят. Под *псета* Той тука разбира тези, които живеят в неизцеримо нечестие, без всякаква надежда за изправление; а под *свини* тези, които живеят невъздържано; всички такива според Неговите думи не са достойни да слушат високо учение.

Същото е изразил и ап. Павел, като казал: *„Душевият човек не възприема онова, що е от Божия Дух: за него това е безумство.“*³ И на много други места Той изтъква разврата в живота като причина на това, че не се приема най-съвършеното учение. Заради това Той заповядва на такива човеци да не се отварят вратите, защото, като се запознаят, те стават още по-гръзки. Когато новото учение се разкрие на човеци признателни и благомислещи, те благоговеят пред него; а безнравствените човеци го уважават повече тогава, когато не го знаят. И тъй, доколкото такива човеци не могат по природа да усвоят това учение,

¹ Мат. 7, 6.

² Мат. 10, 27.

³ I Кор. 2, 14.

нека то бъде скрито за тях, казва Спасителят, щото поне да го почитат поради своето незнание.

И свинята не знае, какво нещо е бисерът, а щом не знае, нека и да не го вижда, за да не стъпче това, което не знае. Нищо друго, освен само още по-голяма вреда, няма да произлезе от слушането за човеци с такова разположение. Те се подиграват със светиията, като не я знаят, и още повече се надигат и въоръжават против нас. Такъв е смисълът на Христовите думи: *„За да го не стъпчат с краката си и като се обърнат, да ви разкъсат.“*¹ Но ще кажеш: светиията трябва да бъде така крепка, че и след узнаването да остане непобедима, и да не дава случай на другите да си вредят. Но не тя дава случай за това, а обстоятелството, че тези, които я приемат, са свини. Така и бисерът, който се тъпче, тъпче се не заради това, че е достоен за пренебрежение, но защото е попаднал у свините.

И добре е казано: като се обърнат, ще ви разкъсат. Действително отначало те си дават вид на кротост, за да узнаят, а после, като узнаят, стават съвсем други и се подиграват, хулят, смеят се над нас, като над измамени. Заради това и ап. Павел казва на Тимотея: *„От него пази се и ти, понеже той се възпротиви твърде много на думите ти.“*² И на друго място: *„и от такива се отвърщай.“*³ И още: *„Страни от еретик, след като го съветваш веднъж, дважд.“*⁴ И тъй, не самата светиия въоръжава против нас враговете на всичко свещено, но тях привежда в безумие това, че като я познаят, изпълват се с гордост. Ето защо не е малка ползата, ако те остават в незнание: в такъв случай те няма да пренебрегват. Ако узнаят,

¹ Мат. 7, 6.

² II Тим. 4, 15.

³ II Тим. 3, 2.

⁴ Тим. 3, 10.

ще има двойна вреда: и сами няма да извлекат от това никаква полза, а само още по-голяма вреда, и на тебе ще причинят безчислени безпокойства.

Нека да слушат това тези, които без всякакъв срам се събират с всекиго безразборно и пренебрегват това, което е достойно за уважение. Заради това и ние, като извършваме тайнствата, затваряме вратата и забраняваме входа за непросветените, не заради това, че ние признаваме недействителността на извършваните тайнства, но защото още мнозина не са достатъчно приготвени за тях. Заради това именно и сам Христос говорил много на цугеите в притчи, щото те, като гледат, да не виждат.¹ Заради това и ап. Павел заповядал: „Да знаете как трябва да отговаряте всекиму.“²

*„Искайте и ще ви се даде; търсете, и ще намерите; хлопайте, и ще ви се отвори.“*³ По-горе Спасителят предложил Велики и чудни заповеди; заповядал да се възвишаваме над всички страсти, довел ни до самото небе и ни заставил да се уподобяваме не на ангелите и архангелите, но, доколкото това е възможно, на самия Владика на всичко; а на учениците заповядал не само сами да изпълняват всичко това, но и другите да изправят, да различават злите от незлите, псета-та от непсетата (защото има много прикрито у човеците), за да не говорят, че това е трудно и неизпълнимо, както и действително по-късно ап. Павел казал нещо подобно: „Кой тогава може да се спаси“?⁴ И още: „Ако е такова задължението на човека към жената, нята полза да се жени.“⁵

4. И тъй, за да не би и сега да кажат нещо по-

¹ Мат. 13, 13.

² Кол. 4, 6.

³ Мат. 7, 7.

⁴ Мат. 19, 25.

⁵ Мат. 25, 10.

добно, Спасителят още от по-рано вече показал лесното изпълнение на предписваните от Него заповеди, като привеждал ред убедителни доказателства, а сега, накрай – представя, тъй да се каже, самия връх на тази леснота в изпълнението, именно – помощта от непрестанните молитви, които дават не малка утеха при труда. Той казва, че ние не само сами трябва да се стараем, но да измолваме помощ отгоре, която непременно ще дойде, ще ни подкрепи, ще облекчи нашите подвизи и ще направи всичко лесно за нас. Заради това ни заповядал да се молим и обещал изпълнение на просябата. Но Той ни заповядал не просто да се молим, а с голямо старание и усилие – което изразил с думата: „*търсете*“. Действително, който търси, той, като изхвърли всичко от своите мисли, напъня своето внимание само към това, което търси, и не мисли за нищо сегашно. Моите думи разбират всички тези, които, като са загубили злато или слуги, опосле ги търсят.

Това именно означава и Спасителят с думата „*търсете*“. А като казал: *хлопайте*, показва, че ние трябва да пристъпваме към Бога със старание и гореща мисъл.

И тъй, човече, не падай духом, не полагай по-малко старание за добродетелта от това, което полагаш за богатството. Често пъти ти не намираш богатство, макар и много пъти да си се заемал да го търсиш. И все пак, макар и да знаеш, че невинаги ще го намериш, употребяваш всички начини за неговото придобиване. А за добродетелта, макар и да имаш обещание, че непременно ще получиш помощ, не искаш да проявиш даже и частица от такова старание. Ако пък не изведнъж получаващ, и в такъв случай не се отчайвай. Христос затова именно казал: „*хлопайте*“, за да покаже, че и когато не скоро отваря вратата, трябва да се чака.

Ако не вярваш на моите думи, повярвай поне на

следния пример. *„Ита ли тежду вас човек, казва Христос, който, кога ту поиска син ту хляб, да ту даде камък?“*¹ Ако ти често би отправял настойчиви молби пред човеците, би им се видял за непоносим и жесток; но Бога ти раздражаваш повече тогава, когато не вършиш това към Него. Ако ти постоянно Го молиш, макар и да не получиш наскоро просимото, все пак непременно ще го получиш. Вратата именно затова е заключена, за да те подбуди към хлопане; затова Той не изведнъж обръща внимание, за да бъдеш принуден да се молиш. И тъй, постоянно моли – непременно ще получиш. И за да не би ти да кажеш: *какво ще стане, ако се моля и не получа?* – Христос, за предотвратяване на това, служи си със сравнение, привежда пак доказателства, и чрез примери от живота на човека възвежда те към надеждата за получаване, като показва чрез всичко това, че не само си длъжен да молиш, но и това, което си длъжен да молиш. *„Ита ли потежду ви човек, който, кога ту поиска син ту хляб, да ту даде камък?“* Така че, ако ти не получаваши, не получаваши заради това, че се молиш за камък. Макар ти и да си син, но това още не е достатъчно, за да получиш. Напротив, именно самото това ти пречатства да получиш, че ти, като си син, молиш за това, което не е полезно. И тъй, не моли нищо светско, а само духовно, и ще получиш. Така Соломон, когато молил за потребното, виж колко скоро получил. И тъй този, който се моли, трябва да спазва две правила: първото е, да моли усилено; второто – да моли потребното. Разбира се, че и вие, казва Спасителят, като сте бащи, очаквате молби от своите деца; и ако те започнат да молят от вас безполезното, вие отказвате; когато пък молят полезното, вие се склонявате и давате.

Заради това и ти, като имаш това предвид, не отстъпвай готовогава, докато не получиш, не преста-

¹ Мат. 7, 9.

вай, докато не намериш, не прекъсвай своето старание, докато не бъде отворена вратата. Ако ти пристъпиш с такава мисъл и кажеш: няма да отстъпя до тогава, докато не получа – непременно ще получиш, ако молиш само това, което и за Този, от Когото молиш, е прилично да ти даде, и за тебе пък, който се молиш, е полезно. Що пък би могло това да бъде? Това – да молиш само за духовното, да пристъпваш за измолване на прощение на греховете, след като простиш съгрешенията на другите, без гняв и съмнение да издигаш чисти ръце.¹ Ако ние се така молим, ще получим.

А сега нашите проски са достойни за смях и са свойствени повече на пияни човеци, отколкото на трезви. Защо пък, ще кажеш ти, аз не получавам и тогава, когато моля за духовното? Разбира се, заради това, че ти или не с усърдие хлопаш на вратата, или пък Си направил себе си недостоен за приемане на моленото, или пък си наскоро престанал да молиш. Но ти пак ще кажеш: защо пък Спасителят не е казал какво именно трябва да се измолва? – Но Той вече всичко казал по-рано и показал за какво трябва да пристъпваме към Бога. И тъй, не говори: аз дохождах и не получих. Не може никога да не се получи от Бога, Който така обича, че със Своята любов превъзхожда самите бащи и ги превъзхожда толкова, колкото благостта превъзхожда злобата. „Ако вие, бидейки лукави, утеете да давате на бедата си добри даяния, колко повече вашият Отец небесен?“² Това Христос казал не за упрек на човешкото естество или да понижи човешкия род – не, тук Той нарича бащинската любов злоба, за да я отличи от Своята благост. Толкова велико е Неговото човеколюбие!

5. Виждаш ли неизразимата мисъл, която и при самото отчаяние е в състояние да възбуди сладки надежди? Тук Спасителят за доказателство на Своята

¹ I Тим. 2, 8.

² Мат. 7, 11.

благост указва на примера на бащите, а по-горе указал на Своите най-велики дарове – на душата и тялото. Но Той още никъде не споменава за най-главното от богатата, никъде не указва на Своеото пришествие. То-зи, Който благоволил да даде в жертва Своя Син, няма ли да ни даде всичко? Но тогава тази жертва не била още принесена. Ап. Павел вече указва на това, като казва така: *„Който и собствения си Син не пощади... как няма да ни подари с Него всичко?“*¹ А сам Христос в беседата със Своите слушатели предлага още и обикновени доказателства.

След това, като показва, че ние не трябва да се надяваме и на молитвата, ако нехаем за самите себе си, че също така и тези, които се стараят само за себе си, не трябва да се осланят само на собствено-то си старание, но трябва да молят помощ отгоре, като прибавят собствените си усилия – Той непрестанно внушава и едното, и другото. Действително, след като дава много наставления, Той ни научава да се молим; като ни научава да се молим, отново ни научава на това, което трябва да правим; след това Той пак ни научава, че трябва непрестанно да се молим, като казва: молете, търсете и хлопайте, а оттук пак преминава към това, че и ние самите трябва да бъдем старателни.

„Прочее всичко, което искате да правят ват човещите, същото правете и вие тях.“ В тези кратки думи Спасителят обобщил всичко и показал, че добродетелта е и кратка, и лесна, и на всички известна. И не казал просто: *„всичко, което искате“*, но: прочее, всичко, което искате; думата *„прочее“* Той употребил не без цел, но с особена мисъл. Ако искате, казва Той, да бъдете чути, правете, освен казаното от Мене, и това. Кое пък именно? – *„Всичко, което искате да правят ват, човещите.“*

¹ Рим. 8, 32.

Виждаш ли, как Той и от тука заключил, че заедно с молитвата нам е необходим и добрият живот? Той не казал: каквото искаш за себе си от Бога, върши на своя ближен – за да не би ти да възразиш: как е това възможно? Той е Бог, а аз съм човек. Но казал: каквото искаш от своя ближен, който е равен на тебе, също-то и сам ти му оказвай. Що може да бъде по-леко от това? Що е по-справедливо? След това, като предлага най-велика похвала, получавана още преди самите награди за изпълнението на тази заповед, казва: „Това е законът и пророците.“¹ Оттука се вижда, че добродетелта е нам естествена и ние сами по себе си знаем какво трябва да правим, тъй че никога не можем да се извиняваме с незнание.

„Влезте през тесните врата; защото широки са вратата и просторен е пътят, който води към погибел, и мнозина са, които тинават през тях.“² По-нататък: „Защото тесни са вратата и стеснен е пътят, който води в живота, а талцина ги натират.“³ Но после, Той казал: „Изгото Ми е благо и бремето Ми е леко.“⁴ И не много преди това Той внушавал същото. Как пък Той тук нарича пътя, който води в живота, тесен и неравен! Ако напрегнеш всичкото си внимание, ще видиш, че Спасителят и тука нарича този път твърде лек, удобен и незатруднителен. Ще възразиш: как може тесният и неравен път да бъде в същото време и удобен? Този път е удобен затова, че той е и път, и врата – както и другият път, макар и да е широк, все пак е и път, и врата: на тях нищо не остава, а всичко преминава, както скърбите, така и радостите в живота.

И не само затова е удобна добродетелта: по своя

¹ Мат. 7, 12.

² Мат. 7, 13.

³ Мат. 7, 14.

⁴ Мат. 11, 30.

край тя става още по-удобна. Заради това, че тя всички свои подвижници може да утеши не само с това, че всички трудове и подвизи се завършват, но още повече с това, че техният край е добър, тъй като се завършват с живот. Заради това и кратковременността на трудовете, и вечността на венците, и това, че трудовете предшестват венците, а венците следват по дир тях – всичко това съставя най-велика утеха при трудовете. Заради това и ап. Павел нарекъл скръбта лека, не поради самото нейно свойство, но поради това, че тя се доброволно възприема от подвижниците, че те отправят своята надежда към бъдещето: *„Защото кратковреметното наше страдание, казал Той, ни доставя в голято изобилие пълна вечна слава.“*¹ Ако вълните и дълбочините за моряците, пораженията и раните за воините, лошите времена и мразовете за земеделците, силните удари за борците – ако всичко това бива леко и изпълнимо поради надежда за временни и тленни награди, още повече могат да бъдат неусетни сегашните скърби, когато предстои небе, неизразими блага и безсмъртни награди.

6. Ако пък при всичко това някои считат пътя, който води в живота, за труден, тяхното мнение произлиза само от собствената им леност. Виж как Спасителят и по друг начин прави този път удобен, когато ни запрещава да заставаме между кучетата, да не се продаваме на свините, и ни заповядва да се пазим от лъжепророците – внушава ни всякак да бъдем предпазливи. Даже самото название „тесен път“ твърде много способства за това, да стане той удобен, защото ни застава да бодърствуваме. Както ап. Павел не казва: *„Нашата борба не е против кръв и плът“*², за да приведе ефесяните в малодушие, но за да възбуди техните сърца, също така и Господ нарекъл

¹ II Кор. 4, 17.

² Еф. 6, 12.

пътя на живота труден с цел, щото, тъй да се каже, да събуди от сън пътниците. Освен това, Той побужда към бодърстване още и с по-нататъшното си указание на това, че на този път има мнозина, които спъват, и което е още по-опасно, че тези последните нападат не явно, но скрито. Такъв е именно ролят на лъжепророците.

Но не обръщай внимание на това, казва Христос, че този път е труден и тесен, а на това, де той се свършва; и не на това пък обръщай внимание, че противоположният път е широк и пространен, а на това, къде той води. Всичко това пък Той говори, за да възбуди у вас бодрост. Със същата цел Той и на друго място казал, че царството небесно „насилници грабят.“¹ Подвижникът бива по-ревностен, когато явно вижда, че подвигоположникът почита неговите трудови.

И тъй, да не скърбим, ако по пътя на живота ни се случват много нещастия. Нека пътят да бъде труден и вратата тясна; но не такъв е градът, към който те водят. Заради това именно нито тук не трябва да се очаква покой, нито там не трябва да се предполага нещо печално. Когато пък Спасителят казва, че „*малцина ги натира*“² – и тук пак разкрива леността на мнозина и внушава на слушателите Си да обръщат внимание не на благоденствието на мнозина, но на трудовете на малцина. Много повече са тези човеци, казва Той, които не само че не вървят по трудния път, но даже и не желаят да стъпят на него, което показва крайно безумие.

Но не трябва да се обръща внимание на многото и от това да се смуцаваме, а трябва да ревнуваме на малкото, и като укрепяме всякак сами себе си, да вървим по такъв начин по посочения път. Освен това, че

¹ Мат. 11, 12.

² Мат. 7, 14.

този път е тесен, мнозина още пречат да се върви по него. Заради това Христос и добавил: „*Пазете се от лъжливите пророци, които дохождат при вас в овча кожа, а вътре са вълци грабители.*“¹ Ето, освен кучетата и свините, друг род беди и коварство, много по-опасен от първия: първите поне са известни и явни, а тези – скрити. Заради това Спасителят заповядал от първите само да се отдалечаваме, а тези още внимателно да разглеждаме, тъй като невъзможно е да бъдат узнати от първия поглед. Заради това и казал: *Внимавайте*, като внушава с това голямо старание при тяхното изучаване.

След това, за да не би тези, които слушат, че трябва да се върви по тесния, скръбния и за мнозина неприятен път, по който при това ще трябва да се пазят от кучета и свини, и от други, от най-лош род врагове, т.е. от вълци – за да не би, казвам, слушащите това да изпадат в малодушие от множеството скърби, тъй като трябвало да се върви по неприятен за мнозина път, и при това още да се имат предвид горепосочените пръчки – затова Спасителят припомнил събития, станали при техните бащи, като посочил именно на лъжепророците. Всичко това се случило и тогава. И тъй, казва Той, не се смущавайте. Нищо ново, или особено, няма да се случи. Дяволът винаги присъединява към истината измама.

Тук под името лъжепророци, както ми се струва, Христос разбирал не еретици, но тези, които, като водят развратен живот, прикриват се с вида на добродетелта, – каквито човеци обикновено се наричат измамници. Заради това и Спасителят добавил: „*по плодовете им ще ги познаете*“². Често пъти у еретиците може да се намери добър живот; но у тези, за които аз говорих – никога.

¹ Мат. 7, 15.

² Мат. 7, 16.

Ти ще кажеш: да не би и между тези да има такива, които се преструват? – Но те лесно могат да бъдат хванати. Пътят, по който Христос ни запovedял да вървим, сам по себе си е труден и тежък. Лицемерът пък никога няма да пожелае да се труди; неговата работа е само да се преструва. Заради това той може лесно да бъде изобличен. Когато Господ казва: малцина са тези, които го намират, пак отделя тези малкото от онези, които не го намират, а само се преструват, като с това внушава да се обръща внимание не на лицемерите, а на истинно ходещите по този път. Но защо, ще запиташ ти, Спасителят не открил такива едни лицемери, а на нас самите оставил да ги издирваме? Затова, щото ние да бодърствуваме и винаги да бъдем на стража, като пазим себе си не само от явните, но и от скритите врагове, на които и ап. Павел указва, като казвал, че със *сладки и ласкателни думи изматват сърцата на простодушните*¹. И тъй, да не се смуцаваме, когато и сега видим много такива. Христос, разбира се, отнапред предсказал и това.

7. Забележи кротостта на Спасителя. Той не казал: накажете ги; но само: пазете се, за да не получите вреда от тях и за да не би поради непредпазливост да паднете в тяхната мрежа. След това, за отбиване на твоите възражения, че е невъзможно да се узнаят такива човеци, привежда и сравнение, което взема от живота на човека: *„Бере ли се грозде от тръне, казва Той – или стокини от репей? Тъй всяко добро дърво дава добри плодове, а лошо дърво дава лоши плодове: не може добро дърво да дава лоши плодове, нито лошо дърво да дава добри плодове.*“² Тези думи съдържат в себе си следния смисъл: човеците, за които се говори, нямат нищо кротко, нищо приятно, само по едната кожа са те овце – поради което лесно могат да се познаят.

¹ Рим. 16, 18.

² Мат. 7, 16, 17, 18.

И за да не се ти ни най-малко колебаеш, Христос сравнява това, което иначе не може да бъде, с естествената необходимост. За това говори и ап. Павел: „Плътското тъдруване е смърт... на закона Божий то се не покорява, нито пък може.“¹ Макар Спасителят тук два пъти да говори едно и също, пак няма безполезно повторение. За да не би някой да каже, че злото дърво, макар и да принася зли плодове, може да принася и добри, а при двояките плодове трудно може да се направи разлика, за опровержение на това Спасителят казва, че това не може да бъде, че то принася само зли плодове, а добри никога не принася, както и обратно.

Какво пък, нима добрият човек не може да стане лош, и обратно? Човешкият живот е изпълнен с много такива примери. Но Христос не казва, че лошият човек не може да се промени, или пък, че добрият не може да падне, но това, че човек не може да принася добър плод, докато живее лошо. Лошият човек може да премине към добродетелта; но докато той е лош, дотогава не може да принася добър плод. Как пък Давид, като бил и добър, принесъл лош плод? – Той направил това не през време на добродетелта, а като се вече променил, тъй че той нямаше да принесе такъв плод, ако би бил винаги такъв, какъвто бил, защото, като си оставал добродетелен, той не би се осмелил да направи това, на което дръзнал. Тези думи Спасителят казал още за това, да загради устата на тези, които безразсъдно клеветят, и да обуздае езика на злословящите.

С тези думи Той искал да лиши от всякакво извинение тези зли човечеци, поради които подозират и добрите. След това ти не можеш да кажеш: аз се измамах, не се досетих! – защото на тебе е дадено от Мене най-сигурното средство за познаване на порочните човечеци, т.е. заповядано ти е поне да разглеждаш

¹ Рим. 8, 6, 7.

техните постъпки, а не да смесваш безразсъдно всичко. По-нататък, макар Спасителят и да не заповядал те да се наказват, а само да се пазим от тях – но все пак, за да утеши, от една страна, обидените от тях, а от друга – да заплаши обиждащите и да ги подбуди към изправление, Той им определя наказание, като казва: *„Всяко дърво, което не дава добър плод, отсичат и хвърлят в огъня.“*¹ След това, като смекчава малко Своето слово, прибавил: *„И тъй, по плодовете им ще ги познаете.“*² За да не би слушателите да помислят, че Той им внушава само заплахи, трогва техните сърца, като предлага Своето учение във вид на съвет, на увещание.

Тук, струва ми се, Христос разбира и цудеите, които показвали такива плодове – заради което им напомнил и Иоановите думи, като описвал тяхното наказание със същите думи. И Иоан говорил същото, като им напомнял и за секирата, и за дървото, което трябвало да бъде отсечено, и за неугасимия огън.

И на пръв поглед, като че ли тук има само едно наказание, именно, изгаряне, но ако някой се взре повнимателно, ще намери две наказания. Действително, който се изгаря, той се лишава без съмнение и от царството; а това наказание е по-лошо от първото. Зная, че мнозина се ужасяват само от едната геена; но аз мисля, че лишението от небесната слава е по-жестокото мъчение, отколкото геената. Ако това не може да се представи с думи, няма нищо удивително; ние, разбира се, не знаем и блаженството от вечните блага, за да можем ясно да видим нещастие, което произлиза, когато се лишим от тях. А ап. Павел, който знаел ясно това, видял, че най-ужасно е да се лиши човек от славата Христова. Това и ние ще узнаем, когато ще го изпитаме на себе си.

¹ Мат. 7, 19.

² Мат. 7, 20.

8. О, дано ние никога не се подхвърлим на това, дано, Единородний Сине Божий, никога да не изпитваме върху себе си това непоносимо наказание! Не е възможно да се изрази ясно, колко велико е злото, да се лишим от небесните блага; аз обаче, доколкото мога, ще се постарая и ще побързам да ви обясня малко това с пример. Да си представим такъв чуден младеж, който заедно с добродетелта обладава и царстването над вселената и който е толкова съвършен, че може да възбуди у всички бащинска любов към себе си. Какво, мислите вие, не би се съгласил с удоволствие да претърпи бащата на този младеж, само за да не се лиши от общуването си с него? Или пък, на какво нещастие, било то велико или малко, той не би се решил, само за да го види и да му се порадва? По същия начин ние трябва да разсъждаваме и за небесната слава. Наистина, на бащата не е толкова мило и желано детето, колкото и съвършено да е то, колкото е желано да получи онези блага, да се освободи и да бъде с Христа.¹ Непоносима е геената и мъчението в нея; но и хиляда геени да си представим, всичко това няма нищо да значи в сравнение с нещастieto да се лишим от онази блажена слава, да бъдем възненавидени от Христа и да чуваме от Него: „не ви познават“², и обвинението, че ние, като сме Го видели гладен, не сме Го нахранили. Наистина, по-добре е да бъдем подхвърлени на безчислени удари от мълния, отколкото да видим, как кроткото лице на Господа се отвръща от нас и ясното Негово око не иска да гледа на нас. И действително, ако Той мене, Своя Враг, при всичката ненавист към Него и отвращение от Него, тъй възлюбил, че даже не пощадил Самия Себе си, но предал Себе си на смърт, и ако след всичко това не Му подам и хляб, когато Той е гладен – с какви очи тогава вече ще гледам на Него?

¹ Филип. 1, 23.

² Мат. 25, 12.

Но и тука отбележи Неговата кротост. Той не изчислява Своите благодеяния, не се оплаква, че ти си презрял своя толкова Велик благодетел, не говори: Аз те извадих от небитие в битие, вдъхнах ти душа, поставих те владика над всичко, което се намира на земята; за тебе аз сътворих земята и небето, морето и въздуха, и всичко съществуващо; от тебе аз бях презрял и ти се струвах за по-низък и от дявола, но при всичко това не те оставих: разкрих безчислени средства за твоеото спасение, пожелах да стана роб, бит бях по страната, оплюван, заклан, умрях от най-позорна смърт; даже на небето ходатайствам за тебе, давам ти Св. Дух, удостоявам те с царството и ти предлагам такива благодеяния; пожелах да бъда твой глава, жених, греха, дом, корен, храна, питие, пастир, цар, брат; избрах те за Свой наследник и сънаследник, изведох те от мрака в областта на светлината.

Макар Господ и да може да каже това и даже още повече от него, но Той нищо такова не говори, а спомня само за твоя грях. Проявява и тука Своята любов и милосърдие, които има към тебе. Не казал: *идете в огъня*, приготвен за вас, но – *приготвен за дявола*.¹ И по-рано говори за това, с което са Го обидили, но и тука не напомня за всички обиди, а само за няколко. При това Той повиква праведните, преди осъждането на тези, които са Го оскърбили, за да покаже, че Той обвинява справедливо.

От какво мъчение не са по-ужасни тези Негови думи? Никой, като вижда своя благодетел, изнемогващ от глад, не го презира; а ако аз го бих презрял, след това по-скоро се бих съгласил да се скрия сам с позора в земята, отколкото да слушам обвинение за това при двама или трима приятели. Какво ще стане с нас, когато пред цялата вселена чуем от Господа подобно обвинение, което обаче Той не би произнесъл и тогава,

¹ Виж. Мат. 25, 41.

ако не би желал да оправдае своя съд? А че Той произнесе това обвинение не за порицание на грешниците, а за оправдание на Самия Себе си и за да покаже, че Той не напразно и не без причина говорил към тях: „Идете от Мене“¹ – това се ясно вижда от Неговите благодеяния. Ако Той би желал да подхвърли грешниците на порицание, показал би всички Свои благодеяния; а той говори само за това, което претърпял.

9. И тъй, възлюбени, нека да се боим да чуем тези думи. Нашият живот не е игра, или по-добре да се каже, сегашният живот е игра, а бъдещият не е игра. А може да се каже, че той е не само игра, но даже нещо по-лошо от това. Той не със смях се завършва, но и голяма вреда причинява на тези, които не искат грижливо да благоустроят себе си. Кажете ми: с какво ние, които изграждаме великолепни къщи, се различаваме от децата, които играят и строят къщички? Каква разлика има между техния обед и нашия разкош? Няма никаква друга – освен само тази, че ние извършваме това с мъка. Ако пък ние не забелязваме нищожността на всичко това, няма нищо удивително в това, защото ние още не сме станали мъже. А когато станем, ще узнаем, че всичко това е детска забава. Като дохождаме в зряла възраст, ние се смеем над детските си занятия, макар в детската си възраст да сме смятали тези занятия за твърде важни; като сме събирали парчета и кал, гордели сме се не по-малко от тези, които строят високи стени. И все пак, построеното от нас се скоро разрушава и пада; пък и да би стояло, за какво ни се би пригодило? Така е и с нашите великолепни къщи. Те, разбира се, не могат да приемат небесния гражданин, и няма да поиска да живее у тях този, който има по-високо отечество; но както ние с крака разрушаваме детските играчки, така и Той със Своя дух катурва нашите здания. И както ние се смеем над

¹ Мат. 25, 41.

децата, когато плачат за разрушението на построената от тях къщичка, така и Той не само се смее, но и плаче, когато ние скърбим за своите домове, защото има състрадателно сърце и вижда голяма вреда за нас от това.

И тъй, нека бъдем мъже. Дълго ли ще се влачим по земята? Дълго ли ще се величаем с камъни и дървета? Дълго ли ще играем? И ако само да играехме! Не, ние оставаме и самото свое спасение. И както децата, които пренебрегват своето учение, а се занимават само с игри, се подхвърлят на жестоки наказания, така и ние, като сме изразходвали всичкото си старание за светски занятия и като сме се оказали не в състояние да дадем на дело отчет за духовното учение, който ще се поиска от нас след смъртта ни, ще понесем крайно наказание. И никой не ще може да ни избави, макар той и да е баща, макар брат или други някой. Не всичко, на което ние сега сме се предали, ще загине, а мъчението, което ще произлезе от него, ще бъде безкрайно и непрестанно. Така ще се случи и с децата, когато техният баща заради тяхната ленивост унищожава всичките им играчки и с това ги застава да плачат непрестанно.

А за да се уверят в истинността на моите думи, аз ще представя такава вещ, която всички хора повече от всичко смятат достойна за уважение, именно, богатство, и ще противопоставя на него душевна добродетел, каквато на тебе е угодна: тогава ти ще видиш ясно цялата негова нищожност. И тъй, нека да си представим двамата човеци (аз вече не говоря за користолюбие, а за богатство, честно придобито); един от тях нека да умножава своя имот, нека да преплува морета, да обработва земята и да употребява всякакви други начини за забогатяване; макар аз и да не знам, може ли той, като постъпва така, да извършва законно забогатяване, но да приемем,

че той придобива имоти по законен начин. Нека бъде така: нека той да купува ниви, роби и друго, нека да няма в това негово забогатяване нито една неправда. Напротив, друг, също толкова богат, нека да продаде своите ниви, да продаде къщите, златните и сребърните съдове, и да раздава на нуждаещите се; нека да облекчава участието на бедните, да лекува болните, да помага на намиращите се в нужда; нека да освобождава от вериги, едни да извежда от рудниците, други да въздържа от самоубийство, да освобождава пленниците от наказание... На чия страна вие бихте поискали да застанете? Аз обаче още не съм говорил за бъдещото, а само за сегашното. И тъй, кого от тях вие бихте пожелали да последвате: този ли, който събира злато, или този, който избавя другите от нещастие? Този ли, който купува ниви, или този, който посветил себе си в служение на човешкия род? Този ли, който е обкръжен от много злато, или този, който е увенчан с безбройни похвали? Не се ли уподобява този последният на някакъв ангел, слязъл от небесата за изправление на останалите човеци? А другият не е ли подобен на някакво дете, което събира всичко без цел и смисъл, отколкото на възрастен?

Ако пък даже и законното придобиване на богатство е тъй достойно за смях и е знак на крайно безумие, как няма да бъде наречен най-нещастен от всички този, който още и неправедно събира богатства? Ако и сега той е достоен за велик смях, за какви сълзи ще бъде достоен неговият живот след смъртта, когато към това ще се прибавят геена и лишението от царството?

10. Да разгледаме, ако желаеш, и друг вид добродетел. Нека да си представим друг човек – могъществен, заповядващ на всички, облечен във велик сан, имащ и блестящ глашатай, и великолепен пояс, и жезлоносци, и голямо число слуги. Не ти ли се вижда всичко това

велико и желано? Сега на този човек да противопоставим друг: незлобив, кротък, смирен и великодушен; нека да го оскъбят, бият, а той нека да понася търпеливо и да благославя тези, които постъпват по такъв начин с него. И тъй, кажи ми: кой е достоен за учудване – този ли, надменният и надутият ли, или този, униженият? Не се ли уподобява последният на небесните безстрастни сили, а онзи – на надут мехур, или на човек, който страда от водянка и силна подпухнатост? Не е ли подобен онзи на духовен лекар, а този на смешно дете, което надува страните си?

Пък и с какво ти, човече, се гордееш? С това ли, че се возиш във висока колесница? Или с това, че те возят впрегнати мулета? Какво пък има от това? Това става и с камъните. Или с това, че си облечен в красиви грехи? Но погледни на този, който вместо в грехи, облечен е в добродетел – и ще видиш, че ти си подобен на гниеца трева, а той пък е подобен на дърво, което принася чуден плод и доставя голямо удовлетворение на зрителите. Ти носиш на тебе си храна за червеите и молците, които, ако те нападнат, скоро ще ти съблекат това украшение (тъй като грехите са храна за червеите, а златото и среброто – земя и прах; да, земя – и нищо повече). Украсеният пък с добродетел има такава греха, която не само молец, но и самата смърт не може да повреди. И това е напълно справедливо: добродетелите на душата нямат земно начало, но са духовен плод и не подлежат на изяждане от червеите. Тези грехи се тъкат на небето, дето няма ни молци, ни червец, нито пък нещо подобно.

И тъй, кажи ми, кое е по-добре: богат ли да бъда, или беден? В слава ли да бъда, или в унижение? Да имам ли изобилие, или да търпя глад? – Разбира се, по-добре е да бъда с чест, да имам изобилие и богатство. И тъй, ако ти искаш самите вещи, а не само названията, остави земята и всичко, което се намира на нея, и се

пресели на небето. Всичко тукашно е само една сянка, а тамошното неподвижно, непоколебимо, и от никого не може да бъде похитено. И тъй, нека да търсим небесното с всяко старание, за да можем и от тукашните безпокойства да се освободим, и като приплуваме към онова тихо пристанище, да се явим с велик товар и неизразимо богатство от милостиня. О, дано всички ние достигнем това пристанище и богатство чрез благодатта и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава во веки веков.

Амин!

Гл. VII, ст. 21–27

„Не Всеки, който ти казва: Господи, Господи! ще влезе в царството небесно, а оня, който изпълнява Волята на Моя Отец небесен.“¹

1. Защо Спасителят не казал: който върши Моята Воля? – Заради това, че отначало било достатъчно, щото и първата мисъл да се възприеме от слушателите; а последната била твърде висока за тяхната слабост. Но в първата мисъл се съдържа и последната. При това трябва да се каже и това, че волята на Сина не се различава от волята на Отца. Но тук, струва ми се, Спасителят засяга главно иудеите, които поставяли всичко в догматите, а за живота никак не се грижели. Заради това и ап. Павел ги изобличава, като казва: *„Ето, ти се казваш иудеин, а на закона се облягаш, и с Бога се хвалиш, и знаеш Волята Му.“²* Но от това за тебе няма никаква полза, щом това не се вижда от живота и делата ти. Все пак Христос не се спрял на указаните думи, но казал още много повече: *„Мнозина ще Ми кажат в оня ден: Господи, Господи, не в Твое ли име пророчествувахте?“³* Т.е. не само този се лишава от царството небесно, който има вяра, а за живота нехае; но еднакво ще бъде отстранен от свещените врата и този, който чрез вярата извършил даже много знамения, но нищо добро не направил. *„Мнозина ще Ми кажат в оня ден: „Господи, Господи, не в Твое ли име пророчествувахте?“*

Виждаш ли как Спасителят незабелязано въвеж-

¹ Мат. 7, 21.

² Рим. 2, 17, 18.

³ Мат. 7, 22.

да вече и Своего собствено лице и като завършил цялата беседа, обявява Себе си за съдия? Че наказание ще постигне грешниците, това Той по-рано разкри; а кой ще наказва, това Той разкрива вече тук. Обаче не казал пряко: „Аз ще наказвам, но – „мнозина ще Ми кажат“, чрез което внушава същото. Действително, ако Той сам не беше Съдия, как щеше да каже на слушателите: „и тогава ще ил кажа открито: никога не съм ви познавал“, – т.е. не само през време на съда, но даже и тогава, когато вие сте вършили чудеса. Заради това Той и на учениците Си казвал: „Не се радвайте на това, че духовете ви се покоряват; а радвайте се, че имената ви са написани на небесата.“¹

Пък и навсякъде Той заповядва да имаме голяма грижа за живота. Невъзможно е, щото човек, който води добродетелен живот и е свободен от всички страсти, да бъде някога презрян; макар и да му се случи да падне в заблуждение, Бог веднага го привлича към истината.

Но някои казват, че посочените от Спасителя човеци затова няма да получат спасение, че изповядват притворно Господа. Ако това е така, тогава Спасителят говори против Своята цел. Действително, Той иска тук да покаже, че вярата без дела не значи нищо; като разширява по-нататък тази мисъл, Той прибавя и чудесата, като показва с това, че не само вярата, но даже и чудесата не принасят никаква полза на този, който ги извършва, ако няма добродетел. Ако пък човеците, за които става дума, не са вършили чудеса, Христос не би споменал тук никак за чудесата; от друга страна, и те самите не биха гръзнали да Му говорят през време на съда за чудесата. Пък и самият техен отговор, и това, че те говорят във форма на въпрос, показва, че те действително са вършили чудеса. Тъй като те виждат края, свършено противен

¹ Лук. 10, 20.

на тяхното очакване, и след като тук заради своите чудеса били за всички предмет на учудване, а там виждат себе си определени за наказание, те като че ли в изумление и учудване казват: „Господи, не в Твое ли име пророчествахте?“ Как сега Ти се отвърщаш от нас? Какво значи този странен и неочакван край?

Но нека те се удивляват за това, че, като са направили толкова чудеса, били подхвърлени на наказание; ти пък не се учудвай. Всичката тази благодат не била нищо друго, освен дар на Този, Който я дал, а те от себе си нищо не привнесли, заради което и справедливо се наказват, доколкото станали неблагодарни и нечувствителни към Този, Който ги така почел, че им дал, макар те и да били недостойни, благодатта на чудотворството.

Нима те, ще кажеш, като вършили нечестиви дела, заедно с това извършвали и чудеса? На това някои отговарят, че те през времето, когато чудодействали, не постъпвали нечестиво, а след това вече се развъртили и вършили престъпления. Но това също напълно противоречи на целта на Спасителя; Той искал да покаже, че нито вярата, нито чудесата значат нещо, без добродетелния живот. Същото и ап. Павел казва: „*Да имат... такава сила вяра, че да тога и планини да претестят – щот любов нямат, нищо не сът.*“¹

Кои са пък тези, ще запиташ, които Иисус Христос, въпреки техните чудотворения, смята достойни за мъчение? Мнозина от вярващите получили дарове: такъв бил този, който изгонвал демони, без да бъде последовател на Христа; такъв бил и Иуда, защото и той, като бил зъл, имал дар на чудотворство. Същото може да се намери и във Ветхия завет, т.е., че благодатта често пъти действала чрез недостойни, за благо на другите. Тъй като не всички били способни

¹ I Кор. 13, 2.

към всичко, но едни живеели непорочно, а нямали такава вяра, други пък напротив, Господ побуждал както първите чрез последните да проявяват Велика вяра, така и последните чрез този неизразим дар призовавал към изправление.

2. Ето защо и Господ давал благодат в голямо изобилие. *„Много чудеса правехте“*, казват те. Но *„тогава ще им кажа открито: никога не съм ви познавал“*¹, т.е. сега те смятат себе си за Мои приятели, а тогава ще узнаят, че Аз съм им дарил благодатта не като на приятели. И защо да се учудваме на това, че Той дал благодатни дарове на човеци, които били повярвали в Него, но нямали живот, съгласен с вярата, щом Той проявява Своите действия и в тези, които нямали нито едното, нито другото? Така Валаам бил чужд на вярата и на добродетелния живот, и все пак благодатта действала в него за устройството на спасението на другите. Фараон бил същият, но все пак и нему Бог показал бъдещето.² На Навуходоносора, най-беззаконния човек, също открил това, което щяло да се случи след изминаването на много родове; също и на неговия син, който със своето нечестие надминал баща си, открил бъдещето – и всичко това вършил за проява на чудните велики дела на Своя промисъл.³

И тъй, понеже и тогава, в началото на евангелската проповед, били нужни много доказателства за Христовата сила, поради това и мнозина от недостоините получили дарове. Обаче те от такива чудеса не получили за себе си никаква полза, а само си навлекли още по-голямо наказание. Заради това и Спасителят произнесъл към тях страшните, думи: *„Никога не съм ви познавал.“* Значи мнозина Той още тука ненавижда и се отвърща от тях преди настъпването на съда.

¹ Мат. 7. 22, 23.

² Бит. 41.

³ Пан. 2, 3.

И тъй, възлюблени, нека да се страхуваме и да приложим Всичкото си старание за своя живот, и да не мислим, че ние, като не вършим сега чудеса, заради това имаме по-малко богатост. От чудесата ние нищо няма да спечелим, както също нищо няма да загубим, ако не ги вършим; достатъчно ще бъде за нас само да се грижим за всяка добродетел. За чудесата ние сами ставаме длъжници пред Бога, а за живота и делата имаме Бога за длъжник.

И тъй, когато Спасителят вече Всичко свършил и предложил изчерпателната беседа за добродетелта, заедно с това показал и разните видове на тези, които я приемат в себе си само на лице: едни от тях, за да се покажат, постят и се молят, други се разхождат в овчи кожи, трети пък, които Той нарекъл свини и кучета, я чернят. Като показва накрай колко полезна е добродетелта и в тукашния живот, и колко вреден е порокът, казва: *„Всеки, който слуша тия Мои думи, ще оприлича на благоразутен тъж.“*¹ Вие сте слушали какви наказания ще претърпят тези, които не пазят Неговите думи, макар и да са вършили чудеса. Сега вие трябва да знаете и това, с какви блага ще се наслаждават не само в идващия век, но и в сегашния тези, които се покоряват на всички Негови думи: *„Всеки, който слуша тия Мои думи и ги изпълнява, казал Той, ще оприлича на благоразутен тъж.“*

Виждаш ли как Той разнообразява Своята реч? Веднъж казва: *„Не Всеки, който Ми казва: Господи, Господи“,* и с това открива Самия себе си; друг път пък казва: *„който изпълнява волята на Моя Отец небесен“;* трети път представя Себе си за Съдия: *„мнозина ще Ми кажат в оня ден: Господи, Господи! не в твое ли име пророкувахте? –* и ще кажа: *„не съм ви познавал“ –* Накрай тук пак показва, че Той има власт над всички, поради което и казва: *„Всеки, който слуша тия*

¹ Мат. 7, 25.

Мои думи. “Тъй като Той вече всичко разказал относно бъдещето, като споменал и за царството, и за неизразимата награда, и за утешението, и за всичко останало, на това подобно – след всичко това, като желае и тука да достави на Своите слушатели плодове, показва, колко силна е добродетелта и в сегашния живот. В какво пък се състои тази сила на добродетелта? – В това, че с нея човек живее безопасно, не се разколебава от никакви нещастия, стои по-високо от всички гонители. Що може да се сравни с това? Това не може да придобие даже украсеният с диадема, а добродетелният го достига. Само добродетелният притежава в изобилие такава безопасност и в бездната на сегашния живот се наслаждава от велика тишина. И наистина, за учудване е това, че той ни най-малко не се колебае не само в добро време, но и във време на жестока буря, при голям смут и при постоянни изкушения. *„Заваля дъжд и придадоха реки, казва Спасителят, и духнаха ветрове, и напяха на тая къща, и тя не рухна, защото бе основана на камък.“*¹ Тук Той с думите дъжд, реки и ветрове образно нарича човешките нещастия и страдания, като: клевети, беди, скърби, смърт, гибел на ближните, оскърбления от другите и всяко друго зло, каквото може да съществува в сегашния живот. Но душата на праведния, казва Той, от нищо не се побеждава. Причината за това е тази, че тя е основана на камък. Камък тук Христос нарича твърдостта на Своего учение. И наистина, Неговите заповеди са много по-твърди от камък; с помощта на тях праведникът застава по-високо от всички човешки вълни, защото, който пази старателно тези заповеди, побеждава не само гоненията на човеците, но и дяволските замисли.

3. Че казаното е не само едни голи думи, за това свидетел е Иов, който останал непоколебим при всички дяволски замисли. Това могат да удостоверят и апосто-

¹ Мат. 7, 25.

лите, които, въпреки това, че върху тях били насочени всички вълни на Вселената, на народите и тираните, на техните (съплеменници) и на чуждите, на демоните и дявола, въпреки всички хитри замисли против тях, стояли по-твърдо от камък, и всички удари отбили. И тъй що може да бъде по-блажено от такъв живот? Него нищо не може да ни даде – нито богатството, нито телесната сила, нито славата, нито могъществото, нито нещо друго, а само едното обладаване на добродетелта. Освен добродетелния живот невъзможно е да се намери някакъв друг, който да бъде свободен от всички злини. Свидетели на това сте вие – вие, които виждате бедите и в царските чертози, и смутовете, и недоволствата в къщите на богатите. Но с апостолите не се случило нищо подобно на това.

Как? Нима с тях нищо такова не се случило? Нима не се е случило с тях някакво нещастие? Не – това именно е по-удивително от всичко, че те били похвърляни на много беди, много бури се носили над тях и все пак всичко това ни най-малко не поколебало тяхното мъжество и не ги хвърлило в малодушие, но те, като се сражавали без никаква външна помощ, превъзможнали и победили всичко. По същия начин и ти ще победиш всичко, ако пожелаеш старателно да изпълняваш Христовите заповеди. Достатъчно ще бъде за тебе само да се оградиш с тези мъдри наставления, и тогава нищо не ще може да те опечали. Каква вреда може да ти причини този, който поиска да коварства против тебе? Ще ти отнеме имота ли? Но още преди неговите заплахи на тебе е заповядано да презираш богатството и толкова да се отвращаваш от него, щото никога да не се молиш на Господа за нещо подобно. Ще те хвърли в тъмница ли? Но още преди тъмницата на теб е заповядано така да живееш, че да се разпънеш за целия свят.¹ Ще те злослови ли? Но Хрис-

¹ Гал. 6, 14.

мос те освободил и тука от скръбта, щом и без труд от тебе, само за незлобие, ти обещава велика награда и те е направил тъй чужд на досадата и огорчението, че даже ти е заповядал да се молиш за враговете. Ще те гони ли, и с безчислени злини ли ще те обкръжава? Но със самото това Той ще ти изплете блестящ венец. Ще те убива ли и ще те коли ли? И чрез това също ще ти принесе най-голяма полза, доколкото ти подготвя мъченически награди, ускорява твоя път към спокойното пристанище, доставя ти случай да получиш по-голямо въздаяние и ти съдейства да се освободиш от всеобщия съд. Това именно е по-удивително от всичко, че злите човеци не само не вредят на тези, на които се стараят да вредят, но чрез това ги правят даже още по-славни.

Що може да се сравни с благомото, което ние получаваме, когато изберем такъв живот – когато изберем само добродетелния живот? Като казал, че пътят на добродетелта е тесен и скърбен, Спасителят, за да ободри слушателите Си към труд, веднага посочва на този път великата безопасност и великата наслада, а пък на противния път – голямата опасност и вреда; със споменатите сравнения Той именно показал както наградите за добродетелта, така и въздаянията за порока. Каквото аз винаги съм казвал, ще кажа и сега: Спасителят изгражда навсякъде спасението на слушателите по двояк начин: и чрез ревността към добродетелта, и чрез ненавистта към порока. Тъй като щели да се появят такива, които, макар да проявяват уважение към думите на Спасителя, но няма да доказват това с дела, Той предварително заплашва такива човеци с думите: макар казаното и да е добро, но едното слушане не е достатъчно за спасението; нужно е още покорство, изразено чрез дела, и в това именно се заключава същността на всичко.

И тук Той завършва Своята реч, като остава

слушателите в голям страх. Както към добродетелта Спасителят ги подбуждал не само чрез бъдещи блага, като указва на царството, небесата, неизразимата награда, утешението и на други безчислени блага – но и чрез сегашни, като указва на твърдостта и непоколебимостта на камъка, – така Той и от порока отклонява не само чрез страха от бъдещите последици, като говори за гървото, което трябва да бъде отсечено, за неугасимия огън, за затворения Вход в небесното царство, а също и с думите: *„не сът ви познава“*, но и чрез сегашни бедствия, представени под образа на срутването на къща. Заради това Той употребил по-изразителна реч, като я облякъл във форма на притча. Ако Спасителят би казал просто, че добродетелният е непобедим, а порочният скоро изнемогва, Неговата реч нямаше да има такава сила, каквато тя сега има, когато за изразяване на Своята мисъл Той употребил камък, къща, реки, гъжд, ветрове и друго подобно. *„А Всеки, който слуша тия Мои думи, и ги изпълнява, ще заприлича на глупав човек, който си съгради къща на пясък.“*¹ Справедливо нарекъл Спасителят такъв човек безразсъден. Действително, кой може да бъде по-безразсъден от този, който строи къща на пясък, употребява труд, но плод и спокойствие не получава, а вместо това понася наказание? А че и преданите на порока се трудят, това на всекиго е известно. И хищникът, и прелюбодеецът, и клеветникът понасят много труд и безпокойства, за да изпълнят своето нечестие; но от този труд те не само че не получават никаква полза, но претърпяват още и голяма вреда. Така и ап. Павел, като наемква на това, казва: *„Който сее в плътта си, от плътта ще пожъне тление.“*² На такъв сеяч са подобни и тези, които строят на пясък,

¹ Мат. 7, 26.

² Гал. 6, 8.

т.е. на блудство, на разкош, на пианство, на гняв и на Всичко порочно.

4. Такъв бил Ахав, но не такъв Илия. Като противопоставим на порока добродетелта, ние с това ще видим по-добре разликата между тях. Илия построил своята къща на камък, а Ахав на пясък, и заради това, макар и да бил цар, страхувал се и треперел от пророка, който имал само една греха от овча кожа. Такива били иудеите, но не такива апостолите. Заради това последните, въпреки своята малочисленост и затварянето им в тъмница, проявявали твърдостта на камъка; иудеите при всичкото си множество и въоръжение проявявали слабостта на пясъка, и казвали: „*Какво да правит с тия човеци?*“¹ Виждаш ли, че в недоумение се намират не задържаните и свързаните, а тези, които ги задържали и свързали? Така и трябвало да бъде. Тъй като иудеите построили всичко на пясък, заради това те били и по-слаби от всички. Това също било причината те да кажат още: какво правите, нима искате „*да дойде върху нас кръвта на тоя човек?*“² Защо ти така говориш? Ти измъчваш, и сам пък се страхуваш? Ти гониш и сам пък се ужасяваш? Ти съдиш, и сам пък трепериш? Ето колко безсилен е порокът! Но апостолите така не говорили, а казвали: „*Ние не можем да не говорим за това, що сте видели и чули.*“³ Виждаш ли техният висок дух? Виждаш ли камъка, който се нагсмива на вълните? Виждаш ли непоколебимия дом?

И още по-удивително е това, че апостолите, не само че не се страхували от всички вражески нападения, но ставали още по-смели и извиквали у своите врагове голямо безпокойство. Този, който удря в диамант, сам се порязва; този, който върви против ръжена, сам се набожда и получава тежка рана. Също

¹ Деян. 4, 16.

² Деян. 5, 28.

³ Деян. 4, 20.

така и този, който напада върху добродетелите, сам се подхвърля на опасност. Порокът е толкова по-слаб, колкото повече се въоръжава против добродетелта. И както този, който покрива огън с грехата си, не угасява пламъка, а изгаря грехата си, така и този, който гони добродетелите, притеснява ги и ги свързва във вериги, чрез самото това ги прави още по-славни, а самия себе си погубва. И наистина, колкото повече нещастия претърпяваш, като водиш строг живот, толкова по-силен ставаш; колкото повече се придържаш от мъдростта, толкова по-малко нужди ще имаш, а колкото по-малко нужди имаш, толкова повече крепнеш и всички превъзхождаш.

Такъв бил и Йоан (Кръстител), поради което никой не могъл да го опечали; напротив, той опечалил Ирода. Йоан, без да има нищо, въстанал против властелина; а последният, облечен в диадема, багреница и други безбройни украшения, трепери и се страхува от лишения от всичко; той даже не можел да гледа без ужас на отсечената негова глава. А че Ирод и след смъртта на Йоана имал силен страх, чуй, какво говори: това е Йоан, който аз убих.¹ Думата „убих“ показва, че Ирод не се гордее с това, но укротявал своя страх и подбуждал своята неспокойна душа да си припомни, че той убил Йоана.

Добродетелта е толкова силна, че и след смъртта е по-могъща от живите. Заради това още когато Йоан бил жив, дохождали към него човеци, които имали голямо богатство, и го питали: *какво да правим?*² Вие имате толкова много и искате да узнаете пътя към вашето щастие от този, който няма нищо! Богатите – от бедния! Воините – от този, който няма мал даже и къща!

Такъв бил и Илия, заради което и той говорил с

¹ Лук. 9, 9.

² Лук. 3, 10.

такава смелост към народа. Иоан казвал: „*рождби ехиднини!*“¹ – а Илия: „*Още ли ще куцате на две колена?*“² Илия казвал: „*ти си убил, и още стъпваш в наследство!*“³ – а Иоан: *не бива да иташ жената на Филипа, твоя брат!*⁴ Виждаш ли камъка, виждаш ли, как къщата, построена на пясък, се леко срутва? Как леко тя отстъпва на нападенията от страна на стихииите? Как леко се разклаща, макар да принадлежи на Царя, макар на народа, макар на властелина? Пророкът прави своите последователи най-безразсъдни; и къщата, построена на пясък, се разпада не просто, а с велики бедствия. „*И срутването ѝ беше голято*“⁵, казва Спасителят. И наистина, тука опасността заплашва не маловажни неща, но душата, и при това с лишение от небето и небесните блага.

Но и преди това порочният ще води най-нещастен живот, съпроводен от непрестанни скърби, страх, грижи и силни безпокойства, на което Премъдрият, като указва, говори: „*Нечестивецът бяга, когато никой не го гони.*“⁶ Действително, такива човеци треперят от сенките, погодират приятелите, враговете, слугите, познати и непознати, и по такъв начин преди вечните мъки, още тука търпят най-жестоко мъчение. Като показва всичко това, Христос казва: „*и срутването ѝ бе голято*“. По такъв начин, като убеждава силно и със сегашни бедствия най-упорито невярващите да избягват порока. Той извел необходимото заключение от Своите блага заповеди. Макар словото за бъдещето да е по-важно, но човеци, със закоравяло сърце, изobraжението на сегашното може по-силно да

¹ Мат. 3, 7.

² III Цар. 18, 21.

³ III Цар. 21, 19.

⁴ Мат. 14, 4.

⁵ Мат. 7, 27.

⁶ Притч. 28, 1.

обуздае и да отклони от порока. Заради това и Спасителят заключил Своята проповед с такова изображение; така, ползата от изпълнението на Неговите заповеди ще бъде за слушателите по-чувствителна. И тъй, като знаем всичко това, както сегашното, така и бъдещето, да избягваме порока и да поревнуваме за добродетелта, за да не се трудим напразно и без награди, но да се насладим и в сегашния живот от безопасността, и в бъдещия да станем участници на славата, с която всички ние да се сподобим чрез благодатта и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки веков.

Амин!

Гл. VII, ст. 28. Гл. VIII, ст. 4

„И когато Иисус свърши тия думи, народът се чудеше на учението Му.“¹

1. Би следвало, като се съди по важността на предложените заповеди и по висотата на повеленията, народът да скърби и да дойде в малодушие; но Учителят имал такава сила, че Той мнозина пленил и привел в най-голямо учудване, и със сладостта на Своите думи убедил слушателите да не отстъпват от Него и тогава, когато престане да говори. Даже и тогава, когато Той слязъл от планината, слушателите все още не се отдалечавали, но всички вървели подир Него; ето каква голяма любов Той им внушил към Своите думи! Но те повече от всичко се учудвали на Неговата власт, тъй като Той говорил Своята реч не от лицето на друго, подобно на пророка Моисея, но навсякъде показвал, че Сам има власт. Така, като предписвал закони, Той постоянно прибавял: „Аз пък ви казвам“, и като напомнял за последния ден, представял Себе си за съдия, както относно наказанията, така и относно наградите. Всичко това, както изглежда, би трябвало да приведе слушателите в смущение. Действително, ако книжниците хвърляли на Иисуса Христа камъни и Го изгонвали тогава, когато Той вече със самите дела доказвал Своята власт, как не би се съблазнил народът сега, когато Той само с едни думи доказвал тази власт и особено когато тези думи били казани в самото начало, преди още да покаже на опит Своята сила? И все пак с народа нищо такова не се случило. Така, когато сърцето и умът имат добро разположение, тогава те леко се убеждават с думите на истината. Ето защо

¹ Мат. 7, 28.

книжниците се съблазнявали и тогава, когато знаменията възвестявали за Неговото могъщество; а сегашните слушатели, като внимавали само на Неговото учение, покорявали се и следвали подир Него.

Това дава да се разбере и евангелистът в своите думи: „*подире Му тръгна тножество народ*“¹, т.е. тръгнали след Него не някои от началниците и книжниците, но само тези, които били чужди на лукавството и имали искрено разположение. От цялото евангелие може да се види, че само тези последните се прилепнали към Него. Така и когато Той говорил, те безмълвно Го слушали и нищо не прибавяли към думите Му, не ги прекъсвали, не Го изкушавали и не търсили случаи да Го хванат, подобно на фарисеите; и след свършването на проповедта те с удивление следвали подир Него.

Обърни внимание на мъдростта на Владиката, с какво разнообразие Той изтъква ползата за слушателите, като преминава ту от чудесата към думите, ту от думите към чудесата. Преди да възлезе на планината, Той излекувал мнозина, като прокарял чрез това пътя към проповедта; и след свършването на тази продължителна беседа пак се възвръща към чудесата, за да потвърди със самото дело казаното от Него. Понеже Той учил „*като такъв, който има власт*“², за да не би този начин на Неговото учение да сметат за изпълнен с пустославие и високомерие, Той потвърждава същото и с дела, и, като такъв, който има власт, изцелява болести, щото тези, които Го виждали да учи по такъв начин, да не се смутят тогава, когато Той със същата власт извършвал и чудеса.

¹ Мат. 8, 1.

² Мат. 7, 29.

Гл. VIII

„А когато слезе от планината... приближи се един прокажен, кланяше Му се и казваше: Господи, ако искаш, можеш да ме очистиш.“¹

Голямо е благоразумието и вярата на дошлия! Той не прекъснал учението, не се постарал да се промъкне през събранието, но дочакал удобното време и се приближава вече тогава, когато Христос слязъл от планината. И не просто, но с голяма горещина и както говори друг евангелист, като *„пада пред него на колене“²*, моли Го, моли Го с искрена вяра и с подobaващи за Него мисли. Действително, прокаженият не казал: ако помолиш Бога, или: ако Му се помолиш – но Всичко възлага на Него, предоставя излекуването си на Неговата Воля и свидетелства по такъв начин за Неговата Висша Власт.

А какво ще бъде, ако мнението на прокажения, възразят някои, е погрешно? В такъв случай Христос бил длъжен да го опровергае, изобличи и изправи. Но направил ли Той това? Не, напротив, Всички думи на прокажения Той подкрепя и потвърждава; заради това именно не казал: очисти се, но – *„искат, очисти се!“³* – тъй че това понятие за могъществото на Христа става вече не мнение на прокажения, но мисъл на самия Христа. Апостолите не говорили така. Как пък? – Когато целият народ се учудвал, те казвали: *„какво сте се вгледали в нас, като че ли със своя сила или благочестие сте направили това да ходи?“⁴* Господ пък, макар често със скромност да говорил, и при това много та-

¹ Мат. 8, 1–2.

² Марк. 1, 40.

³ Мат. 8, 3.

⁴ Деян. 3, 12.

кова, което е по-ниско от Неговата слава, но тука, за да утвърди мисълта за Своео могъщество, Той казва пред слушателите, учудени от Неговата власт: „Искам, очисти се!“ Макар Той по-рано да вършил много и велики чудеса, но както е известно, по такъв начин никога не е говорил.

2. Но тука, за да потвърди мнението както на прокажения, така и на целия народ за Своята власт, Той прибавил: „искам“ – и не оставил Своята дума без изпълнение, а я потвърдил с последвалото веднага дело. Ако Той би казал нещо невярно и би произнесъл богохулство, делото би трябвало да се разруши. Но сега природата, като получила заповед, покорява се, и се покорява с нужната и даже по-голяма скорост от тази, за която евангелистът говори. Думата „веднага“ не изразява скоростта, с каквато делото се извършило.

По-нататък, Спасителят не казал просто: „искам, очисти се“, но и „като протегна ръка, докосна се до него“¹, което заслужава особено изследване. Защо Спасителят, като го очисти с искане и дума, се още докоснал с ръка? На мене се струва, не за друго, а затова, да покаже, че Той не е подчинен на закона, но стои по-високо от него, и че за чистия няма нищо нечисто. Така, Елисей даже не погледнал на Неемана, – и даже тогава, когато узнал, че той, като не отишъл при Неемана и като не се докоснал до него, със самото това го привел в съблазън, и тогава, като спазвал строго закона, сам останал вкъщи, а него изпратил да се измие на Йордан. Но Владиката за доказателство, че Той изцелява не като раб, а като Господ – докосва се. Ръката с докосването си го показата не станала нечиста; напротив, тялото на прокажения станало чисто от светата ръка. Христос дошъл да излекува не само телата, но и душите да възведе към истинската мъдрост. Както, като въвежда високия закон за без-

¹ Мат. 8, 3.

различната храна, не запрещава да се яде с неизмити ръце, така и тука научава, между другото, че трябва да се грижим за душата и, като оставим външните очиствания, да я очистим както трябва и да се боим само от душевната проказа, която е грехът. Телесната проказа ни най-малко пречи на добродетелта. Той сам пръв се докосва до прокажения и никой не Го обвинява. Съдът бил безпристрастен и зрителите не били обхванати от завист. Заради това те не само че не понизили чудото, но и с удивление го признали за истинско, като били възбудени от благоговение към Него с непоколебима сила – и от Неговото учение, и от делата Му.

По-нататък, като излекувал тялото на прокажения, Христос заповядал да не разказва за това на никого, но да се покаже на свещеника и да принесе дар, *„който е заповядал Моисей, тях за свидетелство“*¹. Някои твърдят, че Спасителят му заповядал да не разказва никому нищо поради причината, да не би да започнат с коварно намерение да изследват, действително ли прокаженият се очистил от проказата. Но да се мисли по такъв един начин е твърде безразсъдно. Прокаженият бил очистен не заради това, щото очистването да бъде съмнително; не, Христос заповядал на прокажения да не разказва на никого, за да предпази от пустославие и честолюбие. Макар Иисус и да знаел, че прокаженият няма да послуша, а ще възвести за благодетеля, но все пак върши Своего.

Защо пък Той, ще запиташ ти, на други места заповядва на изцерените да разказват за своето изцеряване? С това Той не противоречи на Себе си, но ги научава да бъдат благодарни, защото и в такива случаи Той не заповядвал да прославят Самия Него, но да въздават слава на Бога. Чрез прокажения, за когото

¹ Мат. 8, 4.

сега се говори, Спасителят ни предпазва от гордост и пустославие, а чрез другите ни внушава чувство на признателност, и ни научава във всички дела да възнасяме хвала на Господа. Тъй като обикновено човеците, като са обхванати от силна болест, спомнят си за Бога, а като получат изцеляване от нея, се предават на безгрижие – Той, като заповядва и през време на болестта, и през време на здравето, да имаме в мисълта си непрестанно Господа, казва: „*Въздай Богу слава.*“¹

Защо Спасителят заповядал на споменатия прокажен да се покаже на свещеника и да принесе дар? – За да изпълни закона, Сам Той както не навсякъде го нарушавал, така и не навсякъде го изпълнявал, но понякога постъпвал така, а понякога – иначе. Той не спазвал закона, за да прокара път към бъдещата висша мъдрост; спазвал го пък, за да обуздае за известно време безсрамния език на иудеите и да слезе към тяхната слабост. И чудно ли е, че Христос постъпвал така в самото начало на Своего благовестие, когато и апостоли-те, като получили заповед да идат към езичниците, да отворят вратата на евангелското учение за цялата Вселена, да отменят закона, да обновят заповедите и да прекратят всичко древно – показват се понякога, че изпълняват закона, а понякога – че го престъпват?

Но, ще кажеш ти, как могат думите: „*покажи се на свещеника*“, да се отнасят към спазването на закона? И твърде много се отнасят. Древният закон изисквал, щото очистеният прокажен да не дава сам на себе си удостоверение за очистването си, но да се яви пред свещеника за доказателство на своето очистване, и щото по решение на свещеника да се приеме в числото на чистите. Докато свещеникът не обявявал, че прокаженият се е очистил, дотогава последният оставал още с нечистите, въвн от лагера. Заради

¹ Иоан. 9, 24.

това и Спасителят казал: „Покажи се на свещеника и принеси дара, който е заповядал Моисей.“¹ Не казал: принеси дар, който аз ти заповядвам, но за известно време отправя към закона, за да загради по такъв начин при всички случаи устата на иудеите – именно да не кажат, че Той нарушава властта на свещениците; Той сам извършил делото, а тях определил да бъдат съдии на Неговите чудеса. По такъв начин думите на Христа съдържат в себе си следната мисъл: Аз не само не искам да се противя на Моисей, или на свещениците, но още заставам благодетелстваните от Мене да им се подчиняват.

3. Но какво значат думите: „*тям за свидетелство*“?² – Тям за изобличение, за обвинение и за доказателство, ако те не поискат да се вразумят. Именно, когато те кажат: ние Го преследваме като съблазнител и като измамник, като богопротивник и законпрестъпник – тогава, казва Христос, ти засвидетелствай за Мене, че Аз не съм престъпник на закона, защото като те излекувах, изпращам те към закона и съда на свещениците; а да постъпва по такъв начин е свойствено на този, който почита закона, уважава Моисей и не се противи на древните постановления. Ако пък такова спазване на закона не могло да им достави никаква полза, тогава от тука още повече трябва да се заключава за Неговото уважение към закона, тъй като Той, макар и да предвиждал, че те от този случай ни най-малко няма да се възползват, все пак изпълнил всичко това, което зависело само от Него. А че Той предвидил това, вижда се от Неговите думи; Той не казал: за тяхно изправяне, или за научаване, но: „*тям за свидетелство*“, т.е. за обвинение, за изобличение и за доказателство на това, че Аз направих всичко за тебе; и макар Аз да съм предвидил, че те

¹ Мат. 8, 4.

² Мат. 8, 4.

няма да се изправят, но, като не обръщам внимание и на това, Аз не оставих неизпълнено това, което бях длъжен да направя, а те останаха да пребъдват в своето нечестие.

По същия начин и на друго място Спасителят казва: „*Ще бъде проповядвано това евангелие... по цяла вселена, за свидетелство на всички народи: и тогава ще дойде краят*“¹, т.е. за свидетелство на всички народи, които няма да послушат, няма да повярват. Защо пък, ще Му кажат, да се проповядва на всички, щом не всички ще повярват? – Заради това, отговаря Той, щото да се види, че Аз от Своя страна изпълних всичко, което се отнася до Мене, и щото след това никой да не би могъл да Ме обвинява в това, че той не е чул. Самата проповед ще свидетелства против такива и те не ще могат да кажат: ние не сме слушали, че словото на благочестието ще премине по всички краища на вселената.

Така и ние, като си припомваме това, да изпълняваме от своя страна всичко по отношение на ближните и винаги да благодарим на Бога. Престъпно би било, ако ние, наистина, като се наслаждаваме от Неговите благодеяния, не изповядваме Неговата благодат, когато това изповядване освен това ни принася голяма полза. Не Той, разбира се, се нуждае в нещо от нас, но нам е нужно всичко от Него. Благодарността нищо не Му прибавя, а в това време тя нас приближава към Него. Ако ние, като си припомваме благодеянията на хората, възпламеняваме у нас по-голяма любов към тях, още повече тогава, като си припомваме постоянно благодеянията на Господа към нас, ще бъдем усърдни към Неговите заповеди. Заради това и ап. Павел казва: „*благодарни бъдете*.“² Помненето на благодеянието и непрестанното благодарение е най-

¹ Мат. 24, 14.

² Колос. 3, 15.

доброто средство да запазим благоразположението към себе си. Ето защо и страшното, и толкова спасително тайнство, извършвано през време на нашите събрания, се нарича *евхаристия* (εὐχαρίστια – благодарение); то служи за възпоминание на много благодеяния и указва на най-важното дело на Божия промисъл, и чрез всичко това ни възбужда към благодарност. Действително, ако рождението на Господа от Девица е велико чудо, и евангелистът с учудване казва: „а *всичко това стана*“¹, тогава къде, кажи ми, да бъде отнесено Неговото заколване за нас? Ако още Неговото раждане се нарича „*всичко това*“, тогава как да се нарече това, че Той бил разпънат и пролял кръвта си за нас, и самия Себе си ни предложил за храна и духовно пиршество? И тъй, нека да благодарим непрестанно на Господа, и нека това благодарение да предшества нашите думи и дела. Нека да благодарим за благодеянията, не само нам оказани, но и на другите; по такъв начин ние ще бъдем в състояние да премахнем завистта, да утвърдим любовта и да я направим най-искрена. Ти вече няма да бъдеш в състояние да завиждаш на другите, на тези, за които благодариш на Господа. Заради това именно и свещеникът през време на предлагането на тази жертва ни заповядва да благодарим на Бога за цялата вселена, за отсъстващите, за намиращите се в храма, за тези, които са били преди нас, и за тези, които ще бъдат след нас. Такова благодарение ни освобождава от земята, преселва ни на небето и ни прави от човещи ангели. И ангелите, като образуват хор, благодарят на Бога за Неговите благодеяния към нас: „*Слава във висините на Бога, възпяват те, и на земята тир, тежду човеците благоволение*.“² А какво отношение, ще кажеш, имат към нас тези, които не обитават на земята и не принадлежат към числото на човеците?

¹ Мат. 1, 22.

² Лук. 2, 14.

Техният пример трябва да бъде за нас особено поучителен. Ние се научаваме да обичаме така своите събрата, че и техните блага да считаме за наши.

4. Заради това и ап. Павел във всички свои послания благодари за благата, дадени на цялата вселена. Така и ние нека непрестанно да благодарим на Бога за своите и за чуждите, за малките и за великите блага. Макар дарът и да е малък, но той е велик, защото е даруван от Бога; или по-добре – нито един от Неговите дарове не е малък, не само затова, че те се дават от Него, но и по самото свое свойство, и като оставям настрана всички останали Божии благодеяния, които по своето множество надминават самия прясък – що може да се сравни с домостроителството на нашето спасение? За нас, Неговите врагове, Бог дал Този, Който бил за Него най-драгоценен – единородния Свой Син; и не само Го дал, но и след даването Го предложил нам още и за храна. Бог сам направил всичко за нас: и дарувал ни Своя Син и ни направил благодарни за това (чрез тайнството евхаристия). Тъй като човек бива обикновено неблагодарен, всичко това, което се отнася до нас, Бог приема на Себе си и извършва. И както на иудеите Той напомнял за Своите благодеяния чрез места, времена и празненства, точно така постъпил и тука, като ни внушава чрез жертвата постоянно да помним Неговите благодеяния.

По такъв начин, никой не се старае да ни направи съвършени, велики и във всичко благодарни, както Бог, Който ни е сътворил. Заради това Той често благодетелства въпреки волята ни, и още по-често – без нашето знание.

Ако пък това ти се вижда чудно, аз ще ти покажа как това се изпълнило не над някой неизвестен, но над блажения Павла. Този блажен мъж, като премного бедствал и страдал, често молил Бога да отстрани от него изкушенията; но Бог обръщал внимание не на

неговите просби, а на ползата, и като показва това, казва: „*Стига ти Моята благодарат; защото силата Ми се в нетощ напълно проявява.*“¹ Господ, преди още да му открие причината, правил му благодарения, без да се гледа на това, че апостолът не искал и не знаел. И тъй, Велико ли е Неговото искане, когато Той ни заповядва да бъдем благодарни за такава Негова грижа за нас? Нека да Му бъдем покорни и винаги да пазим тази заповед. Нищо така не погубвало чудешите, както тяхната неблагодарност; и нищо друго, освен тази именно неблагодарност, не ги подхвърляло на толкова много и чести бедствия; а което е по-важно от всичко, тя още преди настъпването на тези бедствия, разстроила тяхната душа: „*Надеждата на неблагодарника, казва Премъдрият, ще се разтопи като зитен скреж.*“² Неблагодарността също прави душата безчувствена и мъртва, както студът – тялото. Това произлиза от гордостта и от това, че смятат себе си достойни за благодарения. Смиреният пък ще благодари на Бога не само за богатата, но и за това, което се счита за противно на тях; и каквото той да претърпи, няма да помисли, че го е претърпял незаслужено.

Така и ние, колкото повече преуспяваме в добродетелта, толкова повече ще смиряваме сами себе си, защото и това е велика добродетел. Колкото по-остро е нашето зрение, толкова по-добре познаваме, колко далеч се намираме от небето. По единия начин, колкото повече успяваме в добродетелта, толкова повече се научаваме да познаваме, колко голямо е разстоянието между нас и Бога. А не малка е мъдростта, когато ние съзнаваме какво струваме. Този най-добре познава самия себе си, който счита себе си за нищо. Ето защо и Давид, и Авраам, когато се изкачили на висшата степен на добродетелта, тогава проявили

¹ II Кор. 12, 9.

² Прем. 16, 29.

особено добродетелта смирение: Авраам наричал себе си земя и пепел¹, а Давид – червей². Подобно на тях и всички светии считат себе си за нищожни. Напротив, който се увлича от гордост, той най-малко от всички познава себе си. Заради това и у нас е станало привичка да се говори за горделивия: не познава себе си, не знае себе си. А този, който не знае себе си, ко-го друго ще знае? Както този, който познава самия себе си, познава всичко, така и този, който не знае себе си, не може да узнае и нищо друго. Такъв бил този, който казва: „*Ще издигна престола си по-горе от Божиите звезди.*“³ Като не познал самия себе си, той не знаел и нищо друго.

Но ап. Павел разсъждавал не така: той наричал себе си изверг и последен от човеците, и след толкова много и толкова велики подвизи, извършени от него, не считал себе си даже достоен за апостолско звание.

Нему да ревнуваме и да подражаваме. А ние ще бъдем в състояние да му подражаваме само тогава, когато се освободим от земята и от земните грижи. Наистина, нищо не пренятства толкова на човека да познае себе си, както прилепването към светското; и наопаки, нищо толкова не го подбужда да се прилепва към светски дела, както непознаването на самия себе си. Това непознаване и привързаността към светското зависят едно от друго. Както този, който обича външната слава и силно уважава сегашните блага, колкото и да се старее, не може да познае самия себе си, така, напротив, този, който презира земното, лесно познава самия себе си. А който познава самия себе си, чрез самото това ще преуспява и във всички други добродетели.

И тъй, за да можем да придобием това благозна-

¹ Бит. 18, 27.

² Псал. 21, 7.

³ Ис. 14, 13.

ние, да се освободим от всичко временно, което тъй силно ни възпламенява, и като познаем своята бедност, да проявяваме Всевъзможно смирение и мъдрост, за да получим и сегашните, и бъдещите блага чрез богатостта и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Комуто, заедно с Отца и светия и благ Дух, да бъде слава, сила и чест сега и винаги, и во веки веков.

Амин!

Гл. VIII, ст. 5–13

„А когато влезе Исус в Капернаум, приближи се до Него един стотник, молеше Го и казваше: Господи, слугата ти лежи у дома разслабен и люто страда.“¹

1. Прокаженият пристъпил към Исуса след слизането Му от планината, а този стотник – след влизането Му в Капернаум. Защо нито единият, нито другият не възлезли на планината? Не поради нехайство, тъй като и двамата имали пламенна вяра, но за да не прекъснат Неговото поучение. Стотникът, като пристъпил, казал: *„слугата ти лежи у дома разслабен и люто страда“*. Някои казват, че той за свое оправдание посочил и причината, задето не довел и самия него. Невъзможно било, казват, да се доведе разслабеният, който се мъчил и се намирал при последен дъх. А че слугата се намирал при последен дъх, за това свидетелства ев. Лука: *„беше болен на утиране“*. Но според моето мнение това означава Великата Вяра на стотника, която е много по-голяма от тази, каквато имали тези, които спуснали (разслабения) през покрива. Тъй като той ясно знаел, че е достатъчна само една заповед, за да може лежащият да стане, счел за излишно да го доведе. Какво пък Исус направил? – Това, което по-рано никъде не правил. При всички други случаи Той се съобразявал с желание то на просителите, а тука Сам предварва желанието на стотника и обещава не само да го излекува, но и да дойде в неговия дом. А това прави с цел, за да познаем добродетелта на стотника. Ако Той не беше обещал това, а беше казал: иди, нека твоят слуга да бъде излекуван – тогава ние нямаше да знаем нищо за неговата

¹ Мат. 8, 5–6.

добродетел. Същото, макар по противоположен начин, направил Той и с финикиянката. Тука, без покана, Сам доброволно обещава да иде в дома, за да познаеш ти вярата на стотника и великото смирение. На финикиянката пък отказва дара, и на очакването ѝ като че ли не дава надежда. Като опитен и проникателен лекар Той може от противното да произвежда противно. Така тука Той разкрива вярата на стотника чрез Своего доброволно обещано дохождане, а там вярата на жената – чрез продължителна отсрочка и отказ. Така постъпва Той и с Авраама, като казва: „*Ще скрия ли от Авраама (Моя раб)?*“¹ – за да познаеш ти Неговата любов и грижа за содомците. Така и пратените към Лота се отказват да идат при него, за да узнаеш големината на гостоприемството на този праведник.

И тъй, какво казва стотникът? „*Не съм достоен да влезеш под покрива ти.*“² Нека чуем това ние, които имаме намерение да приемем Христа – пък и сега можем да Го приемем, – да чуем и поревнуваме, и да Го приемем с такова старание. Действително, когато ти приемеш бедния, гладния и голия, приемаш и нахранваш Самия Него. „*Но кажи сато дума, и слугата ти ще оздравее.*“ Виж как и стотникът, подобно на прокажения, има нужното понятие за Христа. И той не казал: призови Бога; не казал: помоли се на Него и Го умилостиви; но само: заповядай. След това, като се страхувал да не би Той поради смирение да се откаже, казва: „*Защото и аз съм подвластен човек и итат мен подчинени войници: едному казват: върви, и отива; и другиму: дойди, и дохожда; и на слугата си: направи това, и прави.*“³ Какво има пък от това, ще каже някой, ако стотникът така мислил? Работата е в това именно, одобрил ли е и потвърдил ли е това Христос?

¹ Бит. 18, 17.

² Мат. 8, 8.

³ Мат. 8, 9.

Хубаво и твърде благоразумно ти говориш. И тъй, да разгледаме това, и ние ще намерим тука същото, каквото се случило с прокажения. Прокаженият казал: „ако искаш“. Ние се уверяваме във властта на Спасителя не само чрез прокажения, но и чрез гласа на самия Христа, защото Той не само че не отхвърлил такова мнение, но още повече го потвърдил; за неговото потвърждение Той прибавил и излишни думи, като казал: „искаш, очисти се“. Също и тука трябва да видим, не се ли е случило нещо подобно. И действително ще намерим, че тук се случило същото. Наистина, когато стотникът казал такива думи и засвидетелствал за властта на Спасителя, тогава Спасителят не само че не го осъдил, но и одобрил, и даже повече от това, че одобрил. Евангелистът не казал, че Спасителят похвалил само думите на стотника, но, като изтъква важността на похвалата, казва, че Той даже се „почудил“; и не само се почудил, но и в присъствието на целия народ го представил на другите като пример за подражаване. Виждаш ли как всеки, който свидетелствал за Неговата власт, се похвалява. „Народът се чудеше на учението Му, защото ги поучаваше като такъв, който има власт.“¹ И Христос не само че не ги обвинил, но още слязъл с тях от планината и чрез очистването на прокажения потвърдил тяхното мнение. Когато прокаженият казал: „ако искаш, тожеш те очисти“, Христос не само че не го изобличил, но го излекувал и очистил, както той искал. Същото говори и стотникът: „кажи само дума, и слугата ми ще оздравее“. И Иисус, като му се учудвал, казал: „нито в Израеля натерих толкова голяма вяра“.

2. Същото можеш да познаеш и от противното. Марта заради това, че не казала нищо такова, но противно: „каквото и да поискаш от Бога, ще Ти даде

¹ Мат. 7, 28–29.

Бог“¹ – не само че не била похвалена, макар и Христос да я познавал и обичал, и макар тя да се грижила твърде много за Него, но даже била от Него изобличена и вразумена, защото се изразила неблагоразумно. *„Не казах ли ти, така ѝ говорил Христос, че, ако повярваш, ще видиш славата Божия?“*² – като я обвинявал така, като още неговярвала. И също, когато тя казала: *„каквото и да поискаш от Бога, ще Ти даде Бог“*, Спасителят, като я отклонява от такава мисъл и като я научава, че Той няма нужда да заимства нещо от други, но Сам е извор на блага, казва: *„Аз съм възкресението и животът“*³, т.е. Аз не очаквам получаване на сила, но Сам чрез Себе си извършвам всичко. Заради това Той се и учудва на стотника, възвисява го пред целия народ, удостоява го с дара на царството и подбужда другите да му съревнуват. А за да знаеш, че Той казал това с цел, щото и другите да научи на подобна вяра, послушай с каква точност евангелистът указал на това. *„И рече Иисус на ония, пише евангелистът, които вървяха подире Му: ...нито в Израеля натерих тоакова голяма вяра.“* И тъй, високата мисъл на прокажения за Христа служи най-много от всичко като закон на вярата, царството и другите блага. Христос не само с думи похвалил стотника, но заради неговата вяра възвърнал му болния здрав, сплита му светъл венец и му обещава велики дарове, като казва: *„Мнозина ще дойдат от изток и запад и ще насядат в лоното на Авраама, Исаака и Иакова; ...синовете на царството ще бъдат изхвърлени вън.“*⁴ След като Спасителят извършил много чудеса, беседва с народа вече с голяма свобода. После, за да не би някой да счете Неговите думи за ласкателство, но за да знаят всички, че стотникът имал точно

¹ Иоан. 11, 22.

² Иоан. 11, 40.

³ Иоан. 11, 25.

⁴ Мат, 8, 11, 12.

такова разположение, казва: „Иди си и както си повярвал, нека ти бъде.“¹ И делото, което свидетелствало за такова негово разположение, веднага последвало: „и слугата му оздравя в същия час“. Същото се случило и със сирофиникиянката, понеже и на нея Спасителят казал: „О, жено, голята е твоята вяра; нека ти бъде по желанието ти! И в оня час дъщеря ѝ оздравя.“² Тъй като Лука в повествуването си за споменатото чудо със слугата на стотника прибавя много друго, чрез което на вид се появява разногласие, трябва и това да ви се изясни. И тъй, какво говори Лука? „Стотникът изпрати при Него иудейските старей, да го потоплят да дойде.“³ Матей пък казва, че той сам като дошъл, казал: „Не съм достоен!“ Някой казват, че в случая има различни лица, макар те и да имат много сходно. За онзи се казва: „обича народа ни и синагогата той ни построи“⁴, а за този сам Христос казва: „Нито в Израеля на терих толкова голята вяра.“ За онзи не се казва: „мнозина ще дойдат от изток“, отдето се вижда, навярно, че той бил иудейнин.

Какво можем ние на това да отговорим? – Това, че решението на това е леко; пита се само, истинно ли е това? Аз мисля, че ние имаме тука едно и също лице. Но защо пък, ще каже някой, според свидетелството на Матей, той казал: „Не съм достоен да влезеш под покрива ти.“ Според свидетелството пък на Лука той изпратил при Христа други, за да Го поканят да дойде. На мене се струва, че Лука ни указва на иудейската хитрост, на това, че човеците, като са за нещастие непостоянни, често променят своето намерение. Твърде вероятно е, че когато стотникът искал да иде, иудеите го задържали, като го молили и

¹ Мат. 8, 13.

² Мат. 15, 28.

³ Лук. 7, 3.

⁴ Лук. 7, 5.

му казвали: ние ще идем и ще Го доведем. Виж, как и самата тяхна просба е изпълнена с измама. „Обича народа ни, казват те, и синагогата той ни построи“, като не знаят даже за какво трябва да похвалят този мъж. Те би трябвало да кажат, че той сам искал да дойде и да помоли, но ние го задържахме, като знаехме неговото нечестие и като виждахме лежащото в дома му тяло, и по такъв начин да представят величието на неговата вяра; но за това те не говорят. Поради завист те не искали да разкрият вярата на този мъж; но за да не би Този, Когото те отивали да молят, да бъде счетен за велик човек, те решили по-добре да помрачат добродетелта на този, за когото дошли да молят, отколкото, като разкрият неговата вяра, да изпълнят това, за което дошли. Завистта може лесно да заслепи ума. Но Този, Който знаел тайното, прославил го против тяхната воля. А че това е така, послушай как също сам Лука, като изяснява това, казва: *„И когато беше вече недалеч от къщата, стотникът изпрати на среща Му приятели и Му каза: Господи, не си прави труд, защото не съм достоен да влезеш под покрива ти.“*¹ Щом Той се освободил от досадливите иудеи, веднага пратил да кажат: не мисли, че аз не дойдох поради леност, но заради това, че счетох себе си за недостоен да Те приема в моя дом.

3. Ако пък евангелистът Матей повествува, че стотникът казал това не чрез приятели, но сам лично, това не показва никакво противоречие. Работата е в това, дали и двамата евангелисти показали благоразположеността на този мъж и това, че той имал достойно мнение за Христа. Навярно и сам той, след като изпратил приятели, дошъл и казал същото. Ако пък Лука не споменал за едно, а Матей не споменал за друго, това произлязло не от тяхното разногласие, но повече от това, че един от тях допълнял това, което

¹ Лук. 7, 6.

другият изпушал. Виж, как Лука разкрил неговата вяра и, от друга страна, като казал: „*Слугата ти беше болен на умиране*.“ Това не хвърлило стотника в отчаяние и не го лишило от надежда; но той и в този случай се надявал, че неговият слуга ще остане жив. Ако пък, според думите на Матей, Христос казал: „*нито в Израеля на терих толкова голята вяра*“ и с това показал, че той не бил израилтянин, а Лука повествува, че той построил синагога, и тук пак няма противоречие, защото било възможно, и да не бъде човек иудейнин, да построи синагога и да обича иудейския народ.

Но ти не изследвай само думите на стотника, но вземи във внимание още и неговото положение като началник, и тогава ще видиш добродетелта на този мъж. Действително, началниците обикновено биват надменни и не се унижават даже и при самите нещастия. Така споменатият у еванг. Иоанна (царедворец) викал Иисуса вкъщи и казвал: Ела – син ми е на умиране.¹ Стотникът, напротив, не постъпил така, но много по-добре от този царедворец и от тези, които спуснали носилката през покрива. Той не желаел телесно присъствие и не занесъл страдащия при лекаря; а това именно показва, че стотникът не Го считал за незначителен, но имал благоприлично мнение за Него, когато казвал: „*но сато кажи*“. И не казва отначало: „*кажи сато дуга*“, а първом разказва само за болестта, тъй като поради своето велико смиреномъдрие не очаквал, че Христос ще го послуша изведнъж и ще дойде в дома му. Ето защо, когато вече чул думите Му: „*ще дойда и ще го излекуват*“, тогава казва: „*кажи сато дуга*“. И болестта не го смушава; той и в нещастията любовомъдрствува, като има предвид не толкова здравето на слугата, колкото това, да не покаже чрез своите действия нещо неблагоговейно. Макар той и да не настоявал, Христос пак обещал. А той и при това се

¹ Иоан. 4, 49.

боял, да не би някак да излезе от пределите на собственото си достойнство и да не се обремени с някаква тежка простъпка. Видяш ли неговото благоразумие? Погледни на безумието на иудеите, които казват: той е достоен, щото Ти да му окажеш милост. Те трябвало да прибягнат към човеколюбието на Иисуса; вместо това те показват достойнството на човека, като не знаели сами от коя страна трябвало да го покажат.

Стотникът, напротив, постъпил иначе: той съзнавал себе си твърде недостоен не само за благодеяния, но и за това, да приеме Господа в своя дом. Заради това именно, като казал: „*слугата ти лежи*“, не прибавил: „*кажи*“, като се страхувал да не стане недостоен да приеме дара, но разказал само за своето нещастие. Когато пък видял Христовото милосърдие, и тогава пак не настоявал, но запазил приличната нему мярка. А ако някой попита: защо Христос не го почел взаимно? – ние ще отговорим, че Той, напротив, твърде много го почел: първо с това, че изявил съгласие, както това се вижда особено от обстоятелството, че не отишъл в дома; второ, с това, че го въвел в царството и го възвисил пред целия иудейски народ. За това, че той признал себе си недостоен даже да приеме Христа в дома си, удостоил се да получи царство и блага, с каквито се наслаждава Авраам. Защо пък, ще каже някой, прокаженият, който показал повече от това, не бил похвален? Той не казал: „*кажи сато дуга*“, но нещо много повече – *сато пожелай*, както пророкът говори за Отца: „*Върши Всичко, що иска*.“¹ Но и прокаженият бил похвален. Когато Спасителят казал: „*принеси дара, който е заповядал Моисей, тят за свидетелство*“, с тези думи изразил не нещо друго, а само това: ти ще ги обвиниш, защото си повярвал. От друга страна, не било едно и също: да повярва иудеин и да повярва този, който бил вън от иудейския народ. А че стотникът не

¹ Псал. 113, 11.

бил иудеин, това се вижда от обстоятелството, че е стотник, а също и от казаното нему: „*нито в Израиля натерих толкова голята вяра*“.

4. Наистина, твърде много означавало това, че човек, който не е от числото на иудеите, има толкова висока мисъл за Христа. На мене се струва, че той имал представа за небесните воинства, или за това, че болестта, смъртта и всичко останало е тъй подчинено на Христа, както на самия него войниците. Заради това той казва: „*защото и аз съм подвластен човек*“, т.е. ти си Бог, а аз съм човек; аз съм под власт, Ти пък не си под власт. И тъй, ако аз, като съм човек, се намирам под власт, мога толкова, много повече можеш Ти, като си Бог и не се намиращ под власт. С особена сила стотникът иска да убеди Христа в това, че той представя това не като сходен пример, но като несравнено много по-висок. Ако аз, казва той, като съм равен на подчинените и като се намирам под власт, при малкото предимство на началството имам такава сила, че никой не ми противоречи, но каквото заповядвам, него и вършат, макар и различни да са заповедите („*едному казват: върви, и отива; и другиму: дойди, и дохожда*“), още по-голяма сила имаш Ти. Някои пък четат това място и по такъв начин: *защото, ако аз, който съм човек, и, като отделят тези думи със знак, присъединяват: и имат подчинени на мене войници*. Но ти обърни внимание на това, как ясно стотникът показал, че Христос може да управлява смъртта, както управлява слуга, и да заповядва като Владика. Когато той казва: „*върви, и отива; ...дойди, и дохожда*“, изразява с тези думи следната мисъл: ако Ти заповядаш на смъртта да не отива към него, няма да иде.

Виждаш ли, каква вяра той имал? Той вече ясно открил това, което по-късно трябвало на всички да бъде открито, именно, че Христос има власт над смъртта и живота и може да сваля във вратата на ада и да възвежда. Той споменал не само за воините, но и за

рабите – което служи като знак на голямо послушание. Но, без да се гледа на това, че той имал толкова голяма вяра, считал себе си още за недостоеен. Христос пък, като показал, че той е достоен за това, да Го приеме в своя дом, направил много повече, когато му се почудил, похвалил го и му дарувал повече, отколкото той молил. Той дошъл да търси телесно здраве за слугата си, а се върнал, като получил царство. Виждаш ли изпълнението на думите: *„Първот търсете царството на Бога и Неговата правда, и Всичко това ще ви се придобие.“*¹ Щом стотникът проявил Велика вяра и смирение, Христос му дарувал небе и освен това върнал здравето на неговия слуга. И не само с това го почел, но и със засвидетелстването, че той се въвежда в царството и кои човеци се изгонват от него. С всичко това Христос вече прави известно на всички положението, че спасението иде от вярата, а не от делата на закона. Заради това този гар ще бъде предложен не само на иудеите, но и на езичниците, и на последните повече, отколкото на първите. Не помисляйте, казва, че така се е случило само със стотника; същото ще бъде и с цялата вселена. Тук Той говори пророчески за езичниците, и им дава сладка надежда. Между тези, които следвали подир Него, имало и жители от езическа Галилея. Това пък Той говорил с цел, за да не остави езичниците в отчаяние и да смири гордостта на иудеите. Но, за да не оскърби слушателите със Своите думи, да не им даде никакъв повод за съпротивление, Христос повдига въпроса за езичниците не в самото начало, а когато Му дал повод за това стотникът. Не казал: мнозина от езичниците, но: *мнозина от изток и запад* – с което означава езичниците. А по такъв начин Той не оскърбил и слушателя, понеже казаното било прикрито. Но не само с това Той смекчава мнимата новост на учението, но и с това, че вместо за царството, споменал за лоното на Авраама. Този израз за тях бил непонятен; между това спомена-

¹ Мат. 6, 33.

ването за Авраама по-силно ги измъчило. Заради това и Йоан (Кръстител) отначало нищо не говорил за геената, но, което особено ги оскърявало, казвал: *Не потисняйте да казвате, че сте чеда на Авраама.*¹ Заедно с това Христос има предвид и друго, именно, да не се покаже като противник на древните устави. Действително, който се учудва на патриарсите и техните негра нарича наследство на добрите, той напълно унищожава такова подозрение. И тъй, никой не трябва да мисли, че тук има само една заплаха. На иудеите се възвестява двойно наказание, на езичниците двойна радост: на първите затова, че те не само отпаднали, но и отпаднали от своето; а на последните затова, че те не само получили, но и получили това, което не очаквали. Към това се присъединява трето, именно, че последните получили това, което принадлежи на първите. Синове на царството Спасителят нарича тези, на които било приготвено царството. Особено силно били уязвени иудеите, когато, като показал, че според обетованието те трябва да пребивават в лоното на Авраама, след това веднага пък ги изключва. По-нататък, тъй като това изречение било присъда, Христос го потвърждава със знамение – като и знаменieto потвърждава с предсказание, което по-късно се изпълнило.

И тъй, който не вярва на излекуването на слугата, което тогава станало, нека той вярва в него въз основа на предсказанието, което сега се изпълнило. Действително предсказанието преди събитието се обяснило за всички със знамение, което тогава станало. Заради това именно Спасителят по-рано изрекъл пророчеството, а след това изиерил разслабения; бъдещето се потвърдило със сегашното, и по-малкото – с по-голямото. Че добродетелните се наслаждават с блага, а злите търпят нещастия, това не съдържа в себе си никаква несъобразност, но е съгласно и с разума, и със силата на законите. А подкрепата на раз-

¹ Мат. 3, 9.

слабения и възкресението на мъртвия – са по-високи от естествените сили. И Все пак, за това велико и чудно дело немалоко съдействал стотникът, което и Христос показал, като казал: „Иди си и, както си повярвал, нека ти бъде.“¹ Виждаш ли, как изцеряването на слугата разкрило и силата Христова, и вярата на стотника, и потвърдило бъдещето? Или по-добре, Всичко това възвестявало силата Христова, защото Христос не само изцерил тялото на слугата, но чрез чудото привлякъл душата на стотника към вярата.

Но ти гледай не само на това, че един повярвал, а друг се изцерил, но и се почуди на скоростта, която евангелистът, като посочва, казва: „и слугата му оздравя в същия час“, както и за прокажения казал, че той веднага се очистил. Христос проявява сила не само чрез изцеряване, но и чрез това, че го произвеждал неочаквано и мигновено. И не само с това Той принасял полза, но и с това, че във време на извършването на чудесата често предлагал учение за царството и всички привличал към него. Даже и тези, които Той заплашвал с отхвърляне, заплашвал не с цел, да ги отхвърли, но, като ги уплаши с думи, да ги привлече към царството. Ако пък от тука иудеите не получили никаква полза, във Всичко са виновни сами те и всички, които страдат от тяхната болест на неверието. На Всекиго е известно, че същото се случило не само с иудеите, но и с повярвалите. Иуда бил син на царството и заедно с другите ученици слушал: „ще седнете и вие на дванадесет престола“², но Все пак станал син на геената. Етиопецът пък, като бил варварин и един от тези, които дошли от изток и запад, удостоил се с венци заедно с Авраама, Исаака и Иакова. Същото произлиза и сега между нас. „Мнозина първи, казва Господ, ще бъдат последни, а последни – първи.“³ Това казал Той с цел, що-

¹ Мат. 8, 13.

² Мат. 19, 28.

³ Мат. 19, 30.

то както последните да не се предават на малодушие, като такива, които нямат сили да се възвърнат, така и първите да не се надяват на себе си, като такива, които твърдо стоят. За това предсказал по-рано и Йоан (Кръстител), който казвал: „Бог може от тия катъни да въздигне чеда на Авраама.“¹ Тъй като това трябвало да се извърши, отнапред се възвестява заради това, щото никой да не се смути от странността на нещата. Но Йоан, като предтеча, говори за това като за възможно, а Христос – като за такова, което несъмнено ще бъде, и доказва това с дела.

5. И тъй, ако стоим, да не се надяваме на себе си, но да си казваме: „Който тисли, че стои, нека гледа да не падне“²; а ако лежим, да не се отчайваме, но да си казваме: „Нита падналите не стават?“³ Действително мнозина, като са стигнали до самата висота на небето, като са показали всякакво търпение и като са живели в пустинята, не са виждали жена даже и насън, за малко като се отпуснат, спъват се и падат в самата бездна на злото. Други, напротив, от тази бездна се възвисили към небето и от зрелището и мястото на играта се обърнали в ангелския живот и показали толкова голяма добродетел, че изгонвали демони и извършвали много други подобни знамения. С такива събития е изпълнено Св. Писание, с такива примери е изпълнен и нашият живот. Сладострастните и изнежените заграждат устата на манихеите, които считат злостата за неизменна, служат на дявола, обезсилват ръцете на тези, които желаят да се упражняват в доброто, и повреждат всички устава на живота. Тези, които внушават такива убеждения, не само причиняват вреда в бъдеще, но и тука, доколкото това им е възможно, всичко повреждат. Как може някой от порочните да се стреми към добродетелта, когато

¹ Мат. 3, 9.

² I Кор. 10, 12.

³ Иерем. 8, 4.

той смята възвръщането към добродетелта и изменението към нещо по-добро за невъзможно? Ако и сега, когато закони съществуват, и наказания заплашват, когато мнозина славата възбужда, когато се очаква геената и се обещава царството, когато злите се осъждат, а добрите възхваляват – ако и сега някои се едва решават на подвизи на добродетелта, тогава кое ще възпрепятства, след унищожението на всичко това, на всеобщата развала и гибел?

6. И тъй, възлюбени, като сме познали дяволското коварство и това, че както указаният човеци, така и тези, които се стараят да затвърдят учението за съдбата, мислят противното и на езическите законодатели, и на божествените изречения, и на естествения разум, и на общото мнение на всички човеци, и варвари, и скити, и тракийци, и на всички изобщо – нека да бодърстваме и, като оставим всички тези противници на истината, да вървим по тесния път с надежда и страх: със страх – поради пропастите, които зият навсякъде; с надежда пък, защото Иисус върви пред нас. Нека тръгнем с трезвост и бодрост. Ако някой, макар и за малко, задреме, веднага ще се изтърколи в пропастта. Ние не сме по-предпазливи от Давида, който, като се отпуснал за малко, паднал в самата бездна на греха. Обаче той скоро станал. Обърни внимание при този случай не само на това, че Давид съгрешил, но и на това, че се очистил от своя грях. Неговата история е написана заради това, щото ти не на неговото падение да обръщаш внимание, а да се учудваш на издигането му, да знаеш как след падението трябва да се издигнеш. Както лекарите, като избират най-трудните болести, описват ги в книги и научават другите на способа на лекуването им, тъй че последните, като се запознаят с най-трудните болести, биха могли лесно да преодолеят най-слабите, точно така и Бог направил явни и най-великите грехове, щото тези, които падат в най-малки грехове, биха могли чрез това лесно

да се очистват от тях. Действително, ако е било възможно от големите грехове човек лесно да се очиства, тогава още повече – от малките.

И тъй, да разгледаме как този блажен мъж паднал и как той в скоро време станал. Какво е било неговото падение? Той извършил прелюбодеяние и убийство. Аз не се страхувам да възвестявам гръмогласно за това: ако Дух Светии не счел за срамно да изложи тази история, още повече ние не трябва да я скриваме. Заради това аз не само възвестявам за това, но и ще добавя нещо. Тези, които скриват падението на Давида, помрачават твърде много добродетелта на този мъж. И както тези, които замълчават за сражението му с Голиата, лишават го от не малко венци, също така постъпват и тези, които оставят без внимание това повестуване. Може би моите думи ще се покажат странни. Но почакайте малко и вие ще узнаете, че това е казано от нас с право. Аз заради това увеличавам греха и представям делото в по-странен вид, щото да приготвя в голямо изобилие лекарството. И тъй, какво да прибавя? Добродетелта на мъжа. Това увеличава и неговата вина: не еднакво, разбира се, се осъжда всичко у всички. „Силните, казва Писанието, ще бъдат силно тъчени.“¹ И: „който е знаел волята на господаря си“ и не я изпълнил, „ще бъде бит много“².

Следователно по-голямото знание служи като причина за по-голямо наказание. Заради това свещеник, който пада в еднакви грехове с подчинените си, не се подхвърля на еднакви с тях наказания, но на много по-тежки. Може би вие, като виждате, че вината пораства, треперите и се страхувате, и се учудвате на мене, като че аз вървя покрай пропасти; но аз съм тъй уверен в праведника, че отивам още по-нататък. Колкото повече увеличавам вината, толкова повече бивам в състояние да възхвалявам Давида. Но може ли, ще запитат

¹ Прем. 6, 6.

² Лук. 12, 47.

някаи, да се каже нещо повече от това? – Може, именно: както Каин причинил не само убийство, но и нещо лошо от много убийства – тъй като той убил не чужд човек, но брата си, и брата си, който не обидил, но бил обиден, убил не след мнозина убийци, а пръв открил това злодеяние – така и тука престъплението се състояло не само в едното убийство, защото не прост човек го извършил, но пророк, убил не този, който обидил, а който бил обиден – защото този последният бил вече обиден в това време, когато била похитена неговата жена, – и по такъв начин към това престъпление Давид присъединил още ново. Виждате ли, как аз не пощадах праведника и как без всякакво смекчение разказах неговите простъпки? Без да се гледа обаче на това, аз се надявам тъй да го защитя, че като не се обръща внимание на толкова великата тежест на греха, желал бих, щото тук да се намират както манихеи, които твърде много се подиграват с него, така и заразените от учението на Маркиона, за да заградя свършено техните уста. Те казват, че Давид извършил убийство и прелюбодеяние. А пък аз не само това същото говоря, но и доказвах, че неговото убийство било двойно, както затова, че бил убит обиденият, така и затова, че било високо достойнството на съгрешилия.

7. Не едно и също значи, когато на такива престъпления се решава човек, който се е удостоил със Св. Дух, облагодетелстван е толкова много, има голяма гързост, и при това в такава възраст – и когато същото върши този, който е лишен от всичко това. И при всичко това този доблестен мъж е достоен за най-голямо удивление, именно защото той, като паднал в самата дълбочина на злото, не паднал духом, не се отчаял и не останал да лежи, като получил от дявола толкова опасна рана, но скоро, даже изведнъж и с велика сила му нанесъл по-опасна рана от тази, която получил. Случило се същото, както се случва във време на сражение и в строю: някой варварин забол копие в сърцето

на мъжествен воин, или, като оставил в гърдите му стрела, присъединил към предишната друга по-опасна рана; но получилият тези тежки рани, като се обливал цял от потоци кръв, бързо станал и като заграбил копие то в своя враг, веднага го повалил мъртъв на земята. Също така и тука; колкото по-голяма представяш раната, толкова по-удивителна става душата на уязвения – тъй като той, въпреки тази тежка рана, имал сила да застане в средата на строя и да повали този, от когото бил поразен. Колко важно е това, знаят особено тези, които падат в такива грехове. Наистина, не толкова тогава се разкрива мъжествената и твърда душа, когато някой без падения пробягва известен път (защото такъв има за спътник сладката надежда, която възбужда, ободрява, укрепява и го прави най-ревностен), колкото тогава, когато някой, след безбройни венци, много трофеи и победи, като претърпява крайна загуба, пак може да стъпи на предишния път.

За по-голяма ясност аз ще се постарая да ви предложа друг пример, не по-малко важен, в сравнение с първия. Въобрази си, че някой мореплавател, който странствал по безбройни морета, преплувал цялото Черно море, след много бури, подводни камъни и вълни, като имал скъпоценен товар, започнал да потъва при самия вход на пристанището и едвам, по голо тяло, избегнал това опасно коработушение: с какво разположение той ще бъде към морето, към плуването и към морските опасности? Като не обладава особен силен характер, ще поиска ли той някога да погледне на бряг, на кораб, на пристанище? Не мисля; той ще се скрие, ще лежи, като не различава деня от нощта и като се отказва от всичко – ще предпочете по-добре да живее с милостиня, отколкото да се заеме с предишния труд.

Не такъв бил блаженият Давид. След безбройни трудове и подвизи, като претърпял ужасно коработушение, той не се скрил, а извлякъл кораба и като

опънал платната и хванал кормилото, заел се за предишния труд и отново събрал богатство, по-голямо от предишното. Ако човек, който стои смело и след падението постепенно се издига, е достоен за учудване, какви венци заслужава тогава този, който веднага става и извършва велики дела? За Давида имало много поводи за отчаяние: първо, големината на греха; второ, това, че той претърпял това крушение не в началото на живота, когато има повече надежди, а към края – пък и търговецът, който претърпял корабкрушение веднага след излизането от пристанището, не еднакво скърби с този, който след безбройни печалби попаднал на подведен камък; трето, че той претърпял това, след като вече събрал голямо богатство. Действително, не малко съкровища той имал тогава: имал напр. съкровища, които придобил в първата си възраст, когато бил овчар – в сражението с Голиата, когато достигнал блестящ трофей в мъдрото си обръщение със Саула. Наистина, Давид проявил евангелско великодушие, когато, като имал хиляди пъти врага в ръцете си, винаги го щадил и решил по-добре да се лиши от отечеството, от свободата и самия живот, отколкото да умъртви този, който несправедливо го преследвал. Не малко добродетели той имал и след приемането на царството. Освен всичко казано, и лошото мнение на народа, а също и лишението от такава бляскава слава, произвеждали у него не малко смущение. Не толкова вече го украсявала порфирата, колкото петното на греха го покривало със срам.

8. Вие, разбира се, знаете, колко тежко бива на този, чиито грехове се разгласят, и какво велико мъжество се изисква от такъв човек, щото след всеобщото обвинение и при многото свидетели на неговото престъпление, да не падне духом. Но този доблестен мъж, като извлякъл от душата си всички стрели, след това толкова просиял, така измил

петното, така се очистил, че и след смъртта си заглаждал греховете на своите потомци. И каквото казал Бог за Авраама, същото говори и за Давида, – и за него даже много повече. За патриарха Той казва: *Аз си спомних „за Своя завет с Авраама“*¹. Като говори пък за Давида, споменува не за завета, а за какво? – *„Аз ще пазя този град... за Моя раб Давида.“*² И поради благоволение към него не допуснал Соломон да се лиши от царството, макар толкова тежко и да съгрешил. И до толкова Велика била слабата на Давида, че ап. Петър, като произнасял след толкова много години реч към цудеите, говори така: *„Нека е позволено да ви кажа стело за патриарх Давида, че той утря и биде погребан.“*³ И Христос, като беседва с цудеите, показва, че той след греха се удостоил с такава благодат на Св. Дух, че отново започнал да пророчества за Неговото божество. Като загражда с неговото пророчество техните уста, Той казва: *„Как тогава Давид по вдъхновение Го нарича Господ, казвайки: „рече Господ Господу тоему: седи от дясната Ми страна?“*⁴ И каквото се случило с Моисея, това и с Давида. Както Бог, против Волята на Моисея, поради Великата Своя любов към този праведник, наказал Мариам за обиди на брата, така скоро отмъстил и за Давида, оскърбен от Сина, макар Давид и да не желаел това.

И това е достатъчно. За да бъде доказана добротелта на този мъж, и това, даже повече от всичко друго, може да служи като доказателство за нея. Когато Бог утвърждава, тогава не трябва повече да се изследва. Ако пък искате да знаете подробно мъдростта на Давида, като прочетете неговата история след греха, можете да видите неговата надежда на Бога,

¹ Изх. 2, 24.

² IV Цар. 19, 34.

³ Деян. 2, 29.

⁴ Мат. 22, 43.

любовта, растежа в добродетелта и старанието до последния дъх. И тъй, като имаме такива примери, да богърстваме и да се пазим от падение. Ако пък ни се случи и да паднем, да не лежим. Аз споменах за престъпленията на Давида не затова, да ви хвърля в безгрижие, но затова, да извикам у вас по-голямо опасение. Ако даже този праведник, като за малко време се отпуснал, бил подхвърлен на такива страдания и получил такива рани, какви няма да претърпим ние, които всекидневен се предаваме на безгрижие? И така, като знаеш неговото падение, не се предавай на леност, но си представи колко много извършил той и след това колко сълзи пролял, колко голямо разкаяние проявил, като изливал гене и ноше потоци от сълзи и като измивал с тях постилката си, като се обличал във вретинце. Ако пък за него било потребно такова поведение, как можем да се спасим ние, когато въпреки множеството наши престъпления, не сме проявили разкаяние? Който има Велики добродетели, може лесно да покрие с тях греховете си; който пък няма добродетели, отдето и да бъде поразен със стрела, получава смъртен удар.

И тъй, за да не се случи това, да се въоръжим с добри дела и ако направим някакво престъпление, да се очистваме, за да можем, като прекарваме сегашния си живот в слава Божия, да се удостоим с наслаждение в бъдещия живот, с който всички ние да се сподобим чрез благодатта и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки веков.

Амин!

Гл. VIII, ст. 14–22

„Като дойде в къщата на Петра, Исус видя тъща му, че лежи болна от огнища. И допре се до ръката ѝ, и огницата я остави; тя стана и им служеше.“¹

1. Марк, като желае да покаже и времето, казва: „и на часа“²; а Матей описал само чудото, като не означил времето. Другите казват, че болната даже Го молила, но Матей и това премълчал. Но в това няма разногласие; едно произлиза от краткостта, а друго от пълнотата на повествуването. Но защо Христос влязъл в дома на Петра? На мене се струва, за приемане на храна; на това указал и евангелистът, когато казал: „тя стана и им служеше“³. Христос посещавал учениците вкъщи, като например и Матей, когато го повикал, за да ги почете с това и направи по-усърдни. Но ти и тук отбележи почитта на Петра към Него. Като имал тъща, която лежала в къщи, обхваната от силна огнища, той не Го завел в своята къща, но почакал да се свърши учението и да се излекуват всички други; и тогава вече, когато Той влязъл в дома му, започнал да Го моли. Така той от самото начало се научил да предпочита ползата на другите пред тази на своите. И така, не Петър Го довежда в своя дом, но Той сам по собствена воля дошъл, след като стотникът казал: „не съм достоен да влезеш под покрива ти“, като показва с това какво благоволение имал към ученика Си. Помисли си само какви били къщите на тези рибари; при все това Христос не се срамувал да влиза в тези

¹ Мат. 8, 14–15.

² Марк. 1, 30.

³ Мат. 8, 15.

бедни хижи, като те научава във всичко да стъпкваш човешката гордост. Понякога Той с думи изцелява, понякога и ръка простира, а понякога прави и едното, и другото, за да бъде изцеляването, извършвано от Него, видимо. Той не искал да чудотвори по необикновен начин. Но Той трябвало още и да се крие, и особено пред учениците, защото те в голямата си радост всичко биха разказали. И това се вижда от обстоятелството, че Той, след възлизането си на планината, счел за нужно да им напомни, щото те никому да не казват.

И тъй, като се докоснал до тялото. Той не само прекратил огницата, но и напълно възвърнал здравето. Тъй като болестта била незначителна, Той проявил Своего могъщество в начина на лекуването, което не могло да направи лекарското изкуство. На вас е известно, че и след освобождението от огницата на болните е нужно много време, за да възстановят предишното си здраве. Но тук всичко изведнъж станало. И не само тук това се случило, но и на морето. И там Той не само укротил ветровете и бурята, но веднага спрял и самото движение на вълните, което било също чудно. Обикновено и след като бурята престане, вълните още дълго се носят. Но при Христа не е така; при Него всичко заедно се прекратявало. Така именно се случило и с тази жена. Като посочва на това, евангелистът казва: „стана и *ит* служеше“ – това било знак и за силата Христова, и за разположението на жената, което тя проявявала към Христа. Оттук ние също можем да видим, че Христос заради вярата на един изцелява другия (тук именно Го молили други, както това било и със слугата на стотника). Но Той благодетелства, ако само този, който желае изцеляване, не упорства в неверието, а само или по причина на болестта не може да дойде при Него, или по причина на незнание или незряла възраст няма за Него високо мнение.

„А като се свечери, доведоха при Него мнозина, хванати от бяс, и Той с една дума изгони духовете и излекува всички болни, за да се сбъдне реченото чрез пророк Исаия, който казва: „Той взе върху Си нашите нетоци и понесе болестите.“¹ Виждаш ли как мнозина накрай повярвали? Те не искали да се отдалечат, макар и времето да ги подбуждало към това, и не смятали за неблагоприятно да приведат през вечерта своите болни. Забележи, за какво множество болни, евангелистите премълчават, като не ни съобщават и повествуват за всекиго поотделно, но с една дума преминават неизразимото море от чудеса. След това, за да не би величието на чудесата да извика недоверие, че Той толкова едно множество и от такива различни болести освободил и изцерил в едно кратко време, евангелистът привежда пророка, който свидетелства за случилото се, като показва с това, че доказателството, заимствано от Св. Писание, е във всеки случай важно и не по-ниско от самите знамения. Исаия казал, пише той, че Христос „взе върху Си нашите нетоци и понесе болестите“. Пророкът не казал: освободил, но – взел и понесъл: това, струва ми се, е казано от пророка повече за греховете, съгласно думите на Йоана: „ето Агнецът Божий, Който взета върху Си греха на света“².

2. И тъй защо евангелистът тук отнася това пророчество към болестите? – Или затова, че приемал това свидетелство буквално, или пък за това, да покаже, че по-голямата част от болестите е следствие от греховете на душата. Действително, ако самата смърт, ако всички страдания изобщо имат своя корен и начало в греха, още повече това става с много болести. Също така и това, че ние се подхвърляме на разни болести, се е породило от греха. „И като видя Иисус около Себе си множество народ, заповяда

¹ Мат. 8, 16–17.

² Йоан. 1, 29.

на учениците да отпътуват отвъд.¹ Виждаш ли как Той пак е чужд на пустославието? Другите евангелисти казват, че Той запрещава на демоните да казват, кой е Той; а Матей казва, че Той отстранявал от Себе си народа. Това Той правил, от една страна, затова, да ни научи на скромност, а от друга – затова, да укроти иудейската завист и да ни убеди да не вършим нищо от пустославие. Той не само изцелявал тялото, но изправял и душата, като научавал на благочестие; показвал Себе си и чрез това, че изцелявал болести, и чрез това, че нищо не вършил от пустославие. Действително, мнозина от любов и възторг към Него, и като желаели постоянно да се наслаждават от Неговото лицезрение, непрестанно били при Него. Пък и кой би се отдалечил от Този, Който върши такива чудеса? Кой не би поискал само да гледа на Неговото лице и уста, които изричат такива думи? Той е достоен за удивление не само поради чудесата; даже и самият Негов вид бил изпълнен с велика приятност, както изтъква това пророкът, като казва: „*Ти си най-прекрасният от синовете човечески*.“² Когато пък Исаия казва: „*няма в Него ни изглед, нито величие*“³, говори това или за непостижимата и неизразима слава на Божеството, или за това, което се случило с Него през време на страданията, именно – за безчестието, което Той претърпял през време на разпъването на кръста, или за смирението, което проявявал във всичко, през целия Си земен живот.

По-нататък, Спасителят не заповядал на учениците да преминат на другата страна, преди да бъдат излекувани болестите. Иначе народът не би могъл да понесе това. Както на планината Той не само бил с Христа, когато Той проповядвал, но и следвал подир Него,

¹ Мат. 8, 8.

² Псал. 44, 3.

³ Ис. 53, 2.

когато Той мълчал, така и тук се придържал от Него не само тогава, когато Той чудогействал, но и когато престанал да върши чудеса, и от самото Негово лице получавал голяма полза. Действително, ако Моисей имал прославлено лице, Стефан – ангелско лице, представи си тогава какъв трябвало да бъде видът на Владиката! Може би мнозина горели от желание да видят Неговия образ; но ако ние пожелаем, ще Го видим в много по-добър вид. Ако ние прекараме с надежда сегашния живот, ще Го видим на облаци, ще Го посрещнем в безсмъртно и нетленно тяло. Виж с какво благоразумие Спасителят изпраща народа, за да не го наскърби. Той не казал: отдалечете се, но заповядал да отплуват на другата страна, като давал надежда, че и Той непременно ще иде там. Но народът проявил толкова голяма любов към Христа и с такова усърдие следвал подир Него, че един роб на богатството и твърде нагменен човек пристъпил към Него и казал: „Учителю, ще вървя след Тебе, където и да идеш.“¹ Виждаш ли, каква голяма гордост? Като считал за недостойно да бъде в средата на простия народ и като показвал, че той стои много по-високо от тълпата, той с такива мисли пристъпва към Исуса. Такива били иудейските нрави; те били изпълнени обикновено с неблагоприятна дързост. Също така по-късно и един друг, когато всички мълчали, като пристъпил сам, казал: „Коя заповед е най-голяма?“² Обаче Господ не го осъдил за неуместната дързост, като ни научава, щото ние да търпим и такива. Заради това Той не изобличава явно тези, които имали зли намерения, но отправя Своите отговори против техните мисли, като предоставял на самите тях да съзнаят изобличението и като им доставял двояка полза: първо, с това, че показвал в Себе си знанието на скритото в съвестта; второ, с това, че въпреки това сърцеиззнание допускар им да

¹ Мат. 8, 19.

² Мат. 22, 36.

скриват своите намерения и им давал възможност да се изправят, ако само пожелаят. Точно по такъв начин Той постъпил и с този, който сега пристъпил към Него. Последният, като видял многото знамения, и това, че мнозина чрез тях били привлечани към Иисуса, надявал се, да се обогати с такива чудеса, поради което побързал да изяви своето желание да следва подир Него. Но от де е това известно? – От отговора, който Христос дава, като се съобразявал не с думите на въпроса, но с мисълта. Какво пък – казва му Христос, – ти се надяваш, като следваш подир Мене, да събираш пари? Не виждаш ли, че аз нямам даже такова жилище, каквото имат птиците! *„Лисиците, казва Той, имат леговища, и птиците небесни – гнезда; а Син человеческий няма да има глава да подслони.“*¹ Обаче Той казал това не с цел да го отстрани от Себе Си, но да изобличи неговото лошо намерение и да му даде случай да следва подир Него при такова условие, ако поиска. А за да узнаеш неговото лукавство, виж какво той върши. Като чул Христовите думи и като бил изобличен, той не казал: готов съм да Те следвам.

3. По същия начин Христос често постъпвал и при други случаи. Макар Той явно и да не изобличавал, но с отговора Си разкривал мисълта на тези, които пристъпвали към Него. Така и на този, който казвал: *„Учителю благий“*², и с това ласкателство мислил да Го разположи към себе си, Христос, като имал предвид неговото намерение, отговорил: *„Защо Ме наричаш благ? Никой не е благ, освен един Бога.“*³ И когато Му казвали: *„ето тайка Ти и братята Ти“*⁴, Те търсят (тъй като последните имали в себе си още нещо човешко и не желаели да чуят нещо полезно, но да пока-

¹ Мат. 8, 20.

² Мат. 19, 16.

³ Мат. 19, 17.

⁴ Мат. 12, 47.

жат, че те са близки Нему, и с това да се погордеят), чуй, какво казва: „Коя е тайка Ми, и кои са братята ти?“¹ Също и на самите Свои братя, които Му казвали: „покажи Себе Си на света“², и желаели чрез това да придобият за себе си суетна слава, казал: „Моето Врете още не е дошло, а за вас Вретето винаги е сгодно.“³ Същото върши и от противна страна. Така за Натанаила казва: „ето истински израильтянин, у когото няма лукавство“⁴. И пак: „идете и разкажете Йоану, каквото чувате и виждате“⁵. И тук Той дал на пратеника отговор не според въпроса, а според мисълта. По същия начин Той говорил и на народа, като се съобразявал с неговото вътрешно разположение: „Какво излязохте в пустинята да видите?“⁶ Тъй като народът навярно мислил за Йоана като за прост и обикновен човек, Христос като изправял това негово мнение, казвал: „Какво излязохте да видите в пустинята? Тръстика ли, люлеяна от вятъра?... Човек ли, облечен в теки дрехи?“⁷ – като показвал и с едното, и с другото, че Йоан и сам по себе си е твърд, и не може да бъде обезсилен с никакви удоволствия. Точно така и тука Христос дава отговор, съобразен с мисълта на този, който говорил. Забележи каква кротост Христос показва и в сегашния случай. Той не казал: макар аз и да имам, но презирам; но казал: нямам. Виждаш ли, каква голяма предпазливост Той имал и заедно с това снизходителност? И когато ядъл, и когато пиел, или пък вършил на вид нещо несъгласно с Йоана – Той вършил и това за спасението на цудеите, или по-право

¹ Мат. 12, 48.

² Иоан. 7, 4.

³ Иоан. 7, 6.

⁴ Иоан. 1, 47.

⁵ Мат. 11, 4.

⁶ Лук. 7, 24.

⁷ Лук. 7, 24–25.

за спасението на цялата вселена; с това Той, като заграждал устата на еретиците, употребявал в същото време голямо старание да привлече към Себе си и тези, които тогава били около Него. Друг пък някой, продължава евангелистът, Му казал: „Господи, позволи ми, първот да отида и погребя баща си.“ Виждаш ли разликата? Онзи безсрамно говори: „ще вървя след Тебе, където и да идеш“, а този, като даже измолва разрешение за благочестивото дело, казва: „позволи ми“. Обаче Христос не му позволил, а казал: „остави търтвите да погребат своите търтвци“, а ти „върви след Мене“¹. Спасителят навсякъде обръщал внимание на намерението. Но защо, ще запита някой, не позволил? – Защото и без него имало кой да изпълни това дело, и умрелият не би останал без погребение; между това ученикът не трябвало да оставя делото, което било по-необходимо. Като казва: „своите търтвци“, показва, че мъртвецът не е Негов. Умрелият според моето мнение бил от неповярвалите. Ако пък ти се удивляваш на юношата за това, че той питал Иисуса за толкова необходимо дело и не се отстранил самоволно, още повече се почуди на това, че той останал при Иисуса даже и тогава, когато получил запрещение. Но някой ще каже: не е ли знак на крайна неблагодарност това, да не бъде човек при погребението на баща си? Ако той би направил това по ленивост, би показал неблагодарност; но той направил това с цел, да не прекъсне най-необходимото дело; да се отдели в такъв случай, това би било знак на най-голямо неразумие. Разбира се, Иисус му запретил не затова, че учил да не се оказва почит към родителите, но да покаже, че нищо не трябва да бъде за нас по-необходимо от небесното и че ние трябва с голямо усърдие да се грижим за небесните блага и да не забравяме за тях даже и за кратко време, макар и да ни отвличат от това и най-

¹ Мат. 8, 22.

нужните и неотложни дела. Действително, що може да бъде по-необходимо от погребението на бащата и що по-леко? За него било potrebno не много време. Ако пък и за толкова време, колкото било нужно за погребението на бащата, не е безопасно да се оставят духовните предмети, помисли тогава за какво ще бъдат достойни ние, които винаги оставяме християнските дела, най-маловажното предпочитаме пред най-необходимото и без всякаква подбуда се предаваме на леност? По-нататък ние трябва да се удивляваме на мъдростта в учението на Спасителя и заради това, че Той привлякъл силно към Себе си юношата с думи и заедно с това освободил го от безчислено множество мъчения, като: въздишки, плач и всичко друго, от тука произлизащо. Действително, след погребението трябвало да се разглеждат завещанията, да се извършва погребалбата на наследството и всичко друго, което се появява при такива случаи – и по такъв начин вълните, следващи една подир друга, като го отнасят все по-далече, биха го отвлекли твърде далече от пристанището на истината. Заради това Христос го привлича и прикрепя към Себе си. Ако пък ти се още учудваш и смущаваш от това, че нему не било позволено да присъства при погребението на баща си, припомни си, че мнозина не съобщават на малодушните за смъртта на техни близки и не ги допускат при ковчеза, макар и да е бил умрял баща или майка, или син, или друг някой от родствениците; ние за това не ги обвиняваме в жестокост и безчовечност, и това е напълно справедливо. Напротив, да се допуска, щото малодушните да се отдават на плач, това би било дело на жестокост.

4. Но ако за сродниците не е хубаво да плачат и да се разстройват, още повече не е хубаво да се отдалечава човек от духовните наставления. Ето защо Спасителят на едно място казва: „*Никой, който е сложил ръката си върху ралото и погледва назад, не е го-*

ден за царството Божие.¹ Наистина, много по-добре е да се проповядва царството Божие и да се избавят другите от смъртта, отколкото да се погребва ненужен за нищо умрял, и особено тогава, когато има човеци, които могат да извършат това дело. И тъй, от тука ние се научаваме, че не трябва да се губи даже и малко време, макар да има и безбройни подбуди за това, но пред всичко, даже и най-необходимото, да се предпочита духовното, и да се знае, в какво се състои животът и в какво – смъртта. Мнозина от тези, които на вид живеят, с нищо не се различават от мъртвите, щом живеят в зло; по-право те са даже по-лоши от мъртвите. „Който е умрял, той се е освободил от грях“² – казва апостолът. А този, който живее в зло, служи на греха. Не ми говори, че той не се яде от червеите, не лежи в ковчег, не е затворил очи и не е обвинен в погребално платно. Той търпи по-големи мъчения, отколкото умрелият, макар да не се гризе от червеи, защото страстите на неговата душа го късат по-люто и от зверовете. А ако у него очите са открити, и това пак е по-лошо, отколкото ако бяха закрити. Очите на умрелия не виждат нищо лошо; а този, който има открити очи, подхвърля себе си на безбройни болести. Онзи лежи в гроба, като нищо не чувства; а този е затворен в гроба на безбройни болести. Но гниенето на неговото тяло не се вижда. Какво пък? Неговата душа още преди тялото се е разрушила, погинала и се подхвърля на силно гниене. Онзи смърди десет дни, а този през целия си живот издава зловоние, устата му са по-нечисти от всички места; и тъй, те се различават помежду си само с това, че единият се подхвърля само на естествено тление, а другият към това прибавя още гниене, произлизащо от нечестив живот, като измисля за себе си всеки ден

¹ Лук. 9, 62.

² Рим. 6, 7.

безбройни причини за разложение. Но този язди на кон? Какво пък? Умрелият лежи на носилка. Но, което е по-важно, него никой не вижда, как се разлага и изгнива, защото гробът го закрива; а този смърди навсякъде, като носи мъртва душа в тялото, както в гроб.

И ако би могло да се види душата на човека, който живее в разкош и нечестие, ти би се убедил, че много по-добре е човек да лежи свързан в гроба, отколкото да бъде окован в греховни вериги; по-добре е да има върху себе си тежък камък, отколкото тежкото покривало на безчувствеността. Ето защо сродниците на тези мъртъвци, щом те пребивават в такава безчувственост, трябва особено да пристъпват към Исуса с молба за тях, както Мария молила за Лазаря. Нека той да смърди, нека да е четиридневен – не се отчайвай, но пристъпни и отстрани по-рано камъка, – и тогава ще го видиш, като че ли лежи в гроб и е обвит в погребално платно. И, ако вам е угодно, аз ще ви представя някой от великите и знатни мъже. Не се бойте: аз ще ви представя пример, без да указвам на име; – но даже ако аз бих открил и името, и тогава не би трябвало да се боите. Кой, наистина, някога се е боял от мъртвия? Каквото той и да прави, все пак си остава мъртъв. Мъртвият не може да нанесе на живия никакво оскърбление. И тъй, да погледнем на свързаната глава на такива мъртъвци. Действително, тъй като те са непрестанно пияни, у тях, подобно на това, както мъртъвците се увиват в много покривки и пелени, всички чувства са затворени и свързани. Ако пък поискаш да погледнеш и на ръцете, ще видиш, че и те, както и у мъртвите, са привързани към тялото и са обвити не в пелени, а което е още по-лошо, във връзките на користолюбието. То не им дава възможност да се протягат за милостиня или за друго някакво добро дело, но ги прави много по-безполезни от ръцете на умрелите. Искаш ли да видиш и свързаните крака?

Виж – те също са обвързани с грижи и поради това не могат да отиват в Божия храм. Ти вижда мъртвия; сега виж и този, който погребва. И тъй, кой пък погребва тези мъртъвци? – Дяволът, който грижливо ги свързва и не разрешава на човека да бъде човек, но сухо дърво. Който няма нито очи, нито ръце, нито крака, нито други членове, как може той да бъде човек? По такъв начин може да се види, че и тяхната душа е обвита в пелени, и е по-скоро угол, отколкото душа.

И тъй, понеже те пребивават в безчувственост, като са станали в известен смисъл мъртви, да пристъпим към Исуса, да Го молим за тяхното възкресение, да отстраним камъка, да развържем пелените. Щом ти отстраниш камъка, т.е. премахнеш безчувствеността, която те проявяват в злото, веднага ще ги изведеш от гроба, а като ги изведеш от там, много по-лесно ще ги освободиш от веригите. Когато възкръснеш, тогава Христос ще те познае; когато се освободиш от веригите, тогава Той ще те призове към Своята вечеря. И тъй, вие, приятели Христови, Негови ученици – вие, които обичате умрелия, пристъпете към Христа и се помолете! Нека умрелият да е изпълнен с безмерно зловоние; сродниците не трябва да го оставят в този случай, но още повече да пристъпват към Бога (колкото повече се умножава тлението), както направили и сестрите на Лазаря; трябва дотогава да молим, да молим и да умолюваме Бога, докато не го видим жив. Ако ние се стараем така за себе си и за ближните, скоро ще стигнем и бъдещия живот, с който всички ние да се сподобим, чрез благодатта и човеколюбието на нашия Господ Исус Христос, Комуто да бъде слава во веки веков.

Амин!

Гл. VIII, ст. 23–34

„И когато влезе в кораба, последваха Го учениците Му. И ето, голята буря настана в торето, тъй че корабът се покриваше от вълните, а Той спеше.“¹

1. Лука, като не се впуска в изследване на времето на събитието, казва така: *„Един ден Той влезе с учениците Си в кораб.“*² Точно така говори и Марк. Но Матей постъпва не така: той спазва тук и самия ред на събитието. Не всички евангелисти писали за всичко еднакво – за което аз и по-рано говорих, за да не би някой от опушенията да заключи, че има разногласие. И така, Христос изпратил по-рано народа, а учениците взел със Себе Си, както те свидетелстват за това; взел ги пък не без цел и не без намерение, но затова, да ги направи зрители на чудото, което щяло да бъде извършено. Той, като някакъв най-добър наставник на децата, ги поучавал, щото те, от една страна, да бъдат безстрашни сред бедствията, а от друга – да се смиряват сред почестите. За да не се превъзнасят с това, че Спасителят, като оставил другите, задържал тях при Себе Си – Той, за постигане на тази цел и заедно с това да ги приучи към мъжествено пренасяне на изкушенията, допуснал да попаднат между бурните вълни. Макар, разбира се, да били велики и предишните чудеса, но сегашното чудо не само че съдържало в себе си не малко наставление, но било и знамение, подобно на тези във Ветхия завет. Заради това Спасителят взима със Себе Си само учениците. Дето се извършвали само едни чудеса, там Христос разрешавал и наро-

¹ Мат. 8, 23–24.

² Лук. 8, 22.

гът да присъства, но дето предстояли изкушения и ужаси, там Той вземал със Себе Си само подвижниците на Вселената, които Той искал да обучи.

По-нататък Матей казва просто, че Иисус *спял*; а Лука казва, че Той *спял на възглавница*¹, като показвал с това смирение, и като ни научава на велика мъдрост. И така, когато се появила буря и морето силно се вълнувало, учениците Го събуждат, като казват: „*Господи, спаси ни; загинваме!*“² Спасителят, преди да укроти морето, обърнал се към тях с изобличение. Бурята, както споменах, била допусната за наставление на учениците; тя била образ на изкушенията, които щели да ги постигат, тъй като Спасителят и по-късно допуснал да падат в жестоки бедствия, чрез което закалявал техния дух. Заради това и ап. Павел казвал: „*Не искате братя, да не знаете за нашата скръб... понеже бяхте отегчени твърде много и въвн от силите си, тъй че не се надявахте и живи да останет.*“³ И по-нататък пак говори: „*Който ни избави от такава страшна смърт.*“⁴ И тъй, Иисус преди всичко укорил учениците Си, като показвал с това, че трябва да бъдат мъжествени и посред най-силните бурни вълни, че Той всичко устройва за добро. Тук и самото смущение им принесло полза, тъй като чудото им се представило за извънредно важно, и събитието се запазило завинаги в тяхната памет. Когато Бог има намерение да извърши нещо чудно, отначало подготвя всичко необходимо за запазването му в паметта на човечите, за да не забравят те извършеното от Него чудо. Така и Моисей отначало се страхувал от змията, и се страхувал не просто, но и с велико смущение, а след това вече вижда чудото, което се извършва; така и учени-

¹ Така говори не Лука, а Марк: 4, 38.

² Мат. 8, 25.

³ II Кор. 1, 8.

⁴ II Кор. 1, 10.

ците очаквали отначало гибел за себе си, а след това получили спасение, щото те, чрез увереността си в опасността, да познаят величието на чудото. Ето защо и Спасителят се отдал на сън. Действително, ако бурята би се случила през време на Неговото богърстване, те или не биха се уплашили, или нямаше да Го молят, а може би даже нямаше да помислят, че Той може да извърши подобен вид чудо. Заради това именно Той се отдал на сън, щото да им даде време да изпитат страх и да ги застава по-силно да почувстват това, което ставало. Човек не така гледа на това, което се случва с други човеци, както на това, което се случва със самия него. Тъй като учениците виждали всички други благодетелствани, а сами те не получили никакво благодеяние, били безгрижни (те не били нито хроми, нито имали друга подобна болест); заради това те трябвало със собственото си чувство да изпитат Неговите благодеяния; ето защо и Христос допуска да се появи буря; чрез опасението си от нея те по-силно щели да почувстват Неговото благодеяние. Христос извършва чудото и не в присъствието на народа, за да не бъдат обвинени учениците в маловерие; но, като взел само тях със Себе Си, изправя ги, и преди да укроти вълнението на водата, укротява вълнението на тяхната душа, като ги укорява с думите; „*Защо сте толкова страхливи, маловерци?*“¹ – и заедно с това, като ги научава, че не самите изкушения, но слабостта на духа произвежда страх. А ако някой каже, че учениците не поради страх и не поради маловерие пристъпили към Иисуса и Го разбудили, аз пък ще кажа, че самото това било особено доказателство за неправилното тяхно мнение за Него. Те били уверени в това, че Той, като стане, може да укроти бурята; но че Той може да направи това и във време на сън, в това те не били уверени. И защо да се учудваме на тяхно-

¹ Мат. 8, 26.

то несъвършенство при сегашния случай, когато те и след много други чудеса оставали твърде несъвършени? Заради това именно Христос често пъти ги и укорява; така например, когато казва: „*И вие ли още не разбирате?*“¹ И тъй, не се учудвай, ако народът не е имал за Него високо понятие, щом и самите ученици били несъвършени. „*А човеците се почудиха*, казва евангелистът, и рекоха: *какъв е Той, та и ветровете, и морето Му се покоряват?*“ Обаче Христос не Ги изобличил за това, че Го наричали човек; Той чакал, докато те разберат чрез чудесата, че това тяхно мнение е погрешно. Защо пък са Го считали за човек? Заради това, че Той имал човешки образ, спял и се намирал на кораба. Затова именно те в недоумение казвали: „*Какъв е Той?*“ Докато сънят и външният вид показвали в Него човека – морето и тишината явявали в Него Бога.

2. Макар Моисей да извършил някога подобно чудо, все пак и тук се разкрива предимството на Христа, защото Моисей чудодействал като раб, а Христос – като Господ. Христос не протегнал жезъл, подобно на Моисей, не издигнал ръка към небето, нямал нужда от молитва; но подобно на господаря, който заповядва на слугата си, и на Твореца, който заповядва на творението, с една дума и заповед укротил и умирал морето, и бурята веднага утихнала, тъй че не останала никаква следа от вълнението. Евангелистът изобразил това така: „*И настана голята тишина.*“² И каквото било казано за величието на Отца, това Той проявил в Своите дела. Какво пък било казано за Отца? „*Той каже, и настава бурен вятър.*“³ Така и тук се говори: казал – „*и настана голята тишина*“. Заради това именно човеците се особено учудвали на Него; а те не биха се учудвали, ако Той би постъпил подобно на Моисей.

¹ Мат. 15, 16.

² Мат. 8, 26.

³ Псал. 106, 25.

След като Христос напуснал морето, последвало друго, най-страшно чудо. Беснуващи, подобно на зли бегълци, като видели Господа, казвали: „*Какво иташ Ти с нас, Иисусе, Сине Божий? Нита си дошъл тука да ни тъчиш преди врете?*“¹ Тогава, когато народът Го считал за човек, бесовете дошли да изповядат Неговото Божество и тези, които оставали глухи при блънването и укротяването на морето, чули демоните, които викали за това, което възвестявало морето със своята тишина. След това, за да не би техните думи да се сторят за ласкателство, те сами на опит доказват тяхната истина: „*нита си дошъл тука*, викали те, *да ни тъчиш преди врете?*“ Те признават своята Вражда още в началото, именно затова, да не се подхвърли тяхната просба на подозрение. Действително, като били смушавани, въздържани и като търпели непоносими мъчения само от едното присъствие на Христа, те вътрешно страдали и се вълнували по-силно от морето. Когато никой не смеял да се приближи до тях, Христос сам пристъпва към тях. Според свидетелството на Матей, те казали: „*Нита си дошъл тука да ни тъчиш преди врете?*“ Другите евангелисти пък към това прибавят още, че бесовете Го молили и заклели да не ги хвърля в бездната. Те мислели, че било вече настанало времето на тяхното наказание, и се бояли като такива, които ще бъдат вече подхвърлени на наказание. Това, че Лука споменава за един беснуващ, а Матей говори за двама, не показва разногласие между тях. Разногласие между тях би имало само тогава, ако Лука би казал, че имало само един беснуващ, а друг нямало. Когато пък един евангелист говори за един беснуващ, а друг – за двама, това не е признак на противоречие, а показва само различния начин на повествуване. И на мене се струва, че Лука споменал само за този, който бил най-лют от тях, поради кое-

¹ Мат. 8, 29.

то и неговото бедствие представя по-плачевно, като казва например, че той, като разкъсвал връзките и оковите, блуждаел по пустинята; а Марк свидетелства, че той още се удрял в камъните. Пък и самите техни думи достатъчно разкриват тяхната лютост и безсрамие, когато те казвали: „*Нима Си дошъл тука да ни тъчиш преди Време?*“, те не могли да кажат, че не са съгрешили, но само Го молят да не ги подхвърля на наказание преди Време. Тъй като Спасителят ги намерил в такова време, когато те вършили непоносими огорчения и злодеяния и всякак обезобразявали и мъчили Неговото творение, бесовете предполагали, че Той, поради техните извънмерни злодеяния, няма да отлага времето на наказанието им. Затова именно те просили и Му се молели. По такъв начин тези, които не могли да бъдат удържани и с железни вериги, дохождат свързани; тези, които бягали по горите, дохождат на полето; тези, които преграждали пътя на другите, спират се, като виждат, че друг прегражда на самите тях пътя.

Но защо те обичали да живеят в гробищата? – Защото те искали да насадят у мнозина пагубното учение, че душите на умрелите се превръщат в бесове, което човек не трябва никога даже и мислено да си представи.

Какво ще отговориш на това, ще запита някой, че мнозина от магесниците заколват деца с цел, щото техните души след това да им помагат? – А отде това е известно? Че колят деца, за това говорят мнозина. Но че душите на закланите се намират с тези, които са ги заклали, кажи ми, отде си ти това узнал? Ти ще кажеш, че самите бесновати викат: аз съм душа на този и този човек! Но и това е хитрост и измама на дявола. Не душата на някой умрял вика, а преструващият се така демон, за измамване на слушателите. Ако душата би могла да влезе в дяволското същество, още повече

тя би могла да влезе в своето тяло. При това не може да се помисли, че обигената душа ще започне да помага на този, който я обигил, че човек би бил в състояние да измени своята безтелесна природа в друго същество. Ако това е невъзможно по отношение на телата – тъй като никой не може да превърне тялото на човека на пример в тяло на магаре – още повече това е невъзможно по отношение на невидимата душа, която никой не може да превърне в демонско същество.

3. И тъй, това са бръцолевения на пияни баби и детски плашила. Душата, която се е отделила от тялото, не може да блуждае тука, защото *„душите на праведните са в Божия ръка“*¹. Ако пък душите на праведните са в Божия ръка, тогава и душите на децата, тъй като те не са още станали зли. Пък и душите на грешниците се отдалечават веднага от тука. Това се вижда от притчата за Лазаря и богаташа. И на друго място Христос казва: *„днес ще ти поискат душата“*². Пък и не може да бъде, щото душата, която е излязла от тялото, да блуждае тука. И това е напълно съобразно с разума. Действително, ние ходим по земя позната и известна нам, като сме облечени в тялото; но когато извършваме пътешествие в чужда страна, не знаем, без ръководител, по какъв път трябва да вървим; по какъв начин тогава душата, която се е отделила от тялото и се е освободила от всички земни връзки, може да знае без пътеводител, накъде трябва да върви? Така и от много други доказателства всеки може лесно да види, че душата, която е излязла от тялото, не може вече тука да остане. Така, Стефан казал: *„Приети духа ти!“*³ И ап. Павел казва: *„Да се освободя, че да бъда с Христа... това е много по-добро.“*⁴ Също и за патри-

¹ Прем. 3, 1.

² Лук. 12, 20.

³ Деян. 7, 59.

⁴ Филип. 1, 23.

арха Св. Писание говори: „и се прибра при своя народ“... „престарял и наситен (на живота)“¹. А че и душите на грешниците след смъртта не могат тука да пребивават, чуй богаташа, който много молил за това и не получил желаното. Ако това би било възможно, той сам би дошъл и би възвестил за това, което там става. От тука се вижда, че душите, след заминаването си от тука, завеждат се в някоя страна и като нямат вече възможност да се възвърнат от там, очакват онзи страшен ден.

Но може би някой ще запита: защо Христос изпълнил молбата на демоните, като им позволил да влязат в стадото свини? На това аз ще кажа, че Той постъпил така не защото бил убеден от тях, но поради много премъдри цели. Първо, да покаже на освободените от тези зли мъчители големината на вредата, причинявана им от тези злосторници; второ, да убеди всички в това, че бесовете без Неговото позволение не могат да се докоснат даже до свините; трето, да покаже, че бесовете биха постъпили с човеците още по-лошо, отколкото със свините, ако те при това свое нещастие не биха се удостоверявали от подкрепата на великия Божий промисъл. Че бесовете ни ненавиждат повече, отколкото безсловесните животни, това е на всекиго известно. Следователно, ако те не пощадиха свините, но в един миг всички хвърлили в бездната, още повече биха направили това с обхванатите от тях човеци, които те блъскали и влачили по пустините, ако Божието провидение, и при най-жестокото мъчение, не би обуздавало и съържало по-нататъшния техен стремеж. От тука е ясно, че няма нито един човек, за когото Бог да не премисля. Бог проявява Своя промисъл съобразно с ползата на всекиго.

Освен казаното, ние се научаваме от тука още и на това, че Бог премисля не само за всички изобщо,

¹ Бит. 25, 8.

но и за всеки човек поотделно – което Господ показал и в отношението Си към Своите ученици, като казал: „Ват и костите на главата са всички преброени.“¹ Същото всеки може ясно да види и от примера на тези бесновати, които отдавна биха били вече задушени, ако не бяха запазвани отгоре с велика грижа. Поради тези именно причини и Спасителят позволил на бесовете да влязат в стагото от свини; така и жителите на тези страни познали Неговото всемогъщество. Дето било известно Неговото име, там Той не твърде много показвал Себе Си, но гето никой не Го знаел и всички били в безчувствие, там Той извършвал славни чудеса, за да ги привлече към познанието на Своего божество. А че жителите на този град се намирали в безчувствие, това се вижда от края на събитието. Те би трябвало да се поклонят на Христа и да се учудят на Неговото могъщество, а те го изпрацали и молили „да си отиде от пределите им“. Но защо демоните погубили свините? Бесовете постоянно се стараят да доведат човеците до отчаяние и винаги се радват на тяхната гибел. Така постъпил дяволът и с Иова. Макар и тук Бог да позволил, но позволил не заради това, че бил убеден от дявола, а за да прослави още повече Своя раб, да отнеме на дявола всяка възможност за безсрамие и да изсипе върху неговата глава собствените му постъпки с праведника. Така и в сегашния случай проузлязло противното на тяхното желание. И могъществото на Христа било тържествено проповядано, и злобата на демоните, от която Той освободил обхванатите от тях, по-ясно се разкрила, и се открило това, че те, без позволениято на Бога на всичко, не могат да се докоснат даже и до свините.

4. Никому ни най-малко не се запрещава да разбира тази история в таинствен смисъл. Макар това и да е история, но трябва да се знае, че човеците, които

¹ Мат. 10, 30.

се уподобяват на свини, леко се поддават на действието на бесовете, и тези, които страдат от тях, често пъти могат да ги побеждават, ако само те са човеци. Но когато човеците се уподобяват съвършено на свините, тогава те не само че се обхващат от бесовете, но и се хвърлят в бездната. Освен това, за да не би някой да нарече това събитие басня, а да повярва напълно в излизането на бесовете, заради това то се доказва с гибелта на свините. Забележи кротостта на Исуса Христа, съединена с могъществото. Когато жителите на тази страна, които били толкова много облагодетелствани от Него, Го принудили да се отдалечи, Той се отдалечил без съпротивление и оставил тези, които се показали недостойни за Неговото учение, като им дал за наставници освободените от демоните и пастирите на свините, за да узнаят от тях за всичко случило се, а Сам, като се отстранил, оставил ги във велик страх. Действително, великата загуба разпространила слуха за случилото се и това събитие занимавало техния ум. Отвсякъде се носили слухове за необикновеното чудо: и от излекуваните, и от хазаите на удавилите се свини, и от техните пастири.

И сега могат да се видят такива събития и много бесновати, които живеят в гробищата и беснуването на които нищо не може да удържи: нито желязото, нито оковите, нито множеството народ, нито увещанието, нито убеждаването, нито страхът, нито заплашванията и нищо друго подобно. Така, когато слагострастният се пленява от всяка телесна красота, тогава той с нищо не се различава от беснуващия. Като е облечен в греха, но като няма истинско облекло и като е лишен от приличната му слава, той бяга навсякъде открит, подобно на беснуващия, като бие себе си не с камъни, а с беззакония, които са много по-тежки от много камъни. И тъй, кой може да върже и

да укроти един човек, който е толкова безсрамен и буйен, който никога не дохожда на себе си, но винаги ходи по гробищата? – Наистина, такива са жилищата на блудниците, изпълнени с велико зловоние и гнилот.

А какво да кажем за сребролюбца? Не такъв ли е и той? Кой може някога да го върже? Всекидневните страхове ли, заплашвания, увещания и съвети? Но всичките тези връзки той ще разкъса, и ако някой дойде да го освободи от веригите, той го заклина да не го освобождава, като счита за себе си най-велико мъчение да не бъде в мъчение. Що може да бъде по-бегствено от това? Бесът, макар да презирал хората, но се покорил на заповедта на Христа и незабавно излязъл от тялото. А този не се покорява и на Христовата заповед; макар той всекидневно да слуша Неговите думи: „не можете да служите на Бога и татона“,¹ и заплашванията с геена и непоносими мъчения, все пак не се покорява; така той постъпва, не защото е powerless от Христа, но защото Христос не ни води към изправление против нашата воля. Ето защо такива хора и като живеят в градовете, живеят като в пустини. Действително, кой благоразумен човек ще пожелае да влиза в общуване с такива хора? Аз, в краен случай, бих желал по-добре да живея с множество беснуващи, отколкото с един от тези, които страдат от такава болест. А че аз не се заблуждавам, това се вижда и от страданията, каквито претърпяват сребролюбците и беснуващите. Сребролюбците смятат за свой враг човека, който не им причинил никаква вреда, искат да направят роб свободния и го подхвърлят на безбройни бедствия; напротив, беснуващите нищо друго не вършат, а само носят болестта в самите себе си. Първите събарят множество домове, заставят да се хули Божието име, стават зараза на градовете и на цялата вселена; а измъчвани-

¹ Мат. 6, 24.

те от бесовете са повече достойни за съжаление и съзли. Последните вършат много неща в безсъзнание; първите, напротив, като имат ум, безумстват сред градовете, вилнеят и проявяват някакво ново беснуване. Действително, вършат ли беснуващите нещо подобно на това, на което гръзнал Иуда, като извършил с това нечутото престъпление? И всички, които му подражават, подобно на диви зверове, избягали от оградата, смущават града, като не се удържат от никого. Макар те да са замотани отвсякъде с връзки, като: страх от съдиите, заплахата от законите, презрение от хората, и с още много други, те, като ги разкъсват, всичко объркват. И ако някой би успял да смъкне съвършено от тях веригите, би видял у тях бяс много по-лют и жесток, отколкото този, който излязъл от споменатия сега бесноват.

5. Но тъй като това е невъзможно, да си представим поне мислено, че сме снели от сребролюбца оковите, и тогава ясно ще познаем неговото крайно беснуване. Но вие не се бойте от звяра, когато аз го открия – това ще бъде само образ с думи, а не самата действителност. И тъй, да си представим човек, който изхвърля от очите си огън, който цял е черен, и от двете рамена на който висят дракони; да си представим у него такива уста, в които, вместо зъби, са поставени остри мечове, а вместо език се намира извор, който излива отрова и изпуща смъртоносно питие; да си представим, че неговият стомах поглъща повече от всяка печка и унищожава всичко погълнато, а нозете му са като че ли крилати и по-бързи от всякакъв пламък. Нека лицето му да бъде съставено от кучешко и вълчо; нека той да не произнася нищо човешко, но да издава от себе си нестройни звукове, отвратителни и страшни; нека също и в ръцете си да носи огън. Може би на вас се вижда страшно казаното от мене; но аз още не съм го представил в нужния образ. Към

казаното трябва да се прибави още нещо; нека той да поваля тези, които среща, да измъчва и поглъща тяхната плът. Но сребролюбецът е много по-лош и от това чудовище. Той напада на всички, всичко поглъща, подобно на ада, навсякъде ходи, като общ враг на човешкия род. Нему се иска да няма нито един човек, той сам да владее всички. Но той и от това не се задоволява. Когато всичко унищожи, според своето желание, тогава у него се появява желанието да унищожи и земята, и да види на нейно място злато; и не само земята, но и планините, и горите, и изворите, с една дума всичко видим.

А за да знаете, че ние още не сме изобразили напълно неговото лудуване, представете си, че още никой няма да го обвинява и заплашва, унищожете, поне на думи, страха му от законите – и вие ще видите, как той, като е хванал меча, унищожава всички, без да щади никого; нито приятеля, нито родственика, нито брата, нито самия родител. По-право е пък, че не трябва да се прави никакво предположение, а да запитаме самия него: не строи ли той всички тези мечти в своето въображение и не напада ли на всички, като убива мислено и приятели, и родственици, и самите родители? Но даже няма нужда и да го питаме; на всички е известно, че обхванатите от недъга користолюбие се отегчават от старостта на бащата, а приятно и желано от всички чедородие считат за тежко и несгодно. Мнозина поради това намират удоволствие в бездетството, правят своето естество безплодно, не само като умъртвяват родилите се деца, но и като не им дават да се зародят.

И тъй, не се учудвайте, ако аз ви изобразих така сребролюбца (той даже е много по-лош, отколкото ние го представихме), но да видим, как да го освободим от беса. Как пък можем да го освободим? Ако той ясно съзнае, че сребролюбието е вредно за него даже и при

самото събиране на богатството. Действително тези, които желаят да придобият и най-малкото, винаги претърпяват големи загуби – поради което за това даже се е появила и пословица. Така мнозина, които желаят да дават назаем с големи проценти, с надежда да придобият от това печалби, без да изследват тези, които вземат в заем, нерядко заедно с печалбите се лишават и от всичкото си собствено имущество. Други, които са се подхвърлили на някои опасности и като не са желали да се лишат от малкото, погубили са заедно с имуществото и самата си душа; а трети, когато са могли да придобият с пари изгодни достойнства или друго нещо, подобно на това, поради извънмерното свое скъперничество са се лишили от всичко. Тъй като те не умеят да сеят, а само се грижат за събирането на плодовете, често пъти и не ги получават. Невъзможно е, разбира се, винаги да се събират плодове; също така невъзможно е и постоянно да се придобиват съкровища. Ето защо користолюбците, които не желаят да изразходват, не умеят да придобиват. Когато им се яви нужда да се оженят, и тогава те срещат същите несгоди, защото те или се излъгват, като вземат бедна, вместо богата, или, ако вземат богата, тя е с безбройни недостатъци, и пак претърпяват голяма загуба. Наистина, не изобилието на имуществото, но добродетелта произвежда богатството. Каква полза от богатството, когато жената е разточителница и прахосница и цялото имущество разнася по-бързо от вятъра? Каква полза има, когато тя е безпътна и се обкръжи с безбройни любовници? Каква полза има, когато се предава на пиянство? Няма ли тя да направи мъжа си в най-скоро време най-беден от всички? Но не само при женитбата сребролюбците се измамват, а и при покупката на роби, когато те поради голямото си скъперничество купуват не трудолюбиви, но евтини.

И тъй, като си представите всичко това в ума си (не можете пък още да слушате думи за геената и царството) и като помислите за неуспехите, които вие поради своето користолюбие често претърпявате – и при даването на пари под лихва, и при покупката, и при женитбата, и при началствените си отношения, и във всичко друго – оставете пристрастието към богатството. Тогава вие безопасно ще прекарате и сегашния си живот, и като достигнете известен успех, ще бъдете в състояние да слушате учението за мъдростта, а също, като проявите до известна степен своя възор, ще видите самото слънце на правдата и ще получите богатата, обещани от Господа, на които всички ние да можем да станем участници чрез богатата и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки веков.

Амин!

БЕСЕДА ДВАДЕСЕТ И ДЕВЕТА

Гл. IX, ст. 1–8

„Тогава той влезе в един кораб, отплаува обратно и пристигна в града Си. И ето, донесоха при Него един разслабен, сложен на постелка. И като видя Иисус вярата ит, каза на разслабения: дерзай, чедо, прощават ти се греховете.“¹

1. Евангелистът нарича тука Капернаум собствен град на Иисуса. Градът, в който Христос се родил, е Витлеем; в който бил възпитан – Назарет; а в който постоянно обитавал – Капернаум. Разслабеният, за когото тук се говори, не е един и същ със споменатия у Иоана. Онзи лежал в къпалнята, а този в Капернаум. Онзи страдал тридесет и осем години, а за този нищо подобно не е казано. За онзи никой не се грижил, а този имал човеци, които се грижили за него, които го и донесли при Христа. На този Христос казал: *„чедо, простени ти са греховете“*, а на онзи: *„искаш ли да оздравееш?“*² Онзи излекувал в събота, а този не в събота; иначе иудеите не биха пропуснали случая да Го обвинят. При излекуването на този те нищо не говорили, а заради излекуването на първия те не преставали да го гонят. На тези различия аз не напразно указах, но с цел, да не би някой, като приеме двамата разслабени за едно и също лице, да помисли, че евангелистите си разногласят помежду си.

Но обърни внимание на смирението и кротостта на Господа. Той и по-рано отстранявал от Себе си народа; когато жителите на Гадаринската страна не искали да Го приемат у себе си, Той не им се възпроти-

¹ Мат. 9, 1–2.² Иоан. 5, 6.

вил, но се отдалечил от тях, макар и не далече. И като влязъл в кораба, преминал на другата страна, макар да би могъл да направи това без помощта на кораб. Той небинаги искал да върши чудеса, че да не наруши реда на Своего домостроителство.

Матей говори само, че донесли разслабения; а другите евангелисти добавят, че тези, които го донесли, разкрили покрива и като спуснали болния, поставили го пред Христа, като не казвали нищо, а всичко оставяли на волята на Спасителя. По-рано Господ сам обхождал страните и не изисквал такава вяра от тези, които дохождали при Него; а сега пък при Него и дошли, и проявили пред Него своята вяра – евангелистът изрично казва: „и като видя Иисус вярата им“, т.е. вярата на тези, които спуснали разслабения. Спасителят небинаги изисквал вяра от самите страдащи, например, когато те страдали от умопобъркване или били лишени от ума поради някаква друга болест. Но тук и болният проявил своята вяра. Иначе, като няма вяра, не би позволил да го спуснат. И тъй, понеже и разслабеният, и тези, които го принесли, показали голяма вяра, Господ явил Своята сила, отпуснал греховете на болния, като такъв, който има пълна власт за това. Той показвал във всичко Своего еднакво достойнство с Бога Отца. По-рано Той го показал със Своего учение, когато учил народа като такъв, който има власт, показал го над прокажения, като му казал: „искат; очисти се!“¹ – над стотника, когато за неговите думи: „кажи сато дуга и слугата ти ще оздравее“², почудил се на него и го похвалил пред всички; над морето, когато го укротил с една дума; над демоните, когато те Го изповядали като Съдия, и когато Той със силна власт ги изгонил. А сега пък по друг, висш начин, принуждава Своите врагове да признаят Неговата еднаква чест с Бога Отца

¹ Мат. 8, 3.

² Мат. 8, 8.

и възвестява това чрез техните уста. Спасителят бил чужд на честолюбието, макар пред Него да стояло голямо множество народ, който заграждал даже и входа към Него, поради което и разслабения спуснали отгоре: Той не изведнъж пристъпва към изцеряването на тялото на явилця се пред Него болен, но очаква от самите врагове повод за това, и отначало лекува невидимото, т.е. душата, като простил греховете – което именно доставило на разслабения изцерение, а на Изцерителя не донесло голяма слава. Книжниците, изяджани от злоба, и като мислили да Го обвинят в богохулство, против своето желание помагали обаче за прославянето на извършеното чудо. Спасителят, със Своята проникателност, се възползвал от тяхната хула, за да изтъкне още по-ясно чудото. Когато те се възмущавали и казвали: „Той богохулства“¹ – „кой може да прощава грехове?“² – какво им казал тогава Господ в отговор? Провергал ли тяхното мнение? Ако Той не бил равен на Отца, тогава би трябвало да каже: защо вие си съставяте неправилно мнение за Мене? Аз нямам такова могъщество. Но Той нищо подобно не казал, а потвърдил и доказал тъкмо противното както със Своите думи, така и с извършеното чудо. Но тъй като собственият Негов отзив за Себе си е могъл да се стори неприятен на слушателите, Той показва чрез други кой е Той и, което е за учудване, не само чрез приятелите, но и чрез враговете, с което се разкрива и Неговата най-висока мъдрост. Чрез приятелите показал това, когато казал на прокажения: „искат, очисти се“³, а на стотника: „нито в Израеля натерих толкова голяма вяра“⁴; а чрез враговете – при сегашния случай. Тъй като книжниците казвали, че никой не може да

¹ Мат. 9, 3.

² Марк 2, 7.

³ Мат. 8, 3.

⁴ Мат. 8, 10.

прощава греховете, освен само един Бог, Спасителят, като искал да им покаже, *„че цята власт на зетята да прощава грехове (тогава казва на разслабения): Стани взети си постелката и върви у дома си.“*¹ И не само това, но и при друг случай, когато иудеите казвали: *„Не за добро дело с катъни Те затеряте, а за богохуство и за това, дето Ти, бидейки човек, правиш се Бог“*², Спасителят не опровергал това тяхно мнение за Него, но пак го потвърдил, като казал: *„Ако не върша делата на Моя Отец, не Ми Вярвайте; ако пък върша, такар на Мене и да не Вярвате, на делата повярвайте.“*³

2. Но при изцеряването на разслабения Иисус Христос представя и друго немаловажно доказателство за Своята божественост и равночестие с Бога Отца. Книжниците казвали, че само на Бога принадлежала властта да опрощава грехове, а Христос не само прощава грехове, но освен това разкрива в Себе си друго свойство, принадлежащо само на Бога, именно – да открива сърдечните тайни. Книжниците не разкрили пред всички своите мисли: *„Тогда, казва евангелистът, някои от книжниците казаха в себе си: Той богохуства. А Иисус, като видя потисните им, рече: защо тисните дошо в сърцата си?“*⁴ А че знанието на сърдечните тайни принадлежи само на Бога, послушай, какво говори Соломон за това: *„Само Ти познаваш сърцата на синовете човешки“*⁵, както също и Давид: *„Ти изпитваш сърца и утроби.“*⁶ и Иеремия: *„Лукаво е човешкото сърце повече от всичко и съвсет е покварено; кой ще го узнае?“*⁷ И сам Бог говори: *„Чо-*

¹ Мат. 9, 6.

² Иоан. 10, 23.

³ Иоан. 10, 37, 38.

⁴ Мат. 9, 3–4.

⁵ II Пар. 6, 30.

⁶ Псал. 7, 10.

⁷ Иерем. 17, 9.

*век гледа на лице, а Господ гледа на сърце.*¹ И от други места на Св. Писание може да се види, че само на Бога е свойствено да знае тайните на сърцето.

И тъй, Христос, като желаел да покаже, че Той е Бог, равен на Бога Отца – това, което книжниците мислили в себе си (а те, като се опасявали от народа, не смели да разкрият своите мисли пред всички), разбулил и открил, като проявявал и тук Велика кротост. *„Защо, казва Той, тисните дохо в сърцата си?“*² Ако някой би могъл да възрази, това бил само болният, като измамен в своята надежда. Той би могъл да каже: аз дойдох, за да ме изцериш от разслабването, а ти лекуваш друго; как мога аз да се уверя в това, че ми се прощават греховете? Но той нищо подобно не говори, а предава себе си във властта на Изцерителя. Между това книжниците поради своята гордост и завист порицават самите Негови благодеяния, направени на другите. Заради това именно Спасителят ги и изобличава, обаче с кротост. Ако вие не вярвате на първото доказателство за Моята божественост, казва им Той, и смятате Моите думи за пустославие, Аз, ето, прибавям към него и друго: разкривам вашите тайни. След това Той представя още едно ново доказателство. Какво е пък то? Той излекувал тялото на разслабения.

Когато Той говорил на разслабения, не разкрил ясно Своята Власт, защото не казал: Аз ти отпущам греховете, но – *„прощават ти се греховете“*; а когато било нужно да увери в това Враговете, по-ясно показва Своята Власт, като казва: *„Но за да знаете, че Син Човеческий има власт на земята да прощава грехове.“* Виждаш ли как Той желаел, да Го считат за равен на Бога Отца? Той не казал, че Син Човеческий има нужда от помощта на друго, или че Той получил власт от

¹ I Цар. 16, 7.

² Мат. 9, 4.

другиго, но казва: „*и та Власт*“. И казва това не от честолюбие, но да убеди враговете в това, че Той не богохулства, като прави Себе Си равен на Бога. Господ навсякъде желае да представя ясни и неопровержими доказателства; така например на очистилия се от проказата казва: „*Иди, покажи се на свещеника.*“¹ На Петровата тъща дава сили да Му служи, а свините оставя да се изтъркалят в морето. Точно така и тук, за доказателство на прощението на греховете на разслабения изцери́ва неговото тяло, а за доказателство за изцери́ването на тялото застава разслабения да носи постелката си; така извършеното от Него чудо не биха счели за измама. Преди да изцери разслабения, Той предложил на книжниците въпроса: *кое е по-лесно да се каже: прощават ти се греховете, или да се каже: Взети постелката си и иди в дома си.*² Тези думи имат следния смисъл: кое вам се струва по-лесно, да се изцери тялото на разслабения ли, или да се освободи душата от греховете? – Очевидно е, че да се изцери тялото. Колкото душата е по-превъзходна от тялото, толкова и прощението на греховете е по-голямо дело от изцери́ването на тялото. Но тъй като изцери́ването на душата не може да се види, а изцери́ването на тялото е очевидно, аз присъединявам към първото и последното, което, макар и да е по-тежко, но е по-очевидно; чрез него вие ще повярвате във висшето – невидимото. По такъв начин Спасителят отнапред, чрез самите дела, показал у Себе Си това, което после посочил Йоан, като говорил за Него: „*Ето Агнецът Божий, Който Взета върху Си греха на света.*“³

3. И тъй, като сигнал разслабения, Господ го изпратил въкъщи. Тук Той пак показва Своего смирение и отново потвърждава, че направеното от Него чудо

¹ Мат. 8, 4.

² Ср. Мат. 9, 5.

³ Йоан. 1, 29.

не е мечта; тези, които били свидетели на болестта на разслабения, прави свидетели на неговото здраве. Той като че ли така говорил: *Аз бих желал чрез твоята болест да изцера и тези, които считат себе си за здрави, а всъщност са болни по душа, но тъй като те не искат това, иди у дома си и изправяй тези, които там се намират. Виждаш ли, как Господ показва, че Той е Творец на душата и тялото? Той изцерава болния и от духовно, и от телесно разслабване, и открива невидимото чрез видимото.*

И Все пак свидетелите Все още се влачели долу. „А народът, говори евангелистът, като видя това, почуди се и прослави Бога, Който е дал такава власт на хората.“¹ Плътта им пречила да видят истината. Между това Спасителят не ги укорява, но продължава със Своите дела да ги буди от сън и да възнеся ума им към висотата. Пък и това вече не е било маловажно, че те Го поставяли по-високо от всички хора и Го считали за дошъл от Бога. Ако и тази мисъл би се затвърдила в техния ум, както трябва, те малко по малко, накрай биха узнали и това, че Христос е Син Божий. Но те не познали това ясно, поради което и не могли да гождат при Него. По-късно те пак казвали: „*тоя човек не е от Бога*“², как може Той да бъде от Бога? – и често се предавали на тази мисъл, като желали да намерят в нея защита на своите страсти.

Така и сега мнозина постъпват. Като показват себе си за строги ревнители на славата Божия, те удовлетворяват собствените си страсти, а би трябвало във всичко да постъпват с кротост. Действително, Бог на всичко, който би могъл да порази с мълния хулящите Го, заповядва на слънцето да грее, изпраща дъжд и дава всички блага с щедрост. Като Му подражаваме, и ние трябва да молим, да увещаваме и да внушаваме с

¹ Мат 9, 8.

² Иоан. 9, 16.

кротост, без гняв и ярост. Богохулството не унижава Божието величие, и затова не трябва да те подбужда към ярост. Който богохулства, той нанася рани на самия себе си. И така, ти трябва да въздишаш и плачеш, защото тази болест е достойна за създи, и човекът, заразен от нея, не иначе може да се изцери, освен с кротост. Кротостта е по-силна от всяко насилие. Виж с каква кротост сам Бог, както във Ветхия, така и в Новия завет, се обръща към тези, които са Го оскърбили. Там Той казва: „Народе мой! какво ти сторих?“¹ А тук: „Савле, Савле, що Ме гониш?“² Също и ап. Павел заповядва да наставляваме противниците с кротост. И сам Христос, когато пристъпили към Него ученици и молили от Него позволение да изпратят огън от небето, упрекнал ги силно, като казал: „Не знаете, от какъв дух сте вие.“³ По същия начин и в сегашния случай Той не казал на книжниците: о, нечестивци и измамници; о, ненавистници и врагове на човешкото спасение! Но казал само: „Защо тислите лошо в сърцата си?“⁴ И тъй с кротост трябва да избавяме от болест. Който поради човешки страх станал по-добър, той пак в скоро време ще се върне към предишното нечестие. Заради това Господ не заповядал да се изтръгнат и плевелите, щото да даде време за покаяние. Мнозина, които били по-рано нечестиви, по такъв начин се върнали към доброто; такива били ап. Павел, митничарят и разбойникът. Като били по-рано плевели, те после станали зряла пшеница. Макар в семената и да не може да стане такава промяна, но в човешката воля тя може лесно и удобно да произлезе, тъй като тази воля не е свързана с връзките на необходимостта, но е надарена със свобода.

¹ Мух. 6, 3.

² Деян. 9, 4.

³ Лук. 9, 55.

⁴ Мат. 9, 4.

И тъй, когато ти видиш врага на постелката, изцери го, погрижи се за него, възвърни към добродетелта, давай най-добър пример със своя живот, наставлявай с безукорни думи, покровителствай и се старай, и употребявай всички средства за изправление, като подражаваш на най-добрите лекари. Така и самите лекари невинаги лекуват болестите само по един начин; когато видят, че раната не се изцелява с едно лекарство, поставят друго, а ако дотрябва, и трето; при едни случаи разсичат, а при други превързват. Така и ти, като си станал лекар на душата, ползвай се от всеки начин на лекуване според Христовите заповеди, за да получиш награда и за това, което ти си направил относно своето спасение, и за това, че си принасял полза на другите. Всичко прави за слава Божия: по такъв начин и сам ще се прославиш. *„Аз ще прославя ония, които Мене прославят, а ония, които Ме безславят, ще бъдат посратени.“*¹

И тъй, да правим всичко за слава Божия, за да станем наследници на блаженото небесно царство, с което всички да се сподобим чрез благодатта и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки веков.

Амин!

¹ I Цар. 2, 30.

Гл. IX, ст. 9–17

„Като тинаваше оттат, Иисус видя едно-го човека, на име Матей, седнал на титницата и му казва: Върви след Мене.“¹

1. Като извършил чудото над разслабения, Христос не останал в Капернаум, за да не би със Своеото присъствие да запали у книжниците още по-голяма завист, но, за тяхна угода и за укротяване на тази тяхна страст, се отдалечава. Така и ние не трябва да раздражняваме своите врагове с пребиваването си пред тях, но, за да смекчим гнева им, да отстъпваме и да се отдалечаваме от тях. Но защо Спасителят заедно с Петра, Йоана и другите не повикал Матей? Заради това, че както при тях Иисус отишъл тогава, когато те били способни да Го послушат, така и Матей повикал тогава, когато той бил готов да върви след Него. По същата причина Той и ап. Павла повикал след възкресението Си. Като познавал сърцата и като знаел скритите мисли на всеки човек, знаел също, кога някой от тях ще бъде готов да Го последва. Затова и Матей повикал не в началото, когато той не бил готов да възприеме, но след като извършил много чудеса, когато Неговата слава се разпространила навсякъде, и Матей станал по-способен за послушание.

Достойна е за учудване също и мъдростта на евангелиста Матей. Той не само че не скрива предишния свой живот, но и нарича себе си по име, когато другите го скриват под не собственото му име.² Защо евангелистът казал: „седнал на титницата“? – За да покаже могъществото на Господа, Който го повикал,

¹ Мат. 9, 9.

² Марк. 2, 14; Лук. 5, 27.

не след като той оставил своето безчестно занятие и престанал да се занимава с него, но го изтръгнал от средата на злото също така, както и блажения Павла обърнал тогава, когато той буйствал, пламтял от ярост и злоба против църквата. Затова и сам ап. Павел, като желае да покаже могъществото на Призовалия го, пише към Галатяните: *„Слушали сте за някогашното мое поведение в иудейството, че аз прекомерно гонех Божиата църква.“*¹ И рибарите Господ повикал тогава, когато те се занимавали със своето занятие. Но тяхното занятие не съдържало в себе си нищо безчестно; то било свойствено на необразованите и прости човечи. Напротив, занятието на митарите било позорно и срамно. То било грабеж, с нищо неизвинен, безчестна печалба, грабеж под вида на нещо законно. И, все пак, нищо от това не смутило Повикалия го; и чудно ли е, че Той не се срамувал от митаря, щом не само не се срамувал да повика блудницата, но и не ѝ запретил да целува и измие със слъзи краката Му?² Той дошъл именно за това, не само да излекува тялото, но и да изцери душата от злото. Така постъпил Той и с разслабения. Като показал ясно при извършването на това чудо, че Той може да прощава грехове, след това повиква и Матей, щото другите, като видят, че той приема в числото на Своите ученици митаря, да не се смущават. Ако Той има власт да прощава всички грехове, защо тогава да се учудваме, че той направил и митаря апостол? Но като си познал могъществото на Повикалия, познай сега и послушанието на повикания. Той не се възпротивил, не се усъмнил и не казал: какво значи това, нима Господ зове мене, който съм такъв голям грешник? – такова едно смирение би било неуместно – но веднага се покорил, и даже не изявил желание да иде вкъщи и да се посвещава за това с родственици-

¹ Гал. 1, 13.

² Лук. 7, 36, 50.

ме, както постъпили рибарите. Както те оставили и мрежа, и лодка, и баща, така и Матей оставил своето занятие и печалба, и като се отрекъл изведнъж от всичко светско, с пълното си послушание потвърдил благовременността на своето повикване.

Но защо пък, ще запиташ, никъде не е казано за това, как били повикани останалите апостоли, а се говори само за повикването на Петра, Иаков, Йоана и Филипа? – Защото те имали презрени и прости занятия; какво наистина е по-лошо от званието на митаря, какво по-маловажно от занятието на рибарите? А че и Филип бил от незнатен произход, това показва неговото отечество. Ето защо евангелистите повествуват предимно за повикването на тези ученици и за техните занятия. Те искали чрез това да покажат, че на тях трябва да се вярва и при повествуването за важни дела. Действително, ако те, като повествуват за делата на Учителя и Неговите ученици, не изпускат нищо, което се отнасяло, както се вижда, за тяхното безславие, а даже с особена подробност повествуват за него, биха ли могли да бъдат подозирани тогава, когато говорят за славни дела? Ако те премълчават за много знамения и чудеса на Христа, а между това подробно повествуват за събитията, станали при кръста, които на вид са унизителни, и не се срамуват да говорят за низките занятия и бедното състояние на учениците, за прагедите на Учителя – не е ли тогава очевидно, че те твърде много уважавали истината и не написали нищо по пристрастие и пустославие?

2. Като повикал Матей, Христос го удостоил с Велика чест: присъствал веднага на неговата трапеза. Чрез това Той му дал голяма надежда относно неговото бъдещо спасение и насадил в него повече смелост. Не с продължително лекуване, но изведнъж изцерил неговата душа. Обаче не само с Матей Христос седял на трапезата, но и с мнозина други. Както изглежда,

това именно послужило за порицание на Иисуса, че Той не отстранявал от Себе си грешниците; евангелистите и това не скриват; те казват, че фарисеите Го осъждали за такава една постъпка. При Матей дошли много други митаря, като към свой съратник, защото той, като считал посещението на Христа за указана на самия него чест, повикал всички тях. Христос употребявал всякакъв вид лекуване. Той избавял мнозина от душевни болести не само тогава, когато поучавал, или изцелявал болните, или изобличавал враговете, но и тогава, когато седял на трапезата, като ни научава с това, че всяко време и всяко дело може да ни доставя полза. И макар всичко, което се предлагало на тази трапеза, да било събрано с неправда и грабеж, все пак Христос не се отрекъл да бъде неин участник; тъй като Неговото присъствие могло да принесе голяма полза, Той се съгласил да бъде в един дом и на една трапеза с големи грешници, макар и да си навлякъл лоша слава за това, че ял заедно с митар в дома на митар и в присъствието на много други митаря. Такава е, разбира се, участта на лекаря: ако той не иска да търпи лошата миризма от болните, не ще може да ги излекува от болестите. Виж, как иудеите Го укоряват за това: „ето човек многоядец и винопиец, приятел на митаря и грешници“¹. Нека чуят това всички, които се стараят с пост да придобият голяма слава за себе си и да помислят върху това, че нашия Владика нарекли многоядец и винопиец, и Той не се срамувал от това, но оставял всичко без внимание, за да изпълни Своето намерение, което и постигнал: митарят се променил, и по такъв начин станал по-добър. А за да се ти увериш, колко голямо значение имало за грешниците присъствието на Христа на тяхната трапеза, послушай, какво говори Закхей, друг митар. Като чул от Христа думите: „Днес трябва да бъда у дома ти“²,

¹ Мат. 11, 19.

² Лук. 19, 5.

той с възторг казал: „Половината от цялата си, Господи, дават на сиротаси и ако от някого нещо сът взел несправедливо, ще отплатя четворно.“¹ Тогава Иисус му казал: „Днес стана спасение на този дом.“² По такъв начин можем с разни средства да наставляваме другите. Защо тогава, ще кажеш ти, ап. Павел заповядва: ако някой, „наричайки се брат, остава си блудник, или користолюбец... с такъв дори и да не ядете“³. Но, първо, от тези думи още не се вижда, кому апостолът дава това наставление: на учители ли, или само на братята. След това митарите не принадлежали нито към числото на свършените, нито към числото на братята. Освен това ап. Павел заповядва да се отстраняваме от такива братя, които не искат да се откажат от своите пороци, а митарите престанали да вършат зло и се променили.

Но фарисеите нищо не вразумило; те укоряват Иисусовите ученици, като казват: „Защо вашият учител яде и пие с титари и грешници?“⁴ При друг случай, когато им се сторило, че учениците съгрешили, фарисеите се обръщат с укори към самия Учител, като казват: „Ето, учениците Ти вършат, каквото не е позволено да се върши в събота.“⁵ Тук пък те клеветят Учителя пред учениците. Всичко това те вършили с лоши намерения, като желали да отвлекат учениците от Учителя. Какво пък отговаря безкрайната Премъдрост? „Здравите нямат нужда от лекар, казва тя, а болните.“⁶ Виж, как Господ от думите на фарисеите извежда тъкмо обратното заключение. Те считали за Негова вина общуването Му с митарите; а Той, напротив, казва, че да няма общуване с тях, това ще бъде

¹ Лук. 19, 8.

² Лук. 19, 4.

³ I Кор. 5, 11.

⁴ Мат. 9, 11.

⁵ Мат. 12, 2.

⁶ Мат. 9, 12.

недостойно дело за Него и несъобразно с Неговото човеколюбие, и че да се изправят такива човеци, това е дело, което не само не заслужава никакъв укор, но, напротив, то е твърде важно, необходимо и достойно за безбройни похвали. След това, за да не помислят, че Господ посрамва тези, които нарича болни, виж, как Той пак смекчава Своите думи, когато за изобличение на фарисеите казва: *„Идете и се научете, що значи: тилост искат, а не жертви.“*¹ Той казал това, за да ги укори в незнание на Св. Писание, и употребил строги думи не затова, че уж Сам се гневи на фарисеите, но за да изведе митарите от съмнение. Той би могъл да каже: или вие не знаете как Аз простих греховете на разслабения? Как излекувах неговото тяло? Но нищо такова Той не говори, а отначало употребява общо доказателство, а след това привежда думи на Св. Писание. Като казал: *„Здравите нямат нужда от лекар, а болните“*, и като нарекъл по такъв начин Себе Си скрито лекар, прибавил: *„идете и се научете, що значи: тилост искат, а не жертви“*². Така постъпва и ап. Павел. Като употребил отначало общи доказателства за потвърждение на своята мисъл и като казал: *„Кой пасе стадо и не яде от тлякото на стадото?“*³ – той привежда след това и думи на Св. Писание, като казва: *„В Моисеевия закон е писано: „Не връзвай устата на вол, който вършее“*⁴, и още: *„Тъй и Господ е заповядал, проповедниците на благовестието да живеят от благовестието.“*⁵ Но Своите ученици Спасителят не така убеждава: *„Не потните ли петтях хляба на пет хиляди души, и колко коша събрахте?“*⁶

¹ Мат. 9, 13.

² Мат. 9, 13. Ос. 6, 6.

³ I Кор. 9, 7.

⁴ I Кор. 9, 9. Второз. 25, 4.

⁵ I Кор. 9, 14.

⁶ Мат. 16, 9.

3. А с фарисеите Христос постъпва иначе; на тях Той напомня за общата немощ, показва, че и те сами са немощни, защото не знаят Писанието, и като пренебрегват другите добродетели, цялото свое служение на Бога ограничават само с жертвите. На това именно, предимно като указва Спасителят, с кратки думи обобщава това, което говорили пророците. *„Научете се, казва Той, що значи: „Милост искам, а не жертви.“* С тези думи Той им доказва, че не Той постъпва несправедливо, а те. Той като че ли така говори: защо Ме обвинявате? За това ли, че Аз изправям грешниците? Но в такъв случай вие обвинявате в същото и Моя Отец. И тъй, с думите: *„Идете и се научете, що значи: милост искам, а не жертви“*, Той изразява същата мисъл, която се съдържа и в другите Негови думи: *„Моят Отец досега работи, и Аз работя.“*¹ Както Отец, казва Той, иска това, така и Аз. – Виждаш ли, как Той, едно представя за излишно, а друго за необходимо? Той не казал: искам милост и жертви, но – „милост искам, а не жертви“; едно одобрил, а друго отхвърлил, и с това показал, че общуването с грешниците, за което Го обвинявали, не само не е запретиено, но още е и предписано от закона, и даже се предпочита пред жертвите; за доказателство на това привежда самото място от Ветвия завет, в което се предписва да се прави същото, каквото правил Иисус. И тъй, като опровергал фарисеите и с общи доказателства, и със свидетелство на Св. Писание, Той прибавя още: *„не сът дошъл да призова праведници, а грешници към покаяние“*². Тези думи Спасителят казал за осмиване на фарисеите, също така, както е казано: *„ето Адам стана като един от Нас“*³; и на дру-

¹ Иоан. 5, 17.

² Мат. 9, 13.

³ Рим. 3, 22.

го място: „ако бих огладнял, не бих казал на тебе“¹. А че на земята нямало нито един праведен, за това ясно свидетелства ап. Павел, като казва: „Всички съгрешиха и са лишени от славата Божия.“² От друга страна, Христовите думи служили за утеха и на призованите. Той като че ли така говорил: Аз не само че не се гнуся от грешниците, но и за тях Аз съм и дошъл. А за да не ги направи нехайни, Той, като казал: „Не съм дошъл да призова праведници, а грешници“, не се спрял на тези думи, но прибавил: „на покаяние“ – т.е., Аз съм дошъл не затова, щото грешниците да останат грешници, но щото те да се променят, да станат по-добри.

И тъй, когато Христос съвършено затворил устата на фарисеите с доказателства, заимствани както от Св. Писание, така и от обикновения ред на нещата, и те не могли нищо да му възразят – защото, като Го обвинявали, сами се оказвали виновни и противници на ветхозаветния закон, – те, като Го оставили, пак започнали да обвиняват учениците. Евангелист Лука казва, че тях обвинявали фарисеи³, а Матей приписва това на Иоановите ученици. Но вероятно е, че и едните, и другите обвинявали учениците на Христа. Може да се мисли, че фарисеите, като не знаели, какво да правят, взели със себе си и Иоановите ученици, както после вземали и иродиани. Действително, Иоановите ученици винаги завиждали на Христа и Му противоречили, и само тогава се смирили, когато Иоан бил хвърлен в тъмница; тогава те дошли да съобщят това на Исуса, но после пак се възвърнали към предишната завист. Какво те говорят? „Защо ние и фарисеите много постим, а Твоите ученици не постят?“⁴ Ето болестта, която Христос, като пред-

¹ Псал. 49, 12.

² Рим. 3, 23.

³ Лук. 5, 17.

⁴ Мат. 9, 14.

виждал злото, що може да произлезе от нея, лекувал по-рано, като казвал: „а ти, кога постиши, потажи главата си и утий лицето си“¹. Обаче Той не укорява учениците на Йоана и не ги нарича пустославни и горделиви, но с пълна кротост им отговаря, като казва: не могат сватбарите да постят, „докде е с тях младоженецът“². Когато Христос защитавал другите, именно митарите, за утеха на техния съкрушен дух силно изобличавал хулителите; когато укорявали Него и учениците Му, Той отговарял с пълна кротост. Смисълът на думите, казани от учениците на Йоана, е следният: нека Ти, като лекар, да постъпваш така; но защо Твоите ученици, като оставят поста, участват в такива трапези? И за да придадат на обвинението по-голяма сила, показват за пример първо себе си, след това фарисеите, като желаят чрез сравнение да увеличат вината на Иисусовите ученици. И ние, и фарисеите, казват те, постим много. Действително, и едните, и другите постили, първите – като се научили от Йоана, вторите – от закона, както и фарисеят казал: „Постя два пъти в седмица.“³ Какво пък отговорил Иисус? „Нима тогват сватбарите да постят, докде е с тях младоженецът?“⁴ По-рано Той наричал Себе си лекар, а сега се нарича жених, като разкрива с тези наименувания неизразими тайни. Той би могъл по-силно да ги изобличи с такива думи: вие нямате право да установявате закони относно това! Каква полза от поста, когато душата е изпълнена с лукавство, когато обвинявате другите, когато ги осъждате, като сами имате греди в очите си и всичко вършите, за да се покажете? Преди всичко трябва да се изгони пустославието и изпълнят всички добродетели, ка-

¹ Мат. 6, 17.

² Мат. 9, 15.

³ Лук, 18, 12.

⁴ Мат. 9, 15.

то: любов, кротост, братолюбие. Но Христос не казва нищо такова, а с пълна кротост им отговаря: „не тогат сватбарите да постят, докато е с тях младоженецът“, като им напомня с това думите на Иоана: „Който има невеста, младоженец е; а приятелят на младоженеца, който стои и го слуша, радва се твърде много на гласа на младоженеца.“¹ Смисълът пък на Христовите думи е следният: сегашното време е време на радост и веселие; и тъй, не го прави време на скръб. А постът има в себе си действително нещо скръбно, не по своето свойство, но затова, че учениците са още слаби, макар за тези, които обичат да мъдърствуват, той, напротив, да е едно приятно и желано занятие. Както здравето на тялото доставя велика радост, така и благосъстоянието на душата принася още по-голяма радост. По такъв начин Спасителят приспособил Своя отговор към техните мисли. Така и Исаия², като говори за поста, нарича го смирение на душата, както също и Моисей го нарича.³

4. Но не само с това Спасителят загражда устата на Иоановите ученици, но и по друг начин, когато казва: „Ще дойдат дни, когато ще ит отнетат младоженеца, и тогава ще постят.“ С тези думи Господ показва, че това ставало не заради угода на стомаха, но заради някакво мъдро намерение; като отговаря на думите на противниците, Той заедно с това започва да предсказва и за Своего страдание, като отнапред приучва учениците Си да размишляват върху събития, както изглежда, скръбни. Ако Спасителят би казал за това на самите тях, това би било за тях тежко и скръбно – защото и по-късно речта за страданието будела у тях смущение. Но когато това се говорило на другите, за учениците било не така тежко да слу-

¹ Иоан. 3, 29.

² Ис. 58, 3.

³ Числ. 30, 14.

шат. А тъй като и страданието на Йоана, както аз мисля, правело горди неговите ученици, със сегашните Си думи Спасителят премахва и тази тяхна гордост. Но за Своето Възкресение Той не говори още нищо, защото не било дошло време. Да умре като човек, за какъвто обикновено Го считали, било естествено, но да Възкръсне – това било нещо извън природата. Понататък, Спасителят тук постъпва така, както постъпил и по-рано. Както по-рано Той на тези, които се стараели да Го обвинят за това, че ядял с грешниците, доказал противното, т.е., че Неговата постъпка не само не заслужава обвинение, а, напротив, е достойна още за похвала, – така и сега на тези, които желаели да Го обвинят за това, че Той не умее да наставлява учениците Си, показва, че да говорят така е естествено на тези, които без всякаква причина хулят другите и не умеят да се носят със своите последователи.

*„Никой не кърпи Вехта греха с кръпка от небелен плат.“*¹ Тук Спасителят пак потвърждава Своите думи с общи доказателства. Смыслът на Неговите думи е такъв: учениците още не се били затвърдили и имали нужда от голямо снизхождение; те още не се били обновили по дух; а при такова тяхно състояние не бива да се налагат на тях тежки заповеди. Като говорил така, Той дал на учениците Си закон и правило, щото и те, когато ще почнат да приемат в числото на своите ученици всички живеещи във Вселената, да се обръщат към тях с голяма кротост.

*„Нито пък наливат ново вино във Вехти мехове.“*² Виждаш ли, как тези примери – с грехата и меховете, – са сходни с употребените и във Вехтия завет? Така Иеремия нарича народа пояс и споменава за виното и меховете.³ От тези вещи Спасителят взема

¹ Мат. 9, 16.

² Мат. 9, 17.

³ Иерем. 13, 1–11.

примери, защото речта била за чревоугоднието и трапезата. Евангелист Лука прибавя още, че и новото се къса, когато го поставят върху старото. Виждаш ли, че от тука не само не произлиза никаква полза, а само голяма вреда? Като говори за сегашното, Христос в същото време предсказва и бъдещото – именно това, че Неговите ученици по-късно ще се обновят; но докато това не стане, дотогава не трябва да се възлагат на тях никакви строги и тежки заповеди. Който преди определеното време, казва Христос, предлага на човеците високо учение, той и след това време няма да ги намери способни да следват подир него, защото ги е направил завинаги безполезни. Това зависи не от виното и не от меховете, в които то се влива, но от ненавременната прибързаност на вливащите. Като употребил тези сравнения, Спасителят ни открил и причината на това, защо Той, като беседва с учениците Си, често употребява за Себе Си скромни изрази. Като се съобразява с тяхната немош, Той говорил много такова, което било твърде по-ниско от Неговото достойнство. За това свидетелства и евангелист Иоан, като привежда Христовите думи: *„Имат още много да ви говоря; ала сега не можете го понесе.“*¹ За да не мислят те, че Той може да им каже само това, което вече казал, но за да знаят, че Той може да им каже и много друго, много по-важно – Христос посочил на тяхната слабост, като обещал да каже и останалото, когато те станат силни. Същото Спасителят изразява и тука, като казва: *„Ще дойдат дни, когато ще ит отнетат тладоженеца, и тогава ще постят.“* Заради това и ние не трябва в самото начало да изискваме от тях всичко, но само това, което е възможно, и тогава по-скоро ще достигнем и останалото. Ако ти бързаш и се стараеш по-скоро да свършиш делото, не трябва да бързаш именно заради това, че се стре-

¹ Иоан. 16, 12.

миш по-скоро да го свършиш. Ако моите думи ти се сторят загадъчни, познай това от самото свойство на нещата, и тогава лесно ще видиш всичката тяхна сила. Не се смущавай, ако някой започне ненавременно да те обвинява – и тук фарисеите обвинявали и хулили учениците.

5. И Все пак нищо не побудило Христа да промени Своего мнение, и Той не казал: срамно е едни да постят, а други да не постят. Но както изкусният кърмилар не гледа на разярените вълни, а на своето изкуство, така и Христос тогава постъпил: – *не трябва да се срамувате от това, учил Той, че те не постили, а от това, че заради поста получавали стъртоносни рани, били бити и изтъчвани.*

Като си припомваме това, и ние сме длъжни да постъпваме с домашните си по такъв начин, напр. с жената, която обича да се украсява и да се маже с разни миризливи вещества, предава се на излишен разкош, бърбери е и нехайна. Не може да се мисли, че всички пороци са се съединили у някоя жена, Все пак, нека да си представим такава жена. Защо пък, ще кажат някои, ти указваш на жената, а не на мъжа. Истина е, че има и мъже по-лоши от такава жена, но тъй като на мъжа е дадено правото да управлява жената, заради това и ние указваме на жената, а не поради причината, че уж жените били по-развратни. Действително, и между мъжете могат да се намерят много такива пороци, каквито няма у жените, като например човекоубийство, разграбване на гробници, звероборство и много на това подобно. И тъй, не помисляйте, че аз върша това от презрение към тях: свършено не! Аз върша това само заради това, че сега е полезно да се даде такъв пример. И тъй, да предположим, че съществува такава жена, и нека мъжът да се старее всякак да я изправи. Как пък ще я изправи? Той ще постигне целта, ако не започне изведнъж да ѝ запрещава всичко,

но започне с най-лекото, към което тя е не особено привързана. Ако ти поискаш изведнъж да я изправиш, няма ни най-малко да успееш. И тъй, не отнимай от нея изведнъж драгоценните накити, но ѝ позволи за известно време да се ползва от тях. Тези накити трябва да се смятат за малко зло, в сравнение с разните белила и мазила. И тъй, отначало премахни това; пък и това върши не със закани и заплахи, но с убеждавания и ласки: изтъквай, че това се укорява, и изяви своето собствено неодобрение и мнение; често пъти ѝ напомняй, че на тебе не само не се нрави такова украсено лице, но ти е даже твърде неприятно; уверявай я, че това те много огорчава; след като изявиш своето собствено неодобрение, присъедини и мнението и на другите; изтъквай, че това обезобразява и красивите жени, за да можеш по такъв начин да изкорениш нейната страст към това. Не ѝ говори нищо за геената, нито за царството, защото напразно ще говориш за това, но я уверявай, че тя ти се нрави повече в такъв вид, в какъвто я Бог сътворил; а когато тя трие, заглажда и маже лицето си, и на другите не се вижда за красива и благовидна. И така, отначало я убеждавай с общи доказателства и лекувай болестта, като се осланяш на общото мнение. А когато я смекчиш с такива убеждавания, тогава вече ѝ говори и за геената, и за царството. И когато ти ѝ говориш много пъти, а тя пак не те послуша, и тогава даже не преставай да повтаряш своите думи, но не с вражда, а с любов; понякога показвай уж недоволен вид, а понякога ласкай и ѝ угаждай. Не виждаш ли, как живописците, като желаят да нарисуват красиво лице, ту чертаят, ту изправят? Не постъпвай по-лошо от тях. Ако те, като желаят да изобразят никакво тяло, употребяват такова старание, още повече ние трябва да употребяваме своето изкуство при изобразяването на душата. Ако ти украсиш душата на своята жена, няма да

видиш вече на тялото ѝ нито безобразно лице, нито окървавени устни, нито уста, подобни на устата на мечка, зачервени от кръв, нито начернени със сажди вежди, като че ли допирани до камината, нито бузи, подобни на стените на варосани гробове: Всичко това е сажди, прах, пепел и знак на крайно безобразие.

6. Но аз не забележих как се увлякох от тези изобличения и като съветвам другите да учат кротко, сам преминах към гняв. И тъй, да се върнем пак към кроткото увещание, да понасяме всички слабости на жените, само за да изправим у тях онова, което искаме. Не виждаш ли как ние претърпяваме плача на младенците, когато желаем да ги отстраним от гърдите, и всичко понасяме, само да ги отучим от предишната храна. Да постъпваме така и с жените: Всичко да понасяме търпеливо, само за да ги отучим от указания порок. Когато ти изправиш този порок, ще можеш тогава и другите леко да изправиш; тогава ти ще можеш да преминеш към златните украшения и да разсъждаваш за тях по същия начин. И така, като вразумяваш малко по малко своята жена, ти ще бъдеш превъзходен живописец, верен служител и добър деец. При това напомняй и за древните жени: Сара, Ревека, за благообразните и неблагообразните, и доказвай, че всички те били целомъдрени. Така, Лиля, жената на патриарха Иакова, като не била красива, не помисляла за никакви прикраси, и въпреки това, че била неблаговидна и не твърде любима от своя мъж, никак не мислила за такива неща и не разваляла своето лице, а винаги пазила неговите черти неизменни, макар и да била възпитана от езичници. А ти, Вярваща, която имаш Христа за глава, употребяваш за нас сатанинска хитрост. Спомни си за кръщалната вода, която измива твоеото лице, за жертвата, която украсява твоите уста, за кръвта, която черви твоя език! Ако ти всичко това си представил, колкото и голяма да е твоята привър-

заност към украшенията, няма да гръзнеш и няма да поискаш да туриш върху себе си този прах и тази пепел. Знай, че ти си се съединила с Христа, и отбягвай това безобразие; Нему са неприятни такива украшения; Той иска друга красота – душевна красота, която твърде много обича. Да придобиваш такава красота и пророкът ти заповядва, като казва: *„Ще пожелае царят твоята красота.“*¹

И тъй, да не обезобразяваме себе си с ненужни украшения; Всички Божии творения са съвършени, и нито едно няма нужда от твоята поправка. Ако някой по свой произвол би се решил да прибави нещо към изложената картина, която представя царя, той за такава гръзост ще се подхвърли на голямо наказание. Защо пък ти поправяш творението на Божиите ръце, щом нищо не прибавяш към това, което човек е направил? Навярно ти не си представяш геенския огън, навярно не чувстваш пустота в своята душа? Именно ти си пренебрегнала съвършено душата, защото всичкото си старание изразходваш за своята плът. И защо аз говоря за душата? И на самото ваше тяло вие не доставяте това, за което се стараете. Виж: ти искаш да изглеждаш красива, но твоите украшения те правят безобразна; ти искаш да се нравиш на мъжа, но това го повече наскърбява. Ти искаш да изглеждаш млада, но това по-скоро те привежда към старостта. Ти желаеш похвали, но това ти донася безславие, защото такава една жена се срамува не само от равните на себе си, но и от слугите и слугините, които я знаят, а преди всичко срамува се от самата себе си.

Но защо да говоря за това? Аз тук изтъкнах най-тежкото зло: това, че ти оскърбяваш Бога, нарушаваш целомъдрието, разпалваш огъня на ревността, подражаваш на блудниците, които стоят зад градските врата. И така, като си представите всичко

¹ Псал. 44, 12.

това, посмейте се над сатанинската суетност и дяволската хитрина и като оставете тези украшения, или по-добре – това безобразие, създайте красота в душата си, която и на ангелите е желана, и на Бога е обична, и на всичките мъже приятна, за да придобиеме и в сегашния, и в бъдещия век слава, която всички ние да се сподобим да получим чрез благодатта и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки векоѝ.

Амин!

БЕСЕДА ТРИДЕСЕТ И ПЪРВА

Гл. IX, ст. 18–26.

„Когато им говореше това, началник някой се приближи до Него, кланяше Му се и казваше: дъщеря ти тоя час утря; но дойди, възложи ръката си върху нея, и тя ще оживее.“¹

1. След думите последвало и дело, за да бъдат още повече заградени устата на фарисеите. Дошлият при Христа бил началник на синагога и неговата скръб била най-тежка: имал само една дъщеря, която била на дванадесет години и се намирала в цвѣта на възрастта. Заради това именно Христос с особено старание я възкресил. Ако евангелист Лука казва, че някои от дома на началника на синагогата, като дошли, казвали Му: *„Дъщеря ти утря: не прави труд на Учителя“*², ние трябва да признаем, че началникът на синагогата наричал своята дъщеря умряла, или като съдил по продължителността на пътешествието, или пък като желал да увеличи своето нещастие. Действително, човеците, които молят за помощ, имат навик да увеличават и представят в голям вид своите действия, за да склонят по-лесно към милост тези, които те молят. Обърнете внимание върху грубостта на началника на синагогата. Той предлага на Христа две просьби: да дойде и да възложи ръка. Това показвало, че той оставил своята дъщеря още дишаша. Същото искал от пророка и Нееман Сириец, казвайки: *„Аз тислах, че той ще излезе... ще тури ръката си.“*³ Така, грубите човечи имат нужда от видения и от чувствени неща. Еван-

¹ Мат. 9, 18.² Лук. 8, 49.³ I Цар. 5, 11.

гелист Марк казва¹, че Христос взел със себе си трима ученици, както и Лука², но Матей не определя тяхното число. Защо пък Господ не взел със Себе си Матей, който току-що бил се присъединил към Него? – Затова, щото да възбуди у него още по-силно желание, и затова, че бил още несъвършен. Христос предпочита едните пред другите, за да се стараят последните да се уподобяват на първите. За Матей било достатъчно и това, че той видел излекуването на кръвотечивата жена и се удостоил да бъде на една трапеза с Христа и да има общуване в храната.

Когато пък Иисус станал, мнозина тръгнали след Него, за да видят Великото чудо, поради личното достойнство на този, който дошъл при Иисуса, а също и заради това, че те поради своята грубост търсели не толкова изправянето на душите, колкото изцеляването на тялото. По такъв начин се стекли много човеци, едни принудени от своите недъзи, а други от желание да видят изцеляването на другите; но за слушане на речи и поучение дошли много малко. Обаче Господ не им позволил да влязат в дома, но взел само учениците, пък даже и не всички от тях, като ни поучава навсякъде да избягваме човешката слава.

*„И ето, една жена, която бе страдала от кръвотечение дванайсет години, приближи се изотзад и се допре до края на дрехата Му, защото си думаше: ако сато се допра до дрехата Му, ще оздравея.“*³ Защо тя не пристъпила към Него със смелост? – Защото се срамувала от своята болест и считала себе си за нечиста. Ако жената през време на месечното очистване се считала за нечиста, още повече можела да смята себе си за такава страдащата от такава болест. Тази болест според закона се считала за твърде

¹ Марк. 5, 37.

² Лук. 8, 57.

³ Мат. 9, 20–21.

нечиста. Ето защо кръвотечивата стояла отзад и се криела. При това тя още нямала нужното ѝ съвършено понятие за Иисуса; иначе тя не би мислила, че ще може да се укрие от Него. Тази жена е първата, която дохожда при Иисуса в присъствието на народа, тъй като слушала, че Той изцелява и жени, и сега отива към умрялата девица. Тя не се осмелила да повика Христа в своя дом, макар и да била богата; тя даже не дръзнала и явно да пристъпи към Него, но се докоснала с вярата тайно до дрехата Му; тя не се съмнявала и не говорила сама в себе си: ще се излекувам ли аз от болестта, или не? – но пристъпила с твърда увереност, че ще получи излекуване. „*Защото си дуташе*, казва евангелистът, *ако сато се допра до дрехата Му, ще оздравея*.“ Тя видяла от коя къща Той излязъл – от къщата на митаря, и кой вървял подир Него – грешници и митари; и всичко това извикало у нея хубава надежда. Как пък Христос постъпва? Той не искал тя да остане в неизвестност, но я открил и изявил поради много причини.

Някои безумни казват, че Иисус Христос направил това от любов към слава. Защо, казват те, Христос не я оставил в неизвестност? Какво ти, нечестивий и беззаконний, говориш? Нима обича славата Този, който запретява и на другите да говорят, и Сам не споменава за Своите безбройни чудеса? И тъй, защо Той открил кръвотечивата? – Първо, Той я освобождава от страха, да не би тя, гризена от съвестта, като похитителка на дара, да прекара живота си в мъчение. Второ, изправя я, защото тя мислела да се скрие. Трето, открива на всички нейната вяра, за да ѝ съревнуват и други. Пък и да покаже, че Той знае всичко, това е толкова велико чудо, както и спирането на кръвотечението. Накрай и началника на синагогата, който могъл лесно да изгуби вярата, а с нея и всичко, изправя с примера на жената. Действително, дошлите казвали: „*Дъщеря ти утря; не прави труд на учителя*“¹, и

¹ Лук. 8, 49.

намиращите се в дома се смеели над Иисуса, когато Той казал, че девицата спи; би било естествено, ако и сам бащата би се разколебал във вярата.

2. За да предпази бащата на девицата от такава слабост, Христос открива жената. А че бащата на девицата принадлежал към числото на най-грубите човечи, чуй, какво Христос му казва; *„Не бой се, сато Вярвай, и спасена ще бъде.“*¹ Спасителят намерено се забавя и дохожда в дома, когато девицата била вече умряла, за да покаже ясно, че Той я възкресил. Той върви бавно и нарочно разговаря с жената, за да умре девицата в това време и да дойдат тези, които възвестили за нейната смърт и казали: *„не прави труд на Учителя“*. На това указва и евангелистът, като казва: *„докато още говореше“*, дойдоха някои от дома (на началника на синагогата) и казаха: *„дъщеря ти утря, не прави труд на Учителя“*². Христос искал, щото те да се уверят в смъртта на девицата, за да не би после да се съмняват в нейното възкресение. Така постъпва Той и във всички случаи. Така дохожда и при Лазаря, след като били вече изминали три дни от неговата смърт.

Ето поради какви причини Той открива жената и казва: *„дерзай, дъще“*, както и на разслабения казал: *„дерзай, чедо“*³. Жената била обзета от страх; Той казва: *„дерзай“*, и я нарича дъщеря, защото вярата я била направила дъщеря. След това в нейна похвала казва: *„твоята вяра те спаси“*⁴. Евангелист Лука ни разказва и много друго за тази жена. Когато тя пристъпила, казва той, и се излекувала, Христос не веднага след това я повикал, но преди това казал: *„Кой се допръ до Мене?“*⁵ След това, когато Петър и тези, които

¹ Лук. 8, 50.

² Лук. 8, 49.

³ Мат. 9, 2.

⁴ Мат. 9, 22.

⁵ Лук. 8, 45.

били с него, казвали: „Наставниче, народът Те окръжава и притиска, а питаш: кой се допря до Мене?“ (което служи като несъмнено доказателство на това, че Иисус бил облечен в плът и презирал всяка гордост: народът следвал не далеч от Него, а Го окръжавал от всички страни). – Господ отново настойчиво повторил: „Допре се някой до Мене, понеже усетих, че излезе сила от Мене“¹ – като приспособява Своя отговор към грубите понятия на Своите слушатели, Той казал това, за да застави жената да признае доброволно своята постъпка. Той не я изобличил веднага, с намерение, щото, като покаже, че всичко знае, да я убеди доброволно да разкаже всичко и да я застави да възвести за случилото се, да не се покаже подозрителен, ако Сам би започнал да говори за това.

Виждаш ли превъзходството на жената пред началника на синагогата? Тя не задържала, не спряла Христа, но с края на пръста се докоснала само до Неговата дреха, и като дошла последна, първа си отишла излекувана. Началникът на синагогата въвел самия лекар в дома си; и за тази било достатъчно само допирането. Макар тя да била обхваната от веригите на болестта, но Вярата я окрилявала. Виж пък, как Спасителят я утешава: „Твоята Вярa, казва Той, те спаси.“² Ако Той я бе изцерил поради честолюбие, нямаше да прибави тези думи. Но Той говори така, за да настави във Вярата и началника на синагогата, и да похвали жената, а също да ѝ достави радост и полза не по-малка от телесното здраве. А че Христос постъпил по такъв начин не заради това, Сам да се прослави, но за да прослави жената и изправи другите, това се вижда и от обстоятелството, че Той би могъл също да бъде славен и без това чудо (защото Неговите чудеса със своето множество надминавали даже и

¹ Лук. 8, 46.

² Лук. 8, 48.

гъждовните капки, а също и защото Той и направил, и имал намерение да направи чудеса, много по-славни от сегашното), между това жената, ако Христос не бе я открил, би останала в неизвестност и би се лишила от големите похвали. Ето защо Господ я открил, похвалил, освободил от страха (тя, казва се, пристъпила със страх), ободрил я и като ѝ дарувал телесно здраве, изпратил я с пожелание за други блага, като ѝ казал: „Иди си с тиран.“¹

„И когато Иисус дойде в къщата на началника и видя свирачите и народа стутен, рече им: излезте вън; защото мотичето не е утряло, а спи. И те му се стееха.“² Началниците на синагогата добре показвали себе си пред другите като с флейти и кимвали възбуждали у тях плач по умрелите! Какво пък Христос направил? Той изгонил всички, освен родителите, пък и тях оставил само затова, да не кажат, че не Той, а някой друг възкресил девицата. И преди да я възкреси, Той насърчава присъстващите, като казва: „Мотичето не е утряло, а спи.“ Той постъпва и при много други случаи по същия начин. И както на морето отначало укорява учениците Си, точно така и тук по-напред освобождава присъстващите от мислите, които ги смущавали; с това Той също показва, че за Него е леко да възкресява мъртви (както Той постъпил и при възкресяването на Лазаря, като казал: „Лазар, нашият приятел, е заспал“³, а също така научава да не се страхуват от смъртта, защото смъртта вече не е смърт, но е станала сън. Тъй като и Той Сам трябвало да умре, като възкресява другите, отнапред подготвя Своите ученици към мъжество и спокойно пренасяне на смъртта, понеже след Неговото дохаждане смъртта станала сън. Намиращите се в дома се смеели над

¹ Лук. 8, 48.

² Мат. 9, 23, 24.

³ Иоан. 11, 11.

Него; но Той не се оскърбявал от това, че те не вярвали на чудото, което Той имал намерение да извърши, и не укорил смеещите се, щото и самият смях, и свирките, и кимвалите, и всичко останало да свидетелства за смъртта на девицата.

3. Тъй като човеците често пъти не вярвали на чудесата, които вече били извършени, Господ отнапред ги предпазва от такова тяхно недоверие със собствените Си отговори. Така било при възкресението на Лазаря; така било и с Моисея. На Моисея Бог казва: „*Какво е това в ръката ти?*“¹ – щото той, като види змията, произлязла от жезъла, да не забрави, че по-рано в ръката му имало жезъл, но като си припомни за своя отговор, да се удиви на чудото. И при възкресението на Лазаря Господ пита: „*Де сте го положили?*“² – щото тези, които отговорили: „*Дойди и виж*“³, също: „*Мирише вече, защото е от четири дена*“⁴, да не могат вече да не повярват, че Той възкресил мъртвия. И тъй, като видял кимвалите и множеството народ, Христос отстранил всички от дома, и в присъствието на родителите върши чудо, като не влага друга душа в умрялата, но възвръща самата тази, която излязла от нея, и като че ли събужда от сън девицата. За по-голяма увереност на зрителите, хваща я за ръка; с това Той също прокарва пътя към вярата във възкресението. Башата му казал: възложи ръката Си; а Той върши нещо повече: не възлага Своята ръка, но, като взел умрялата за ръка, възкресява я, и заповядва да ѝ дават храна, за да не бъде сметено направеното от Него чудо за измама. И не Само Той ѝ дава храна, но заповядва и на родителите да направят същото; както и за Лазаря казва: „*Развийте го и оставете го да*

¹ Изх. 4, 2.

² Иоан. 11, 34.

³ Иоан. 11, 34.

⁴ Иоан. 11, 39.

ходи“¹, и след това го прави участник на трапезата. Така Христос винаги имал навик да представя несъмнени доказателства и за смъртта, и за възкресението.

Но ти обърни внимание не само на възкресението, но и на това, че Христос заповядал да не се говори на никого за това, и така преди всичко се научи да бъдеш смирен и да не се пустославиш, а след това забележи и това, че Той отстранил всички плачещи от дома и ги признал като че ли недостойни да видят толкова славно чудо. И не бъди подобен на свирачите, които Господ изгонил от дома, но се уподобявай на Петра, Йоана и Иакова. Ако тогава Спасителят изпратил скърбящите навън, още повече сега, тъй като тогава не било още известно, че смъртта е сън, сега пък тази истина е по-ясна от слънцето. Но Господ не възкресява сега твоята дъщеря! Той обаче несъмнено ще я възкреси и при това с по-голяма слава. Действително, онази, която възкръснала от мъртвите, пак умряла; а твоята дъщеря, когато възкръсне, ще остане вече безсмъртна. И тъй, никой вече не трябва да плаче, никой не трябва да скърби и да укорява Христовото дело. Той наистина победил смъртта. Защо пък ти непрестанно плачеш? Смъртта вече не е нищо друго освен сън. Защо ти скърбиш и плачеш? Ако елините така постъпват, и те са достойни за осмиване. Когато пък вярващият малодушествва в подобни случаи, с какво може той да се оправдае? Как могат да получат прощение тези, които постъпват толкова безразсъдно, въпреки това, че вече е изминало толкова много време от дохаждането на Христа, и възкресението на мъртвите е станало несъмнено? А ти, като че ли се стараеш да увеличиш своето осъждане, като ни представяш плачещи елински жени, като усиляш плача и разпалваш пещта, а не внимаваш на думите на апостола Павла: „Какво съгласие може да има теж-

¹ Иоан. 11, 44.

ду Христа и Велиара? Или какво общо има верният с неверния?“¹ Даже и елинските мъдреци, макар да не знаят нищо за възкресението, все пак намират за себе си утеха, като казват: пренасяй мъжествено, случилото се не може да се промени и да се изправи с плач. А ти, като слушаш най-високите и най-поучителните истини, не се срамуваш да малодушестваш повече от тях! Ние не ти казваме: пренеси мъжествено, защото случилото се не може да се промени; но казваме: пренеси мъжествено, защото е несъмнено, че умрелият ще възкръсне. Спи твоеето дете, а не е умряло; почива, а не е загинало; то ще възкръсне и ще получи вечен живот, безсмъртие и ангелски жребий. Или ти не чуваш какво говори Псалмопевецът: „Върни се, душо моя, в твоя покой, защото Господ ти стори добро!“² Бог нарича смъртта благодеяние, а ти скърбиш. Би ли могъл ти да направиш нещо повече от това, ако би бил противник и враг на умрелия? Ако ли никому е нужно да плаче, нека плаче дяволът; нека той да скърби и да плаче, че ние отиваме да получим най-високи блага. Такава скръб е достойна за неговата злоба, а на тебе, който трябва да се увенчаеш и да се успокоиш, не е прилична. Наистина, смъртта е тихо пристанище. Виж, с колко много бедствия е изпълнен сегашният живот; размисли, колко пъти сам ти си го проклинал. Нашият живот, колкото по-нататък се продължава, толкова по-тягостен става. Ти още в самото начало си осъден на велики скърби, защото е казано: „С болки ще раждаш деца“³; и още: „С тъка ще се храниш от нея“⁴; също: „В света скърби ще ятате.“⁵ Но за бъдещия живот нищо подобно не се казва; напротив, за него се

¹ I Кор. 6, 15.

² Псал. 114, 7.

³ Бит. 3.

⁴ Бит. 3, 17.

⁵ Иоан. 16, 33.

говори тъкмо обратното: „Скърби, и въздишки ще се отдалечат“¹; и още: „Ще дойдат от изток и запад и ще насядат на трапеза с Авраама, Исаака и Иакова.“² Там има духовен чертог, блестящи светилници и небесен живот.

4. И тъй, защо ти срамиш умрелия? Защо заставайш другите да се боят и да треперят от смъртта? Защо подбуждаш мнозина да обвиняват Бога, като че ли Той ни е приготвил велики бедствия? Или, още повече, защо ти, след смъртта на някого, събираш бедните, молиш свещениците, щото те да се молят за него? – Заради това, ще кажеш ти, щото умрелият да получи успокоение, щото Съдията да бъде милостив към него. И тъй, ти плачеш и скърбиш за това! Но ти противоречиш на самия себе си. Поради това, че той е влязъл в пристанището, ти подхвърляш себе си на буря.

Но какво да се прави? – ще кажеш ти; такава е нашата природа. Но не вини природата и не считай твоите сълзи за необходими. Ние сами всичко променяме, сами се предаваме на слабости, сами унижаваме себе си и неверните правим по-лоши. Действително, как ще говорим ние на другия за безсмъртие, как можем да уверим в него езичника, когато сами повече от него се боим и треперим от смъртта? Мнозина от елините, въпреки това, че нямали никакво понятие за безсмъртието, след смъртта на своите деца се украсявали с венци, обличали се в бели дрехи, за да придобият земна слава; а ти и относно бъдещата слава не преставаш да се уподобяваш на жени и да плачеш.

Но ти вече нямаш наследник, няма на кого да оставиш своя имот! Обаче кое ти повече би пожелал: това ли, щото твоят син да бъде наследник на твоя имот, или това – да бъде наследник на небесните блага? Кое повече ти би поискал: това ли, щото той да

¹ Ис. 35, 10.

² Мат. 8, 11.

получи в наследство тленни съкровища, които той в скоро време трябва да остави, или това, щото да притежава вечни и нетленни блага? Ти не можеш да го имаш за свой наследник, но вместо тебе Бог ще го направи Свой наследник. Той няма участие в наследството на своите братя; но той е станал сънаследник на Христа. На кого пък, ще кажеш ти, ние ще оставим грехи, къщи, слуги и ниви? На него разбира се, и при това с по-голяма безопасност, отколкото при неговия живот; затова няма никакви пречки. Действително, ако варварите изгарят заедно с умрелите и тяхното имущество, още повече ти трябва да изпращаш заедно с умрелия и принадлежащото нему имущество, само че не така, като стане то прах, както ставало при тези, но така, че да може да облече умрелия в по-голяма слава, и ако той е заминал от тука грешен, да го освободи от греховете, ако пък – праведен, да увеличи неговата награда и въздаяние. Но ти желаеш да го видиш? Живей подобно на него, и ти наскоро ще постигнеш това свещено видение. Освен това, ти си глъжен да помислиш още и за това, че ако на нас не повярваш, самото време непременно ще те увери в това; но тогава вече няма да има за тебе никаква награда, защото утехата ще се получи от продължителността на времето. Ако пък сега започнеш да мъдърствуващ, ще получиш две най-велики блага: ще се освободиш от всички страдания и ще се увенчаеш от Бога с най-светъл венец, тъй като великодушното пренасяне на нещастията е много по-важно и от милостинята, и от другите добродетели.

Спомни си, че и сам Син Божий умрял, и при това за тебе, – а ти умираш за самия себе си. Той макар и да е казал: „Ако е възможно, нека Ме оттине тази чаша“¹, макар да скърбял и да се ужасявал – все пак не желаел да избегне смъртта, но я претърпял с голям подвиг и

¹ Мат. 26, 39.

страдание. Той не само че претърпял смърт, но претърпял най-позорна смърт, пък и преди смъртта бил подхвърлен на бой с камшици, на хулене, подиграване и злословие, като те поучава с това да пренасяш всичко мъжествено. Но след като умрял и оставил тялото, Той пак го възприел с по-голяма слава, като дава с това и на тебе хубави надежди. Ако всичко това не е басня, тогава не плачи; ако всичко това признаваш за истинно, не проливай сълзи; ако пък ти сам плачеш, как можеш да увериш елините, че Ти сам вярваш?

5. Но въпреки тези убеждавания, ти все пак не можеш да пренесеш твоята скръб! Тогава заради това именно не трябва да плачеш, че той се е освободил от много такива нещастия. И тъй, не му завиждай. Действително, да моли смърт за самия себе си, поради неговата предивременна смърт, и да плаче за това, че той не живял по-нататък, за да претърпява много такива скърби – е свойствено повече на този, който завижда. Като си спомняш не за това, че той никога вече няма да се върне в твоя дом, но че и ти сам наскоро ще се преселиш при него, не мисли за това, че умрелият няма да се върне тука, но за това, че и всичко, което ние сега виждаме, няма да остане завинаги еднакво, а ще приеме друг вид. И небето, и земята, и морето, всичко ще се измени; и тогава именно ти ще получиш своя син с по-голяма слава! И ако той е заминал от тука като грешник, чрез смъртта нему вече е отнета възможността да продължава злото; ако Бог би видял, че той ще промени начина на своя живот, нямаше да го вземе преди покаянието. Ако пък той е починал като праведник, придобил е тогава блага, които никога няма да загуби. От тука е ясно, че твоите сълзи произлизат не от силна любов, но от безразсъдна страст. Ако ти обичаш умрелия, ти трябва да се радваш и да се веселиш, че той се освободил от сегашните злини. Кажете ми: какво особено, необикновено

и ново се е случило в света, което по-рано да не е било? Не виждаш ли ти Всеки ден повторение на едни и същи промени? След деня иде нощта, след нощта ден; след зимата настъпва лято, след лятото иде зима – и повече нищо; тези промени са винаги едни и същи – само бедствията се увеличават и порастват. И тъй, нима ти желаеш, щото твоят син да изпитва постоянно тези бедствия, щото той, като живее тука, да се подхвърля на болести, скърби, да се страхува, да трепери и едни бедствия да изтърпява, а от други да се опасява? Ти не можеш да твърдиш, че той, като плува по това пространно море, би могъл да бъде свободен от скърби, грижи и други подобни бедствия. Освен това помисли и за това, че ти си го родила не безсмъртен и че ако той сега не би умрял, ще се подхвърли на тази участ по-късно.

Но ти още не си успяла да му се нарадваш? Ще се нарадваш в бъдещия живот. Но ти желаеш и тука да го видиш? Що пречи? Ти можеш да го видиш и тука, ако се намираш в добро състояние, защото надеждата за бъдещите блага е по-светла от самото зрение. Ако твоят син се намира в царски чертози, ти не би го изискала от там, за да погледаш на него, като слушаш, че той там се намира на чест; а сега, като виждаш, че е отишъл да получи много по-добри блага, не можеш равнодушно да пренесеш кратковременната раздяла, и при това като имаш вместо него мъжа си. Но ти нямаш мъж? Имаш пък тогава утеха у Отца на сираците и у Съдията на вдовиците. Послушай, как и ап. Павел уважава такова вдовство, като казва: *„Която е истинска вдовица и е останала сата, тя се надява на Бога.“*¹ Наистина, колкото повече такава вдовица проявява търпение, толкова повече се прославя.

И тъй, не плачи за това, за което ти можеш да получиш венец, за което ти можеш да искаш награда;

¹ Тим. 5, 5.

ти си повярвала залога, но си възвърнала това, което ти е било поверено. Не се грижи повече, като си прегала своето имущество в съкровищницата, от която не могат да го ограбят. Ако познаеш, какъв е сегашният живот и какъв е бъдещият, и че богатата на сегашния живот са паяжина и сянка, а богатата на бъдещия са непреходни и безкрайни, няма да търсиш вече други убеждавания. Сега твоят син се е освободил от всякаква промяна; а, като живее тука, той може би щеше да бъде добър, но може би – и не. Не виждаш ли, колко човеци се отричат от своите деца? Колко много са принудени да държат вкъщи при себе си такива деца, които са по-лоши от изпъдените?

И тъй, като си представяме всичко това в своя ум, нека да мъдърствуваме; като постъпваме по такъв начин, ние ще благоугодим и на умрелия, и ще получим от човеците много похвали, и Бог ще ни дарува велики награди за търпението, и ще постигнем вечните блага, с които всички ние да се сподобим чрез благодатта и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки векоу.

Амин!

БЕСЕДА ТРИДЕСЕТ И ВТОРА

Гл. IX, ст. 27 – Гл. X, ст. 15

„Когато Исус си отиваше оттат, тръгнаха подире Му двата слепци и викаха: потилуй ни, Исусе, Сине Давидов! А когато дойде вкъщи, слепците се приближаха до Него. И Исус им рече: Вярвате ли, че тога стори това! Те Му казват: Да, Господи! Тогава Той се гопре до очите им и рече: Нека ви бъде по вашата вяра. И очите им се отвориха.“¹

1. Защо Христос застава слепците да вървят подир Него и да молят за помилване? – За това, щото и в този случай да ни научи да избягваме човешката слава. Тъй като къщата се намирала наблизо, Той ги води там, с цел да ги излекува насаме. Това се вижда от обстоятелството, че Христос не заповядал никому да разказва за излекуването. Не малко също изобличава чудците и това, че слепците, които били лишени от зрение, повярвали само по слух; между това чудците, които виждат чудеса и които се уверяват в тяхната действителност със собствените си очи, постъпват съвършено иначе. Забележи и усърдието на слепците, за което може да се съди по техния вик и моление; те не само пристъпили, но викали с висок глас, – като не казвали нищо друго освен: „Потилуй ни!“ Наричали Го пък Син Давидов, защото считали това за почетно наименование. Често пъти и пророците наричали така царете, които искали да почетат и възвеличат.²

Като завел слепците вкъщи, Христос ги пита. Той повечето пъти изцелява само по просба, за да не

¹ Мат. 9, 27–30.

² Изз. 34, 23. Зах. 12, 8.

помислят, че Той от честолюбие Сам търси случаи да върши чудеса, а също да покаже, че излекуваните от Него били достойни за изцеляване, и да не кажат, че ако Той изцелява само поради милосърдие, трябвало би всички да бъдат излекувани. И самото човеколюбие се съобразява до известна степен с вярата на тези, които искат да бъдат излекувани. Но не само поради тези причини Христос изисква от тях вяра. Тъй като те Го наричали син Давидов, Той, като ги възвежда към по-високо знание и като ги научава, как трябва да мислят за Него, пита: „Вярвате ли, че тога стори това?“¹ Не казал: Вярвате ли, че аз мога да умоля Моя Отец, мога да изпрося от Него, но казал: Вярвате ли, че аз мога това да направя? Какво пък те отговорили? – „Да, Господи!“ Те вече Го наричат не Син Давидов, но се издигат с мисълта си по-високо и изповядват Неговото Владичество. А тогава и Сам той, като възлага ръка, казва: „Нека ви бъде по Вашата вяра.“² Той върши това, за да укрепи тяхната вяра и да покаже, че те сами участвали в своето изцеляване, а също и да засвидетелства, че в техните души нямало ласкателство. Той не казал: нека да се отворят вашите очи, но казва: „Нека ви бъде по Вашата вяра“. Същото Той говори и на мнозина други от дохождащите при Него, щото, преди изцеляването на техните недъзи, да разкрие тяхната сърдечна вяра, а чрез това да направи и изцелените по-опитни, и у другите да възбуди по-голяма ревност към доброто. Така Той постъпва и с разслабените, преди още да възвърне силата на тялото, възстановява неговата разслабена душа, като казва: „Дерзай, чедо, прощават ти се греховете!“³ Също, като възкресил девицата, взел я за ръка и ѝ заповядал

¹ Мат. 9, 28.

² Мат. 9, 29.

³ Мат. 9, 2.

да яде,¹ научил я да познае своя Благодетел; по същия начин постъпил и със стотника, като приписал всичко на неговата вяра.² Също и при избавянето на учениците от морската буря, отначало ги избавил от маловерие.³ Така и тук: макар Той и да знаел тайните им мисли, преди те да ги изкажат, но, за да възбуди и у другите такава ревност, разкрива ги и на другите, като с извършването на изцеляването разкрива скритата тяхна вяра.

Освен това, след изцеляването Христос им заповядва никому да не разказват за това, и не им заповядва просто, но с всичката строгост: „*Иисус, казва евангелистът, им строго заповяда: гледайте, никой да не узнае.*“⁴ Но те не се удържали, а започнали да проповядват и да благовестуват, – не се удържали, въпреки заповедта да мълчат за станалото. Ако Христос при друг случай казва: иди и проповядвай славата Божия, това не противоречи на казаното в сегашния случай и е напълно съгласно с него. Христос ни научава не само нищо да не говорим за себе си, но удържа и тези, които биха поискали да ни похвалят; но ако се въздава слава на Бога, ние сме длъжни не само да не препястваме, но даже и да подбуждаме към това.

„*Когато пък тия излизаха, ето, доведоха при Него един някъ човек, хванат от бяс.*“⁵ Тази болест не била естествена, но произлижала от дяволско въздействие. Заради това било нужно беснуващият да бъде заведен от други. Тъй като този бесноват не бил в състояние да говори, не могъл да моли нито сам, нито чрез другите, понеже бесът бил свързал езика му, а с езика и душата, – Господ не го пита за вяра, а не-

¹ Марк. 5, 41, 43; Лук. 8, 54, 56.

² Мат. 8, 13.

³ Мат. 8, 21.

⁴ Мат. 9, 30.

⁵ Мат. 9, 32.

забавно го излекувал от болестта. *„След като бесът биде изгонен, нещият проговори. А народът се чудееше и дуташе: никога не е бивало такова нещо в Израиля.“* Голяма досада у фарисеите причинявало именно това, че Христа предпочитали не само пред неговите съвременници, но и пред предшествениците Му; предпочитали не затова, че изцелявал, но затова, че изцелявал леко, скоро, при това безбройни и неизцерими болести. Така съдил за Иисуса народът.

2. Но фарисеите съдили съвсем иначе. Те не само че преиначавали неговите постъпки, но не се срамували да говорят и против самите себе си. Такава била тяхната злоба. Действително, какво казват те? *„Той изгонва бесовете със силата на бесовския княз.“*¹ Може ли да има нещо по-безразсъдно от това? Съвършено невъзможно е – както и сам Христос после говори, – щото бяс да изгонва бяс, тъй като и бесът подкрепя своето, а не го разрушава. А Христос не само изгонвал бесове, но и очистял прокажени, възкресявал мъртви, укротявал морето, прощава грехове, проповядвал царството, привеждал към Отца, каквото бесът никога няма и да поиска, и не може да направи. Бесовете привеждат към идолите, отвръщат от Бога, научават да не се вярва в бъдещия живот. Бесът, като се оскърби, няма да върши добро; той и когато не е оскърбен, причинява вреда даже на тези, които му служат и угаждат. Но Христос постъпва съвършено иначе. Той и след толкова укори и хули, *„ходеше, казва евангелистът, по всички, градове и села, като поучаваше в синагогите ит, проповядваше евангелието на царството и изцеляваше всяка болест и всяка нетош у народа“*². Той не само че не ги наказвал за безчувствеността, но даже и не укорявал, като показва с това Своята кротост и като опровергава отпращаната

¹ Мат., 9, 34.

² Мат., 9, 35.

към Него клевета, и заедно с това като желае със следващите чудеса да приведе още повече доказателства, и след това вече да изобличи с думи.

И тъй, Той ходил и по градове, и по села, и по техните синагоги, като ни научава с това да въздаваме за злословие не със злословие, но с големи благодеяния. Ако ти оказваш благодеяния на твоите близни не заради човеците, но заради Бога, както те и да постъпват, не преставай да благодетелстваш, за да получиш по-голяма награда. А който престава да благодетелства, защото го злословят, той показва, че той благотворил не заради Бога, но заради похвала от човеците. Ето защо Христос, като ни научава, че Той само от благост дошъл да благодетелства, не очаквал, щото да дохождат при Него страдащи, а сам бързал към тях, като им принасял две най-велики блага: първо, евангелието на царството, второ, изцеляване на всички болести. Той нито градове заминавал, нито села пропуснал, но посещавал всяко място. Даже и с това не се задоволява, но проявява още по-голяма грижливост.

*„Като видя тълпите народ, казва евангелистът, съжали ги, защото са изнурени и пръснати като овци, които нямат пастир. Тогава казва на учениците Си: жетвата е голяма, а работниците са малко, затова молете Господаря на жетвата да изпрати работници на жетвата Си.“*¹ Виж само как Той е далеч от пустославие. За да не води всички със себе си, Той изпраща ученици. Но изпраща не само затова, но и за тяхно собствено обучение, щото, като се обучат в Палестиня, като в някое училище за борба, да се подготвят за подвизи в целия свят. Затова именно Той, като ги приучава подобно на млади пилета към летеене, открива най-обширно поприще за тяхната дейност, доколкото това било съразмерно с техните сили, за да могат те да пристъпят по-лесно към следващите

¹ Мат. 9, 36–38.

подвизи; и отначало ги прави само лекари на телата, за да им повери после най-важното – лекуването на душите. И виж как показва лекостта и необходимостта на това дело. „Жетвата, казва Той, е голяма, а работниците са малко.“ Аз, казва, ви изпращам не да сеете, но да жънете. По същия начин Той казал и у Йоана: *„Други се потрудиха, а вие влязохте в техния труд.“*¹ С тези думи Той ги удържал от съмнение, подбуждал към бодрост и показвал, че предшестващият труд бил по-голям. Виж пък: Той и тука започва с милост, а не със съд. *„Съжали ги, казва евангелистът, защото са изнурени и пръснати като овци, които нямат пастир.“* С това той укорявал иудейските началници за това, че те, като били пастори, проявявали в себе си свойствата на вълци, защото, не само че не изправяли народа, но и му пречили да стане по-добър. Народът се учудвал и казвал: *„Никога не е бивало такова нещо в Израеля!“*² А те, напротив, казвали: *„Изгонва бесовете със силата на бесовския княз.“*³ Но за какви работници говори тук Господ? За дванадесетиях ученици. Какво пък? Като казал: *„работниците са малко“*, увеличил ли е тяхното число? Не, но изпратил само дванадесетиях. Тогава защо Той казал: *„молете господаря на жетвата да изпрати работници на жетвата Си“*, а никого не присъединил към тях? – Затова, че по-късно Той и дванадесетте увеличил, но ги увеличил не по число, но като им дарувал сила.

3. По-нататък, като желае да покаже колко велик е дарът, казва им: *„молете Господаря на жетвата“* – и макар не пряко, дава им да разберат, че Той е този Господар. Като казал: *„молете Господаря на жетвата“*, без просба и без моление от тях, сам незабавно ги ръкополага в това звание и им припомва то-

¹ Йоан. 4, 38.

² Мат. 9, 33.

³ Мат. 9, 34.

ва, което Иоан говорил за гумното, за лопатата, за плевелите и за пшеницата. От тук се вижда, че Той е Стопанин, Той е Господар на жетвата. Той е Владика на пророците. Ако той изпратил да жънат, разбира се, изпратил да жънат не чуждото, но това, което Той сеял чрез пророците. Не само с това ги обогрил, че нарекъл тяхното служение жетва, а главно с това, че им дарувал и сила за това служение. „И като повика дванадесеттях, казва евангелистът, – даде им власт над нечистите духове, да ги изгонват и да изцеряват всяка болест и всяка нетош.“¹ Но Духът не бил още изпратен: „Дух Светий още не бе даден, понеже Иисус още не бе прославен.“² Как пък те изгонвали духове? Със заповедта и властта на Христа. Виж пък, колко навременно е това изпращане. Той не ги изпратил в самото начало, но когато те вече били дълго време Негови последователи и видели как Той възкресил мъртвия, запретил на морето, изгонвал бесовете, изцерил разслабения, прощава грехове, очистил прокажения. Когато те и на дело, и на думи, се удостоверили в неговото могъщество, тогава вече ги изпраща; изпраща ги не на опасни подвизи – в Палестина нямало още никаква опасност; случвало им се само да се подхвърлят на злословия. Но Той им предсказва и за опасностите, за да ги отнапред подготви и с често напомняне да ги приучи към тях.

По-нататък, тъй като евангелистът вече говорил за две двойки апостоли, – за Петра и Иоана с братята им³, и след тях споменал за повикването на Матей⁴, за повикването пък и за имената на другите апостоли нищо не ни говори, сега намира за нужно да ги изброи по ред и ги нарича по имена, като казва та-

¹ Мат. 10, 1.

² Иоан. 7, 39.

³ Мат. 6, 18, 21.

⁴ Мат. 9, 9.

ка: „А итената на дванадесетиях апостоли са тия: първият Симон, наричан Петър.“¹ Имало е друг Симон, наричан Кананит, както също имало Иуда Искаримот и Иуда Иаковов, Иаков Алфеев и Иаков Зеведеев. Марк изброява апостолите по достойнство, като след двамата върховни поставя Андрея; но Матей ги изброява не така, а иначе: той поставя по-горе от себе си Тома, който бил много по-ниско. Нека да ги разгледаме по ред, като започваме от първия. „Първият е Симон, наричан Петър, и Андрей, негов брат.“² И това вече не е малка похвала. Единия похвалил за добродетелта, а другия за благородството на духа. По-нататък – „Иаков Зеведеев и Иоан, негов брат“. Виждаш ли, че евангелистът ги изброява не по достойнство. На мене се струва, че Иоан бил не само по-високо от другите, но и от своя брат. След това, като казал: „Филип и Вартоломей“, добавил: „Тома и Матей титар“³; а Лука, напротив, го поставя по-високо от Тома. По-нататък – „Иаков Алфеев“, защото имало, както аз по-горе казах, Иаков Зеведеев. След това, като споменал за Левея, който още се наричал Тагей, и за Симона Зилота, когото нарича също Кананит, дохожда до предателя и говори за него не като враг и противник, но като историк. Не казал: лошия и беззаконен Иуда, – но го нарекъл, по името на града, Искаримот. Имало и друг Иуда – Левей, наричан Тагей, когото Лука нарича Иаковов, като казва: „Иуда Иаковов.“⁴ Заради това Матей, като отличава единия от другия, казва: „Иуда Искаримот, който Го и предаде.“⁵ И не се срамува да казва: „който го предаде“. И тъй евангелистите никога нищо не скриват, даже и това, което се струвало осъдително. Но най-първи-

¹ Мат. 10, 2.

² Мат. 10, 2.

³ Мат. 10, 3.

⁴ Лук. 6, 16.

⁵ Мат. 10, 4.

ят и върховният от апостолите бил човек неучен и прост.

Но да видим, къде и към кого Христос ги изпраща. „*Тия дванадесет души*, казва евангелистът, *Иисус изпрати.*“¹ Какви са пък те? Рибари, митары. Четирима от тях са били рибари; двама митары – Матей и Иаков, а един и предател. Какво пък им казва? Веднага им заповядва, като казва: „*По път към езичници не ходете, а в самарянски град не влизайте; а отивайте най-вече при загубените овци на дота Израилев.*“² Не мислете, казва Той, че защото те Ме хулят и наричат беснуващ, аз храня към тях ненавист и отвращение; напротив, аз се старая да ги изправя преди другите, и ви запрещавам да ходите към други народи; към тях ви изпращам като учители и лекари. И не само ви запрещавам да проповядвате на някого преди тях, но и не позволявам даже и да стъпвате на пътя, който води към езичниците, и да влизате в самарянски град.

4. Самаряните били противници на иудеите; те могли по-лесно да се обръщат, защото били много повече склонни към вярата, отколкото иудеите, които по-трудно се обръщали. И все пак Иисус изпраща апостолите към упоритите иудеи, като проявявал с това Своята грижа за тях, като заграждал техните уста и като проправял път за апостолската проповед, и за да не се те после оплакват, че апостолите отишли към необрязаните, а също да нямат никаква благовидна причина да ги избягват и да се отвърщат от тях. Като ги нарича загинали овци, а не заблудени, Той всякак им внушава мисълта за прощение и се старае да привлече сърцата им. „*Като ходите*, казва Той, *проповядвайте и казвайте, че се приближи, царството небесно.*“³ Виждаш ли величието на служени-

¹ Мат. 10, 5.

² Мат. 10, 5–6.

³ Мат. 10, 7.

ето? Виждаш ли достойнството на апостолите? На тях не е заповядано да говорят за чувствени неща, за каквито говорил Моисей и древните пророци, но им се заповядва да говорят за нови и необикновени предмети. Онези проповядвали не за небесното царство, но за земята и за земните блага; а тези проповядват за небесното царство и за всичко, каквото има там. Но не само с това апостолите превъзхождат пророците, а и с послушание. Те не се отказват, не се отклоняват от заповедите, както постъпват древните; но, като слушат и за опасностите, и за войните, и за непоносимите бедствия, с пълна покорност приемат заповедите, като проповедници на царството. Но защо да се учудваме на това, ще кажеш ти, че те охотно се подчинявали, щом трябвало да проповядват без скръб и трудност? Какво говориш ти? На тях не било заповядано нищо трудно? Нима не чуваш за тъмниците, за смъртните присъди, за гонението от едноплеменниците, за всеобщата ненавист? Всичко това, според думите на Христа, те били дължни наскоро да изпитат върху себе си. Той ги изпраща като проповедници и раздавачи на безчислени блага на другите; а на самите тях възвестява и предсказва непоносими бедствия.

След това, за да може тяхната проповед по-лесно да разположи към вярата, казва: „*Болни изцелявайте, прокажени очиствайте, търтви възкресявайте, бесове изгонвайте. Дарот получихте, дарот давайте.*“¹ Забележи как Той се грижи за техните добродетели не по-малко, отколкото за чудесата, като им показва, че чудесата без добродетелност нищо не значат; като казва: „*дарот получихте, дарот давайте*“ – Той смирява тяхното високоумие и ги предпазва от сребролюбие. И за да не помислят, че вършените от тях чудеса са плод на техните добродетели, и да не се въз-

¹ Мат. 10, 8.

гордеят с това, указва: „дарот получихте“. Вие нищо свое не давате на тези, които ви приемат; получили сте тези дарове не като награда и не за труд: това е Моя благодат. Така и на другите давайте, защото не може да се намери цена, която да съответства на тези дарове.

След това, като изтръгва Веднага и самия корен на злините, казва: „Недейте ита ни злато, ни сребро, нито тед в поясите си, ни торба за път, ни две дрехи, нито обуца, ни тояга.“¹ Не казал: не вземайте със себе си; но макар ти и на друго място да можеш да вземеш, избягвай този пагубен недъг. Чрез това Той достигал много. Първо, отстранявал от учениците, всяко позрение; Второ, освобождавал ги от всякаква грижа, за да могат те да се занимават само с проповедта; трето, показвал им Своего могъщество. Заради това и по-късно им казва: имахте ли вие в нещо недостиг, когато Аз ви изпращах без облекло и без обуца? И не изведнъж им казва: „недейте ита“, но отначало казва: „прокажени очиствайте, бесове изгонвайте“, а след това вече заповядал: нищо „недейте ита“... „дарот получихте, дарот давайте“², като им заповядва това, което и на дело е полезно, което е прилично и възможно.

Но, може би, някои ще кажат: другите изисквания са справедливи, но защо Той не им разрешил да имат по пътя нито торба, нито две дрехи, нито тояга, нито обуца? – Заради това, че искал да ги приучи на строг живот, тъй като по-рано не им позволил да се грижат даже и за следващия ден, Той ги приготвял да бъдат учители на Вселената; заради това ги прави, тъй да се каже, от човеци ангели, като ги освобождава от всякаква светска грижа, за да могат те да се грижат само за едната проповед – или, по-добре е да се каже,

¹ Мат. 10, 9–10.

² Мат. 10, 9, 8.

Той ги освобождава и от тази грижа, като казва: „*Не се грижете как или що да говорите*“¹, и по такъв начин това, което им се виждало твърде трудно и тежко, представя им за твърде леко и сгодно. Наистина, нищо не служи толкова на душевното спокойствие, както свободата от грижи и скърби, особено ако човек, като се освободи от тези грижи и скърби, може да няма в нищо недостиг, като има за помощник Бога, Който заменя със себе си всичко. След това, за да прегвари въпроса: откъде ще получаваме необходимата прехрана? – не им казва: вие чухте, какво Аз ви по-рано говорих: „*погледнете птиците небесни*“², – която заповед те не били още в състояние да изпълнят, – но се изразил по-леко, като казал: „*работникът заслужава своята прехрана*“, като желаел да покаже с тези думи, че те трябва да получават прехрана за себе си от своите ученици, че те не трябва да се гордеят пред тях с това, че като им дават всичко, сами нищо от тях не вземат, а учениците, от своя страна, като се презират от тях, да се отделят от тях.

5. По-нататък, за да не би учениците да кажат: и тъй, Ти ни заповядваш да живеем с милостиня? – и да не смятат това за свой срам, – Христос, като ги нарича работници, а даването им – възнаграждение, показва, че това трябва така да бъде. Макар вашето дело, казва Той, и да се състои само в учението, но не мислете, че оказването от вас благодеяние, е маловажно; вашето занятие е съпроводено с голям труд, и това, което ви дават поучаваните от вас, дават го не даром, но като възнаграждение: „защото работникът заслужава своята прехрана“. Това Той казал, не защото трудът на апостолите само това заслужавал, – съвсем не! Тук Той само давал на учениците правило, да не изискват повече, а на тези, които им

¹ Мат. 10, 19.

² Мат. 6, 26.

доставят нужното, внушава, че те вършат това не по щедрост, а по дълг. *„В който град или село влезете, разпитвайте, кой в него е достоен, и там оставайте, докато си отидете.“*¹ Когато аз казах – говори Той, – *„работникът заслужава своята прехрана“*, с това не ви отворих вратата към всички; напротив, и в това ви заповядвам да постъпвате с голяма предпазливост, което ще ви послужи за добиване и на чест, и за самата прехрана. Действително, ако този човек, който ви приема, бъде достоен, той непременно ще ви даде прехрана, особено ако вие, освен необходимото, нищо повече не искате. Но Христос им заповядва не само достойните да търсят, но и да не минават от дом в дом, щото нито приемащия да оскърбят, нито пък сами да не се подхвърлят на упреци в чревоугодничество и лекомислие. Това именно Той внушавал с думите: *„там оставайте, докато си отидете“*. Същото може да се види и у другите евангелисти. Виждаш ли, как Той с това прави учениците достойни за уважение, а тези, които ги приемат, най-ревностни към приемане, като показал, че от това за самите тях ще има несравнено повече и слава, и полза.

Като продължава същото наставление, Христос казва: *„А кога влизате в някоя къща, поздравявайте я, казвайки: мир на тази къща. И ако къщата бъде достойна, вашият мир нека да дойде върху нея; ако ли не бъде достойна, вашият мир да се върне при вас.“*² Виж до какви подробности Той дохожда в Своите наставления – и не без причина. Той ги приготвявал да бъдат подвижници на благочестието и проповедници на вселената; заради това, като ги приучава към умереност и ги прави достойни за любов, казва: *„Ако пък някой не ви приеме и не послуша думите ви, като излизате от къщата или от оня град, отърсете праха*

¹ Мат. 10, 11.

² Мат. 10, 12–13.

от нозете си. Истина ви казват: по-леко ще бъде на зетята Содотска и Готорска в съдния ден, отколкото на оня град.¹ Не очаквайте, казва, приветствие за себе си от другите, защото сте учители, но сами порано отдавайте чест на другите. Освен това, като показва, че тяхното приветствие не е просто слово, но благословение, казва: ако домът бъде достоен, ще дойде вашият мир върху него, а ако ви оскърбят, тогава първо наказание ще бъде това, че домът ще се лиши от мира, а второ, че ще се подхвърли на еднаква участ със Содом. Но ще кажат: каква полза има за нас от техните наказания? – Такава, че за вас ще се намерят достойни домове. Какво пък значи изразът: „отърсете праха от нозете си“? С него се показва или това, че апостолите не са взели нищо от него, или пък това служи като свидетелство за далечното пътешествие, което апостолите предприемали за тях.

Но забележи, че Господ още не дава всички дарования на апостолите. Така още не им дава предзнание, за да могат те да познават кой е достоен и кой недостоен, а заповядва да узнават и да очакват това, което ще покаже опитът. Защо пък Сам Той бил в дома на митаря? Защото митарят, като се променил, ставал достоен. Забележи още, че Той, като лишил апостолите от всичко, дал им всичко, когато им позволил да живеят в домовете на тези, дето приемат техните наставления, да влизат при тях, без да имат нищо при себе си. По такъв начин и сами те се освобождавали от грижи, и приемащите уверявали, че дошли при тях единствено за тяхното спасение, както с това, че нищо със себе си не носели, така и с това, че освен необходимото нищо друго от тях не изисквали, и накрай с това, че влизали не у всички, а подбирали. Господ искал, щото апостолите да се славят не само с чудесата, но с нещо по-голямо от чудесата – със своите

¹ Мат. 10, 14–15.

добродетели. Наистина, нищо не отличава така мъдрия човек, както това, да няма нищо излишно и да се задоволява по възможност с по-малкото. Това знаели и лъжеапостолите. Заради това и ап. Павел казва: „*та в онова, за което се хвалят, да се окажат като нас*“. Ако те, като се отправят в чужда страна, при непознати човеци, не трябва да искат нищо повече, освен всекидневна храна, не трябва ли да правят това още повече, като се намират в отечеството си?

6. Ние не трябва само да изслушваме казаното, но и да го изпълняваме на дело. Не само за апостоли-те било казано това, но и за следващите светии. И тъй, да се по-стараем да станем достойни за приемането им у нас. Съобразно с разположението на тези, които приемат, мирът може да дохожда към тях, и пак да си отива; това зависи не само от властта на учителите, но и от достойнството на приемащите. Не трябва да считаме маловажна загуба за нас, ако не се насладим от мира, за който още в древност пророкът възвестил, като казвал: „*Колко прекрасни са... нозете на драговестника, който възвестява мир!*“¹ – при което, като изяснявал достойнството на мира, прибавил: „*благовества радост*“. И сам Христос показал важността на този мир, като казал: „*Мир ви оставят, Моя мир ви дават.*“² Заради това трябва да употребяваме всичкото си старание, да се наслаждаваме от него както вкъщи, така и в църква. И в църква предстоятелят дава мир, който е образ на мира, даван от Христа; и заради това предстоятелят трябва да се приеме с най-голямо усърдие, като му се поднася не толкова трапеза, колкото добро разположение. Ако е нещо лошо да не се поканва на трапезата, не е ли още по-лошо нещо да се отблъсва благославящият? Заради тебе презвитерът се намира в църква, заради тебе

¹ Ис. 52, 7.

² Иоан. 14, 27.

там стои проповедникът, труди се и се изнурява. Какво извинение ти пък ще имаш, когато даже и неговите думи не приемаш? Църквата е общ за всички дом, дето ние влизаме след вас, по примера на апостолите; заради това и като влизаме, веднага, според Христовата заповед, всички изобщо приветстваме с мир. И тъй, нека никой да не бъде ленив, никой да не бъде разсеян, когато свещениците влизат и поучават: затова има немалко наказание. За мене е по-добре да се подхвърля хиляди пъти на презрение, като влизам в дома на някого от вас, отколкото да не бъда изслушван тука, дето се приветстваме с мир. Последното за мене е много по-износно от първото, тъй като и този дом за мене е несравнимо по-важен; тук се пазят велики наши съкровища, тук са всички наши надежди. И кое тук не е велико, кое не е достопочтено? И тази трапеза е несравнено по-почетна И по-сладка от твоята домашна трапеза, и този светилник – от твоя светилник; това знаят тези, които, като са се помазали своевременно с вяра, са получили изцеление.¹ И тази съкровищница е несравнено по-превъзходна и по-необходима от твоята съкровищница, защото в нея са положени не грехи, но милостиня, макар и не мнозина да владеят тази съкровищница.² Тук има и по-хубаво легло от твоето: упокоението, което се получава от Свещеното Писание, е по-приятно от всяко легло. И ако ние бихме спазвали пълно съгласие, не бихме имали друг дом, освен този. А че това не е трудно, свидетелстват трите хиляди и

¹ Едни предполагат, че тук св. Иоан Златоуст говори за целителната сила на елея в църковните кандила. Други пък мислят, че той споменава за осветеното масло за болните, което се пазило в едно от църковните кандила.

² Св. Иоан Златоуст казва, че не мнозина владеят тази съкровищница, защото не мнозина влагат в нея своята милостиня. Под владение тук той разбира не реално, а духовно владение.

петте хиляди вярващи, които имали и един дом, и една трапеза, и една душа. „А *множеството повярвали*, пише еванг. Лука, *и таха едно сърце и една душа*.“¹ Но тъй като в тази добродетел ние сме останали далеч от тях и живеем по разни домове, тогава поне когато се събираме тука, ревностно да я изпълняваме. Ако ние сме оскъдни и бедни в друго нещо, да бъдем богати поне в това. Заради това, макар и тука, когато влизаме при вас, приемайте ни с любов. И когато аз кажа: Мир на вас, вие кажете: и на твоя дух; кажете не само с глас, но и със сърце, не само с уста, но и с дух. Иначе, ако ти кажеш: мир и на твоя дух, а като излезеш, започнеш да въставаш против мене, да ме презираш, да ме злословиш и тайно да ме хулиш с безбройни ругатни, – какъв ще бъде тогава този мир? Но макар ти и да ме все пак злословиш, аз ти давам мир от чисто сърце, с искрено разположение и никога нищо лошо не ще кажа за тебе: аз имам бащинско сърце, и макар понякога и да те осъждам, върша това, като се грижа за тебе. А ако ти тайно ме уязвяваш и не приемаш в Господния дом, страхувам се да не би ти да увеличиш още повече моята скръб – не с това, че си ме оскърбил, нито с това, че си ме изгонил, но с това, че си отхвърлил мира и си навлякъл на себе си толкова жестоко наказание. Макар аз и да не отърся праха си, макар и да не ти обърна гръб, заплахата си остава в пълна сила. Аз често ви приветствам с мир и никога няма да престана да ви приветствам. Макар вие и с презрение да ме приемате, аз все пак и тогава няма да изтърся праха си – не заради това, че аз не искам да се подчинявам на Господа, но затова, че много горещо ви обичам.

При това аз нищо и не съм търпял за вас, не съм предприемал далечно пътешествие; дойдох при вас не така, както са дохождали апостолите, като нямам нищо при себе си (за което и обвиняваме отнапред себе

¹ Деян. 4, 32.

си), дойдох не без обуша, не без втора греха – заради което може би и вие пропускате от своя страна необходимото. Но само това не е достатъчно за вашето оправдание. Нека ние да се подхвърлим на голямо осъждане; това обаче ни най-малко няма да послужи за ваше извинение.

7. Тогава домовете били църкви, а сега църквите са станали дом. Тогава и в домовете не говорили за светското, а сега и в църква не говорят за духовното. Вие и тука постъпвате, като на пазаря; и когато сам Бог говори, не слушате Неговите думи с мълчание, а се занимавате с разговори за свършено други предмети. И нека вие да се занимавате с това, което се отнася до самите вас; не – вие говорите и слушате това, което няма нищо общо с вашата работа. Ето за какво аз плача и няма да престана да плача! Аз не съм властен да оставя този дом; ние трябва да стоим тука, докато не напуснем сегашния живот. И тъй, „*потестете ни*“¹, както увещава ап. Павел. Това той казал не за трапезата, но за сърцето и разположението. Същото и ние искаме от вас: любов, сърдечна и искрена благосклонност. Ако пък и това е тежко за вас, поне, като оставите сегашното безгрижие, възлюбете сами себе си. За нашата утеха ще бъде достатъчно и това, ако видим, че вие успявате в доброто и ставате по-добри. Даже и тогава аз ще проявя повече любов, когато, като ви обичам твърде много, вие по-малко ме обичате. Много е това, което ни подбужда към взаимно общуване: на всички ни се предлага една трапеза; един Отец ни е сътворил; всички сме произлезли от една утроба; на всички ни се дава едно питие, и не само едно, но и от една чаша. Отец, за да ни разположи към взаимна любов, между другите средства употребява и това, че ние да пием от една чаша: това служи като знак на силна любов.

¹ II Кор. 7, 2.

Но ти ще възразиш, че ние не можем да се равняваме на апостолите. И аз съм в това съгласен, и ни най-малко не споря; ние не струваме не само колкото тях, но даже и колкото техните сенки. Но при все това вие трябва да извършвате своето дело. Това не само че няма да ви посрами, но ще послужи още повече за вашата полза. Ако проявявате нужната любов и послушание към недостойните, ще получите по-голямо въздаяние. Ние говорим не от себе си, тъй като нямаме учител на земята: каквото сме приели, това ви и даваме, и когато даваме, нищо не искаме от вас, освен само любов. Ако ние действително не сме достойни за любов, достойни сме за нея поне заради нашата любов към вас. Освен това, нам е заповядано да обичаме не само тези, които обичат, но и нашите врагове. Кой може да бъде толкова жестокосърдечен, толкова груб, че, като получи такава заповед, започва да се отвращава и да ненавижда даже тези, които го обичат, макар сам да е изпълнен с безбройни пороци? Ние имаме общуване в духовната трапеза; нека да имаме общуване и в духовната любов. Ако разбойниците, като седят на обща трапеза, забравят своите зли нрави, какво оправдание ще имаме тогава ние, които, като се приобщаваме винаги с тялото на Господа, не Му подражаваме даже и в кротостта? За мнозина служи като достатъчна побуда към дружба не само това, че имат обща трапеза, но и това, че те са от един град; а ние, които имаме и град, и дом, и трапеза, и път, и врата, и корен, и живот, и глава, и Пастир, и Цар, и Учител, и Съдия, и Творец, и Отец, и Всичко общо – какво извинение ще имаме, като избягваме общуването помежду си?

Не искате ли и от нас чудеса, каквито вършили апостолите, като отивали да проповядват: да очистяваме прокажени, да изгонваме бесове, да възкресяваме мъртви? Но това именно ще бъде най-силно доказа-

телство на вашето благородство и любов, ако вярвате в Бога, без да искате залози. Бог, както поради тази причина, така и поради други, прекратил чудесата. Ако и без чудеса тези, които обладават едни или други съвършенства: дар на слово или благочестие, търсят суетна слава, гордеят се, отделят се един от други, тогава де нямаше да има разделения, ако имаше още и чудеса? А че това аз говоря не по предположение – посочвам за доказателство коринтяните, които поради самото това се разделили на много партии. Търси не чудеса, но спасение на душата. Не търси това, да видиш някой мъртвец възкръснал, като знаеш, че всички мъртви ще възкръснат: не търси да видиш слепеца прогледнал, но виж как сега всички започват да получават по-добро и по-полезно зрение. Научи се и сам целомъдрено да гледаш, и изправи твоеото око. Наистина, ако ние всички бихме живели така, както трябва, езичниците се биха учудвали на нас повече, отколкото на чудотворците. Чудесата често пъти се считат за измама, и намират в тях много подозрително, макар християнските чудеса да не са никак такива. Добродетелният живот обаче не може да се подхвърли на никакво подобно подозрение – напротив, добродетелта загражда устата на всички.

8. И тъй, нека да се упражняваме в добродетелта; тя е велико богатство и велико чудо. Тя доставя истинска свобода; проявява я и в самото робство; макар и да не освобождава от робството, самите роби прави по-почтени от свободните; а това е много по-важно, отколкото да се даде самата свобода. Тя не прави бедния богат, но и при самата бедност го прави достатъчно богат. Ако ти искаш и чудеса да правиш, освободи се от граховете, и тогава ще да извършиш най-голямото чудо. Грехът, възлюбени, е най-злият бяс. И ако го изгониш от себе си, ще извършиш повече от тези, които изгонват хиляди бесове. Послушай,

как ап. Павел поставя добродетелта по-високо от чудесата: „Показвайте ревност за по-добри, дарба, и аз ще ви покажа път още по-превъзходен“;¹ и по-нататък, като показва този път, не споменал нито за възкресението на мъртвите, нито за очистването на прокажените, нито за нещо друго подобно, но вместо всичко това говорил за любовта. Послушай какво говори и Христос: „Не се радвайте на това, че духовете ви се покоряват, но че имената ви са написани на небесата.“² И по-рано, на друго място: „Мнозина ще Ми кажат в оня ден: Господи, Господи! не в Твое ли име пророкувахте? И не в Твое ли име бесове изгонвахте? И не в Твое ли име много чудеса правихте? И тогава ще им кажа открито: не ви зная.“³ Също и преди кръстните страдания, като повикал учениците, казал им: „По това ще познаят всички, че сте Мои ученици, ако любов и тате потегну си“⁴, а не по това, че ще изгонвате бесове. И пак: по това ще узнаят всички, че Ти си Ме изпратил⁵ – не по това, че те ще възкресават мъртви, но по това, че ще бъдат едно. Чудесата често пъти принасят на други полза, а на този, който ги извършва, вредят, или като го довеждат до гордост и пустославие, или пък по друг някакъв начин; а от добрите дела нищо подобно не може да се очаква: те принасят полза и на тези, които ги вършат, и на мнозина други.

И тъй, нека да ги извършваме с пълно старание. Ако ти от жестокосърдечен си станал милостив, изцерил си тогава суха ръка; ако, като си оставил зрелището, отишъл си в църква, изправил си тогава хромия крак; ако си отвърнал очите си от блудницата и от

¹ I Кор. 12, 31.

² Лук. 10, 20.

³ Мат. 7, 22, 23.

⁴ Иоан. 13, 35.

⁵ Иоан. 17, 23.

красотата на чужда жена, отворил си тогава слепи очи; ако вместо сатанински песни си научил духовни псалми, тогава, като си бил по-рано ням, започнал си да говориш. Ето най-великите чудеса! Ето дивните знамения! Ако ние непрестанно извършваме такива чудеса, чрез тях и сами ще станем велики и удивителни, и всички порочни ще привлечем към добродетелта, и ще достигнем бъдещ живот – с който нека да се сподобим всички ние чрез богатата и човеколюбивата на нашия Господ Иисус Христос. Нему да бъде слава и сила во веки веков.

Амин!

*„Ето, аз ви изпращам като овци посред
вълци: и тъй, бъдете търпи като змии и
незлюбиви като гълъби.“*

1. След като Господ осигурил апостолите от-
носно прехраната и им отворил всички домове, Той на-
правил и самото тяхно влизане достойно за уважение,
като им заповядал да влизат не като скитници и про-
сяци, но като такива човеци, които са много по-поч-
тени от самите тези, които ги приемат. Това именно
Той дал да се разбере както с думите: „*работникът
заслужава своята прехрана*“¹, така и със заповедта
да разпитват за достойните, и у тях да остават, а
също и със заповедта да приветстват тези, които
ги приемат, и накрай със заплахата за жестоки нака-
зания на тези, които не ги приемат. Когато Той по
такъв начин ги освободил от грижата за прехраната,
въоръжил със знамения, направил ги като че ли железни
и адамантови, като ги откъснал от всичко светско
и ги освободил от всички временни грижи – тогава
именно Той започва вече да говори и за бедствията,
които щели да ги постигнат, и не само за тези, ко-
ито щели да настъпят наскоро, но и за тези, които
щели да последват след изминаването на много време,
и по такъв начин отнапред ги приготвява за бор-
ба против дявола. С това се постигало много: първо,
апостолите узнали силата на Неговото предзнание;
второ, никой вече не могъл да мисли, че тези бедствия
произлизат от безсилието на Учителя; трето, тези,
които били длъжни да търпят тези бедствия, не мог-
ли да се ужасяват от тях, като непредвидени и нео-
чаквани; четвърто, като слушали това, апостолите
не трябвало да се смущават и при настъпването на

¹ Мат. 10, 10.

кръстните страдания – както те се били смутили, когато Той, като ги изобличавал, казвал: „*Задето Ви казах това, сърцето Ви се изпълни с тъга... и никой от Вас Ме не попитва: къде отиваш?*“¹ За себе си обаче Той още нищо не казва; не казва например, че Той ще бъде свързан, мъчен и умъртвен, за да не разтревожи с това сърцата им, а само им предсказва това, което щяло с Него да се случи.

По-нататък: за да разберат, че им предстои нов закон за война и една необикновена борба, Той, като ги изпраща почти голи, с една греха, без обуша, без тояга, без пари в пояс, и като им заповядва да получават самата си прехрана от тези, които ги приемат, и с това не завършил Своего слово, но като показвал неизразимата Своя сила, казвал: ето как вие трябва да отивате (на проповед): показвайте овча кротост, макар и да трябва да вървите против вълци, и не само против вълци, но и сред вълците. И не само овча кротост Той им заповядвал да имат, но и гълъбово незлобие. Аз ще покажа Моята сила особено чрез това, че овците ще надвият вълците, и като се намират между тях и се подхвърлят на безбройни нападения, не само че няма да бъдат унищожени, но ще преобразят и самите тях. А много по-чудно е и повече значи – да се измени разположението на волята и да се преобразува умът, отколкото да се умъртви, и особено когато овците са само дванадесет, а вълците изпълват цялата вселена.

И тъй, нека да ни е срам да постъпваме против Христовата заповед и да нападаме на враговете като вълци. Докато ние бъдем овци, дотогава ще побеждаваме; макар и безбройно множество вълци да ни обкръжава, ние пак ще ги преодолеем и победим. Ако пък бъдем вълци – ще бъдем победени, защото ще се лишим тогава от помощта на Пастиря (Той пасе не вълци, а

¹ Йоан 16, 6, 5.

овци); Той ще те остави и ще се отдалечи от тебе, защото ти няма да дадеш възможност на Неговата сила да се прояви. Когато ти в страданията показваш кротост, цялата победа ще принадлежи Нему; а когато сам нападаш и се сражаваш, помрачаваш победата. Виж пък: кои са тези, на които се дават толкова тежки и трудно изпълними заповеди? Това са човеци страховливи и прости, неграмотни и неучени, съвсем незнати, никак необразовани по външните закони, незанимаващи се със съдебни дела, рибари, митаря, изпълнени само с безбройни недостатъци. Ако гореспоменатите заповеди са могли да приведат в забъркване и човеци важни и велики, защо да не са могли да приведат в отчаяние и ужас човеци, които са били съвсем неукусни и никога не са помисляли за нещо достохвално?

Те обаче не ги привели в отчаяние. Но може би някой ще каже: това и трябвало да се очаква, защото Той им дал власт да очистват прокажени и изгонват бесове. Аз пък на това ще кажа, че същото би трябвало да ги приведе в още по-голямо смущение, когато, въпреки дадената им власт да възкресяват мъртви, те трябвало да търпят такива ужасни бедствия в съдилищата, затваряне в тъмница, нападение от всички, обща ненавист на вселената, и да се подхвърлят на такива бедствия, като имат власт да вършат чудеса. И що е могло да бъде утеха за тях при всичките тези бедствия? – Силата на Този, който ги изпраща. Заради това именно Той преди всичко казал: „Ето, аз ви изпращам.“ Това е достатъчно за вашата утеха; достатъчно е да ви ободрят, за да не се боите от никого измежду вашите противници.

2. Виждаш ли ти могъщество? Виждаш ли власт? Виждаш ли непреодолима сила? Неговите думи имат следния смисъл: не се смущавайте, казва Той, че аз ви изпращам като овци сред вълци и заповядвам да бъдете като гълъби. Аз бих могъл да постъпя и иначе; бих

могъл да не допусна да претърпите никакво зло и да не ви предавам като овци на вълците; бих могъл да ви направя по-страшни от лъвове. Но по-добре е това да бъде така: това и на вас ще принесе по-голяма слава, и Моята сила ще възвести. Така той говорил и на апостол Павла: „*Стига ти Моята благодат; защото силата Ми се в нетош напълно проявява.*“¹ Такава е Моята воля относно вас. И тъй, когато Господ казвал: „*Ето, аз ви пращам като овци*“ – дава им да разберат: не падайте духом, аз зная, на Мене е свършено известно, че вие, особено като постъпвате по такъв начин, няма да бъдете от никого победени.

По-нататък, за да могат и те сами, колкото и да е, да съдействат, щото не всичко да бъде дело само на благодатта, и за да не помислят, че те получават вещи даром – казва: „*Бъдете мъдри като змии и незлобиви като гълъби.*“ Но ще ни помогне ли, колкото и да е, ще кажат някои, нашата мъдрост в такива опасности? И можем ли да имаме някаква мъдрост, когато ни блъскат такива вълни? Колкото овцата да е мъдра, какво би могла да направи сред вълците, и при това сред такова множество вълци? Колкото гълъбът и да е незлобив, какво може да направи при нападението на толкова много ястреби? За безсловесните тука няма никаква полза, а за вас – ползата е най-велика. Но да видим, каква мъдрост се изисква тук. – Мъдрост змийска. Както змията нищо друго не пази и когато самото ѝ тяло разсичат на части, не се силно защитава, за да може само да запази главата си, така и ти, казва Христос, всичко отдай: и имот, и тяло, и самата душа – освен вярата. Вярата е глава и корен; ако ти я запазиш, макар и всичко да си загубил, пак ще придобиеш всичко с голяма слава. Ето защо и Господ им заповядал да бъдат не само прости и незлобиви, и не само мъдри, но съединил едното с другото, за да се образува

¹ II Кор. 12, 9.

от едното и другото добродетел: Той искал змийска мъдрост за предпазване от най-опасните нападения, а гълъбово незлобие – за прекратяване на отмъстителността за обиди и на отплатата за злини, защото няма никаква полза и от мъдростта, когато тя не е съединена с незлобието.

Що може да бъде по-строго от тези заповеди? Не е ли достатъчно само да се претърпяват бедствия? Не – казва Той, – Аз не ти позволявам даже и да се гневиш (това именно значи да си незлобив). Това прилича на следното: когато някой, като хвърли тръстика в огъня, заповядва ѝ не само да не изгаря в огъня, но и да угаси огъня. Но не трябва да се смущаваме: тези заповеди се събднали, изпълнили и на дело извършили. Имало е човеци, със същото естество като нашето, а не някакво друго, които са били мъдри като змии и незлобиви като гълъби. И така, нека никога да не счита тези заповеди за свършено неизпълними. Господ по-добре от всички знае естеството на нещата; Той знае, че гързостта се погасява не с гързост, но с кротост.

И ако искаш да видиш, как това се извършва на дело, прочети книгата Деяния на апостолите и ще видиш, колко пъти те, когато против тях въставал иудейският народ и скърцал със зъби, като подражавали на гълъба и като отговаряли на иудеите с нужната кротост, погасявали тяхната ярост, прекратявали буйството, усмирявали страстите. Така, когато иудеите им казвали: „*Не ви ли строго поръчахте да не поучавате в това име*“¹, апостолите, които имали власт да вършат безбройни чудеса, не казали и не направили нищо грубо, но с пълна кротост се защищавали, като поучвали: „*Съдете, гали е справедливо пред Бога – вас да слушате повече, нежели Бога.*“² Виждаш ли гълъбово незлобие? Но ето и змийска хитрост: „*Ние*

¹ Деян. 5, 28.

² Деян. 4, 19.

не могат да не говорят за това, що сте видели и чули.“ Виждаш каква твърдост е необходима във всичко, за да не ослабваме в бедите и да не се раздражаваме в гнева. Заради това именно и Христос казал: „Пазете се от човеците; защото те ще ви предадат на съдилища и в синагогата си ще ви бичуват, и ще ви поведат пред управници и царе заради Мене, за свидетелство пред тях и пред езичниците.“¹ Той пак ги разполага към бодърстване, като ги обрича и тук на злострадания, а да злодействат допуска на други; и това върши, за да знаеш, че победата и славните трофеи се дават чрез претърпяването на бедствията. Той не казал: сражавайте се и вие и противопоставяйте се на тези, които ще ви причиняват насилие, но само: вие ще търпите крайни бедствия.

3. Колко Велика е силата на Този, Който така говори! Колко Велика е мъдростта на тези, които слушали; Трябва крайно да се удивляваме на това, по какъв начин апостолите, тези страхливи човеци, които никога не са бивали по-далеч от езерото, в което ловили риба, като чули тези речи, веднага не се отказали. Как те не помислили и не казали в себе си: къде ще бягаме? – против нас са съдилищата, против нас са царете и управителите, иудейските синагоги, елинските народи, началниците и подчинените – защото Христос им предсказал не само бедствията, които ги очаквали само в Палестиня, но предвзвестил и войните против тях на цялата вселена, като казвал: „Ще ви поведат пред управници и царе“², като им показвал с това, че Той по-късно ще ги изпрати като проповедници на езичниците. Ти издигна против нас цялата вселена, въроръжи против нас всички живеещи на земята – народи, властници, царе. А това, което после следва, е още по-ужасно: когато човеците ще станат заради нас и

¹ Мат. 10, 17, 18.

² Мат. 10, 18.

братоубийци, и детеубийци, и отцеубийци, „*Ще предаде, казва се, брат брата на смърт, и баща чедо; и ще въстанат чедо против родители и ще ги убият.*“¹ Как ще ни вярват другите, когато видят, че заради нас родители убиват деца, братя – братя, и всичко се изпълни с убийства; няма ли нас да ни изгонват от-всякъде, като зли демони, като развратници и губители на Вселената, когато видят земята изпълнена с кръвта на родственици и с подобни убийства? Хубав ще бъде мирът, който ние ще дадем, когато влизаме в домовете, като ги изпълним с такива убийства! Ако ние бяхме много, а не дванадесет човека, ако не бяхме прости и неграмотни, а мъдrecи, оратори и силни в словото, или по-добре, ако ние бяхме даже и царе, имаме Войска и много богатство, как можехме и тогава да убедим някого, като разпалваме междоусобни войни и даже по-лоши от междоусобни? Ако ние нехаем за собственото наше спасение, ще ни послуша ли тогава някой? Но апостолите нищо подобно не мислили, нито казвали; те не изисквали обяснения и основания на такива заповеди, а само се съгласявали и покорявали.

И това ukazвало не само на тяхната добродетел, но и на премъдростта на Учителя. Действително, виж как Той всяка скръб оставя да се съпровожда и със съответна утеха! За тези, които няма да приемат, казва: „*По-ако ще бъде на зетята Содотска и Готорска В съдния ден, отколкото на оня град*“², както и тука, като казва: „*Ще ви поведат пред управници и царе*“, добавя: „*заради Мене, за да свидетелствате пред тях и пред еретиците*“³. А да страдаме за Христа, да страдаме за изобличение на еретиците – това не е малка утеха. Бог навсякъде извършва Своето, макар и никой да не обръща внимание на това. Това служило на тях за

¹ Мат, 10, 21.

² Мат. 10, 15.

³ Мат, 10, 12.

утеха, обаче не заради това, че те желаели отмъщение на другите, а за това, да могат да бъдат уверени, че Този, Който предвидял и им предсказал тези бедствия, ще присъства навсякъде с тях, и че те ще търпят тези бедствия не като престъпници и злодеи.

Освен това Той прибавя и друго, не малко, за тяхната утеха, като казва: *„И когато ви предават, не се грижете как или що да говорите: защото в тоя час ще ви бъде внушено какво да кажете: защото не сте вие, които ще говорите, а Духът на Отца ви, Който говори във вас.“*¹ За да не би те да кажат: как можем ние да убеждаваме при такива обстоятелства? – Той им заповядва да бъдат твърдо уверени и относно защитата. И на друго място Той казва: *„Аз ще ви дам уста и претъдрост“*; а тука, като казва: *„Духът на Отца ви, Който говори във вас, Той ги възвежда в пророческо достойнство. Заради това именно, когато говорил за дадената им сила, Той говори заедно и за бедствията, убийствата и заканванията. „И ще предаде, казва, брат брата на стърт, и баща чедо; и ще въстанат чедата против родителите и ще ги убият“*; но Той даже и на това не се спрял, а прибавил нещо още по-ужасно, което могло да накара и камъка да потрепери: *„и ще бъдете тразени от всички“*²; но веднага дал тука и утеха: *вие ще се подхвърлите, казва, на тези страдания „заради Моето име“*; а по-нататък – и друга още утеха: *„който претърпи докрай, ще бъде спасен“*³. Но Христовите думи можели да възбудят у апостолите мъжество още и по друг начин – именно, като им внушат мисълта, че тяхната проповед ще пламти с такава сила, която ще победи самото естество и ще отхвърли родството, и че тяхното слово, като бъде предпочетено пред всичко, ще преодолее могъ-

¹ Мат. 10, 19–20.

² Мат. 10, 22.

³ Мат. 10, 22.

шествено всичко. Ако даже силата на родствениите връзки не ще може да противостои на проповедта, но ще бъде сломена и разрушена, кое друго може да бъде в състояние да ви преодолее? Но макар това и така да бъде, все пак вие няма да живеете в безопасност; напротив, всички живеещи във Вселената ще бъдат Ваши врагове и противници.

4. Де е сега Платон? Де е Питагор? Де е тълпата на стоиците? Първият, макар и да се ползвал с велико уважение, бил до такава степен унижен, че бил даже продаден¹ и нито при един властел не е могъл да привее в изпълнение някое от своите желания. Другият, като предал учениците си, свършил живота си по жалък начин.² И циническите нелепости изчезнали като сън и сянка. И това станало въпреки обстоятелството, че с тях никога не се случило нещо такова, каквото станало с апостолите. Напротив, те били прославяни за светска мъдрост и атиняните например четели всенародно писмата на Платона, изпратени от Диона. Те прекарвали всичкото време в спокойствие и имали немалки недостатъци. Така Аристип наемал на скъпа цена блудници, а един от философите написал завещание и оставил след себе си не малко наследство; друг ходил по своите ученици, като по мост; а за Диогена Синопски казват, че той вършил безобразия всенародно на пазаря. Ето техните славни дела! Но у апостолите няма нищо такова, а напротив, постоянно целомъдрие, най-пълно приличие, при това война с цялата Вселена за истината и благочестието, всекидневно излагане на смърт, и след това – бляскави победи.

Някои ще кажат: и у тези има изкусни военачал-

¹ Дионис. I от Сиракуза допуснал Платон да бъде продаден като роб за своите свободни убеждения.

² Учениците на Питагора загинали в един пожар, причинен от неприятелите на Питагора. От този пожар се спасил само Питагор.

ници, като: Темистокъл, Перикъл. Но техните действия в сравнение с действията на рибарите са детски забава. Какво ти би ми казал за Темистокла? Това ли, че той убедил атиняните да се качат на корабите, когато Ксеркс нападнал на Гърция? Но тука не Ксеркс върши нападение, а дяволът, с цялата вселена и с безбройни множества бесове, напада само на дванадесет човека; и тези дванадесет го побеждават и преодоляват не само веднъж, но в течение на целия свой живот, и – което е за учудване – побеждават, не като унищожават своите противници, но като ги променят и изправят. Това именно е особено достойно за вниманието на всекиго, че те не убивали и унищожавали тези, които се борили против тях, но като ги намерили подобни на дяволите, направили ги равни на ангелите, и по такъв начин освободили човешкото естество от лютото властничество, а онези зловни бесове, от които всички се възмущавали, били изгонени от пазарите, от домовете и даже от самата пустиня. Доказателство за това са песните на монасите, които те навсякъде насадили, като очистили чрез тях не само обитаемите места, но и необитаемите. И което е от всичко по-чудно, извършили всичко това, не като отбивали силата със сила, но достигали всичко чрез страдания. Действително, тези дванадесет беззащитни прости човеци свързали с вериги, подхвърляли на побои, водили от място на място, – и все пак не могли да им заградят устата. Както е невъзможно да се свържат слънчевите лъчи, така невъзможно било да се свърже и техният език. А причината на това било обстоятелството, че не сами те говорили, но силата на Св. Дух. С тази сила и ап. Павел победил Агрипа и Нерона, който надминавал със своето нечестие всички човеци: „Господ застана пред мене, казва той, и ме укрепил, и ме избавил от устата на лъва.“¹

¹ II Тим. 4, 17.

Но почуди се и на самите апостоли; как те, като чули думите: „не се грижете“, повярвали, послушали и никакви ужаси не могли да ги разколебаят. Но ще кажеш: Господ им дал достатъчно утеха, като казал: „Духът на Отца Ви, Който говори във вас.“ Но заради това именно аз особено им се учудвам, че те не се поколебали и не започнали да молят за освобождение от опасностите, Въпреки това, че им предстояло да ги понасят не две, не три години, а цял живот, което Господ им давал да разберат с думите: „Който претърпи докрай, ще бъде спасен.“ Той иска, щото не само Неговата сила да се проявява, но и те от своя страна да извършат подвизи. Действително, още от самото начало забележи, как едно се извършва от Него, а друго – от учениците. Да се вършат чудеса, това било Негово дело; да не се притежава нищо – дело на учениците. Също: да се отварят всички домове – дело на висшата благодат; а да не се иска нищо, освен необходимото – дело на тяхната мъдрост: „Работникът заслужава своята прехрана.“¹ Да се дарува мир – това е дело на Божиата щедрост; да се намират достойните и не безразборно у всички да се влиза – това е дело на тяхното въздържание. И също: да се наказват онези, които не ги приемат – това е дело Божие; а да се отдалечават от такива без спорове, без укор и госада, това е дело на апостолската кротост. Да се дава Св. Дух и да се освобождават от грижата за това, как или какво да говорят, е дело на Този, Който ги изпраща; а да бъдат подобни на овци и гълъби и да понасят всичко великодушно – това е дело на тяхната твърдост и благоразумие. Да бъдат ненавиждани и да не падат духом, а да търпят – това е тяхно дело; а да се спасяват тези, които претърпяват – това е дело на Този, Който ги изпраща. Заради това Той казал: „който претърпи докрай, ще бъде спасен“.

¹ Мат. 10, 10.

5. Тъй като обикновено става, че мнозина започват делото с ревност, а после ослабват, Спасителят казва: *Аз гледам на края. Каква полза от тези семена, които отначало цъфтят, а после скоро повяхват? Заради това Той изисква от учениците Си постоянно търпение. И за да не би някой да каже, че Господ сам Всичко извършил и заради това няма нищо чудно в това, че те били такива, щом не са претърпявали тежки страдания, Той им казва, че те трябва да търпят. Макар аз и да ви избавя от първите опасности, запазвам ви за най-тежки, след които пак ще последват нови, тъй че вие няма да престанете да се подхвърляте на беди даже до последно издъхване. Това именно Той давал да се разбере с думите: „който претърпи докрай, ще бъде спасен“. Ето защо, като казал: „не се грижете... що да говорите“, на друго място пък казва: „бъдете всякога готови с кротост и боязън да отговаряте всекиму, който иска от вас сметка за вашата надежда“.¹ Когато борбата става между приятели, Той заповядвал и на нас да проявяваме грижливост; но когато се открива страшното съдилище, буйстват народи и отвсякъде иде ужас, тогава Той сам ни дава сила да възвестяваме смело, да не се ужасяваме и да не изменяме на правдата. Наистина, Велико е делото, когато човек, който се занимава с риболовство или с обработка на кожи, или пък със събиране на данъци, като се яви пред лицето на владетелите, около които стоят военачалници и телохранители с голи мечове и заедно с тях много народ – самичък, свързан, с наведена глава, е могъл да бъде в състояние да си отвори устата. На тях даже не разрешили да защитават своето учение, а направо присъдили на избиване, като всеобщи развратители на вселената. „Който разтирили вселената, казвали за тях, дошли и тук“²; и*

¹ I Петр. 3, 15.

² Деян. 17, 6.

по-нататък: те проповядват противното на „заповедите на кесаря, казвайки, че има друг цар“ – Иисус Христос.¹ Навсякъде съдилищата били отнапред надъхани с такива мисли и се изисквала Велика помощ отгоре, за да се докаже, че и учението, което те проповядвали, е истинно, че те не рушили общите закони; нужна била помощ, от една страна, затова, щото при ревностното проповядване на учението да не дадат повод да се мисли, че те рушат законите, от друга страна – затова, да не увредят истината на учението, когато те се стараели да докажат, че не рушат обществените устави. Ти ще видиш, че всичко това е извършено с нужната мъдрост от ап. Петра, Павла и всички други. Макар да ги укорявали по цялата Вселена като възмутители, бунтовници и новатори, те не само че опровергали това мнение, но заставили всички да мислят за тях тъкмо противното – като спасители, закрилници и благодетели. И всичко това те извършили с Велико търпение. Заради това ап. Павел казва: „Всеки ден утират.“²

И тъй, ще бъдем ли достойни за някакво извинение ние, когато, като виждаме такива примери, даже и когато се наслаждаваме от мир, ослабваме и падаме? Никой не воюва против нас, а ние се заколваме; никой не ни гони, а ние изнемогваме. Нам е определено да се спасяваме посред мир, но ние и това не можем да направим! Апостолите и тогава, когато цялата Вселена горела и цялата земя пламтjала от огън, вървели посред пламъка и извличали оттам горящите; а ние и себе си не можем да опазим. Какво оправдание след това ние ще имаме, какво прощение? Ние не сме заплашени нито от побой, нито от тъмница, нито от властта, нито от синагогата, и от нищо друго, подобно на това – напротив, ние сами началстваме и управляваме. И ца-

¹ Деян. 17, 7.

² I Кор. 15, 31.

рете сега са благочестиви и християните се ползват с всякакви почести, с власт, със слава, наслаждават се от спокойствие; и при всичко това, ние не побеждаваме. Онези, които били всекидневни водени на смърт; и учители и ученици, като претърпявали безбройни рани и непрестанни удари, се повече веселили от тези, които пребивавали в рая; а ние, като даже и насън не сме претърпели нещо такова, по-слаби сме от Восъка.

Ще кажеш: те вършили чудеса. А нима заради това не са ги били? Нима заради това не са били изгонвани? Това именно е чудното, че те често пъти търпели такива страдания даже от тези, които облагодетелствали, и все пак, като получавали зло вместо блага, не се смущавали; а ти, като си оказал другиму някакво нищожно благодеяние, и след това си получил от него някакво огорчение, роптаеш, негодуваш и се разкайваш за това, каквото си направил.

6. Ако сега се биха случили (каквото Бог никога да не дава) война и гонене на църквата, помисли, какво унижение, какво падение щеше да има! И напълно естествено. Щом никой не се упражнява в изкуството за борба, по какъв начин тогава някой ще се окаже славен победител през време на състезанията? Кой борец, щом не е изучавал приемите на борбата, ще бъде в състояние с успех и достойнство да се бори с противника през време на Олимпийските игри? Не трябва ли и ние всекидневно да се упражняваме в борба, бой и бяг? Не виждате ли, че тъй наречените петоборци, когато няма с кого да се борят, като окачват силно натъпкан с пясък чувал, упражняват върху него своята сила, а по-младите се приучват към сражение с противниците в борба със своите другари? И ти им подражавай и се занимавай с подвизи на мъдрост. Действително, мнозина те възбуждат към гняв, влекат към похот и разпалват голям пламък. Устоявай против страстите, пренасяй мъжествено душевните болести, за да

можеш да пренасяш и телесните страдания. И блаженный Иоѡ, ако не е бил добре подготвен към подвизите преди тяхното настъпване, нямаше да просияе така бляскаво през време на подвизите; ако не беше се приучил да бъде напълно спокоен, след смъртта на децата си може би щеше да каже нещо необмислено. А сега той устоя против всички нападения, против лишението от богатство и против загубата на толкова изобилие, против изгубването на децата, против въздишките на жената, против телесните рани, против упреците на приятелите, против укорите на слугите.

Ако ти искаш да видиш как той се приготвявал към подвизи, чуй как той презрително говорил за богатството: *„Развал ли съм се, казва той, че богатството ти беше голято?“* – нима не считах аз златото за прах? – изказвал ли съм надежда на моето съкровище?¹ Заради това именно и не се смутил, когато имотът му бил отнет; той не хранил към него пристрастие, когато го владел. Послушай как той се отнасял и към децата: той не бил към тях твърде снисходителен, както ние, а изисквал от тях пълно благонравие. Ако той и за неизвестните техни постъпки принасял жертва, помисли тогава, какъв строг съдия бил той на техните явни постъпки. Ако ти искаш да узнаеш и подвизите на неговото целомъдрие, послушай тогава какво той казва: *„Завет направих с очите си, да не потислям за девица.“*² Ето защо не разколебала неговата твърдост и жената; той я обичал и по-рано, но не извънмерно, а така, както трябва да се обича жена. След това за мене е даже чудно, отгде дошла мисълта у дявола да подигне против него война, щом той знаел отнапред за неговите подвизи. Отгде е тя, все пак? О, той е лукав звяр и никога не пада в отчаяние; и това,

¹ Иоѡ. 31, 25, 24.

² Иоѡ. 31, 1.

разбира се, служи за наше най-голямо осъждане, че той никога не се отчайва в нашата гибел, а ние се отчайваме в нашето спасение.

Виж, по-нататък, как Иов отнапред се приучил да се справя с тежките бедствия и телесни болести. Тъй като сам той никога не бил подхвърлен на нещо подобно, но винаги живял в богатство, доволство и разкош, той всеки ден си представял чуждите бедствия. „*Страшното, от което се ужасявах*, казва той, като свидетелства за това, *то те и постигна; и от което се боях, то те и върхлетя*.“¹ И още: не съм ли плакал за оногози, който беше в тъга; не е ли скърбяла душата ми за бедните?² Ето защо и нито едно от случилите се с него велики и тежки бедствия не го смутило. Но не гледай само на загубата на имота, на лишението от децата, на неизцеримата язва, на нападките на жената, а обърни внимание на това, което е много по-тежко от всичко това. Но, ще кажеш: какво пък още по-тежко от това е претърпял Иов? Действително, от това, което е в историята, ние нещо повече не знаем. Но ние не знаем, защото спим, а който с голямо прилежание и старание започне да разглежда този перл на добродетелта, той ще види несравнено повече. Имало действително нещо друго, по-тежко, което можело да приведе Иова в още по-голямо смущение. Първо, той още нищо не знаел за царството небесно и за възкресението, заради което със скръб говорил: „*Няма Вечно да живея*.“³ Второ, той намирал в себе си много добро. Трето, не намирал нищо лошо в себе си. Четвърто, мислил, че търпи всичко от Бога; а ако знаеше, че е от дявола, това би могло да го приведе в съблазн. Пето, той слушал, как приятелите му го обвинявали несправедливо в нечестие: *ти си наказан*

¹ Иов. 3, 25.

² Иов. 30, 25.

³ Иов. 7, 16.

по-малко от това, което заслужаваш за греховете си.¹ Шесто, той видял, че порочните живеели благополучно и се надсмивали над него. Седмо, той не могъл да си представи, че някой друг би могъл да пострада толкова много.

7. И ако ти искаш да знаеш колко тежко това било, съди по сегашното. Ако някои даже и сега – при несъмнено очакване на царството, при очакването на възкресението и на неизразими блага, без да се гледа при това на многото осъзнавани от тях свои пороци, без да се гледа също на това, че имат пред себе си такива примери и са обучени на такава мъдрост – когато се лишат от значително количество злато, което пък често пъти е придобито чрез грабеж, считат вече живота си за неживот, макар да не въстава против тях жената, да не са атеисти децата, да не ги хулят приятелите, да не се надсмиват слугите, а напротив, мнозина да ги утешават, едни с думи, други на дело – какви венци заслужава тогава Иов, който, като видял как случайно и внезапно било отнето събраното от него чрез честен труд имущество и след това бил принуден да търпи безбройни изкушения, посред всички беди остава непоколебим и за всичко това поднася на Бога нужното благодарение? И тука, макар и никой нищо да не би му говорил, само думите на жената биха били достатъчни, за да се разклати даже скала. Погледни наистина на нейното злодейство. Тя не споменава нито за имота, нито за камилите, нито за стадата овци и волове (защото тя знаела как разсъждавал за това нейният мъж), а напомня за това, което било по-тежко от всичко – за децата: тя говори за тяхната печална съдба с особена изразителност, като указва при това и на своята мъка.

Ако жените често пъти скланяли към много неща мъжете си и през време на благополучие, когато те

¹ Иов. 11, 6.

нямали никаква неприятност, помисли тогава, колко мъжествена била душата на този праведник, ако тя отблъснала жената, която нападнала на нея с такива оръжия, и преодоляла две най-силни чувства: любовта и състраданието. Наистина, мнозина са побеждавали желанието, но са били побеждавани пък от жалостта. Така мъжественият Иосиф обуздал най-силната похот и отблъснал варварската жена, която употребявала против него много хитрости, но не се удържал от сълзите – напротив, щом видял братята, които му причинили обида, обхванат бил от жалост и веднага, като оставил преструването, разкрил цялото дело. Но когато пристъпва жена и се обръща с реч, която да може да извика съжаление, при което ней благоприятстват и времето, и раните, и язвите, и безбройните нещастия, не трябва ли с право да се каже, че душата, която ни най-малко не се поколебала от никаква буря, е по-твърда от адаманта? Да, позволете ми смело да кажа, че онзи блажен мъж, ако ли не по-високо, поне не по-долу е бил от самите апостоли. Тях утешавало това, че те страдали за Христа, а това било за тях лекарство, което могло всеки ден отново да ги подкрепя. Господ навсякъде прибавял, като казвал: „За Мене“, „заради Мене“ и: „Ако – Мене – стопанина на къщата нарекоха Веедзеву.“¹ Между това Иов нямал такава утеха – както също и утехата, дарувана с извършването на знамения или чрез благодатта, защото той нямал такава сила на духа. И, което е особено важно – той претърпял всички свои страдания, като бил възпитан в голяма изнеженост, като бил не някакъв рибар, не митар, не бедняк, а човек, който се ползвал с велика почит. И което се сторило на апостолите за най-тежко, същото пренесъл и Иов, като бил ненавиждан от приятелите, слугите, враговете и облагодетелстваните от него; а свещената комва

¹ Мат. 10, 25.

и тихото пристанище, каквито били за апостолите думите – „заради Мене“, той нямал.

Учудвам се аз и на тримата младежи, че те не се уплашили в пещта, че се възпротивили на царя. Но послушай какво те казват: „*Няма да служиш на твоите богове и на златния истукан, що си поставил, няма да се поклониш.*“¹ Увереността, че Всичко, каквото те и да биха пренесли, пренасят го за Бога, била за тях най-велика утеха. А ИоВ не знаел, че това било за него и борба, и подвиг. А ако би знаел, той нямаше даже и да почувства това, което произлязло с него. Когато той чул: „*Съда ли Ми искаш да обориш, да Ме обвиниш ли, та себе си да оправдаеш?*“² – спомни си как той изведнъж се ободрил само от една дума, как унизил себе си, как не счел страдание даже и това, което претраждал, като казал: „*Аз съм нищожен, какво ще Ти отговарят? Ръката си турят на устата.*“³ И още: „*Слушал бях за Тебе със слуха на ухото; сега пък очите ти те виждат, затова аз се отричам и разкайвам в прах и пепел.*“⁴

Нека да поревнуваме на такова мъжество, на такава кротост на праведника, който живял до закона и благодатта, и ние, които живеем след закона и по благодатта – за да влезем заедно с него във Вечните жилища, с които нека всички ние да се сподобим чрез благодатта и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки веков.

Амин!

¹ Дан. 3, 18.

² ИоВ. 43, 3.

³ ИоВ. 39, 34.

⁴ ИоВ. 42, 5, 6.

Гл. X, ст. 23–33

„А кога ви пъдят от един град, бягайте в друг. Защото, истина ви казвам: няма да дообходите градовете Израилеви, докле Син Човеческий дойде.“

1. След страшни, способни да приведат в трепет и да съкрушат самия адамант, предсказания за бъдещата участ на апостолите след Неговото разпятие, възкресение и възнесение – Спасителят пак преминава към реч по-спокойна, за да даде възможност на тези подвижници да въздъхнат и да им достави велико ободрение. Именно – Той не заповядва на гонимите да встъпят в борба с гонителите, но да ги избягват. И тъй, понеже това било още начало за тях и подготовка, Спасителят говори към тях много по-снизходително. Господ говори не за гоненията, които щели да се случат после, но за тези, които трябвало да бъдат преди Неговото разпъване и страдания, което показал и с думите: *„Няма да дообходите градовете Израилеви, докле Син Човеческий дойде.“* И тъй, за да не би учениците да казват: а пък какво ще стане, ако ние избягаме от гонителите някъде, а те и там ни намерят и пак преследват? – Спасителят, като премахва такъв страх, казва: вие няма да успеете да обходите Палестиня, тъй като аз веднага ще дойда при вас. Виж пак, как и в дадения случай Той не унищожава бедствията, а само се явява Помощник през време на опасностите. Той не казал: аз ще ви избавя и ще прекратя гоненията; но що? – *„Няма да дообходите градовете Израилеви, докле Син Човеческий дойде.“* И наистина, за тъжната утеха било достатъчно това, само да Го видят.

И тъй, виж как Той не всичко и не навсякъде пре-

доставя на богатства, но им заповядва да прибавят и нещо от себе си. Ако вие, казва той, се боите, бягайте, на което указал и с думите: „бягайте“ и: „не се бойте“. И все пак, заповядва им да не бягат, преди да започнат да ги гонят; също така определя им не голямо място, а заповядва да обхождат само израилските градове. След това Той пак ги приготвя към друг род мъдрост. Отначало Той ги освободил от грижата за храна, след това от страха пред опасностите; а сега ги освобождава от страха пред хуленето. Освободил ги от грижата за храна, като казал: „*работникът заслужава своята прехрана*“¹, и открил, че мнозина ще ги приемат; освободил ги от страха пред опасността, когато казал: „*не се грижете как или що да говорите*“,² и „*който претърпи докрай, ще бъде спасен*“.³

Но тъй като апостолите освен това били длъжни да се подхвърлят още и на лошо мнение за тях от страна на другите, което за мнозина се струва най-тежко зло, виж как Христос и тука ги утешава: Той им дава утеха, с която нищо не могло да се сравни, именно, указва на Своя собствен пример – на това, което говорили за самия Него. Както по-рано, като казал: „*ще бъдете тразени от Всички*“. Той прибавил: „*заради Моето име*“⁴, точно така и тука постъпва, като прибавя още и друга утеха. Какво пък? „*Няма ученик, казва, по-горен от учителя си, нито слуга по-горен от господаря си: доста е за ученика да бъде като учителя си и за слугата да бъде като господаря си. Ако стопанина на къщата нарекоха Веедзевуа, то колко повече досташните ту? И тъй: не бойте се от тях*“.⁵ Виж как Той разкрива за Себе си, че е Владика на Вселената, Бог

¹ Мат. 10, 10.

² Мат. 10, 19.

³ Мат. 10, 22.

⁴ Мат. 10, 22.

⁵ Мат. 10, 24–26.

и Творец. Какво пък? „Няма ученик по-горен от учителя си, нито слуга по-горен от господаря си.“ Докато някой е ученик или слуга, дотогава той няма еднаква чест с учителя и господаря. Не ми указвай на редките примери от противоположен род, а приемай казаното, според общото правило. По-нататък – за да покаже Своята особена близост към учениците, Той не казва: колко повече *слугата*, но: *дотошните ту*. Така Той и на друго място говорил: „не ви наричат вече *слуги*... вие сте *Ми приятели*“¹. И не казал просто: ако Стопанина на дома хулили и злословили, но указва и на самия начин на хуленето, като казва, че Го наричали Веелзевул. След това Той дава още и друга, немалка утеха. Разбира се, онази утеха била най-велика. Тъй като апостолите не били още готови за мъдростта, а тази утеха била нужна, за да не попречи, Той прибавил и нея. Какво пък Той говори? „Няма нищо скрито, което да не се открие, и тайно, което да не се узнае.“² Макар тези думи, по вид, да изразяват едно най-общо положение, все пак те се отнасят не изобщо за всички случаи, а само за дадените. Речта на Спасителя има следния смисъл: достатъчно е за вашата утеха и това, че и Аз, Ваш Учител и Господ, се подхвърлям на еднаква с вас хула. Ако пък вие, като слушате това, не преставате пак да се смущавате, имайте предвид това, че след не много време вие ще се избавите и от позорните хули. И за какво вие скърбите? За това ли, че вас наричат измамници и лъжци? Но почакайте малко, и всички ще ви наричат спасители и благодетели на вселената. Времето ще открие всичко скрито; то ще изобличи и клеветата на враговете, и ще открие вашата добродетел. Ако вие действително се окажете спасители и благодетели, и проявите всяка добродетел, човеците няма да обръщат внимание на техните думи, а ще

¹ Иоан. 15, 15, 14.

² Мат. 10, 26.

гледат на истината на делата. Тогава те сами ще се окажат клеветници и злодеи, а вие ще възсияете по-светло от слънцето – защото времето по-късно ще открие и възвести кои сте вие, ще прозвучи по-силно от тръба и ще направи всички свидетели на вашата добродетел. И тъй Моите думи, които аз сега говоря, не трябва да ви привеждат в отпадналост, но трябва да ви въодушевяват с надежда за бъдещи блага; невъзможно е, щото да останат в неизвестност.

2. След като Спасителят освободил апостолите от всяко безпокойство, страх и грижа и ги поставил по-високо от хулите, Той благовременно накрай говори и за смелостта, която те трябвало да проявяват при проповядването на учението. *„Което ви говоря в тъмнина, казва, кажете го на видело; и което чуете на ухо, разгласявайте от покривите.“*¹

Разбира се, нямало тъмнина, когато Христос говорил това, и Той говорил на учениците Си не на ухо; тук е употребил само усилен израз. Тъй като Той беседвал с тях насаме и в малък тъгъл на Палестиня, изразил се: *„в тъмнина“* и *„на ухо“*, като искал да противопостави обстоятелствата на тази беседа с онази смелост в проповядването, която Той щял да им дарува. Не на един, не на два и не на три града, а на цялата вселена проповядвайте, казва Той, и като преминавате земя, море, обитаеми и необитаеми места, с откритата глава и с пълна смелост говорете всичко на царе и народи, на философи и оратори. Заради това Той казал: *„от покривите“* и *„на видело“*, т.е. без всякакво стеснение и с пълна свобода.

Но защо Той не казал само: *„разгласявайте от покривите“* и *„кажете го на видело“*, а прибавил още: *„което ви говоря в тъмнина“* и *„което чуете на ухо“*? – За това, да ободри техния дух. Както на други места Той говорил: *„който вярва в Мене, делата, що*

¹ Мат. 10, 27.

Аз върша, и той ще върши“,¹ така и тук прибавил тези думи с цел да покаже, че Той ще извърши всичко чрез тях и ще извърши повече от това, което Сам извършил. Аз, казва Той, положих началото и подготовката, и чрез вас искам да направя много повече. Като говори за това, Той не само им дава заповед, но и предсказва бъдещето с пълна увереност в истината на Своите думи, и показва, че те ще преодолеят всичко, при което пак прикрито изкоренява в тях страха от злословието. Както тази проповед, сега незабележима, ще се разпространи навсякъде, така и лошото мнение на чуждите скоро ще изчезне.

След това, като ги ободрил и възвисил, Той пак предсказва опасности, като окрилява техния дух и възнася по-високо от всичко. Какво пък Той говори? *„Не бойте се от ония, които убиват тялото, а душата не могат да убият.“*² Виждаш ли как Той ги поставя по-високо от всичко? Не само по-високо от грижите, злословията, опасностите и бедствията, но ги убеждава да презират това, което е по-страшно от всичко – самата смърт, и не просто смъртта, но насилствената смърт. Той не казал: вие ще бъдете умъртвени, но със Свойственото Му Величие открил всичко, като казал: *„не бойте се от ония, които убиват тялото, а душата не могат да убият; а бойте се повече от оногава, който може и тялото, и душата да погуби в геената.“*³ което Той винаги прави, като употребява в речта противоположност. Какво пък в действителност казва? Вие се боите от смъртта и заради това не смееете да проповядвате. Но заради това именно вие проповядвайте, че се боите от смъртта. Това ще ви избави от истинската смърт. Макар вас и да ви умъртвят, но няма да погубят то-

¹ Иоан. 14, 12.

² Мат. 10, 28.

³ Мат. 10, 28.

ва, което във вас е най-хубаво, с каквито сили и да се стараят да направят това. Заради това Той не казал: които не убиват душата, но: *които не могат да убият*. Макар те да са искали това да направят, не ще успеят. И тъй, ако ти се боиш от мъка, бой се от мъка много по-ужасна.

Виждаш ли, че Той пак не им обещава избавление от смъртта, но като допуска да умрат, дарува им по-голямо право от това, което би им дал, ако не би допуснал да пострадат по такъв начин. И наистина, да заставиш някого да презира смъртта – е много по-важно, отколкото да го освободиш от смъртта. И тъй, Той не ги хвърля в опасност, но ги възвисява над опасностите, накратко, затвърдява у тях учението за безсмъртието на душата; така също с две-три думи насажда спасителното учение и ги утешава с други разсъждения. И за да не би те тогава, когато ще ги умъртвяват и заколват, да помислят, че търпят всичко заради това, че са оставени от Бога, пак започва реч за Божия промисъл, като казва: *„Не две ли вработа се продават за един асарий? И ни едно от тях няма да падне на зетята без водята на вашия Отец; а ват костите на главата са всички преброени.“*¹

Що е, казва, по-малозначително от тях? Но и те не могат да бъдат хванати без знанието на Бога. Той не казва, че те падат със съдействието на Бога (това е недостойно за Него), а само това, че нищо такова не произлиза, което да е Нему неизвестно. Ако пък Той знае всичко, което произлиза, а вас обича по-силно, отколкото ви обича бащата – обича ви така, че и вашите косми Той е изброил, вие тогава не трябва да се боите. Но това Той казал не да изтъкне, че уж Бог изброява космите, но да покаже съвършенството на Божието знание и Великата Му грижа за тях. И тъй, ако Бог знае всичко, което става, и може да ви запа-

¹ Мат. 10, 29–30.

зи, и иска, тогава и на каквито страдания вие да се подхвърляте, не мислете, че страдате заради това, защото Бог ви е оставил. Той не иска да ви избави от бедите, но иска да ви застава да презирате бедите, защото в това именно се състои сегашното избавление от бедите.

И тъй – „не бойте се, прочее: от много врабчета вие сте по ценни“¹. Виждаш ли, че тогава страхът ги бил завладял? Той знаел тайните помисли. Заради това и прибавил: „не бойте се от тях“. Ако пък те надвият, ще надвият по-лошото, т.е. тялото, което, ако те не биха убили, все пак природата ще разруши.

3. По такъв начин те не са властни и над тялото, което зависи от природата. А ако ти се боиш от това, трябва, дължен си да се боиш много повече от главното – от Този, който може и душата, и тялото да погуби в геената. Макар Той и да не говори пряко, че Той самият е Този, Който може да погуби душата и тялото, но с по-рано казаното е вече показал, че Той е съдия. А сега у нас става противното: от Този, който може да погуби душата, т.е. наказва ни, ние не се боим, а от тези, които убиват тялото, треперим; Бог може да погуби и душата, и тялото, а човеците не само не могат да погубят душата, но даже и тялото; макар те и да подхвърлят на безбройни наказания тялото, чрез това го правят само по-славно. Виждаш ли как Той представя подвизите леки? Смъртта силно разтърсила тяхната душа, обхванала ги със страх особено заради това, че не била още леко преодолима, и тези, които били дължни да я презират, още не били удостоени с богатството на Светия Дух.

И тъй, като разсеял страха и ужаса, които разколебавали тяхната душа, със следващите думи Той пак вселява у тях бодрост: именно със страх изгонва от тях страха, и не само със страх, но и с надежда за

¹ Мат. 10, 32.

велики награди; при това още, като заплашва с велика власт, от всички страни ги подбужда към безстрашно изповядване на истината, заради което продължава Своята реч така: „Всеки, който Мене признае пред човеците, ще призна и аз него пред Моя Отец небесен; а който се отрече от Мене пред човеците, и аз ще се отрека от него пред Моя Отец небесен.“¹ Така, Той не само с награди, но и с наказания подбужда и завършва речта си със заплаха. И виж, каква точност! Той не казал: *με*, но *ἐν ἐμοί*², като показва, че изповядващият изповядва не със собствена сила, но като е подпомогнат отгоре с благодат. За този пък, който се отрича, не казал: *ἐν ἐμοί*, но *με*, тъй като той се отрича, защото е чужд на благодатта. Защо пък, ще кажеш, го обвиняваш, ако той се отрича само затова, че е лишен от благодатта? Затова, че причината на това лишение се съдържа в този, който се лишава.

Защо пък Спасителят не се задоволява само със сърдечна вяра, но изисква още и устно изповядване? – За да ни подбуди към смелост, към по-голяма любов и усърдие, за да ни възвиси, поради което говори към всички изобщо, а не разбира тук само учениците; не само тях, – но и техните ученици Той се старае да направи мъжествени. Който знае това, той не само ще учи другите със смелост, но ще претърпява всичко леко и охотно. По такъв начин мнозина, които поярвали на тези думи, били привлечени към апостолите. Тези, които се отричат, при мъките в бъдещия живот ще бъдат подхвърлени на по-голямо мъчение, а тези, които изповядват, при блаженството в бъдещия живот ще получат по-голямо въздаяние. Когато праведникът с продължителността на времето увеличава своите придобивки, а грешникът с отсрочването на наказанието мисли да извлече полза за себе си, Той му налага

¹ Мат. 10, 32–33.

² Както е в оригиналния гръцки текст.

еднакво, или много по-голямо наказание. Ти придоби повече за себе си, казва Той, заради това, че пръв тук Ме изповяда, и аз, продължава Той, ще те обогатя повече, когато ще ти дам повече, и неизразимо повече, тъй като тебе аз там ще изповядам.

Виждаш ли, че там са приготвени и награди, и наказаниа? Защо ти се пък грижиш и безпокоиш? Защо търсиш тук въздаяния, когато можеш да се спасиш само с надежда? Заради това, ако ти направиш нещо добро и не получиш тук за него въздаяние, не се смуцавай; в бъдещия век те очаква за това по-голяма награда. Ако ли пък извършиш нещо лошо и останеш без наказание – не се самоизлъгвай. Там ще те постигне наказанието, ако само не се промениш и не станеш по-добър. А ако не вярваш на това, заключавай от сегашното за бъдещето. Ако още през време на подвизите изповедниците са така славни, помисли, какви ще бъдат те през времето, когато се раздават венците. Ако даже и враговете тук ги прославят, няма ли да те възвеличи и няма ли да те прослави най-чедолюбивият от всички бащи? Тогава ще бъдат раздадени и наградите за добрите дела, и наказаниата за злите; заради това тези, които се отричат, и тук, и там ще се мъчат. Тук – с това, че ще живеят със зла съвест; ако те още не са умрели, ще умрат непременно; а там – ще се подхвърлят вече на крайно наказание. Другите, напротив, и тук, и там ще придобият полза; тук – като побеждават смъртта, като стават по-славни от живеещите, а там като се наслаждават с неизразими блага. Бог е готов не само да наказва, но и да благодетелства, и е несравнено повече готов да благодетелства, отколкото да наказва. Но защо за наградата споменава веднъж, а за наказанието два пъти? Разбира се, че затова, защото служещите по-добре се вразумяват със страха от наказание. Ето защо, както казал: „Бойте се повече от Оногова, Който може

и душата, и тялото да погуби в геената“¹, добавил още: „и аз ще се отрека от него“². Със същата цел и ап. Павел често напомва за геената.

4. И тъй, като предложил на слушателите всевъзможни подбуди (Той отворил пред тях и небесата, поставил и страшното съдилище, показал и обществото на ангелите и към всичко това прибавил учението за венците, тъй като то много помага за успеха в благочестието) – накрай, за да не бъде тяхната страхливост пречка за проповедта на благочестието, Той им заповядал да бъдат готови и за заколване, за да знаят, че тези, които остават в заблуждение, ще понесат наказание и за това свое състояние.

И тъй, да не се боим от смъртта, макар и да не е дошло още времето за смъртта; ние ще възкръснем за много по-добър живот. Но, ще кажеш, тялото ще изтлее! Обаче ние трябва особено да се радваме именно заради това, че смъртта се унищожава, че загива смъртното, а не същността на тялото. Когато ти виждаш, че изливат истукан, не казваш, че неговото вещество загива, но че то ще получи по-добър образ. Също така разсъждавай и за тялото и не плачи. Само тогава би трябвало да се плаче, ако то би останало завинаги в мъки. Но ти ще кажеш: това би могло да стане и без изтлейването на телата, тъй че те да останат в цялост. А каква полза би принесло това на живите или умрелите? Докога ще бъдете привързани към тялото? Докога, като се прикрепяте към земята, ще се прилепвате към сянката? Каква полза би имало от това? Или по-добре, каква ли не вреда би проузлязло от него? Ако телата не биха изтлейвали, тогава, първо, мнозина щяха да бъдат обхванати от гордост – зло, най-голямо от всички злини. Ако и сега, когато тялото е подхвърлено на изтлейване и е преизпълнено с червеи,

¹ Мат. 10, 28.

² Мат. 10, 33.

мнозина искат да бъдат почитани за богове, какво не би произлязло, когато тялото би станало нетленно? Второ, нямаше да вярват, че тялото е взето от земята. Ако и сега въпреки това, че самият край на земния живот ясно свидетелства, някои се съмняват в това, какво не биха помислили, ако не биха видели този край? Трето, тогава биха обичали извънредно тялото, и голяма част от хората биха станали повече плътски и груби. Ако и сега, когато телата напълно изтлеиват, някои не могат да се разделят от ковчезите и гробовете, какво не биха направили, когато биха могли да запазят и самия техен вид в цялост? Четвърто, нямаше да бъдат привързани много към бъдещето. Пето, тези, които твърдят, че мирът е вечен, още повече се биха затвърдили в тази мисъл и нямаше да признават Бога за Творец на мира. Шесто, нямаше да бъдат уверени в достойнството на душата, нито в това, колко тясно е свързана душата с тялото. Седмо, мнозина, които са се лишили от своите родственици, като оставят градовете, щяха да почнат да живеят в гробниците и подобно на безумните щяха непрестанно да разговарят със своите умрели.

Ако и сега някои, понеже самото тяло не може да се запази (не може да се запази, защото то, въпреки тъжното желание, тлее и изчезва), като правят портрети, прилепват се към гръските, какви нелепости биха измислили тогава? На мене се струва, че тогава мнозина в чест на любимите тела биха въздигнали храмове, а занимаващите се с магичесничества биха се постарали да уверяват, че чрез тях гемоните дават отговори, още повече че и сега тези, които имат смелостта да се занимават с извикване на умрели (с некромантия), вършат много нелепости (въпреки това, че тялото се обръща в прах и пепел). Какви ли не безбройни видове идолопоклонства биха произлезли от тука?

И тъй, Бог, като премахва всичко, което може

да служи като повод за такива нелепости, и като ни научава да се опасяваме от всичко земно, унищожава тялото с тление пред нашите очи. По такъв начин любителят на телесната красота, който до безумие се е пристрастил към някоя благовидна девица, ако не поиска с ума си да узнае безобразието на телесното същество, ще го види със собствените си очи. Имало е много девици, които са цъфтели със същата красота, или са били несравнено по-прекрасни от неговата любима, но след своята смърт в продължение на един или два дни са се превръщали в зловоние, гной и гнилот за червеите. Помисли пък каква красота ти обичаш и от каква прелест се съблазняваш? Но ако телата не бяха подхвърлени на тление, нямаше да се знае това добре; както бесовете се стичат при гробовете, така мнозина от обхванатите от любовна страст, като седят непрестанно при гробовете, биха направили своята душа жилище на бесовете, и от жестоката страст наскоро биха умрели. А сега, освен всичко друго, облекчава душевната скръб и това, че невъзможността да се види образът на любимия предмет помага за забравянето и на самата страст.

5. Ако телата не биха изтлейвали, нямаше да има тогава даже и гробове: ти щеше да видиш тогава градове, изпълнени, вместо със статуи, с мъртви, защото всеки би пожелал тогава да има при себе си своя умрял. От тука би произлязъл голям безпорядък: никой от простите нямаше да се грижи за своята душа, нямаше да приемат и учението за безсмъртието. И много още други нелепости биха произлезли, за които даже и да се говори е неприлично. Заради това именно тялото веднага изтлейва, щото ти да можеш да видиш красотата на душата в нейния истински вид. Действително, ако тя дава такава красота и такава живост на тялото, колко прекрасна би трябвало да бъде сама по себе си? Ако тя поддържа толкова без-

образно и отвратително тяло, още повече може да поддържа сама себе си. Не в тялото е красотата, но красотата на тялото зависи от този образ и цвят, които душата отпечатва в неговото същество. И тъй, обичай душата, която дава на тялото такова благообразие.

Но защо аз говоря за смъртта? Аз ще ти докажа от самия живот, че всичко прекрасно зависи от душата. Ако душата се радва, рози цъфтят по страните; ако скърби, като премахва всичката красота на тялото, облича всичко в черна греха. И ако тя се намира постоянно в радостно състояние, и тялото бива в безболезнено състояние; ако ли пък се намира в скръб, и тялото става по-слабо и по-безсилно от паяжина. Ако тя се разсърди, и на тялото дава отвратителен и безобразен вид; ако прояви ясен взор, и тялото добива приятен вид. Ако е обзета от завист, и върху тялото разлива бледност и тъмнота. Ако е изпълнена с любов, и на тялото придава особена красота. По такъв начин много жени, като не са красиви по лице, получават особено приятен вид от душата; други, напротив, като блестят с външна красота, изгубват цялата, когато нямат душевна привлекателност. Спомни си, как червенеет бялото лице и каква приятност произвежда с разнообразието на цвета, когато боята на срамежливостта се разлива по него. Ето защо, у когото душата е безсрамна, у него и самият вид е по-отвратителен от вида на всеки звяр; напротив, срамежливата душа прави и самия вид на лицето кротък и мил. Любовта към телесната красота е смесена с огорчение; напротив, любовта към душевната красота е съединена с чиста, спокойна наслада. И тъй, защо ти, като отминаваш царя, се учудваш на глашатая? Защо, като оставиш самия мъдрец, с учудване гледаш на неговия тълкувател? Видиш ли привлекателен външен взор – постарай се да узнаеш вътрешния; и ако последният е

некрасив, презри и външния. Ако ти видиш безобразна жена в прекрасна маска, разбира се, няма да се плениш от нея; напротив, няма да поискаш, щото благовидната и красивата да се прикрива с маска, но ще пожелаеш, щото маската да се снее, за да можеш да я видиш в естествената ѝ красота. Така постъпвай и по отношение към душата: постарай се най-напред да узнаеш нея. Тялото я прикрива като маска и каквото е, такова завинаги си остава: а душата, макар и да е безобразна, може в скоро време да се направи прекрасна; макар да има безобразно око, свиреп, сурово – то може да стане красиво, мило, ясно, любезно, привлекателно.

Това именно благообразие, тази красота на лицето нека да търсим, щото и Бог, като се привлече от нашата красота, да ни дарува вечни блага чрез богатта и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки веков.

Амин!

Гл. X, ст. 34–42

„Не тиснете, че дойдох да донеса мир на земята; не мир дойдох да донеса, но меч“¹

1. Спасителят пак предсказва велики скърби, при това много по-многобройни, и това, което учениците биха могли да Му възразят, за него Той отнапред говори. Именно, за да не би те, като слушат Неговите думи, да кажат: и тъй, Ти си дошъл, за да погубиш нас и нашите последователи, и да запалиш на земята всеобща Война, – Той сам ги предупреждава, като казва: *„не дойдох да донеса мир на земята“*. Защо пък сам Той им заповядвал, като влизат във Всеки дом, да приветстват с мир? Защо също ангелите възпявали: *„слава във висините Богу, и на земята мир?“²* Защо също и Всички пророци благовествали за същото? – Заради това, че мир се възворава особено тогава, когато заразеното от болестта се отсича, когато враждебното се отделя. Само по такъв начин е възможно небето да се съедини със земята. Пък и лекарят спасява останалите части тогава, когато отсича от тях неизцеримия член; също и военачалникът възстановява спокойствието, когато разруши съгласието между заговорниците. Така било и при стълпотворението. Лошият мир е разрушен от доброто несъгласие – и мирът е възворен. Така и ап. Павел посял раздор между съгласилите се против него.³ А съгласието против Навутея било по-лошо от всяка Война.⁴ Единомислие-

¹ Мат. 10, 34.

² Лук. 2, 14.

³ Деян. 23, 6.

⁴ III Цар. 21.

то невинаги бива нещо добро: и разбойниците биват съгласни.

И тъй, Войната била следствие не на Христовото определение, а дело на волята на самите човеци. Сам Христос искал, щото всички да бъдат единомислени в делото на благочестието; но щом човеците се разделили помежду си, произлязла и Войната. Но Той не така казал. А какво говори? Не мислете, казва, че вие сте виновни за това: аз правя това, защото човеците имат такива разположения. И тъй, не се смущавайте от това, като че ли тази война възникнала неочаквано. Аз дойдох именно за това, да предизвикам война; такава е Моята воля. – И тъй, не се смущавайте от това, че на земята ще има война и злодейства. Когато лошото бъде отсечено, тогава с доброто ще се съедини небето.

Така Христос говори с цел, да подкрепи учениците против лошото мислене за тях в народа. При това не казал: *Война*, но, което е много по-ужасно – *меч*. Ако казаното е твърде тежко и грозно, не се учудвайте. Той искал да приучи слуха им към жестоки думи, за да не би те в трудни обстоятелства да се колебаят. Той употребил такъв начин на речта, за да не би някой да каже, че ги убеждавал с ласкателство, като скривал от тях трудностите. По същата причина даже и това, което би могло да се изрази по-меко, Христос представил по-страшно и грозно. И действително, по-добре е да се види лекостта на дело, отколкото на думи. Заради това именно Той не се задоволил и с този израз, но, като пояснява самия начин на войната, показва, че тя ще бъде много по-ужасна даже от междуособната война, и казва: „*Дойдох да разделя човек от баща му, и дъщеря от тайка ѝ, и снаха от свекърва ѝ.*“¹ Не само приятели и съграждани, казва, но и самите сродници ще въстанат един против другото, и между еднокръв-

¹ Мат. 10, 36.

ните ще произлезе раздор. *„Дойдох да разделя човек от баща ту, и дъщеря от тайка ѝ, и снаха от свекърва ѝ“*, т.е. Война ще има не само между домашните, но даже между тези, които са съединени с искрена любов и най-тесни връзки. Това именно доказва особено силата Христова, че учениците, като слушали такива думи, и сами ги приемали, и другите убеждавали. И макар не Христос да е бил причина за това, но човешката злоба, при все това казва, че Сам Той върши това. Такъв начин на изразяване е свойствен на Св. Писание. Така, и на друго място се казва: дал им Бог очи, за да не виджат.¹ Така говори Христос и тука, щото учениците, както по-горе аз казах, предварително да привикнат към такъв начин на речта, да не се смущават и сред самите хули и обиди.

Ако пък някои смятат това за тежко, нека си спомнят древната история. И в древни времена било същото, чрез което се и особено показва единството на Ветхия завет с новия, и това, че тука говори Същият, Който тогава давал заповеди. И у иудеите, именно, когато те извели златния телец и когато се посветили на Веелфегора², щом всеки убивал своя ближен, Бог прекратил гнева си към тях.

И тъй, де са тези, които утвърждават, че онзи бог бил зъл, а този благ? Ето и този Бог напълнил Вселената с кръвта на родственици. Но ние казваме, че и това е дело на Велико милосърдие. Заради това, като показва, че Сам Той одобрявал и станалото във Ветхия завет, напомня и пророчеството, което макар и да не било казано за този случай, все пак обяснява същото. Какво пък е това пророчество? *„Врагове на човека са неговите домашни.“*³ И у иудеите се случило нещо подобно. И у тях имало пророци и лъжепророци; ставали

¹ Ис. 11, 9; Иез. 12, 2.

² Изх. 32, 28. Числ. 25, 3.

³ Мат. 10, 36.

също разногласия в народа, и домовете се разделяли. Едни вярвали на едни, други на други. Заради това пророкът, като увещава, казва: *„Не вярвайте на другите, не се осланяйте на приятел; пред тая, която лежи на твоето лоно, пази се да отвориш твърде устата си... Врагове на човека са неговите домашни.“*¹ А говорил това, щото тези, които приемат учението, да постави по-високо от всичко. Не смъртта, разбира се, е зла, а лошата смърт – зло. Заради това и Христос казал: *„Огън дойдох да туря на земята.“*² Като говорил това, Той показвал силата и горещината на любовта, каквато изисквал. Тъй като Сам Той ни е много възлюбил, нека, щото и ние да Го обичаме толкова. А такива думи подкрепяли апостолите и ги възвисявали. Ако и вашите ученици, казвал Той, оставят сродниците, децата и родителите, тогава помисли, какви трябва да бъдете вие, учителите! Тези бедствия няма да се свършат с вас, но ще преминат и над други. Тъй като аз съм дошъл да дарувам велики блага, изисквам и велико послушание и усърдие.

*„Който обича баща или майка повече от Мене, не е достоен за Мене; и който обича син или дъщеря повече от Мене, не е достоен за Мене; и който не взема кръста си, а следва подире Ми, не е достоен за Мене.“*³ Виждаш ли достойнството на Учителя? Виждаш ли, как Той, като заповядва да се остави всичко земно и да се предпочете пред всичко любовта към Него, показва с това, че той е единороден Син на Отца? И какво да говоря, казал Той, за приятелите и сродниците? Ако даже своята душа предпочетеш пред любовта си към Мене, ти си още далеч от това, да бъдеш Мой ученик. Какво пък? Не е ли противно това на древния закон? Не, – напротив, твърде съгласно е с него. И там Бог

¹ Мух. 7, 5, 6.

² Лук 12, 49.

³ Мат. 10, 37, 38.

заповядва не само да се ненавиждат идолюслужителите, но и да се избиват с камъни; а във Второзаконие, като се похваляват такива ревнителни, казва се: *„Който казва за баща си и тайка си: „Аз на тях не гледат“, и братята си не признава, и синовете си не знае“, държи гумите Ти.*¹ Ако пък ап. Павел заповядва много за родителите, и иска във Всичко да им се покоряваме – не се учудвай. Той заповядва да им се покоряваме само в това, което не е противно на благочестието. Свето дело е, да им се въздава всяка друга почит. Когато те искат нещо повече от необходимото, не трябва да им се покоряваме. Заради това и у евангелиста Лука се казва: *„Ако някой дохожда при Мене и не натрази баща си и тайка си, жена си и децата си, братята и сестрите си, та дори сатия си живот, той не може да бъде Мой ученик.“* Заповядва не просто да възненавиди, защото това е съвършено противозаконно; но ако някой от тях поиска, щото ти да го обичаш повече, отколкото Мене, в такъв случай го възненавиди за това. Такава любов погубва и любимия, и любящия.

2. Така говорил Той, за да направи децата по-мъжествени, и родителите, които биха започнали да пречат на благочестието, по-отстъпчиви. Действително, родителите, като видят, че Христос има мощ и сила да откъсне от тях децата, трябва да отстъпят от своите изисквания, като невъзможни. Ето защо, като заминава родителите, обръща речта към децата, като научава с това първите да не употребяват безполезни усилия. След това, за да не би те да се сърдят на това и да скърбят, виж до какво простира речта. Като казал: *„който не натрази баща си и тайка си“*, прибавил: *„и своята душа“*. И защо, казва, ти мислиш за родителите, за братята, за сестрите, и жената? За всекиго няма нещо по-близко от душата; но ако не възненавидиш и нея, постъпваш съвсем не

¹ Второз. 33, 9.

така, както любящият. При това заповядва не само да възненавидиш душата, но даже да се подхвърлиш на война и битки, да не се страхуваш от смъртта и кръвопролитие. *„И който не носи кръста си, а върви след Мене, не може да бъде Мой ученик.“*¹ Не казал само, че трябва да бъдем готови на смърт, но да бъдем готови на смърт насилствена, и не само насилствена, но и позорна. При това нито дума не казва за Своите страдания, щото след такива едни уроци да можем по-удобно да изслушаме това, което ще каже за Своите страдания. Не трябва ли да се учудваме на това, как у тях, при такива думи, душата се задържала в тялото, когато бедите отвсякъде били пред очите, а наградите само в очакване? Как пък се е задържала? Велика била силата на говорещия, велика била и силата на слушащите: заради това те, като слушали нещо много по-тежко и скръбно от това, което слушали великите мъже – Моисей и Иеремия, останали послушни, никак не противоречили.

*„Който е запазил душата си, ще я изгуби, а който е изгубил душата си заради Мене, ще я запази.“*² Виждаш ли, колко вредно е да се обича душата повече от потребното, и как полезно е да се възненавижда? Тъй като изискванията на Христа били тежки, защото Той им заповядвал да въстават и против родители, и против децата, въпреки природата и сродството, против вселената и даже против собствената си душа – обещава за това и най-велика награда. Това, казва, не само няма да причини вреда, но даже ще донесе и най-велика полза; противното пък на това, ще бъде пагубно. Така Той и навсякъде постъпва: което за хората е желано, с него и убеждава. Защо ти не искаш да възненавидиш своята душа? Затова ли, че я обичаш? Заради това самото я и възненавиди, и тогава ще си

¹ Лук. 14, 27.

² Мат. 10, 39.

принесеш полза повече от всичко, и ще докажеш, че я обичаш. И забележи каква неизразима премъдрост има тука! Той говори не само за пренебрегването на родителите и децата, но и на душата, която е по-близо от всичко, за да се открие по-очевидно необходимостта на първото от необходимостта на другото, и да узнаят те, че и на своите ближни, които те възненавиждат, ще доставят най-велика изгода и полза, каквито се обещаваат и на душата, която е по-близо от всичко.

И тъй, достатъчно било и това, да се убедят човеците да приемат тези, които ще послужат за тяхното спасение. Действително, кой не би приел с голямо усърдие толкова доблестни и неустрашими мъже, които като лъвове обхождали вселената и пренебрегвали всичко, само за да спасят другите? И все пак Господ предлага и друга награда, като показва, че Той в този случай повече се грижи за приемащите, отколкото за приемалите. Макар Той да отдава на последните първа чест, като казва: *„Който приема Вас, Мене приема¹, а който приема Мене, приема Тогова, Който Ме е пратила“²* – що може да се сравни с честта да се приеме Отец и Син? – но заедно с това обещава и друго още въздаяние: *„Който приема пророка в име на пророк, ще получи пророческа награда. а който приема праведника в име на праведник, ще добие праведнишка награда.“³* По-горе заплашваше с наказание непремащите, а тука определя награда на приемащите. И за да знаеш, че за тези последните Господ повече се грижи, не казал само: който приема пророка, или: който приема праведника, но прибавил: *„в име на пророк“*, *„в име на праведник“*. Т.е. ако приеме някого не според светското гостоприемство, или не по другу никакви светски

¹ Мат. 10, 40.

² Мат. 10, 40.

³ Мат. 10, 41.

пресмятания, но заради това, че той е пророк или праведник, ще приеме наградата на пророка, наградата на праведника – или каквато е достоен да получи приелият пророка или праведника, или каквато ще получи сам пророкът или праведникът, както и ап. Павел казва: *„Сегашният Ваш излишък да запълня техния недостиг, за да послужи и техният излишък при Вашия недостиг.“*¹ По-нататък, за да не би някой да се оправдава с бедност, казва: *„Който напои едного от тия тапки сато с чаша студена вода в ите на ученик, истина ви казват, нята да изгуби наградата си.“*² И ако ти погледеш само чаша студена вода, което не изисква никакви разходи, и за нея е определена на тебе награда; за вас, които приемате, аз всичко ще направя.

3. Виждаш ли, какви убеждавания Той употребил, и как им отворил входа във всички домове по вселената? В цялата Си беседа Той показал, че човеците са техни длъжници. Първо, казал: *„работникът заслужава своята прехрана“*; второ, изпратил ги без нищо; трето, подхвърлил ги на вражда и борба за приемащите ги; четвърто, дал им власт да вършат знамения; пето, дарувал им сила да могат със своето слово да предават мир на домовете, които ги приемат – който мир е източник на всички блага; шесто, тези, които не ги приемат, заплашвал с наказание по-жестоко от содомското; седмо, показал, че тези, които ги приемат, приемат Него и Отца; осмо, за приемането обещал наградата на пророка и праведника; девето, и за чаша студена вода определил велика награда.

Всяко от тези положения било достатъчно само по себе си да убеди човеците. Действително, кажи ми, кой не би отворил с пълна готовност всичките врати на своя дом за военачалника, който след много победи се връща от война и сражения, като го види покрит с

¹ II Кор. 8, 14.

² Мат. 10, 42.

безбройни рани и очервен с кръв? Кой пък трябва да се приема, ще кажеш ти? За да покаже това. Той добавил: В името на пророка, ученика и праведника – като давал с това да се разбере, че Той дава награда не само по достойнството на приемания, но и по разположението на приемащия. Така, тук Той говори за пророците, за праведниците и за учениците; а на друго място заповядва да се приемат даже най-презрените, и на тези, които не приемат такива, определя наказание: *„Докогато не сте сторили това на едного от тия най-малките, и Мене не сте го сторили“*¹; и за тези най-малките пак говори, че който ги приема, приема Самия Него. Нека приеманият от тебе да не е нито ученик, нито пророк, нито праведник; но той е човек, който живее с тебе в един свят, гледа едно и също слънце, има също такава душа, един и същи Владика, приобщава се, както и ти, с едни и същи тайнства, при това поканва се на небето, и е в пълно право да изисква от тебе приглеждане, като е беден и се нуждае от необходимата храна. Между това сега, когато дохаждат при тебе в лошо време човечи с флейти и свирки, разбулват те от сън, напразно и без нужда се приемат, отиват си от тебе с не малко подаръци; също и тези, които носят ластовички, които се намазват със сажди и които разсмиват всички, получават награда от тебе за своите лудории. А ако дойде при тебе някой беден и започне да проси хляб, ти ще му наговориш множество ругатни, ще го злословиш, ще го укоряваш в безделие, ще го обсипеш с упреци, с обидни думи и насмешки, и не помисляш за себе си, че и ти живееш в безделие, обаче Бог Все пак ти дава Своите блага.

Не ми говори, че и ти сам вършиш нещо, но ми покажи, с какво потребно и нужно се занимаваш. Ако ми кажеш, че ти се занимаваш с търговия, с кръчмарство, трудиш се за запазването и умножаването на

¹ Мат. 25, 45.

своя имот, и аз ще ти кажа, че това не е дело; истински дела са милостинята, молитвата, защитата на обидените и други добродетели, които ние съвършено пренебрегваме в живота. И все пак Бог никога не ни е говорил: тъй като ти живееш в безделие, Аз няма да те осветявам със слънцето; тъй като ти не се занимаваш с необходимото, и Аз ще угася луната, ще затворя неграта на земята, ще пресуша езерата, изворите, реките, ще отнема въздуха, няма да давам дъждове навреме. Напротив, Бог всичко това ни доставя в изобилие, с всичко това позволява да се ползват не само живеещите в безделие, но и вършещите зло. И тъй, ако видиш бедния и кажеш: на мене е досадно, че този млад, здрав човек нищо няма, иска да се прехранва, като живее в безделие, а може би той е избягал слуга, който е оставил своя господар – всичко това, казано от мене, приложи към себе си, или по-добре – позволи нему да каже на тебе с всичката смелост. И той може да ти каже с по-голямо право: и на мене е досадно, че ти, като си здрав, живееш в безделие, не правиш нищо от това, което ти е заповядал Бог, а като слуга, който е избягал от заповедите на господаря си, бродиш като по чужда страна, като прекарваш живота си в пороци, в пиянство, в невъздържаност, в кражба, в грабеж и в разорение на чужди домове. Ти укоряваш за безделие, а аз те укорявам за лоши дела, за това, че ти замисляш зло, кълнеш се, лъжеш, грабиш, вършиш хиляди подобни дела.

4. Говоря това не с цел да защита безделието. Съвсем не – напротив, силно желая, всички да се занимават с дела, защото безделието научава на всички пороци; а само ви увещавам да не бъдете немилосърдни и жестоки. Така и ап. Павел, като порицал силно безделието и като казал: „който не иска да се труди, не бива и да яде“¹, не се спрял на тези думи, а прибавил: „виe,

¹ II Сол. 3, 10.

братя, не падайте духот, кога вършите добро.“¹ Но тука на вид има противоречие: ако ти не разрешаваш на безделниците даже да ядат, защо ни увещаваш да им даваме? Аз не противореча на себе си, казва апостолът: макар аз и да съм заповядал да страните от живеещите в безделие и да не общувате с тях, но аз пък съм и казал: Не ги считайте за врагове, а вразумявайте.² Следователно няма противоречие в моите наставления; те са напълно съгласни помежду си. Бъди само готов да оказваш милосърдие – тогава бедният веднага ще остави безделието, а ти ще престанеш да бъдеш жесток.

Но ще кажеш: просякът много лъже и се преструва? И в този случай той е достоен за съжаление, защото е дошъл до такава крайност, че даже не се срамува така да лъже. А ние не само че нямаме жалост, но прибавяме още такива жестокости думи: не получава ли ти и веднъж, и два пъти? Какво пък? Нима не му е нужно пак да яде, защото веднъж е вече ял? Защо ти не поставиш такова правило за своя стомах и не му говориш: ти си бил сит вчера и завчера, заради това сега не проси! Напротив, своя стомах насищаш прекомерно, а на бедния, когато той проси от тебе и не много, отказваш, макар и да си глъжен да му дадеш милостиня за това, че той всеки ден е принуден да дохожда при тебе. Ако не чувствал други подбуди, само за едното това си глъжен да му дадеш милостиня. Ясно е, че крайната бедност го застава да върши това. Ти нямаш към него жалост, защото той, като слуша от тебе такива думи, не се срамува; – нуждата е по-силна и от срама. Но ти не само че нямаш жалост към него, а още се и подиграваш с него; Бог е заповядал да се дава милостинята тайно, а ти всенародно хулиш дошлия, когато би трябвало да му окажеш състрадание. Ако не искаш да дадеш, защо още укоряваш бедния и съкру-

¹ II Сол. 3, 13.

² II Сол. 3, 15.

шаваш неговото огорчено сърце? Той дошъл при тебе, като в пристанище, и подава ръка за помощ; защо ти подигаш вълните и правиш бурята по-свирена? Защо се гнушиш от неговата беднота? Щеше ли той да дойде при тебе, ако би знаел, че ще чуе от тебе такива думи? Ако пък отнапред като знае това, пак е дошъл, само заради това ти трябва да се съжалиш над него и да се ужасиш от твоята жестокост, поради която ти, при вида на най-крайната нужда, не ставаш по-състрадателен, не си представяш, че само страхът от глуда служи на него като достатъчно оправдание за безсрамието, но го укоряваш за безсрамие, макар ти сам често пъти да си бил несравнено по-безсрамен и при най-важни дела. В нужда и безсрамието е извинително. Между това ние често, като вършим това, за което би трябвало да ни накажат, не се срамуваме – и тогава, когато ние, като си спомняме за такива дела, би следвало да се смирим, ние се нахвърляме върху бедните: те просят от нас лекарство, а ние им прибавяме рани. Ако не искаш да гадеш, защо биеш? Ако не искаш да окажеш милост, защо обиждаш?

Но той без това няма да си иде! Тогава постъпи, както е заповядал мъдрият: *„Отговаряй му застанено, с кротост.“*¹ Той не по своя воля постъпва така безсрамно. Наистина, няма човек, който без всякаква нужда би пожелал да стане безсрамен; и макар да представят хиляди доказателства, никога няма да повярвам, че човек, който живее в изобилие, би се решил да проси милостиня. И тъй, нека никой да не ни уверява в обратното. Ако и ап. Павел казва: *„Който не иска да се труди, не бива и да яде“*², говори това на бедните, а не на нас; на нас той, напротив, казва: *„Не падайте духот, когато вършите добро.“*³ Така постъпваме ние

¹ Сирах. 4, 8.

² II Сол. 3, 10.

³ II Сол. 3, 13.

и при домашните дела; когато двамата се карат помежду си, като отвеждаме всекиго настрана, даваме им противоположни съвети. Така постъпил и Бог, така постъпил Моисей, който говорил така на Бога: „*Прости им техния грях; ако ли не, изличи и мене из книгата Си.*“¹ А на израилтяните заповядал да убиват един другия, като не щадят даже и родствениците. Макар тези действия да са едно на друго противоположни, все пак и едното, и другото клонят към една цел. Бог така говорил на Моисея: „*остави Ме... ще ги изтребя*“², което и иудеите слушали (макар в това време, когато Бог говорил това, те не били там, но били длъжни да чуят това после), а тайно му внушава обратното, което Моисей после бил принуден да разкрие, като говори така: „*Нита аз съм носил в утробата си целия този народ, та ти казваш: носи го на ръце, както бабачка носи детето.*“³ Същото става и в семейния живот. Често пъти бащата насаме прави на учителя за суровите му постъпки със сина такова мъмрене: не бъди суров и жесток; а на сина между това говори друго: макар и несправедливо да са те наказали, търпи; и с такива два противни съвета достига една полезна цел. Така и ап. Павел на тези, които са здрави и просят милостиня, казва: „*който не иска да се труди, не бива да яде*“, за да ги застава да се трудят, а на тези, които са в състояние да благотворят, говори така: „*не падайте духом, когато вършите добро*“, за да ги побуди към милосърдие. Така и в посланието си към Римляните⁴, когато убеждава повярвалите от езичниците да не се гордеят пред иудеите и представя за пример дивата маслина, както изглежда, говори на едните едно, а на другите друго. И тъй, да не бъдем жесто-

¹ Изх. 32, 32.

² Изх. 32, 10.

³ Числ. 11, 12.

⁴ 11, 17.

косярдни, но да изпълним казаното от ап. Павла: „не падайте духот, когато вършите добро“, да изпълним казаното от Самия Спасител: „на Всекиго, който ти проси, давай“¹, и: „бъдете милосърдни, както и Вашия Отец.“² Като давал много други заповеди, Господ не прибавил такива думи, а ги употребява, като говори само за милостинята. Нищо не ни така уподобява на Бога, както благотворителността.

5. Но няма нещо по-безсрамно от бедния, казваши ти. Защо пък, кажи? Затова ли, че той, като подгичва подире ти, вика? Но искаш ли, ще докажа, че ние сме много по-безсрамни и нахални от просящите? Спомни си колко пъти се е случвало и през сегашния пост, когато Вечерта масата е била сложена и повиканият от тебе слуга не дошъл наскоро, как ти всичко си събарял, блъскал, като си хулил и ругал слугата за малкото забавяне, макар сигурно да си знаел, че ако не веднага, след малко ще утолиш глада си. Но ти не наричаш себе си безсрамен, когато от малко нещо дохождаш в беснуване; а просяка, който се страхува и трепери от по-голямо зло (защото се страхува не от бавност, а от глад), наричаш гързък, нахален и безсрамен, и му даваш всякакви хулни имена. Не е ли това крайно безсрамие? Но ние за това не помисляме; заради това считаме просящите непоносими за нас. Но ако ние обсъждахме своите постъпки и сравнявахме себе си с просящите, нямаше да казваме, че те ни са отегчителни.

Не бъди жесток съдия. Макар ти да си чист от всякакви грехове, и в такъв случай законът Божий ти запрещава да съдиш строго за чуждите постъпки. Ако фарисеят от това загина, какво извинение ще имаме ние? Ако на човеци с безукорен живот е запретиено да съдят строго постъпките на другите, още повече – на грешниците. И така, да не бъдем жестоки, безчо-

¹ Мат. 5, 42.

² Лук. 6, 36.

вечни, неумолими, безчувствени; да не бъдем по-зли от зверовете. Аз знам мнозина, които са дошли до толкова зверство, че само заради леност оставят гладните без помощ, като се оправдават така: сега аз нямам слуга; да отивам дома е далече, и няма у кого да разменя. Каква жестокост! Ти си обещал по-голямото, а не правиш по-малкото. Нима той трябва да се измъчва от глад за това, че на тебе не се иска да изминеш няколко крачки? Каква гордост! Каква подигравка? Ако бе задължен да изминеш и десет стади, трябваше ли за това да негодуваш? А не мислиш ли, че за това на тебе щеше да има по-голяма награда? Когато даваш, получаваш награда само за подаянието, а когато сам идеш, тогава за това на тебе ще се даде друга награда.

Заради това трябва да се учудваме на патриарха (Авраама), че той, макар и да имал триста и осемнадесет служители, сам изтичал в стадото и взел телето.¹ А сега някои са до такава степен надути от гордост, че без срам употребяват за това слуги. Но някой ще каже: ти искаш аз да направя това. Няма ли да ме сметат за пустославен? Пък и сега ти също си обхванат от пустославие, само че друго – когато се срамуваш да разговаряш при другите с просяци. Но няма да споря за това – сам ли, чрез други ли, както искаш – само давай милостиня, а не укорявай, не бий, не ругай; просякът, като дохожда при тебе, надява се да получи лекарство, а не рани – милостиня, а не побой. Кажете ми: ако по някого хвърлят камък, и той с рана на главата, цял в кръв, избяга покрай всички други под твоя защита, нима ти ще хвърлиш друг камък и ще му нанесеш друга рана? Не мисля, че ти така би постъпил; напротив, навярно ще се постараете и нанесената му рана да излекуваш. Защо пък ти с бедните не постъпваш така? Нима ти не знаеш, колко и една дума само може да ободри или да приведе в отпадналост?

¹ Бит 14, 14; 18, 7.

„Дута, казва се, е по-добро, нежели даianie.“¹ Нима не помисляш, че ти сам против себе си подигаш меч и нанасяш на себе си най-тежка рана, когато обруганият от тебе просяк отиде от тебе безмълвно, като въздиша и се облива със сълзи? Просякът изпраща към тебе Бог. И тъй, като го обиждаш, помисли кому нанасяш обида, когато сам Бог го изпраща към тебе и ти заповядва да даваш, а ти не само не даваш, но още и ругаеш дошлия.

Ако ли пък не разбираш колко лошо е това, погледни на другите, и тогава добре ще узнаеш всичката важност на твоето престъпление. Ако твой слуга, по твоя заповед би отишъл към друг слуга, да вземе от него твои пари, и би се върнал при тебе не само с празни ръце, но още и като се оплаква за обида, какво ти не би направил на обидчика? На какво наказание не би го подхвърлил, като че ли си ти сам лично обиден? Също така съди и за Бога: Той сам изпраща към нас просяците и когато ние даваме, даваме Божието. Ако ли пък, като не дадем нищо, а прогонваме още от себе си с ругание, помисли, колко гръмове и мънии заслужаваме за такова дело.

Като си спомняме за всичко това, да обуздаем езика, да престанем да бъдем жестокосърдни, да прострем ръце за даване милостиня и не само да снабдяваме бедните с имущество, но да утешаваме с думи, за да избегнем и наказанието за злословие, и да наследим царството, което ни се обещава за благословението и милостинята, чрез благодатта и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки веков.

Амин!

¹ Сирах. 18, 16.

Гл. XI, ст. 1–6

„И когато свърши Иисус тия заповеди към дванайсеттях Си ученици, затина оттат, за да поучава и проповядва, в градовете ит.“¹

1. Като изпратил учениците, Господ сам се отдалечил от тях, за да им даде място и време да вършат това, което заповядал. Ако сам Той се намираше с тях и изцеряваше, никой нямаше да отида към учениците.

„А Йоан, като чу в затвора за Христовите дела, прати двата свои ученици“; питал Го, като казал: „Ти ли си Оня, който ита да дойде, или другиго да чакаме?“² А Лука казва, че учениците сами възвестили на Йоана за Христовите чудеса, и след това вече той ги изпратил.³ Но това не съдържа в себе си затруднение, а се нуждае само от забележката: в това се разкривала завистта на Йоановите ученици към Иисуса.

Но това, което се говори по-нататък, трябва да бъде грижливо изследвано. Кое пък именно? Това, което Йоан казал: „Ти ли си Оня, Който ита да дойде, или другиго да чакате? Този, който знаел Иисуса още преди чудесата, бил известен за Него от Св. Дух, слушал от Отца, проповядвал за Него пред всички, сега изпраща да узнае от самия Него: Той ли е, или не? Но ако сам не знаеш, дали е точно Той, как можеш да считаш себе си достоен за вярване, когато си изказвал свое мнение за нещо неизвестно? Този, който свидетелства за другите, трябва отнапред да бъде достоен за вярване. Не ти ли казваше: „не съм достоен да развържа ретъ-

¹ Мат. 11, 1.

² Мат. 11, 2, 3.

³ Лук. 7, 17.

ка на обучащата Му¹“? Не ти ли казваше: „аз Го не познавах; но Оня, Който те прати да кръщава² с вода, ти рече: над Когото Видиш да слиза Духът и да остава Върху Него, Този е, Който кръщава с Дух Светий³“? Нима ти не видя Духа във вид на гълъб? Нима не слуша гласа? Нима не ти Го задържаше, като казваше: „аз и⁴ тат⁵ нужда да се кръстя от Тебе“? Нима ти не казваше на учениците: „Той трябва да расте, пък аз да се сталяват⁶“? Нима ти не учеше народа, че Той ще ги кръщава с Дух Светий и огън⁵, че Той е „Агнецът Божий, Който Взета Върху Си греха на света“⁶? Не проповядваше ли ти Всичко това за Него преди знаменията и чудесата? Как пък сега, когато Той станал на всички известен и слухът за Него е преминал навсякъде, и мъртви възкръснали, и бесове са изгонени, и толкова знамения са извършени, след това именно ти изпращаш да питат за Него? Какво значи това? Нима всички думи на Иоана били някаква измама, лъжа, басня? И кой разумен човек би казал това? Не говоря вече за Иоана, който заиграл в утробата на майката, проповядвал Христа преди своето раждане, бил гражданин на пустинята, показал образец на ангелски живот. Напротив, ако той даже беше един от обикновените или най-нищожни човеци, не можеше да се съмнява след многобройните свидетелства, дадени както чрез самия него, така и чрез другите. От тука се вижда, че Иоан изпращал не по съмнение и питал не поради незнание.

Никой също не може да каже и това, че той, макар и добре да знаел Исуса, като бил в тъмница, станал по-страхлив. Той не очаквал за себе си освобожда-

¹ Лук. 3, 16.

² Иоан. 1, 16.

³ Мат. 3, 14.

⁴ Иоан. 3, 30.

⁵ Лук. 3, 16.

⁶ Иоан. 1, 29.

ване от тъмницата; а ако и би очаквал, не би изменил на благочестието, като бил твърдо решил да приеме всякаква смърт. Действително, ако той не бил готов за това, нямаше да покаже такова мъжество пред целия народ, който бил привикнал да пролива кръвта на пророците. Нямаше да се осмели да изобличи такъв жесток тиранин, нямаше с такава гързост, сред града и на пазаря, пред всички да му прави силни упреци като на малко дете. Ако той бил станал по-страхлив, как не се е засрамир тогава от своите ученици, пред които толкова пъти свидетелствал за Христа; защо пита чрез тях, когато би трябвало чрез други? Той знаел сигурно, че неговите ученици завиждали на Христа и желаели да намерят някакъв случай против Него. Как не се е засрамир от иудейския народ, пред когото толкова пъти проповядвал за Христа? Пък и как би могло това да послужи за освобождението му от веригите? Той не за Христа бил хвърлен в тъмницата, не за това, че проповядвал Неговата сила, но за това, че изобличил беззаконния брак. Не си ли е навлякъл той за това упреци, че е подобен на безразсъдно дете или на пълнолетен безумец? И тъй, какво значи такава една постъпка? От казаното се вижда, че да се съмнява относно Христа било несвойствено не само на Йоана, но и на всекиго, даже и на човек напълно неразсъдлив и безумен.

Трябва обаче, накрай, да се даде решение. И тъй, защо Йоан изпратил да питат? За това, че Йоановите ученици, както всеки може да забележи, не били разположени към Исуса и винаги Му завиждали, което ясно се вижда от думите им към техния учител: *Оня, Който беше с тебе отвъд Йордан*, казват те, и за Когото ти свидетелства, ето, Той кръщава и всички отиват при Него.¹ Освен това имало още спор между иудеите и Йоановите ученици относно очистването,

¹ Йоан. 3, 26.

а при друг случай Иоановите ученици, като дошли при самия Иисуса, казвали: „*Защо ние и фарисеите много постим, а Твоите ученици не постят?*“¹

2. Те още не знаели кой бил Христос; като считали Иисуса за прост човек, а Иоана за нещо повече от човек, с досада гледали на това, че славата на Иисуса пораствала, а Иоан, както той сам за себе си казвал, се приближавал вече към края. Всичко това им пречило да дойдат при Иисуса, тъй като завистта преграждала достъпа. Докато Иоан се намирал с тях, той често ги вразумявал и учил, и все пак не убедил. Когато пък вече се приближавал до смъртта, още повече се грижил за това. Той се страхувал да не би да им остави повод за погрешно тълкуване и те да бъдат завинаги отстранени от Христа. Той още от самото начало се стараел да обърне всички свои ученици към Христа; но тъй като не ги убедил в това, пред смъртта си проявява по-голямо усърдие. Ако той би започнал да казва: идете при Него, Той е по-добър от мене, с това не би убедил човеците, които били привързани към самия него; напротив, те биха помислили, че той говори така от скромност и биха се прилепили към него още повече. А ако би започнал да мълчи, пак нищо нямаше да излезе.

Какво пък той правил? Изчаквал случая да чуе от самите тях, че Иисус върши чудеса: и сега не им дава сам съвети, и не всички изпраща, но само двамата, за които може би е знаел, че те могат повече от другите да повярват – за да не бъде въпросът подозрителен и за да видят те от самите дела разликата между него и Иисуса. И затова казва: идете и кажете: „*Ти ли си Оня, Който ита да дойде, или другиго да чакате?*“ Христос пък, като прониквал в Иоановата мисъл, не казал: Аз съм точно този, защото, макар и така да би следвало да каже, това би било неприятно за слушателите.

¹ Мат. 9, 14.

Напротив, предоставя на самите тях да заключават от делата. Евангелистът казва, че през времето, когато те дошли при Исуса, Той излекувал мнозина. И каква съобразност би имало тука, ако, когато те питат: „*Ти ли си?*“ – Христос нищо на това не отговаря, а веднага започва да изцелява болни, ако Той не е искал по такъв начин да внуши това, за което аз говоря? Свидетелството с дела се смятало за по-убедително и несъмнено, отколкото свидетелството с думи. Заради това, като Бог, като знае намерението, с което Йоан изпратил учениците, Христос веднага изцелил слепи, хроми и други много – не с цел да увери Йоана (защо било нужно да се уверява уверения?), но да увери съмняващите се ученици. И като ги излекувал, казва: „*Идете и разкажете Йоану каквото чувате и виждате: слепи прогледват и хроми прохождат, прокажени се очистват и глухи прочуват, търтли възкръсват и на бедни се благовества.*“¹ И после прибавил: „*блажен е оня, който се не съблазни поради Мене*“², като показал с това, че знае и техните тайни помисли. Ако Той би казал: да, Аз съм Христос, тогава, както аз отбележих, това би било за тях неприятно и могло е да навика у тях мисълта, макар те и да не са я изказали, като у иудеите: „*Ти Сам за Себе Си свидетелстваш.*“³ Ето защо Той сам не казва това, а предоставя на тях да заключават за всичко от чудесата, като прави с това учението си неподозрително и най-очевидно. А заедно с това и тях изобличил по скрит начин. Тъй като те се съблазнили заради Него, Той, като разкрил тяхната болест и предоставил цялото дело на тяхната съвест, и като не направил никого свидетел на това изобличение освен самите тях, които само разбирали това, по такъв начин ги привлякъл повече към Себе Си; като

¹ Мат. 11, 4, 5.

² Мат. 11, 6.

³ Йоан. 8, 13.

казва: „*блажен е оня, който се не съблазни поради Мене*“, Той разбирал именно тях.

Но да не се ограничим само с изказаните от нас мисли. За да направим за вас истината по-ясна чрез сравнение с други мнения, трябва да изложим тези мнения. Какво пък говорят други? Утвърждават, че не била тази причината, която ние сме посочили, а тази, че Иоан действително не знаел. Не Всичко му било известно. Че Иисус е Христос, той това знаел, а че той искал да умре за човеците – това не знаел, поради което и казал: „*Ти ли си Оня, Който ита да дойде?*“ – т.е. Ти ли си оня, Който трябва да слезе в ада? Но това мнение няма основание; Иоан знаел и това. За него Той преди Всичко проповядвал, него първо засвидетелствал, като казал: „*Ето Агнеца Божий, Който взета върху Си греха на света!*“¹ Нарекъл Го Агнец, като предвъзвестил кръста; така и с думите – „*Който взета върху Си греха*“, показал същото. Пък и не иначе, а само чрез кръста е извършено премахването на греха, за което и ап. Павел говорил: „*И ръкописанието, което беше против нас, Той взе от средата и го прикова на кръста.*“² Също, когато Иоан казал: „*Той ще ви кръсти с Дух Светий*“, пророчествал за това, което щяло да последва подир възкресението.

Но казват други: Иоан знаел, че Христос ще възкръсне и ще даде Светия Дух; но че ще бъде разпнат, това той не знаел. Но как пък Той би възкръснал, ако не беше пострадал и не беше разпнат? С какво Иоан е бил нещо повече от пророк, ако не е знаел това, което знаели пророците?

3. Че Иоан бил повече от пророк, засвидетелствал сам Христос³, а че пророците знаели за Христовото страдание, известно е на всекиго. Исаия казва:

¹ Иоан. 1, 29.

² Кол. 2, 14.

³ Лук. 7, 28.

„Като овца Той биде заведен на клане и както агне пред стригачите си е безгласно (така и Той не отваряше устата Си)“¹, а преди това свидетелство казва: „Към Исеевия корен, който ще стане като знате на народите, ще се обърнат езичниците.“² След това, като говори за страданието и за славата, която следва подир него, прибавил: „и покоят *ту* ще бъде слава“³. Този пророк предсказал не само за това, че Христос ще бъде разпънат, но и с кого ще бъде разпънат: „към злодейци биде причислен“, казва той.⁴ Освен това той предсказал даже и това, че Христос няма да се оправдава, като казва: „Той не отваряше устата Си“⁵, и че ще бъде осъден несправедливо, когато продължава: „при унижението *Му* Той бе лишен от праведен съд“⁶. А преди Исаия същото говори Давид; той описва самото съдилище със следните думи: „Защо се вълнуват народите, а плетената затисляят суетни неща! Въстават царете зетни, и князете се съвещават заедно против Господа и против неговия Потазаник.“⁷ На друго място даже говори и за начина на разпъването: „пробиха *Ми* ръце и нозе“⁸, и с всичката точност изброява нахалността на воините: „и дадоха *Ми* за храна жлъчка и в жаждата *Ми* с оцет *Ме* напоиха“⁹. И тъй, пророците преди много години описват и съдилището, и осъждането, и разпънатите с него, и разделянето на грехите, и хвърлянето на жребий за тях, и твърде много друго, което всичко няма нужда сега да се изброява, за да не се продължи речта, а Йоан, най-

¹ Ис. 53, 7.

² Ис. 11, 10.

³ Ис. 11, 10.

⁴ Ис. 53, 12.

⁵ Ис. 53, 7.

⁶ Ис. 53, 8, според превода на 70-те.

⁷ Псал. 2, 1, 2.

⁸ Псал. 21, 17.

⁹ Псал. 68, 22.

голям от всички пророци, не знаел всичко това! Възможно ли е това?

Защо пък той не казал: *Ти ли си Оня, който отива в ада*, но казва просто: *Ти ли си, Кой иде?* Но това би било още по-смешно от първото. Казват: Иоан попитал Иисуса за това с цел, щото Той, като отива в ада, да проповядва за Него. На тези, които утвърждават това, е прилично да се каже: *„братя, не бивайте деца по ум, бъдете младенци за злото.“*¹ Само сегашният живот е време за подвизи, а след смъртта има съд и наказание. *„В гроба кой ще Те слави?“*² С какво са строшени медните врата и сломените железните затворки?³ С त्याлото Христово. Тогава именно за пръв път त्याлото станало безсмъртно и било разрушено властничеството на смъртта. Но това само показва, че чрез Него е разрушена силата на смъртта, а не са унищожени греховете на умрелите преди Неговото пришествие. В противен случай, ако Той бе освободил от геената всички по-рано умрели, защо пък е казал: *„на зетята Содомска и Гоморска ще бъде по-леко“*⁴. С това се дава да се разбере, че и те, макар и леко, ще бъдат наказани. И макар те тука да са претърпели крайно наказание, обаче и това не ще може да ги избави. А ако тях не избави, няма ли още повече тези, които тук ни най-малко не са пострадали? И тъй, ще кажеш, не е справедливо постъпил с тези, които са живели преди Христовото пришествие. Ни най-малко. Тогава би могъл човек да се спаси, без да изповядва Христа. Не това се изисквало от тях, а това, да не служат на идолите и да знаят истинния Бог. *„Господ Бог наш, казва се, е Господ един.“*⁵ Заради това и Макавеите

¹ Кор. 14, 20.

² Псал. 6, 6.

³ Псал. 106, 16.

⁴ Мат. 11, 24.

⁵ Втор. 6, 4.

заслужили учудване, тъй като Всичко, което те претърпели, претърпели за запазването на закона¹; също и тримата младежи и много други от иудеите, които прекарвали добродетелен живот, съобразно мярката на даденото им познание, не били към нищо друго обвързани. И тъй, тогава, както аз вече казах, за спасението било достатъчно да се знае единния Бог; сега пък това не е достатъчно, а трябва още да се знае и Иисус Христос. Заради това и Христос казва: „Ако не бях дошъл и не бях им говорил, грях не щяха да имат; а сега нямат извинение за греха си.“² Същото трябва да се каже и за делата. Тогава убийството погубвало този, който го извършвал, а сега погубва и единият гняв. Тогава прелюбодеецът и посягащият на чужда жена се подхвърляли на наказание, а сега се наказват и тези, които гледат със сладострастни очи. Както знанието, така и добродетелта сега са възведени на по-висока степен.

И тъй (В ада) нямало нужда от предтеча. В противен случай, ако неверните след смъртта могат, както се обърнат към вярата, да се спасят, тогава никои никога няма да загине: тогава всички ще се покаят и поклонят на Христа. А че това е истинно, послушай ап. Павла, който казва, че „всеки език да изповяда... да преклони колене всичко небесно, зетно и поднебесно“³, и че „най-последен враг, който ще бъде унищожен, е смъртта“⁴. Но от тази покорност няма да има никаква полза, защото тя ще произлезе не от добро желание, но вече, тъй да се каже, от самата необходимост на обстоятелствата.

4. Нека да не въвеждаме такива глупави учения и иудейски басни. Послушай какво говори ап. Павел за

¹ I Макав. 1, 63.

² Иоан. 15, 22.

³ Филип. 2, 11, 10.

⁴ I Кор. 15, 23.

тези, които са живели до Христа: „Ония, които без закон са съгрешили, без закон и ще загинат“, разсъждава той за живелите до закона; „а ония, които при закон са съгрешили, чрез закон ще бъдат съдени“¹, говори за Всички, живели след Моисея. И още: „Гневът Божий се открива от небето върху всяко нечестие и неправда на човеците“², и – „ярост и гняв... скръб и утеснение върху душата на всеки човек, който прави зло, първот на цудеин, сетне и на един“³. И наистина, безбройни злини търпели тогава езичниците; това доказват както езическите истории, така и нашите християнски писания. Кой например може да изчисли плачевните събития с вавилоняните или египтяните? А че те, макар и да не знаели Христа – понеже живели до пришествието на Христа, но избягвали уолопоклонството, покланяли се на единния Бог и преварвали добродетелен живот, ще се наслаждават с Всички блага, послушай, какво говори за това ап. Павел: „слава и чест, и мир всекиму, който прави добро, първот на цудеин, а сетне и на един“⁴. Виждаш ли, че на такива човеци за добри дела са приготвени велики награди, а на тези, които правят противното – наказания и мъчения.

И тъй, де са тези, които не вярват в геената? Ако живелите до пришествието на Христа и не слушалите нито за името на геената, нито за възкресението, и тук са претърпели наказание, и там ще бъдат още наказани – колко повече ще бъдем наказани ние, които сме откърмени с изобилното слово на мъдростта? Но съгласно ли е с разума, ще кажеш ти, щото човеци, които не са слушали даже за геената, да бъдат хвърлени в геената? Те могат, разбира се,

¹ Рим. 2, 12.

² Рим. 1, 18.

³ Рим. 2, 8, 9.

⁴ Рим. 2, 10.

да кажат: ако Ти ни би заплашвал с геената, ние бихме се повече бояли, бихме живели въздържано. Несъмнено (има не?), те биха живели така, както живеем сега ние, които всекидневно слушаме, какво говорят за геената, и никакво внимание не обръщаме на това. Пък и трябва да се отбележи, че който не може да се удържи чрез наказания, които търпи още тука, още по-малко може да се удържи чрез бъдещите наказания. Неразсъдителните и с груб нрав човеци обикновено повече вразумява това, което произлиза незабавно и пред техните очи, отколкото това, което става след изминаването на дълго време. Но, ще кажеш, ние живеем при голям страх, и в това отношение не е ли постъпено несправедливо с езичниците? Ни най-малко. Първо, не същите подвизи предстоят на нас, каквито на тях; напротив, на нас много повече. А комуто предстои голям труд, нему е нужна и голяма помощ. А умножаването на страха не е малка помощ. Ако пък ние имаме предимство пред тях в това, че знаем бъдещето, те пък имат предимство пред нас в това, че на тях се налагат веднага жестоки наказания.

Но мнозина и за това разсъждават иначе. Именно, казват: де е пък правдата Божия, щом съгрешаващият в нещо се наказва и тука, и там? Не е ли по-добре, както вие сами изявихте желание, напомням ви собствените ваши думи, да не ни правите повече труд, но сами да си дадете решение? Мнозина у нас, слушал съм, щом узнаят, че на убиеца отрязали главата по решение на съда, негодуват против това и казват така: този злодей и изверг е извършил до тридесет или повече убийства, а сам е претърпял само една смърт: каква е тук правдата? И тъй, вие сами признавате, че не е достатъчна едната смърт за наказание; защо пък сега се придържате от противното мнение? Защото произнасяте присъда не за другите, а за себе си. Ето как самолюбието ни пречи да вникнем в справедливостта!

Когато съдим за другите, разглеждаме всичко с точност: а когато произнасяме присъда за себе си, затваряме си очите. Ако бихме изследвали делото относно самите себе си също така, както и относно другите, щяхме да произнесем нелицеприятна присъда.

И ние имаме грехове, които заслужават не две, не три, но хиляди смърти. И като не говорим за другите грехове, да си припомним колко много от нас се приобщават недостойно със светите тайни! А тези, които се причестяват недостойно, виновни ще бъдат „спрято тялото и кръвта Господни“¹. И тъй, когато говориш за убиеца, приложи това и към себе си. Той убил човек, а ти си виновен в убийството на Владиката. Той извършил убийство, като не се приобщава със св. тайни, а ние сме станали убийци, като вкуваме от светата трапеза. Какво пък да кажем за тези, които разкъсват, изядат, умъртвяват с отрова мнозина братя? И какво да кажем за този, който отнима парчето хляб на бедния? Ако и този, който не дава милостиня, е вече грабител, още повече този, който граби чуждото. От колко много разбойници користолюбците са по-лоши! От колко много човекоубийци, от колко много ограбвачи на гробове лихварите са по-лоши! Колко много са тези, които, като ограбят, жадуват още за кръв?

Не, нека да ни избави от това Бог! – казваш ти. Сега казваш – не! Кажу това тогава, когато имаш враг: тогава си припомни тези думи, тогава покажи всичката изправност на живота, за да не постигне и нас участта на содомците, за да не попаднем и ние под наказанието на гоморците, за да не претърпим злините, които постигнали тирците и содомците, и повече от всичко – за да не оскърбим Христа, което е по-тежко и по-ужасно от всичко. Макар на мнозина генената да се вижда за ужасна, но аз никога няма да прес-

¹ I Кор. 11, 27.

тана да викам, че да се оскърби Христос, това е по-мъчително и по-ужасно от самата геена, и ви съветвам да се проникнете от същата мисъл и вие. Тогава ние и от геената ще се избавим, и ще се наслаждаваме от славата Христова, която Всички ние да можем да се удостоим да получим с богатата и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Нему да бъде слава и сила во веки веков.

Амин!

Гл. XI, ст. 7–24

„А когато те си отиваха, Иисус почна да говори народу за Иоана: Какво излязохте в пустинята да видите? Тръстика ли, люлеяна от вятъра? Но какво излязохте да видите? Човек ли, облечен в тека дрехи? Ето, ония, които носят теки дрехи, са в царските палати. Но какво тогава излязохте да видите? Пророк ли? Да, казват ви, и повече от Пророк.“¹

1. За Иоановите ученици Спасителят направил това, което трябвало да бъде направено, и те се върнали, като се уверили (в това, че Той е Месия) чрез чудесата, извършени пред тях. Сега трябвало да се даде нужното лекарство и на народа. Иоановите ученици не подозирали в нищо своя учител; между това у народа, на който не била известна целта, поради която били изпратени Иоановите ученици, техният въпрос би могъл да породи много неуместни съмнения. Мнозина биха могли да разсъждават и да говорят така: този, който с такава сила свидетелстваше за Иисуса, сега изменил своите мисли и се съмнява – този ли е, или друг е, който ще дойде. Не е ли казвал той това с цел, за да възбуди ропот против Иисуса? Или тъмницата го е научила да бъде по-предпазлив? Нима той по-рано напразно свидетелствал за Иисуса? И тъй, понеже у народа биха могли да се породят много подобни съмнения, виж, как Господ лекува неговата немощ и унищожава тези съмнения.

„А когато те си отиваха, казва евангелистът, Иисус почна да говори на народа.“ Защо Той започнал

¹ Мат. 11, 7, 8, 9.

да говори, след като Йоановите ученици си вече отишли? За да не помислят, че Той ласкае Йоана. Но, като изправял съмняващите се, Той не разкривал техните съмнения, а само изяснява мислите, които ги смущавали, като показва с това, че Той знае тайните мисли на всички. Той не казва на тях, както на учениците: „*Защо мислите пошо в сърцата си?*“ – защото, макар те да са мислили така, мислили не поради злоба, но затова, че не разбирали казаното. Ето защо Спасителят не ги укорява, а само изправя техните мисли и защитава Йоана, като показва, че той не оставил и не променил предишното свое мнение, че той е човек не лекомислен и променчив, но твърд и постоянен, и не може да бъде неверен в това, което му е поверено.

Но Спасителят не произнася пряко Своеото съждение за него, а отнапред го потвърждава с тяхното собствено свидетелство, като показва, че те не само с думи, но и с делата си засвидетелствали неговото постоянство; заради това и казва: „*Какво излязохте в пустинята да видите?*“ Той като че ли казал: защо вие, като оставихте градове и домове, се събрахте в пустинята? За това ли, да видите някой жалък и непостоянен човек? Но това е невъзможно. Не това изявява Вашето велико усърдие и всеобщо стечение в пустинята. Такова множество народ, жители на толкова много градове, не биха се устремили с такова усърдие в пустинята при ръката Йордан, ако не се надяваха да видят там Великия, чуден и твърд като камък мъж. Вие сте отишли да гледате не тръстика, разлюлявана от вятъра – човеци лекомислени и променчиви, които днес говорят едно, а утре друго, и не се спират пред нищо, те именно са особено подобни на разлюляваната от вятъра тръстика. Но виж как Господ, като оставил всяко друго зло, обръща внимание на това, което през това време ги особено възмущавало, и премахва самия повод за лекомислие.

„Но какво излязохте да видите? Човек ли, обленен в теки дрехи? Ето тия, които носят теки дрехи, са в царските палати.“ Тези думи означават това, че Иоан не бил по природа непостоянен, и че те доказвали това със своето усърдие. Но и това никой не може да каже, че макар той и да бил по природа твърд, но по-късно, като се предал на разкош, станал слаб. Едни от човеците са по природа слаби, а други с течението на времето стават такива. Например един е гневлив по природа, а друг придобил този недостатък поради дълговременна болест. Също така едни биват непостоянни и лекомислени по природа, а други поради това, че се предават на разкош и изнеженост. Но Иоан не бил такъв и по природа – вие сте ходили да гледате, казва Спасителят, не тръстика, разлюлявана от вятъра, – както и не загубил съкровища, които притежавал, като се предал на разкош. Че Той не бил роб на разкоша, това показват неговата дреха, пустинята и тъмницата. Ако пък той е искал да носи скъпи дрехи, щеше да живее не в пустинята и не в тъмницата, а в царските чертози. Той само с мълчание е могъл да постигне велики почести. Действително, ако Ирод го увещавал така, без да се гледа даже на това, че той го изобличавал и се намирал във вериги, още повече би започнал да го ласкае, ако той би мълчал. И тъй, могат ли да падат такива подозрения върху този, който със самото дело доказал своята твърдост и постоянство?

2. Като обрисувал Иоана така, чрез посочване на мястото на неговото жилище, на неговото облекло и на стичането на народа при него, Спасителят го нарича накрай пророк, като казва: „Но какво тогава излязохте да видите? Пророк ли? Да, казват ви, и повече от пророк. Защото този е, за когото е писано: ето аз изпращам пред лицето Ти Моя Ангел, който ще приготви твоя път пред Тебе.“¹ Като привежда отнапред

¹ Мат. 11, 9–10. Малах. 3, 1.

свидетелството на иудеите, Той присъединява после свидетелството на пророка или, по-право, представя мнението на иудеите, което, като свидетелство на врагове, трябва да се счита като най-силно доказателство; второ, посочва живота на този мъж; трето, представя своето съждение; четвърто, нарича го пророк, за да загради устата им. След това, за да не би да кажат: какво пък, ако той бил по-рано такъв, а сега се променил? – Спасителят привежда по-нататъшни доказателства – указва на неговата греха, на тъмницата, и наред с това привежда и пророчеството.

Като казал, че той е повече от пророк, показва по-нататък и причината, поради която е повече. И тъй, защо пък е повече? – Поради близостта си към Дошлия. Ще изпратя, казва се, Моя Ангел пред Твое-то лице, т.е. близо до Тебе. Както през време на пътешествие на царете, тези, които са по-славни от другите, вървят близо до колесницата, така и Йоан се явява преди самото Христово пришествие. Виж, как и с това Христос показал Йоановото предимство! Но и тук не се спира, а привежда и своето мнение, като казва: „Истина ви казвам: *между родените от жени не се е явил по-голям от Йоана Кръстителя*“, т.е. нито една жена не е родила човек, който да е бил по-голям от Йоана. За да се увериш в достойнството на Йоана, достатъчно е и само приведеното изречение; но ако ти искаш да го познаеш от самите неговии дела, представи си тогава неговата трапеза, начина на живота и висотата на духа. Наистина, той живял като че ли на небето, и като се възвисявал над всички нужди на природата, вървял по необикновен път, като прекарвал всичкото време в песнопения и молитви, като се отдалечил от обществото на човеците, непрестанно беседвал само с Бога. Той не виждал никого от подобните си и никому от тях не се показвал; не се хранил с мляко, нямал постелка, нито покрив, нито

хранителни запаси, нито други неща, от които човечите се ползват, и все пак бил кротък и заедно с това строг. Например послушай, с каква кротост той беседва с учениците си, с какво мъжество – с иудейския народ, и с каква смелост – с царя. Ето защо и Спасителят казал за него: *„тежду родените от жени не се е явил по-голям от Иоана Кръстителя“*.

Но за да не би също и Великите похвали да породят неправилен мнение за Иоана у иудеите, които го предпочитали пред Христа, виж, как Господ отнапред отстранява и това зло. Както това, което служило за затвърдяване на Иоановите ученици, причинявало вреда на народа, който го считал за лекомислен, така и от това, което служило за изправяне на народа, би произлязла голяма вреда, ако, думите на Христа били дали повод на иудеите да предпочитат пред Него Иоана. Заради това Христос без двоумение изправя и това, като казва: *„ала по-малкият в царството небесно е по-голям от него“*, т.е. по-малкият по-възраст и по мнението на другите. Действително, за Христа казвали, че Той е многоядец и винопиец¹; също: *„Не е ли Той на дървододелеца Син“*?² – и навсякъде Го унижавали. И тъй, Христос бил по-голям в сравнение с Иоана, ще кажеш ти! Не! – когато Иоан казва: *„по-силен е от мене“*³, казва това, не като сравнява; също и ап. Павел, когато, като напомня за Моисея, пише: *„Той се удостои с толкова по-голямата от Моисеевата слава“*, пише това, не като сравнява; и Сам Спасителят, като казва: *„ето, тук има повече от Соломона“*,⁴ не сравнява Себе Си с него. Ако се и допусне, че Той сравнява Себе Си с Иоана, тогава прави това за полза на слушателите, заради тяхната немощ. Човеците и по-рано уважавали

¹ Мат. 9, 19.

² Мат. 13, 55.

³ Мат. 3, 11.

⁴ Мат. 12, 42.

твърде много Йоана, а сега тъмницата и смелостта пред царя още повече го прославили, и мнозина биха леко приели думите на Христа за сравнение.

И във Ветхия завет били изправяни по същия начин душите на заблудените – за несравнимото се говорило със сравнения; така например, когато се казва: „*Между боговете няма като Тебе, Господи*“¹, и още: „*Кой бог е тъй Велик, както Бог (наш)*!“² Някои казват, че Христос казал това за апостолите, а други за ангелите; но това не е право. Човеците, отдалечили се от истината, обикновено в много се заблуждават. Действително, защо тука да се говори за ангели или за апостоли? При това, ако той би казал това за апостолите, какво му е пречило да ги назове на име? Но като говори за Себе Си, Той с право скрива Себе си, както поради господстващото за Него мнение, така и за това, да не помислят, че превъзнеся твърде много Себе Си, Спасителят постъпва така и при много други случаи. Какво значат думите: „*В царството небесно*“? – Във Всичко духовно и небесно. Като казал: „*между родените от жени не се е родил по-голям от Йоан Кръстителя*“, Спасителят отличил Себе Си от Йоана, и по такъв начин показал, че той не трябва да се сравнява с Йоана.

3. Макар Христос да бил роден от жена, но не така, както Йоан, защото не бил прост човек, и се родил не така, както се раждат човеците, но чрез необикновено и чудно рождение. „*А от дните на Йоан Кръстителя до сега царството небесно бива насилявано, а насиляници го грабят*.“³ Каква връзка имат тези думи с това, което било казано по-рано? Велика и твърде тясна. Спасителят застава и принуждава с тях Своите слушатели да вярват в Него, и в същото

¹ Псал. 85, 8.

² Псал. 76, 14.

³ Мат. 11, 12.

време потвърждава това, което Иоан казал по-рано. Действително, ако до Иоана Всичко се било изпълнило, значи – Аз съм, Който трябва да дойде. *„Защото, казва, Всички пророци и законът бяха пророкували до Иоана“*. Пророците следователно нямаше да престанат да се явяват, ако Аз не бях дошъл. И тъй, не простирайте своите надежди в далечината и не очаквайте друг (Месия). Че Аз съм Този, Който трябва да дойде, това се вижда както от това, че не се явяват вече пророци, така и от това, че всеки ден расте вярата в Мене; тя е станала толкова ясна и очевидна, че мнозина, тъй да се каже, я грабят. Но кой пък, ще кажеш ти, я граби? – Всички тези, които дохождат при мене с усърдие. По-нататък Спасителят привежда и друго доказателство, като казва: *„И ако искате да приетете, той е Илия, който ита да дойде.“*¹ *„Ще пратя при вас, казва Писанието, пророка Илия... той ще обърне сърцата на бащите към децата.“*² И тъй, ако вие внимавате старателно, ще познаете, че той е и Илия, понеже Писанието казва: *Ще изпратя Моя Ангел пред Твоего лице.*³ Спасителят не напразно казал: *„ако искате да приетете“*, но с цел да покаже, че Той не ги принуждава. Аз не ви принуждавам, казва Той. С тези думи Той изисква от самите тях внимателно размишление и показва, че Иоан е Илия, и Илия – Иоан: и двамата те приели върху себе си еднакво служение, и двамата били предтечи. Заради това не казал само; този е Илия, но: *„ако искате да приетете, Той е Илия“*, т.е., ако гледате с внимание на събитията.

Но и на това Спасителят не се спрял, а, като желал да покаже, че трябва да бъдем внимателни към думите: *„той е Илия, който ита да дойде“*, прибавил:

¹ Мат. 11, 14.

² Малах. 4, 5, 6.

³ Малах. 3, 1.

„който ита уши да слуша, нека слуша“¹. Толкова много трудни за разбиране мисли Той предложил с цел, да възбуди у иудеите желание да предложат своите въпроси. Ако пък и това не ги пробудило от спането, още повече не биха могли да ги пробудят ясните и достъпни за приемане думи на Спасителя. Никой, разбира се, не може да каже, че те не смеели да Го питат и се боели да пристъпят към Него. Ако те Го изкушавали, като Го питали за маловажни дела, и въпреки това, че Спасителят хиляди пъти им заграждал устата, не отстъпвали от Него, защо да не са могли да запитат за важни дела, ако биха желали да ги разберат? Ако те питали по въпроси, отнасящи се до закона, например коя е първата заповед и други подобни, макар и да няма мало никаква нужда да питат за такива неща, защо не биха могли да поискат обяснение на Неговите думи, щом е бил длъжен да отговаря на техните въпроси, и особено когато Сам ги разполагал и подбуждал към това? Действително, с думите: „насилници го грабят“, Спасителят възбужда у тях желание да му предлагат въпроси. Също така и с думите: „който ита уши да слуша, нека слуша“, прави същото. „А на кои да оприлича този род“ – казва Той, – Той прилича на деца, които седят по тържищата, викат на другарите си и казват: *свирихте ви с пищялка, и не играхте; пяхте ви жални песни, и не плакахте.*“

На вид, и тези думи нямат никаква връзка с предидущите, но в действителност те са твърде тясно свързани с тях. Христос ги отправя все още към същата главна цел и желае да покаже, че Йоан постъпвал съгласно с Него, макар случилото се, като например, въпросът за Йоановите ученици, и да се виждало за противоречие. В същото време Той показва и това, че за спасението на иудеите не било изоставено нито едно нужно средство, както пророкът говори за

¹ Мат. 11, 15.

лозето: „какво още би трябвало да се направи за Моето лозе и го не сторих?“¹ „На кои да оприлича този род?“ – казва Спасителят. – „Той прилича на деца, които седят по тържищата, викат на другарите си и казват: свирихте ви с пицълака, и не играхте; пяхте ви жални песни, и не плакахте. Защото дойде Йоан, който ни яде, ни пие, а казват: ето човек многоядец и винопиец, приятел на титари и грешници.“² Смисълът на тези думи е следният: аз и Йоан дойдохме по противоположни пътища и постъпихме подобно на ловците, които, като желаят да хванат трудно уловимия звяр от две противоположни страни, застават един против другото, всеки на своя път, и го гонят пред себе си, за да бъде принуден той по такъв начин да попадне непременно в ръцете на единия или другия. Виж, наистина, с какво учудване целият човешки род гледа на чудния пост и на този суров и посветен на мъдрост живот. Бог наредил Йоан още от самото младенчество да бъде приучен към толкова суров живот, за да може чрез това да направи неговата проповед достъпна за вярата.

Но защо пък, ще кажеш ти, сам Иисус не избрал този път? Напротив, и Той вървял по този път, когато постил четиридесет дни и обходил страните, като учил, и като нямал де „глава да подслони“. Но Той и по друг път вървял към същата цел, като получавал полза и от този, по който вървял и Йоан, защото да получиш свидетелство от човек, който вървял по пътя на строг живот, значело същото, каквото и сам да вървиш по този път, или даже и нещо повече. При това, Йоан нищо друго не проявил, освен строг начин на живота, понеже не направил нито едно знамение, а Спасителят свидетелства за Себе Си и със знамения и чудеса. По такъв начин, като предоставил на Йоана да

¹ Ис. 5, 4.

² Мат. 11, 16–19.

блести с пост, сам избрал противния път: участвал в трапезите на митарите, заедно с тях ял и пил.

4. Сега ще запитате иудеите: какво ще кажете за поста? Добър и похвален ли е той? Ако е така, вие би трябвало да се покорявате на Йоана, да го приемате и да вярвате на думите му. Тогава неговите думи биха ви довели към Иисуса. Или пък постът е тежък и обременителен. Тогава вие трябваше да се покорявате на Иисуса и да вярвате в Него, като в такъв, който върви по противния път. Единият и другият път могат да ви заведат в царството. Но иудеите, подобно на див звяр, въставали и против единия, и против другия. И тъй, не трябва да се обвиняват тези, които не вярвали. Но всичката вина пада върху тези, които не искали да вярват. Никой няма в едно и също време да порицава, а също и да хвали, неща противни едно на друго: така например, който обича весел и разкошествуващ човек, нему не може да се нрави печалният и суровият; също така няма да хвали веселия човек този, който хвали печалния; невъзможно е за един и същ предмет в едно и също време да се мисли и така, и иначе. Заради това Иисус казал: „свирихте ви с пиццалка, и не играете“ – т.е. аз водих не строг живот, и вие не ми се покорихте; „пяхте ви жални песни, и не плакахте“ – т.е. Йоан прекарвал строг и суров живот, и вие не му обръщайте внимание. Но Иисус не казва, че Йоан водил един, а Той – друг начин на живот. Но тъй като те и двамата имали една цел, макар делата им да били различни, говори както за Своите, така и за неговите дела като за общи. И това, че те вървели по противни пътища, произлязло от тяхното велико съгласие, отправено към една цел. И тъй, какво оправдание вие можете да имате? Заради това именно Спасителят и добавил: „и претъдростта биде оправдана от своите чед¹“, – т.е., макар вие и да сте останали неубедени,

¹ Мат. 11, 19.

но не можете вече да обвинявате Мене – както и за Бога Отца пророкът казва: „*тъй че Ти си прав в Твоята присъда*“¹. Макар Бог и да не вижда никакъв плод от Своята грижа за нас, все пак от Своя страна изпълнява всичко, за да не даде на безсрамните човечеи нито най-малък повод за безразсъдни съмнения. А че Господ употребява прости и неблагородни сравнения, ти не се учудвай на това: Той говорил така, като се приспособявал към немоцта на слушателите. Така и Иезекиил често употребява сравнения, прилични за иудеите, но несъобразни с Божието величие. Но и това е дело на особена Божия грижа за нас.

Но виж, как иудеите и по друг начин се объркали в противоречиви мнения. Като казали за Иоана, че той има бяс, те не се задоволили с това, напротив, и за Иисуса, Който бил избрал противен път, утвърждавали същото. По такъв начин те винаги изпадали в противоречиви мнения! Евангелист Лука привежда освен тези обвинения още и друго, най-силно, като казва: „*Митарите... въздадоха Богу слава*“, като приели Иоановото кръщение.²

Иисус накрай започнал да порицава и градовете, когато била оправдана премъдростта – когато Той показал, че всичко е изпълнено. Тъй като Той не убедил иудеите, започнал да ги оплаква, което е по-тежко от заплахите. Той разкрил пред тях Своео учение с чудодействена сила; но тъй като те не оставили Своео упорство, започнал да ги порицава. „*Тогава, казва евангелистът, начена да укорява градовете, в които се извършиха най-много Мю чудеса, заедно не се покаяха*“, като казва: „*Горко ти, Хоразине, горко ти, Витсаидо!*“³ За да се увериш, че жителите на тези градове били зли не по природа, той напомня и за такъв един

¹ Псал. 50, 6.

² Лук. 7, 29.

³ Мат. 11, 20, 21.

град, от който произлезли пет апостола; именно, от Витсауда произлезли Филип и четирите първовърховни апостоли. „Защото, ако в Тар и Сидон се бяха извършили чудесата, които станаха у вас, отдавна те биха се покаяли във вретинище и пепел; но казват ви: на Тар и Сидон ще бъде по-леко в съдния ден, отколкото ват. И ти, Капернауте, който до небе си се издигнал, до ада ще се провалиш; защото, ако в Содом бяха се извършили, чудесата, които станаха в тебе, той щеше и до днешен ден да остане; но казват ви, че на зетята Содомска ще бъде по-леко в съдния ден, отколкото на тебе.“¹ Спасителят присъединява към тези градове Содом не без причина, но за да увеличи осъждането. Наистина, като най-силно доказателство на иудейската злоба служи това, че иудеите се явяват по-лоши не само от съвременните, но и от всички зли човеци, които са някога живели. По същия начин Спасителят и на друго място ги изобличава, като ги сравнява с ниневийците и с южната царица.² Но там Той ги осъжда, като ги сравнява с праведници, а тук – с грешници, което е много по-тежко. Такъв начин на осъждане употребил и Иезекиил. Той казва на Иерусалим: „твоите сестри се оказаха по-прави от тебе“ поради твоите грехове.³ Но Той и с това не завършил Своего изобличение, а извиква у тях страх, като казва, че те ще претърпят много по-тежки бедствия, отколкото жителите на Содом и Тир, за да ги склони с всички средства към вярата – и със съжаление, и със страх.

5. Да внимаваме на това и ние. Не само на невярващите, но и на нас Спасителят е определил наказание по-тежко, отколкото на Содомците, ако ние не приемаме дохаждащите при нас странници, когато им заповядал да изтърсват праха от нозете си; и твър-

¹ Мат. 11, 21–24.

² Мат. 12, 41, 42.

³ Иезек. 16, 51.

де справедливо. Неверните, макар и тежко да са съгрешили, но – преди закона и благодатта; напротив, ние, като съгрешаваме след толкова Велика грижа за нас, как можем да се надяваме да получим прощение, щом оказваме толкова голяма ненавист към странниците, заключваме вратата за бедните и още отнапред ограждаме слуха си за техните вопли, или по-право – не само за бедните, но и за самите апостоли. Ние постъпваме така с бедните поради това именно, че не внимаваме на апостолските думи. Когато четат Писанието на ап. Павла, и ти не внимаваши; когато се проповядва учението на Иоана, и ти не слушаш – как можеш тогава да приемеш при себе си бедния, като не приемаш апостола? И тъй, за да бъдат нашите брати винаги отворени за бедните и слуха – за учението на апостолите, да очистим слуха на нашата душа от нечистотата. Както нечистотата и калта заграждат техния слух, така сладострастните песни, разказите за светските дела, за дълговете, за лихвите и процентите – повече от всяка нечистота заграждат душевния слух, и не само заграждат, но още го правят и нечист. Тези, които разказват такива дела, напълнят вашия слух с нечистота, и с каквото някога Варваринът заплашвал, като казвал: „ще ядете своите нечистоти“¹ и др., на същото или и на още по-лошо ви подхвърлят тези човечи, и не само на думи, но и на дела. Наистина, срамните песни са по-отвратителни от всяка външна нечистота и, което е още по-вредно, вие не само не скърбите, като ги слушате, но и се възхищавате, когато би трябвало да се гнусите от тях и да бягате. Ако пък те не са отвратителни, иди при играчите и подражавай на това, което хвалиш; или по-добре – играй с този, който произвежда този смях. Но ти не си съгласен на това. И тъй, защо тогава му въздаваш такава чест? И езическите закони

¹ Ис. 36, 12.

считат човеците от този род за безчестни; ти заедно с целия град ги приемаш като пратеници и вождове, и поканваш всички да слушат това, което осквернява слуха. Ако слугата ти каже на ухо нещо гнъсно, ти го подхвърляш на жестоко наказание; ако твоят син или жена, или друг някой направи същото, ти считааш такава постъпка за обида; но ако презрени и негодни човеци те повикат да слушаш безсрамни думи, ти не само не се сърдиш, но даже се радваш и хвалиш това. И що може да се сравни с такова безразсъдство?

Но ти не говориш сам безсрамни думи? Каква полза от това? При това, отгде се това вижда? Ако ти не би говорил такива безсрамни думи, не би се смаял и като ги слушаш от другите, и не би се стремил с такова усърдие към посрамващия те глас. Кажу ми, с удоволствие ли ти слушаш богохулстващите, или трепериш и заграждаш слуха си от тях? Аз мисля, че правиш последното. Защо правиш него? Защото ти сам не богохулстваш. Така пък постъпвай и с тези, които говорят безсрамни думи. А ако ти искаш ясно да ни докажеш, че на тебе са неприятни безсрамните думи, тогава не ги слушай. Действително, как можеш ти да бъдеш добър човек, когато се движиш между човеци, от които слушаш толкова безсрамни речи? Ще поискаш ли ти някога да предприемеш труд, който се изисква от целомъдрието, като отвикваш малко по малко от смеха, песните и от тези срамни думи? Даже и неосквернената от слушане на такива песни и думи душа едва може да бъде чиста и целомъдрена; още повече е невъзможно това за тази, която ги слуша непрестанно. Или вие не знаете, че ние сме склонни повече към зло? И тъй, когато това стане наше изкуство и главно занятие, по какъв начин ще избегнем вечния огън? Или ти не слушаш, какво говори ап. Павел: „Радвайте се винаги в Господа?“¹ Той не казал – радвайте се в дявола.

¹ Филип. 4, 4.

6. И тъй, можеш ли ти да слушаш ап. Павла, можеш ли да чувстваш своите беззакония, като винаги и непрестанно се упиваш от позорните зрелища? Че ти си дошъл тук, това не е чудно и не е важно. Но по-право, чудно, защото ти идваш тук без всякакво участие, само за вид; напротив, там – с усърдие, бързина и с голяма охота. И това се вижда от туй, което ти донесяш в своя дом, като се връщаш от там. Действително, цялата нечистота, натрупана по вас там от думите, от песните и смеха, всеки от вас занася в своя дом, и не само в дома, но и в своето сърце. От това, което не е достойно за презрение, се отвърщаш, а което е достойно за него, него не само не мразиш, но и обичаш. Мнозина, като се връщат от гробовете на умрелите, умиват се, а като се връщат от зрелищата, не въздишат, не проливат сълзи, макар мъртвият да не осквернява, между това когато грехът оставя такова петно, което не може да се измие с хиляди извори, а само с едни сълзи и разкаяние. Между това никой не чувства тази нечистота. Тъй като ние не се боим от това, от което трябва да се боим, страхуваме се от това, от което не трябва.

Какво значат този шум, тази бъркотия, тези сатанински виковете и дяволски подобия? Един юноша си е оставил дълга коса отзад и като приема вид на жена, и в погледа, и в походка, и в облекло, накратко – във всичко се старае да представи млада девица. А друг, напротив, който е достигнал вече старческа възраст, стриже косите, опасва си кръста и като е загубил преди косите всичкия срам, готов е да приеме удари, готов е всичко да говори и върши. А жени, без всякакъв срам, с откритата глава се обръщат с речи към народа, като показват с велико старание своето безсрамие и като насаждат в душите на слушателите всяко нахалство и разврат. Те имат само една грижа – да изкоренят всяко целомъдрие, да посрамят при-

рогата да изпълнят волята на злия дух. Тука и думите са безсрамни, и лицата смешни, и остриганиите коси също такива, и походката, и дрехата, и гласът, и телодвиженията, и погледите, и тръбите, и свирките, и действията, и тяхното съдържание, и изобщо всичко е изпълнено с краен разврат. И тъй, кажи ми, кога ти ще отрезвееш от блудственото питие, което дяволът ти предлага – кога ще престанеш да пиеш от чашата на невъздържанието, което той приготвява за тебе? Там има и прелюбодения, и измени на съпружеската вярност; там има и жени блудници, и мъже прелюбодейци, и изнежени юноши; там всичко е изпълнено с беззаконие, всичко чудовишно, всичко срамно. И тъй, тези, които присъстват на такива зрелища, би трябвало не да се смеят, а горчиво да плачат и да скърбят.

Какво пък? Нима да закрием театъра, ще кажеш ти, и по твое нареждане да унищожим всичко? Напротив, сега именно е унищожено всичко. Действително, кажи ми, от какво се разрушава съпружеската вярност? Не от театъра ли? От какво се оскверняват брачните легла? Не от тези ли зрелища? Не по тяхна ли вина жените не търпят мъжете? Не от тях ли мъжете презират своите жени? Не от тука ли са многото прелюбодейци? И ако покой унищожава всичко и въвежда жестока тирания, това е този, който посещава театъра. Не, ще кажеш ти: зрелищата са позволени и одобрени от законите! Значи да се отвлечат жените от мъжете, да се развъртават младите деца, да се разрушават домовете, това е свойствено на тези, които седят в сената? Кой например ще кажеш ти, е станал прелюбодеец от тези зрелища? Но кой пък – не прелюбодеец? Ако на мене бе възможно да изброя сега всички поименно, аз бих показал, колко много мъже тези зрелища са разделили от жените; колко много са пленили тези блудници, като едни са отвле-

кли от съпружеското легло, а на други не дават и да помислят за брак.

И тъй, какво пък – кажи ми, – нима ние трябва да унищожим всички закони? Напротив – като унищожаваме тези зрелища, ние ще премахнем нарушението на законите. Вредните за обществото човеци именно биват от числото на тези, които се подвизават в театрите. От тях произлизат смутове и бунтове. Човеци, които се възпитават при тези играчи и от угода на стомаха продават своя глас, занятието на които се състои в това, да викат и да вършат всичко неприлично, те именно повече от всичко възбуждат народа към недоволство, те и произвеждат бунтове в градовете – защото предадената на безделие и възпитана в такива пороци младеж е по-свирепа от всякакъв звяр.

7. Например, кажи ми, отгде са магесниците? Не излизат ли те от театрите, за да бунтуват празния народ и доставят случай на играчите да се ползват от изгодите на много смутове, и да поставят блудните жени като преграда за целомъдрените? Тяхното магесничество стига до такава гързост, че те не се стесняват да тревожат даже костите на умрелите. Не те ли заставят да се харчат хиляди за това лукаво дяволско учреждение? А развратът и другите безбройни пороци отгде са? Сега виждаш ли, че ти разрушаваш живота, като привличаш на тези зрелища, а аз го подкрепям, като ги унищожавам! И тъй, ние трябва да унищожим театъра!¹ О, ако това би било възможно? Ако вие искате, аз съм съгласен да го унищожим и премахнем. Но аз не искам това. Направете това, щото той, и като съществува, да бъде като несъществуващ; това ще ви достави по-голяма похвала, отколкото неговото разрушение. Ако не на други ня-

¹ Театрите през времето на Иоана Златоуста в много отношения не са били като днешните.

кои, старайте се да подражавате поне на варварите: у тях съвсем няма такива зрелища.

С какво ние ще оправдаем себе си, ако, като сме граждани на небето, като сме се причислили към лика на херувимите и като имаме общение с ангелите, се окажем в дадения случай по-лоши от варварите, а между това можем да имаме хиляди други удоволствия, много по-добри? Ако ти искаш да получиш удоволствие, иди в градините, към текущата ръка и езерата; разгледай цветята и слушай пението на щурците; посещавай гробниците на мъчениците – тук ти ще намериш и здраве за децата, и полза за душата, а вреда никаква; и няма да се разкайваш след такова удоволствие, както това става след онези зрелища. Ти имаш жена, имаш деца: що може да се сравни с това удоволствие? Ти имаш дом, имаш приятели: тези удоволствия заедно с целомъдрието доставят и велика полза. Действително, кажи ми, кое може да бъде по-приятно от децата и жената за този, който иска да живее целомъдрено? Казват, че варварите, като чули за тези беззаконни зрелища и неприлични удоволствия, произнесли твърде мъдро изречение, като казали: римляните измислили тези удоволствия, защото нямали жени и деца. Те показали с това изречение, че за този, който иска да живее, няма нищо по-приятно от жената и децата.

Но какво, ще кажеш ти, ако аз ти посоча човеци, които не са получили никаква вреда от това, че са ходили на театър? Но и това вече е голяма вреда, че те губят напразно времето си и служат за съблазн на другите. Да предположим, че ти сам не претърпяваш никаква вреда от зрелищата, но възбуждаш охота към тях у другите. Пък и възможно ли е, щото ти сам да не си получил вреда, когато даваш повод за вреда на другите? Пък и магесникът, и блудникът, и блудницата, и всички тези дяволски сборища хвърлят вината за своите действия върху твоята глава. Ако да няма-

ше зрители, нямаше да има и тези, които действат на зрелищата; наопаки, щом има зрители, явяват се и действащи лица. И тъй, макар ти ни най-малко да не си повредил на своето целомъдрие – което обаче е невъзможно, – ти ще бъдеш жестоко наказан за гибелта на другите – както на зрителите, така и на тези, които ги увличали на зрелищата. При това ти би придобил още повече целомъдрие, ако не би ходил там. Ако ти и сега си целомъдрен, щеше да бъдеш още по-целомъдрен, ако би избягвал тези зрелища.

И така, да оставим безполезните спорове и да не измисляме безразсъдни оправдания. Единственото оправдание се състои в това, да избягваме вавилонската пещ и да се освободим от египетската блудница, макар и да би трябвало голи да се изскубнем от нейните ръце. Като постъпваме по такъв начин, ние ще се наслаждаваме с велико удоволствие, без всякакво гризене на съвестта, и сегашния живот ще водим целомъдрено, и ще се удостоим с бъдещите блага, чрез богатата и човеколюбива на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки веков.

Амин!

Гл. XI, ст. 25–30

„В това вретe, продължавайки речта, Иисус каза: прославят Те, Отче, Господи на небето и зетята, защото си укрил това от тъдри и разутни, а си го открил на младежи; тъй е, Отче, понеже такава беше Твоето благоволение.“

1. Виж, колко средства Той употребява, за да насади у чудееите вяра. Първо, побужда ги към нея чрез похвалите към Йоана, като го изобразил велик и достоен за учудване, Той представил за достоверно всичко това, чрез което привлякъл Своите ученици към познанието на Господа. Второ, – с думите, че *„царството небесно бива насилвано, и насилници го грабят“*¹; да говори така е свойствено на този, който побужда и принуждава. Трето – с уверението, че всички предсказания на пророците се изпълнили; от тука ставало ясно, че пророците предвъзвестявали за Него. Четвърто – с уверението, че било извършено всичко това, което трябвало да се извърши от Него, поради което им предложил и притчата за децата. Пето – с това, че порицавал неверните, побуждал ги със страх и големи заплахи. Шесто – с това, че благодарил за вярващите; думите: *„прославят Те“*, тук значат: благодарят Ти. Благодарят Ти – казвал Той, – *„защото си укрил това от тъдри и разутни“*.

Какво пък? Нима Той се радва за гибелта и за това, че те не узнали? Никак. Най-добрият път за спасението се състои в това, щото тези, които презират предлаганото учение и не искат да го приемат, да не се принуждават, тъй че, ако те чрез повикването не се

¹ Мат. 11, 12.

оказали по-добри, ни отпаднали и го презрели, със самото им отпадане да се възбуди у тях по-голямо разположение към словото. Чрез това и тези, които са внимателни, били длъжни да станат по-старателни. Откриването на истините на едни, трябвало да произведе у тях радост; напротив, скриването им от други, трябвало да произведе у последните не радост, а плач. Така Той постъпва, когато плаче за града. По същия начин и ап. Павел, когато казвал: *„благодарение на Бога, вие, бидейки, робите на греха, станяхте от сърце послушни на оня вид учение, на който се „предадохте“¹, не се радва на това, че те били робите на греха, но на това, че те, като били такива, удостоили се с такива блага. Премъдри пък тук Господ нарича книжниците и фарисеите, и говори това, за да направи учениците Си по-усърдни и заедно с това да покаже на тези премъдри, с колко велики блага се удостоили рибарите, от които блага всички те се лишили. Като ги нарича пък мъдри, говори не за истинска и достохвална мъдрост, но за тази, която те приписвали на своите сили. Заради това и не казва: открил си го на безумни, но: – на младежи, т.е. на непреструващи се, прости, и показва, че фарисеите не получили тези блага не само заради това, че не били за това достойни, но и се лишили от тях поради самата справедливост. А с всичко това Той ни поучава да избягваме гордостта и да ревнуваме за простотата.*

Затова и ап. Павел, като говори за същото, пише подробно така: *„Ако някой от вас тисли, че е тъдър на тоя свят, нека стане безутен, за да бъде тъдър.“²* Така се разкрива богаттвото Божия! Но защо пък благодари на Отца, когато Той сам това направил? – Както Той на друго място се моли и ходатайства за нас пред Бога, като показва с това голяма любов към нас, така постъпва и тука, и това благодарение е изпъл-

¹ Рим. 6, 17.

² I Кор. 3, 18.

нено с велика Негова любов. С това Той показва още, че (фарисеите) отпаднали не само от Него, но и от Отца. Така Той сам отнапред изпълнил на дело това, което казал на учениците: „не давайте светинята на псетата“¹. По-нататък, Той показва с гореказаните думи Своята първоначална воля и волята на Отца; Своята – когато благодари и се радва за извършеното; Волята на Отца – когато показва, че Отец направил това не заради туй, да бъде умолен, но затова, че Сам в Себе си поискал. „Понеже, казва, *такова беше Твоето благоволение*“, т.е. така било угодно на Тебе.

А защо скрил от тях? – Послушай какво говори за това ап. Павел: „*Търсейки да изтъкнат своята правда, те не се покориха на Божиата правда*.“² И тъй, помисли, какво трябвало да мислят за себе си учениците, които слушали това, когато те узнали туй, което знаели мъдрите, и узнали по Божие откровение, като били още младенци. Лука повествува, че Иисус се възрадва и казал споменатите думи в същия час, когато седемдесетте ученици, като дошли, съобщили, че бесовете им се покоряват; а самото това ги правило не само най-ревностни, но и ги разполагало към по-голямо смирение. Тъй като те могли лесно да изпаднат в гордост заради това, че изгонват бесове, Той още тук ги разполага към смирение, като указва на това, че победите им над бесовете били следствие не на тяхното старание, а действие на откровението.

2. Така и книжниците, и премъдрите, които сами считали себе си за разумни, отпаднали поради своята гордост. И тъй, ако поради тази причина е скрито от тях това, което било открито на младенците, тогава и вие – казва – не се бойте, и останете младенци, защото както младежкото състояние ви направило достойни за откровението, така пък противоположното

¹ Мат. 7, 6.

² Рим. 10, 3.

състояние лишило тях от последното. Думите: „*си укрил*“, не означаваат това, че Бог бил причина на всичко, но това, което и ап. Павел изтъква, като казва: „*Бог ги предаде на извратен ум*“¹, и ослепил техните помисли; ап. Павел говори това не в смисъл, че уж Бог произвежда такива действия, а отнася това към човеци, които стават причина за това; в точно такъв смисъл и тук Христос казва: „*си скрил*“. По-нататък, за да не би ти да помислиш, че когато Господ казвал: „*прославят Те... заедто Си укрил това... а си го открил на тлагенци*“, сам по Себе Си нямал същата сила и не могъл да извърши същото – благодари така, като казва: „*всичко Ми е предадено от Моя Отец*“². И на тези, които се радват, че бесовете им се покоряват, казва: Защо се учудвате, че бесовете ви се покоряват? Мое е всичко: „*всичко Ми е предадено*“. Когато пък слушаш думата „*предадено*“, не предполагай тук нищо човешко. Споменатият израз не трябва да те привежда към мисълта, че има два Бога неродени. А че Той се родил, и в същото време е Владика на всичко, това се вижда от много други места.

По-нататък Той предлага още по-важно нещо и с това улеснява твоеето разбиране: „*Никой не познава Сина, освен Отец; и нито Отца познава някой, освен Сина*.“³ На тези, които не знаят, се струва, че тези думи не зависят от предидущите, между това те стоят в тясна връзка с тях. Като казал: „*всичко Ми е предадено от Моя Отец*“, Господ дава възможност да се разбират тези думи в смисъл: защо се тука учудвате, че аз съм Владика на всичко, когато аз имам и нещо повече? аз зная Отца и съм единосъщен на Него. И на това последното Той указва скрито, като казва, че само Той знае Отца така, защото думите: „*нито Отца познава някой, освен Сина*“ – означаваат именно това.

¹ Рим. 1, 28.

² Мат. 11 27.

³ Мат. 11, 27.

И забележи кога говори Той това на апостолите? – тогава, когато те получили доказателства за Неговата сила чрез самите дела, когато Го видели не само като извършва чудеса, но и сами в Негово име можели да извършват такива чудеса. По-нататък, тъй като Той по-рано казал: „а си го открил на тладенците“ (като разбира Отца), показва, че и това е Негово дело. „Нито Отца познава някой, освен Сина, и когото Синът иска да открие.“ Не е казано: на когото заповядва или когото задължава, а: *когото иска*. Синът пък, като открива Отца, открива и Себе си. Но това последното, като известно на всички, остава, а първото предлага по-подробно; и навсякъде така постъпва, като например, когато казва: „Никой не дохожда при Отца, освен чрез Мене.“¹ С тези думи Той научава и на друго, именно обяснява, че Той е във всичко съгласен и единомислещ с Отца. Не само Аз, казва Той, не се противя на Него и не враждувам с Него, но никому не е възможно и да иде при Него, освен само чрез Мене. Тъй като фарисеите привеждало в съблазн особено това, че Той им се струвал противник на Бога, Той с всички средства опровергава тази мисъл и се старае за това не по-малко, отколкото за знаменията, или даже и много повече. Когато пък казва: „нито Отца познава някой, освен Сина“, не разбира това, че всички не Го познали, но че никой няма за Отца такова познание, каквото има за Него Синът. Същото може да се каже и за Сина. По същия начин Той не разбира тук и някакъв незнаен Бог, който никому не се открил, както твърди Маркион, но по прикрит начин показва невъзможността на пълното познание за Него, защото ние и Сина не знаем така, както би трябвало да знаем. Същото показва и ап. Павел, като казва: „донеиде знае и донеиде пророчествате.“²

След това, като извикал у тях с проповедта Си

¹ Иоан 14, 6.

² I Кор. 13, 9.

разположение към Себе Си и като им показал неизразимата Си слава, повиква ги при Себе Си, като казва: „Дойдете при Мене Всички отрудени и обременени и Аз ще ви успокоя.“¹ Той не казва, да дойде този или онзи, но: дойдете Всички, които се намирате в грижи, скърби и грехове: дойдете не за това, за да ви подхвърля на наказание, но за да ви освободя от Вашите грехове; дойдете не за това, че Аз се нуждая от Вашето славословие, но заради това, че на Мене е нужно Вашето спасение. Аз, казва: „ще ви успокоя“. Той не казал: само ще ви спася, но нещо много по-важно – ще ви поставя в пълна безопасност. „Взетете Моето иго върху си и се поучете от Мене, понеже съм кротък и стирен на сърце, а ще натерите покой за душите си; защото игото Ми е благо и бретето леко.“² Не се бойте, казва Той, като чуете за игото: то е благо. Не се страхувайте, като чуете за бремето: то е леко. Защо тогава Той по-рано казал: „тесни са Вратата и стеснен е пътят?“³ – Когато се предаваш на нехайство, когато падаш духом. Ако пък изпълниш заповяданото, бремето ще бъде леко; ето защо той сега го нарича такова. Можем ли и ние това да изпълним? Ако бъдеш смирен, кротък, скромен. Смирението е майка на всяка мъдрост. Ето защо, както при първоначалното изложение на Своите божествени закони Той започнал със смирените, така и тука прави същото, и при това обещава Велико Въздаяние. Не само на другите ще бъдеш полезен, казва Той, но преди всичко и себе си ще успокоиш: „ще натерите покой за душите си“. Преди бъдещето Въздаяние Той ти дава още тук Въздаяние и ти предлага награда, а със самото това, както и с това, че дава за пример Самия Себе Си, прави Своето слово твърде леко за приемане.

¹ Мат. 11, 28.

² Мат. 11, 29–30.

³ Мат. 7, 14.

3. Защо се боиш? – казва Той. Нима ти, като възлюбиш смиренieto, ще бъдеш смален? Гледай на Мене и се учи от Мене на Всичко това, каквото Аз върша: и тогава ясно ще узнаеш, какво Велико благо е смирение-то. Виждаш ли, как с Всички средства Той ги подбужда към смирение: ту със Своите дела – „*пучете се от Мене, понеже съм кротък*“¹; ту с обещаващата от Него полза – *ще натерите покой за душите си*“²; ту със Своите щедрости – „*и Аз ще ви успокоя*“³; ту с облекчение на тяхното иго – „*игото Ми е благо, и бремето Ми е леко*“⁴. По същия начин и ап. Павел убеждава, като казва: „*защото кратковременно наше леко страдание ни доставя в голямо изобилие пълна вечна слава*“⁵. Но какво е пък това леко бреме, ще кажеш ти, когато Господ казва: „*ако някой не натрази баща си или тайка си*“⁶, и „*който не вземе кръста си, а следва подире Ми, не е достоен за Мене*“⁷, и който не се откаже от целия свой имот, „*не може да бъде Мой ученик*“, и когато заповядва да се възненавиди и самата душа? – Нека да те научи ап. Павел. „*Кой ще ни отлъчи от любовта Христова?* – казва той; *скръб ли, притеснение ли, или гонение, глад ли, или голотия, опасност ли, или теч.*“⁸ И: „*Страданията на сегашното време не са нищо в сравнение с тая слава, която ще се яви в нас.*“⁹ Нека да те научат и тези, които след получаването на многобройни рани се връщали от иудейския синедрион и „*радостни, че са се удостоили да понесат безчестие за името*“ Христо-во.¹⁰ Ако пък ти се още боиш и трепериш, като слушаш

¹ Мат. 11, 29.

² Мат. 11, 29.

³ Мат. 11, 28.

⁴ Мат. 11, 30.

⁵ II Кор. 4, 17.

⁶ Лук. 14, 26.

⁷ Мат. 10, 38.

⁸ Рим. 8, 35.

⁹ Рим. 8, 18.

¹⁰ Деян. 4, 41.

за игото и бремето, този страх произлиза не от свойството на самия предмет, но от твоята леност. Ако ти имаш желание и решителност, Всичко ще ти бъде удобно и леко. Заради това и Христос, като показва, че и ние самите трябва да се трудим, споменал не само за приятното, като премълчава другото – и също не само за тежкото, но изтъкнал и едното, и другото. Именно, като говорил за игото, нарекъл го благо; като споменал за бремето, прибавил, че то е леко – за да не би ти да бягаеш от това, което ти се струва тежко, и да не пренебрегваш това, което ти се струва твърде леко.

Ако ли пък и след всичко това добродетелта се вижда тежка, знай, че порокът е още по-тежък. Това самото като дава да се разбира, Господ не казал пряко: *Взетете Моего иго*, но отнапред – *дойдете при Мене* отрудени и обременени, като показва с това, че и грехът е тежък, и че неговото бreme е не леко и не лесно се носи. Той не казал само: *отрудени*, но и: *обременени*. Същото говорил и пророкът, като описва свойството на греха: „*като тежко бreme (греховете) те притиснаха*“.¹ И пророк Захария, като изобразява греха, сравнява го с грамаден къс олово.² Същото доказва и самият опит. Нищо не обременява така душата, нищо не ослепява така мисълта и не притиска духа надолу, както съзнанието на греха; напротив, нищо не възкрелява и не възнася нагоре душата, както придобиването на правдата и на добродетелта.

Виж, може ли да бъде нещо по-трудно от това, да нямаш нищо, или да подаваш страната си? Да не биеш този, който те бие, и да умреш от насилствена смърт? Но когато ние сме изпълнени с мъдрост, Всичко това е и леко, и удобно, и радостно. Не, за да разсеем Вашето недоумение, да разгледаме и старателно изследваме всяка от току-що изказаните трудности.

¹ Псал. 37, 5.

² Захар. 5, 7.

Да вземем, ако ви е удобно, първата. Да нямаш нищо, за мнозина се вижда тежко. Но кажи ми, кое е по-трудно и тежко: само за единия стомах ли да се грижиш, или да се обремениш с безбройни грижи? С една ли дреха само да се обличаш и да не търсиш нищо повече, или, като обладаваш голямо богатство, и гене, и ноше да се безпокоиш за неговото пазене, да се боиш, да трепериш, да страдаш и напразно да се безпокоиш за това, да не би молци да изядат съкровището, или пък слугата да го открадне и да избяга!

Но, колкото и да говоря, моето слово няма да изобрази това, което става в действителност. Заради това аз бих желал, щото някои от тези, които са достигнали висотата на мъдростта, да застане тука пред вас, и тогава ти ясно би разбрал, какво блаженство достига добродетелта нищета, и как нито един от тези, които са възлюбili нищетата, не би искал да богатее, макар да му се представят за това безбройни случаи. Но богатите, ще кажеш ти, ще се решат ли някога да станат бедни и да се откажат от свойствените им грижи? Какво пък от това? Това е само признак на тяхното безумие и тежка болест, а не доказателство на това, че предметът е сам по себе си приятен.

4. А че това е така, за това могат да ни засвидетелстват самите богаташи, които всекидневно се оплакват за своите грижи и своя живот считат за не живот. Не така, напротив, постъпват тези, които са обикнали нищетата: те се утешават, тържествуват и се хвалят със своята бедност повече, отколкото тези, които са увенчани с диадема. Също така и да подложиш страната си, ако ти си разсъдителен, е по-леко, отколкото да удариш другия, защото при втория случай се започва борба, а при първия тя се завършва. С удара си ти разпалваш другия огън, а с търпението и своя огън угасваш. Но на всекиго е известно, че по-добре е да не гориш от огън, отколко-

мо да гориш. И ако така бива относно тялото, още повече относно душата. И кое е по-леко: да се подвизаваш или да получаваш венец? Да се сражаваш или да достигаш почести? Да се блъскаш от вълните или да влезеш в пристанището? Ето защо даже и смъртта бива по-добра от живота: тя те избавя от бурите и опасностите, а животът те поставя между тях и те подхвърля на безбройни беди и нужди, заради които ще признаеш живота за не живот.

Ако пък ти не вярваш на моите думи, послушай тези, които са видели лицата на мъчениците през време на техните подвизи, как те, когато ги бият и измъчват, се радвали и веселили; радвали се даже, когато лежали върху нагорещените железа, повече от тези, които лежат в легла, окичени с цветя. Ето защо и ап. Павел, още преди времето, когато трябвало да замине оттука и да свърши живота си с насилствена смърт, казвал: *„Аз се радвам и сърадвам всинца ви, тъй също и вие се радвайте и ти сърадвайте.“*¹ Виждаш ли с какво изобилие от радост поканва цялата вселена да вземе участие в неговата радост? Ето за какво велико благо той считал минаването си оттука! Ето колко желана, мила и утешителна той считал и самата страшна смърт.

Но, че изото на добродетелта е и сладко, и леко, трябва да се уверим в това и от много друго. Накрай, ако желаете, нека да разгледаме и тежестта на греха. За това нека да представяме лихварите, кръчмарите, безсрамните търговци и заемодавците. Може ли да има нещо по-обременително от тази търговия? Колко скръб, колко грижи, колко оскърбление, колко опасности, колко беди и неприятности произлизат всеки ден от такива придобивки? Колко вълнения и смущения? Както никога не може да се види морето без вълни, така и такава душа без грижи, без скръб, без страх,

¹ Филип. 2, 17, 18.

без смущение: след първите вървят други, тях на свой ред сменяват трети, още не са успели да утихнат по-следните, вече нови се надигат.

Искаш ли да знаеш душата на побойниците и гневливите? (Що може да бъде по-лошо от мъчението, от тези язви, които те носят вътре в себе си, от тази печка, която винаги гори, и от този пламък, който никога не угасва? Искаш ли да узнаеш плътоугодниците и привързаните към сегашния живот? (Що може да бъде по-тежко от това робство? Те водят Каинов живот, като се намират в непрестанно треперене и страх; и след смъртта на някого от своите сродници, плачат повече за своята смърт, отколкото за неговата. Също що е по-безпокойно и по-безумно от горделивите? *„Поучете се от Мене, понеже съм кротък и стирен по сърце, и ще натерите покой на душите си.“*¹ Незлобието е майка на доброто. И тъй, не се плаши и не бягай от игото, което те облекчава от всички тези злини, но с пълна готовност му се покори, и тогава ясно ще разбереш неговата сладост. То няма да натегне на твоята шия и се възлага върху тебе само за добро: да те научи да вървиш по правата пътека, да те изведе на царския път, да те избави от пропастите, намиращи се от едната и другата страна, и по такъв начин с лекост да те приучи да вървиш по тесния път. И тъй, ако това иго ни доставя толкова Велики блага, такава безопасност, толкова веселие, да го носим с всичката си душа, с всичкото си старание, щото и тука да намерим покой за нашите души и да се удостоим с бъдещите блага, чрез благодатта и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила, сега и винаги, и во веки веков.

Амин!

¹ Мат. 11, 29.

Гл. XII, ст. 1–8

По онова врете, една събота, Иисус тинаваше през посевите; а учениците Му, като бяха огладнели, наченаха да късат класове и да ядат.¹

1. А Лука казва: „В съботата първа, след втория ден на Пасха.“² Каква е била тази събота? Тя е била съботата, когато се случвало двойно празнуване: и Господня събота, и друг, следващ подир нея празник; чудите наричали всеки празник събота. И защо Христос, Който Всичко предвиждал, ги завел там? Не затова ли, да бъде нарушена съботата? Той искал това, но не само него. Ето защо Той никога не нарушава съботата без причина, но винаги представя за това необходими основания, за да тури край и на закона, и чудите да не оскърби. Биват обаче случаи, когато Той нарушава съботата независимо от обстоятелствата; така, когато намазва с кал очите на слепия и когато казва: „Моят Отец досега работи, и аз работя.“³ А Той постъпва по такъв начин, щото в последния случай да прослави Своя Отец, а в първия – да вразуми слабите чудии. Така Той и тука постъпва, като се приспособява към потребностите на природата. Явните грехове по никакъв начин не могат да се защитават. Така, нито убиецът не може да представи за свое оправдание обхваналата го ярост, нито прелюбодеецът – похотта или друга някоя причина. Тука пък, като представя за оправдание глада, Спасителят освободил учениците Си от всякакво обвинение. Но ти по-добре се почуди

¹ Мат. 12, 1.

² Лук. 6, 1.

³ Иоан. 5, 17.

на учениците, които били толкова въздържани, че въсем нямали грижа за телесни неща; ту мимоходом вземали участие на телесната трапеза, и въпреки това, че търпели всекидневен глад, не отстъпили от Христа. Даже, ако силният глад не ги принуждавал, те не биха постъпили така.

Какво пък направили фарисеите? *„Като видяха това, казва се, рекоха Му: ето, учениците Ти вършат, каквото не е позволено да се върши в събота.“*¹ Тука те не са много жестоки. Макар те и да са могли да бъдат такива, но сега не се силно раздразняват, а просто обвиняват. Когато пък Господ заповядал да бъде протегнатата сухата ръка и я изцерил, тогава те така разсвирепели, че даже взели решение да Го умъртвят и погубят. Там, дето не се извършва нещо велико и славно, те мълчат, но дето виждат спасението на някого, ожесточават се, възмуцават се и дохождат в крайно лудуване. Толкова ненавистно за тях е човешкото спасение! Как пък Иисус защитава Своите ученици? *„Не сте ли чели, казва Той, що стори Давид, когато огладня сат и онця, които бяха с него? Как влезе в Божия дом и изяде хлябовете на предложението, що не биваше да яде ни той, ни онця, които бяха с него, а сато свещениците?“*² Така, когато Той защитава учениците, привежда за пример Давида; а когато говори за Себе си, представя Отца. И виж колко силно: *„не сте ли чели, що стори Давид?“* Този пророк имал Велика слава. Затова именно и ап. Петър по-късно, като се защищавал пред цудеите, говорил така: *„Нека е позволено да ви кажа смело за Давида, че той умря и бил погребан.“*³ Защо пък Христос, като го именува, не споменава за неговото достойнство нито в сегашния случай, нито после? Навярно затова, че Той произлизал

¹ Мат. 12, 2.

² Мат. 12, 3–4.

³ Деян. 2, 29.

от него. Ако фарисеите имаха добри чувства, Той би им указал на глуда, от който учениците се измъчвали; но тъй като те били нечестиви и безчовечни, Той им напомня историческо събитие.

Марк, като говори, че това се случило при свещеника Авиатара¹, не противоречи на историята, а показва само, че той имал две имена, при което добавя, че той дал на Давида хлябовете на предложението, като показва с това какво велико оправдание имал последният, щом и сам свещеникът позволил, и не само позволил, но и действал в този случай. Не ми говори, че Давид бил пророк. И това не му давало право да яде, защото такава предимство имали само свещениците; заради това е и казано: „*освен свещениците*“. Нека Давид да е бил и преславен пророк, но той не бил свещеник. Ако пък той бил и пророк, не били такива тези, които били с него. А между това архиереят дал хлябовете на тях. И тъй, какво пък? Апостолите равни ли са на Давида? Но защо ти ми говориш за достойнство там, гето делото се отнася, както се вижда, до нарушението на закона, макар към това и да принуждавала необходимостта на природата? И с това именно Господ особено защитил Своите ученици от фарисейските порицания, като представил за пример по-голям от тях пророк, който бил направил същото.

2. Но как може това, ще кажете, да се приложи към нашия предмет? Давид не нарушил съботата. Ти ми предлагаш нещо много важно, което особено показва премъдростта на Христа; именно това, че Той, като престанал да говори за съботата, указвал на предмет, много по-важен от съботата. Наистина, да нарушиш геня и да се приобщиш от свещената трапеза, от която никой не могъл да се приобщава – не е еднакво важно. Съботата бивала често пъти нарушавана, пък и винаги се нарушавала: и при извършването на обря-

¹ Марк. 2, 26.

ването, и при много други случаи; същото може да се види и при превземането на Иерихон¹; между това указаното приобщаване от свещената трапеца станало само при Давида. По такъв начин Христос побеждава, като привежда най-важния пример. Защо пък никой не обвинявал Давида, когато за неговото обвинение имало и друг още повод, по-важен отколкото този – именно, че избиването на свещениците произлязло поради споменатия случай? Но Христос не споменава за това, а се спира само върху тук изтъкнатото.

По-нататък Той обяснява празнуването на съботата и по друг начин. Отначало Той привел за пример Давида, за да унищожи тяхната гордост чрез достойнството на самото лице. Когато пък посрамил и унизил тяхната надменност, тогава разрешава спора за съботата по-решително. Как пък? Или не знаете, казва Той, че *„свещениците в храма нарушават съботата, и пак не са виновни?“*² Там, казва Христос, известно обстоятелство послужило като повод за нарушението на съботата, а тука тя се нарушава независимо от обстоятелствата. Той разрешил въпроса не непосредствено, но отначало представя нарушението на съботата като нещо допустимо, а след това вече настойчиво показва неговата справедливост. Най-силното доказателство трябвало да се даде после, макар и първото да имало своята сила. Не ми говори, че да приведеш за пример някого, който бил паднал в грях, не значи да бъдеш свободен от обвинението в подобен грях. Когато този, който бил извършил някоя постъпка, не изобличават, такава постъпка вече служи за оправдание по закона. Но Господ, като не се задоволил с това, възразява по-силно, като казва, че постъпката на Неговите ученици съвсем не е грях.

Той победил главно фарисеите с това, че, като

¹ Иис. Н. 6, 4.

² Мат. 12, 5.

представя Себе си за отменител на закона, оправдавал учениците по двояк начин – като указвал и на мястото, и на съботата – и даже по трояк, понеже действието съдържало две обстоятелства и освен това друго по отношение към свещениците, и което е още по-важно, не им се вменявало това даже в грях – „не са виновни“, се казва. Виждаш ли колко обстоятелства Той привел? Мястото – защото това произлизло, казва Той, в храма; лицата – защото те били свещеници; времето – защото то било събота; самото дело – защото те скверният. Не казал – нарушават, но казал по-силно – скверният.¹ Накрай Господ прибавил и това, че те не само не се подхвърлят за това на наказание, но са свободни и от осъждане. „Не са виновни“, казва Той. Но не мислете, че постъпката на Давида се равнява на действието на свещениците: онова било направено веднъж, не от свещеник, и не по необходимост, поради което Давид и тези, които били с него, били достойни за прощение; това, напротив, се извършва и всяка събота, и от свещеници, и в храма, и по закона. Заради това те не само по снизхождение, но и по закона не подложат на обвинение. И не за тяхно обвинение така говоря, казва Господ, и не по снизхождение, когато ги освобождавам от вината, но по закона на правдата. Както се вижда, Той оправдава свещениците, но заедно с тях освобождава от обвинения и Своите ученици. Когато Той казва: не са виновни свещениците, не са ли невиновни още повече учениците? Те обаче не са свещеници? Но те са и от свещениците по-високи. Тука се намира самият Господ на светилището, самата истина, а не образът. Заради това Той и казва: „Но казват Ви: че тук е Оня, Който е по-голям от храма.“² И

¹ В гръцкия текст стои *βεβηλῶσι* от глагола *βεβηλόω* – осквернявам; в бълг. превод на Библията, Синодно издание – „нарушават“.

² Мат. 12, 6.

фарисеите, без да се гледа на това, че слушали такива важни думи, нищо не отговорили, тъй като предлаганото учение не се отнасяло до спасението на човека. След това, тъй като това учение се сторило на слушателите тежко, веднага Господ го прикрил, като пак оправдава учениците със своето слово, а фарисеите изобличава, като говори така: „Ако знаете що значи: *„тилоост искат, а не жертва“*, не бихте осъдили невинните.“¹ Виждаш ли как Той пак защитава учениците със своето слово и заедно с това показва, че за тях съвсем не е нужно оправдание? „Не бихте осъдили, казва Той, *невинните*.“ По-рано Той прилагаше тези думи към свещениците, като казваше, че „не са виновни“, а сега същото прилага и към учениците Си. Но и това говори не толкова от Себе Си, Колкото го заимства от закона, – Той привел пророческо слово.

3. По-нататък указва и друга причина: „*Син Човеческий е господар и на съботата*“²; това Той говори за Самия Себе Си. Марк пък казва, че Той казал това, като се приспособявал изобщо и към човешката природа. Той казвал: „*Съботата е направена за човека, а не човек за съботата*.“³ Но защо тогава бил наказан този, който събирал гърва в събота?⁴ Затова, че законите, пренебрегвани още в самото начало, едва ли са били спазвани в по-късно време. Много и голяма полза принасяла отначало съботата; например правила човеците кротки, човеколюбиви към ближните; привеждала ги към познание на Промисъла и Божието управление и малко по малко, както говори Иезекиил, ги научавала да се отдалечават от злото и ги разполагала към духовни предмети.⁵ Ако Този, който дал закона за съботата,

¹ Мат. 12, 7.

² Мат. 12, 8.

³ Марк. 2, 27.

⁴ Числ. 15, 33.

⁵ Иезек. 20.

би им казал: правете добро в събота, а зло не правете, те не биха се удържали и от злото. Заради това е предписал общ закон: не правете нищо. Но въпреки това те не се удържали. По такъв начин сам Законодателят, като предписва за съботата, по прикрит начин указвал на това, че те, съобразно Неговата воля, трябва да избягват в този ден само лошите дела. Не вършете, казано е, нищо, „освен онова, което трябва всекику за ядене“¹. Между това в светилището се извършвало всичко, и даже с по-голямо усърдие и с двойно старание. Така Господ им откривал истината и със самата сянка.

И тъй, Христос, ще кажеш, разрушил толкова Велико благо. Никак; но даже още повече умножил. Настанало за тях време да се научат на всичко чрез най-възвишени предмети и вече нямало нужда да свързват ръцете на този, който, като се освободи от злобата, стреми се към всичко добро; нямало вече нужда да се научава от закона, че Бог сътворил всичко; нямало вече нужда да бъдат кротки по силата на закона тези, които се повикват към подражание на Божиата благост. „*Бъдете милосърдни*, казва Той, *както и Вашият Отец е милосърден*.“² Нямало вече нужда да празнуват един ден тези, на които било заповядано да празнуват цял живот. „*Нека да празнувате*, е казано, *прочее, не със стар квас, нито с квас от злоба и лукавство, а с безквасни хлябове от чистота и истина*.“³ Няма нужда вече да стоят при ковчега и златния жертвеник тези, които имат в себе си самия Владика на всичко и встъпват в общуване с Него по всички начини – и с молитва, и с приношение, и с писания, и с милостиня, и с носенето Му вътре в себе си. И тъй, каква нужда от съботата има за този, който винаги празнува и

¹ Изх. 12, 16.

² Лук. 6, 36.

³ I Кор. 5, 8.

живее на небето? Нека да празнуваме постоянно, като избягваме всяко зло. В това именно се състои и истинският празник. Да се устремяваме към духовните предмети, като оставаме земните, и да празнуваме с духовно празнуване, като удържаме ръцете от користност, като освобождаваме тялото от излишен и безполезен труд, с какъвто бил обременяван някога еврейският народ в Египет. Ние, като придобиваме злато, с нищо не се различаваме от тези, които копаели глина, правели тухли, събирали слама и били мъчени. И сега дяволът ни принуждава да правим тухли, както някога фараонът. Действително, какво нещо е златото, освен глина? И какво нещо е среброто, освен слама? Среброто, подобно на сламата, разпалва огъня на желанието, а златото, подобно на глината, изцапва този, който го обладава. Ето защо Господ ни изпратил не Моисея из Египетската пустиня, но Своя Син от небесата. И тъй, ако ти и след Неговото дохождане останеш в Египет, ще пострадаш също, както и египтяните; ако пък, като оставиш Египет, влезеш заедно с духовния Израил, ще видиш всички чудеса.

4. Но и това не е още достатъчно за спасението: нужно е не само да се излезе от Египет, но и да се влезе в обетованата земя. И чудесите, макар, както казва ап. Павел, и да преминали Червеното море, и да яли мана, и да пили духовно питие, все пак всички загинали.¹ И тъй, за да не се подхвърлим и ние на това, да не се бавим и да не се обръщаме назад. Но ако чуеш и сега лукави съгледвачи, които злословят тесния и скръбен път и говорят същото, каквото някога говорили онези съгледвачи, подражавай не на тълпата от народ, но на Исуса и на Халева, сина Нефониев, и не отстъпвай, докато не получиш обетованието и възлезеш на небето. Не считай пътешествието за трудно. „Защото ако, бидейки врагове, се потирихте с Бога... още пове-

¹ I Кор. 10, 1, 3, 4.

че, след като сте се потирили, ще се спасит.¹ Тесен и скръбен е, ще кажеш, този път! Но предишният път, по който ти си вървял, не само е тесен и скръбен, но е и непроходим, и изпълнен с люти зверове. И както не би имало възможност да се премине Червеното море, ако там не проузлязло чудо, така също не би имало възможност и за тези, които са водили плътски живот, да възлязат на небето, ако не бе дадено в помощ на това кръщението. Ако пък невъзможното станало възможно, още повече трудното ще стане леко.

Но това, ще кажеш, било действие само на благодатта. Но именно затова на тебе е особено нужно да се подвизаваш. Ако там, дето имало само благодат, последната извършила действие, няма ли тя да извърши още повече в този случай, когато присъединиш към нея и своя труд? Ако тя спасила този, който не действа, няма ли да помогне още повече на този, който действа? По-горе аз казвах, че ти, като гледаш на невъзможното (което все пак било извършено), трябва да имаш смелост против всички пречки; а сега казвам, че, ако ние започнем да богърствуваме, тогава и пречките няма да ни затрудняват. Виж: смъртта е стъпкана, дяволът свален, законът на греха отменен, благодатта на Св. Дух е дарувана, животът е подробен, бремената облекчени. Познай това и от самия опит; виж, колко са тези човечи, които са направили повече от това, което Христос заповядал, а ти се боиш, че няма да изпълниш и мярката на заповяданото.

И тъй, какво оправдание ще имаш, когато се лениш да изпълниш и законното, а други се устремяват по-далече от целта? Тебе ние съветваме да даваш милостиня от своите имущества, а друг се е отказал от всичко, което му принадлежало. Тебе умоляваме да живееш целомъдрено с жена си, а друг не е встъпил и в брак. Тебе молим да не бъдеш завистлив, а друг са-

¹ Рим. 5, 10.

мата си душа дава от любов към ближния. Тебе ние молим да бъдеш снисходителен и кротък към тези, които са съгрешили против тебе, а друг, като е ударен по страната, обръща и другата. Какво ще кажем ние, кажи ми? Как ще отговаряме, като не правим и това, в което други ни толкова надминават? Но те нямаше да ни надминат, ако делото не беше твърде леко. Кой съхне: този ли, който завижда на щастието на другите, или който се весели и радва на него! Кой се опасява от всичко и непрестанно се страхува: целомъдреният ли, или прелюбодеецът? Кой се весели с добра надежда: който граби ли, или който се смилява и дава от своето имущество на този, който се нуждае?

И тъй, като разсъждаваме за това, да не ослабваме по пътя на добродетелта, но с всяко старание да пристъпим към достохвални подвизи, да се потрудим тука кратко време, за да получим вечни и неувяхващи венци, които да се удостоим всички ние да получим чрез богатата и човеколюбивата на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки веков.

Амин!

Гл. XII, ст. 9–24

„И като отмина оттат, дойде в синагогата ит. И ето, там имаше един човек с изсъхнала ръка.“¹

1. Пак в събота Христос изцелява и с това оправдава постъпката на Своите ученици. Другите евангелисти казват, че Той повикал човека на средата и питал иудеите, може ли в събота да се прави добро.² Забележи милосърдието на Господа; Той повикал човека на средата, за да ги смекчи с неговия вид, за да могат те, като се трогнат от тази картина, да оставят злобата си, и като се засрамят от човека, да престанат да свирепстват. Но неукротимите и безчовечни повече желаят да помрачат Христовата слава, отколкото да видят болния изцерен; те удвояват своята злоба, именно, с враждата и съпротивлението си към Христа и с такова упорство против Него, че хулили даже Неговите благодеяния, оказвани на другите.

Другите евангелисти казват, че Христос сам попитал, а Матей казва, че Го питали. *„И за да Го обвинят, казва той, питаха Иисуса, бива ли да се изцелява в събота?“*³ Навярно и едното, и другото станало. Иудеите, като били нечестиви и като знаели, че Той непременно ще пристъпи към изцеляване, побързали да изпреварят с въпроса, като се надявали с това да Му попречат. Заради това и попитали: *„Бива ли да се изцелява в събота?“* – с намерение не да се научат от Него, а да Го обвинят. Макар и Самото дело да било достатъчно за обвинение, те се стараели да го хванат и в думи, за да

¹ Мат. 12, 9, 10.

² Марк. 3, 4. Лук. 6, 9.

³ Мат. 12, 10.

имат повече предлози за обвинение. Но Човеколюбецът и изцеряването извършва, и отговаря, като ни научава на скромност и кротост, и обръща Всичко против тях, като показва тяхната безчовечност.

Той повикал човека на средата не заради това, че се боял от тях, но като желаел да принесе полза и да разположи към състрадание. А когато не можал и с това да ги смекчи, тогава се наскърбил, казва евангелистът¹, и се разгневил на тях за ожесточението на сърцата им, и казал: *„Кой от вас, ако има една овца, и тя падне съботен ден в ята, не ще я улови и извлече? Колко пък човек е по-ценен от овца! И тъй, в събота е позволено да се прави добро.“*² Вразумява ги с този пример, за да оставят своето безсрамие и не Го обвиняват пак в престъпление.

Но виж как различно и с приличие Христос защитава навсякъде нарушението на съботата. Когато Той направил кал за слепия, не се защищавал пред тях, макар и тогава да Го обвинявали, защото самият начин на чудотворството ясно показвал у Него Владиката на закона. Когато пък Го обвинявали за изцеряването на разслабения, който взел огъра си, Той се оправдава и като Бог, и като човек. Оправдава се като човек, когато казва: *„ако в събота човек приета обрязване, за да не бъде нарушен Моисеевият закон“*, защо тогава се гневите на Мен, *„задето цял човек здрав направих в събота“*³? Оправдава се като Бог, като казва: *„Моят Отец досега работи, и аз работя.“*⁴ Като бил обвиняван за учениците, отговаря: *„Не сте ли чели, що стори Давид, когато огладня сат и ония, които бяха с него? Как влезе в Божия дом и изяде хлябовете на предложението?“*⁵ И представя за пример свещеници-

¹ Марк. 3, 5.

² Марк. 12, 11, 12.

³ Иоан. 7, 23.

⁴ Иоан. 5, 17.

⁵ Мат. 12, 3, 4.

ме. Така и тука казва: „В събота добро ли е позволено да прави човек или зло?“¹ „Кой от вас, ако има една овца“² и т.н. Той знаел, че те са повече користолюбиви, отколкото човеколюбиви.

А друг евангелист казва, че Христос, като предлага този въпрос, погледнал на тях, за да ги смекчи със самия поглед, но и от това те не станали по-добри. Тука той извършва чудо само с една дума, а при много други случаи изцелява и с възлагане на ръце. Но нито едното, нито другото не ги направило кротки; когато човекът бил излекуван, те станали от неговото изцеляване само по-лоши. Той желал, преди да излекува сухоръкия, да излекува самите тях, и употребил безбройни средства за лекуване – и предишните дела, и думи; но тъй като тяхната болест била неизлечима, Той пристъпил към самото дело. „Тогави каза на човека: протегни си ръката. И той я протегна: и тя стана здрава като другата.“³ Какво правят учениците? Излизат, казва евангелистът, и се съветват как да Го убият. „А фарисеите, като излязоха, наговориха се против Него, как да Го погубят.“ Макар да не били с нищо обигени, те искали да Го убият!

2. Ето какво зло е завистта! Не само против чуждите, но и против своите винаги враждува. Марк говори, че те замислили това с иродианите.⁴ Какво прави тихият и кротък Иисус? Като узнал за това, Той се отдалечава: „но Иисус, като узна (потисните ит), отдалечи се оттам“⁵. И тъй, де са тези, които казват, че е необходимо знамение? Той показал това, че ожесточеният човек не се убеждава и със знамение, а също дал да се разбере, че напразно обвинява и неговите

¹ Марк. 3, 4.

² Мат. 12, 11.

³ Мат. 12, 13.

⁴ Марк. 3, 6.

⁵ Мат. 12, 14.

ученици. Но заслужава отбелязване това, че иудеите се особено ожесточавали от благодеянията, оказвани на ближния, и повече обвинявали Христа и се разярявали против Него, когато виждали някого, избавен от болестта или греха. Както Го клеветили, когато Той искал да спаси блудницата, когато ядял с митарите, така постъпили и при сегашния случай, когато видели изцерената ръка. Но виж как Той и не престава да се грижи за немощните, и в същото време укротява завистта на иудеите. „И тръгна подире Му тножество народ, и Той ги всички изцери, и запрети им да разгласяват за Него.“¹ Народът навсякъде Му се учудвал и следвал подир Него; а фарисеите не оставят своята злоба. След това, за да не би ти да се смутиш, като слушаш за станалото и за необикновеното им лудуване, евангелистът привежда пророка, който предсказал това. Пророците предсказали всичко за Христа с такава подробност, че не пропуснали и това, но описали всички Негови стъпки и преходи, даже и самото намерение, с което Той вършил това, за да знаеш това, че те всичко говорили по внушението на Св. Дух. И тъй, евангелистът присъединява тука възвестеното от пророка, като казва: „За да се сбъдне реченото чрез пророка Исаия, който казва: ето Моят Отрок, Когото избрах, Моят възлюбен, към Когото благоволи душата Ми. Ще положи духа Си върху Него, и на народите ще възвести съд; няма да се кара, нито ще вика, и никой няма да чуе гласа Му по кръстопътищата; прелотена тръст няма да дочуни и тлеещ лен няма да угаси, докле не изведе съда към победа; а народите ще се уповават на Неговото име.“² Пророкът прославя кротостта и неизразимото могъщество на Христа, отваря велика и широка врата за езичниците, предсказва нещастията, които ще постигнат иудеите, и

¹ Мат. 12, 15–16.

² Мат. 12, 17–21.

показва едномислието на Христа с Отца. „Ето, казва, Моя Отрок, Когото избрах, Моя Възлюбен, към Когото благоволи душата Ми.“ Ако Христос е избран от Бога, Той нарушава закона не като противник, или враг на Законодателя, но като такъв, който мисли и постъпва съгласно с Него. По-нататък, като възвестява за Неговата кротост, казва: „*няма да се кара, нито да вика*“. Христос желаел да изцери техните болни; но когато те Го отхвърлили, Той и в това не им противодействал. По-нататък, като показва Неговата сила и тяхната слабост, казва: „*преломена тръст няма да дочуни*“ – а за Христа било лесно да ги унищожи всичките, като тръстика, която при това е и преломена. „*Плещ лен няма да угаси*.“ Тук пророкът изобразява разпаления гняв на иудеите и силата Христова, която може да укроти този техен гняв и твърде леко да го угаси. А това показва Неговата Велика кротост. Какво пък? Винаги ли така ще бъде? Докрай ли Той ще търпи замислещите и лудуващи против Него? – Не! Когато Той извърши Своего дело, тогава ще започне да наказва. Това именно се изразява с думите: „*докле не изведе съда към победа; и народите ще се уповават на Неговото име*“. По същия начин и ап. Павел казва: като сме готови „*да накажат Всяка непослушност, когато вашето послушание стане пълно*“¹.

Какво пък значат думите: „*докле не изведе съда към победа*“? – Когато свърши всичките Свои дела, тогава ще извърши съд, и съд пълн. Те ще се подхвърлят на мъки тогава, когато Той издигне бляскав трофей, когато Неговата правда възтържествува над тях и не им даде даже предлог за безсрамно противоречие. Писанието обикновено нарича правдата съд. Но делата на божественото домостроителство няма да се ограничат само с наказанието на неверните; напротив, Господ ще привлече към Себе Си целия

¹ II Кор. 10, 6.

мир, заради което е и прибавено: „и народите ще се уповават на Неговото име“. Но, за да знаеш ти, че и това е съгласно с Волята на Отца, пророкът в самото начало заедно с предидущото потвърдил и това с думите: „Моя Възлюбен, към Когото благоволи душата Ми“. Възлюбеният очевидно прави и това по Волята на Възлюбилця. „Тогава доведоха при Него едного от бяс хванат, който беше сляп и ням: и го изцери, тъй че слепонетият прогледя и проговори.“¹

3. О, дяволска злобност! Заградила и двата Входа, чрез които този човек би могъл да получи вяра – зрението и слуха. Но Христос отворил и единия, и другия. „И целият народ се чудеше и думаше: да не би Този да е Христос, Синът Давидов? А фарисеите, като чува това, рекоха: Той не изгонва бесовете, освен чрез Велезевула, бесовският княз.“² Би могло да се предполага, че народът казал важното. Обаче фарисеите и това не претърпели. Така се мъчат те винаги, както отбележих по-горе, от благодеянията, оказани на ближните, и нищо не ги огорчава толкова, колкото спасението на човеците. Макар Христос и да се отдалечил и дал възможност на техния гняв да утихне, злото се пак разпалило, щом било оказано ново благодеяние, и фарисеите досаждали повече от дявола. Дяволът излязъл от тялото, отдалечил се и избягал, без да говори нещо; а те му се опитват да Го умъртвят, му се стараят да Го оклеветят; когато не им се удаде да направят първото, искат да помрачат Неговата слава.

Такава е завистта! Няма зло по-лошо от нея. Блудникът например поне получава някакво удоволствие, и в късо време извършва своя грях; а завистливият измъчва и тревожи себе си преди този, на който завизжда, и никога не оставя своя грях; последният винаги живее в него. Свинята обича да се търкала в калта, де-

¹ Мат. 12, 22.

² Мат. 12, 23, 24.

моните – да ни вредят; така и завистливият се радва на нещастията на ближния. Когато се случи с ближния нещо неприятно, той е спокоен и весел, като счита чуждите нещастия за свое щастие, благополучието на другите – за свое нещастие, и търси не това, което би могло да му бъде приятно, но това, което може да наскърби ближния. Такива човеци не заслужават ли да бъдат убити с камъни и умъртвени като бесни кучета, като злобни демони, като самите фурии? Както бръмбарите се хранят от тора, така и те, като са в известна степен общи врагове и противници на природата, намират храна за себе си в нещастията на другите. Други жалят и безсловесното животно, когато го убиват, а ти лудуваш, трепериш и беснееш, като виждаш човека щастлив. Може ли да бъде нещо по-лошо от тази беснота? Ето защо блудниците и митарите можели да влязат в царството Божие, а завистниците, като се намирали вътре в него, са изгонени, според думите на Спасителя: „*синовете на царството ще бъдат изхвърлени*“¹. Първите, като се освободили от своите пороци, получили това, което никога и не очаквали; последните се лишили и от тези блага, които имали. Това е съвършено справедливо. Завистта превръща човека в дявол и го прави лют демон. От нея произлязло първото убийство, поради нея е презряна природата, от нея е осквернена земята, поради нея по-късно земята, като се разтворила, погълнала живи Датана, Корей и Авирона и починал целият онзи народ.

Но може би някой ще каже: да се порицава завистта, е нещо леко, а трябва да се погрижим за това, как да се избавим от тази болест. Как пък можем да се освободим от този порок? Когато помним, че е непозволено да влиза в църква както на блудника, така и на завистника, и при това много повече на последния,

¹ Мат. 8, 12.

отколкото на първия. А сега завистта не считат и за порок, поради което и не се грижат да се избавят от нея; но ако ни се открие, че тя е зло, леко можем да я оставим. И тъй, плачи и скърби, въздишай и моли Бога; научи се да се отнасяш към нея като към тежък грях, и да се разкайваш за него. Ако постъпиш така, скоро ще се излекуваш от този недъг. Но кой не знае, ще кажеш ти, че завистта е порок? Наистина, всеки знае това, но не всеки поставя този порок наред с блудството и прелюбодеянието. Осъждал ли е някой себе си някога за това, че се е предавал на жестока завист, молил ли е някога Бога, да го избави от този недъг? Никой никога. Напротив, този, който е облаган от най-гнусната между всички страсти, ако е постил и е дал на бедния малка монета, мисли, че той нищо лошо не е направил, макар и хиляди пъти да е завиждал. От какво Каин станал такъв престъпник, от какво Исав, от какво Лавановите деца, от какво синовете на Иакова, от какво Корей, Датон и Авирон заедно със съмишлениците, от какво Мариам, от какво Аарон, от какво сам дяволът?

4. Заедно с това спомни си и туй, че ти нанасяш вреда не на този, на когото завиждаш, а пробождаш с меч самия себе си. Действително, какво зло причинил Каин на Авела? Без да иска, той ускорил неговото влизане в царството, а себе си подхвърлил на безбройни бедствия. Каква вреда нанесъл Исав на Иакова? Иаков не забогатял ли и не се ли наслаждавал от безбройни блага, а Исав, след своята злонамереност не бил ли е принуден да напусне родителския дом и да се скита в чужда страна? Какво лошо направили на Иосифа синовете на Иакова, макар безмалко и да не са кръв пролели? Не са ли те претърпели глад и не са ли били в крайно бедствие, когато Иосиф станал управител на целия Египет? Колкото повече завиждаш, толкова повече блага доставяш на този, на когото завиждаш. Бог следи за всички, и когато види блажен този, който не

обижда, още повече го възвисява и прославя, а тебе наказва. Ако Той не оставя без наказание тези, които се радват на нещастията на своите врагове, както се казва: *„недей се радва, кога врагът ти падне;... инак, Господ ще види, и това в Негови очи няма да бъде угодно“*¹ – още повече няма да остави без наказание тези, които завиждат на ненаправилите им никаква вреда. И тъй, да отсечем от себе си многоглавия звяр: много са, разбира се, видовете на завистта. Ако, когато човек обича този, който го обича, няма никакво предимство пред митаря, на какво място трябва да стои този, който ненавижда другия, без той с нищо да не го е обидил? Как ще избегне геената, като станал по-лош от езичниците?

Жестоко скърбя за това, че ние сме задължени да подражаваме на ангелите и даже на Владиката на ангелите, а пък се надпреварваме с дявола. Много завист има, разбира се, и в църквата, и повече у нас, отколкото в тези, които ни управляват – поради което и ние сами имаме нужда от увещание. Защо, кажи ми, ти завиждаш на ближния? Затова ли, че него уважават и добро говорят за него? Но ти не си представяш, колко зло принасят почестите на тези, които не са предпазливи! Такива човеци те довеждат до пустославие, до гордост, до глупост, до лекомислие, правят ги най-лениви, а освен тези злини, те още скоро и увяхват, и, което е по-лошо от всичко – произлязлото от тях зло остава завинаги, а удоволствието, щом се е проявило, веднага е отлетяло. И тъй, кажи ми, значи за това ти завиждаш! Но този, на когото ти завиждаш, има голямо доверие при началника, прави всичко, каквото поиска, отмъщава на оскърбяващия го, благодетелства на ласкателите и има голяма сила. Така да говорят е свойствено на светски човеци, приковани към земята. Духовния човек нищо не може да огорчи. Какво зло, в

¹ Притч. 24, 17–1.

действителност, ще направи на такъв човек завистникът? Ще го лиши ли от сана? Какво пък от това? Ако е справедливо неговото сваляне, ще му достави полза. Нищо, наистина, не раздразнява така Бога, както недостойното свещенослужение. Ако пък е несправедливо, осъждането ще падне пак не върху него, а върху самия завистник. Който страда несправедливо и пренася великодушно, придобива чрез това голяма милост у Бога. И тъй, да се грижим не за това, да достигнем могъщество, почести и власт, но затова, да се отличим с добродетел и мъдрост. Властта ни подбужда да вършим много неуместно на Бога, и трябва да имаме твърде мъжествена душа, за да се ползваме от властта, както трябва. Този, който е лишен от власт, ще не ще, мъдърства; а облеченият в нея търпи същото, каквото и човек, който, като живее със стройна и красива девица, задължил се никога да не погледва на нея с желание. Такава е властта. Ето защо тя даже, против волята, прави мнозина обидчици, у мнозина поражда гняв, сменя юзгата от езика и отваря вратата на устата, раздухва душата като че ли с вятър, потапя я като лодка в самата дълбочина на злините. И тъй, защо се ти учудваш на човека, който се намира в такава опасност, и го наричаш щастлив? Какво безумие! Освен това, помисли и за това, колко врагове и клеветници, колко ласкатели, като че ли го държат в обсада! Това ли състояние, кажи ми, може да се нарече блажено? И кой ще го нарече? – Но такъв човек има слава между народа, ще кажеш ти! Какво пък? Народът не е Бог, на Когото той трябва да дава отчет. Заради това, като указваш на народа, ти говориш само за нови насипи, поводни камъни, скали и опасности. Народното уважение, колкото повече прави човека знаменит, с толкова повече опасности, грижи и скърби е съединено. Такъв човек, като има толкова жесток господар, не може никак да отсърхне или да си почине.

Какво аз говоря – да си почине или да отсърхне? Такъв, макар и да има хиляди заслуги, с труд влиза в царството. Наистина, нищо не унижава така човеците както народната слава, която ги прави страхливи, подли, лъжци и лицемери. Защо например фарисеите наричали Христа беснуващ? Не заради това ли, че желаели народна слава? Защо народът изказвал правилно мнение за Него? Не затова ли, че Той не страдал от тази болест? Нищо, наистина, нищо не прави човеците така законопрестъпни и неразумни, както желанието за народна слава. Също така нищо не прави човеците тъй славни и мъжествени, както презрението към нея. Заради това човек трябва да има извънредно мъжествена душа, ако иска да противостои на такава буря, на такава сила на вятъра. Който обича славата, когато се намира при щастливи обстоятелства, поставя себе си по-високо от всички, а когато пък – при нещастни, готов е да зарови сам себе си в земята. Когато той е погълнат от тази страст, това за него е и геена, и царство.

5. И тъй, кажи ми, заслужава ли това завист? Напротив, не заслужава ли плач и сълзи? Това е за всекиго очевидно. Като завиждаш на човека, който има такава слава, ти постъпваш подобно на този, който, като види свързания, наказван с камшици и влачен от безбройни зверове, завижда на неговите рани и язви. Наистина, колкото човеци има в народа, толкова вериги има и за честолюбеща, толкова господари, и което е по-лошо от всичко, всеки от тях има свое особено мнение и всеки дава за служащия присъда, каквато и да е, без нищо да обсъжда; а каквото намислят един или двамата, това и всички утвърждават.

Не е ли това по-ужасно от всяко влияние, всяка буря? Този, който търси слава, ту изведнъж се издига от щастие във висините, ту пък изведнъж потъва в дълбочините; той е винаги в тревога, и никога в по-

кой. Преди още да се яви на зрелището, още като се готви да произнесе реч, той се безпокои и трепери, а след зрелището или умира от отчаяние, или пак се предава на извънмерна радост, което е по-лошо от самата скръб. А че радостта е не по-малко пагубна от смъртта, това става очевидно от нейното действие върху душата. Радостта прави душата лекомислена, надменна и непостоянна.

Това може да се забележи и у древните мъже. Кога например Давид бил добър: тогава ли, когато се радвал, или когато бил при лоши обстоятелства? Иудейският народ кога бил добродетелен: тогава ли, когато страдал и призовавал Бога, или когато в пустинята се радвал и покланял на телеца? Заради това именно и Соломон, който знаел по-добре от всички какво нещо е радостта, казва: „*тъга е по-добро от стих*“¹. Заради това и Христос облажава скърбящите, като казва: „*блажени са плачещите*“², а радващите се считат за нещастни: горко вам, които се смеете, защото ще се разплачете!³ И това е напълно справедливо. През време на забавите душата бива по-слаба и изнежена; а през време на скръбта се засилва, става целомъдрена, освобождава се от всички страсти, става по-възвишена и мъжествена.

И тъй, като знаем всичко това, да избягваме народната слава и удоволствието, което произлиза от нея, за да достигнем истинската и вечна слава, с която всички ние да се удостоим чрез богатата и човеколюбивото на нашия Господ Исус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки веко̀в.

Амин!

¹ Екл. 7, 3.

² Мат. 5, 4.

³ Лук. 6, 25.

БЕСЕДА ЧЕТИРИДЕСЕТ И ПЪРВА

Гл. XII, ст. 25–32

„Но Иисус, като знаеше техните помисли, рече им: Всяко царство, разделено на части една против друга, запуснява; и всеки град или дом, разделен на части една против друга, няма да устои. И ако сатана изгонва сатана, той се е разделил сам против себе си: тогава как ще устои царството му?“¹

1. Фарисеите и по-рано обвинявали Иисуса в това, че Той прогонва бесовете със силата на Веелзевула. Но Той тогава не ги изобличавал, за да им даде време да познаят Неговата сила от още по-големи чудеса, и от учението – Неговото величие. Но тъй като те не преставали да говорят за Него същото, Той, накрай, ги изобличава. И, първо, доказва Своята божественост с това, че открива техните тайни помисли, а второ, с това, че изгонва леко бесовете. И колкото безсрамно и да било тяхното обвинение (а завистта, както аз казах, не се грижи за това, какво да каже, а само да каже нещо), Христос все пак не го пренебрегва, но се защитава със собствената Му кротост, като ни научава да постъпваме кротко с враговете; и макар те и да ни обвиняват в това, в което ние по собственото си съзнание не сме виновни, макар техните обвинения да нямат никакво основание – да не се смущаваме и да не губим спокойствието на духа, но с всяко дълготърпение да се защитаваме пред тях. Така постъпил Спасителят и с фарисеите, като показва по най-лесен начин, че те говорят лъжа. На този, който имал бяс, не било свойствено да показва такава велика

¹ Мат. 12, 25–26.

кротост и да знае тайните помисли. Фарисеите, отчасти поради това, че тяхното мнение било твърде безсрамно, а отчасти поради опасението от народа, не смеели да разкрият своите обвинения, пазели ги в ума. Но Спасителят, като желаел да им покаже, че Той знае и самите им мисли, не споменава за това, в което те Го обвинявали, и не разкрива тяхната злоба, но опровергава техните възражения, като предоставя на собствената им съвест да ги изобличи в лъжа. Той имал само една грижа – да доставя полза на съгрешилите, а не да разкрива техните съгрешения. Ако Той би поискал да продължи Своята защита и да посрами фарисеите, а след това да ги подхвърли на най-жестоко наказание, Той би могъл твърде леко да направи това. Но Спасителят, като оставил всичко това, стараел се само за това, да изкорени от тях любовта към споровете, да ги научи на кротост и чрез това да ги направи по-годни за изправление.

Как пък Той се защитава пред тях? Той не им привежда думи на Св. Писание (защото те не обръщали внимание на Писанието и биха изопачили неговия смисъл), но употребява общи доказателства. *Всяко царство*, казва Той, *разделено на части, запустява*; и всеки град или дом, ако се раздели, скоро се разрушава. Наистина, не толкова са гибелни външните войни, както вътрешните; същото става в обществата, същото и във всички дела. Но Спасителят взема пример от това, което е по-известно. Що на земята е по-силно от царството? Няма нищо – но и то загива от смутовете. Ако пък някой признае, че и царството, което се е разделило, при всичкото си величие, ще се разруши, какво ще каже той за града и за дома? Всичко, малко ли е то, или голямо, ако въстава само против себе си, загива.

И тъй, ако Аз, казва Спасителят, като имам в Себе Си бяс, чрез него изгонвам други бесове, това значи,

че между бесовете има несъгласие и разпри, и те въстават един срещу други; ако пък те въстават един против други, тяхната сила би се разрушила и загинала. „Ако, казва Спасителят, *сатана изгонва сатана* (Той не казал – бесове, като показва, че между тях има голямо съгласие), *той се е разделил.*“ Ако пък Той се е разделил, лишил се е от силата и е загинал; а ако е загинал, как може да изгонва другиго? Виждаш ли, колко смешно е тяхното обвинение, колко е то безразсъдно, и какво противоречие има в себе си? Един и същ човек не може да каже, че той е и силен, и изгонва бесове, и при това силен от това, от което той би трябвало да изгуби силата.

Ето първото опровержение. Второто, което следва подир него, се отнасяло до учениците. Спасителят, като опровергава противящите Му се фарисеи, винаги привежда не едно, не две и три доказателства, като желае да обуздае напълно тяхното безсрамие. Така Той постъпил и в спора за съботата, като указва на Давида, на свещениците и на свидетелството на Писанието: „*Аз искам тилост, а не жертва*“¹ и на причината за установяването на съботата: *съботата, казва Той, е за човека.*² Така постъпва и тук. След първото опровержение Той привежда друго, най-ясно. „*Ако аз изгонвам бесовете чрез Веелзевула, синовете ви чрез кого ги изгонват?*“³

2. Виж с каква кротост и тук Той им говори. Той не казал: Моите ученици или апостоли, но: вашите синове – щото, ако фарисеите поискат да мислят толкова благородно, както Неговите ученици, да им даде възможност за това; а ако те останат при предишната неблагоприятност и не оставят своето безсрамие, да ги лиши от всякакво оправдание. Смисълът на Негови-

¹ Ос. 6, 6.

² Марк. 2, 27.

³ Мат. 12, 27.

те глуми е следният: апостолите с каква сила изгонват бесовете? Апостолите вече изгонвали бесове, като получили власт за това от Спасителя; но фарисеите не ги обвинявали. Те се въоръжили не против делата, но против лицето. Заради това Христос, като желае да покаже, че само завистта им е причина на тяхното обвинение, указва и на апостолите. Ако Аз, както вие казвате, изгонвам бесовете със силата на Веелзевула, още повече те, като получили власт от Мене. Но вие нищо подобно не говорите за тях. Защо пък вие обвинявате Мене, Който им дадох такава власт, а тях освобождавате от обвинения? Но това няма да ви избави от наказание, а ще се подхвърлите даже на още по-голямо. Заради това именно Спасителят и добавил: *„те ще ви бъдат съдии.“*¹ Ако Моите ученици, като са от един род с вас и като са получили еднакво образование, вярват в Мене и Ми се покоряват, очевидно е, че те ще осъдят тези, които вършат и говорят противното. *„Ако пък Аз изгонвам бесовете с Божий Дух, то значи, дошло е до вас царството Божие.“*² Какво значи *царство*? – Моето пришествие. Виж, как Той пак ги привлича към Себе Си, лекува ги и се старае да ги приведе към познание на Себе Си, и им показва, че те се въоръжават против собствените си блага и въстават против своето спасение. Вие, казва Той, трябва да се радвате и да ликувате, че Аз дойдох да дарувам тези велики и неизразими блага, за които в древност възвестявали пророците, и че настанало времето на вашето благоденствие; а вие постъпвате наопаки, и не само, че не приемате благата, но още клеветите и измисляте лъжовни обвинения против Този, Който ви ги предлага. Евангел. Матей пише: *„Ако пък Аз изгонвам бесовете с Божий Дух“*; а Лука: *„ако пък Аз с пръ-*

¹ Мат. 12, 27.

² Мат. 12, 28.

ста Божий изгонват бесовете“¹, като показва с това, че изгонването на бесовете е дело на най-висока сила и на особена благодат. От тези думи би могло да се изведе следното заключение: ако това е справедливо, значи, Син Божий е дошъл. Но Христос не казва това пряко; за да не възбуди тяхната ненавист. Той само намеква на това с думите: „*дошло е до вас царството Божие*“. Каква мъдрост! С това, в което фарисеите обвинявали Спасителя, Той ясно им доказал Своето пришествие. По-нататък, за да ги привлече към Себе Си, Той не казал само: *дошло е царството*, но прибавил: *до вас*; като че ли Той така говорил: настанало е времето на вашето блаженство. И тъй, защо вие не се радвате на своите блага? Защо се въоръжавате против вашето спасение? Ето сега е вече настанало времето, за което в древност предсказвали пророците. Ето признакът на проповядваното от тях пришествие: бесове се изгонват с божествена сила. Че те се изгонват, това вие сами знаете; а че се изгонват с божествена сила, това свидетелстват делата. Сатаната не може сега да бъде силен: той по необходимост станал слаб. Но слабият не може, подобно на силния, да изгонва силен бяс.

Така говорил Спасителят заради това, да покаже силата, произлизаща от любовта, и безсилието – от несъгласието и раздора. Заради това именно Той непрестанно и навсякъде подбужда и учениците Си към любов, и особено още и затова, че дяволът се старее всякак да я изкорени. После Второто опровержение Той привежда и трето, като казва: „*Как може някой да влезе в къщата на силния и да ограби покъщнината му, ако първот не върже силния и тогава ще ограби къщата му.*“² Че сатана не може да изгонва сата-

¹ Лук. 11, 20.

² Мат. 12, 29.

на, това е ясно от предишното, а пък, че иначе не е възможно да се изгони сатаната, освен като отнапред бъде победен, – и с това всички са съгласни. Какво пък означават думите на Христа? Нищо повече, освен че само усилват това, което Той казал по-рано. Аз не само че не искам да имам за съдружник дявола – като че ли така Той говори, – но даже водя с него война и го свързвам: за доказателство служи това, че аз ограбих неговата покъщнина. Забележи как Христос опровергава клеветата, която фарисеите се стараели да хвърлят върху Него. Те искали да докажат, че Той не със своя власт изгонва бесовете; а Той, напротив, доказва, че не само бесове, но самия техен началник Той преди всичко свързал със своята власт и го победил със собствената Си сила. Това се потвърждава от самото дело. Ако дяволът е началник, а бесовете негови подчинени, как могат да бъдат пленени последните, когато сам той не беше победен и покорен? В тези думи, струва ми се, може да се види още и пророчество. Не само бесовете са съдове на дявола, но и хората, които вършат неговите дела. И тъй, очевидно е, че тука се говори не само за това, че Той изгонва бесове, но и за това, че Той ще разсее целия мрак на заблужденията във Вселената, ще разруши всички дяволски замисли и ще ги направи недействителни. Той не казал: ще граби, но – ще разграби, като показва с това, че има власт за това.

3. Христос нарича сатаната силен не за това, че той е такъв по природа. Не – но указва на неговата предишна голяма власт, каквато той имал над нас поради нашето нехайство. *„Който не е с Мене, е против Мене, и който не събира с Мене, разпичава.“*¹ Ето и четвъртото опровержение. Какво е Моето намерение? – пита Христос. Да приведа хората към Бога, да ги науча на добродетелта, да им възвестя царство-

¹ Мат. 12, 30.

мо. А какво искат дяволът и бесовете? Противното на това. И тъй, по какъв начин този, който не събира с Мене и който не е за Мене, ще Ми помага? И какво аз говоря – да помага? Напротив, той още се старае да разпилява Моето. Как пък поради това този, който не само не ми помага, но още разпилява Моето, може да има с Мене такова съгласие, че да може заедно с Мене да изгонва бесове? Това говорил Той, струва ми се, не само за дявола, но и за самия Себе Си, тъй като сам Той противодейства на дявола и разпилява принадлежащото му. Защо пък той казва: който не е с Мене, той е против Мене? Заради това, че той не събира заедно с Него. Ако пък това е справедливо, какъв трябва да бъде този, който е против Него? Ако този, който не съдейства на Христа, се нарича враг, още повече е враг този, който се въоръжава против Него.

Всичко това пък Той говори, за да покаже великата непримирима вражда с дявола. Кажете ми, не е ли против тебе този, който не иска да помага, когато ти трябва да воюваш с някого? Когато пък Той говори на друго място; „*който не е против вас, той е за вас*“, това не противоречи на казаното тук. Тук Той указал кой е техният противник, а там показва кой е техен съучастник, защото е казано: *В Твое име изгонват бесове*.¹

На мене се струва, че тук Христос намеква и за иудеите, като ги поставя заедно с дявола. И те били против Него и разпръсвали това, което Той събирал. А че Той тук намеква и за тях, това се доказва от следните думи на Спасителя: „*Затова казват ви: Всеки грях и тъка ще се прости на хората*.“² По такъв начин, като унищожил тяхната клевета, като разрешил тяхното възражение и като показал тяхното безразсъдно упорство, Той накрай ни заплашва, доколкото

¹ Мат. 7, 22.

² Мат. 12, 31.

при съвета и изправянето е не маловажно и това, не само да се отговаря на всички въпроси и да се убеждава, но и да се заплашва, което често и върши този, който дава закони и съвети.

Макар думите на Иисуса Христа и да се струват твърде неясни, но ако внимателно да изслушаме тези думи: *„Всеки грях и хула, казва Той, ще се прости на човеците, но хулата против Духа няма да се прости на човеците и ако някой каже думата против Сина Човеческий, ще му се прости; но ако някой каже против Духа Светаго, няма да му се прости ни на този, ни на онзи свят.“* Какво значат тези думи? – Вие много говорихте за Мене, че Аз съм измамник, че Аз съм противник Божий. Аз ще ви простя това и няма да поускам вашето наказание, ако вие се разкаете; но хулата против Духа няма да се прости и на тези, които се каят. Как пък е възможно това? Тази вина е била прощавана на тези, които се разкайват. Мнозина от тези, които сипели хули против Св. Дух, по-късно повярвали, и всичко им било простено. Какво пък значат тези думи? Това, че грехът против Св. Дух е предимно непростителен. Защо пък? Заради това, че Христа не знаели кой бил Той, а за Св. Дух били вече получили достатъчно познание. Така, каквото и да говорили пророците, говорили го по внушение на Св. Дух, и във Ветхия завет всички имали за него твърде ясно понятие. И тъй, думите на Христа имат следното значение: нека вие да се съблазнявате в Мене поради плътта, в която съм се облякъл; но можете ли вие да кажете и за Св. Дух: не Го знаем? Заради това именно вашата хула ще бъде непростителна; и тука, и там ще претърпите за нея наказание. Мнозина, макар само тука и да са били наказани, като например блудникът, един от коринтяните, който се бил недостойно приобщил със св. тайни, но вие – и тука, и там. И тъй, Аз

ви прощавам всичко това, с което вие Ме злословихте преди кръста, и самото Ваше неверие няма да ви се зачете за вина. Вярващите преди кръста нямали пълна вяра – заради това Той запрещава навсякъде да се възвестява за Него преди страданието, и на самия кръст се молил, щото да бъде простен на юдеите техният грях. Но каквото сте говорили против Св. Дух, няма да ви бъде простено. А че Христос указва на хула, която юдеите говорили против Него преди кръста, това се вижда от следното: *„Ако някой каже думата против Сина Човеческий, ще му се прости; но ако някой каже против Духа Светаго, няма да му се прости.“*¹ Защо? Заради това, че Дух Светий на вас е известен, а вие не се срамувате да отхвърляте очевидна истина. Ако вие казвате, че Мене не знаете, несъмнено знаете, че да се изгонват бесове и да се извършват изиерявания, това е дело на Св. Дух. И тъй, не само Мене хулите, но и Светия Дух. Заради това и Вашето наказание както тука, така и там е неизбежно.

Едни се наказват и тука, и там; други само тука; трети само там; а четвърти нито тука, нито там. И тука, и там – като например самите тези хулители на Светия Дух. Те тука са претърпели наказание, когато били подхвърлени на ужасни бедствия, след превземането на града им, и там ще претърпят най-жестоки, като жителите на Содом и много други. Само там – като например мъчения в пламъци богаташ, който нямал даже една капка вода. Тука – като например коринтския блудник. Нито тука, нито там – като например апостолите, пророците, блаженият Иов: техните страдания били не следствие на наказание, а на подвизи и борба.

4. И тъй, да се постараем да имаме еднаква с тях участ: ако ли не с тях, поне с тези, които се очистили тука от греховете. Наистина, страшен е онзи съд,

¹ Мат. 12, 32.

неизбежно е наказанието, нетърпими са мъченията. Ако пък ти и тука не искаш да претърпиш наказание, осъждай сам себе си и изисквай сам от себе си отчет. Послушай, какво говори ап. Павел: *„Ако бихте изпитвали сати себе си, нямаше да бъдете съдени.“*¹ Ако постъпваш така, като постепенно напредваш към съвършенството, ще достигнеш и Венеца. Но ще запиташ: как да искаме от самите себе си отчет? Плачи, въздишай тежко, смирявай се, изнурявай себе си и си припомняй за всяко твое прегрешение; това е не малко мъчение за душата. Който е изпитал сърдечно съкрушение, той знае, че душата повече от всичко се мъчи от това; който си е спомнал за своите грехове, той знае скръбта, която произлиза от тука. Ето защо и Бог за такова разкаяние дава като награда оправдание, като казва: *Изповядай отрано твоите грехове, за да се оправдаеш.*² Немалко, наистина немалко средство за оправдание е това, като съзнаеш всичките си грехове, непрестанно да си спомняш и да размишляваш за тях. Който върши това, ще дойде в такова съкрушение, че ще признае себе си за недостоеен даже и да живее. А който така разсъждава, ще бъде по-мек и от въска. И не само осъждай себе си за блудство, прелюбодеяние и други грехове, които от всички се признават за тежки, но събери в ума си и тайните намерения, клевети, злословия, пустославие, завист и всичко на това подобно. И тези пороци ще понесат не малко наказание. И клеветникът ще се хвърли в геената; и упиващият се от вино няма да има място в небесното царство; и не любящият своя ближен така оскърбява Бога, че и със своето мъченичество не бива угоден на Него. И този, който не се грижи за своите домашни, се е отхвърлил от вярата; и този, който презира бедните, ще бъде хвърлен в огъня. И тъй, не

¹ I Кор. 11, 31.

² Ис. 43, 26.

считай тези пороци за маловажни, но събери всички в своя ум и ги напиши като в книга. Ако ти ги напишеш, Бог ще ги изличи. Ако пък ти не ги напишеш, Бог ще ги впише и ще поиска твоеото наказание. По-добре ние сами да ги впишем и да ги видим заличени от Бога, отколкото, като ги забравяме, да заставаме самого Бога да ги представи пред нашите очи в съдния ден.

И тъй, за да не би това да се случи, да разгледаме внимателно всичко, и ние ще намерим тогава, че сме в много виновни. Кой например е чист от користност? Не ми указвай на това, че ти не си бил твърде користолюбив; и за малкото ще понесеш същото наказание. Мисли за това и се разкайвай. Кой не е оскърбил другия? А това хвърля в геената. Кой не е злословил тайно ближния? А това лишава от царството. Кой не се е гордеел? А този е повече от всички нечист. Кой не е гледал със сладострастни очи? А този се счита равен на блудника. Кой без причина не се е гневил на своя брат? А такъв е виновен пред съда. Кой не се е клел? А това е от лукавия. Кой не е служил на мамона? А такъв се е отрекъл от законното служене на Христа. Аз мога да изброя и много други пороци, но и тези са достатъчни, за да приведат в съкрушение не окаменелия по сърце и не дошлия още до безчувственост. И ако всяко от тези престъпления хвърля в геената, какво биха те направили, когато се съединят заедно?

По какъв начин, ще кажеш ти, може човек да се спаси? Като употребява против недъзите равностилни лекарства – милосърдие, молитва, скръб, разкаяние, смирение, съкрушено сърце, презрение към земните блага. Безбройни пътища е показал Бог за спасение, стига ние да бъдем внимателни. Нека да бъдем внимателни, да се стараем всякак да излекуваме нашите рани, като правим милостиня, като утържаме гнева си против оскърбяващите ни, като благодарим на Бога за всичко, като постим според силите, като се молим с искрено

сърие, като си придобиваме приятели от *матона на неправдата*¹. По такъв начин ние можем да получим прощение на нашите грехове и да се удостоим с бъдещите блага – с което да се сдобием всички ние, чрез богатата и човеколюбивата на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки веко̀в.

Амин!

¹ Лук. 16, 9.

Гл. XII, ст. 33–37

„Или признайте дървото за добро и плода му за добър, или признайте дървото за лошо и плода му за лош; защото по плода се познава дървото.“¹

1. По друг начин Господ пак засрамва фарисеите, като не се задоволява с предишните изобличения. И прави това не с намерението, за да освободи Себе Си от обвинение – за това били достатъчни и предишните доказателства, – но да изправи тези, които Му се противят. Казаното от Него има следния смисъл: никой от вас не е обвинявал излекуваните в това, че те не се излекували, и не е казал, че да се освободи някой от беса, е нещо лошо. Действително, макар те и да били крайно безсрамни, но не можели да кажат това. И заради това, като не признавали делата, отправяли клеветата към този, който ги вършил. Но Христос показва, че такова обвинение е несъобразно нито с общия смисъл, нито със самото положение на делата. А краен признак на безсрамие е не само да се постъпва злонамерено, но и да се измисля нещо такова, което даже и с общите понятия е несъобразно. И виж, как Спасителят отстранява със своите думи всяко възражение. Той не казал: съгласете се, че дървото е добро, защото плодът е добър: но, за да им загради с по-голяма сила устата и да покаже Своята отстъпчивост и тяхното безсрамие, казва: ако вие искате да порицаете Моите дела, нека бъде така; само че да няма във Вашите обвинения несъобразност и противоречие. По такъв начин можело по-ясно да се разкрие тяхното безсрамие в едно дело, свършено очевидно, и

¹ Мат. 12, 33.

Той е могъл да им каже: напразно вие лукавствате, щом във вашите думи се съдържа противоречие. Действително, за дървото съдят по плодовете, а не за плода по дървото, а вие постъпвате наопаки. Наистина, плодът се ражда от дървото, но дървото трябва да се узнава по плода. Заради това би следвало и вие или да докажете, че Моите дела са лоши, когато искате да Ме обвинявате, или, щом хвалите Моите дела, заедно с това трябва и Мене, Който ги извършвам, да освободите от вашите обвинения. А вие постъпвате обратно. Като не намирате нищо осъдително в Моите дела, които са плод, вие осъждате дървото – наричате Ме беснуващ. Това вече е връх на безумие. Доброто дърво не може да дава лоши плодове, и обратно, както това казал Спасителят още по-рано, и сега го потвърдил. Следователно обвиненията на фарисеите съдържали в себе си противоречие и били свършено несъобразни с действителността.

По-нататък, тъй като Спасителят говорил не за Самия Себе Си, а за Св. Дух, произнася Своите изобличения с по-голяма строгост: *„Рожби ехиднини! Как можете да говорите добро, когато сте зли?“*¹ В тези думи се съдържа и обвинение против фарисеите, и доказателство на гореказаното. Ето вие, казва Спасителят, като сте лоши дървета, не можете да давате и добър плод. Заради това аз и не се учудвам, че вие произнасяте такива думи; като произлизате от зъл род, вие сте и лошо възпитани, и сте си усвоили лоши мисли. И забележи с каква предпазливост, която предотвратява всяка хитрост на противника, Той изразява Своите обвинения. Той не казал: как вие можете да говорите добро, като сте рожби ехиднини, защото едното с другото няма съотношение, но казва: *„как можете да говорите добро, когато сте зли?“* А рожби ехиднини ги нарекъл, защото те се хвалили със своите

¹ Мат. 12, 34.

прагеди. И тъй, за да покаже, че те нямат от това никаква полза, Той ги отсича от родството с Авраама и им дава други прагеди, които имат такъв нрав, какъвто и те, и по такъв начин ги лишава от благородството, с което се гордеели. „От препълнено сърце, казва Той, *говорят устата*.“¹

Тука Той отново дава да се види Неговото божество, което знае скритите помисли, а също показва, че фарисеите ще претърпят наказание не само за делата, но и за злите мисли; показва и това, че Той, като Бог, знае тези мисли. Но възможно е, казва Той, и човеците да ги знаят. Естествено е, щото думите да се изливат навън чрез устата, когато вътрешността е препълнена със зло. Заради това, когато ти слушаш човек, който произнася лоши думи, не мисли, че в него има само толкова зло, колкото се показва в думите, а заключавай, че изворът е още много по-изобилен, защото изразяваното навън е само излишък на вътрешното. Виждаш ли колко силен удар нанася Христос на фарисеите? Ако техните думи са така изпълнени със зло и произлизат от дяволския дух, помисли тогава, какъв трябва да бъде коренът и изворът на тези думи. Обикновено бива така, че езикът, като се удържа от срама, не излива още всичко в думи; напротив, сърцето, като няма никого от човеците за свидетел на своите движения, произвежда безстрашно в себе си всяко зло, каквото само поиска, защото то не мисли много за Бога. Думите могат да бъдат слушани и обсъждани от всички, а сърцето се крие на сянка и заради това по-малко зло има на езика, а повече в сърцето. Но когато то се натрупа твърде много вътре, тогава излиза навън с голям напор това, което тогава било скрито. И както тези, които се измъчват от повръщане, отначало употребяват усилие да задържат в себе си изливащата се от тях течност, а после, когато вече

¹ Мат. 12, 34.

не са в сила да се владеят, изхвърлят нечистотата в голямо количество, така и изпълнените със зли помисли накрай ги изливат в злодумни осъждания на ближния. *„Добрият човек, казва Спасителят, от доброто съкровище на сърцето си изнася добро: а лошият човек от лошото съкровище изнася лошо.“*¹

2. Не мисли, казва Спасителят, че това става само със злите човеци; напротив, и с добрите става същото. И у тях повече добродетел се крие вътре, отколкото се изявява навън в думи. Чрез това Господ показал, че както фарисеите трябва да се смятат за повече зли от това, каквито се представят в своите думи, така Той, напротив, е повече благ от този, какъвто се разкрива в Своите речи. А под думата „съкровище“ Той разбира множество. По-нататък Той пак извиква у тях голям страх. Не мислете, казва Той, че всичко се ограничава само с това – злоречието да се подхвърля само на осъждане от хората. Не – всички злоречиви ще претърпят наказание още и на последния съд. Той не казал тука: вие, отчасти заради това, да не произнесе твърде жестока и огорчителна дума. *„Казват ви, че за всяка празна дума, която кажат хората, ще отговарят на съдния ден.“*² Празна дума е тази, която е противна на истината, която е лъжовна, изпълнена с клевета, а също, според пояснението на някои, и безполезна, каквато е например възбуждащата неприличен смях, срамната, неприличната, неблагонравната. *„По думите си ще бъдеш оправдан, и по думите си ще бъдеш осъден.“*³ Виждаш ли колко благосклонен е съдът? Колко кратки са изискванията на отговора? Не по речите на другото, но по твоите собствени думи Съдията ще произнесе присъда. Що може да бъде по-справедливо от това? В твоя власт е, разбира се, и

¹ Мат. 12, 35.

² Мат. 12, 36.

³ Мат. 12, 37.

да говориш, и да не говориш. Заради това не злословените трябва да се страхуват и треперят, а тези, които злословят, защото не злословените трябва да се оправдават за това, че за тях се разнасяли недобри слухове, но тези, които злословят, ще дадат отговор за това лошо, което са говорили за другите. Върху тях пада цялата беда. И тъй, тези, които страдат от зли слухове, няма за какво да се грижат, защото няма да се поиска от тях отговор за това лошо, което другите са говорили за тях, но тези, които са говорили лошо, трябва да се страхуват и да треперят, защото те заради своето зоезичие ще бъдат привлечени на съд. Наистина, това е дяволска мрежа, това е такъв грях, който никога не донася удоволствие, а само една вреда. Ако този, който е обхванат от лоши течности, сам повече от всички страда от тях и добива болест, още повече този, който трупа в себе си злоба, която е по-горчива от всяка жлъчка, ще понесе най-голяма вреда и ще причини на себе си люта болест. Ако изпуснатите от него думи огорчават тъй много другите, още по-голяма скръб ще причинят на душата, която ги е породила. Замислящият зло преди всичко убива самия себе си, също така, както раздухващият огъня нерядко сам изгаря, удрящият върху диаманта причинява вреда на самия себе си, и стъпващият върху остри гвоздеи нанася сам на себе си кървава рана.

Такъв е този, който умее великодушно да приема и пренася обидите: той е подобен на диамант, остри гвоздеи и огън, а този пък, който мисли да го обиди, се оказва по-нищожен от калта! И тъй, не това е лошо, когато те обиждат, а лошо е, когато ти обиждаш другите, или когато не умееш да пренасяш обиди. Колко много е бил обиждан Давид! Колко много го е обиждал Саул? Но кой станал по-силен и по-щастлив? И кой се оказал по-нешастен и по-достоеен за съжаление? Не този ли, който обиждал? Да разгледаме това по-отбли-

30. Саул обещал, че ако Давид убие другоплеменника, ще приеме Давида при себе си като родственик, ще му даде с голяма охота своята дъщеря. Давид убил другоплеменника; какво направил пък Саул? Нарушил дадената дума; не само не му дал (по-старата дъщеря), но се стараел да го умъртви. Кой заслужил по-голяма чест? Саул се измъчвал от тъга и бил притискан от зъл дух, а Давид със своята победа и с Божието благоволение придобил слава и възсиял по-светло от слънцето. Саул, като слушал песните на жените, изядал се от завист, а Давид, като пренасял всичко мълчаливо, привлякъл и привързал към себе си всички. И след това, когато той имал Саула в своите ръце и го пощадил, кой бил тогава по-щастлив и кой по-несъщастен? Кой бил по-слаб и кой по-силен? Не Давид ли станал най-силният, когато той имал възможност с право да отмъсти на своя враг, но не пожелал това? – Без съмнение, Саул имал въоръжена войска; а Давид имал за сътрудници и помощници правдата, която е по-силна от всякаква войска. И заради това той и след толкова много несправедливи страдания, претърпени от него, не поускал да умъртви Саула, макар да имал право да направи това. Той знаел от предишните опити, че не причиняването зло на друго, а претърпяването на злото прави хората най-силни. Така става и с телата, така и с дърветата. И Иаков не е ли търпял обиди, не е ли търпял зло от Лавана? Но кой се оказал по-силен? Лаван ли, който го имал вече в ръцете си, но все пак не смеел да се докосне до него, като бил обзет от страх и трепет, или Иаков, който, като нямал при себе си нито оръжие, нито множество воини, бил за него по-страшен от хиляди царе?

3. Но, за да ви представя друго, още по-силно доказателство от горепосоченото, аз пак ще обърна речта към Давида – вече от противоположна страна. Той бил силен, когато търпял обиди; но щом сам по-късно обидил друго, веднага станал немошен. Той

обидил Урия, и веднага редът се превърнал: немоцта преминала към обидиля, а силата към обиденя, който вече като мъртъв, опустошил Давидовия дом. Давид макар да бил останал жив и да бил цар, не могъл с нищо да се защитава от него; а Урия, макар и прост воин и при това вече мъртъв, обърнал надолу с главата всичко в дома на царя.

Искате ли, аз ще ви представя в още по-ясен вид предлаганата от мене истина, от друга страна? Да разгледаме тези човеци, които отмъщават за себе си с право. Че тези, които обиждат своите ближни, воюват против собствената си душа и се оказват по-низки и по-презрени от всичко това, всеки вижда. Но кой пък, ще запиташ ти, отмъщавал за себе си с право, и с това разпалил голямо зло и навлякъл върху себе си много беди и скърби? Погледни на Давидовия военачалник. Той бил виновник за жестока война и претърпял хиляди злини, от които никога не би се случила с него, ако той би умее да разсъждава и да действа по правилата на истинската мъдрост.

И тъй, да избягваме този грях и да не обиждаме ближните нито с думи, нито с дела. Господ не казал: ако ти пред народа хулиш ближния и го повлечеш в съдилището, ще бъдеш виновен, но само – ако говориш лошо, макар и насаме, и тогава ще си навлечеш най-голямо осъждане. Ако даже би било истина това, което ти приповтаряш за ближния, ако даже ти би бил напълно уверен, и тогава ще се подхвърлиш на наказание. Не за това, което вършил друг, Бог ще те съди, а за това, какво си говорил. Не слушаш ли, че и фарисеят говорил правда (за митаря): казал това, което било на всички известно, и обявил това, което не било тайна, и все пак бил подхвърлен на жестоко осъждане! Ако пък явните грехове не трябва да се разгласяват, тогава още повече неизвестните и недоказаните. Съгрешилият има над себе си Съдия. И тъй, ти не предвземай

за себе си честта, която принадлежи на Единородния, Комуто е предназначен престолът на съда?

Но ти искаш да бъдеш съдия! Има такова едно съдилище, което е представено и на тебе, и може да принесе голяма полза, като не те подхвърля нито на най-малко осъждане. Постави в твоята съвест за съдия разума, и разкрий пред неговото съдилище всички твои беззакония, изследвай всички грехове на твоята душа, поискай от нея с всичката строгост подробен отчет и ѝ кажи: защо си се ти осмелявала да вършиш това и това? А ако тя започне да се отклонява и да разглежда делата на други, кажи ѝ: не за чужди грехове те аз съдя, не за тях си ти длъжна да отговаряш – какво ти е на тебе, че някой си е лош? Ти защо си съгрешила в това и това? Отговаряй; не посочвай на другите, гледай на своите дела, а не на чуждите. По такъв начин привеждай я, колкото се може по-често, към такъв погвиз. След това, когато тя вече нищо не може да каже и започне да се крие от съда, тогава я бий с тояга, като горделива и любодейна слугиня. Всеки ден откривай за нея това съдилище, представяй ѝ огнената ръка, ядовития червей и други мъчения; не я допускай да продължава връзката си с дявола и не приемай от нея такива безсрамни оправдания: той дожда при мене, той ми устройва примки, той ме изкушава! Но ѝ кажи: ако ти сама не поискаш, всичко това ще бъде напразно. А ако тя заговори: но аз съм обвързана с тялото, облечена съм в плът, живея в света, движа се по земята – кажи ѝ: всичко това е един лицемерен предлог и празни оправдания! Ето, и този светия е бил облечен в плът, и той живеел в мира и се движел по земята, и все пак прекарал един достославен живот; пък и ти сама, когато правиш добро, правиш това, като си облечена в плът. Нека да ѝ е мъчно, когато слуша това, ти не преставай да я наказваш; не се бой, тя няма да умре от твоите удари; напротив, ти още ще я избавиш от смъртта. А

ако тя каже: еди-кой си ме раздразнява, ти ѝ отговори; ти можеш и да не се раздразняваш, защото нерядко си се удържала от гняв. Също, ако тя каже: красотата на еди-коя си жена ме разпали, ти ѝ отговори: но ти би могла да се въздържиш. Приведи и примери от тези, които са победили плътта: посочи на примера на първата жена, която, макар и да казвала: „*зтицята те преаъсти*“¹, с това не се избавила от обвинение.

4. Когато ти произвеждаш такова изследване на съвестта, през това време не допускай никого при себе си, нека никой да не те тревожи; но както съдиите обикновено седят зад завеси, когато съдят, така и ти, вместо със завеса, загради се с мълчание и избери благоприятно време и място за това. Заеми се с този съд, когато, след като се навечеряш, станеш от масата и отиваш да спиш: ето най-удобно време за тебе; а твое място да бъде постелката и спалнята. Така заповядва и пророкът, като казва: „*Разтиснете в сърцето си на леглата си и утихнете.*“² Искай за себе си и за малките прегрешения строг отчет, за да не се приближиш някога към големи грехове. Ако ти правиш това всекидневно, ще застанеш със смелост пред страшното съдилище. По такъв начин и ап. Павел станал чист, заради което и казва: „*Ако бихте изпитвали сати себе си, нямаше да бъдет съдени.*“³ Така и праведният Нюв очиствал децата си; ако той принадлежал жертви за тайните грехове, още повече изисквал отчет за явните.

А ние не така постъпваме, но свършено обратно. Щом легнем в постелката, веднага започваме да размисляме за всякакъв род светски дела: едни въвеждат в душата си нечисти помисли, други мислят за пари, дадени под лихва, за търговски сделки и за разни

¹ Бит. 3, 13.

² Псал. 4, 5.

³ I Кор. 11, 31.

временни грижи. Като имаме дъщеря девица, ние я пазим с всичката си бдителност; а на душата си, която е много по-скъпа от дъщерята, позволяваме да прелюбодейства и да се осквернява, като пушаме в нея хиляди нечисти мисли. Искате ли да влезе при нея користолюбието, или сладострастието, или пристрастеността към красиви тела, или разположение към гняв, или друг някой недобър гост, ние веднага отваряме вратата, каним го и го привличаме, и ѝ позволяваме да прелюбодейства с него без всякакъв срам и страх.

Що може да бъде по-грубо и безчовечно от това – да гледаме с пренебрежение, как толкова много прелюбодейци се подиграват с душата, която за нас е по-скъпа от всичко, и да ѝ позволяваме да общува с тях дотогава, докато те се наситят? Но това никога няма да дочакаш. Те ще отстъпят само тогава, когато тя се предаде на съня. Но, не! И през това време те не си отиват от нея, защото и при сънните мечтания и видения се носят пред нея същите образи. А от това често се случва, че и с настъпването на деня душата, упоена от такива мечти, веднага се устремява към действия, съобразни с тях. Ти не даваш и на най-малката пращинка да влезе в гледеца на твоето око, а пренебрегваш своята душа и ѝ позволяваш да влачи след себе си такава кална купчина от толкова много злини.

Кога ще успеем ние да изхвърлим от себе си тази смет, която всеки ден трупаме в себе си? Кога ще можем да изскубнем тръните? Кога ще успеем да посеем семена? А ние още и не сме започнали да орем нивата си. Какво ще кажем, когато хазиянът на нивата дойде и поиска нужното? Какво ще му отговаряме? Това ли, че никой не ни е дал семена? Но те се изпращат отгоре всеки ден. Това ли, че никой не ни е окосил тръните? Но ние (служителите на Словото) всеки ден острим сърпове за вас. Или, че светските нужди ви отвличат!

Защо ти не се разпъна за света? Ако този, който по-върнал поверения му талант, е наречен лукав служител, защото не припечелил още един талант, какво ще рече този, който е загубил и повереното му? Ако той бил свързан и хвърлен там, дето има скърцане със зъби, на какви страдания тогава ще бъдем подхвърлени ние – ние, които, като имаме безбройно множество подбуди да се стремим към добродетелта, отвърщаме се от нея и се предаваме на леност? Още ли са малко подбудите, за да тръгнеш по пътя на добродетелта? Не виждаш ли, колко малоценен е този живот, колко неизвестна е неговата продължителност? Колко труд и пот са необходими за делата в тукашния мир! Нима само добродетелта се придобива с труд, а порока се дава без труд? Ако пък и там, и тук има труд, защо ти не избираш добродетелта, която донася със себе си голяма полза? Пък има и такива добродетели, които не изискват никакъв труд. Действително, какъв труд се изисква, за да не се злослови, да не се лъже, да не се дава клетва, да се прощава на ближния, който е дал повод за гняв! Ето де е трудът и голямата грижа – да се постъпва обратно на това.

И тъй, какво оправдание ще чакаме, какво прощение, когато ние и тези леки добродетели не спазваме? Оттука ясно се вижда, че и другите, най-трудни добродетели, са недостъпни за нас, поради нашето нехайство и леност. Като размислим за всичко това, нека да избягваме порока и да обикнем добродетелта, за да се удостоим и със сегашните, и с бъдещите блага, чрез богатия и човеколюбивия на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки веков.

Амин!

Гл. XII, ст. 38–45

„Тогава някои от книжниците и фарисеите отговориха и рекоха: Учителю, искаме да видим личба от Тебе. Но Той им отговори и рече: лукав и прелюбодееен народ иска личби; но личба няма да ти се даде, освен личбата на пророк Иона.“¹

1. Може ли да бъде нещо – не казвам, по-нечестиво, – а по-безумно от това? След толкова знамения, фарисеите говорят така, като че ли нито едно от тях не е ставало: *„искаме да видим личба от Тебе“*. Защо пък те така говорят? – За да хванат пак Исуса. Тъй като Той вече много пъти със своите думи им заграждал устата и обуздавал безсрамния им език, ето, те отново се обръщат към делата. Като се учудва на това, евангелистът пак повтаря думата – *„тогава“*. Тогава Му отговориха някои от книжниците, като толеха за знатение. Тогава: кога пък? Когато трябвало да преклонят глава, когато било нужно да се изпълнят с учудване, когато не оставало нищо повече, освен да дойдат в удивление и да отстъпят. А те и тогава не се отказват от своето лукавство. И виж как техните думи са изпълнени с ласкателство и преструвки. Те се надявали с това да Го подмамят в своите мрежи. Малко преди това те Го хулили, а сега Го ласкаят: току-що Го наричали беснуващ, а сега Го величават като Учител – но и едното, и другото говорят със зло намерение, макар думите им да не са никак сходни едни с други. Ето защо и Спасителят ги избличава сега твърде строго. Когато те Му предлагали груби въпроси и Го хулили, Той им отговарял кротко,

¹ Мат. 12, 38–39.

а когато започнали да го ласкаят, Той се обръща към тях с Всичката строгост и изрича против тях укорни слова, като показва с това, че Той е по-високо и от едната, и от другата страст, и че както тогава те не могли да Го разсъддят, така и сега със своето ласкателство те не могли да Го смекчат. След това вникни в свойството на Неговите укори: В тях ти ще видиш не ругателство, а разкриване на фарисейското злонравие. Какво казва Той? *„Лукав и прелюбодееен народ иска личби.“* Смисълът на тези думи е такъв: защо да се учудваме, че вие постъпвате така с Мене, Когото досега още не знаете, щом вие също така постъпвахте и с Моя Отец, могъществото на Когото сте видели от толкова много опити? Колко пъти вие сте Го оставяли и забягвали при демоните, и с това сте си придобивали зли приятели, за което многократно Ви е упреквал и пророк Иезекиил! Като говорил това, Спасителят давал да се разбере, че Той е единомислещ с Отца и че те действали също така, както и по-рано; а заедно с това разкривал техните скрити мисли и ги изобличавал, че те лицемерно и като врагове молят от Него знамения.

Той ги нарича *лукав род* заради това, че те винаги били неблагодарни към своите благодетели и като приемали благодеяния, ставали още по-лоши – което служи като признак на крайно злонравие. А *прелюбодееен род* Той ги нарекъл, като указвал на тяхното предишно и сегашно неверие, и с това дал ново потвърждение на туй, че Той е равен на Отца – тъй като именно неверието в Него прави човека прелюбодеец. След като ги укорил, какво говори по-нататък? *„Личба нята да ти се даде, освен личбата на пророк Иона.“* Тук Той вече започва речта за Своето Възкресение и за потвърждение указва на предобраза. Какво пък, ще кажеш ти, нима не е дадено на фарисеите друго знамение? Не се е давало, когато те са молили за него. Спасителят знаел

тяхното заслепяване, и заради това вършил чудеса не за тяхно убеждаване, а за да изправи другите човеци. Могат и в такъв смисъл да се разберат поменатите думи; но може да се види в тях и друг смисъл, именно, че фарисеите няма да получат вече знамения, подобни на споменатото. Знамение им било дадено, когато те именно в собственото си наказание познали силата на Господа. И тъй, Той тук указва прикрито на това бъдещо наказание и като ги заплашва, като че ли така говори: Аз ви направих хиляди благодеяния, но нито едно от тях не ви привлече към Мене, и вие не поискатте да почетете с благоговение Моето могъщество. И тъй, вие ще узнаете Моята сила от противни дела, когато видите Вашия град разорен до основи, когато видите стените разрушени и храмът обърнат в развалини, когато се лишите от предишната си свобода и гражданското устройство, и отново започнете да се скитате навсякъде като бежанци и бездомници. Всичко това се изпълнило след кръстните страдания. Тъй че ето какво ще ви бъде изпратено вместо велики знамения! И действително, не е ли най-велико знаменieto, че бедствията, които иудеите претърпяват, досега са еднакви и неизменни, и при всички опити никой не може да облекчи наказанието, веднъж наложено на тях.

Но тук Спасителят не говори още пряко за това, като предоставя най-ясното разкритие на следващото време. А сега открива речта за Своего възкресение, в истината на което те ще се уверят със самите тези бедствия, които по-късно трябва да претърпят. *„Както Иона беше в утробата на кита три дни и три нощи, казва Той, тъй и Син Човеческий ще бъде в сърцето на зетята три дни и три нощи.“*¹ Не казал ясно, че Той ще възкръсне, защото те биха се смеяли над това, а предизвестил това прикрито, но

¹ Мат. 12, 40.

така, щото да могат да повярват, че Той знаел това още отнапред. И те разбрали точно смисъла на Неговото предсказание, както това се вижда от думите им към Пилата: „*Оня изтатник още приживе бе казал: подир три дни ще възкръсна.*“¹; между това Христовите ученици, като били още по-непроницателни от тях, не разбрали това; заради това именно фарисеите навлекли сами на себе си осъждане.

2. Забележи, с каква точност Спасителят изразява даже и прикрито Своего пророчество. Той не казва: В земята, но: „*В сърцето на земята*“, за да означаи ясно Своего пребиваване в гроба, и за да не би някой да помисли, че уж Неговата смърт била само призрочно явление. Той определил три дни, за да не се съмнява никой относно Неговата смърт, тъй че не само кръстът и очевидността за всички, но и самото количество на дните трябвало да служи като доказателство за нея. За възкресението трябвало да свидетелства цялото следващо време, между това на кръста мнозина нямаше и да вярват, ако не е имало тогава много знамения, свидетелстващи за него; а ако не повярват на кръста, тогава няма да повярват и на възкресението. Заради това именно Спасителят нарича кръстната смърт знамение. Ако Той не беше разпънат на кръста, нямаше да бъде дадено и знамение. Ето защо Той представя и предобраза за по-голямо уверение в истината. Кажими, наистина, нима пребиваването на Иона в утробата на кита е било само едно въображение? Не, ти не можеш да кажеш това. А следователно и пребиваването на Христа в сърцето на земята не е могло да бъде въображение. Не може да бъде, щото предобразът да бил извършен на дело, а самота истина да остане въображение. Заради това именно ние навсякъде възвестяваме Христовата смърт: и в светите тайни, и при кръщението, и при всички други действия. Заради

¹ Мат. 27, 63.

това и ап. Павел гръмко извикал: „Ала на тебе да не ти дава Господ да се хваля, освен с кръста на Господа нашего Иисуса Христа.“¹ От тука се вижда, че заразените с лъжеучението на Маркиона са чеда на дявола, защото те заличават истината, за утвърждаването на която Христос направил всичко и за унищожаването на която дяволът употребил всички усилия – аз разбирам кръста и страданието. Заради това Господ и на друго място предвъзвестил: „разрушете този храм, и в три дни ще го въздигна“²; и още: „ще дойдат дни, когато ще им отнетат младоженеца“³; а тука казал: „личба няма да ти се даде освен личбата на пророк Иона“, като показва с това, че Той ще пострада и за тях, но те няма да спечелят от това никаква полза, което Той изразил в следващите думи. И макар Той да знаел това, все пак благоволил да умре за тях. Толкова Велика била неговата любов! А за да не би някой да помисли, че и с чудите ще стане същото, каквото и с ниневийците, и че, подобно на тези другоплеменници, които Господ обърнал, като им представил близкото разрушение на техния град – и те след възкресението на Христа ще се разкаят и ще се обърнат – нека послушаме, какво по-нататък Спасителят казва. Той възвестява тъкмо противното на това: чудите не само няма да извлекат никакви благотворни плодове от Неговото възкресение, но и ще претърпят непреодолими бедствия. Това Той дава да се разбере, като привежда примера с обхванатия от нечистия дух. Но преди всичко Той оправдава самия Себе Си, като доказва, че Той няма да бъде виновен за нещастията, на които те ще бъдат подхвърлени, и че те ще претърпят справедливо наказание. В примера на бесноватия Той указва на злополуките и запустяването, които ще ги

¹ Гал. 6, 14.

² Иоан. 2, 19.

³ Лук. 5, 35.

постигнат. А това показва, че всички тези злополуки те ще понесат справедливо.

Така постъпва Той и във Ветхия завет. Например, като възнамерил да погуби Содом и Гомора, отнапред оправдал Себе си в беседата с Авраама, като му показал пълното запустяване и изчезване на добродетелта в тези градове, щом в тях не може да се намерят даже и десет мъже, които да живеят целомъдрено.¹ Така постъпил Той и през време на потопа, като оправдал Себе Си със самите дела пред Ноя. Така показал Той Своята правда и на Иезекииля, когато представил пред неговия поглед във Вавилон всичкото зло, което произлизло в Иерусалим.² Така благоволил да оправдае Себе си и пред Иеремия, когато, като му казал: „*ти не се толи*“, прибавил: „*не виждаш ли какво вършат те?*“³

Същото Той върши и при всички подобни случаи. Така постъпва и тук. Какво именно Той казва? „*Ниневийци ще се изправят на съд с този род и ще го осъдят, защото те се покаяха от проповедта на Иона; а ето, тук има повече от Иона!*“ Иона е раб, а аз съм Владика; той излязъл от утробата на кита, а аз възкръснах от смъртта; той проповядвал разрушение, а аз съм дошъл да благовествам царство. И жителите на Ниневия му повярвали без всякакво знамение, а аз представих много знамения; те не слушали нищо друго, освен грозните думи на пророка, а аз ви показвах всичките съкровища на висшата мъдрост. Иона се явил в Ниневия като служител Божий, а аз съм самият Владика и Господ на всичко, и съм дошъл не със заплахи, не с изискване на отчет, но с прошение. Жителите на Ниневия били езичници, а между вас са живели толкова много пророци. За Иона никой не пророчествал, а за Мене – всички, и Моите дела са напълно съгласни

¹ Бит. 18, 20–32.

² Иез. 8.

³ Иер. 7, 16, 17.

с пророчествата. Той избягал от лицето на Господа, като мислил да се укрие от осмиване; а Аз, като знаях отнапред, че ще бъда разпънат и поруган, дойдох в мира. Той не искал да понесе и унижение за спасението на ниневийците, а Аз претърпях смърт, и смърт най-позорна, и след това изпращам още и други да проповядват. Той бил между ниневийците пришелец и чужденец, никому неизвестен; а Аз съм ваш сродник по плът, произлизащ от същите прародители, от които произлизате и вие. Но освен тези неопровержими прегимства, ще открие още и много други всеки, който размисли за това по-прилежно.

3. Като не се ограничил с указание на ниневийците, Спасителят представя и друг пример, като казва: *„Южната царица ще се изправи на съд с този род и ще го осъди, защото тя дойде открай земята, за да чуе мъдростта Соломонова; а ето тук има повече от Соломона.“*¹ Този пример е още по-убедителен от предишния. Иона отишъл към ниневийците, а южната царица не искала да дочака, щото Соломон да я посети, но сама дошла при него и се решила на това, като не се удържала нито от това, че била жена, нито от това, че произлизала от друго племе, нито от далечината на разстоянието; решила се, като не била принуждавана нито от заплахи, нито от смъртен страх, а единствено от любов към мъдри наставления. „А ето тук има повече от Соломона.“ Соломон, без да излиза от чертозите, приел дошлата при него жена; а Аз сам дойдох при тези, които не Ме приемат. Соломон приел царицата, дошла от краищата на земята; а Аз сам преминавам градове и села. Соломон беседвал с нея за дървета и растения, и от тази беседа тя не могла да получи голяма полза; а Аз предлагам беседи за неизразими неща, за най-страшни тайнства.

По такъв начин, като осъдил фарисеите и като

¹ Мат. 12, 42.

доказал неоспоримо, че те грешат непростително, че тяхното непокорство произлиза не от слабостта на Учителя, но от тяхното собствено злонравие, като доказал това и с примера на ниневийците, и на южната царица, и с разни други доводи – Спасителят говори накрай и за наказанието, което ще ги постигне, и говори прикрито, но така, че Неговата притча трябвало да възбуди у тях велик страх. „Когато нечистицят дух излезе от човека, казва Той, тинава през безводни теста, търсейки покой, и не намира; тогава казва: ще се върна в къщата си, отдето излязох. И като гоиде, намира я празна, потетена и наредена; тогава отива и довежда други седет духа, по-зли от себе си, и като ваязат, живеят там; и последното състояние на оня човек става по-лошо от първото. Тъй ще бъде и с тоя зъл род.“¹ С тези думи Христос показва, че не само в бъдещия век, но още и тука фарисеите ще се подхвърлят на най-тежки наказания. Преди това Той говорил: ниневийците ще се изправят на съд и ще осъдят този род. Фарисеите, като слушали това, можели да помислят, че няма скоро да настъпи времето на съда, и от това да станат още по-нехайни. За да им пресече всеки повод към нехайство, Спасителят сега им представя най-страшни бедствия, които им предстоят още в този живот. С подобни бедствия ни заплашвал и пророк Осия, като казвал: *ще бъдат като изумен пророк, като човек, обзет от дух*², т.е. те ще бъдат като лъжепророци, приведени в лудуване и беснуване от зли духове. Под изумен пророк тук се разбират лъжепророци, каквито били гагателите.

На това ужасно състояние посочва и Спасителят, поради което казва, че те ще претърпят най-големи наказания. Виждаш ли как той с всички средства ги подбужда към внимателно слушане на Неговото

¹ Мат. 12, 13–15.

² Вж. Ос. 9, 7.

слово, като представя пред техните погледи и сегашното, и бъдещето, и достохвалните примери на ниневийците и царицата, и страшните примери с гибелта на тирийците и содомците? Така постъпвали пророците, когато привеждали за пример Рихавовите синове или невестата, която не забравяла за своето украшение и за пояса, или когато казвали, че Волът знае своя господар, и оселът яслите. По същия начин и Спасителят, като показал чрез сравнение с другите Всичката тежест на фарисейското злонаравие, накрай говори тук и за тяхното наказание.

Какво значат Неговите думи? Ако бесноватите, казва Той, се избавят от своя недъг и след това не се грижат за себе си, с това те сами привличат към себе си привидения, които са още по-люти от първите: В такова състояние се намирате и вие. И по-рано вие сте били обхванати от беса, когато сте се покланяли на идолите, когато сте ковели вашите синове в жертва на демоните и с това сте проявявали в себе си силно беснуване; но, без да се гледа на това, аз все пак не съм ви оставил: аз изгонвах от вас този бяс чрез пророците, а след това дойдох и аз, като желая още повече да ви очистя. Ако пък и след всичко това вие не искате да обръщате внимание към Мене, ако вие сте се решили на още по-голямо злодеяние (защото да заколите самия Господ – това е много по-голямо и по-тежко престъпление, отколкото да убивате пророците), ще претърпите за това несравнено повече, отколкото вашите бащи, които са бедствали във Вавилон, в Египет и при Антиоха I. И действително бедствията, които постигнали иудеите при Веспасиана и Тита, били несравнено по-ужасни от първите. Заради това и Господ казал: „Тогавата ще бъде голямата скръб, каквато не е била от край света до сега и няма да бъде.“¹

Но не само това се извлича от примера с беснова-

¹ Мат. 24, 21.

тия, а още и това, че те ще бъдат съвършено чужди на всяка добродетел и ще бъдат подхвърлени още повече на действието на демоните, отколкото по-рано. Тогава, макар те и да са съгрешавали, но имало между тях и праведници, проявявал се още Божият промисъл и благодатта на Св. Дух, която се грижела, изправяла ги и извършвала всичко, което ѝ било свойствено, а сега те ще се лишат съвършено от Божията грижа, тъй че техен дял ще останат и крайното намаление на добродетелта, и необикновеното засилване на бедите, и необузданото властничество на демоните над тях. Вие сами знаете, как и в наше време, когато буйствал Иулиан, който надминал със своето нечестие всички нечестивци, цудеите се сближили с гърците и как ревностно приемали всички техни обичаи. Сега те водят себе си, както се вижда, по-умерено и тихо, но това е само заради туй, че се боят от царете; ако не беше този страх, и те ще се впуснат в по-големи буйства, отколкото по-рано, защото в другите зли дела те далеч надминават своите прадеди, с най-голяма ревност се занимават с гадание и магия и не знаят мярка в удовлетворяването на похотта. А в обществения живот, въпреки това, че са стегнати със здрава юзда, колко пъти са се бунтували и въставали против царете? С това те навлекли върху себе си тежки бедствия.

4. Де са сега тези, които търсят знамения? Нека те чуят, че от всичко повече е нужно сърце, чувствително към доброто. А ако такова няма, няма и никаква полза от знаменията. Ето, ниневийците повярвали и без знамения; а цудеите, които видели толкова чудеса, станали само по-лоши, обърнали себе си за жилище на безбройно множество бесове и навлекли върху себе си хиляди беди. Така трябва да бъде и според съда на правдата. Който, като се освободи веднъж от злините, не стане по-благоразумен, той ще се подхвърли на наказания, които са много по-тежки от предишните.

Спасителят заради това и казал: *не натира покой* – за да покаже, че бесовските удари ще се изсипят непременно и необходимо върху тези, които не са се възползвали от своето избавление. Действително, такива човечеци би трябвало да станат по-благоразумни по две причини: първата от тях е мисълта за тежестта на първото страдание, а втората – усещането на драгоценността на избавлението. Към тези причини може да се прибави и трета – заплахите, които подбуждат към опасение, да не се случи нещо по-лошо. Но на иудеите не подействала нито една от тези подбуди, и те не станали по-добри. Обаче казаното сега за иудеите не се отнася само към тях, но и към нас, ако ние, като сме се просветили и избавили от предишните злини, отново се прилепваме към предишните пороци. За греховете, извършени от нас след просвещението, ние ще понесем по-тежко наказание. Заради това именно и Христос казал на разслабения: *„Недей греши вече, за да те не сполети нещо по-лошо.“*¹ И това е казано на човек, който е лежал тридесет и осем години от болест. Ти ще запитаеш: какво пък още по-лошо би могло с него да се случи? Могло е да го постигне наказание, много по-тежко и непоносимо. Да не дава Бог да изпитаме в действителност страданията, на каквито ние можем да бъдем подложени! У Бога има много наказания: *„Както е голята тилостта Му, тъй голято е и изобличението Му.“*² Заради това именно Той особено обвинява помилвания от Него Йерусалим, като говори чрез пророка Иезекииля: *„Видях те облята в кръв; изтих те и те потазах; и ти бе похвалена за хубостта си; но ти почна да блудстваш със съседите си.“*³

Ние пък, като внимаваме на това, да помислим не само за наказанието, но и за безпределното Божие

¹ Иоан. 5, 14.

² Ис. Сир. 16, 13.

³ Иерем. 16, 6–15.

гълготърпение. Действително, колко пъти сме падали във Все едни и същи грехове, а Той Все още ни търпи! Но да не бъдем безгрижни, а, напротив, да се изпълним със страх. Ако и фараонът би се вразумил от първото наказание, нямаше да изпита и следващите и нямаше да потъне заедно с всичката си Войска в морската дълбочина. Аз споменавам за това, защото зная мнозина човечи, които и сега, подобно на фараона, казват: не познаваме Бога, – и не дават на своите подчинени да се отдалечат от глината и тухлите. Бог заповядва да смекчаваме даже заплахите, а колко много има между нас такива, които не искат да облекчат даже и тежките работи? Но заради това на тях е предназначено не през Червеното море да преминат. За тях е приготвено огнено море, с което Червеното море не може да се сравни нито по величина, нито по качество – море, несравнено по-обширно и по-яростно, всичките вълни на което са от огън, и от огън необикновен и ужасен. Там зее Велика пропаст, от която излиза най-лют пламък. Там навсякъде ще видим огън, който бушува подобно на някакъв свиреп звяр. Ако и тукашният, чувствен, веществен огън, като излязъл, подобно на звяр, от халдейската пещ, нападнал върху тези, които седели в нея, какво не би направил адският огън с тези, които паднат в него? Чуй, какво говорят пророците за деня на съда: „Ето, денят Господен иде лют, с гняв и платнала ярост.“¹ Няма да намериш тогава нито защитник, нито избавител; няма да видиш тогава кроткото и тихо лице на Христа. Но както изпратените в рудниците се оставят под властта на немилостиви човечи и не могат да видят никого от своите домашни и приятели, а само виждат своите надзиратели – така ще бъде и тогава, и не само така, а несравнено по-лошо. Тука още може да се прибере до царя и да се умоли, и по такъв начин да бъдат снети веригите от осъдения; а там това вече е

¹ Ис. 13, 9.

невъзможно. От ага не пушат никого и затворниците там горят вечно в огън и търпят такова мъчение, което невъзможно е и да се опише. Ако с никакви думи не могат да се изразят и тези люти страдания, каквито търпят хората, изгаряни тука, още повече са неизобразими страданията на мъчениците там. Тука, поне всяко страдание се свършва в няколко минути, а там горящият грешник вечно гори, но не изгаря.

Какво трябва да правим, ако попаднем там? Аз говоря това към самия себе си. Но ако ти, който си учител – ще ми каже някой, – говориш така и за себе си, аз няма защо и да се грижа. Но какво чудно има, че ще ме наказват? Ах, не! Моля ви, нека никога да не мисли да търси подобна утеха! В това няма нито най-малко успокоение. Кажете ми: не е ли бил с безтелесна сила дяволът? Не е ли бил той по-превъзходен от хората? И все пак той паднал. Какво пък, няма някой може да почерпи за себе си утеха от това, че той ще се мъчи заедно с дявола? Никак. Какво станало някога с всички египтяни? Не са ли виждали те, че и началниците им търпят наказание, и че във всеки дом се слуша плач! Можели ли са те, като гледат това, да се утешат и да си отгъхнат от скръбта? Съвсем не, както това се вижда и от техните действия по-късно, когато те, като че ли гонени от някакъв огнен бич, всички застанали пред царя и го заставили да пусне еврейския народ. Колко некрасиво е да счита човек за утеха това, че се наказва заедно с други, и да казва: както всички, така и аз! Защо да посочвам на геената? Представете си само такива, които имат болест в краката, и покажи им през това време, когато те се измъчват от усещането на жестока болест, хиляди други хора, страдащи още повече, отколкото те. Те няма и да те разберат, защото силната болка не им дава ни най-малка свобода за размишление, не им дава да помислят за другите и да намерят в това утеха. И тъй,

да не се срашим с такива празни надежди. Можем да извлечем утеха за себе си от бедствията на ближните само тогава, когато собствените ни страдания са достатъчно поносими; но когато мъчението излиза от границите, когато цялата вътрешност кипи, когато душата и сама себе си не може да узнае – отде тогава тя ще почерпи утеха?

5. И тъй, Всички тези думи са само шеги и басни на неразумни деца. Утехата, за която ти говориш, има място само при леката скръб, само при поносимата тъга, когато можем да чуем, че и друг търпи същото; пък и това невинаги става. Ако пък и при поносимата скръб тя остава понякога съвсем безсилна, още повече тогава при неуразимата болест и мъка, която се проявява чрез скърцане на зъби.

Зная, че тежко и неприятно ви е да слушате от мене такива думи; но какво да правя? Аз не бих желал да говоря за това, аз бих се радвал да виждам и в себе си, и във всички вас добродетел. Но когато всички ние живеем в грехове, нека Бог ме нагари, щото аз да мога да породя у вас истинска скръб и да се докосна до самото сърце на моите слушатели! Тогава аз бих бил спокоен и бих престанал да говоря за това. А сега аз се страхувам, да не би някои от вас да пренебрегнат моите думи и заради своето пренебрежение и невнимателност да се подложат на по-голямо наказание. Ако някой слуга, като чуе заплахите на господаря, ги пренебрегне, тогава, разбира се, разгневеният господар не би го оставил ненаказан, а би му наложил за това най-тежко наказание. И тъй, умолявам ви, да се съкрушим по сърце, като слушаме словото за геената. Наистина, няма нищо по-сладостно от него заради самото това, че няма нищо по-горчиво от самата геена.

Но как пък, ще запитах ти, може да бъде сладостна беседата за геената? Заради това именно, че не е сладко да паднеш в геената; а напомнящата за

нея, които се виждат за непоносими, ни предпазват от това бедствие. Освен това те ни доставят и друга още наслада: приучват духа ни към съсредоточеност, правят ни по-благотворни, възнасят ума ни нагоре, окриляват мислите ни, прогонват многобройните зли похоти, които ни заграждат, и по такъв начин лекуват нашата душа. Сега, след напомнанията за наказанието, позволете ми да кажа нещо и за срама, който ни очаква, защото както ниневийците ще осъдят цудеите в деня на съда, така и нас ще осъдят тогава мнозина, които сега са презирани от нас. И тъй, да размислим на какво осмиване ще се подхвърлим, на какво осъждане; да размислим – и да положим сега началото, да влезем във вратата на покаянието. Аз говоря това на самия себе си, преди всички увещавам към това самия себе си: никой да не се гневи, заради това, че аз уж съм искал да осъждам някого. Да влезем в тесния път. Докога ще се предаваме на изнеженост? Докога ще се леним? Още ли не сме се наживели достатъчно в безгрижие, в смях, като отлагаме обръщането си от ден на ден? Или всичко ще си остане по предишному: и богата трапеза, и пресищане, и разкош, и жажда за пари, и користолюбие, и охота за строеж? Но какъв ще бъде краят? Смърт. Какъв е пък този край? Пепел и прах, гроб и червеи. И тъй да започнем нов живот, да направим земята небе; да покажем на езичниците, от какви блага са лишени. Като гледат на нашия благоустроен живот, те ще виждат образа на царството небесно. Когато те видят, как скромни сме ние, как сме свободни от гняв, от зли пожелания, от завист, от користолюбие, как съвестно изпълняваме всичките си задължения, ще кажат: ако християните стават тука ангели, какви ще бъдат след преселването си от тука? Ако тука, като пътници, те пръскат такава светлина, какви ще се покажат, когато достигнат своето отечество?

По такъв начин и езичниците, като гледат на нас, ще станат по-добри, и словото на благочестието ще се разпространи тъй нашироко, както през времето на апостолите. Действително, ако дванадесетте апостоли обърнали цели градове и страни, помисли, с какъв успех ще се увенчае нашият труд, когато всички ние, като се стараем ревностно за добър живот, чрез самото това станем учители? Езичника привлича не толкова възкръсналият мъртвец, колкото мъдрият човек. От първия той ще дойде в учудване, а от последния ще получи полза. Онова е било, и замислено, но мъдрият живот остава постоянно и винаги помага за доброто възпитание на неговата душа. И тъй, да се погрижим за самите себе си, за да придобием и неговярвалите.

Аз не ви предлагам нищо трудно изпълнимо; не казвам: не се жени; не казвам: остави града и се отдалечи от обществените дела; но увещавам, щото ти, като оставаше при тях, да се украсяваш с добродетелта. Аз даже бих желал, щото живеещите в градовете да се отличават повече с добър живот, отколкото отстранилите се в планините. Защо? Защото от това би произлязла твърде голяма полза. Никой не запаля светило и го поставя под крина¹. Заради това именно аз бих желал, щото всички светили да бъдат поставяни на светилници, тъй че от тях да се пръска Велика светлина. Да разпалим огъня на тази светлина и постигнем това, че тези, които седят в тъмнина, да се избавят от заблуждението. Не ми говори: аз имам жена и деца, управлявам дом и не мога да изпълня това. Ако ти нямаше нищо такова, и бъдеш нехаен, няма да получиш никаква полза от това; ако ли пък при всичко това бъдеш старателен, ще се обогатиш с добродетел. Изисква се само едно – затвърдяване на духа в добри разположения: тогава нито възрастта, нито

¹ Мат. 5, 15.

бедността, нито богатството, нито множеството дела, нито нещо друго, не може да ни бъде пречка. Пък и старците, и юношите, и женените, и задължените да възпитават деца, и занаятчиите, и воините биха успявали да изпълнят всичко заповядано. Даниил бил юноша, Иосиф бил роб, Акила бил занаятчия, пурпуропродавачката управлявала цяло заведение; един бил тъмничен стражар, друг стотник, като Корнилий, трети имал слабо здраве, като Тимотей, четвърти даже бил избягал от господаря, като Онисим; и все пак никой от тях не бил задържан от никаква пречка, и всички те водели достославен живот: и мъже, и жени, и юноши, и старци, и роби, и свободни, и воини, и прости.

И тъй, да не се прикриваме с безполезни и празни извинения, но да затвърдим в себе си добро намерение. Тогава, каквото и да е нашето звание, ние, без съмнение, ще запазим добродетелта и ще се удостоим с бъдещите блага чрез богатта и човеколюбието на нашия Господ Иисус Христос, Комуто, заедно с Отца и Светия Дух, да бъде слава, сила и чест, сега и винаги, и во веки веков.

Амин!

БЕСЕДА ЧЕТИРИДЕСЕТ И ЧЕТВЪРТА

Гл. XII, ст. 46–50. Гл. XIII, ст. 1–9

„И когато Той още говореше на народа, тайка Му и братята Му стояха вън и искаха да приказват с Него. И някой Му рече: ето, Майка Ти и братята Ти стоят вън и искат да говорят с Тебе. А Той отговори, на оногова, който Му каза това, и рече: коя е тайка Ми и кои са братята Ми? И като посочи с ръка на учениците Си, рече: ето Моята тайка и Моите братя.“

1. Самото това, за което аз говорих по-рано, т.е. че без добродетел всичко е безполезно, твърде ясно се открива и сега. Аз казах, че и възрастта, и полът, и пустинножителството, и други подобни са безполезни, когато няма добро разположение. А сега ние узнаваме още повече: без добродетел няма никаква полза, даже и Христос да се носи в утробата, и да се роди този дивен плод. Това особено ясно се вижда от приведените думи. *„И когато Той още говореше на народа, казва евангелистът... някой Му рече: ето, тайка Ти и братята Ти“* Те търсят. А Христос отговаря: *„Коя е тайка Ми и кои са братята Ми?“* Това Той казал, не защото се срамувал от Своята майка или отхвърлял тази, която Го родила (ако Той би се срамувал, нямаше да мине през нейната утроба), но желаел с това да покаже, че от това за нея няма никаква полза, ако тя не изпълни всичко нужно. Действително, нейната постъпка произлизала от излишната ревност към своите права. Ней се искало да покаже на народа своята власт над Сина, за Когото тя още не мислила високо, заради което и не пристъпила навреме. И тъй, виж каква необмисленост от нейна и на братята страна! Те трябвало да влязат и да слушат заедно с народа, или, ако не искали това

да направят, да изчакат края на беседата и след това вече да пристъпят. Но те Го викали навън, и при това пред всички, като проявили по такъв начин излишна ревност към своите права и желание да покажат, че те Му заповядват с голяма власт. За самото това и евангелистът с укор говори: „И когато Той още говореше на народа“, казва той, като наемква на това. Нима не е имало друго време? – като че ли така той говори. Нима не можели да поговорят насаме! Пък и за какво искали да говорят? Ако за истинското учение, те би трябвало да заявят за това открито и да говорят пред всички, за да получат и други полза; ако ли пък за свои дела, не трябвало така да настояват. Ако Христос не позволил на Своя ученик да иде и погребее баща си, за да не се прекъсне неговото следване подир Христа, още повече не трябвало да прекъсват Неговата беседа с народа за неважни дела.

Оттука е ясно, че те вършели това поради пус-тославие, на което и Иоан, като посочвал, казвал, че „*нито братята Му вярваха в Него*.“¹ Той също предава и техните неблагоразумни думи, когато съобщава, че те Го викали в Иерусалим само заради това, да се прославят чрез Неговите знамения: „*ако вършиш тия дела, покажи Себе Си на света... никой не върши нещо скришом, когато сат иска да бъде известен*“. И сам Христос тогава ги упрекнал за това, като осъдил плътските им помисли. Когато те, поради лошото мнение на иудеите за Христа, които казвали: „*Не е ли Той на дърводелеца Син, чиито баща и тайка ние знаем, и Неговите братя не са ли тежду нас*“?² – като желаели да скрият Неговия нисък род, канили Го да извърши знамения – тогава Той им се противил, и с това искал да изцери тяхната болест. И тъй, ако Той би искал да се отрече от Своята майка, би се отрекъл

¹ Иоан. 7, 5.

² Мат. 13, 55–56. Марк. 6, 3.

могава, когато цугеите го хулили. Напротив, Той се така грижил за нея, че и от самия кръст я поверява на най-възлюбения Си ученик и проявява за нея Велика грижливост. Но сега Той не прави това поради предвидлива любов към нея и братята. Тъй като те мислили за Него като за обикновен човек и се стремели към пустославие. Той изкоренява този недъг, без обаче да ги оскърбява, но като ги изправя.

Но ти обърни внимание не само на думите, които съдържат в себе си лек упрек, но и на неуместната смелост на братята, на която те се били решили, и на това, кой упреквал (Той бил не прост човек, но единороген Син Божий) и с какво намерение упреквал. Той не искал да ги оскърби, но да ги избави от мъчителната страст, малко по малко да ги приведе към правилно понятие за Себе Си и да ги убеди, че Той не е Син само на Своята Майка, но и Господ. И ти ще видиш, че този упрек е и за Самия Него приличен, и полезен за Майката, и заедно с това твърде кротък. Той не казал на този, който Му напомнял за майката: иди, кажи на майка Ми, че тя не е Моя майка, но му възразява: „Коя е тайка Ми?“ Като казвал това, Той имал предвид още друго нещо. Какво пък именно? – Това, че нито те, нито друг някой не трябва да се осланят на родството и да оставят добродетелта. Действително, ако за майка Ми няма никаква полза от това, че тя е майка, ако не бъде добродетелна, още по-малко родството може да спаси друго някого. Има само едно благородство – изпълнение на Божията воля, и това благородство е по-добро и по-превъзходно от онова (плътското) родство.

2. И тъй, като знаем това, ние не трябва да се гордеем нито с достославните си деца, ако сами нямаме техните добродетели, нито с благородните родители, ако не сме подобни на тях по живот. Може човек и като роди, да не бъде баща, и като не роди, да бъде такъв. Ето защо, когато една жена казала: „*блажена е*

утробата, която Те е носила, и гърдите, от които си сукал¹, Христос не отговорил на това: не Ме е носила утроба и не съм сукал от гърди, но: Вярно, блажени са тези, които изпълняват Волята на Моя Отец.² Виждаш ли, как Той и по-рано, и тука не отхвърля естествено то родство, но прибавя към него и родството по добродетел. Също така и Иоан Предтеча, като казва: „*рождби ехиднини... не потисляйте да думате в себе си: наш отец е Авраам*“³, указва не на това, че те (фарисеите и садукееите) не произлизали от Авраама по естество, но че никак не им е полезен този произход от Авраама, ако те нямат с него нравствено родство. Това самото и Христос, като посочвал, казвал: „*Да бяхте чеда на Авраама, щяхте да вършите делата Авраамови*.“⁴ С тези думи Той не им отнима родството по плът, но научава да се търси по-добро и по-превъзходно родство. Същото Той иска да внуши и тука, само че го внушава с голямо снизхождение и нежност; речта се отнасяла за майката, и Той не казал: тя не е Моя майка, те не са мои братя, защото не вършат Моята Воля; не ги осъжда, но, като говори със свойствената Му кротост, оставял на тяхната Воля да пожелае друго родство. Който върши, казва Той, „*Волята на Моя Отец небесен, той Ми е брат, и сестра, и тайка*“⁵. Заради това, ако те искат да бъдат Негови сродници, нека да вървят по този път. Също, когато жената възкликнала: „*блажена е утробата, която Те е носила*“, Христос не казал: аз нямам майка; – но ако Моята майка иска да бъде блажена, нека върши Волята на Моя Отец. Такъв за Мене е и брат, и сестра, и майка.

¹ Лук, 11, 27.

² Лук. 11, 28.

³ Мат. 3, 7, 9.

⁴ Иоан. 8, 39.

⁵ Мат. 2, 50.

Каква чест! Каква Велика добродетел! На каква Висота Възвежда тя този, който върви по нейния път! Колко жени облажавали тази света Девица и нейната утроба, и желаели да бъдат такива майки, и всички да дават за такава чест! (Що пречи? Ето, Христос ни е показал широк път, и не само жените, но и мъжете могат да достигнат толкова Велика чест, и даже още много по-голяма. Като се върви по този път, по-скоро може да се стане майка, отколкото като се претърпяват болките на ражданието. Заради това, ако плътското робство е вече щастие, тогава духовното родство е толкова повече, колкото то е по-превъзходно от първото. И тъй, не желай само родство, но и с голямо старание върви по пътя, който те води към това желание.

Като казал това, Спасителят излязъл от дома. Виждаш ли, как Той и упрек произнесъл, и изпълнил тяхното желание? Същото върши Той и на сватбата. И там Той направил упрек на Своята майка, която не навреме Го молила, и все пак не ѝ отказал – с упрека Той лекувал нейната немощ, а с изпълнението на молбата проявил Своята любов към Майка Си. Точно така и тук, от една страна, Той лекувал недъга пустославие, а от друга – въздал нужната чест на майката, макар и нейното искане да било неуместно. „*Като излезе оня ден от къщата, казва се, Иисус седна край морето.*“¹ Ако искате да Ме видите и да Ме чуете – казва Той, ето, Аз излизам и беседвам. Като извършил много знамения, Той иска пак да принесе полза със своето учение, и сяда при морето, за да лови и привлича към Себе Си човеците, намиращи се на земята. Той сигнал при морето не без цел (на което наемква и евангелистът, като отбелязва това обстоятелство), но като искал да постави Себе си в такова положение, щото никой да не бъде зад Него, а всички да бъдат пред очите Му.

¹ Мат. 13, 1.

„И събра се около Него много народ, тъй че Той влезе в кораба и седна; а целият народ стоеше на брега.“¹ Когато Той седнал тука, започнал да поучава с притчи. „И говори им много с притчи.“² Не така Той постъпил на планината: там Той Своята проповед не предложил с толкова много притчи. Така Той постъпил, защото там имало прост и необразован народ, а тука се намирали и книжници, и фарисеи. Но забележи коя притча Той най-напред казал, и как еванг. Матей по ред ги излага. И тъй, коя най-напред Той казва? Тази, която трябвало да се каже най-напред и която била повече в състояние да възбуди внимание у слушателя. Като имал намерение да говори прикрито, Той отнапред възбужда ума на слушателите с притча. Заради това и друг евангелист казва, че Христос ги упрекнал затова, защото не разбират: „Нима не разбирате тази притча?“³ Но не само затова Той говори с притчи, но и затова, да направи Своята проповед по-изразителна, по-дълбоко да я запечати в паметта, и да представи предмета по-нагледно. Така постъпват и пророците.

3. И тъй, каква е пък тази притча? „Ето, излезе сеяч да сее.“⁴ Отгде излязъл Този, Който присъства навсякъде и всичко изпълва? Или как излязъл? Не по място Той станал по-близо до нас, но с разположението и промисъла за нас, когато се облякъл в плът. Тъй както греховете заграждали достъпа ни към Него и не ни позволявали да идем, поради това Той сам дохожда при нас. И защо дошъл? Да погуби земята ли, изпълнена с тръни? Да накаже земледелците ли? Не. Той дошъл, за да обработи старателно земята и да посее на нея словото на благочестието. Тук под семе Христос разбира Своего учение, а под нива човешката душа, под сеяча

¹ Мат. 13, 2.

² Мат. 13, 3.

³ Мат. 4, 13.

⁴ Мат. 13, 3.

Самия Себе Си. Какъв е пък плодът на това семе? Три части загинват и само една остава. „И когато сееше, едни зърна паднаха край пътя; и долетяха птици и ги изкълваха.“¹ Христос не казва, че Той сам хвърлил, но че семето паднало. „Други паднаха на катенисто тясто, дето нямаше много пръст; и скоро поникнаха, понеже пръстта не беше дълбока. А когато изгря слънце, бидоха попарени и, понеже нямаша корен, изсъхнаха. Други паднаха в тръни и израснаха тръните, и ги задушиха. Други паднаха на добра земя и почнаха да дават плод: едно сто, друго шейсет, а друго трийсет. Който има уши да слуша, нека слуша.“ Четвъртата част оцеляла, пък и тя принесла не еднакъв плод, но имало и тука голямо различие. От тези думи се вижда, че Христос предлагал Своего учение на всички, без разлика. Както сеячът не различавал намиращата се пред него нива, но просто – без всякакво различие хвърля семената, така и Той не различава нито богат, нито беден, нито мъдър, нито невежа, нито нехаен, нито грижлив, нито мъжествен, нито страхлив, на всички проповядвал, като изпълнявал Своего дело, макар и отнапред да знаел, какви плодове ще излязат от това, за да би могъл да каже: какво би трябвало аз още да направя, и не съм направил?² Пророците говорят за народа, като за лозе: „тоят възлюбен имаше лозе“³, и: „Ти пренесе от Египет лозата.“⁴ А Христос говори за народа, като за семе. Какво показва Той с това? – Това, че сега народът скоро и леко ще се покорява, и веднага ще даде плод. Когато ти слушаш думите: „излезе сеяч да сее“, не смятай, че тука има едначисловие. Сеячът излиза често и за друго дело, например: или да разоре земята, или да изкорени негодната трева, или да из-

¹ Мат. 13, 4.

² Ис. 5, 4.

³ Ис. 5, 1.

⁴ Псал. 79, 9.

тръгне тръните, или да направи друго подобно нещо, но Христос излязъл да сее.

От какво, кажи ми, загинала по-голямата част от семето? Това произлязло не от сеяча, но от приемащата земя, т.е. от душата на внимаващия. Но защо Той не казва, че едно семе приели нехайните и го загубили; друго приели богатите и го задушили; трето слабите и го пренебрегнали? Той не иска да им направи силен упрек, за да не ги хвърли в отчаяние, но предоставя изобличението на собствената съвест на слушателите. Но това станало не само със семето, но и с мрежата. И в нея имало много безполезно. Сегашната притча Христос предлага за укрепване и наставление на Своите ученици, за да не падат духом, макар и по-голямата част от приемащите тяхното слово да погинат. Същото станало и със самия Господ; макар Той и отнапред да е знаел, че именно така ще бъде, все пак не преставал да сее.

Но благоразумно ли е, ще кажеш ти, да се сее в тръни, на каменисто място, при пътя? Разбира се, по отношение на семената и земята това би било неблагоприятно; но по отношение към душите и учението това е твърде похвално. Ако земеделецът би започнал така да попостъпва, би заслужавал справедливо порицание, защото камъкът не може да стане земя, и пътят да не бъде път, и тръните да не бъдат тръни; но не така става с разумните същества. И камъкът може да се измени и да стане плодородна земя, и пътят може да не бъде открит за всеки минувач и да не се тъпче от неговите крака; той може да стане плодородна нива; и тръните могат да бъдат изкоренени, за да могат семената да растат. Ако това би било невъзможно, Христос нямаше да сее. Ако пък такова изменение произлизло не у всички, причина на това е не сеячът, но тези, които не искали да се изменят. Христос изпълнил Своего дело; ако пък те са прене-

брегнали Неговото учение, в такъв случай Този, Който проявил толкова Велико човеколюбие, не е виновен за това.

Забележи още и това, че не е един пътят на гибелта, но че има различни, и един от други отстои надалеч. Тези, които са подобни на пътя, това са бездейните, нехайните и ленивите, а камъкът изобразява само най-слабите. „Посеяното на катъните е онзи, казва Христос, който слуша словото и веднага с радост го приета, ала нята в себе си корен и е непостоянен; кога настане скръб или гонение заради словото, тоз час се съблазнява... При всекиго, който слуша словото на царството и не разбира, дохожда лукавият и грабва посеяното от сърцето му: ето, кого означава посеяното край пътя.“¹ Не едно и също нещо е, когато учението губи своята сила без всякакви измъчвания и притеснения, и когато то става бездейно при изкушенията. Тези, които са подобни на тръните, са по-виновни от всички останали.

4. И тъй, за да не се случи с нас нещо подобно, нека да внимаваме усърдно на учението и непрестанно да го имаме в паметта си. Нека дяволът да граби, но от нас зависи да не му даваме да разграбва. Ако семената изсъхват, не горещината е причина за това – не е казано, че изсъхнали от горещината, но: „понеже нятаха корен“. Ако словото се заглушава, това произлиза не от тръните, но от тези, които са допуснали да пораснат. Може, ако поискаш, да не допуснеш това негодно растение и да употребиш богатството, както трябва. Заради това Христос не казал: *век*, но: „*грижете на тоя век*“; не казал: *богатство*, но: „*притатливото богатство*.“² И тъй, да обвиняваме не самите вещи, но развалената воля. Може човек и богатство да има – и да не се съблазнява от него, – в този век да

¹ Мат. 13, 20, 21, 19.

² Мат. 13, 22.

живее и да не се задушава от грижи. Богатството съединява в себе си две противоположни злини; едната съкрушава и помрачава – това е грижата; другата разслабва – това е разкошът. И добре казал Спасителят – „*притатливото богатство*“, защото всичко в богатството е измама, само имена, а не действителност. Наистина, и удоволствието, и славата, и разкошът, и всичко подобно на това, са само призрак, а не действителна истина.

И тъй, като говорил за разните родове гибели, Той накрай говори за добрата земя, за да не приведе в отчаяние, но да даде надежда за разкаяние и да покаже, че камъкът и тръните могат да се обърнат в добра земя. Но ако и земята е добра, и сеячът е един, и семената са едни и същи, защото тогава едно семе принесло плод сто пъти повече, друго шестдесет, а трето тридесет? Тук пак различието зависи от свойствата на земята, защото и в хубавата земя може да се намери голямо различие. Сега виждаш, че причина за това е не земеделецът, и не семената, но приемащата земя. Различието зависи не от природата на хората, а от тяхната воля.

И тук се разкрива Великото Божие човеколюбие, именно в това, че Господ изисква не еднаква степен на добродетелта, но и първите приема, и вторите не отхвърля, и на третите дава място. Това Той говори, за да не би Неговите последователи да помислят, че за спасението е достатъчно само едното слушане. Защо тук, ще кажеш ти, Той не говорил за други пороци – например за плътското желание, за пустославието? Като казал: „*грижете на тоя век и притатливото богатство*“, Той казал всичко, защото и пустославието, и всички други пороци са дело на този век и на примамливото богатство, като например удоволствието, алчността, завистта, пустославието и всичко друго, подобно на това. За пътя и камъка Той споменал, като

желаел да покаже, че не е достатъчно да се освободи човек от любовта към богатството, но трябва да се погрижи и за друга добродетел. Каква полза от това, ако ти не си пристрастен към богатството, но си женоподобен и изнежен? Каква полза от това, ако не си изнежен, но нехайно и лениво слушаш словото? Не е достатъчна само добродетелта за нашето спасение, но е нужно още: първо, грижливо да се слуша словото и постоянно да се помни; след това нужно е мъжество; по-нататък – презрение към богатството, и накрай – безстрастие към всичко светско. Слушането на словото Той поставя пред всичко друго, защото то е нужно преди всичко. „Как пък ще повярват“, ако не чуят?¹ Така и ние (ако не внимаваме на словото, няма да имаме възможност да узнаем това, което трябва да се прави). След това Той вече говори не за мъжество и не за презрение към сегашните блага.

И тъй, като знаем това, да се заградим отвсякъде, да внимаваме на словото, да го насаждаме дълбоко в себе си и да се очистваме от всичко светско. Ако вършим едно, а за друго нехаем, няма да имаме никаква полза; така или иначе, все пак ще загинем. Каква разлика има, ако загинем не от богатство, а от нехайство, или не от нехайство, а от изнеженост? Земледелецът винаги скърби, по какъвто начин и да е погубил семето. И тъй, да не се утешаваме с това, че ние загинваме не във всички отношения, но да плачем, по какъвто начин и да сме загинали, и да изгаряме тръните, защото те задушават словото. Това знаят богатите, които са неспособни не само към него, но и към нищо друго. Като са роби и пленници на страстите, те не са способни и за гражданска дейност. Ако пък те не са способни за това, още повече – за небесното. Двояка болест заразява техните помисли: разкошът и грижата. Всяка от тях сама по себе си е достатъчна за потопяване на

¹ Рим. 10, 14.

кораба. Представете си какво вълнение ще произлезе, когато двете се съединят!

5. Не се учудвай на това, че Христос нарекъл разкоша трън. Ти, като си упоен от страстта, не знаеш това; но незаразените от тази страст знаят, че разкошът уязвява повече, отколкото тръните, и изнурява душата по-силно, отколкото грижата, и причинява най-мъчителните болести както на тялото, така и на душата. Не толкова измъчва грижата, колкото пресищането. Когато безсъницата, болката в слепите очи, тежестта в главата и болките в стомаха измъчват преситения, представи си от колко тръни това е по-непоносимо! Както тръните, от която страна и да ги вземете, окървяват ръката, така и разкошът нанася рана и на краката, и на ръцете, и на главата, и на очите – накратко, на всички членове; той е безжизнен и безплоден като тръните, и много повече вреден от тях, и е вреден за най-главните части. Действително, той приближава предивременно към смъртта, притъпява чувството, помрачава мисълта, ослепява проницателния ум, изпълня тялото с вредни течности, натрупва гной, причинява множество болести, причинява голяма тежина и непомерна тлъстина, поради което стават постоянни падания и чести счупвания.

Защо, кажи ми, угояваш тялото си? Нима ние се каним да те принесем в жертва? Или да те предложим на трапезата? Хубаво е да се угояват птици – или по-добре е да се каже, – не е хубаво и те да се угояват, защото, когато те се угоят, употребата им за храна не е тъй здравословна за нас. Такова велико зло е пресищането: то е вредно и за безсловесните. Като ги охраняваме, правим ги безполезни и за самите тях, и за нас, защото от голяма тлъстина и добра храна не се приготвят и гниения се появяват. А животните, които не се много хранят и които, тъй да се каже, постят, употребяват храна в умерено количество и

се намират в усиленa работа, биват твърде полезни и за себе си, и за другите, годни са за храна и за всичко друго. Тези, които се хранят от тях, биват по-здрави; тези пък, които употребяват за храна тлъсти животни, се уподобяват на тях, стават лениви и болни, и сами поставят върху себе си най-тежки вериги. Нищо друго не е толкова противно и вредно за тялото, както пресищането; нищо не го толкова разрушава, обременява и погубва, както неумерената употреба на храна.

Заради това можем само да се учудваме на тези, които се пресищат, че те не искат даже и толкова да запазят сами себе си, колкото другите пазят меховете. Продавачите на вино не напълнят и меховете повече от потребното, за да не ги разкъсат; а те и такава грижа не искат да имат за своя нещастен стомах, но го обременяват извън мярката с храна, напълнят се с вино до ушите, ноздрите и самото гърло, и по такъв начин притискат тежко духа и силата, която устройва живота на тялото. За това ли ти е дадено гърлото, щото до самите уста да го напълниш с вино и други вредни вещества? Не за това, човече, но, първо, за да славословиш Бога, да възнасяш към Него свещени молитви, да четеш божествените закони; второ, да даваш полезни съвети на ближните. А ти, като че ли си получил гърлото само за лакомство, не му даваш нито най-малко време за своето занятие, а през целия живот го употребяваш за безсрамна работа.

Такива човечи постъпват подобно на този, който вземе арфата, със златни струни и хубаво настроена, вместо да движи ръката си по нея и да извлича хармонични звукове, затрупва я с тор, с всякаква смет. Тор наричам аз не храната, но пресищането и всяка неумереност, тъй като това, което е свръх мярката, вече не храни, а само вреди. Само стомахът е даден за приемане на храна, а устата, гърлото и ези-

кът са дадени и за други, по-необходими занятия: или по-добре, и стомахът е даден не само за приемане на храна, но за приемане на умерена храна. Той сам ни показва това, защото винаги вика против нас, когато ние го повредим с такова излишество, и не само вика, но, за отмъщение на несправедливостта, налага ни и най-голямо наказание. И първо, той наказва краката, които ни носят и водят на разкошните пиршества; след това свързва служащите нему ръце заради това, че те му поставяли толкова много и толкова хубави ястия. А у мнозина той е повредил и самите уста, очите и главата. Както служителят, когато му възложат нещо върх силите, в голямото си негодувание оскърбява своя господар, така и стомахът, върху който упражнили насилие, често погубва и разваля, заедно с другите членове и самия мозък. Заради това добре е наредил Бог, като съединил с неумереността такива вредни последици, щото ти, ако по добра воля не искаш да постъпиш благоразумно, макар и неволно, поради страха и великата вреда, да се научиш на умереност.

И тъй, като знаем това, да избягваме разкоша, да се грижим за умереността, за да се и наслаждаваме от телесно здраве, и като избавим душата си от всяка болест, да се удостоим с бъдещите блага чрез богатата и човеколюбивата на нашия Господ Иисус Христос, Комуто да бъде слава и сила во веки векоу.

Амин!

Предговор 5**Беседа първа**

За какво е дадено Свещеното Писание. – Кога и как били дадени Ветхият закон и Новият завет. – Защо Матей нарекъл своя труд евангелие. – Защо евангелието било написано от четирима. – Незначителните разногласия в повествуванията на евангелистите служат като доказателство на тяхната истинност. – В главното и съществено евангелията са напълно съгласни. – Различието на целите, поради които били написани четирите евангелия. – Съгласието на евангелистите се потвърждава от сродството на всяка част от техните писания с цялото, а също така и с приемането на тяхната проповед от цялата Вселена. – Истината на евангелската проповед се доказва от нейното превъзходство над учението на философите и нейната достъпност за хората от всяко звание и възраст. – Погрешното мнение за простотата и лекостта на изяснението на евангелието от Матей. – Посочване на недоуменията, които се появяват при самото начало на евангелието. – Увещаване на слушателите да бъдат внимателни към изясняването, с усърдие да посещават храма вместо зрелищата, да изучават това, което се отнася към небесния живот, и да пазят в храма тишина и мълчание. 14

Бесега втора

Изяснение на гл. I, ст. 1. Повторение на увещанието, дадено в края на предидущата беседа. – Описание на небесния град. – Неизяснимост на рождението на Божия Син, както на небесното, така и на земното. – Величието на Въплъщението. – Син Божий се Въплътил, за да направи човека син Божий. – Христос съединил Ветхия завет с новия. – Значение на името „Иисус“; неговият ветхозаветен предобраз. – Защо Матей нарекъл своето евангелие „Книга на родословието на Иисуса Христа“. – Защо той поставя Давида по-рано от Авраама. – Доказателства за произхода на Иосифа и Св. Дева от Давида. – Защо се дава родословието на Иосифа, а не на Мария. – Увещаване да се занимаваме с духовно учение. – Четенето на Св. Писание е особено необходимо за тези, които живеят в света, като лекарство против празнословието и злословието. – Действието на Божието слово върху човека. – И едното само слушане на Св. Писание е полезно. 31

Бесега трета

Друга причина, поради която се дава родословието на Иосифа, а не на Мария. – Защо евангелистът не споменава за Исава. – Споменаването на порочните прадеди служи за по-голямо прославяне на Въплътилния се, научава ни да не се срамуваме от злонравие то на прадедите, ако ние сме добродетелни, срутва гордостта на цудеите, които се величаели с произхода си от Авраама, и показва необходимостта от дохаждането на Христа. – Фарес и Зара служат като образ на еврейския народ

и на Христовата църква. – Като образ на последната служат също Раав и Рут. – Не трябва да се хвалим не само с прагедите, но и със собствените си заслуги. – Добродетелта на всеки човек е нищожна в сравнение с неговите грехове. – Забравата на добрите дела е най-безопасното тяхно хранилище. – Изповядването на греховете – най-добър способ за умилоствяване и благодарение на Бога. – Смирението е начало на всяка мъдрост и майка на всички блага. – Като образец на смирение може да служи Давид. 45

Беседа четвърта

Изяснение на гл. I, ст. 17–21. Защо родословието е разделено на три части. – Защо родословието се пропуска у Марка, но стои у Лука. – Защо Матей изброява количеството на родовете до Христа. – Защо зачеването не станало преди обречването. – Непостижимост на рождението. – Христос действително се родил от Дева и има еднаква плът с нас. – Добродетелта и мъдростта на Иосифа. – Защо ангелът не му възвестил в самото начало, както на Св. Дева. – По какъв начин ангелът го уверява в истината за зачеването от Дух Светий. – Величието на дара – прощаване на греховете, даден чрез Христа, подбужда вярващите да живеят достойно за този дар. – Вярващият трябва да се отличава от невярващия със своя добър живот, както и с всичкото свое външно поведение. – Безобразието на душата у лошия човек може да се види като в огледало, когато се изучава животът на светите мъже. – Човек, който дава воля на своите страсти, е по-лош от звяр. – Който

търси външна слава, безчести себе си. – Истинната слава се дава от благочестието. – Примерът на тримата юноши ни научава да предпочитаме бедността пред прелестите на богатството. – Увещаване да вършим милостиня. 58

Бесега пета

Изяснение на гл. I, ст. 22–25. Слушането на проповедта принася полза тогава, когато слушаното се припомва и обсъжда въкъщи. – Смыслът на израза „*всичко това стана*“. – Защо ангелът припомва на Иосифа пророчеството на Исаия. – Защо Христос се нарича Емануил. – Възражението на иудеите против девството на Мария се опровергава от превода на 70-те; то няма опора също и в другите преводи. – Мария останала девица и след раждането. – Примерът на Христовите братя по плът показва, че родството с праведник не принася полза на човека, ако той няма собствена добродетел. – Молитвите на праведниците не могат да спасят тези, които сами не се трудят за спасението. – Милостинята, която се дава и от несправедно придобито имущество, умилостивява Бога. – Престъпността на лихварството и вредата от него. 84

Бесега шеста

Изяснение на гл. II, ст. 1–3. Звездата, която се появила при рождението на Христа, не служи за оправдание на учението на астролозите. – Тя била невидима сила, която приела вида на звездата; – четири доказателства за това. – Целта на явяването на звез-

дата и на дохаждането на мъдреците. – При устройството на домостроителството Бог се приспособява към състоянието и обичайните възгледи на хората. – Защо евангелистът указва на времето и мястото на рождението. – Кой побудил мъдреците към пътешествие. – Бог не нарушава свободната воля. – Защо иудеите се смутили, като чули за рождението на Христа. – Увещаване на слушателите да възпитават в себе си любов към духовното и разкаяние за греховете. – Сълзите на покаянието очистват душата така, както и кръщението. – Злият смях се осъжда от Св. Писание; той произлиза от внушението на дявола, както и зрелищата. Голямата вреда, причинявана от зрелищата. 97

Бесега сегма

Изяснение на гл. 11, ст. 4–10. След явяването на мъдреците и на другите събития, които съпровождат раждането на Христа, иудеите са можели да познаят истината. Защо достойнството на Христа не се разкрива така ясно при Неговото рождение, както по-късно. – Злобата и безумието на Ирода. – Защо звездата се скрила и отново се явила. – Поклонението на мъдреците опровергава учението на Маркиона и на Павла Сомосатски. – То означавало повикването на езичниците. – Увещаване да подражаваме на мъдреците чрез служене на Христа. – Порицание на тези, които оставят Христа заради позорните зрелища. – Целомъдрието е дълг на всеки християнин. 115

Бесега осма

Изяснение на гл. 11, ст. 11–15. Кое побудило мъдреците да се поклонят на Младенеца. – Защо те се отдалечават от Персия. – За достигане на Своите цели Бог допуска понякога враговете Си да изпадат в заблуждение. – Защо Христос се изпраща в Египет. – Пророчеството на Осия, 11, 1, получава нужното изпълнение в Христа. – Промяната, която станала в Египет, показва Христовата сила. – Пустиножителството в Египет. – Славата на великия Антоний. – Животът в света не може да служи като препятствие при подражаването на монасите. 131

Бесега девета

Изяснение на гл. 11, ст. 16–23. Защо Бог допуснал избиването на младенците. – Страданията и бедствията, които претърпяваме несправедливо, или заглаждат нашите грехове, или пък служат за получаване на по-големи награди на небето. – В живота на човека всичко става съгласно Божия промисъл. – За доказателство на Своята сила Бог изпълнява своите намерения с противоположни средства. – Защо Иосиф отива в Назарет. – Не всички пророчески писания били запазени от евреите. – Не трябва да се гордеем нито с отечеството, нито с прадедите, нито с богатството, нито с други външни предимства. – Богатството не доставя безопасност и довежда към гибел на душата. 143

Бесега гесета

Изяснение на гл. III, ст. 1–6. Какво време се означава с израза „*В ония дни*“. – Защо Христос се кръстил на тридесет години. – Разликата между кръщението на Иоана и това дадено на Христа. – Целта на дохаждането на Иоана. – Явяването и дейността на Иоана били предсказани от пророците. – Начинът на живота на Иоана. – Увещаване да подграждаме на Иоана. – Близостта на съда и необходимостта от покаяние. – Покаянието се състои не само в отказване от лоши дела, но и във вършене на добри дела в замяна на лошите. – Защо Бог не изпълнява наскоро нашите молби. – Ползата от изкушенията. 159

Бесега единадесета

Изяснение на гл. III, ст. 7–12. Неверието на фарисеите, които дохаждат при Иоана. – Изобличаването на фарисеите от Иоана не ги лишава от надеждата за спасение чрез покаяние. – За разкаянието не се изисква продължително време. – Превъзходството на Христовото кръщение над Иоановото. – Защо Иоан говори за даруването на Св. Дух, като премълчава за предшестващите дела на Христа. – Едното кръщение не е достатъчно за спасението; изисква се още и добродетелен живот. – Трябва да се извлича полза от изповедта. – Трябва да се учим на добродетелта постепенно, като преминаваме от най-лекото към най-трудното. – Ползата от епитимиите. – Придобиването на навик в добродетелта. 175

Беседа дванадесета

Изяснение на гл. III, ст. 13–17. Кръщението от Иоана не унижило Христа. – Христос се кръстил, за да изпълни целия закон. – Защо слязъл Дух Светий след кръщението на Иисуса. – Защо иудеите, като видели слизането на Св. Дух, не вярвали в Христа. – И сега върху всеки, който се кръщава, слиза Дух Светий. – Защо Дух Светий слязъл във вид на гълъб. – Дух Светий по достойнство не стои по-долу от Син Божий. – Като изпълнил иудейското кръщение, Христос отворил вратата на новозаветното кръщение. – Християнинът е длъжен да води живот, достоен за гара на кръщението. – Вярващият трябва да оправдае на дело своето учение пред езичниците и да служи за пример. 194

Беседа тринадесета

Изяснение на гл. IV, ст. 1–11. Защо Христос претърпял изкушения в пустинята. – Ползата от изкушенията. Не трябва сами да търсим изкушения. – Постът е оръжие против дявола. – Защо Христос постил 40 дни. – Смысл и значение на трите изкушения. – Със своя пример Христос ни научава, как трябва да побеждаваме дявола. – Разнообразието на средствата, които дяволът употребява за измамване. – Не трябва усилено да се търси спокоен живот. – Благоденстващите грешници ще се подхвърлят на най-тежко наказание. – Несъмненост на бъдещия съд и въздаяние; доказателства за това. 206

Беседа четиринадесета

Изяснение на гл. IV, ст. 12–25. Защо Христос се отдалечава в Галилея. – Каква страна е Галилея. – Защо Христос започва проповедта си след Иоана. – Повикването на Петра и Иоана. – Пример за послушание към Христа, показан от тях. – Защо Христос в началото на Своята проповед вършил чудеса. – Христос и сега изцелява душевните болести, които са източник на телесните болести. – За да молим прошение на своите грехове, трябва да ги съзнаваме. – Неразкаяността повече от всичко разгневява Бога. – След смъртта грешникът не може да получи прошение. 224

Беседа петнадесета

Изяснение на гл. V, ст. 1–16. Със Своя пример Христос ни научава да не вършим нищо за показ. – Като обръща речта Си към учениците, Христос говори чрез тях на всички човечеи. – Кои се разбират под бедни духом. – Смирението е начало на всяко благочестие. – Плачът за греховете ни освобождава от пристрастието към земното. – Утехата, която Бог ни дарува, помага да побеждаваме всички. – Под земята, която се обещава на кротките, се разбират и чувствените блага. – Кои се разбират под гладни и жадни за правда, под милостиви, под чисти по сърце, под миротворци и изгонени заради правдата, и каква е тяхната награда. – Не всички хули, които ние понасяме, ни правят блажени. – Царство небесно се обещава не само на бедните духом. – Защо последната заповед е обърната пряко към учениците. – Да се търпи злословието е

по-голям подвиг, отколкото да се претърпяват опасности. – Заповедите прокарват път една на друга. – Какво значат изразите: „*вие сте солта на земята*“ и „*светлината на света*“. – Силата на проповедта показва могъществото на Христа. – Добродетелта не може да се укрие. – Само тя може да направи човека частлив. – Тези, които злословят, вътрешно хвалят добродетелта. – Животът на християнина трябва да бъде съгласен с учението на Христа. – Порицание на тези, които ламтят за печалби, които дават милостиня от славобудие, които се забавляват с разприте между другите, и увещаване да не подигаме разпри и спорове, а да прощавам обидите. 235

Бесега шестнадесета

Изяснение на гл. V, ст. 17–26. Защо Христос казва, че Той не разрушава закона. – Защо Той едно говори и върши с власт, друго със смирение и с молитва към Бога. – Как Христос изпълнил закона и пророците. – Заповедите, попълващи Ветхия закон, са вече дадени в предшестващите заповеди на блаженството. – Защо Христос нарича Своите заповеди малки. – Собствените дела трябва да предшестват учението. – Ветхозаветната правда е сродна с новозаветната. – Защо в Новия завет се изискват по-големи подвизи. – Христовите заповеди потвърждават и попълват ветхозаветните заповеди. – Ветхозаветният закон свидетелства за благостта на Законодателя. – Законодателят на Ветхия и Новия закон е един. – Не всеки гняв се запрещава от Христа. – Защо Христос заплашва с геена за оскърблението с дума. – Примирението с бра-

та е истинна жертва на Бога. – Защо се запоява да се помиряваме бързо със съперника. – Бавността при извършването на добри дела става причина за големи злини. – Като подбуда за добродетел трябва да служи мисълта, че ние вършим всичко за Бога. – Божиата помощ прави всичко леко. – Добродетелта се струва на човека за трудна, докато той пребивава в грех. 267

Бесега седемнадесета

Изяснение на гл. V, ст. 27–37. Защо Христос започва Своего учение не със заповедта за еднoboжието. – Какво пожелание Христос запрещава. – Защо се запрещава даже погледането на жена. – Изобличение на жените, които обичат накити. – Трябва да избягваме съблазняващите, макар те и да ни са близки човечи. – Защо законът разрешавал да се дава разводно писмо. – Защо се запрещава бракът с разведена. – Ограничаване на свободата на развода. – Запрещаване на клетвата. – За този, който изпълнява Христовите заповеди, няма нужда от клетва. – Защо разводът и клетвата били допуснати във Ветхия завет. – Едно и също нещо може да бъде, според времето, и добро, и недобро. – От човека в Новия завет се изисква по-високо съвършенство, отколкото във Ветхия. – Как можем да се освободим от привычката да се кълнем. 300

Бесега осемнадесета

Изяснение на гл. V, ст. 38–48. Защо бил даден законът „око за око“. – Какво значи да не се противи човек на злото. – Заповедта да

се предлага на този, който е ударил, другата страна, изразява общия закон за незлобието. – Злобата се побеждава с търпение. – Заповедите за непротивенето са леко изпълними. – Тяхното изпълнение принася полза и на обиждащите. – Даже и страданията трябва да се понасят без съпротивление. – Девет степени на незлобието. – Висшата степен на добродетелта – молитва за враговете. – Образец на незлобие, даден от Христа. – Увещание да се отнасяме с гневящите се като с болни, да се поздравяваме предварително помежду си и да бъдем готови за всякакви обиди и презрение заради Бога. 321

Бесега геветнагесета

Изяснение на гл. VI, ст. 1–15. Пустославие то се прилепя незабелязано към добродетелта. – Бог гледа на намерението на вършещия добри дела. – Как трябва да се върши милостиня и молитва. – Заповедта на Спасителя не запрещава молитвата в църква. – В църква, през време на молитва, трябва да се пази благоприличие. – От моления се изисква не висок глас, а сърдечно съкрушение. – Постоянство в молитвата. – Защо трябва да се молим, щом Бог знае нашите нужди. – Наименуването на Бога-Отец, заключава в себе си учение за всяка добродетел. – Изяснение на Господнята молитва. – Прощението на обидите се предимно заповядва от Христа. – То уподобява човека на Бога повече от всичко. – Молитвата за отмъщение на враговете разгневява Бога. – Помненето на собствените грахове е най-добрият начин за прощаване на обидите. 339

Бесега гвагесета

Изяснение на глава VI, ст. 16–23. Прес-
труващите се, че постят, заслужават осо-
бено осъждане. – Измамата на лицемера се
изобличава и в сегашния живот, и в бъдещия.
Добродетелта трябва да се почита заради са-
мата нея. – Христос изкоренява постепенно
страстта користолюбие. – Двояка подбуда за
даване на милостиня. – Богатството поробва
душата. – Каквото нещо е омото за тялото,
такова е умът за душата. – Богатството не
дава на човека това, което той очаква от не-
го. – То го прави неспособен към нищо истинно
полезно. – Как може да се изкорени стремежът
към богатство. – Отдалечеността на въздая-
нието не трябва да служи като препятствие
за събиране на съкровища на небето. 364

Бесега гвагесет и първа

Изяснение на гл. VI, ст. 24–27. Двояката
вреда от богатството. – Можем да бъдем
богати, без да служим на мамона. – Защо бо-
гатството е наречено мамон. – Христос за-
пращава грижата за светски нужди. – Изпълни-
мостта на заповедта. – Защо тази заповед се
струва за неизпълнима. – Щедрата милостиня
е път към пълно безкористие. 380

Бесега гвагесет и втора

Изяснение на гл. VI, ст. 28–34. Защо Хрис-
тос, като говори за грижата относно облек-
лото, привежда за пример лилията. – Божият
промисъл за човека. – Защо Христос приписва
промисъла на Бога Отца. – Вратата в промисъ-
ла ни освобождава от безполезни грижи и ма-

лодушие. – Търсенето на небесни блага дава и земни блага. – Всичко, каквото ние вършим, вършим го с помощта на Бога. – Какво означава изразът „Доста е на всеки ден злобата му“. – Искреното желание прави всяка заповед лекоизпълнима. – Няма грях, който да не се изглажда с покаяние. – Бог не спасява човека против неговата воля. – Усилената молитва винаги бива чува. – Бог не може да бъде враг на човека. – Молитвата е винаги благовременна и угодна на Бога. 390

Бесега гвaгесет и трета

Изяснение на гл. VII, ст. 1–21. Заповедта за неосъждането изисква не всички грехове да не се осъждат, и не на всички запрещава да не съдят. – Трябва с любов да изправяме съгрешаващите. – Неизправият себе си, не трябва да осъжда другия. – Не трябва да се открива Христовото учение на човеци, които не са способни да го приемат. – Евангелските заповеди са лекоизпълними чрез Божията помощ, давана при молитвата. – Не трябва да се отчайваме относно получаването на моленото. – За какво трябва да се молим. – Заедно с молитвата е необходим и добър живот. – Кое прави трудния път, който води в живота, лек. – Трябва да разпознаваме и да избягваме тези, които се прикриват под маската на добродетелта. – Лицемерът може да бъде леко узнат по делата му. – Лишението от небесната слава и Христовата любов е по-тежко от самата геена. – Животът на човеците, предадени на светски грижи, е подобен на детска игра. – Този, който раздава имота за помощ на нуждаещите се, е повече достоен за уваже-

ние, отколкото този, който събира; а униженият – повече, отколкото ползващият се със слава. 406

Беседа двagesет и четвърта

Изяснение на гл. VII, ст. 21–27. Нито истинската вяра, нито дарът за чудотворство не принасят полза при отсъствието на добродетелта. – Благодатта често пъти действа чрез недостойните за благо на другите. – Само добродетелта доставя безопасност в сегашния живот. – Никой не може да причини вреда на праведника. – Многобройните трудове не принасят никаква полза на порочните. – Примерът на апостолите и цудеите показва силата на добродетелта и безсилието на порока. – Порокът е безсилен срещу добродетелта. – Животът на порочния е изпълнен със скръб и страх. 433

Беседа двagesет и пета

Изяснение на гл. VII, ст. 28 – гл. VIII, ст. 4. Силата на Христовото учение. – Защо след учението иде извършването на чудесата. – Защо Христос изцелява прокажения с докосване на ръка. – Трябва да имаме в мислите си Бога не само през време на болест, но и при здраве. – Защо Христос понякога спазва закона, а понякога не го спазва. – Христос прави от Своя страна всичко, за да привлече към вярата. – Благодарността към Бога е най-доброто средство да се запази Неговото благоволение. – Трябва да благодарим на Бога за богатата, дарувани не само на нас, но и на другите. – Всеки Божий дар е велик. – Бог чес-

то благотелства въпреки волята на самия човек. – Смирението прави човека благодарен на Бога. 446

Бесега гвадесет и шеста

Изяснение на гл. VIII, ст. 5–13. Христос похвалява тези, които имали за Него високо мнение. – Матей и Лука говорят за едно и също чудо, като попълват взаимно един другия. – Висотата на вярата и добродетелта на стотника. – Христос възвестява учението за оправданието чрез вяра и за повикването на езичниците. – Както за добродетелния е възможно падението, така и за порочния – изправлението. – Примерът на Давида показва колко нужно е за добродетелния постоянното бодърстване и колко леко е да се стане след падението. 459

Бесега гвадесет и седма

Изяснение на гл. VIII, ст. 14–22. С каква бързина се извършвали изцеляванията от Христа. – Телесните болести са следствие от греховете. – Христос не вършил нищо от пуслославие. – Христос привличал народа не само чрез чудотворения, но и с приятността на вида Си. – На питащите Христос давал отговор съобразно с тяхното вътрешно разположение. Грижите за духовното трябва да се предпочитат пред всичко останало. – Живеещите в грехове са по-зле от мъртъвците. 479

Бесега двадесет и осма

Изяснение на гл. VIII, ст. 23–34. Защо Христос взел само учениците и допуснал те да бъдат подхвърлени на бурните вълни. – Разликата между чудото на Христа и чудото на Моисея. – Бесовите изповядват божеството на Христа. – Съгласието на евангелистите в повествуването за изцеляването на бесноватите. – Защо бесноватите живеели в гробовете. – Душата, която е излязла от тялото, не остава на земята. – Бог промисля за всеки човек. – Защо Христос позволил на бесовете да удавят свините. – Сребролюбците страдат от по-тежък недъг, отколкото бесноватите. – Образът на сребролюбца. – Сребролюбието вреди и на самото събиране на богатството. 491

Бесега двадесет и девета

Изяснение на гл. IX, ст. 1–8. Матей и Иоан говорят за двама различни разслабени. – Христос потвърждава Своего божествено достойнство и равночестието Си с Отца чрез отпущане на греховете, откриването на тайните мисли на враговете и изцеляването на разслабения. – Враговете на истината трябва да се изправят с кротост. 506

Бесега тридесета

Изяснение на гл. IX, ст. 9–17. Защо Матей се повиква след другите. – Моществото на Христа и послушанието на Матей. – Достоверността на евангелията. – Защо Христос участвал на трапезата с Матей и други грешници. – Общуването с грешниците и тяхното

изправяне стои по-високо от жертвите. – Незатвърдените не трябва да се обременяват с тежки заповеди. – При изправянето на другите трябва да се подражава на Христа, като се започва с най-лекото. – Наставления как да се изправят жените, които обичат да се украсяват. 515

Бесега тридесет и първа

Изяснение на гл. IX, ст. 18–26. Молба на началника на синагогата за изцеляване на дъщеря му. – Защо кръвотечивата пристъпва последна към Христа и защо Той я изявил. – Превъзходството на кръвотечивата пред началника на синагогата. – Христос поучава да не се страхуваме от смъртта. – Истинността на възкресяванията, извършени от Христа, се удостоверява с предшестващите и следващите обстоятелства. – Вярата във възкресението и бъдещия живот не допуска плач за умрелите. – Плачът за умрелите произлиза от неистинската любов към тях. – Смъртта освобождава от земните бедствия. 532

Бесега тридесет и втора

Изяснения на гл. IX, ст. 27–X, ст. 15. Защо Христос изисква от изцеляваните изповядване на вярата и запрещава да се разказва за изцеляването. – Действията на Христа са противоположни на действията на дявола. – Който благодотвори за Бога, трябва да отговаря на злословията с благодеяния. – Начинът и целта на изпращането на учениците. – Мирът, обещан от Христа, се дава в църквата чрез предстоятелите. – Отхвърлящите този мир

се заплашват с тежко наказание. – Увещание да пазим благоговение в църква и да оказваме любов към проповедника и един към други. – Не трябва да се изискват от проповедника чудеса. – Добродетелта е по-висока от чудесата и принася повече полза. 546

Бесега трогесет и трета

Изяснение на гл. X, ст. 16–22. Новият закон на войната, даден на апостолите. – Кротките побеждават със силата на богатства, макар и да са длъжни да оказват и своето съдействие. – Какво се разбира под змийна мъдрост. – Лекоизпълнимостта на Христовите заповеди се потвърждава с примера на апостолите. – Послушанието на апостолите към Христа. – Делото на апостолите както по условията на извършването, така и със своето величие превъзхожда безмерно делата на езическите философи и на знаменитите мъже. – Причината за успеха на тяхната проповед. – Примерът на апостолите лишава от извинение падащите и изнемогащите в мирно време. – Към подвизите трябва да се приучваме преди тъжното настъпване. – Примерът на Нова. 568

Бесега трогесет и четвърта

Изяснение на гл. X, ст. 23–33. Христос утешава учениците с обещание за Своето скорошно пришествие, с примера на собствените Си страдания, с надеждата за бъдещи блага и с успеха на проповедта. – Презрението към смъртта избавя от истинската смърт. – За изповядването на Христа е нужна помо-

щта на богатството. – Защо освен сърдечната
Вяра се изисква и устно изповядване. – Трябва
да се радваме, че тялото изтлеива. – Колко
лоши последици би имало неизтлеиването на
телата. – Красотата на душата придава бла-
гообразие на тялото. – Трябва да се търси и
обича душевната красота. 587

Бесега трогесет и пета

Изяснение на гл. X, ст. 34–42. Едино-
мислието не винаги е полезно. – Причина на
войната, предизвикана от Христа, е човеш-
ката злоба. – Единство и съгласие на Ветхия
и Новия завет. – Трябва да се покоряваме на
родителите в това, което не е противно на
благочестието. – Заради Христа трябва да
сме готови на всякаква смърт. – Награда на
тези, които приемат апостолите. – Трябва
да се приема всеки, който се нуждае от по-
мощ. – Не трябва да се упреква просещия ми-
лостиня. – Нуждата извинява безсрамието на
просещия. – Който упреква просяка, показва
по-голямо безсрамие. – Порицание на отказва-
щите милостиня поради леност и гордост. 601

Бесега трогесет и шеста

Изяснение на гл. XI, ст. 1–6. Цел на Иоано-
вото пратеничество към Христа. – Христо-
вият отговор на Иоановите ученици. – Оп-
ровержение на погрешните мнения за целта
на пратеничеството: Иоан, както и другите
пророци, знаел за страданията и смъртта на
Христа; Иоановата проповед за Христа не би-
ла нужна в ага. – Живелите добродетелно до
пришествието на Христа ще се наслаждават

от всички блага. – Съществуването на бъдещите наказания не нарушава Божията правда..... 617

Беседа тридесет и седма

Изяснение на гл. XI, ст. 7–24. Как Христос защитава Йоана от подозренията на народа. – Защо Йоан е наречен по-голям от пророк. – Христос не може да се сравнява с Йоана. – Прекратяването на явяванията на пророци доказва, че Иисус е Месия. – Йоан и Христос вървели по противоположни пътища към една и съща цел. – Неверието на иудеите към Йоана и Христа не може да има оправдание. – Увещание към страннопиемство. – Против срамните песни и разкази. – Вредата, причинявана на семейния и обществен живот от зрелищата. – Де трябва да се търсят чисти удоволствия. 630

Беседа тридесет и осма

Изяснение на гл. XI, ст. 25–30. Многообразието на средствата, употребени от Христа за възбуждане на вяра у иудеите. – Смирението прави човека достоен за откровението. – Единосъщието на Сина с Отца. – Невъзможността на пълното познание на Отца и Сина. – Смирението е майка на всяка мъдрост. – Изгото на порока е по-тежко от игото на добродетелта. – Потвърждаване на тази истина с примера на човеци, обикнали бедността, с примера на богати, незлобни и гневливи. 649

Бесега тригесет и гевета

Изяснение на гл. XII, ст. 1–8. Христос не нарушавал съботата без причина. – Как Той защитава учениците против обвинението им от фарисеите за нарушаване на съботата. – Целта на ветхозаветния закон за съботата. – Неговата безполезнаост в Новия завет. – Истинският празник се състои в избягване на всяко зло. – Благодатта прави изпълнението на заповедите леко, когато ние прибавяме и собственото си старание. 660

Бесега четиригесета

Изяснение на гл. XII, ст. 9–24. Милосърдието на Господа и безчовечността и злобата на иудеите. – Благодетията, оказани от Христа, възбуждали против Него особено ненавистта на иудеите. – Завистта е най-лошата злина. – Средство за освобождаване от завистта: съзнание на нейната велика греховност, причиняваната от нея вреда на самия завистник и нищожеството на външните предимства, възбуждащи завист. 670

Бесега четиригесет и първа

Изяснение на гл. XII, ст. 25–32. Опровержение на фарисейската клевета и неговата цел. – В какъв смисъл хулата към Св. Дух не се прощава. – Самоосъждането и сърдечното съкрушение са път към съвършенство и избягване от наказание. 682

Беседа четиригесет и втора

Изяснение на гл. XII, ст. 33–37. Цел на изобличението на фарисеите. – Защо Христос ги нарича рожби на ехидните. – Изразяваното с думи – лошо ли е то, добро ли е, – е само изблик на вътрешното. – Всеки ще бъде съден според собствените си думи. – Обиждащият е по-нещастен от обиждания: потвърждаващите това примери. – Не трябва да се разгласяват чуждите грехове, даже и явните. – Трябва да се занимаваме с изпитването на собствената си съвест. – Време и място за такова изпитване. – Нехайството и леността са причина за недостъпността на добродетелите. 694

Беседа четиригесет и трета

Изяснение на гл. XII, ст. 38–45. Защо фарисеите молили знамения. – За знамение на Христовата сила служат бедствията, които постигнали юдеите. – Действителността на Христовата смърт. – Справедливостта на наказанията, понесени от юдеите след смъртта на Христа. – Освободилецът се от злините, но не станал по-благоразумен, се подхвърля на по-тежко наказание. – Силните страдания не се облекчават от вида на страданията на другите. – Ползата от напомнянето за геената. – Увещание за изправяне на живота. – Условията за обществен и семеен живот не служат като препятствие за добродетелта. 705

Беседа четиригесет и четвърта

Изяснение на гл. XII, ст. 46 – гл. XIII, ст. 9. Цел на упрека, направен от Христа към майката и братята. – Родството по плът не

принася никаква полза, ако няма духовно родство. – Изяснение на притчата за сеяча. – Семето загинва не по вина на сеещия. – Загинването и плодността зависят от волята на приемащия. – За спасението не е достатъчна само една, каквато и да е добродетел. – Вредата, причинявана на тялото и душата от пресищането.¹ 722

¹ Съдържанието е дадено по руския превод в „Творения святаго отца нашего Іоанна Златоустаго“, т. VII, стр. 897–903, С.-Петербург, 1901 г.

БИБЛИОТЕКА

• ТВОРЕНИЯ НА СВ. ОТЦИ •

Под редакцията
на проф. Хр. Гяуров

Св. Иоан Златоуст

Цариградски архиепископ

**ТЪЛКУВАНИЕ НА ЕВАНГЕЛИЕТО
ОТ МАТЕЯ**

Беседи 1–44

Редактор на издателството

ИВАН ГРАНИТСКИ

Графичен дизайн и корица

ПЕТЪР ДОБРЕВ

Коректор

СОНЯ ИЛИЕВА

Формат 16/60/90

Печатни коли 47,5

Издателство

„ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ“

office@zstoyanov.com

www.zstoyanov.com

Печат

ПК „ДИМИТЪР БЛАГОЕВ“ ООД